

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**HZ. MUHAMMED'E GELEN HEYETLER VE BU
HEYETLERLE MÜNASEBETLER**

Mehmet Ali KAPAR

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Sefer SOLMAZ

KONYA 2016

Doktora Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı	Mehmet Ali KAPAR
Numarası	124102001003
Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH / Tarih
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Sefer SOLMAZ
Tezin Adı	Hız. Muhammed'e Gelen Heyetler ve Bu Heyetlerle Münasebetler

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Hız. Muhammed'e Gelen Heyetler ve Bu Heyetlerle Münasebetler başlıklı bu çalışma 28/10/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı
Yrd. Doç. Dr.
Sefer SOLMAZ
Prof. Dr.
Mustafa DEMİRCİ
Yrd. Doç. Dr.
Feyza Betül KÖSE

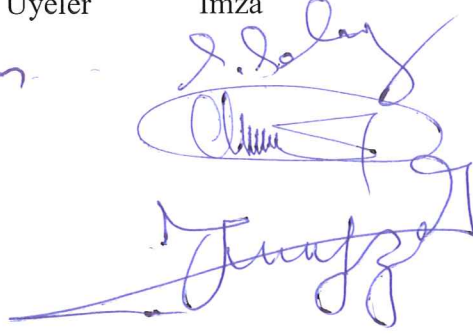
Danışman ve Üyeler

İmza

Danışman

Üye

Üye

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

A handwritten signature in blue ink, appearing to be "A. K. K." with a long horizontal stroke extending to the right.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ix
ABSTRACT.....	xi
ÖN SÖZ	xiii
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Yöntem ve Kaynakları	1
II. Diplomasinin Tanımı ve Gelişimi	8
A. Diploması ve Elçilik Kavramlarının Ortaya Çıkışı, Dünya’da İlk Örnekleri	8
B. İslâmiyet Öncesi Arap Yarımadası’nda Diploması	12
C. Hz. Peygamber’in Diplomatik Kişiliğinin Oluşumundaki Temel Etkenler	20

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'E MEKKE VE MEDİNE DÖNEMİNDE GELEN HEYETLER

I. Mekke Döneminde Gelen Heyetler	28
A. Bireysel Olarak İhtida Eden ve Daha Sonra Elçilik Görevi Üstlenenler	28
1. Ebû Zer el-Gıfârî	28
2. Kays b. Mâlik	29
3. Tufeyl b. Amr ed-Devsî	30
4. Ezd-i Şenûe Elçisi Dımâd	32
B. İlk Habeş Hristiyan Heyeti	32
C. Benî Dâr Heyeti	34
D. Medine Temsilcileri (Akabe Biatları)	36
II. Medine Döneminde Gelen Heyetler	41
A. Senetü'l-Vüfûd'dan Önce Gelen Heyetler	41
1. Benî Abs Heyeti	41
2. Benî Cüheyne Heyeti	43
3. Benî Müzeyne Heyeti	45
4. Benî Sa'd b. Bekr Heyeti	49

5. Benî Hevâzin Heyeti	51
6. Benî Eşcâ Heyeti	54
7. Benî Huşeyn Heyeti	56
8. Benî Eş'ar Heyeti	56
9. Benî Süleym Heyeti	58
10. Benî Devs Heyeti	61
11. Benî Eslem Heyeti.....	64
12. Benî Cüzâm Heyeti	66
13. Benî Bâhile Heyeti	69
14. Benî Sa'lebe Heyeti.....	70
15. Benî Kuşeyr b. Kâ'b Heyeti	72
16. Benî Kinâne Heyeti	73
17. Benî Abd b. Adî Heyeti.....	75
18. Benî Rebi'a; Abdilkays Heyeti	75
19. Benî Has'am Heyeti	80
20. Benî Suda' Heyeti ve Ziyâd b. Hâris es-Sudâi'nin Elçiliği.....	81
21. Benî Kureyş Elçileri	83
a. Peygamberliğin İlk Yıllarında İkna İçin Gelen Kureyş Elçileri.....	84
b. Savaşlar Esnasında Kureyş Elçileri.....	85
c. Hudeybiye'de Kureyş Elçileri	86
B. Senetü'l-Vüfûd'da Gelen Heyetler.....	100
1. Benî Esed Heyeti	101
2. Benî Temîm Heyeti	105
3. Benî Fezâre Heyeti	113
4. Benî Mürre Heyeti.....	115
5. Benî Muhârib Heyeti	116

6. Benî Kilâb b. Rebîa Heyeti	118
7. Benî Ruâs b. Kilâb Heyeti.....	119
8. Benî Ukayl b. Kâ'b ve Benî Müntefik Heyeti.....	120
9. Benî Ca'de Heyeti	122
10. Benî Bekkâ Heyeti	122
11. Benî Hilâl b. Âmir Heyeti	123
12. Benî Âmir b. Sa'saa Heyeti.....	125
13. Benî Sakîf (Hevâzin) Heyeti	129
14. Benî Bekr b. Vâil Heyeti	147
15. Benî Şeybân Heyeti	148
16. Benî Tağlib Heyeti	150
17. Benî Hanîfe Heyeti ve Müseylime'nin Elçileri.....	152
18. Benî Tay Heyeti ve Adiy b. Hâtım.....	157
19. Benî Tücîb Heyeti	162
20. Benî Havlân Heyeti	163
21. Benî Cû'fî Heyeti	165
22. Benî Murâd Heyeti	167
23. Benî Zübeyd Heyeti	168
24. Benî Kinde Heyeti	169
25. Benî Sadîf Heyeti	173
26. Benî Sa'dü Hüzeym Heyeti.....	173
27. Benî Belî Heyeti	175
28. Benî Behrâ Heyeti	176
29. Benî Uzre Heyeti	178
30. Benî Selâmân Heyeti	180
31. Benî Kelb Heyeti	181

32. Benî Cerm Heyeti.....	183
33. Benî Ezd-i Surad ve Benî Cüreş Heyetleri.....	184
34. Ezd-i Uman Heyeti.....	188
35. Benî Gassân Heyeti	189
36. Benî Hâris b. Kâ'b Heyeti	191
37. Benî Ans Heyeti	195
38. Benî Dâr Heyeti.....	196
39. Rehâviler (Benî Ruhâ- Benî Reha) Heyeti.....	198
40. Benî Gâmid Heyeti.....	199
41. Benî Neha' Heyeti	200
42. Benî Becîle Heyeti	202
43. Benî Hemdân Heyeti	205
44. Hadramevt Heyeti	207
45. Benî Bârik Heyeti.....	210
46. Benî Sümâle ve Benî Huddân Heyetleri	211
47. Benî Gâfık Heyeti.....	211
48. Benî Mehre Heyeti	212
49. Benî Himyer Heyeti	213
50. Benî Ceyşân Heyeti.....	217
51. Benî Selûl Heyeti	218
52. Benî Suda' Heyeti ve Ziyâd b. Hâris es-Sudâi'nin Elçiliği.....	218
53. Nocrân Heyeti.....	220
54. Eyle Heyeti.....	228
55. Cerbâ ve Ezruh Heyetleri	231
56. Maknâ Heyeti	232
57. Doğu Roma İmparatoru Herakleios'un Elçisi	233

İKİNCİ BÖLÜM

ELÇİLER VE HEYETLERİN ÖZELLİKLERİ

I. Heyetlerin Teşekkülü ve Özellikleri	236
A. Elçilerde Aranılan Vasıflar	236
B. Heyetlerdeki Elçilerin Sayıları	241
II. Heyetlerin Geliş Nedenleri ve Heyetlerin Görüşme Konuları	245
A. Ticaret veya Hac Maksatlı Gelen Heyetler İle İslâmiyet Hakkında Bilgi Toplamak İçin Gelen Heyetler	246
B. İslâmlaşma ve Tabiiyet Bildirmek Maksadı İle Gelen Heyetler	247
C. Antlaşma Yapmak ve Siyasi Münasebet Kurmak Maksadı İle Gelen Heyetler.....	248
D. Ekonomik Nedenlerle veya Üzerlerine Yapılan Serriyyeler Sonucunda Yıprandıkları İçin Elçilik Heyeti Gönderen Kabileler.....	249
E. Hz. Peygamber'i Tanımak Amacıyla Gelen Heyetler	252
F. Esirlerini Kurtarmak Amacıyla Gelen Heyetler	253
G. Suikast Düzenlemek veya Pazarlık Ederek Peygamberlikte Ortak Olma Düşüncesi İle Gelen Heyetler	253
H. İslâma Davet Mektuplarına İcabet Etmek Amacıyla Gelen Heyetler	254
İ. Casusluk Niyeti İle Gelen Heyetler	255
J. Heyetlerin Gelişindeki Diğer Nedenler	256
III. Gelişleri ve Dönüşleri Esnasında Heyetlerin Dînî Durumları.....	256
A. İslâm'ı Kabul Etmiş Olarak Gelen Heyetler	256
B. Hz. Peygamber İle Görüşmelerinden Sonra İslâm'a Giren Heyetler	259
C. Hz. Peygamber İle Görüşmelerinin Ardından İslâm'a Girmeyip Eski Dinleri Üzere Dönen Heyetler	262
IV. Heyetlerin Yetkileri	264

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HEYETLERİN HZ. PEYGAMBER İLE GÖRÜŞMELERİ

I. Heyetler İle Yapılan Ön Görüşmeler ve İlk Temaslar	266
II. Heyetlerin Karşılama Şekilleri ve Kabulü.....	267
III. Hz. Peygamber'in Heyetler İle Görüşmeleri Esnasındaki Giyimi	270
IV. Heyetler ile Selamlaşma	271
V. Hz. Peygamber'in Heyetler ile Görüştüğü Yerler	273

VI. Heyetleri Yerleştirme ve Elçilerin Ağırlanması	275
VII. Heyetlere Sunulan İkramlar	278
VIII. Heyetlere Hizmet İle Görevlendirilenler	282
IX. Heyetlerin Eğitimi	284
X. Elçilik Görevinin İfası	286
A. Elçilerin Görüşmeler Esnasındaki Dil ve Üslupları	286
B. Heyetler İle Görüşmeler Esnasında Hz. Peygamber'in Diplomatik Dili ve Üslubu ...	288
C. Heyetlerin Beraberlerinde Getirdikleri Hediyeler ve Takdim Biçimleri	292
D. Heyetler İle Yapılan Antlaşmalar	294
XI. Elçilere Hz. Peygamber Tarafından Tanınan İmtiyazlar	296
A. Can ve Mal Emniyeti	296
B. Din ve Vicdan Hürriyeti	298
C. Gümrük Muafiyeti	299
XII. Elçilere Hz. Peygamber Tarafından Verilen Görevler ve Heyetler ile Birlikte Medine'den Görevlendirilen Görevliler	300
XIII. Hz. Peygamber'in Sancak Bağladığı Elçiler	302
XIV. Hz. Peygamber ile Birlikte Savaşa Katılan Heyetler	305
XV. Savaşlara Katılmadıkları Halde Ganimetten Pay Alan Elçilik Heyetleri	305
XVI. Heyetlerin Medine'de Kaldıkları Süreler	306
XVII. Heyetler ile Görüşmeler Esnasında İnen Ayetler	306
XVIII. Elçilerin Yerel (Folklorik) Özellikleri	309
A. Heyet Üyelerinin Kıyafetleri	309
B. Heyettekilerin Binekleri	311
C. Heyet Üyelerinin Görüşmeler Esnasında Oturma Şekilleri	312
XIX. Heyetlere Dönüşleri Esnasında Verilen Hediyeler	314
XX. Heyet Gönderen Kabilelerin İslâm'ın Yayılışına Katkıları	318
A. Heyet Gönderen Kabilelerin Hz. Peygamber'in Sağlığında İslâm'ın Yayılışına Hizmetleri	319
B. Heyet Gönderen Kabilelerin Hz. Peygamber'in Rahatsızlığı Esnasında ve Vefatı Sonrasında Tutumları (İrtidat Olaylarına Bakışları)	322
C. Heyet Gönderen Kabilelerin Fetihler Döneminde İslâm'ın Yayılışına Hizmetleri	330
SONUÇ	333

KAYNAKÇA	339
EKLER	358
ÖZGEÇMİŞ	371

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Ali KAPAR	Numarası	124102001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı		Tarih / Tarih	
	Danışmanı		Yrd. Doç. Dr. Sefer SOLMAZ	
Tezin Adı	Hz. Muhammed’e Gelen Heyetler ve Bu Heyetlerle Münasebetler			

ÖZET

Diplomasi tarihinin kökenleri ilk medeniyetlerin görüldüğü dönemlere kadar uzanmaktadır. Zira tarihin erken dönemlerinden itibaren insanlar gruplar halinde bir arada yaşamaya başlamışlardır. Kabile diyebileceğimiz bu gruplar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, diplomasinin kökenlerini meydana getirmiştir. Gerek küçük grup olsun gerekse büyük bir devlet olsun, kendisi gibi olan diğer topluluklar ile mutlaka iletişim içerisinde olunması gerekmektedir. Diplomasi sayesinde savaşa gerek kalmadan ya da savaşlar yolu ile halledilemeyen hatta işlerin daha da karmaşık hale geldiği dönemlerde, birçok sorun elçiler vasıtası ile çözülebildiği görülmüştür.

Sadece kendi zamanı için değil bütün zamanlar için örnek model olarak gönderilen Hz. Muhammed (sav)'in kurduğu ve İslâmî bir anlayış ile şekillendirdiği “*Asr-ı Saâdet*” döneminin anlaşılması önem arz etmektedir. Zira Asr-ı Saâdet dönemi, bu dönemden sonra gelen dönemlerin ve kurulan İslam devletlerinin olduğu gibi, günümüz toplumunun şekillendirilmesi için de referans niteliğindedir. Medine'ye hicret öncesinde yeni bir Peygamber'e diğer kabilelerin bakış açılarını kavramak, Hicret sonrasında ise İslâm Devleti'nin dış siyasetinin temel yapı taşlarını belirlemeyebilmek için, Hz. Peygamber'in heyetler/elçiler ile olan münasebetlerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu kadar ehemmiyetli olmasına rağmen akademik alanda Hz. Peygamber'in heyetler ile olan münasebetleri konusunda bir çalışmanın bulunmaması bizi doktora tezi olarak bu konuyu araştırmaya sevk etmiştir.

Bu çalışma bir giriş ve üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında elçilik ve diplomasi kavramlarının köken ve etimolojik yapısı üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde Hz. Peygamber'e gelen heyetler ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde Hz. Peygamber'e gelen elçilik heyetlerinin özellikleri, heyetlerin teşekkülleri esnasında dikkat edilen hususlar, heyetlerin geliş nedenleri ve yetkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Hz. Peygamber'in elçiler ile görüşmeleri ve bu esnada ki tutumu ayrıntılı olarak incelenmiş ayrıca yine bu görüşmeler esnasında elçilerinde Hz. Peygamber'e karşı tutumları ortaya koyularak görüşmeler esnasında Müslüman olan bu kabilelerin İslamlaşmaya etkileri incelenmiştir.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Ali KAPAR	Numarası	124102001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı		Tarih / Tarih	
	Danışmanı		Yrd. Doç. Dr. Sefer SOLMAZ	
Tezin İngilizce Adı	The Delegation Visits to Prophet Mohammed and Relations With These Committees			

ABSTRACT

The origins of diplomacy history dates back up to the terms of first civilization. Beginning with early periods of history, people have begun to live as group. The regulation of relations between these groups accepted as clan, created diplomacy origins, both little group and great state must be in communication with other groups as itself. Thanks to diplomacy, many problems were solved by delegations without any war.

It is essential to comprehend “Asr-ı Saâdet” period, created and shaped in Islamic intellection by Prophet Hz Mohammed who was sent as a model not only for his period but also for all the time. Asr-ı Saâdet period is also a reference to develop today’s society as it was for previous Islamic State. It is necessary to be aware of about the relations between the delegations and the Prophet Hz Mohammed to understand other clans’ viewpoints of new Prophet before hejira to Medina and also to determine the basis of Islam State’s foreign policy after hejira. Despite of being such important, there is no study regarding to the relations between Prophet Hz Mohammed and delegations in the academic field, so we are directed to research this subject for doctoral thesis.

This study includes an introduction and three different part. In the introduction part, it was mentioned the origin and etymological structure of embassy and diplomacy. In the first part, the delegations, coming to the Prophet Hz Mohammed were introduced. In the second part, we tried to explain the features of delegations, coming to the Prophet Hz Mohammed, the reasons of their visits and authorities of the delegation. In the third part, the negotiations of Prophet Hz Mohammed with the delegations and his attitudes towards them were studied in a detailed way. At the same time, the attitudes of delegations toward Prophet Hz Mohammed

during the negotiations and the effects of those groups who became Muslims during the negotiations on Islamisation were also analyzed.

ÖN SÖZ

Tarihin erken dönemlerinden itibaren insanlar, ilk kabile diyebileceğimiz grupları oluşturmuşlar, ardından bunların birleşmesi ile de devlet teşkilatlanmalarını kurmuşlardır. Zamanla bu toplumların siyasi, dinî, ticarî, askerî ilişkilerini düzenleyip yürütmek ve aralarında oluşan ihtilafları çözmek için elçilik kurumları tesis edilmiş ve kısa sürede yaygınlaşmıştır. Zîra savaşlar yolu ile halledilemeyen hatta işlerin daha da karmaşık hale geldiği dönemlerde, birçok sorunun elçiler vasıtası ile çözülebildiği görülmüştür.

Günümüzde gelişen teknolojiler ile mesafe kavramı günden güne kısaltmakta hatta ortadan kalkmakta ve sınırlar sadece haritalar üzerinde kalmaktadır. İnsanlığın nüfusunun giderek çoğalması ve devletlerin sayısının artması sonucunda, uluslararası ilişkiler ve diplomasi giderek önem kazanmaktadır. Bu noktada Müslüman devletler için İslâm dininin diplomasi anlayışının, kurulan ilk İslâm Devleti'nde uygulanan diplomatik teamüllerin ve günümüz diplomasisinin mukayesesinin yapılması büyük önem arz etmektedir. Bundan dolayı diplomatik ilişkilerin yürütücüsü konumunda olan elçiliğin mahiyeti, elçinin görevleri ve elçi seçiminde dikkat edilecek hususların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu kadar mühim bir konu üzerinde müstakil bir çalışmanın yapılmamış olması bizi bu konuyu araştırmaya sevk etmiştir.

Hz. Muhammed (sav)'in risâletinin başlangıcından 622 yılında hicret etmesine kadar geçen yaklaşık on iki yıllık sürece Mekke Dönemi denilir. Bu dönem içinde Hz. Peygamber, Kureys'in katı tutumu ve diğer kabileler ile olan kısıtlı teması nedeniyle İslâm'ı tebliğ konusunda istediği seviyeye gelememiştir. Hicretin akabinde Medine Dönemi başlamış, bundan sonra şekillenmeye başlayan İslam Devleti, siyasi, askerî ve toplumsal başarılar elde etmiştir. Bu başarıların sonucunda da Rasûlullah, daha rahat hareket ederek Arabistan yarımadasının en uç noktalarına kadar irtibata geçebilmiş hatta Doğu Roma İmparatorluğu başta olmak üzere diğer büyük devletlerle de diplomatik temaslarda bulunabilmiştir.

Sadece kendi zamanı için değil bütün zamanlar için örnek model olarak gönderilen Hz. Peygamber'in kurduğu ve İslâmî bir anlayış ile şekillendirdiği “*Asr-ı Saâdet*” döneminin anlaşılması önem arz etmektedir. Zira bu dönem, kendinden sonra gelen dönemlerin ve kurulan İslam devletlerinin olduğu gibi, günümüz toplumunun şekillendirilmesi için de referans niteliğindedir.

Asr-ı Saâdet dönemini daha iyi anlayabilmek için Hz. Peygamber'in diplomatik faaliyetlerinin bütün yönleriyle ortaya konulması gerekmektedir. Medine'ye Hicret öncesinde yeni bir peygambere diğer kabilelerin bakış açılarını görmek, Hicret sonrasında ise İslam

Devleti'nin dış siyasetinin temel yapı taşlarını belirleyebilmek ve Arap kabilelerine karşı izlenen diplomatik yöntemleri tespit edebilmek için Hz. Peygamber'in heyetler/elçiler ile olan münasebetlerinin iyi bilinmesi gerekmektedir.

Kaynaklarda Hz. Peygamber'e gelen heyetlerin sayıları ve geldikleri tarihler ile ilgili olarak değişik rivâyetler verilmektedir. Bu rivâyetler verilirken de ihtilafa düşülmüş ve tam bir kronolojik yerleştirme yapılamamıştır. Konuyu ele alan klasik ve modern İslâm tarihî çalışmalarında da bu problem devam etmiş, ortak bir sonuca varılamaması neticesinde tarihlendirme problemi ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda bu tarihlendirme problemleri çözülmeye gayret sarf edilmiştir.

Bu çalışma bir giriş ve üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun tam olarak anlaşılabilmesi için elçilik ve diplomasi kavramlarının köken ve etimolojik yapısı üzerinde durulmuştur. Ayrıca konumuza temel teşkil etmesi bakımından İslâmiyet öncesi Arap Yarımadasındaki diplomasi geleneği ile Hz. Muhammed (sav)'in diplomatik kişiliğinin oluşumu incelenmiştir.

Birinci bölümde Hz. Peygamber'e gelen heyetler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mekke döneminde gelen heyetler incelenirken rivayetlerin tahlilleri özellikle yapılarak elemeye tâbi tutulmuştur. Medine döneminde gelen heyetler ise tespit edilerek Medine dönemi; Senetü'l-vüfûd'dan önce ve bu senede gelen heyetler olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde Hz. Peygamber'e gelen elçilik heyetlerinin özellikleri, heyetlerin teşekkülleri esnasında dikkat edilen hususlar, heyetlerin geliş nedenleri ve yetkileri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde Hz. Peygamber'in elçiler ile görüşmeleri ve bu esnada ki tutumu ayrıntılı olarak incelenmiş ayrıca yine bu görüşmeler esnasında elçilerinde Hz. Peygamber'e karşı tutumları ortaya koyularak görüşmeler esnasında Müslüman olan bu kabilelerin İslamlaşmaya etkileri incelenmiştir.

Bu tezi hazırlamakta büyük yardım ve teşviklerini gördüğüm değerli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sefer Solmaz'a teşekkürlerimi sunarım. Özellikle doktora süreci içerisinde her daim ışık tutan ve konu seçiminden son ana kadar geçen süreci takip eden kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa Demirci'ye, ayrıca Prof. Dr. Ahmet Önkâl'a, Doç. Dr. Mehmet Ali Hacıgökmen'e, Yrd. Doç. Dr. Ali Dadan'a, yine tezi okuma ve değerlendirme zahmetinde bulunan Yrd. Doç. Dr. Mustafa Akkuş'a, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şimşir'e, Yrd.

Doç. Dr. Feyza Betül Köse'ye, harita ve çizimleri yapan Halil İbrahim Kunt'a, emeği geçen bütün hocalarıma, arkadaşlarıma ve başta eşim olmak üzere aileme ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

KONYA 2016

Mehmet Ali Kapar

KISALTMALAR

BSOAS	: Bulletin of the School of Oriental and African Studies
b.	: bin
bt.	: binti
bkz.	: bakınız
çev.	: çeviren
dğr.	: diğerleri
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
edt.	: editör / edited
EI	: Encyclopædia of Islam
ERE	: Encyclopaedia of Religion and Ethics
IS	: İslamic Studies
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
JESA	: Jerusalem Studies in Arabic and Islam
JESHO	: Journal of the Economic and Social History of the Orient
no.	: belge no/dipnot
Thk.	: tahkik
ty.	: tarih yok
y.y.	: yayın yeri yok

GİRİŞ

I. Araştırmanın Yöntem ve Kaynakları

İslam diplomasi geleneğinin oluşumunu aktarma noktasında önemli bir yer tutacağını düşündüğümüz bu çalışmada, tek bir kabileyi ve tek bir olayı incelemekten öte, Hz. Peygamber'in risâlet dönemini ve bu dönem içerisinde ilişki kurulan birçok kişi, kabile ve bölgeyi hatta bazı devletleri içermesi nedeniyle, metot ve kaynak olarak geniş bir yelpazeyi kullanmayı gerektirmiştir.

Çalışmanın esasını gelen elçiler ile bu elçilerin ve Hz. Muhammed (sav)'in diplomatik faaliyetleri teşkil ettiği için, ele alınan bölümlerde gelişmelere bakış açısı bu ekseninde bırakılmış, Hz. Peygamber'in göndermiş olduğu elçiler, mektuplar, görevliler ile Rasûlullah'ın gazve ve seriyyeleri, antlaşmaları ya da İslâmlaşma hareketlerinin ayrıntılarına konunun sınırları gereği girilmemiş, bilakis Rasûlullah'a gelen heyetler ve bu heyetler ile ilgili doğrudan konulara yer verilmiştir.

Bu perspektif esas alınarak başta İslâm toplumu olmak üzere dönem, devlet ve kabilelerinin siyasi ve diplomatik yapısını mümkün olduğunca doğru bir şekilde ortaya koyarak günümüz insanına ulaştırmak hedeflenmiştir. Rasûlullah, sadece kendi zamanı için değil bütün zamanlar için örnek model olarak gönderilmiştir. Bu noktada Hz. Peygamber'in kurduğu ve İslâmî bir anlayış ile şekillendirdiği Asr-ı Saâdet döneminin anlaşılması önem arz etmektedir. Zira bu dönem, kendinden sonra gelen bütün dönemlerin ve kurulan devletlerin anlaşılması, ayrıca günümüz İslam toplumunun şekillendirilmesi için de referans niteliğindedir.

Çalışmamızda kullandığımız eserlerin tanıtılmasının, tezimizin dayandığı temellerin bilinmesi açısından faydalı olacağı kanısındayız. Burada faydalanılan bütün kaynaklar tanıtılmayacak bunun yerine tezin dayandığı tarihî ve fikrî alt yapıyı vermesi için önem sırasına göre, en çok faydalandığımız kaynakların tanıtımı ile çağdaş araştırmalar hakkında kısa bilgiler verilecek, diğerlerinden belli başlılarının isimlerini zikretmekle yetinilecektir.

Çalışmanın ana kaynaklarını genel İslâm tarihleri, biyografi (Tabakât ve Terâcim) eserleri, hadis kitapları, coğrafya ve seyahat kitapları olmak üzere dört kısımda ele almak mümkündür.

Bu doğrultuda yararlandığımız ilk grup kaynaklar, klasik İslâm tarihî kitaplarıdır. İbn İshâk'ın *Sîretu İbn İshâk*'ı,¹ Vâkıdî'nin *Kitabu'l-Megâzî*'si,² İbn İshâk'ın nakilcisi olan İbn Hişâm'ın *es-Sîretu'n-Nebeviyye*'si,³ İbn Sa'd'ın *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*'i,⁴ Hâlife b. Hayyât'ın *Tarih'u Halife b. Hayyât*'ı,⁵ Belâzurî'nin *Fütûhu'l-Büldân*'ı⁶ gibi klasik İslâm tarihî kaynakları ve Taberî'nin *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Târihu't-Taberî)*,⁷ İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târih*'i⁸ gibi İslâm tarihî eserleri, bütün Hz. Peygamber dönemi çalışmaları için olduğu gibi bizim de çalışmamızın olmazsa olmaz kaynaklarıdır.

Bunların arasından İbn İshâk'ın *Sîretu İbn İshâk*'ı, İbn Hişâm'ın *Sîretu'n-Nebeviyye*'si ve İbn Sa'd'ın *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*'i özel bir yere sahip olup araştırmamızın bel kemiğini teşkil etmektedir.

İbn İshâk'ın kısaca *es-Sîre* adıyla bilinen eseri, Hz. Peygamber'in hayatını anlatan en eski kaynaklardan birisi olması ve sonraki pek çok müellifin de kendisinden bir hayli nakilde bulunması nedeniyle, hem İslâm tarihî açısından hem de tezimiz açısından ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle İslâm tarihçilerinin en çok tartıştığı ve heyetler açısından da ilk büyük çaplı elçilik heyeti vasfını gösteren Habeş Hristiyan heyetini aktarması, ayrıca rivâyetlerdeki satır aralarından heyetler ile ilgili kıymetli bilgiler elde edilebilmesinden dolayı, İbn İshâk'ın eseri konumuz adına ayrı bir önem taşımaktadır.

Üstadı İbn İshâk'ın hatalarını tashih eden, karmaşık olan rivâyetleri açıklayan, ayrıca kendisine ulaşan diğer rivâyetler ile eserini zenginleştiren İbn Hişâm, dört ciltlik eserinde elçiler için müstakil bir bölüm açmamış ayrı başlık altında heyetleri incelememiştir. Bununla birlikte birçok yerde Hz. Peygamber'e gelen heyetlerden ve kabile temsilcilerinden bahsederken neseplerini, inanışlarını ve görüşmeler esnasında Rasûlullah ile aralarında geçen

¹ İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. Yesâr (ö. 151/768), *Sîretu İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah, y.y., 1981, çev. Edt. Mekki Yassıkaya, Düşün Yay., İstanbul 2012.

² Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer (ö. 207/822), *Kitâbu'l-Megâzî*, I-III, thk. Marsden Jones, çev. Musa K. Yılmaz, İlk Harf Yay., İstanbul 2014.

³ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâleddin Abdilmelik b. Eyyûb el-Himyerî, (ö. 213/833), *Sîretu'n-Nebeviyye*, I-IV, thk. Mustafa es-Sakkâ ve dğr., Beyrut 1971.

⁴ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimî el-Basrî (ö. 230/845), *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, *Tabakât*, I-XI, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hancı, Mısır 2001, çev. edt. Adnan Demircan, Siyer Yay., İstanbul 2014.

⁵ Hâlife b. Hayyât (ö. 240/854), *Tarih'u Hâlife b. Hayyât*, çev. Abdilhalik Bakır, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

⁶ Belâzurî, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Câbir (ö. 279/892), *Fütûhu'l-Büldân (Ülkelerin Fetihleri)*, çev. Mustafa Fayda, Siyer Yay., İstanbul 2013.

⁷ Tâberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd (ö. 310/923), *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Târihu't-Taberî)*, I-XIII, y.y., Mısır 1326.

⁸ İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdilkerim (ö. 630/1232), *el-Kâmil fi't-Târih*, , thk. Ebû'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-X, Beyrut 1987.

konuşmaları aktarmıştır. Ayrıca İbn Hişâm eserinde, bu kabile temsilcileri ile yapılan antlaşmaların ve o esnada söylenen şiirlerin metinlerine de yer vermiştir. Bu yönü ile konumuza ışık tutmuş, heyetlerin sadece siyasi ilişkilerine değil sosyal, kültürel ve dini yönlerine de ulaşmamızı sağlamıştır.

Hız. Peygamber'in seriyye ve gazvelerindeki sebepleri (hedefleri), süreçleri ve sonuçları göstermesi açısından Meğâzî kaynakları da oldukça önemlidir. Bu alanda ilk akla gelen eserlerden olan Vâkıdî'nin *Kitabu'l-Meğâzî* adlı eseri, çalışmamız açısından da ayrı bir yere sahiptir. Zîra Rasûlullah, yapmış veya düzenlemiş olduğu seferler esnasında kendisine gelen heyetleri kabul etmeye devam etmiş, mevcut şartlar dâhilinde de bunlarla görüşmüştür. Ayrıca yapılan birçok sefer sonrasında yıpranan kabileler temsilciler gönderme zorunluluğu hissetmişlerdir. Vâkıdî eserinde bu heyetler ile olan görüşmelere ve yapılan antlaşmalara ayrıntıları ile değinmiş, böylece siyasi, sosyo-politik, ekonomik ve dini yönler itibariyle sürecin anlaşılmasını daha kolaylaştırmıştır.

Asıl kaynağı olan hocası Vâkıdî'den aldıklarına başka kaynaklardan ulaştığı rivâyetleri de ekleyen⁹ İbn Sa'd, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr* adlı eserinde elçiler için müstakil bir başlık açmış ve yetmiş iki adet heyetten ayrı ayrı bahsetmiştir. Bu yönüyle kendisinden sonra yazılan İslâm tarihlerinin de ana kaynaklığını teşkil etmiştir. İbn Sa'd eserinde heyetler hakkında bilgilerin toplanmasında çok iyi araştırma yapmış, birçoğunu detayıyla zikretmiş ve heyetlerde yer alan şahıslarla ilgili yeterli bir grafik oluşturmuş, onlardan sahabe olanları ve onların yoluyla gelen eserleri sunmuştur. İbn Sa'd'ın bir kısım senetleri güvenilir zatlardan olduğu gibi, diğer bir kısım senetlerine kendisi de kusur bulmuştur.¹⁰ İbn Sa'd heyetler başlığı altında rivâyetleri aktarmakla yetinmemiş, biyografiler bölümünde de bu şahısları ayrıca ele almıştır.

İslâm Devleti'nin yayılışı ve gayr-ı Müslim toplulukların kitlesel olarak egemenlik altına alınmaya başlamasıyla fetih sürecinin seyri, bu fetihler sonucunda gelen heyetler ve bu heyetler ile yapılan antlaşmalar hakkında etraflıca malumat sahibi olabilmek için fütuhât kaynaklarından da faydalandık. Bunların içinde özellikle fetih hareketlerini ve bu hareketlerin sonucunda yapılan antlaşmaları çok yönlü rivâyetlerle ele alıp işleyen Belâzurî'nin *Fütûhu'l-Buldan*'ı, çalışmamızda yararlandığımız önemli kaynaklardandır.

⁹ Öz, Şaban, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İSAR Vakfı Yay., İstanbul 2008, 373.

¹⁰ Sallâbi, Ali Muhammed, *İslâm Tarihi Asr-ı Saâdet Dönemi; Siyer-i Nebi, Medine Devri*, I-II, çev. Mustafa Kasadar/Şerafettin Şenaslan, Ravza Yay., İstanbul 2014, II, 680

Çalışmamızın ikinci grup kaynaklarını, İslâm tarihî kaynakları içerisinde daha çok şahısların hayat hikâyelerini anlatan Ensâb ve Tabakât kitapları oluşturmaktadır. Bu kaynaklar tezimiz açısından Hz. Peygamber'e gelen heyetlerin içerisinde bulunan kişilerin kimlikleri başta olmak üzere, haklarındaki diğer bilgileri aktarmaları açısından oldukça önemlidir. Bu noktada bu kişilere ulaşmak için önce elçilik heyetlerini mercek altına alıp şahısları tespit etmemiz gerekti. Daha sonra bu gruptaki eserler içindeki biyografilerin satır aralarında, heyetler ve bu heyetler içerisindeki elçiler ile ilgili bolca malumata rastladık. Bu konuda yine İbn Sa'd'ın Tabakât'ı ve Belâzurî'nin *Ensâbü'l-Eşraf*'ı,¹¹ İbn Hazm'ın *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*'ı,¹² İbn Abdilberr'in *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*'ı,¹³ İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifet-i Sahabe'si*,¹⁴ Zehebî'nin *Siyer-u A'lâmi'n-Nübelâ'sı*¹⁵ ve İbn Hacer'in *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe'si*¹⁶ gibi tabakât kitaplarını çalışmamızda kullandık.

Araştırmamızda yararlandığımız üçüncü grup kaynaklar ise Hadis kitapları ya da Hadis literatürü olarak adlandırılan gruptur. Bu gruptaki eserler, Hz. Peygamber'e gelen heyetlerin kimliklerine, ayrıca Hz. Peygamber'in onlara davranışına dair ciddi malumatlar sağlamaktadır. Bunlardan Buhârî¹⁷ ve Müslim'in¹⁸ *Sahîh* 'leri, Nesâî'nin,¹⁹ Tirmîzî'nin,²⁰ Ebû Dâvûd'un²¹ ve İbn Mâce'nin²² *Sünen* 'leri başta olmak üzere, Dârîmî'nin *Sünen* 'i,²³ Hâkim'in

¹¹ Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Muhammed Hamîdullah, Dârü'l-Maârif, Mısır 1959.

¹² İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd Hazm (ö. 456/1064), *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1998.

¹³ İbn Abdî'l-Berr, Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdî'l-Berr el-Kurtubî (ö. 463/1071), *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî I-IV, Dârü'l-Ceyl, Beyrut 1992.

¹⁴ İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdilkerim (ö. 630/1233), *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, I-VII, thk. Halil Memûn Şihâ, Thk. Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1997.

¹⁵ Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1374), *Siyer-u A'lâmi'n-Nübelâ*, I-III, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1996.

¹⁶ İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Şehâbeddin Ahmed (ö. 852/1449), *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe* (Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi), çev. Naim Erdoğan, I-V, İz Yay., İstanbul 2010.

¹⁷ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), *el-Câmi'u's-Sahîh*, I-VIII, İstanbul, Mtb. Âmire, 1329, çev. Kâmil Miras, *Sahîh'u Buhârî*, DİB. Yay., Ankara 1979.

¹⁸ Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc (ö. 261/874), *el-Câmi'u's-Sahîh*- I-V, thk. M. Fuad Abdilbâkî, 1956, çev. Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*, Sönmez Yay., İstanbul 1978.

¹⁹ Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (ö. 303/916), *Sünen*, I-IV, şrh. Süyûtî, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1994.

²⁰ Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Serve b. Musâ b. ed-Dahhâk (ö. 279/892), *Sünen*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf, Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1996.

²¹ Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmrân b. el-Ezdî (ö. 275/888), *Sünen*, I-VII, thk. M. Muhyiddin Abdilhamid neşri, Mısır 1952.

²² İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (ö. 275/888), *es-Sünen*, I-II, İstanbul 1992.

²³ Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, (ö. 255/869), *Sünenü'd-Dârimî*, I-II, thk. Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî, Kahire 1966.

Müstedrek'i,²⁴ Abdurrezzak'ın *Musannef*'i,²⁵ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i²⁶ gibi klasik hadis kaynaklarından faydalandık.

Tezimizde yararlandığımız dördüncü grup eserler ise bazı bölge ve şehirlerin fiziki ve etnik yapısından bahseden coğrafya kitaplarıdır. Bu kaynaklardan özellikle elçilik heyetlerinin gelmiş olduğu bölgeler ve bu bölgelerin kendilerine özgü karakteristik yönleri, meşhur arazileri, yolları, dağları, su kaynakları gibi o günkü hayatın kilit noktalarından bazılarını ulaşma şansı elde ettik. Zira bu bilgiler elçilik heyetlerinin geliş ve gidişleri üzerinde ve kurulan ilişkilerde bir hayli etkin olmuştur. Bunlar Hamevî'nin *Mucemu'l-Büldân*'ı²⁷ ve Yakûbî'nin *Kitâbü'l-Büldân*'ı²⁸ gibi coğrafya kitaplarıdır.

Yararlandığımız kaynaklar içinde son grup ise çağdaş araştırmalardır. Burada öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, bu tür eserlerden faydalanırken oldukça dikkatli davranıp mümkün mertebe ilk kaynağa ulaşmaya çalıştık. Bunlar arasında Kettânî'nin *et-Terâtîbü'l-İdârîyye*'si,²⁹ M. Hamidullah'ın *İslâm Peygamberi*³⁰ ve *el-Vesâiku's-Siyasiye*³¹ adlı eserleri, M. Fayda'nın *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*³² ve M. A. Köksal'ın *İslâm Tarihi*,³³ H. Fetlavî'nin, *H. Muhammed'in Diplomasi Anlayışı (Nebi Muhammed'in Diplomasisi ve Uluslar Arası Çağdaş Hukukla Mukayesesi)*,³⁴ A. R. Temel'in *İslâm'da Dış Politika ve Diplomasi*,³⁵ A. Sönmez'in *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*³⁶ adlı eserleri, M. Şimşir'in *İlk Dönem İslâm Tarihinde Haberleşme Yöntemleri*³⁷ çalışmamız

²⁴ Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Hâkim en-Nişâbü'rî (ö. 405/1014), *Müstedrek ale's-Sahihayn*, thk. Mustafâ Abdilkâdir Atâ, I-IV, Beyrut 1990.

²⁵ Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/827); *Musannef*, I-XII, thk. Habîburrahman el-Azamî, el-Mektebet'ül-İslâmî, Beyrut 1970.

²⁶ Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Hanbel Ebû Abdullah eş-Şeybân (ö. 241/855), *Müsned*, I-VI, Matbaat'u İslâmî, Beyrut 1969.

²⁷ Hamevî, Şihâbuddîn Ebû Abdullah Hamevî, (ö. 626/1229), *Mu'cemu'l-büldân*, I-V, Dâru Sâdır, Beyrut 1977.

²⁸ Ya'kûbî, Ahmet b. Ebi'l-Yakûb b. Cafer b. Vehb b. Vâdih (ö. 292/905), *Kitâbü'l-Büldân*, thk. T. G. Juynboll, Brill, Leiden 186.

²⁹ Kettânî, Abdilhay, *H. Peygamber'in Yönetimi, et-Teratibu'l-İdariyye*, I-II, çev. Ahmet Özel, İz Yay., İstanbul 2012.

³⁰ Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2004.

³¹ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, çev. Vecdi Akyüz, Kitabevi Yay., İstanbul 1997.

³² Fayda, Mustafa, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara Üniversite İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1982.

³³ Köksal, M. Asım, *İslâm Tarihi*, I-XVIII, Köksal Yay., İstanbul 1991.

³⁴ Fetlavî, Süheyl Hüseyin, *H. Muhammed'in Diplomasi Anlayışı (Nebi Muhammed'in Diplomasisi ve Uluslar Arası Çağdaş Hukukla Mukayesesi)*, çev. Mustafa Işık, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2014.

³⁵ Temel, Ali Rıza, *Harp mi Sulh mu? İslâm'da Dış Politika ve Diplomasi*, Seha Yay., İstanbul 1988.

³⁶ Sönmez, Abidin, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, İnkılab Yay., İstanbul 2007.

³⁷ Şimşir, Mehmet, *İlk Dönem İslâm Tarihinde Haberleşme Yöntemleri (Başlangıcından Râşid Halifeler Dönemi Sonuna Kadar)*, Hüner Yay., Konya 2011.

için faydaladığımız kitaplar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Yine M. Watt'ın *H. Muhammed -Peygamber ve Devlet Adamı-*³⁸ başta olmak üzere kaynaklarda yer alan bilgiler ile ilgili müsteşrik yazarların bakış açılarını tespiti açısından istifade ettik. Ayrıca Diyanet İslâm Ansiklopedisi ve diğer ansiklopedilerden de yararlandık. Burada ansiklopedi maddeleri genel olarak birbirinin tekrarı niteliğinde olduğu için hepsine yer vermedik. Diyanet İslâm Ansiklopedisi maddelerindeki bilgiler dışında bir bilgi veriyorsa o zaman diğer ansiklopedilere de müracaat ettik. Rivâyetlerde geçen ayetlerin meali için Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mealini kullandık. Ayrıca konumuzla alakalı hazırlanıp yayımlanmış tez ve makalelerden de faydalanmaya çalıştık. Bunlardan M. Yekeler'in "*Cahiliye Döneminden Hz. Peygamber Dönemi Sonuna Kadar Temîm Kabilesi*"³⁹ ve M. Grabus'un *H. Peygamber'in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri İle Münasebetleri (Medine Dönemi)* isimli yüksek lisans çalışmaları bunlardan bazılarıdır.⁴⁰

Kuşkusuz Rasûlullah, dünyada hakkında en çok yazı yazılan, araştırılan insan olma özelliğini taşımaktadır. Bu çalışmalarda onun sadece peygamberlik yönü ele alınmamış, aile hayatından devlet başkanlığına kadar bütün özellikleri incelenmiştir. Özellikle Rasûlullah'ın İslam toplumu dışındaki unsurlar ile olan siyasi ilişkileri üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. İnsanlığın nüfusunun hızla çoğalması ve imparatorlukların parçalanmaları ile günümüzde devletlerin sayıları artmış, bu yeni devletlerin bir kısmını da İslam devletleri oluşturmaktadır. Bu İslam devletlerinin birbirleri ve gayr-i Müslim devletlerle olan münasebetlerini belirlemek için Rasûlullah'ın uyguladığı diplomasi anlayışının ortaya konulmasına yönelik araştırmalar da bir hayli hızlanmıştır. Ancak bu araştırmalar ya Hz. Peygamber'in mektupları ve siyasi antlaşmaları çerçevesinde ele alınmış ya da kronolojik bir bilgi sıralaması şeklinde verilmekle yetinilmiştir. Hz. Peygamber'in diplomatik anlayışının en net olarak ortaya çıktığı Senetü'l-vüfûd/Heyetler Yılı ile alakalı müstakil bir eser yazılmamış olup konu bütün yönleri ile ele alınmamış, eserlerde bu konu çeşitli bablar ve fasıllar arasında değinilmiştir. İslâm Devleti'nin diplomatik temasları üzerinde kapsamlı araştırmalar yapan M. Hamidullah, Rasûlullah'ın diplomatik münasebetleri ve yazışmaları çerçevesinde konuya yaklaşmıştır. Hz. Peygamber'in diplomasisi üzerine araştırmalar yapan H. Fetlavî'de konuya sadece

³⁸ Watt, W. Montgomery, *H. Muhammed -Peygamber ve Devlet Adamı-*, çev. Ünal Çağlar, Yöneliş Yay., İstanbul 2001.

³⁹ Yekeler, Muhammet, "*Cahiliye Döneminden Hz. Peygamber Dönemi Sonuna Kadar Temîm Kabilesi*", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.

⁴⁰ Grabus, Merzuk, *H. Peygamber'in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri İle Münasebetleri (Medine Dönemi)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa 2011.

Rasûlullah'ın diplomatik anlayışı ekseninde bakmış ve müstakil olarak Senetü'l-vüfûd'u incelememiştir. Ülkemizde konu üzerinde araştırma yapan M. Fayda, Güney Arabistan'ın İslâmlaşması sürecini anlatmış olduğu çalışmasında bu bölgeden gönderilen elçilik heyetlerine değinmişse de, onların her birini ayrı ayrı incelememiş, sadece Güney Arabistan bölgesi ile sınırlı kalmıştır. Ansiklopedik araştırmalarda ise M. A. Köksal'ın *İslâm Tarihi* isimli eserinde olduğu gibi bulunan rivâyetler verilmekle yetinilmiş, bilgiler elemeye ve değerlendirmeye tâbi tutulmadan sıralanmıştır. Akademik anlamda konu üzerinde A. Sönmez'in çalışmaları bulunmakta olup bu araştırmalarda da, Hz. Peygamber'in antlaşmaları ve diplomatik münasebetleri ekseninde konuya yaklaşılmıştır. Konu üzerindeki bir diğer çalışma ise A. R. Temel tarafından *Harp mi Sulh mu? İslâm'da Dış Politika ve Diplomasi* adlı eseridir. Bu eserdeki rivâyetlerin ilk bölümü genel olarak Nüveyrî'nin "*Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb*" isimli eserinin tercümesi niteliğinde olup bundan sonraki bölümlerde çıkarımlarda bulunulmuş fakat bu çıkarımlarda akademik bakıştan uzak kalınmıştır. Asr-ı Saâdet dönemindeki haberleşme yöntemlerini inceleyen M. Şimşir'in *İlk Dönem İslâm Tarihinde Haberleşme Yöntemleri (Başlangıcından Râşid Halifeler Dönemi Sonuna Kadar)* adlı çalışmasının bir bölümünde konuya ait bir başlık açılmış ve burada genel bir özet bilgi verilmiş fakat ayrıntılar ele alınmamıştır. Ayrıca ansiklopedi maddeleri içinde *Senetü'l-Vüfûd/Elçiler yılı* olarak konu özet halde ele alınmış, kabileler hakkında bilgi veren maddeler incelenirken de, bu kabilelerin gönderdiği heyetlere yüzeysel değinilmiş ya da İslâmlaşmaları ile ilgili olarak genel bilgiler verilmiştir. Oysaki İslâm öncesi ve Hz. Peygamber devrindeki diplomasinin tam olarak anlaşılabilmesi için gelen elçilik heyetlerinin durumlarının tam olarak irdelenmesi gerekmektedir.

Tezimizi hazırlarken atıflar konusunda izlediğimiz yöntem, neredeyse genel kabul görmüş yöntem olan ve ilk geçtiği yerde eserin tam adını ve künyesini vermek, diğer yerlerde ise sadece müellifin ismini veya farklı eserleri varsa eser isminin kısaltmasını zikretmek şeklindeki yöntemi kullandık. İsim ve yer adlarını veriyorken "el" takısını mümkün olduğunca kullanmamaya çalıştık. Ayrıca Hz. Peygamber'in yazışma ve mektupları ya da antlaşma metinleri konusunda M. Hamidullah'ın *Vesâiku's-Siyâsiyye*'sini referans olarak gösterdik. Bundan maksat bu yazışmalar üzerindeki tartışmalar ve kaynak karşılaştırmaları ile tezin hacmini artırmamaktır.

II. Diplomasinin Tanımı ve Gelişimi

A. Diplomasi ve Elçilik Kavramlarının Ortaya Çıkışı, Dünya’da İlk Örnekleri

Uluslararası ilişkilerin barışçı yol ve araçlarla yürütülme sanatı olarak tanımlanabilecek olan diplomasi; aslında devletlerarasındaki ilişkilerin görüşmeler yoluyla yürütülmesidir. Zaman zaman birbirine karıştırılan diplomasi ile dış politika bir bütünün parçalarıdır ve birbirinden ayrı düşünmenin imkânı yoktur. Diplomasi dış politikanın gerçekleştirilmesine yönelik araçların yöntemleri ve öteki pratik önlemlerin bütünüdür.⁴¹

Diplomasi sözcüğü eski Yunancadaki *diploma* veya *diploun* sözcüğünden doğmuştur. Grekçede ‘*katlanmış kâğıt*’ ya da ‘*ikiye katlanmış şey*’ anlamına gelen diploma, bugünkü anlamını sonradan kazanmıştır. XVIII. yüzyıla kadar, “*belgeleri inceleme bilimi*” anlamında kullanılan diplomasi terimi bundan sonra arşivlerin korunması, uluslararası yapılmış olan antlaşma ve sözleşmelerin değerlendirilmesi ve bunların incelenmesi bilimi anlamında da kullanılmaya başlanmıştır. Yine bu tarihten sonra “*diplomat*”, “*diplomatik usûl*” gibi kavramlar da kullanılmıştır.⁴²

Elçi kelimesi üç temel anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan ilki siyasi bir ifade olan “*sefir*” yani bir devlet tarafından diğerine gönderilen, orada kendi devletini temsil eden kimsedir.⁴³ İkinci anlam olarak sosyal ve hukukî ilişkilerde herhangi bir konuda uzlaşma sağlamak üzere karşı tarafa gönderilen “*ara bulucu*”⁴⁴ ve üçüncü olarak ise dinî bir terim olan “*peygamber*” veya “*rasûl*” anlamlarına gelmektedir.⁴⁵

Türkçe “*el (il)*” isim kökünden türeyen bir kelime olan *elçi(ilçi)*; halk, ülke, devlet gibi anlamlara gelmektedir. İlk defa Uygur metinlerinde rastlanılan ve “*haberci, peygamber*” gibi manalarda kullanılan bu kelimenin Arapça karşılığı ise “*rasûl*” dır.⁴⁶ Ayrıca Arapçada “*vefd*

⁴¹ Tuncer, “Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diplomasi”, *İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, IV, S. 1, İstanbul 1984, 50.

⁴² Tuncer, Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ümit Yay., Ankara 1995, 11.

⁴³ TDK, *Büyük Türkçe Sözlük*, “elçi” mad. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57407e6d30b545.86128096

⁴⁴ MEB, Milli Eğitim Bakanlığı, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, I, 817.

⁴⁵ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim, *Lisânu'l-Arab*, I-XV thk. Abdullah Ali el-Bekir, Muhammed Ahmed Hasbullah, Haşim Muhammed eş-Şâzelî, Kahire t.y., XI, 283; Çağlayan, Harun, “Elçi ve vekil bağlamında Nübüvvet”, *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, VIII/2 (Güz 2015), 67-95.

⁴⁶ “İslâm Hukukçuları, elçilik görevini üstlenen kişiye “*Rasûl (رسول)*” adını vermişlerdir. Rasûl, “*arsıl* - gönderdi” fiilinden mastardır. Kastedilen, yumuşaklık ve sevgidir. “*Teressül*” konuşurken ağırbaşlı ve kavrayışlı olmaktır. “*ترس القوم*” denildiğinde, “*İnsanlar birbiriyle mektuplaştılar.*” anlamına gelir... Rasûl, sözlükte “*gönderenin haberlerini getiren*” manasındır. Ebû İshâk en-Nahvî (Dil bilimci), Yüce Allah’ın Musa ve kardeşinden bahsettiği “*Haydin, Firavun’a varın; inan ki biz âlemlerin Rabbinin rasûlleriyiz deyin*”, “*Âlemlerin*

- وفد” kelimesi⁴⁷ “elçi göndermek” ve “elçilik heyeti” anlamında da kullanılmaktadır. Kökenleri itibari ile ilk çağlara kadar uzanan elçilik müessesesi zamanla gelişerek sağlam bir gelenek ve hukukî statü kazanmış, “milletler arası imtiyazlara ve dokunulmazlığa sahip olmak” şeklinde özetlenmiştir.⁴⁸

Sözlükte “göndermek; elçilik, mektup, mesaj” gibi anlamlara gelen “risâlet” kelimesi ise fıkıh terimi olarak “bir kimsenin irade beyanını -tasarrufta dahil olmaksızın- diğer bir kimseye tebliğ etmesini” ifade eder. Tebliğ eden kimseye “rasûl (elçi) - رسول”, elçiyi gönderen kimseye “mürsil - مرسل”, elçinin gönderildiği kimseye “mürselün ileyh - مرسل إليه” denir. Risâlet için “sifâret - سفارت” ve rasûl için “sefîr - سفير” kavramları da kullanılır.⁴⁹ Köken olarak “sefer-سفر” kelimesinden alınan sefîr kelimesi de “elçilik” hizmetine ilaveten “konsül, rahat yerleşme” manalarına da gelir. İlk dönemlerde her iki terim de birbirinin yerine kullanılırken zamanlar sefîr kelimesi “diplomatik teşkilat mensupları” için, rasûl terimi ise dinî mahiyette peygamberlere has kullanılmıştır.⁵⁰ Temsilci ile rasûl arasındaki fark, temsilci, başkası adına veya hesabına iş görmeyi ifade eder ve yaptığı işlem kendisinin irade beyanıyla kurulur; rasûl ise sadece işlem yapmak isteyen kişinin irade beyanını iletmekle görevlidir. Rasûl karşılığında hukuk dilinde “haberci (muhibir)” kelimesi kullanılır.⁵¹

Diplomatik teamüllerde, heyetin başkanı olan kimseye “Sefîr/Elçi” denir ve yabancı ülkede kendi devletinin temsilcisidir. Sefîr, “سفر” fiilinden mastardır ve sefere “سفر”, “yola çıktı” anlamına da gelmektedir. Ayrıca deve uzaklaşınca “انسفرت الإبل - İnsefertü İbili” denilir. Sefer/yolculuk ise ikametın zıddıdır. Gidiş-geliş olması nedeniyle bu kökten türetilmiştir ve çoğulu “أسفار” dır. Yolcu ise yolculuğa çıkmış kişiye denir ve bu manada sefer kelimesi yol almak anlamında kullanılır. Yolcuya hazırlanan azığa ise “sofra” denir. Sefîr (سفیر), ara bulucu demektir ve çoğulu “سفراء - Süferâ” dır. Hz. Ali’nin, Hz. Osman’a, “Halk, benim seninle onlar arasında sefîr/ara bulucu olmamı istiyor” sözünde “ara bulucu elçi” anlamına gelmektedir. İki toplum arasında ara buluculuk için koşturduğun zaman “سفرته بين القوم”

Rabbın elçileri, elçilik görevi verdiği kimseleriz.” deyin anlamınadır. Ezherî, Rasûl’e “Rasûl” denmesi, elçilik görevi yapma yetkisinden dolayıdır. “Rasûl”, erseltü/elçi gönderdim fiilinden bir isimdir; “Risalet” kelimesi de böyledir. “Falan kişiyi elçilik için gönderdim” cümlesi, o “gönderilmiş kişi; bir elçidir” anlamına gelir”. Fetlavi, 70.

⁴⁷ Tekili “وافد”, çoğulun çoğulu “وفود” dur.

⁴⁸ İpşirli, “Elçi”, XI, 3.

⁴⁹ Zebîdî, Muhammed Murtaza el-Huseynî, *Tâcü’l-Arûs*, y.y., 1988, VII, 344; Aslan, Nasi, “Risalet”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 125.

⁵⁰ Sönmez, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Mektupları*, İnkılab Yay., İstanbul 2011, 51.

⁵¹ Aslan, Nasi, “Risalet”, *DİA*, XXXV, 125.

denilir. “سفر” kitap manasına da gelir, ayrıca Allah ile peygamber arasında gidip geldikleri için meleklerle de “سفیر” dendiği söylenmiştir. Hz. Peygamber, “Kur’an’da mâhir olan, Sefere denilen kerim ve muti meleklerle beraber olacaktır”⁵² buyurmuştur. “سفر” melekler olup, çoğulu “أسفار” gelir. “Sâfir - سافر” ise aslında kâtip demektir ve bir şeyi açıkça ortaya koyduğu için bu isim verilmiştir. Arapçada “رسول” ve “سفیر” terimlerinin birbirine böylesine yakın olmasına rağmen aralarında bazı farklar vardır. Bunlardan ilki Rasûlün kendisine verilmiş olan risâlet vazifesini -ekleme veya çıkarma yapmadan- olduğu gibi tebliğ etmesidir. Kur’an’da bu husus “Rasûl’e düşen apaçık tebliğden başka bir şey değildir”⁵³ ifadesiyle belirtilmiştir. Sefirin görevi ise elçiye gönderenle gönderilen arasında irtibatı sağlamaktır. Bir diğer fark ise rasûlün görev yapması için yola çıkması şart değilken, sefirin görevini yapabilmesi için sefer şarttır. Rasûlullah’a “sefir” denmez, çünkü görevi risâleti olduğu gibi ulaştırmak olup bununla sınırlıdır. Ayrıca Rasûlullah, vazifesini yolculuğa çıkararak yapmak zorunda değildir. Vazifesi insanlar arasında barışı tesis etmek değil, sadece risâleti onlara ulaştırmaktır⁵⁴. Arap devletleri, diplomatik heyetin başkanına “sefir”, heyetin tamamına -kançılırya, elçilik personelinin çalıştığı bina da dâhil olmak üzere- “sefâret - سفارة” terimini kullanmaktadırlar. Rasûlullah krallara, beylere, kabile başkanlarına gönderdiği kişilere “sefir” terimi kullanılmıştır.⁵⁵

Diplomasinin tarihte ilk toplumsal örgütlenmelerin görülmeye başladığı dönemle birlikte ortaya çıktığı düşünülmektedir.⁵⁶ Tarih öncesi dönemlerde kabileler, muharebe esnasında aralarındaki savaşa belirli bir süre son vermek, bu arada ölümlerini gömmek ve yaralılarını toplamak amacıyla görüşmelerde bulunurlardı. Bu görüşmeler esnasında tarafların birbirlerine gönderdikleri habercilerin karşı tarafa haberi iletmeye fırsat bulamadan öldürülmeleri durumunda mutabakat doğal olarak gerçekleşemeyecekti. Böyle bir durumun ortaya çıkmaması için bu habercilere, diğer savaşçılara verilmeyen bazı ayrıcalık ve dokunulmazlıkların tanınması kuralı kabul edilmiş, onlara “kutsal” ya da “dokunulmaz” olarak bakılmaya başlanmıştır. Diğer yandan bu kavimler savaş durumunun sona ermesinin

⁵² Buhârî, “Tevhid” 52; Müslim, “Müsafirîn” 244; Ebû Davud, “Vitr” 14; Tirmizî, “Sevâbu’l-Kur’an” 13.

⁵³ Ankebût, 28/18

⁵⁴ “...senin görevin sadece tebliğ etmektir”. Râd 13/40, “Ey Muhammed! Eğer yüz çevirirlerse, artık sana düşen açık bir tebliğden ibarettir.” Nahl 16/82, “Eğer yüz çevirirlerse (bilesin ki), biz seni onlara bekçi göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğdir...” Şura 42/48.

⁵⁵ Fetlavi, 70.

⁵⁶ Nicolson, Harold, “The Evolution of Diplomatic Method”, Cassell Publishers, London, 1954, 2; Tuncer, Eski ve Yeni Diplomasi, 13.

yanı sıra, öteki bazı ortak sorunları tartışmak ve çözebilmek amacıyla birbirlerine günümüzde elçi diye tanımlayabileceğimiz özel yetkilere sahip kişiler göndermişlerdir.⁵⁷

Elçilik heyetlerinin gönderiliş maksatları genel olarak; ülke içerisindeki iktidar değişikliklerini bildirmek, savaş ve barışa yönelik temaslar yapmak, tehlikeler karşısında dostluklar ve ittifaklar kurmak, ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumak için görüşmelerde bulunmak, esirlerin değişimi, devletler veya kabileler arası siyasi evlilikler yapmak, av sahalarını belirlemek, bazı sınır sözleşmelerini imzalamak, dinlerine davet etmek şeklinde sıralanabilir.⁵⁸ Elçilerin aynı zamanda kralların tahta çıkışlarını tebrik etmek, baş sağlığı mektuplarını iletme gibi özel görevlerinin yanında, devletler arasında birbirleriyle iyi geçinmek ve dostluklarının teatisini sağlamak için hediyeler götürmek şeklinde de vazifeleri vardır.⁵⁹ Bunların yanında istihbarî faaliyetlerde bulunulması için de, tarihin hemen bütün dönemlerinde ajanlar görevlendirilmiştir. Elçilik vazifesi ile gelen kişilerde gördükleri durumları aktarmaları ve karşı taraf hakkında bilgi toplamakla vazifeli oldukları için doğal olarak ajanlık vazifesi de bulunuyordu. İncelenen dönemin diplomatik faaliyetleri de genel olarak dünyanın o günkü şartlarından bağımsız nitelikte değildir ve gönderilen elçiler bu amaçlara hizmet etmişlerdir.

Tarihte ilk olarak uygulandığı düşünülen ve incelenen konuyu içerisinde ele alan, aynı zamanda bütün diplomatik ilişkileri kapsayan diplomasi yöntemi “*ad hoc*” bir nitelik taşımaktadır. Tek yanlı ve geçici bir diplomasi yöntemi olan *ad hoc* diplomaside, temsilciler belirli bir amacı ya da görevi gerçekleştirmek için geçici bir süreyle yurt dışına gönderilirler ve bu görevi yerine getirdikten sonra geri dönerlerdi. Yani diplomatik temsilciler yabancı bir devletin topraklarında sürekli bulunmazlardı.⁶⁰ Söz konusu anlayış, diplomasiye kesintisiz ve profesyonelleşme gerektiren kurumsal bir süreç olmadığı görüşüne dayanmaktadır. Bu yüzden, diplomatik temsilci gönderen ülkenin merkezinde doğrudan diplomasiyle ilgili bir örgütlenmeyi zorunlu kılmamaktadır. Gönderen ülkenin, gönderilen ülkede sürekli bir temsilcilik makamı ve örgütü bulundurması da gerekli değildir. *Ad hoc* diplomasi anlayışı Avrupa’da hızla gerileyerek, XV. yüzyılda yerini sürekli diplomasi anlayışına bırakmaya

⁵⁷ Tuncer, “*Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diplomasi*”, 51.

⁵⁸ Potyemkin, Viladimir, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, çev. Atilla Tokatlı, May Yay., İstanbul 1977, IV, 33-34; Holsti, Kalevi Jaakko, *International Politics, A Fareme word for Analysis*, 5th ed., Engle wood Cliffs, New Jersey 1988, 159; Yaman, Ahmet, *İslâm Hukukunda uluslararası ilişkiler*, Fecr Yay., Ankara 1998, 180.

⁵⁹ Meray, Seha L., *Devletler Hukukuna Giriş*, I-II., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1975, II, 12; Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 52.

⁶⁰ Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 51.

başlamıştır. XIX. yüzyıldan itibaren ise bütün dünya ülkeleri tedrici bir biçimde sürekli diplomasiye geçerek, ad hoc diplomasi anlayışını terk etmiştir.⁶¹

B. İslâmiyet Öncesi Arap Yarımadası'nda Diplomasi

Hız. Peygamber'in getirdiği evrensel mesajın daha iyi anlaşılabilmesi için İslâm'ın doğduğu bölge ve dönemin iyi araştırılması gereklidir. Son Peygamber'in geldiği toplumu ve bu toplumun temel dinamiklerini bilmeden, İslâm'ı doğru anlamak ve İslâm Tarihinin⁶² ilk dönemlerindeki olayları isabetli bir şekilde tahlil edebilmek mümkün değildir.⁶³ Bu nedenle ilk olarak Rasûlullah'ın diplomatik münasebetlerine girmeden önce yetişmiş olduğu Arap Yarımadası'nda kullanılagelen Arap siyasi kültürünün öğeleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Arap toplumunun anlaşılabilmesi için öncelikli olarak toplumsal, dinî, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda ciddi etkileri olan “*kabileyi*”⁶⁴ ve “*kabileciliği*” iyi anlamak gerekir.⁶⁵

İslâm öncesi Arabistan'ın siyasi yapısının temelini “*kabile düzeni*” oluşturmuştur. Bu kabile düzeninde her bir kabilenin bağımsız birer olgu olması nedeniyle, diğer kabile düzenlerinden farklılık göstermiştir.⁶⁶ Kabileler birbirleriyle çoğu zaman ittifaklar kurmuşlar, rakip kabilelere veya kendilerini tehdit eden dış tehlikelere karşı antlaşmalar yapmışlardır. Bu tür bağımsızlık anlayışı, bir kabilenin karşısındaki kabileye “*karşılıklı iki devlet*” gibi hitap etmesini sağlamıştır. Çoğunlukla Arap kabileleri arasında anlaşmazlıkları gidermek için doğrudan veya ara bulucu ya da hakem kullanarak antlaşma görüşmeleri yapmak gibi diplomatik yollar kullanılmıştır. Bazı şahıslar, diplomatik beceri ve kabileler arası anlaşmazlıkları çözme yetenekleriyle tanınmışlardır. Eksem b. Sayfî,⁶⁷ Hâcib b. Zürâre et-

⁶¹ Erdem, Gökhan, “*Osmanlı İmparatorluğu'nda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, 9.

⁶² İslam Tarihi kavramı, sınırları ve kaynak tahlilleri için bkz. Şimşir, Mehmet, “Araştırma ve Eğitim Metodolojisi Açısından İslam Tarihinin Tanımı Sınırları ve Kaynakları”, 3. *Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı*, Sakarya 2014, 244-259.

⁶³ Demircan, Adnan, “Son Peygamber'in Geldiği Coğrafya ve Toplum: Hicaz Bölgesi ve Arapları”, *Asr-ı Saâdet Dünyası 3*, Hız. Peygamber'in Doğduğu Çevre ve Toplum, Siyer Yay., İstanbul 2015, 7.

⁶⁴ Arapça “*ك-ب-ق*” kökünden gelir ve sözlükte kafatasını meydana getiren ve karşılıklı yerleşik duran kelimelerden her biri, bir ağacın dalları, su kuyusunun ağzındaki taş veya büyük taş anlamlarına gelir. İstilahî olarak ise Mensuplarını ortak bir nesep altından toplayan cemaat manasındadır. Apak, Adem, *Erken Dönem İslam Tarihinde Asabiyyet*, Ensar Yay., İstanbul 2016, s.21

⁶⁵ Demircan, Adnan, *Cahiliye Arapları*, Beyan Yay., İstanbul 2015, s.49

⁶⁶ Brockelmann, Carl, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi*, I, çev. Neşet Çağatay, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara 1964, 4.

⁶⁷ Cahiliye devri şair ve hatiplerinden olan Eksem b. Sayfî (ö. 8/630) Temîm Kabilesi'ndendir. Hîre Meliki Nu'mân b. Münzir'in güvenini kazandığı için zaman zaman ona elçilik ve müşavirlik yapmıştır. Eksem b. Sayfî'nin Müslümanlığı hakkında çeşitli rivâyetler vardır. İslâmiyet'in ilk yıllarında Hız. Muhammed (sav)'in peygamber olduğu haberini alınca oğlu Hubeys'i veya iki adamını Mekke'ye gönderdiği, Hız. Peygamber'in

Temîmi,⁶⁸ Hâris b. Abdeti'l Bekri, Abdilmuttalib b. Haşim⁶⁹ ve Ömer b. Hattab⁷⁰ bunlardandır.⁷¹ Bunlar İslam öncesi Mekke'sinde, “*Kabile Büyükleri Hükûmeti (mele)*”⁷² nin “*Dış İşleri Bakanı*” konumundaydılar⁷³. Brockelmann, sonraki dönemdeki elçilik heyetleri ile ilgili uygulamaların kökenlerini bulabileceğimiz Cahiliye dönemi adetlerini şu şekilde özetlemektedir; “kabile düzeninde kan akrabalığı, aileleri çadırlar vasıtası ile çadırları da kabilelere bağlamak suretiyle üyelerine yaşam alanı gösterirlerdi. Bu bağlılık duygusu bütün göçebeleri birbirine bağlamaz, bilakis yakın akraba olan, çadırlarını daima yan yana kuran ailelerden müteşekkil kabilenin ötesinde ancak birkaç bin nüfuslu, sürüleriyle beraber göçen kabile üyelerini içine alırdı. Yabancı bir kabilenin arazisinde dolaşmaya cüret eden bir kimse düşman sayıldığından dolayı ölüm ve soyulma tehlikesini göze almış demektir. Bir diğer kabileye ya da çadırına girmek ancak himaye ile mümkün olurdu. Bir kabile üyesi bir yabancıyı daimi olarak kendi kabilesine alabilir, hatta bir kaç nesil sonra kan akrabalığı yolu ile kabileden sayılabilirdi”.⁷⁴ Dolayısıyla elçilerin korunması, himaye edilmesi gibi unsurların yanında bu husus kabilelerin elçilere bakış açısını da yansıtmaktadır.

Arap Yarımadası'nın kalbi durumunda olan Mekke şehri yönetiminin büyük bir kısmı Hz. Peygamber'in dördüncü kuşaktan dedesi olan⁷⁵ Kusay b. Kilâb tarafından ihdas edilen görevler ile yürütülmekteydi. Ancak bu görevler bir devlet yapılanması şeklinde olmayıp,

nesebini ve tebliğinin esaslarını araştırdığı, kabilesini toplayarak onlara bu davete uymalarını tavsiye ettiği ve bir müddet sonra öldüğü veya 100 kadar adamıyla Mekke'ye giderken yolda öldüğü rivâyet edilmektedir. en-Nisâ 4/100 mealindeki ayetin onun hakkında nâzil olduğunu söylenmektedir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gabe*, I, 134-135; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 161; Çubukçu, “Eksem b. Sayfî”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 551.

⁶⁸ Utarit b. Hâcib ez-Zürâre'nin babasıdır. Rasûlullah tarafından Benî Temîm'in zekâtlarını toplamak üzere gönderilmiştir. Büyük bir mal karşılığında Kısra'nın sarayında okunu rehin bırakmıştır. Sonra borcunu ödeyip okunu kurtarmıştır. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 415.

⁶⁹ Seyf b. Zûyezen, Habeşlileri Yemen'den çıkardığı zaman Mekke'den gelen on kişilik Kureyş tebrik heyetinin başında Abdilmuttalib b. Hâşim bulunuyordu. Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-İsbehanî (ö. 430/1038), *Delâilü'n-Nübüvve*, I-II, Haydarâbâd, 1369, I, 95; Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî el-Hüsrevcirdi el-Horasani (ö. 458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve*, I-VII, Daru'n-Nasr, Kahire 1969, II, 9; İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer el-Kureyşî (ö. 774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, y.y., Beyrut 1966, II, 329.

⁷⁰ İslâmiyet'in ilk çıktığı yıllarda Sefaret görevini Adiy boyundan Ömer b. Hattab yerine getiriyordu. Ömer b. Hattab'ın Müslüman olması üzerine bu görev, Sehm boyuna geçmiştir. Çağatay, Neşet, “*İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1957, 109.

⁷¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 851; Şimşir, 258.

⁷² Kabile meclisinin şehirdeki karşılığıdır. Mele' her oymaktan önde gelen bir veya iki kişinin katılımıyla oluşturduğu meclistir. Bu meclisin ilk nüvesini Kureyş Kabilesi'ni bedevîlikten hadarîliğe geçiren Kusay tarafından ihdas edilmiş olan meclis teşkil etmektedir. Dolayısı ile bu, Kureyş'in kabile yapısına getirdiği bir yeniliktir. Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yay. Ankara 2014, s.37.

⁷³ Fetlavi, s. 45.

⁷⁴ Brockelmann, 4.

⁷⁵ Ateş, Ali Osman, “Kusay b. Kilâb”, *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 460.

kabileler arası dengenin gerektirdiği şekilde oluşmuştur.⁷⁶ İleriki zamanlarda site şehir devleti şekline bürünen Mekke şehri, bütün devletler gibi müstakil, dâhilî ve bilhassa hâricî hükümlerlik vasıflarından istifade etmekteydi. M. Montgomery Watt, Mekke'nin çöller ile Arabistan'ın batı sahillerine yakın bozkırlar içinde küçük bir kasaba olmasına rağmen, o günün büyük imparatorluklarından tecrit edilmiş bir vaziyette olmadığını, İslâm'ın bu küçük kasabadaki ihtilaflardan doğmadığını, bilakis Arabistan'ın o günün şartlarındaki büyük güçlerin politikaları ile örülü bir durumda olduğunun altını çizmektedir.⁷⁷

Mekke'nin yönetimini elinde bulunduran Kureyş Kabilesi'nde diğer kabilelerde görülen şeyhlik sistemi ortadan kalkmaya yüz tutmuş ve şeyhe yardımcı olan meclis de farklılaşmıştı. Kureyşliler genel başkanlık sistemini kaldırıp buna karşılık “*Meclisu'l Mele'/Kabile Büyükleri Meclisi*”ni oluşturdular.⁷⁸ Bu meclisi, Cahiliye Dönemi Mekke'sinin birleştirdiği, boy ve soy büyüklerinin toplandığı, “*yeterlilik*” niteliği bulunan yaşlı erkekler oluşturuyordu. Bu sistem her ne kadar gücünü veraset yoluyla alan bir başkana boyun eğilmediği için “*Cumhuriyet*” yönetimi gibi gözükse de, Mekke toplumu bir kabile toplumu niteliğinde olduğu için özünde kabile sistemi olan bir düzenlemeydi. Oy birliği ile alınan kararlar dışında diğer kararlar bağlayıcı nitelik taşımazlardı. Bu kararların yaptırım gücünden ziyade ahlaki otoritesi vardı ve alınan kararın dışına çıkılabildi. Dikkatli bakıldığında siyasi anlamda bu olgunun bir parlamento ve şeyhler meclisi olmadığı daha çok önemli işlerde ve ihtiyaç duyulduğunda görüşüne başvurulmuş bir danışma meclisi niteliğinde olduğu görülür. Burada etkili kararlar alınabilmesi için oy birliğine ihtiyaç duyulurdu ve bazen bir görüşe, itibar sahibi bir reis tek başına karşı çıkabilirdi. Bu meclisin üyeleri genellikle yeniliği kolay kabul etmeyen tutucu insanlardan oluşurdu.⁷⁹

Kureyş'in bir bütün olarak emiri ve Mekke'de merkezi bir otoritesi yoktu. Bu kabilenin kolları ayrı ayrı mahallelerde otururlardı. Her mahalle bir aşirete ait olup kendi içinde müstakil bir sosyal bünyeye sahipti. Bu kolların seviyesi, üyelerinin seviyesine göre yükselir veya alçalırdı. Ficâr Savaşı'nda Harb b. Ümeyye'nin genel komutan olarak seçildiği gibi kabilenin bütününü ilgilendiren önemli konularda genel bir başkan seçilebilirdi.⁸⁰

⁷⁶ Demircan, Adnan, *Cahiliye Arapları*, 100.

⁷⁷ Watt, Hz. Muhammed -Peygamber ve Devlet Adamı-, 14.

⁷⁸ Fetlavi, 29.

⁷⁹ Fetlavi, 30.

⁸⁰ “Dâru'n-Nedve”, asiller meclisi idi. Görev ve sorumluluk olarak Kureyş'in alt kollarının eşrafının toplantı yerleri olan ve Dâru'n-Nedve'den daha fazla rolü bulunana ise “nâdî” denirdi. Kabile içindeki anlaşmazlıkların çözümünde, sorunların halledilmesinde nâdî üyeleri daha etkiliydiler. Nadi'nin görevleri ise; kabileye ait

Mekke şehir parlamentosu olan “*Dâru’n-Nedve*”nin kabilelerini temsilen elçilik görevi üstlenildiğine de şahit olunur. Şöyle ki; Dâru’n-Nedve üyeleri Yemen’in ticarî anlamda önemi ve Ebrehe’nin saldırısı esnasında Zûnefer’in tutumundan dolayı Yemen bölgesi ile olan münasebetlerini daha da kuvvetlendirmek istedi. Mekkelilerin zihninde derin izler bırakan⁸¹ Fil Vakası’ndan yaklaşık beş sene sonra Habeşlilerin Yemen’i işgali üzerine bölgede bir karşı hareket başlatan ve işgalden kurtaran Seyf b. Zûyezen’in başarısı Arap Yarımadası’nda heyecanla karşılandı. Çeşitli şehir ve bölgelerden gelen heyetler kendisini tebrik etti, birçok şair onun hakkında şiirler söyledi. Bu heyetlerden biri de aralarında Hz. Peygamber’in dedesi Abdilmuttalib b. Hâşim, Ümeyye b. Abd Şems, Abdullah b. Cüd’ân ve Hz. Ömer’in üçüncü göbekten dedesi Riyâh’ın da bulunduğu asilzadelerden oluşan Kureyş temsilcileridir.⁸² Görüşmeler esnasında heyet adına konuşan isim genellikle Abdilmuttalib olduğuna göre heyetin başkanının da o olduğu söylenebilir. Abdilmuttalib, Zûyezen’in başarısından duyduğu memnuniyeti dile getirmiş, Zûyezen de bu heyeti içtenlikle karşılayıp misafir etmiş, iltifatlar ederek onlara pahalı hediyeler vermişti. Heyet üyeleri, kralın misafiri olarak bir ayı aşkın süre kalmışlar ve ardından bizzat Zûyezen tarafından uğurlanmışlardır.⁸³

Mekke’nin yönetiminde yabancılar ile olan münasebetlerde denklik prensibine göre hareket edilmeye çalışılmıştır. Bu yönetim, Mekke dışında hiçbir otoriteye başvurmaksızın yabancılarla antlaşmalar yapmış ve onlarla her çeşit münasebetlerde bulunmuştur. Örneğin zarar gören Kâbe’nin tamirâtı için lazım olan keresteler, karaya vuran bir Doğu Roma gemisinden temin edilmiş, bu esnada gemi mürettebatından ayakbastı parası alınmamıştı. Bu ayakbastı parasının kökeni ise Arap tâcirlerinin, Doğu Roma topraklarında vermiş oldukları

kervanların uğurlanması ve karşılanması, bir kabile üyesinin kabile harici bırakılması (tard ve hal’) veya bir kimsenin himaye altına alınması idi. “Mele” nin görevi ise şehrin tamamını ilgilendiren işlerle ilgilenmek, şehrin güvenliğini ve geleceğini ilgilendiren kararlar almaktı. Mele’de, kervan ticareti ile ilgili meseleleri görüşülür, Kureyş’in sevk edeceği kervanın yönünü tayin edilir, bu kervanlar Dâru’n-Nedve’nin önünden kalkarlar ve dönüşte yine buraya konarlardı. Dâru’n-Nedve’nin idaresi Kusay’dan itibaren tevârûs yoluyla Benî Abdüddâr’ın elinde bulunuyordu.” Sarıçam, İbrahim, “İslâm’ın Doğuşunun Tarihi Şartları”, *İslâm ve Demokrasi Sempozyumu*, Ankara 1998, 10-11.

⁸¹ Demircan, *Cahiliye Arapları*, 106.

⁸² Ezrakî, Ebu’l-Velid Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-Ezrakî, (ö. 223/837) *Ahbâru Mekke*, I-II, Mekke 1965, I, 148-160; Taberî, *Târihu’t-Tâberi*, I, 945-958; Süheylî, Ebû’l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (ö. 581/1185), *er-Ravzü’l-Ünüf fi Şerhi’s-Sîreti’n-Nebeviyye*, I-VII, Thk. A. Vekil, Dâru’l-Kütübî’l Hadîse, Kahire 1967, II, 87-88; Fayda, “Seyf b. Zûyezen”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 29.

⁸³ İbn Abdirabbih, Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî ö. 328/940), *Kitâbul-Ikdü’l-Ferîd*, thk. Müfid Muhammed Kumeyhâ, I-IX, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1983, II, 35; Mes’ûdî, Ebû’l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali (ö. 346/957), *Murûcü’z-Zeheb ve Meâdinü’l-Cevher*, I-IV, Mısır 1384-1964, II, 84; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 849-850.

ticaret vergisiydi. Doğu Roma, Araplardan bu vergiyi aldığı için, Araplarda eşitlik prensibi ile hareket etmişler ve bu vergiyi Doğu Romalı tacirlerden almışlardı.⁸⁴

Arabistan'ın Hicaz bölgesinin gerek siyasi ve gerekse ekonomik olarak cazibe merkezi olması ve bunlara ilave olarak da Kâbe'nin varlığından dolayı dinî bir öneminin bulunması çevredeki birçok devletin iştahını kabartmaktaydı. Bundan dolayı dönem dönem buralara hâkim olabilmek için çevredeki güçler saldırılar gerçekleştirmişlerdi. Kur'an'da da işaret edilen Tubba'nın saldırıları⁸⁵ ile Ebrehe'nin Mekke'ye kadar gelerek düzenlediği seferler, bunlardan bazılarıdır.⁸⁶ Kuşkusuz bu saldırılar sırasında karşılıklı elçiler gidip gelmekteydi.⁸⁷

Mekke'de, bir dönem Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlı bir krallık kurma teşebbüsü de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Şöyle ki; İmparator Jüstinyen (M. 527-565),⁸⁸ Kureyş'in Esed kolundan Hıristiyanlığı kabul eden Osman b. Huveyris'e⁸⁹ bir taç ile kendisini Mekke kralı tayin ettiğini belirten bir de mektup verdi. Mektupta Mekkelilerden Osman b. Huveyris'i kral olarak tanımalarını ve kendisine vergi vermelerini istemişti. Huveyris Mekke'ye döndükten sonra Kureyş'i toplayarak durumu bildirdiyse de kendi ailesinin büyükleri başta olmak üzere halk; "Mekke'nin hür vatandaşları, kendilerinin bir kral tarafından idare edilmesine asla razı olmazlar" diyerek karşı çıktılar. Böylelikle Kureyş'in Doğu Roma ile rekabet halindeki İran'la ticarî ilişkilerinin de tehlikeye düşebilme ihtimali yüzünden bu teklif

⁸⁴ Bu konu ile ilgili ayrıntıları için bkz. İbn Hişâm, I, 204; İbn Sa'd, I, 132; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 99; Ezrakî, I, 160; Taberî, II, 198; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 44.

⁸⁵ Burûc 85/4-10; İbn Hişâm, I, 20 vd.

⁸⁶ Fil 105/1-5; İbn Kelbî, Ebû'l-Münzir İbnü's-Saib Hişâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbî (ö. 204/819), *Kitâbü'l-Esnâm*, (Putlar Kitabı), çev. Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., LXXXIV, Ankara 1968, 44; İbn Hişâm, I, 44 vd; İbn Sa'd, I, 78 vd; Taberî, II, 110; Süheylî, I, 257.

⁸⁷ Hz. Süleyman, Sebe Melikesi'ne bir elçi göndermiş, onu ve halkını Müslüman olmaya davet etmişti. Bunun üzerine Melike'de bizzat Hz. Süleyman'ı ziyaret etmişti. Ayrıntılar için bkz. Neml 27/20-44; A. F. L. Beeston, "Some Features of Social Structure in Saba// *Studies in the History of Arabia*", ed. by A. M. Abdallah et al. *Sources for the History of Arabia*. Pt. I., Riyadh University Pres 1979, Vol. 1., 115-124; "Saba", EI² (İng.), VIII, 663-664; Yiğit, İsmail, "Sebe", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 241; Fil Vak'ası öncesi Ebrehe bütün Kinânelilerin inşa ettirmiş olduğu mabedi ziyaret etmesini emretmiş ve bunu elçisi vasıtası ile onlara bildirmişti. Kinâneliler teklifi kabul etmedikleri gibi elçiyi de öldürmüşlerdi. Ayrıca yine Fil Vakası esnasında develeri alınan Hz. Peygamber'in dedesi Abdilmuttalib her ne kadar kendisi Kureyş'i temsil etmediğini söylese de Mekkelileri temsilen Ebrehe ile görüşmüştü. Yine aynı sefer esnasında Tâifliler, Mes'ûd b. Muatteb adlı elçilerini Ebrehe'ye gönderip itaatlerini arz etmiş ve birde kılavuz vermişlerdi. Ayrıntılar için bkz. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 48; İbn Sa'd, I, 79; Ezrakî, 134-154; Taberî, II, 127; Caetani, *İslâm Tarihi*, I-X, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin Matbaası, İstanbul 1924-1927, I, 335-345; Kazancı, Ahmet Lütfi, "Ebrehe", *DİA*, İstanbul 1994, X, 79-80.

⁸⁸ I. Justinianos, (Jüstinyen): 482-565 yıllarında yaşamış ve 527 den 565 e kadar hükümdarlık yapmış olan Doğu Roma imparatoru. Kendisine Büyük unvanı verildiğinden dolayı tarihte Büyük Justinianos olarak da bilinir. İmparatorluğun topraklarını tekrar genişletmiş, Roma hukukunu toplattırmış ve büyük imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Ayasofya onun döneminde inşa edilmiştir. Hür, Ayşe, "Justinianos I", *Dünden Bugüne İslâm Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul 1994, IV, 308-309.

⁸⁹ Tam adı: Osman b. Huveyris b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay.

ittifakla reddedilmiş oldu. Bunun üzerine Doğu Romalılar, Suriye'ye giden Kureyş tacirlerini rahatsız etmeye ve hapse atmaya başladılarsa da bu baskılar sonucu değiştirememiştir. Sonuç olarak Mekke, bazı istila teşebbüslerine ve hâkimiyet iddialarına rağmen yabancı hâkimiyetine hiç girmemiştir.⁹⁰

Arabistan'ın diğer önemli bir şehri ve kurulacak olan İslâm Devleti'nin merkezi olan Medine'ye gelince, burada da merkezi bir otorite mevcut değildi ve şehirdeki bütün unsurların kabul ettiği ortak bir reis yoktu. Çeşitli kollara ayrılmış bulunan Evs ve Hazrec adlı Arap kabileleri ile başlıcaları Kaynuka, Nadir ve Kurayza olmak üzere Yahudi kabileleri ayrı ayrı mahallelerde yaşıyorlardı. Arap kabileleri ile Yahudi kabileleri arasında çoğu zaman ciddi anlaşmazlıklar baş göstermekteydi. Yahudiler ile Araplar arasında –her ne kadar Arap kabile geleneklerini benimsemiş olsalar da– din ayrılığından kaynaklanan ihtilaflar söz konusu olabilmekteydi.⁹¹ Diğer yandan birbiriyle akraba olmalarına rağmen Evs ve Hazrec kabileleri arasında da savaşlar meydana gelebiliyor, bu esnada birbirlerine karşı Yahudilerle iş birliği de yapabiliyorlardı.⁹² Bir dönem Evs ve Hazrec reisleri ortak bir kral etrafında birleşmek için çaba sarf ettilerse de reislik konusundaki şiddetli rekabet yüzünden bunu başaramamışlardı. Bundan sonra orta bir yol bularak Evs'ten bir emir, Hazrec'den bir emir seçmeyi ve bunların müştereken, sırayla veya birer yıl dönüşüm ile görev yapmasını düşünmüşler fakat bu düşüncüyü de uygulamaya koyamamışlardır. Kaynaklar, Medine'de, Mekke'deki Dâru'n-Nedve gibi bir kuruluşun varlığından bahsetmemektedir. Evs ve Hazrec arasındaki şiddetli rekabet olması ortak bir meclis (mele') oluşmasına imkân vermemiş olmalıdır⁹³. Abdullah b. Übey'i ortak başkan olarak seçme teşebbüsleri de, Hz. Peygamber'in buraya hicreti ile uygulanmadan sona ermiştir.⁹⁴

İslâmiyet öncesindeki diplomatik faaliyetleri incelerken Kur'an'ın 106. suresinde de (Kureyş Suresi) geçen *îlâf* olgusu özellikle dikkat çekmektedir. Dostluk, sözleşme anlamlarına gelen Arapça *a-l-f* köklü kelimeden türeyen bu terim, komşu hükümdarlarla, Mekke asilleri arasında akdedilen antlaşmalara has bir isim olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bazı tarihçiler tarafından kelimenin eş anlamlısı olan *ışam* ve hatta *uhlud* kelimeleriyle daha

⁹⁰ Sariçam, "İslâm'ın Doğuşunun Tarihi Şartları", 13.

⁹¹ Sariçam, "İslâm'ın Doğuşunun Tarihi Şartları", 13.

⁹² Demircan, *Cahiliye Arapları*, 103.

⁹³ Sariçam, "İslâm'ın Doğuşunun Tarihi Şartları", 13.

⁹⁴ İbn Hişâm, II, 238; Ahmed b. Hanbel, V, 203.

fazla kuvvetlendirilmiştir. Bu kelimeler takviye, himaye, sözleşme manalarına gelmektedir.⁹⁵

Arabistan'da baş gösteren kıtlık nedeniyle Arapların komşu ülkeler ile ticarî antlaşmalar yapma yoluna gitmeleri neticesinde ortaya çıkan bu îlâf olgusu ile Araplar dışarıya açılma fırsatı bulmuşlardır. İktisâdî yönden güçlenen bu tâcirler değişik ülke ve milletleri tanıma fırsatını da yakalamışlardır. Hatta Hz. Peygamber'in dedesi Hâşim, Doğu Roma ve Habeş krallarına, Muttalib ise Yemen ve Nevfel'in Irak'ına giderek bu ülkelerin sınırları içerisinde serbest ticaret yapabilmek için antlaşmalar imzalamışlardı. Sonraki dönemlerde ise imzalanan bu antlaşmalar yenilenerek devam ettirilmiştir. Anlaşmalar sayesinde söz konusu yerlerle bir nevi ticarî hayata bağlı diplomatik ilişkiler kurulmuş ve bu yerler sık sık Arap tacirler tarafından ziyaret edilmiştir.⁹⁶

İslâmiyet öncesinde Araplar, yukarıda da belirttiğimiz ticarî faaliyetleri sayesinde yoğun diplomatik münasebetlere girişmişler, böylelikle uluslararası ilişkilerde de belli bir tarihî birikime sahip olmuşlardır. Bu birikimi yazılı bir şekilde olmasa da kendilerinden sonra gelen nesillere sözlü kültür ile zengin bir diplomatik gelenek olarak aktarmışlardır. Ayrıca İslâm öncesi Arap toplumunda kabileler ve devletler diğer kabile ve devletler ile diplomatik ilişkiler kurmak amacıyla elçiler göndermişlerdir.⁹⁷ Kendilerine gelen elçileri de kabul eden, antlaşmalar yapan bu topluluklar, karşılıklı ilişkiler neticesinde zengin bir diplomatik birikim elde etmişlerdir. Bu diplomatik münasebetler esnasında elçi gönderilen devlet başkanlarına hediyeler sunmak, gelen elçileri nezaket kuralları içinde ağırlamak, onlara ikramlarda bulunmak, memleketlerine dönerlerken elçilere hediyeler takdim etmek gibi bir takım diplomatik teamüller mevcuttur. Bütün bu diplomatik teamüllere yabancı olmayan Rasûlullah da, özellikle Medine'de İslâm Devleti'ni kurduktan sonra gelen elçilere ve heyetlere de bu minval üzere muamelede bulunmuştur.

⁹⁵ İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî (ö. 245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*, thk. Eliza Lichtenstater, Dâru'l-Afâki'l-Cedîde, Beyrut ty, 162; Süheylî, I, 48; Hamidullah, "El-Îlâf veya İslâm'dan Önce Mekke'nin İktisadi-Diplomatik Münasebetleri", çev. İsmail Cerrahoğlu, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX (1961), 213-222.

⁹⁶ Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 65; İbn Sa'd, I, 64-66.

⁹⁷ Örneğin Şiddetli bir kıtlığın yaşandığı bir sırada Mekke'ye bir grup Habeşli tüccar gelmiş, Kureysli gençler Habeşlilerin mallarına saldırıp onları yağmalamışlar ve bunun sonucunda bir çatışmaya çıkmıştı. Bu olayı duyan ve nelere mal olabileceğini anlayan Mekke'nin birçok ileri gelen kabile liderleri devreye girerek özür dilemek, bundan sonra hiçbir tüccarın başına böyle bir olayın gelmeyeceğine dair teminat vermek ve Tüccarların Mekke'ye gelmesine engel olmamasını rica etmek üzere Habeş hükümdarı Aksum (Ebû Yaksum)'un huzuruna bir elçilik heyeti halinde çıkmışlardı. Bundan sonra Hâris b. Alkâme'nin yanı sıra birçok insan, krala rehin bırakılmıştı. Kral rehinlere çok cömert davranmış hatta bunlar, kendi hesaplarına Mekke'ye mal bile göndermişlerdi. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 249.

Arabistan Yarımadası'nın genel hukukî yönüne bakıldığında ise çok büyük bölümünde kurulmuş bir siyasi yapı ve devlet nizamı olmadığı için yargı kurumlarının bulunmadığı görülmektedir.⁹⁸ Yazılı bir hukuka göre hareket etmeyen bu İslâm öncesi Arap toplumunun sözlü geleneklerinde, elçi dokunulmazlığına büyük önem verilirdi. Cahiliye Arapları, elçilere bir takım kutsiyetler atfeder, onları masum kabul edip her türlü tecavüzden korurlardı. Diğer yandan Mekke'ye gelen yabancılara –özellikle ticaret veya hac maksadı ile gelenlere– misafirperverlik göstermek, üzerinde titizlikle durdukları bir gelenektir.⁹⁹

Bütün bunlar göstermektedir ki; yoğun bir ticarî yaşam süren Araplar, bu ticarî birikimleri sayesinde uluslararası ilişkilerde hatırı sayılır bir deneyim sahibi olmuşlar, yazılı olmamakla birlikte kendilerinden sonra gelen nesillere zengin bir diplomatik gelenek bırakmışlardır. İslâm öncesi Arap dünyasında kabileler, yabancı devlet ve diğer kabilelerle ilişkiler kurmak amacıyla elçiler göndermiş, gelen elçileri kabul etmiş, çeşitli antlaşmalar yapmış ve bütün bunların neticesinde zengin bir diplomatik birikime sahip olmuşlardır. İlerleyen bölümlerde Hz. Peygamber'in uygulamalarında da sık sık şahit olunacağı üzere gönderilen ve kabul edilen elçilere hediyeler sunmak, gelen elçileri nezaket kuralları içinde misafir etmek, onlara ikramlarda bulunmak, özellikle elçileri dokunulmaz kılmak gibi birtakım diplomatik teâmüller, Cahiliye Dönemi Arap geleneğinde de mevcuttur. Ayrıca başta hacılara iyi davranmak olmak üzere Mekke'ye gelen yabancılara misafirperverlik gösterme konusu Arapların hassas oldukları konulardandır.

İslâm öncesi Mekkelilerin başka devlet ve kabilelerle münasebetlerinde, gönderilecek heyete başkanlık etme görevi olan “*sifaret*” in sürekli olarak bir ailede kalmadığı görülmektedir. Mekke'de bu görevi İslâmiyet'in ortaya çıkışı sırasında Adiy boyundan Ömer b. Hattab yerine getirmekteydi. Onun Müslüman olması üzerine bu görev, Sehm Kabilesi'ne geçtiği anlaşılmaktadır, zira M. 615 yılında Habeş Kırallı Necâşî'ye gönderilen ve görevi Mekkeli Müslüman göçmenleri istemek olan heyete Sehm Kabilesi'nden olan Amr b. As başkanlık etmişti.¹⁰⁰

⁹⁸ Öztürk, Mustafa, “Kur'an Hükümlerinin Tarihsel ve Yerel Bağlamı, -Cahiliye Devri Arap Toplumunda Ahval-i Şahsiyye Hukuku Örneği-”, *Birey ve Toplum Dergisi*, I/2, Malatya 2011, 54.

⁹⁹ Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed (ö. 483/1090); *Kitâb'ul-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1989, X, 63-64.

¹⁰⁰ İbn Hişam, I, 357-362; Ahmed b. Hanbel, I, 202-203, IV, 290; Ebû Nuaym, I, 247-250; Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve, c. 2, s. 301-304; Zehebî, *Târih*, 191-192.

Araplar, verdikleri söz ve yaptıkları antlaşmalara sınırsız bağlı olmak ve bu konuya özel bir kutsiyet vermekle şöhret bulmuşlardır. Araplar antlaşma yaptıkları zaman koku sürünmek, zemzem suyu içmek, kan dolu kaba ellerini daldırmak ve ateş yakmak gibi değişik ritüellerle antlaşmayı taçlandırırlardı¹⁰¹. Kabileler bir antlaşma yapacakları zaman ateş yakarlar ve antlaşmayı bu ateşin çevresinde yaparlardı. Yapılan antlaşmayı bozanı mahrumiyet seçeneğine çağırırlar, ateşin üstüne tuz ve kükürt benzeri şeyler atarak bundan sonuç çıkarmaya çalışırlardı. Bu ateşe “*Nâru’l-Hilf*” denirdi.¹⁰² Antlaşma sonunda ateşin kendilerine sağladığı yararlar sayılır, yaktıkları ateşin kendilerine iyilik getirmesi dilenirdi. Sözünden dönüp antlaşmayı bozan tarafın ateşin sağlayacağı iyiliklerden yoksun kalması şeklinde beddua edilirdi. Aynı şekilde haksız bir şekilde antlaşmayı ihlal eden tarafı da ateşin sağlayacağı yarardan yoksun kalma ile korkuturlardı. Böylece antlaşmayı bozma ihtimali bulunan tarafa gözdağı verilmiş olurdu¹⁰³. Ateş alevlenirse antlaşma iyi sayılır ve bu ateşe “*antlaşma ateşi*” ya da “*korkunç ateş*” adı verilirdi. Antlaşma yapanlar bundan vazgeçerlerse, “*bozuşma*” adını verdikleri bir metin yazarak antlaşmayı bozduklarını herkese ilân ederlerdi. Böylece aralarındaki sözleşme biter, bu antlaşma ve söz vermeden doğan bütün sorumluluklar üzerlerinden düşerdi.¹⁰⁴

C. Hz. Peygamber’in Diplomatik Kişiliğinin Oluşumundaki Temel Etkenler

Hız. Peygamber’in insanlara gönderilen dini tebliğ etme görevinin yanı sıra, oluşturduğu İslâm Devleti’nin her bir aşamasında da güzel bir diplomasi örneği ile hareket ettiği görülmektedir. Onun bu diplomatik birikimi birdenbire ortaya çıkmamış, zamanın ve mekânın şartlarına göre en uygun şekilde tezahür etmiştir. O, tebliğ ettiği toplumun içinde doğup büyümüş ve yine toplumundan alması gereken birikimleri almıştır. Diğer yandan yine aynı toplumun başta şirk yapısı olmak üzere, gayr-i ahlakî ve gayr-i insanî oluşumlarından kendisini muhafaza etmiştir. Rasûlullah, gerek nübüvvet öncesinde gerekse nübüvvet sonrasında, içinden çıkmış olduğu toplumun takdirini kazanmış, onları her yönden etkilemiştir. Bu bölümde Rasûlullah’ın doğumundan itibaren diplomatik kişiliğinin oluşumundaki temel etkenlere değinilecek ve Hız. Peygamber’in şahsiyetinin oluşmasında

¹⁰¹ Tanrıverdi, Eyyüp, Eski Arap Kültüründe Ateş Yakma Gelenekleri, *Doğu Araştırmaları*, 8, 2011/2, 52.

¹⁰² Câhiz, Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinanî (ö. 255/869), *Kitâbu’l-Hayevân*, 1-8, Thk. Abdusselâm M. Hârûn, Şeriket Mektebet ve Matbaa Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 2.bs., Kahire 1965, IV, 461.

¹⁰³ Araplarda ateş yakma gelenekleri için bkz. Tanrıverdi, Eyyüp, Eski Arap Kültüründe Ateş Yakma Gelenekleri *Doğu Araştırmaları*, 8, 2011/2, 49-62.

¹⁰⁴ Fetlavi, 32-33.

önemli payı olan faktörlerin başında gelen, içinde doğup büyüdüğü Mekke halkının siyasi ve sosyo-kültürel hayatından edindiği birikim üzerinde durulacaktır.

Soyluluğu her zaman ön plânda olan ve uzun süreler diğer Arap kabilelerinin üzerinde otorite sahibi Kureyş Kabilesi'ne mensûbiyeti, Hz. Peygamber'in diplomatik kimliğinin oluşumunda ve yine kuracağı devletin siyasi, sosyal ve kültürel alt yapısını tesis etmede önemli bir etkidir.¹⁰⁵ Onun, küçük yaşlardan itibaren eğitiminde, mensup olduğu toplumunun ve Kureyş Kabilesi'nin gelenekleri etkin olmuştur. Bu Arap toplumunda, özellikle Mekke ve çevresinde yeni doğan çocuğun sütanneye verilme âdeti yaygındı. Bundan maksat çocukların kırdaki yaşayan Araplar içinde, özellikle havası güzel olan, rutubetinin azlığı ve suyunun tatlılığı ile tanınan yerlerde yaşayan şerefli kabileler arasında eğitim alması idi. Ayrıca buralarda yetişen çocuklar çöl şartlarına küçük yaşlardan itibaren alıştığı için sağlam vücutlu ve dayanıklı oluyorlardı. Yine bu sistemden amaç, buraya gönderilen çocukların daha cesaretli yetişmeleri, daha düzgün ve pürüzsüz konuşmayı öğrenmelerini sağlamaktı.¹⁰⁶ Bu geleneğin önemi ve işe yararlılığı, Abdilmelik b. Mervan'ın (ö. 97/715), "Velid'in sevgisi bize zarar vermiştir" sözünden anlaşılmaktadır.¹⁰⁷

Rasûlullah, bahsi geçen bu Arap geleneğine uygun olarak sütanneye verilmiştir.¹⁰⁸ Buna göre Benî Sa'd Kabilesi'nden Halime bt. Ebû Züeyb'in yanında uzun süre kalmış ve burada ilk deneyimlerini edinmiştir. Özellikle bu kabilenin seçilmesi tesadüfî değildir. Zira Benî Sa'd b. Bekr b. Hevâzinler; Arap kabileleri içinde, dil bakımından en fesahatli olanı, en açık, en düzgün ve en pürüzsüz konuşanıdır. Risâlet döneminde de Hz. Peygamber, Benî Sa'd yurdunda yetişmesinden övgüyle bahseder, konuşmasının düzgün olmasını buna bağlardı.¹⁰⁹ Arap kabileleri arasında cömertlikleri ve şerefilikleri ile de tanınan¹¹⁰ Benî Sa'd içinde

¹⁰⁵ Fetlavi, 44.

¹⁰⁶ Süheylî, II, 167; Diyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (990/1582), *Târih 'ul-Hâmis fî Ahvâli Enfesi Nefis*, I-II, Kahire 1302, I, 223.

¹⁰⁷ Abdilmelik b. Mervan, Velid'e olan sevgisinden dolayı çöldeki sütanneye vermeyip yanlarında bırakmış; bundan dolayı o, Arapçayı doğru dürüst konuşamayan birisi olmuştu. Oysa kardeşi Süleyman'ı, sütanneye vermişler, Arapçayı kusursuz konuşan biri olarak yetiştirmişti. Velid; annesinin yanından ayrılmadığı için, konuşurken hep gramer hatası yapardı. Kardeşi Süleyman ise, çok düzgün ve pürüzsüz konuşurdu. Çünkü Süleyman ve öteki kardeşleri, kırdaki otururlardı. Arapçayı açık, pürüzsüz ve düzgün konuşmayı orada öğrenmişlerdi. Süheylî, II, 167-168; Köksal, I, 30.

¹⁰⁸ Hz. Peygamber'in sütanneleri; Ebû Leheb'in cariyesi bulunan Süveybe, Halime bt. Ebi Züeyb ve Ümmü Eymen'dir. Bkz. İbn Sa'd, I, 96 vd.

¹⁰⁹ İbn Abdirabbih, IV, 251.

¹¹⁰ Diyarbekrî, I, 223.

Rasûlullah, yaklaşık olarak beş yıl kadar kalmıştır.¹¹¹ Burada şunun altı özellikle çizilmelidir; “şehir çocuklarının çöldeki köylerde emzirilmeleri, insanlık tarihinde benzerine az rastlanan özel bir durumdur, çünkü annenin, bebeğinin orada bulunmasının onun için daha iyi olacağına inanmadan, ondan yıllarca ayrı kalması imkânsız görünmektedir. Bu durum, bu bölgelerdeki huzur ve güven ortamının da kanıtı niteliğindedir. Ayrıca uygulama sayesinde çöllerdeki yerleşim birimleriyle şehirlerarasındaki görüşme trafiği de artırmıştır. Yine bu süre içerisinde çocuk çöl hayatına ve zorluklarına katlanmayı öğrenmiş, sonuçta çocuğun kan bağı şehirden, terbiye bağı çölden olmuş olurdu”.¹¹²

Rasûlullah, Benî Sa’d yurdundan Mekke’ye dönüşünden kısa bir süre sonra annesi ile birlikte¹¹³ Medine’ye, babasının kabrini ziyaret de dâhil olmak üzere bir yolculuk yapmış, dönüş yolunda ise annesi vefat etmiştir.¹¹⁴ Bu esnada Medine hayatı ve sosyal durumları hakkında bilgi edinmiştir.¹¹⁵ Annesinin ve babasının kaybı bir çocuk üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmesine rağmen, onun zorluklar karşısındaki sabrı ve tahammülünü artırdığı reddedilemez bir gerçektir. Nitekim Hz. Peygamber’in sabrı ve tahammülü öğrendiği yönlerden birisi de bu olmuştur.

Hz. Muhammed (sav), annesinin vefatından sonra dedesi Abdilmuttalib tarafından himaye edilmiş ve büyütülmüştür. Abdilmuttalib yukarıda da değinildiği üzere Mekke ve Kureyş için, özellikle diplomatik kişiliği ön plânda olan bir liderdi. Kureyş’in ağırbaşlılarından ve bilgelerinden olan Abdilmuttalib,¹¹⁶ krallar ve kabile ileri gelenleriyle nasıl konuşulacağını bilen, onlarla diplomatik nezaket içerisinde konuşabilen bir kişiydi. Seyf b. Zûyezen, Habeşlileri Yemen’den çıkarıp ortalık sakinleşince, Arabistan’ın her bir yerinden kabileler onu tebrike geldiler. Bunlardan biri de Kureyş heyetiydi ve içlerinde heyetin başkanı

¹¹¹ İbn Sa’d, I, 100; Mesûdî, II, 281; Ebû Nuaym, I, 161; İbnü’l-Cevzî, Ebû’l-Ferec (ö. 597/1201), *el-Vefâ bi Ahvâli’l-Mustafa*, I-II, y.y., Kahire 1966, I, 110; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*, I, 462; İbn Seyyidünnâs, Muhammed b. Abdullah b. Yahya (ö. 734/1332), *Uyûnu’l-Eser fi Fünûni’l-Megâzi ve’s-Şemâil ve’s-Siyer*, y.y., Beyrut 1406/1986, I, 36.

¹¹² Fetlavi, 46.

¹¹³ Abdilmuttalib ve dadısı Ümmü Eymen’le birlikte Medine’ye gittiği de rivâyet edilir. Belâzurî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I, 94; Hamevî, I, 79.

¹¹⁴ İbn Hişâm, I, 177; İbn Sa’d, I, 104; Belâzurî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, thk. Muhammed Hamidullah, Thk. Dârü’l-Maârif, y.y., 1959, I, 94; Taberî, II, 131; Ebû Nuaym, I, 164-165.

¹¹⁵ İbn Hişâm, I, 145; İbn Sa’d, I, 39; Taberî, II, 176; İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed (ö. 808/1406), *Târih-u İbn Haldûn - Kitâbu’l-İber ve Dîvânü’l-Mubtede’ ve’l-Haber fi Eyyâmi’l-Arab ve’l-Acem ve el-Berber ve men ‘Asarahum min Zeviyiyî’s-Sultânî’l-Ekber*, I-VII, Beyrut 1971, II, k. 1, 337; Köksal, I, 49.

¹¹⁶ Abdilmuttalib’e, halk çok teşekkür ettiği için, “Şeybetü’l-Hamd”, cömertliğinden dolayı ve kuşları beslediği için de “el-Feyyaz” denirdi. Ahirete inanır ve başka dinden olsalar bile komşularına sahip çıkar, oğullarına haksızlık ve azgınlık etmemelerini emreder, onları üstün ahlaka özendirirdi. Fetlavi, 50-51.

konumunda olan Abdilmuttalib de vardı. Seyf b. Zûyezen, San'a'da, başında tacı, belinde kılıcı, Himyer kralları sağ ve solundayken, Kureyş heyetini kabul etti. Abdilmuttalib öne çıktı ve konuşmak için izin istedi.¹¹⁷ Kendisine, “Krallar karşısında konuşmayı biliyorsan, konuş” diyerek izin verdiler. Abdilmuttalib’in veciz bir konuşma yapması¹¹⁸ Kral’ın dikkatini çekmiş ve kendisine kim olduğu sorulunca da Yemen’in Hazrec boyuna olan nispetinden dolayı “Haşim oğlu Abdilmuttalib, yeğenlerinizden birisi”¹¹⁹ cevabını vermiştir.¹²⁰

Bütün bunlardan Abdilmuttalib’in, sıradan bir diplomat olmadığı, herhangi bir diplomatın krallara karşı kralın üslubu ile konuşamayacağı; onun bu konuşmaları yapabilecek hitâbet sanatında mahir, büyük ve nadir bir diplomat olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Kureyş heyetinin içinde ondan daha yaşlı, idarece daha tecrübeli, kabile büyükleri idaresinin üyeleri, büyük şairler ve hatipler var olmasına rağmen, heyetin lideri ve hatibi olarak Abdilmuttalib konuşmuştu. Hz. Muhammed (sav), bir süre Abdilmuttalib tarafından eğitildiğine göre, ondan etkilenmesi de normaldi. Zaten dedesi Abdilmuttalib’de, kendi minderine bir tek onu oturtmasından da anlaşıldığı üzere ona normal birine davranır gibi değil de toplumu yönlendirmeye hazırlanan bir kişiye davranır gibi muamele ederdi.¹²¹

Abdilmuttalib’in meclis içerisindeki konumuna uygun olarak Kâbe’nin Hicr denilen yerinde serilmiş bir minderi vardı ve bu mindere ondan başkası oturamazdı.¹²² Harb b. Ümeyye ve daha alt seviyedeki Kureyş ileri gelenleri onun çevresinde mindersiz oturdular. Rasûlullah, henüz bir çocukken kimsenin oturmaya cesaret edemediği bu mindere gelip

¹¹⁷ İbn Abdirabbih, II, 24; Ebû Nuaym, I, 95; Beyhakî, II, 9-10; İbnü’l-Cevzî, I, 122; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, II, 329; Halebî, Alî b. Burhâniddîn İbrahim b. Ahmed el-Halebî (ö. 1044/1635), *Sîretü’l-Halebiyye fî Sîreti’l-Emîni’l-Me’mûn (İnsânü’l-Uyûn)*, I-III, Mısır 1964, I, 186.

¹¹⁸ Abdilmuttalib’in Ebrehe’nin elçisine “Allah adına yemin ederiz ki biz kendisiyle harp etmek istemiyoruz. Zaten, buna gücümüz de yetmez. Yalnız, bu mabet, Allah’ın evidir. Onu yıkılmaktan ancak Allah koruyabilir. O kendi mukaddes beytini muhafaza etmezse, bizde Ebrehe’yi bu hareketinden vazgeçirecek güç ve kuvvet yoktur” şeklinde cevap verdiği ayrıca Ebrehe ile konuşması esnasında “Ben, develerimin sahibiyim. Kâbe’nin de bir sahibi ve koruyucusu vardır; elbette onu koruyacaktır!” şeklinde konuşma yaptığı rivayet edilir. Bkz. İbn Hişâm, I, 49-50.

¹¹⁹ Abdilmuttalib’in annesi Selma Hatun, Hazreclerdendi. Hazrec Kabilesi ise, Yemen’in Sebe soyundan gelmektedirler. Seyf b. Zûyezen de, Himyer b. Sebe soyundandır. Süheylî, *Ravdu’l-Ünüf*, II, 88; Köksal, I, 55.

¹²⁰ Abdilmuttalib burada krala hitaben, “Ey Kral, Yüce Allah mekânını yüce, yüksek, dorukta ve erişilmez kılsın. Seni, kök salan ve dal veren; gövdesi sağlam, dalları en iyi yerlere salınmış bir ağaç gibi bitirsin. Sen, uğursuzu kovdun. Arap’ın üzerinde yetiştiği yeşil tepe, dayandığı direk, kulların sığındığı kayadan oyulmuş bir sığınaksın. Geçmişin en iyi insanlardı, sen onların iyi bir neslisin. Senin neslini sürdürdüğün geçmiş yok olmayacak, senden sonra gelenler unutulmayacaktır. Biz, Allah’ın Harem’inin ailesi, şahıs olarak evinin bekçileriyiz. Biz kutlama heyetiyiz, baş sağlığı dileyen heyet değiliz” Yani, “Başa gelen belayı savdığın için seni tebrik etmeye geldik” şeklinde konuşma yapmıştır. Ebû Nuaym, I, 96; Beyhakî, II, 10; İbnü’l-Cevzî, I, 122; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, II, 329; Diyarbekrî, I, 240; Fetlavi, 51.

¹²¹ Fetlavi, 52.

¹²² Ebû Nuaym, I, 164; Zehebî, *Târihu’l-İslâm Megâzî Vefâyâtü’l-Meşâhîrve’l-A’lam, el-Megâzî, (Târihu’l-İslâm Megâzî)*, I-VI, çev. Hayati Ülkü, Cantaş Yay., İstanbul 1974, IV, 54.

otururdu. Hatta birkaç defa Hz. Muhammed (sav)’i oradan indirmek istediklerinde dedesi Abdilmuttalib müdahale etmiş ve kendisi olmadığı zamanlarda bile onun oturmasına engel olmamaları için tembihte bulunmuştu. Ayrıca Abdilmuttalib, yemeklerde yine torununu yanına almadıkça yemek yemediği rivâyet edilir.¹²³ Böylelikle birçok torunu olmasına rağmen Abdilmuttalib tarafından özel bir konumda tutulan Hz. Muhammed (sav), kavmi tarafından da saygıyla karşılanmış ve yaşıtı olan başka çocuklardan farklı olarak özel bir muamele görmüştür. Bu durum onun idarî ve siyasi işlerin nasıl yürütüldüğünü, şahıslar ve kabileler arasındaki anlaşmazlıkların nasıl çözüldüğünü öğrenmesini sağlamış ve Mekke’nin vaziyetini gözlemlene şansı da elde etmiştir.¹²⁴ Hz. Peygamber’in yaşının küçüklüğü bu noktada akılda soru işaretleri bıraksa da günümüz araştırmaları kişilik oluşumunun yedi yaşına kadar tamamlandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca yedi-sekiz yaşlarına kadar olan olaylar elbette ki normal bir insanın hafızasında yer bırakmakta ve rahatlıkla o günleri hatırlayabilmektedir.

Rasûlullah’ın dedesinin yanındaki hayatı iki yıl kadar sürmüş ve onun da vefatı ile birlikte bakımını amcası Ebû Tâlib üstlenmişti. Bu dönem içerisinde amcası ile birlikte –dokuz veya on iki yaşında iken– ticarî seferlere başladı.¹²⁵ İyi bir tacir olan amcasının yanında Hz. Peygamber, ticareti en ince ayrıntılarına kadar öğrenmiştir. Ayrıca bilindiği üzere ilerde eşi olacak olan Hz. Hatice’nin kervanları ile de ticarî seyahatlere çıkmıştır. Özellikle Şam yöresine yapmış olduğu yolculuklar sayesinde gerek yol üzerindeki kabileler gerekse bölge halkının yapısı hakkında bilgiler elde etmiş ve İslâm Devleti’ni kurmasından sonraki dönemde de bu öğrenmiş olduğu bilgilerini kullanmıştır.¹²⁶ Yine bu seyahatler esnasında Şam bölgesinde konuşulan Rumca ve Süryanice dilleri hakkında da malumatlar edinmiş, güney bölgesine yapmış olduğu seyahatlerde ise Yemenlilerin –bu bölge karışık bir bölge idi ve burada İranlılar, Habeşliler gibi diğer milletlerden de yaşayanlar vardı– yaşantıları ve dilleri hakkında bilgi sahibi olmuştu.¹²⁷ Aynı şekilde Yemen bölgesine yaptığı seyahatlerde, bölge insanını ve medeniyetini tanımıştır. Burada şunu özellikle belirtmeliyiz ki; bahsedilen bu

¹²³ İbn Sa’d, I, 107; İbn Seyyidünnâs, I, 38; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, II, 282; Diyarbekrî, I, 239; Halebî, I, 180.

¹²⁴ Fetlavi, 52.

¹²⁵ İbn Sa’d, I, 108; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 37; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 55.

¹²⁶ Fetlavi, 199.

¹²⁷ Hz. Peygamber’in yolculukları için bkz. İbn Hişâm, I, 199; İbn Sa’d, I, 107 vd.; Belâzurî, *Ensâbü’l-Eşraf*, I, 96; Taberî, II, 196; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 39; *Üsdü’l-Gabe*, I, 23; İbnü’l-Cevzî, I, 131; İbn Kayyım, *el-Cevziyye*, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımaşki el-Hanbelî, (ö. 751/1350), “*Za’dü’l-Mead*”, çev. Şükrü Özen, I-VI, İklim Yay., İstanbul 1988I, 31; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 55-59; Köksal, I, 80-82.

diller ile ilgili olan malumatlar o dili öğrendiği anlamında değildir. Burada kast edilen dili tanımış, genel bilgiler edinmiştir. Zira günümüzde de her ne kadar Uzak Doğu veya Avrupa ya da Arap dilleri bilinmese bile konuşulan dilin hangisi olduğu kestirilebilir. Yine gezip görülen bir yerin dil, yemek, sosyo-kültürel yaşantı gibi özellikleri hakkında malumatlar edinilebilir. Ayrıca uzun yolculuklar, yolculara şartlara uyum sağlamayı, yoldaşlarıyla dayanışmayı, zorluklara sabretmeyi, çaba göstermeyi ve arkadaşlarının davranışlarına tahammül etmeyi gerektirir. Seyahatler esnasında bu birikimleri elde eden Hz. Peygamber, özellikle elçiler ile görüşmeleri esnasında bu bilgileri sıklıkla kullanmıştır.¹²⁸

Hz. Peygamber'in siyasi kişiliğinin oluşmasında en temel faktörlerden birisi de, birbirleriyle sürekli mücadele içinde olan Arap kabileleri arasında yaşamasıdır. Yaklaşık olarak yirmili yaşlarında iken¹²⁹ Rasûlullah, son Ficâr Savaşı'na katılmıştır.¹³⁰ Bu savaşlar ona savaş kaidelerini ve harp yöntemlerini kavramasını, kumanda etmeyi öğrenmesini sağlamış olmalıdır. Burada elde ettiği askerî tecrübeleri Medine döneminde yapılan savaşlarda¹³¹ kullanmış olmalıdır. Rasûlullah, Mekke yönetiminde aktif rol oynamamış olmasına rağmen o dönemde yaşanan çekişmeleri gözlemlemiş, antlaşmalara şahit olmuştur.

¹²⁸ Rasûlullah, Hz. Hatice için üç sefer yaptığı; bunlardan birincisinin Yemen'deki Habese Çarşısına, ikinci ve üçüncünün yine Yemen'e olduğu belirtilmiştir. Üçü Yemen'e, biri Şam'a olmak üzere, dört sefer yaptığı da söylenir. bkz. Halebî, 136; Fetlavi, 197-199.

¹²⁹ Ficâr Savaşları yaklaşık olarak 6. yy. sonlarına doğru haram aylarda meydana gelmiştir. Demircan, *Cahiliye Arapları*, 100.

¹³⁰ Ficâr; Sözlükte "azmak, haktan ayrılmak, günaha dalmak, yemininde ve sözünde yalancı çıkmak" anlamına gelir ve İslamiyet öncesi bazı Arap kabilelerinin haram aylar olarak kabul edilen Muharrem, Receb, Zilkâde ve Zilhicce aylarında –ki bu aylarda savaş yapmak, kan dökmek, haksızlık ve kötülüklerde bulunmak yasaktır– yaptıkları kanlı savaşlara denilir. Küçük çatışmalarla birlikte dört farklı Ficar savaşı vuku bulmuştur. İlk Ficar Savaşında Bedr b. Ma'ser el-Kinânî, Ukaz Panayırında oturmuş ve ayaklarını uzatarak şöyle seslenmiştir, "Ben, Arab'ın en şerefli siyim. Kim benden daha şerefli olduğunu iddia ediyorsa şunlara vursun." Bunun üzerine Hevâzin kabilesinden Uhaymir b. Mazin onun ayaklarına vurarak "Çek, ayaklarını ey alçak!" demesinin ardından Bedr b. Ma'ser'i yaralaması üzerine çıkmıştır. Berrâd Ficarı da denilen dördüncü Ficar savaşı, en büyük olanıdır ve birbirleriyle müttefik Kureyş-Kinâne ve Kays-Aylân kabileleri arasında cereyan etmiştir. Hz. Muhammed (sav)'in bu ilk Ficar savaşlarının dördüncüsüne amcalarıyla birlikte katıldığı ve o sıralarda on dört, on beş, on yedi veya yirmi yaşlarında olduğu nakledilmektedir. Ficar Savaşları için bkz. İbn Hişâm, I, 184-187, 195-198; İbn Sa'd, I, 184; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fit-Tarih*, I, 592; Diyarbekrî, I, 259; Ya'kûbî, II, 15; Halebî, I, 207; Süheyli, I, 92 II, 229; Hamevî, VI, 61; Nüveyrî, Şehâbeddin Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed (ö. 733/1333), *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, thk. Abdil Mecid Terhini, Dârü'l-Kitabi'l İlmiye, Beyrut t.y., XV, 373-375; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 59-60; Watt, *Hz. Muhammed -Peygamber ve Devlet Adamı-* 18; *Hz. Muhammed Mekke'de*, çev. Rami Ayas - Azmi Yüksel, Ankara 1986, 18-23, 30-38; Ella Landau-Tasseron, "The Sinful Wars, Religious, Social and Historical Aspects of Hurub al-Fijar", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, VIII, Jerusalem 1986, 37-59; Fück, J. W., "Fidjar", *El²* (İng.), II, 883-884; Mohar, Ali Muhammad, *Sirat el-Nabi And The Orientalists*, Medine 1997, 46-47, 87, 127 vd.; Algül, Hüseyin "Ficar", *DİA*, İstanbul 1996, XIII, 52; Acar, Cafer, *Cahiliye'de ve Risalet Döneminde "Savaş" Olgusu*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 112, 125 vd.

¹³¹ İslâm'da savaş ve barış kavramlarının tahlilleri için bkz. Şimşir Mehmet, "Avrupalı Bir Müslüman Olarak İbn Hazm'ın Savaş ve Barış Anlayışı", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 18 (30): 96 - 105, Karaman 2016, 99-102.

Örneğin Abdimenafogulları antlaşması, Mutayyebûn ve Abdüddâroğullarının antlaşmaları bunlardandır. Ayrıca Kureyş içerisinde meydana gelen anlaşmazlıkları çözüme bağlayan antlaşmaları da görmüştür.¹³² Hz. Peygamber'in bizzat katıldığı ve risâlet döneminde kendisinin de övgüyle bahsettiği antlaşma¹³³ Abdullah b. Cüd'an'ın evinde yapılan "*Hilfu'l-Fudûl/Erdemliler Antlaşması*" dır.¹³⁴ Bu antlaşma belirli bir düşmana karşı yapılmış bir sözleşme de değildir. Aksine, kendi içlerinden bile, zalimlere karşı yapılmış insanî bir antlaşmadır. Rasûlullah, bu tip antlaşmalar için, "Cahiliye Dönemi'nde sağlanan bir antlaşma, İslâmî dönemde daha da önemli bir durum arz eder" buyurmuştur.¹³⁵

Hz. Peygamber'in diplomatik kişiliğinin oluşumuna etki eden faktörlerden bir diğeri ise Arabistan ekonomisinin bel kemiği niteliğinde olan panayırlara katılması ve burada insanları tanıma ve onlarla olan ilişkilerini geliştirmeye yönelik gözlemleridir. Rasûlullah, Mekke çevresinde kurulan Ukâz, Mecenne, Zülmecaz gibi komşu panayırlara katılmıştır.¹³⁶ Bu

¹³² Peygamberlik öncesi Hz. Muhammed'in hayatı için bkz. İbn Hişâm, I, 1 vd., İbn Sa'd, I, 89 vd.; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 12-92; Yâkubî, *Târih*, II, 118; Taberî, II, 191, 279; İbn Abdîrabbih, IV, 249; Mes'ûdî, II, 272; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I, 179; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre* (Sîre), Mtb. Dâr-ul-Mearif, Mısır 1939, 2; İbn Abdilberr, *İstiâb*, I, 25; İbn Cevzî, I, 76-77; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, I, 20; Halebî, I, 200 vd.; İbn Kayyım, I, 29; İbn Seyyidünnâs, I, 21-22; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 17; İbn Haldun, *Târih*, II, 2, 4; II, k. 1, 323-330; Aynî, Bedrüddin, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed (ö. 855/1451), *Umdet'ul-Kârî li-Şerhi Sahih'il-Buhârî*, I-XV, Beyrut Mtb. Müniriyye, Beyrut, ty, XVI, 301-303; İbn Hacer, "*Fethu'l-Bârî Şerhu Sahih'il-Buhârî*", I-XIII, thk. Abdilaziz b. Abdullah b. Bâz, Dâru'l-Maarife, Beyrut 1959, VII, 123-125; Kastalânî, *Mevâhibü'l-Ledünniye*, Ebû'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr (ö. 923/1517), I-II, Mısır 1281, I, 18-19; Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, I-X, Bağdat 1993; Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, 8 vd.; Yeniçeri, Celal, *Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat, Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2015, 120-132. Ayrıca bak. Fetlavi, 31, 202.

¹³³ Rasûlullah, Hilfu'l-Fudûl hakkında, "*Abdullah b. Cüd'an'ın evinde bir sözleşmeye şahit oldum; bana kırmızı develerden daha değerlidir.*" buyurmuştur. İbn Sa'd, I, 116, Süheylî, II, 75; İbnü'l-Cevzî, I, 138; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Târih*, II, 41; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 293; İbn Haldûn, *Tarih*, II, k. 2, 3.

¹³⁴ İslâm'dan önce Mekke'de Hilfu'l-Fudûl adıyla iki antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmalardan ilki, şehrin ilk sakinleri arasında imzalanmıştı. Cürhüm Kabilesi'nin üç reisi el-Fadl b. Veda'e, el-Fadl b. Hâris ve el-Fadl b. Feda'e adlarında ileri gelenlerden üç kişi beraber oldukları şahıslarla bir araya gelerek hiç kimsenin Mekke'de zulüm ve haksızlık yapmasına meydan verilmemesi; zulme uğramış zayıf ve kimsesizlere haklarının kendilerine iade edilinceye kadar destek ve yardımcı olunması konusunda anlaşmaları ile kuruldu. İkincisi ise özellikle Ficâr Savaşlarında Mekke'de meydana gelen boşluk ortamında zayıf kimselerin zulüm hareketlerine maruz kalmalarının çoğalması üzerine kuruldu. İkinci Hilfu'l-Fudûl diyebileceğimiz bu anlaşmaya Hz. Peygamber'de katılmıştır. İbn Hişâm, I, 198; İbn Sad, I, 116; Ya'kûbî, II, 17; Süheylî, II, 72-73; İbnü'l-Cevzî, I, 127, 137-138; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Târih*, II, 41; İbn Seyyidünnâs, I, 46-47; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 291-292; Hamidullah, "*Hilfu'l-Fudûl*", *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 31-32; *İslâm Peygamberi*, 60. Kelimeleri anlamı ve kökenleri ile ilgili bkz. Arı, Mehmet Salih, "*Hilfu'l-Fudûl cemiyetinin Sosyal Dayanışmadaki Rolü*", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, 1998, 375 vd.

¹³⁵ Buhârî, "Kefâle" 2, "Edeb" 67; Ebû Davud, "Ferâiz" 17; Tirmizî, "Siyer" 29; Dârimî, "Siyer" 80; İbn Sad, I, 116.

¹³⁶ Bu panayırlar ile ilgili olarak bkz. Hamevî, IV, 142, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, III, 473, Günaltay, Şemseddin, *İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1957, 100 vd.; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 787 vd.; Hasan, İbrahim Hasan, *Siyasi, Kültürel, Dini, Sosyal İslâm Tarihi*, çev., İsmail Yiğit, Kayıhan Yay., İstanbul 1985, I, 424 vd., II, 351, 424; Kallek, Cengiz, "Pazar", *DİA*, İstanbul 1995, XXXIV, 194-203; Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev., Nazife Şişman, İz Yay., İstanbul 1996,

panayırlarda ticaretin yanı sıra şairlerin şiirlerini, hatiplerin konuşmalarını dinlemiş, güzellemelerde, övünmelerde, soy kütüklerinde, iyilik ve erdem tasvirlerindeki sanatı öğrenmiştir. Yine bu panayırlardaki atmosfer içinde uluslararası ticarî pazarları tanımış, iç ve dış ticaret hakkında bilgi sahibi olmuş, pazarların durumunu, ticaret yollarını, alış-veriş şekillerini ve ticarî canlılığı etkileyen faktörleri kavrayarak buraya gelen diğer kabile ve milletlerden insanları tanımıştır.

Sonuç olarak Rasûlullah, ailesinden diplomatik bir birikim devralmış bunlara ilave olarak Benî Sa'd yurdunda kaldığı dönemlerde sağduyulu bir mantık kazanmış, Arapçanın kurallarını öğrenmiştir. Küçük yaşlardaki edindiği tecrübeler, kabileler arası sorunlarda nasıl davranacağını ayrıca ittifak ve barış antlaşmalarının yapılmasını öğrenmiştir. Çocukluk yıllarında yapmış olduğu çobanlık ile sabrı, fuarlara katılarak ticarî bilgisi gelişmiş, ayrıca bu katılımlar diğer milletleri ve pazarlardaki durumu tanımasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra bu tecrübeleri risâlet görevi geldikten sonraki muhatap olduğu köylü ve şehirli olanlara mevki ve çevresine uygun davranma becerisini kazandırmıştır. Ayrıca risâlet öncesinde değişik zamanlarda Hira Mağarası'nda insanlardan uzak bir yerde yalnız kalarak düşünme ve kendini tanıma fırsatını iyi değerlendirmiştir.¹³⁷ Nihayetinde de risâlet görevinin kendisine verilmesinden sonrada bu birikimleri azami ölçüde kullanmıştır.

519- 527; Hitti, Philip K., *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, I- IV, çev., Salih Tuğ, Boğaziçi Yay., İstanbul 1997, I, 76 vd.; Çelikkol, Yaşar, *İslâm Öncesi Mekke*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2003, 64 vd.; Yüksel, Ahmet Turan, *İslâm'ın İlk Döneminde Ticarî Hayat*, Beyan Yay., İstanbul 1999, 14; Azizova, Elnure, "Ukâz", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 61-62; Sarıcık, Murat, "Cahiliye Dönemi'nde Arap Yarımadası Panayırıları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2013/2, S. 31, 109-128; Demircan, Adnan, *Cahiliye Arapları*, 105 vd.

¹³⁷ Fetlavi, 47-49.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'E MEKKE VE MEDİNE DÖNEMİNDE GELEN HEYETLER

I. Mekke Döneminde Gelen Heyetler

A. Bireysel Olarak İhtida Eden ve Daha Sonra Elçilik Görevi Üstlenenler

Bu bölümde ele alınacak kişilerin elçilik statüsünde olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Bakış açımız, Hz. Peygamber ile görüşen bu kişilerin ilk etapta bireysel olarak ihtida etmelerine rağmen, memleketlerine döndükten sonraki faaliyetleri ve elçilik heyeti olarak kabilelerini temsilen tekrar Medine'ye gelmelerine dayanmaktadır. Tespit edilebildiğimiz kadarıyla bu vasıflara sahip dört elçi bulunmaktadır ki bunlar; Ebû Zer el-Gıfârî, Kays b. Malik, Tufeyl b. Amr ed-Devsî ve Ezd-i Şenûe Elçisi Dımâd'dır.

1. Ebû Zer el-Gıfârî

Asıl adı, Cündüb b. Cünâde¹³⁸ (ö. 32/653) olmasına rağmen "Ebû Zer" künyesiyle meşhur olduğundan gerçek ismi fazla bilinmemektedir.¹³⁹ Kabilesi yağmacılık ve yol kesicilik ile meşhur olan Ebû Zer'inde bir zamanlar çapulculuk yaptığı, hatta bu konuda kabilesinin en atılgan ve gözü pek kişilerinden olduğu, İslâmiyet'e girmeden önce de putlara tapmadığı nakledilmektedir.¹⁴⁰

Ebû Zer el-Gıfârî, birçok güçlükten sonra Rasûlullah'ı bulmuş ve Müslüman olmuştur.¹⁴¹ Bir süre Rasûlullah'ın yanında kaldıktan sonra Hz. Peygamber'e ne yapmasını emrettiğini sormuş, o da kavmine dönmesini, onlara İslâmiyet'i anlatmasını, kendisinin cihâd ile ilgili¹⁴² haberlerinin ona ulaştığı zaman tekrar yanına gelmesini emretmişti.¹⁴³ Ebû Zer de söyleneni yapmış memleketine döndükten sonra İslam'ı tebliğ etmiş başta ailesi olmak üzere

¹³⁸ Tam adı; Cündüb b. Cünâde b. Kü'ayb b. Su'ayr b. el-Vak'a b. Haram b. Süfyân b. Ubeyd b. Gıfâr... İbn Sa'd, IV, 245.

¹³⁹ Gerçek isminin yanında Berîr, Büreyr, Yezîd, Yüreyr gibi isimlerinin de olduğu öne sürüldüğü gibi, babasının adının Seken veya Abdullah olduğu söylenmektedir. İbn Sa'd, IV, 246.

¹⁴⁰ İbn Sa'd, IV, 246; Zehebî, *Siyer*, II, 38; Aydınlı, Abdullah, "Ebû Zer el-Gıfârî", *DİA*, İstanbul 1994, X, 266.

¹⁴¹ Ebû Zer'in Müslüman olması ile ilgili rivâyetler için bkz. Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensar" 33, "Menâkıb" 10; Hâkim, III, 339; Müslim, "Fezailü's-Sahabe" 132; İbn Sa'd, IV, 245-269; İbn Abdi'l-Berr, IV, 1654; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 134 vd.; İbnü'l-Cevzî, I, 130-131; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 282; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 100; Zehebî, *Siyer*, II, 37, 170; Heysemî, Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman el-Heysemî (807/1405), *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, I-X, Beyrut 1967, IX, 328; Köksal, I, 275-283; Aydınlı, "Ebû Zer el-Gıfârî", 266-268.

¹⁴² Diğer bir rivâyette Medine'ye hicret ettiği haberinin kendisine gelmesinin ardından tekrar gelmesini söyledi. İbn Sa'd, IV, 250; Müslim, "Fezailü's-Sahabe" 132; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, X, 39; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 34.

¹⁴³ İbn Sa'd, IV, 250; İbnü'l-Esîr, *Câmi'u'l-Usûl*, X, 39; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 34.

kabilesinin yarısı Müslüman olmuştu. Gıfâr Kabilesi'nden bu dönemde İslâm'a girmeyenler "Muhammed, Medine'ye geldiği zaman Müslüman oluruz" diyerek tedbirli davranmaya çalışıyorlardı. Bu kişiler gerçekten de hicret haberi kendilerine ulaşınca sözlerinde durup İslâmiyet'e girdiler ve böylelikle kabilenin tamamı Müslüman olmuş oldu. Gıfâr Kabilesi'nin Müslüman olduğunu duyan Eslem Kabilesi de İslâmiyet'i kabul etti. Onların haberi Rasûlullah'a gelince, "Gıfâr, Allah onları bağışlasın! Eslem, Allah onlarla arasını iyi tutsun" diye dua etti.¹⁴⁴

2. Kays b. Mâlik

İbn Sa'd'ın aktardığına göre Kays b. Mâlik b. Es'âd b. Lüey el-Erhabî, Rasûlullah Mekke'de iken yanına gelmiş ve Müslüman olmuş, ardından kavmine gitmiş ve onlara İslâm'ı tebliğ etmiştir. Kavmi, Kays'ın anlattıklarından etkilenerek İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Mevcut durumu Rasûlullah'a bildirince Hz. Peygamber, "*Kavminin en güzel elçisi Kays'tır*" buyurmuş, Kays'ın alnını mesh etmiş ve birde emirname yazmıştı. Bu emirnamede kendisini dinleyip itaat etmelerini onlardan istemiş, buna karşılık namaz kılıp zekât verdikleri sürece Allah ve Rasûlü'nün güvencesi altında olduklarını yazmıştı.¹⁴⁵

Konuyu değerlendiren M. Fayda, bu rivâyetin vâkıalara pek uygun gözükmediğini belirtmektedir. Fayda'ya göre; Kays b. Mâlik'in, Mekke döneminde Hz. Peygambere gelip Müslüman olması pekâlâ mümkündür. Ancak kavminin toptan İslâm'a girmesi, Hz. Peygamberi aralarına davet etmeleri, onun Kays'ı, kavmi üzerine vali tayin etmesi, mahsulden senelik pay ayırması gibi hususlar, Mekke dönemi için pek makul sayılamaz. Çünkü Hemdânlıların topyekûn İslâm'a girmeleri, hicretten sonra olmuştur. Bu rivâyette geçen olay ile Hz. Peygamber'e Medine döneminde gelen Hemdân heyetiyle ilgili rivâyetlerin karıştırılmış olabileceğini ifade etmektedir.¹⁴⁶

Konu üzerinde çalışma yapan A. R. Temel ise şayet Rasûlullah'ın, Mekke döneminde Kays b. Mâlik'e senelik mahsulden pay ayırdığına ve kendisini kavmi üzerine vali tayin ettiğine dair rivâyet doğru ise, bunu Hz. Peygamberin; ileride vaki olacak durumu mucize yoluyla önceden tayin ve tespit etmesi şeklinde yorumlamak gerektiğini belirtmekte ve bu

¹⁴⁴ İbn Sa'd, IV, 249-252.

¹⁴⁵ Ayrıca zekât miktarları ile ilgili bilgiler de belirtilmişti. Buna göre; sürekli bir şekilde 200 ölçeği kuru üzümünden, 100 ölçeği şatradan olmak üzere Hayvân Bölgesi'nden 300 ölçek, ayrıca Umrânü'l-Cevf bölgesinden 100 ölçek buğday verdiği yazılıydı. İbn Sa'd, I, 326.

¹⁴⁶ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 104-112.

duruma bir başka delil olarak da Dârîler için de aynı durumun mevzuu bahis olduğunu söylemektedir.¹⁴⁷

Biz Kays b. Mâlik'in ihtidasının bireysel olduğunu ve kavmi içerisinde faaliyetlerde bulunmasının mümkün olabileceğini düşünüyoruz. Fakat kavminin büyük kısmının Müslüman olması o dönem için çok büyük bir olaydır. Rivâyetin içinde geçen ve Medine'ye Hz. Peygamber'in hicretinin beklenmesi kısmı üzerinde mütalaa edecek olursak, bu konuyu biraz daha açıklayıcı olacağı kanısındayız. Şöyle ki; Kays'ın İslâm'ı yayma faaliyetlerinde bulunması sonucunda ferdi olarak kabile içinde İslâm'a girmeler mümkün olsa da, asıl İslâmlaşma Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti ve bundan sonraki başarıları sonucunda gerçekleşmiş olmalıdır. Bunun ardından da Kays, bu müjdeyi Rasûlullah'a getirmiş, yukarıdaki olaylar ve valilik meselesi de bundan sonra meydana gelmiş olmalıdır. Sonuç olarak Mekke döneminde iki kabilenin toptan İslâm'a girmesi ve bunlara vali atanması rivâyeti M. Fayda'nın da belirttiği üzere pek mümkün görünmemektedir.

3. Tufeyl b. Amr ed-Devsî

Yemen taraflarında mamur ve verimli bir beldede bulunan Devs Kabilesi'ne mensup Tufeyl b. Amr'ın lakabı Zü'n-Nûr'dur¹⁴⁸. Misafirperverliği ve cömertliği ile meşhur olan Tufeyl, çevresindekiler tarafından sevilen meşhur bir şâirdi.¹⁴⁹

Tufeyl b. Amr'ın Rasûlullah ile karşılaşması ve Müslüman olması açık tebliğ başlanmasından hemen sonraya dayanır. Bu dönemde Hz. Peygamber, Mekke'de karşılaştığı insanlara İslâmiyet'i tebliğ ediyor ve onları İslâm dinine davet ediyordu. Mekkeli müşriklerin bir kısmı ise, Rasûlullah'ın İslâmiyet'i açıktan yaymasına kızıyorlar, bu gayretini boşa çıkarmak için değişik yollara başvuruyorlardı. Bu yollardan birisi de, Mekke'ye gelenlere Hz. Peygamber'in mecnun veya sabîî olduğu söylemek, onunla görüşmemeleri için telkinlerde bulunmak ve onlarda bir peşin yargı oluşturmaktı. İşte böyle bir zamanda Tufeyl b. Amr, bir iş için Mekke'ye geldi. Kureyş'den bazı kişiler de adetleri olduğu üzere ona sıkı sıkıya tembihlerde bulunarak Hz. Peygamber ile kesinlikle konuşmamasını söylediler. Kendi anlatımından anladığımıza göre, Tufeyl'e yapılan telkinler işe yaramış, Kâbe'ye giderken Hz.

¹⁴⁷ Temel, 48-49.

¹⁴⁸ Künyesi; Tufeyl b. Amr b. Tarif b. el-As b. Sa'lebe Süleym b. Fehm b. Ganm ed-Devsî veya İbn Abdi Amr b. Abdullah b. Malik b. Amr b. Fehm'dir. İbn Sa'd, IV, 270; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 41.

¹⁴⁹ İbn Sa'd, IV, 270; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 41-43.

Peygamber'den bir şey duyacağı korkusuyla kulağına pamuk dâhi tıkamıştı.¹⁵⁰ Fakat Tufeyl, Kâbe'ye vardıktan sonra her ne kadar duymak istemese de Rasûlullah'ın okuduklarını duymuş ve bunlardan etkilenererek onunla konuşmaya karar vermişti. Kâbe'de Rasûlullah'ın namaz kılmasını izlemiş, sonrasında Hz. Peygamber'i evine kadar takip etmiş ve Rasûlullah ile konuşup ondan ayetler dinledikten sonrada Müslüman olmuştur.¹⁵¹

Devs Kabilesi'nin ileri gelen kişilerinden birisi olan Tufeyl b. Amr, Müslüman olmakla kalmamış ve Hz. Peygamber'den kendisini kavmine İslâm'ı tebliğ etmesi için elçi olarak görevlendirmesini istemişti. Rasûlullah'da bunu kabul etmiş ve onu elçi tayin etmiştir.¹⁵²

Tufeyl b. Amr, yine kendi ifadesine göre kavmine döndükten sonra hemen İslâm'ı yayma çalışmalarına başladı ve ilk olarak ailesini ikna etti. Babası, annesi ve eşi Müslüman oldu. Fakat kavmi ise ağırdan aldı. Kabilesini bir süre ikna etmeye çalışan Tufeyl b. Amr gayretinin neticesiz kalmasından şikâyet amaçlı olarak tekrar Rasûlullah'a geldi ve "Ey Allah'ın Nebisi! Kavmimle baş edemedim –diğer bir rivâyete göre– zina ve faizcilik yüzünden kavmimle başa çıkamadım. Onlara beddua et" dedi. Rasûlullah da, "Ey Allah'ım! Devs'e hidayet eyle" diye dua etti. Tufeyl'e de, "Kavmine dön, onları İslâm'a dâvet et ve kendilerine yumuşak davran" buyurdu. Tufeyl b. Amr'ın bundan sonraki faaliyetleri işe yaramış olmalı ki Devs kabilesinde ihtidalar hızlanmış ve hicretten sonra yine onun başkanlığında yetmiş veya seksen hane olarak Medine'ye gelmişlerdir.¹⁵³ Bu büyük Devs elçilik heyeti ile ilgili münasebetler ileride Medine Döneminde ele alınacaktır.

¹⁵⁰ Bundan dolayı Tufeyl'e "*Zu'l-Kutneteyn*" (iki pamuklu) lakabı verilmiştir. İbn Sad, IV, 270.

¹⁵¹ İbn Hişâm, I, 382; İbn Sa'd, IV, 270-271; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149.

¹⁵² Bu olay kaynaklarda bir mucize ile beraber anlatılmaktadır. Buna göre Tufeyl b. Amr, Hz. Peygamber'den İslâmiyet'i tebliğ esnasında insanlara göstermek için bir alamet istemiş, Hz. Peygamber'in duası ile de alınının ortasında bir nur meydana gelmiştir. Fakat Tufeyl, memleketine dönüşü esnasında kavminin bu nurun kendisine dinlerinden ayrıldığı için bir musibetten (veya bazılarına göre müsle yapılmış olmasından) dolayı verildiğini düşünmelerinden korkmuş ve Allah'a yalvarmıştır. Duası kabul olmuş ve alınıdaki nur elindeki asanın ucuna bir kandil gibi asılı kalmıştır. Tufeyl'in insanlara dini anlatırken bu asayı gösterdiği belirtilmektedir. Bizimde katıldığımız bir kanaat olarak M. Fayda'ya göre (*İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 78, no: 35), bu nur ile ilgili mucizenin Devs Kabilesi'nin Müslüman olmasında bir rolü olmamıştır. Çünkü Tufeyl b. Amr, bundan bir süre sonra tekrar Peygamber'e gelmiş ve kavminin kendisine tâbi olmadığını ve onlara beddua etmesini istemiştir. Buradan anlıyoruz ki kavminin tamamı olmasa bile büyük bir kısmı uzun süre dinlerinden dönmek konusunda ısrar etmişlerdir. İbn. Hişâm, I, 382; İbn Sa'd, IV, 270-271; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 41.

¹⁵³ İbn Hişâm, I, 407; İbn Sad, IV, 271-272; Halebî, II, 69; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; Nüveyrî, XVIII 13-15; İbn Kayyım, III, 625-628.

4. Ezd-i Şenûe Elçisi Dımâd

Yemen'in Ezd-i Şenûe Kabilesi'nin reisi olan Dımâd el-Ezdî tababet ve kehanet ile uğraşırdı.¹⁵⁴ Umre yapmak üzere Mekke'ye geldiği bir sırada Mekkeli müşriklerin “Muhammed mecnundur (Cin musallat olmuş)” dediklerini duydu ve kendi kendine Rasûlullah'ı tedavi etmeyi düşünerek meclisten kalktı ve Rasûlullah'ı aramaya başladı.¹⁵⁵

O gün Hz. Peygamber'i bulamadı ve ertesi gün tekrar aramaya çıktı. Rasûlullah ile karşılaşınca kendisinin deliliği tedavi ettiğini, isterse onu da tedavi edebileceğini söyledi. Rasûlullah, kendisini özel bir şekilde savunmadı ve “Hamd Allah'a mahsustur. Biz O'na hamd eder; yardımı, yarlığanmayı da, O'ndan dileriz. Nefislerimizin şerlerinden de Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola eriştirdiğini saptıracak yoktur! Saptırdığını da doğru yola eriştirecek yoktur!” dedi ve Kelime-i Şehadet getirdi. Bu sözlerden çok etkilenen Dımâd, daha önce bu ve benzeri güzellikte sözler duymadığını söyledi ve Hz. Peygamber'den İslâm hakkında bilgiler aldı. Ardından Hz. Peygamber'in elinden tutarak ona biat etti. Rasûlullah kavmi adına biat etmesini isteyince kavmi adına da biat etti.¹⁵⁶ Olayın genel seyrine bakıldığında Dımâd el-Ezdî, İslâmiyet'i kabul etmesinden sonra elçi olarak kavmine geri dönmüş ve ardından burada faaliyetlerde bulunarak kavmini de Müslüman olmaya ikna etmiştir.

B. İlk Habeş Hristiyan Heyeti

Habeşistan ile Mekke arasındaki ilişkiler, İslâm'ın zuhûrundan çok öncesine kadar dayanır. Hatta Kur'an'da Habeşçe bazı kelimelerin varlığı¹⁵⁷ bunu destekler niteliktedir. Diğer yandan İslâmî dönemde de Habeşistan'a birçok Müslüman hicret etmiştir. Konunun sınırları gereği Habeşistan-Mekke ilişkilerinden bahsedilmeyecek, sadece İbn İshâk'ta geçen bir rivâyet üzerinde durulacaktır.

¹⁵⁴ Şiir ve edebiyat hakkında da derin bilgisi olduğunu, “Kuşkusuz, ben kâhinlerin sözlerini de, sihirbazların sözlerini de, şairlerin sözlerini de dinlemişimdir. Fakat senin şu sözlerin gibi hiçbir söz işitmemişimdir. Bunlar, denizin dibine kadar varıp dayanmıştır!” şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ahmed b. Hanbel, I, 302; Müslim, “Cuma” 46; İbn Sa'd, IV, 274; İbnü'l-Cevzî, I, 200; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 56.

¹⁵⁵ İbn Sa'd, IV, 274,

¹⁵⁶ İbn Sa'd, IV, 274; Ahmed b. Hanbel, I, 302; Müslim, “Cuma” 46; Ebû Nuaym, I, 236; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 16; İbnü'l-Cevzî, I, 200; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 57; Zehebi, *Târihu'l-İslâm*, IV, 197, Nüveyrî, XVIII, 7-8; Köksal, II, 95-99; Temel, 45-46.

¹⁵⁷ “ ‘Arim’ Mücahid'e göre Habeşçe'dir. Arapçada ‘Müsnat’ su bendinin yıkılması' demektir (Sebe 34/16), ‘Dürriyyün’ Şeydele ve Ebû'l Kasıma göre Habeşçe'dir; Arapçada ‘Muzi’ (Işıldayan) demektir (Nur 24/35). ‘Erâik’ İbn Kayyım'a göre Habeşçe'dir. Arapçada ‘Sürer’ (tahtlar) demektir (Kehf 18/3, Yasin 36/56, İnsan 76/13, Mutaffifin 83/23). ‘Eva’ İbn Hatem'e göre Habeşçe'dir. Arapçada ‘Müsebbih’ (Allah'ı tesbih eden, zikreden) demektir (Sad 38/17,19,20,44; Kaf 50/32)”. Diğer dil ve kelimeler için bkz. Gürkan, *Kur'an'ın Nasih ve Mensuh Ayetleri*, Yeni İlahiyat Kitabevi, Ankara 1980, 260-273.

İbn İshâk'ın bildirdiğine göre, Hz. Peygamber'in risâlet haberi Habeşistan'a ulaşınca, yirmi veya yirmiye yakın kişiden oluşan Habeş Hıristiyan heyeti, Mekke'ye Hz. Peygamber'i ziyarete geldiler. Mescide gidip yanına oturdular. Rasûlullah ile konuşup sorular sordular. Bu esnada bir kısım Kureyşli de Kâbe'nin etrafındaki sohbet yerlerinde olup bitenleri izliyorlardı. Heyettekiler, merak ettikleri soruları sorup cevaplarını aldıktan sonra Hz. Peygamber, onları Müslüman olmaya davet etti ve kendilerine Kur'ân okudu. Misafir heyet mensupları Kur'ân'ı dinleyince gözyaşı döktüler ve davete icabet edip Müslüman oldular. Heyet üyeleri görüşmelerini bitirip ayrılmak üzere kalktıklarında, onları izleyen Kureyşli gençlerle birlikte Ebû Cehil karşılarına çıkmış, Müslüman olan Habeşlilere, "Allah sizin gibi topluluğun belasını versin. Sizi, dininizin mensupları, o adam hakkında bilgi toplamanız için gönderdiler. Siz ise, onun yanında oturup sohbet etmekle kalmadınız, gittiniz dininizden ayrıldınız. Size söylediklerini tasdik ettiniz. Sizden daha ahmak bir heyet bilmiyoruz" demişlerdi. Heyettekiler ise "Selam size. Biz sizi bilmez değiliz. Bizim işimiz bize, sizin ki size. Hayrı terk edecek değiliz" demişlerdi. İbn İshâk rivâyeti aktardıktan sonra bu heyetin Necranlı da olabileceğini belirtmekte ve "Doğruyu Allah bilir" demektedir. Ayrıca Kasas suresi 52-55. ayetlerin bu heyet hakkında indirildiğini söyleyenlerin de bulunduğunu ifade etmektedir.¹⁵⁸

İbn İshâk bir diğer rivâyette; Habeş Kralı Necâşî'nin, Hz. Peygamber'e sorular sorup cevaplar almak için on iki adamını gönderdiğini belirtmiştir. Buna göre görüşmeler esnasında Rasûlullah onlara Kur'ân okumuş, dinleyen heyettekiler ise gözyaşlarına sahip olamamışlardı. Ayrıca, bu heyetin içinde yedi rahip ve beş keşiş yahut beş rahip yedi de keşiş olduğunu ve Maide Suresi 82-83¹⁵⁹ ile Furkan Suresi 63.¹⁶⁰ ayetlerinin onlar hakkında indirildiğini aktarmıştır.¹⁶¹

M. Hamidullah bu rivâyeti değerlendirirken "...oldukça müphem bir rivâyet"¹⁶² olarak nitelendirir. Ülkemizde konu üzerinde en çok araştırmayı yapan araştırmacılardan olan M. Fayda ise, Hz. Muhammed (sav)'in Mekke'de iken yirmi kadar Hıristiyan'ın Müslüman

¹⁵⁸ İbn İshâk, 284.

¹⁵⁹ "İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile şirk koşanları bulacaksınız. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da 'Biz Hıristiyanlarız' diyenleri bulacaksınız. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar. Rasûl'e indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki; 'Rabbimiz! İman ettik, bizi (hakka) şahit olanlarla beraber yaz.'" Nisâ 4/82-83.

¹⁶⁰ "Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) 'Selam!' derler (geçerler)" Furkan 25/63

¹⁶¹ İbn İshâk, 285.

¹⁶² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 411.

olmasının, İslâmiyet'in Mekke dışında yayılması açısından büyük bir ehemmiyet taşıyacağını belirterek şüphelerini dile getirir. Ona göre Necrân'dan böyle bir heyetin geldiği kabul edilse bile bunların o bölgede yaşayan Hristiyanların, İslâmiyet'i kabul ettiklerine veya Hz. Peygamber ile Mekke veya hicretin ilk yıllarında Medine'de bir antlaşma yapmak şeklinde tezahür eden herhangi bir faaliyetlerinden kaynaklarda bahsedilmediğini söyler. Yine daha sonra gelen Necrân Heyeti ile yapılan antlaşmada bu heyetten bahsedilmemesine dikkat çekerek rivâyet üzerindeki şüphelerini dile getirir. Sonuç olarak da böyle bir heyetin varlığını kesin olarak reddeder.¹⁶³ Konu üzerinde araştırma yapan L. Öztürk ise rivâyetleri aktardıktan sonra net bir sonuca varmaz ve "hicretin uyandırdığı akis Habeşlileri yeni dinî araştırmaya sevk etmiş olmalıdır. Bu yüzden Mekke'ye bir heyet gönderdiklerini söylemek mümkündür" şeklinde bir çıkarımda bulunur.¹⁶⁴

Bizim kanaatimize göre İbn İshâk'ta geçen bu rivâyetin, Necrân Heyeti ile karıştırıldığı ihtimal dâhilinde değildir. Çünkü Necrân Heyeti'nin gelişi, genel kabulle Hicrî 9. yıl, yani Senetü'l-Vüfûd denilen yılda gerçekleşmiştir. İbn İshâk'ın olayı anlatımının akış seyrinde ayrıntılar gizlidir. Buna göre ilk olarak Ebû Cehil'den bahsedilir ki, o, Bedir Savaşı'nda öldürülmüştür. Yine müşriklerin Kâbe'nin etrafında sohbet yerlerinde oturması geçmektedir ki İslâmî dönemde, Mekke'nin fethinden sonra böyle bir durumdan söz konusu olamaz. Görüldüğü gibi böyle bir heyetin gelmesi ihtimal dâhilinde olup iki rivâyet birbiri ile karıştırılmış olmalıdır. Fakat bu heyetin Necrân Hristiyan Heyeti ile karıştırılması mümkün görünmemektedir. Zira Necrân Heyeti ile ilgili olarak kaynaklar ayrıntıları bütün açıklığı ile aktarmış fakat bu konu ile bağlantı kuramamışlardır. Buna göre başta Habeş Kralı Necâşî'nin gönderme ihtimali olmak üzere bu bölgeden İslâm'ı tanımaya yönelik bir heyet gelmiş ve bilgiler aldıktan sonra memleketlerine dönmüş olmalıdır.

C. Benî Dâr Heyeti

Kahtânilere mensup bir Arap Kabilesi¹⁶⁵ olan Benî Dâr, hicretten yaklaşık iki asır kadar önce Arabistan'ın kuzeyine göç ederek Suriye-Mısır arasındaki bölge ile Irak yöresine yerleşen ve Hîre Krallığını kuran Lahmîlerin birçok kolundan birisidir.¹⁶⁶ Nesepleri Dâr b.

¹⁶³ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 24-25.

¹⁶⁴ Öztürk, Levent, *İlk Hicret Habeşistan*, Siyer Yay., İstanbul 2015, 116-117.

¹⁶⁵ Taberî, III, 139; Kalkaşendî, 53.

¹⁶⁶ Taberî, III, 139; Kalkaşendî, 53.

Hânî b. Habîb b. Nümâre b. Lahm şeklinde sıralanır¹⁶⁷ ve yurtları Şam’la Mısır arasındaki bölgedir¹⁶⁸. Bölgeye hâkim olan Doğu Roma’dan dolayı Benî Dâr’ın mensubu olduğu Lahmîlerin birçoğu Hristiyanlığa geçmiş ve bundan sonra Hristiyanlık, Hîre Krallığı’nın resmî dini sayılmıştır. Mûte Savaşı’nda (8/629), Doğu Roma İmparatorluğu’na tâbi olanlar, İslâm ordusuna karşı onların tarafında yer almışlardır.¹⁶⁹

Rivâyete göre Dâr heyeti, Mekke’ye Hz. Peygamber’e gelip bir arazi iktası ve bu konuda kendilerine yazılı teminat verilmesini istediler. Rasûlullah da istedikleri arazileri kendilerine tahsis etti¹⁷⁰ ve heyet lideri konumundaki Temîm ed-Dârî’ye aşağıdaki iktâ yazısını verdi;

“Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla

Bu, Rasûlullah’ın, Dârîlere bağışladığı şeyleri ihtiva eden mektup (ferman) dur. Allah ona yer (toprak) verince, Dârîlere ve müttefiklerine, kıyamete dek Beyti Uyûn, Habrûn, Martum ve Beyti İbrahim’i bağışlayacaktır”.¹⁷¹

Hiz. Peygamber kendilerine mektubu verdikten sonra, “Şimdilik gidin, hicret ettiğimi duyuncaya dek gelmeyin” dedi. Heyet üyelerinden Ebû Hind diyor ki; “Biz de gittik, Hz. Peygamberin hicretini duyunca geldik ve fermanı yenilemesini istedik. Rasûlullah da bize yeni bir ferman verdi”.¹⁷² Diğer taraftan Âl-i İmrân Suresi 68. ayetinin de onlar hakkında nâzil olduğu söylenir.¹⁷³

Rivâyetlerin tahlili yapılırken bazı çelişkilerin bulunduğu dikkat çekmektedir. Akabe Biatları dışında hicretten önce Hz. Peygamber’e geldiği söylenen heyetlerin zikredildiği kaynaklarda Dârîlerin yer almaması, iktâ uygulamasının¹⁷⁴ özellikle 9/630 yılından sonra yaygınlık kazanması gibi hususlar rivâyetin tarihî gerçeklere uymadığını göstermektedir. Bu rivâyeti kesinlikle reddeden Makrîzî¹⁷⁵, Temîm ed-Dârî ve beraberindeki heyetin Mekke’ye

¹⁶⁷ İbn Hazm, *Cemhere*, 422.

¹⁶⁸ İbn Hazm, *Cemhere*, 424.

¹⁶⁹ Önkâl, “Dâr (Benî Dâr)”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 483.

¹⁷⁰ İbn Sa’d, I, 329, Ebû Yûsuf, Ya’kub b. İbrahim (182/798), *Kitâbü’l-Harâc*, Mtb. Selefîyye, Kahire 1352, 216; İbn Asâkir, Ebû’l-Kasım Ali b. el-Hasan b. Hibbetillah b. Abdillâh (ö. 571/1175), *Târîhu Medîneti Dimeşk*, thk. Ebû Saîd Ömer b. Garâme, Dâru’l-Fikr, Beyrut 1995, III, 354.

¹⁷¹ Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 43.

¹⁷² Halebî, III, 236-237; Kalkaşendî, 121-122; Temel, 52-53.

¹⁷³ İbn Asâkir, III, 354-355; Kastallânî, I, 296; Zürkânî, Muhammed bin Abdilbâkî bin Yûsuf bin Ahmed bin Alvân Zerkânî (ö. 1122/1710); *Mevâhibü’l-Ledünniye Şerhi*, I-VIII, Beyrut 1973 III, 358-359.

¹⁷⁴ İlk iktâ örnekleri ve İslâm’da iktâ sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Demirci, Mustafa, *İslam’ın İlk Üç Asrında Toprak Sistemi*, Kitabevi Yay., Konya 2003, 225 vd.

¹⁷⁵ Makrîzî, Ahmed b. Ali, *Dav’u’s-Sârî fî Ma’rifeti Haberi Temîm ed-Dârî*, thk. M. Ahmed Âşûr, y.y., ty., 65, 78 vd.

değil Medine'ye geldiğini söylemiştir.¹⁷⁶ Sonuç olarak bahsi geçen bu ilk rivâyetin ikincisi ile karıştırılma ihtimali yüksektir.

D. Medine Temsilcileri (Akabe Biatları)

İslâm Tarihî açısından çok özel bir yeri olan Akabe Biatları, Rasûlullah'ın İslâm'ı yayma yöntemlerinden birisinin sonucudur. Şöyle ki; Rasûlullah, Mekke'de kaldığı sürece özellikle hac veya ticaret yapmak için Mekke'ye gelen kabileleri İslâm'a davet ediyordu.¹⁷⁷ Özellikle Ukâz, Mecenne ve Minâ'da kendisini ve davetini kabilelere anlatıyor, fakat bir türlü olumlu sonuç alamıyordu. Nihayet nübüvvetin 11. yılı¹⁷⁸ hac mevsiminde, Medine'den gelen bir grupla Akabe mevkiinde karşılaştı ve onlarla konuşmak istedi. Saçlarını tıraş ettikleri sırada yanlarına vardı ve altı kişilik bu gruba İslâmiyet'i anlattıktan sonra onlara Kur'ân okudu. Rasûlullah'ın şahsiyetinden ve getirdiği mesajlardan etkilenen bu kişiler, o esnada Medine'de karşılaştıkları güçlükler konusunda yardım edebileceğini de düşünerek Rasûlullah'ın davete olumlu cevap verdiler.¹⁷⁹ Hz. Peygamber, Medineli bu küçük gruptan kendisini himaye etmelerini ve İslâm'ı yaymaya yardımcı olmalarını istedi. Bir yıl sonra tekrar aynı yerde buluşmak üzere sözleşip ayrıldılar.¹⁸⁰ Bu ilk kişilerin sayıları ve isimleri üzerinde tereddütler varsa da¹⁸¹ altı kişi oldukları genel kabul görmüştür. Gruptakilerin isimleri şunlardır:

1. Es'ad b. Zü'râre
2. Avf b. Hâris
3. Râfî b. Malik
4. Kutbe b. Âmir
5. Ukbe b. Âmir
6. Câbir b. Abdullah idi.¹⁸²

¹⁷⁶ Özkan, Halit, "Temîm ed-Dârî", *DİA*, İstanbul 2011, XL, 419.

¹⁷⁷ Şimşir, 68.

¹⁷⁸ İbnü'l-Cevzî, I, 216; Diyarbekrî, I, 306.

¹⁷⁹ Watt, 93.

¹⁸⁰ İbn Hişâm, II, 70; İbn Sa'd, I, 206-209; Taberî, II, 234; Ebû Nuaym, I, 298; Beyhakî, II, 433; İbn Seyyidünnâs, I, 156; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 148; Kastallânî, I, 76.

¹⁸¹ İbn Sa'd, I, 207.

¹⁸² İbn Hişâm, II, 71-72; İbn Sa'd, I, 206; Taberî, II, 234; Ebû Nuaym, I, 299; Beyhakî, II, 433; İbn Hazm, *Sîre*, 69-70; İbnü'l-Cevzî, I, 217; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 96; İbn Kayyım, III, 69; İbn Seyyidünnâs, I, 156; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 290; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 11; Kastallânî, I, 76; Diyarbekrî, I, 306.

Hız. Peygamber ile görüşmelerinin ardından gruptakiler –Medine’nin o anki dinî ve sosyal yapısını da göz önüne alarak– Rasûlullah’tan ayrıldıktan ve Medine’ye geldikten hemen sonra hummalı bir şekilde İslâm’ı yayma hareketine başladılar. Bu çalışmalar kısa sürede meyvesini verdi ve Medine’de birçok kişi İslâm’ı seçerken bütün şehirde bu yeni dinin konuşulmadığı hâne kalmadı. Müslüman olanlar ise birbirlerine bağlanarak beklenen birleşmeyi yavaş yavaş gerçekleştirmeye başladılar.¹⁸³

Ertesi yıl (nübüvvetin 12. senesi) hac mevsiminde, içlerinde bir yıl önce Müslüman olan altı kişiden beşinin de hazır bulunduğu on iki kişilik bir topluluk, yine Akabe mevkiinde geceleyin buluştular.¹⁸⁴ Burada Hız. Peygamber’e “Allah’a hiçbir şeyi şerik koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, çocukları öldürmeyeceklerine, iftirada bulunmayacaklarına, Rasûlullah’a isyan ve itaatsizlik etmeyeceklerine” dair biat ettiler.¹⁸⁵ Bu Akabe Biatı’nda bulunanların isimleri şunlardır:

1. Es’ad b. Zûrâre
2. Avf b. Hâris
3. Ukbe b. Âmir
4. Kutbe b. Âmir
5. Râfî’ b. Malik
6. Muâz b. Hâris
7. Zekvân b. Abdi Kays
8. Ubâde b. Sâmid
9. Yezid b. Sa’lebe
10. Abbas b. Ubâde
11. Ebû’l-Heysem Malik b. Teyyihân
12. Üveyme b. Sâide idi.

Bu kişilerin yanı sıra Ukbe b. Vehb ile Seleme b. Selâme’nin de burada bulunduğu dair rivâyetler vardır.¹⁸⁶ Görüşmelerden sonra Medine temsilcileri, Hız. Peygamber’den

¹⁸³ Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensâr” 43; Müslim, “Hudûd” 43; İbn Hişâm, II, 139 vd.; İbn Sa’d, I, 206; Ya’kûbî, II, 38; Taberî, II, 234-235; Ebû Nuaym, I, 299; Beyhakî, II, 435; İbn Hazm, *Sîre*, 71; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 12; Köksal, II, 195-199; Önkâl, “Akabe Biatları”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 211.

¹⁸⁴ İbn Hişâm, II, 73; Beyhakî, II, 431; İbnü’l-Cevzî, I, 218; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 291; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, III, 150.

¹⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, V, 323; Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensâr” 43; Müslim, “Hudûd” 43; İbn Hişâm, II, 75; İbn Sa’d, I, 220.

¹⁸⁶ İbn Sa’d, III, 545; İbn Abdi’l-Berr, II, 641; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 62.

kendilerine dini öğretecek, namazlarda imamlık yapacak birisini görevlendirmesini istediler. Rasûlullah da bunun için, Mus'ab b. Umeyr'i görevlendirdi ve ona Kur'ân okumasını, İslâmiyet'i anlatmasını ve muallimlik yapmasını emretti.¹⁸⁷

Birinci Akabe Biatı olarak İslâm Tarihinde yerini almış olan bu biatten yine bir yıl sonra,¹⁸⁸ Hz. Peygamber'i Medine'ye davet etmeye karar verdiler. İki kadın yetmiş beş Medineliden oluşan bu grup¹⁸⁹ asıl niyetlerini gizli tutarak hac mevsiminde¹⁹⁰ Mekke'ye giden müşrik Medineli 500 kişilik bir kafilenin içinde yola çıktılar.¹⁹¹ Son (İkinci) Akabe Biatı olarak bilinen bu biat, Medine'ye hicretten üç ay veya üç aya yakın bir süre önce, Zilkâde ayında gerçekleşti.¹⁹²

Medine Heyeti, Mekke'ye girdikten sonra, Ensar'dan Üveyme b. Sâide ile Sa'd b. Heyseme yanlarında birkaç kişi olduğu halde Rasûlullah'ı aramaya koyuldular ve Kâbe'nin yanında amcası Abbas ile birlikte otururken buldular. Kendilerinin hazırlıklı geldiklerini, ona yardım edeceklerini ve gerektiğinde canlarını vermeye hazır olduklarını söyleyip buluşma talep ettiler. Hz. Peygamber de yanlarında görüşlerine ve kararlarına muhalefet edecek olanlar varsa, hacılar dağılıp gidinceye kadar onlardan kendilerini ve işlerini gizli tutmalarını söyledikten sonra teşrik günlerinin ortasında, Minâ'nın Akabe mevkiinde buluşmaya söz verdi. Ayrıca Rasûlullah, uyuyanı uyandırmamalarını, bulunmayanı beklememelerini kendilerine tenbihledi.¹⁹³

O gece Akabe'ye herkesten önce gelen Hz. Peygamber'in yanında sadece amcası Abbas b. Abdilmuttalib vardı. Abbas bir konuşma yaparak Hz. Muhammed (sav)'i memleketlerine götördükleri zaman başlarına çeşitli sıkıntılar gelebileceğine, bütün Arap kabilelerinin kendilerine düşman olacağına dikkatlerini çekti. Böyle bir durumda onu düşmanlarına teslim edeceklerse bu işten şimdi vazgeçmelerinin daha iyi olacağını ifade etti.¹⁹⁴ Orada hazır bulunan Esad b. Zürâre ve Berâ b. Ma'rur bu amaçla geldiklerini, gerekirse Rasûlullah'ın

¹⁸⁷ İbn Hişâm, II, 76; İbn Sa'd, I, 207; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 239; Ya'kûbî, II, 38; Taberî, II, 235; Beyhakî, II, 437.

¹⁸⁸ İbnü'l-Cevzî, I, 224; Diyarbekrî, I, 317.

¹⁸⁹ Bu gelen heyette 70'i erkek, ikisi kadın olmak üzere 72 kişi veya 70'i erkek, üçü de kadın olmak üzere toplam 73 kişinin olduğu da belirtilir.

¹⁹⁰ İbn Hişâm, II, 81; İbn Sa'd, I, 208.

¹⁹¹ Kafildekilerin sayısı ile ilgili olarak yetmiş erkek ve iki kadın (Ebû Nuaym, I, 308; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 300), yetmiş bir veya yetmiş iki erkek ve iki kadın olduğu da söylenir. İbn Sa'd, II, 208.

¹⁹² İbn Sa'd, I, 208.

¹⁹³ İbn Hişâm, II, 83; İbn Sa'd, I, 208; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 254; Ahmed b. Hanbel, III, 461; Taberî, II, 238; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, I, 207; İbn Seyyidünnâs, I, 162; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 302; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 158; Heysemî, VI, 43; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 12.

¹⁹⁴ İbn Sa'd, I, 209; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 254; Beyhakî, II, 450.

uğrunda canlarını vereceklerini söylediler. Medine temsilcileri kendilerine söylenenleri kabul ederek Hz. Peygamber'e istediği şartlarda biate hazır olduklarını belirttiler. Bunun üzerine Rasûlullah bir konuşma yaptıktan sonra Kur'ân okudu ve onları İslâm'a daha kuvvetle bağlanmaya teşvik etti. Hicret ettiği takdirde kendisini, canlarını, mallarını, çocuklarını ve kadınlarını korudukları gibi koruyacaklarına, rahat günlerde ve sıkıntılı anlarda ona itaat edeceklerine, bollukta ve darlıkta gerekli malî yardımları yapacaklarına, iyiliği emredip kötülüğe engel olacaklarına, hiç kimseden çekinmeden hak üzere bulunacaklarına ant içip biat etmeye davet etti. Orada bulunan Medinelilerin hepsi bu şartlarla ona biat ettiler.¹⁹⁵ Bundan sonra Ebû'l-Heysem Malik b. Teyyihân söze girip kendilerinin, Yahudiler dâhil Medine'deki bütün gayr-i İslâmî unsurlarla ilişkilerini keseceklerini söyledi ve bir gün muzaffer olduktan sonra¹⁹⁶ kendilerini terk edip etmeyeceğini sordu. Bu söze gülümseyen Rasûlullah "Hayır! Benim kanım, sizin kanınızdır!, Benim zimmetim, sizin zimmetinizdir!, Ben sizdenim! Siz de bendensiniz!, Ben, sizin savaştığınız kimselerle savaşırım! Ben, sizin barıştığınız kimselerle barışıyorum!"¹⁹⁷ dedikten sonra kendisi ile aralarında irtibatı kurması için içlerinden Hazrec'den dokuz ve Evs'ten üç olmak üzere on iki temsilci (nakip) çıkardı.¹⁹⁸ Bunların başına da Mus'ab b. Umeyr'i evinde konuk eden Es'ad b. Zûrâre'yi, Nakibü'n-Nükabâ olarak atadı.¹⁹⁹ Seçilen kişiler şunlardı:

1. Es'ad b. Zûrâre
2. Sa'd b. Rebi'a
3. Abdullah b. Revana
4. Râfî' b. Malik
5. Bera' b. Ma'rur
6. Abdullah b. Amr b. Haram

¹⁹⁵ İbn Hişâm, II, 84; Ahmed b. Hanbel, III, 461; Taberî, II, 238; Beyhakî, II, 447; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 207; İbn Seyyidünnâs, I, 163; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 303; Önkâl, Ahmet, "Akabe Biatları", *DİA*, II, 211.

¹⁹⁶ Burada, Mekke'nin fethini kast etmiş olmalıdır.

¹⁹⁷ Taberî, II, 238-239; Beyhakî, II, 447; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 303; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 159-161; Heysemî, VI, 44; Köksal, II, 272.

¹⁹⁸ "Seçilen temsilciler kendi kabilelerinden sorumlu olacaklardı. Hz. Peygamber'in temsilci seçtirmesinin nedeni, karşısında sorumlu olacak kişilerin belirlenmesini istemesidir. Arap toplumunda böyle bir anlaşma ancak liderlerin anlaşmaya sahip çıkmalarıyla uygulanabilirdi. Sorumluluğun belirli kişilerce yüklenmemesi halinde, -biate katılan insanların hepsinin aynı sorumluluk bilincine sahip olmaları mümkün olmadığından- biat şartlarının uygulanması zorlaşabilirdi." Demircan, Adnan, "Akabe Biatleri ve Bu Görüşmelerin İslâm Toplumunun Oluşumuna Etkileri", <http://www.siyervakfi.org/dokuman/kuran-cografiyasi-Mekke/ders17-prof-dr-adnan-demircan.pdf>, 8

¹⁹⁹ Algül, Hüseyin, "Akabe Hadisesi, hicret ve Getirdikleri", *Diyanet Dergisi*, 1981 Yıllığı, Hicret Özel Sayısı, Ankara 1981, 40.

7. Ubâde b. Sâmid
8. Sa'd b. Ubâde
9. Münzir b. Amr
10. Useyd b. Hudayr
11. Sa'd b. Heyseme
12. Rifâ'a b. Abdülmünzir'²⁰⁰ dir.

Sabah olunca Kureyş müşrikleri olan biten hakkında şüpheye düştüler ve araştırmaya başladılar. Medine heyetindeki müşriklerin liderlerine böyle bir şeyin olup olmadığını, olduğu takdirde kendileri ile düşman olacaklarını söylediler. Olup bitenden haberi olmayan Medine müşrikleri ise bunu reddettiler ve kısa bir süre sonra Mekke'den ayrılarak yola çıktılar. Hâlâ şüphelerini koruyan Mekke müşrikleri ise onları yolda takip ettiler ve Müslüman olduğunu öğrendikleri Sa'd b. Ubâde'yi yakalayıp döverek Mekke'ye getirdiler. Kâbe'de esir tutulup işkence edilirken Sa'd'ın daha önce Medine'de kendilerine koruma verdiği Cübeyr b. Mut'im ile Hâris b. Harb gelip onu himayelerine alarak kurtardılar.²⁰¹

Konunun sınırları gereği ayrıntılarına daha fazla girilmeyecek olan İkinci Akabe Biatı'ndan sonra Hz. Peygamber, ashâbına Medine'ye hicret etmeleri için izin verdi. Aynı yıl içinde kendisi de Hz. Ebû Bekir'le beraber hicret etti. Böylece İslâm Tarihinde yeni bir dönem, Medine dönemi başlamış oldu.²⁰²

²⁰⁰ İbn Hişâm, II, 86-87; Beyhakî, II, 448; İbn Hazm, *Sîre*, 75-77; İbn Kayyım, III, 73; İbn Seyyidünnâs, I, 164-165; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 303; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 161-162; Heysemî, VI, 4546; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 13.

²⁰¹ İbn Hişâm, II, 93; İbn Sa'd, I, 210; Taberî, II, 241; İbnü'l-Cevzî, I, 228; İbn Kayyım, III, 73; İbn Seyyidünnâs, I, 166; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 308; İbnü'l-Esîr, III, 165; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 13; Diyarbekrî, I, 319; Halebî, II, 179; Köksal II, 288.

²⁰² Önkâl, Ahmet, "Akabe Biatları", *DİA*, II, 211.

II. Medine Döneminde Gelen Heyetler

A. Senetü'l-Vüfûd'dan Önce Gelen Heyetler

Hiz. Peygamber'in Medine'ye hicretinin akabinde, İslâm Devleti'nin temelleri atılmış ve kazanılan ilk zaferler etraftaki birçok kabilenin dikkati çekmişti. Bu kabileler Medine'de oluşan yeni güç ile irtibata geçmeye başlamış, ilk elçilik heyetlerini göndermeleri de bu zamanlardan sonra meydana gelmiştir. Bu bölümde Rasûlullah'ın Medine'ye hicretinin ardından gelen heyetler hakkında bilgiler verilecektir. Burada şu özellikle belirtilmelidir ki; ilk dönemde heyet gönderen kabilelerin birçoğu, Mekke'nin fethinden sonra tekrar heyet gönderme ihtiyacı hissetmişlerdir. Burada kaynaklarda heyet gönderen kabileler bölümünde zikrettiği fakat mahiyeti incelendiği zaman, heyetten ziyade bireysel bir ihtida özelliği gösterenlere yer verilmeyecektir.

1. Benî Abs Heyeti

Bu kabileye adını veren Abs'ın nesebi Adnan'a kadar uzanmaktadır²⁰³. Yurtları, Necd bölgesinin doğudan batıya uzanan en geniş vadisi olan Vadiu'r-Rummân'ın merkezî kısmı idi²⁰⁴. Kabile mensuplarının Hz. Peygamber'le görüşmeleri ve İslâm dinini kabul etmeleri hakkında üç ayrı rivâyet vardır.²⁰⁵ İlk rivâyette Benî Abs'dan dokuz kişilik bir heyet halinde Medine'ye gelip Müslüman oldukları ve bunların Mekkeliler dışında Medine'ye gelen ilk muhacirler olduğu belirtilir.²⁰⁶ Hz. Peygamber bunlara dua etmiş ve "Sizi on kişiye tamamlayacak bir kişi daha bulun da, size bir sancak bağlayayım" demiştir. Talha b. Ubeydullah aralarına katılınca, Rasûlullah onlara bir sancak bağlamış, parolalarını da "Yâ Aşar (Ey on)" olarak tayin etmişti.²⁰⁷

İbn Sa'd'ın, Ebû Hureyre'den ikinci rivâyetine göre; Benî Abs'dan üç kişi, Hz. Peygamber'e gelmiş ve "İçimizden okumuş olanlar bize geldiler ve hicret etmeyenin dinî makbul değildir dediler. Ülkemizde bizim mallarımız ve sürülerimiz var, geçimimizi bunlarla sağlıyoruz. Şayet hicret etmeyenin dini makbul değilse, bunları satıp hicret edelim" dediler. Hz. Peygamber de; "Nerede olursanız olun, Allahtan korkun. Amellerinizden hiç bir şey

²⁰³ İbn Hazm, *Cemhere*, 250.

²⁰⁴ Mes'ûdî, II, 211-214.

²⁰⁵ Fayda, "Abs (Benî Abs)", *DİA*, İstanbul 1988, I, 312.

²⁰⁶ Bu Kişiler: Meysera b. Mesruk, Haris b. Rebî (el-Kâmil), Kenan b. Dârim, Hıdm b. Mes'ade, Bişr b. Haris b. Ubâde, Sibâ b. Yezid, Ebû'l Hısn b. Lokman, Abdullah b. Mâlik, Ferve b. Husayn b. Fedâle'dir. İbn Sa'd, I, 283.

²⁰⁷ İbn Sa'd, I, 283-284.

eksilecek değildir. Sâmid ve Câzân'da²⁰⁸ bile olsanız" buyurdu.²⁰⁹ Bu rivâyete ek olarak bazı kaynaklarda Hz. Peygamber'in onlara Hâlid b. Sinan'ı sorduğu ve onun başından geçenleri onlara anlattığı geçmektedir.²¹⁰

Diğer bir rivâyete göre ise, Hz. Peygamber onları bir seriyye içinde Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını takip için göndermiş ve kendilerine bir sancak bağlamıştı. Dediler ki; "Ey Allah'ın elçisi! Biz dokuz kişiyiz, ganimet elde edersek nasıl taksim edeceğiz?" Rasûlullah da, "Ben onuncunuz olurum" buyurmuştu.²¹¹

Abs Heyeti ile rivâyetlerde bir karmaşa söz konusu gibi görünse de bunlar incelendiğinde olayların birbiri ile örtüştüğü görülmektedir. Kanaatimize göre ilk rivâyet ile son rivâyet birbirine karıştırılmakta ya da birbirinin devamı gibi görünmektedir. Şöyle ki, her iki rivâyette de dokuz kişinin geldiği ve onuncu olarak bir kişiye daha ihtiyaç duymaları ortak noktadır. Burada onuncu kişinin Rasûlullah'ın kendisinin mi yoksa Talha b. Ubeydullah'ın mı olduğu tam anlaşılabılır değildir. İkinci rivâyette ise "İçimizden okumuş olanlar bize geldiler ve hicret etmeyenin dinî makbul değildir, dediler" ifadesi kendi içlerinden birilerinin daha önce Hz. Peygamber ile görüştüklerinin ve hatta Müslüman olarak kabilelerine döndüklerinin bir delili niteliğindedir. Buna göre ilk heyet Müslüman olmadan gelmiş ve Medine'de İslâmiyet'i kabul etmişlerdir. İkinci heyet ise İslâm'ı tanıyarak ve Müslüman olarak gelmiş olmalıdır. Heyetin geliş zamanı ve konaklama yerleri gibi görüşmelere ait ayrıntılar mevcut değildir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Benî Abs'ın bir kısmı irtidat edip Peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha el-Esedî'ye tâbi olmuşlar, ancak daha sonra tekrar İslâm dinini kabul ederek Suriye ve Irak bölgelerindeki fetihlere katılmışlardır.²¹²

²⁰⁸ Câzân; Sana'da bir yer adıdır. İbn Sad, I, 284, no: 154.

²⁰⁹ İbn Sad, I, 284.

²¹⁰ Hâlid b. Sinan; İsa (as) gibi Hz. Muhammed(sav)'ın Peygamber olarak geleceğini müjdelemiş ve kavmine ateş mucizesi ile göstermişti. Onun Peygamber olduğu da iddia edilir. Diyarbekrî, I, 200; Mesûdî, II, 226; Semhûdî, Nûriddin Ali b. Muhammed (ö. 911/1506), *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafa*, I-II, Thk. M. Muhyiddin, Beyrut 1955 I, 53-154. Hâlid b. Sinan hakkında bkz. Köksal, IV, 364, Önkâl, "Hâlid b. Sinân", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 288.

²¹¹ İbn Sad, I, 283-284; Şâmî, Muhammed b. Yusûf es-Salihî (ö. 942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-'İbâd*, I-VIII, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 1993, çev. edt. Yusuf Özbek, *Peygamber Külliyyatı*, Ocak Yay. İstanbul 2011, VI, 285; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve-Nihâye*, V, 149, 203; Nüveyrî, XVIII, 17; Halebî, III, 278; Semhûdî, I, 153-154.

²¹² Fayda, "Abs (Benî Abs)", *DİA*, I, 312.

2. Benî Cüheyne Heyeti

Kudaa'ya mensup olan²¹³ Cüheyne Kabilesi'nin silsilesi Cüheyne b. Zeyd b. Leys b. Süd b. Eslim b. Hati b. Kudâa şeklindedir.²¹⁴ Kelb ve Tenüh ile yakın akrabalığı olan Cüheyne Kabilesi kendi arasında birçok kol ve aşirete ayrılarak büyük bir kabileyi meydana getirir. Bu kabilenin en önemli alt kolları Benî Reşdân, Benî Gatafân ve İbn Kays b. Cüheyne'dir.²¹⁵ İslâm'dan önceki devirde Necid'de yaşarken daha sonra Medine civarında Kızıldeniz ile Vadi'l-Kura arasına özellikle Kızıldeniz kenarında bulunan Yenbu bölgesine yerleşmişlerdir. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettiği zamanda da bu bölgede yaşıyorlardı.²¹⁶

Cüheynelilerin Hz. Peygamber ile ilk temasları hicretin akabinde gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber hicret edip Medine'ye yerleştiği zaman, Cüheyneliler onu ziyarete gelerek, “Sen şimdi gelip bizim yakın komşumuz oldun. Bizim sana, senin de bize gönüllerimizin rahat ve emniyette olabilmesi için bizimle bir antlaşma yap” dediler. Rasûlullah'ın, onların bu isteğini kabul edip bir antlaşma imzaladığı rivayet edilirse de²¹⁷ mahiyeti hakkında kaynaklarda bilgi mevcut değildir. Ancak İslâmlaşma ile ilgili olmamalıdır, zira Cüheynelilerin İslâmlaşması daha sonra gerçekleşmiştir. Muhtemelen dostluk ya da saldırmazlık antlaşması niteliğinde olmalıdır.

Hız. Peygamber, Medine döneminin ilk yıllarında Kureyş üzerinde ekonomik anlamda baskı kurmak ve antlaşmaya zorlamak için Mekke kervanlarına karşı baskınlar düzenlemiştir. Bunlardan birisi de Hicrî 2. yılda Cüheynelilerin *el-İss* mevkiinden geçmekte olan Mekkeli bir ticaret kervanına karşı gönderilen Hız. Hamza'nın komutasındaki otuz kişilik askerî birliktir.²¹⁸ O dönemde bölgenin yöneticisi olan Cüheyneli Mecdi b. Amr'ın hem Müslümanlarla hem de Mekkelilerle müttefikliği bulunuyordu. Hız. Hamza'nın, Kureyş kervanına baskın yapacağı haberini alan Mecdi b. Amr, muhtemel bir çatışmaya engel olmak için derhâl araya girdi ve onun arabulucuk çalışmaları sonunda iki taraf da kendi yoluna

²¹³ Kalkaşendi, 221.

²¹⁴ İbn Hazm, *Cemhere*, 485-486.

²¹⁵ İbn Hazm, *Cemhere*, 479.

²¹⁶ Önkâl, “Cüheyne (Benî Cüheyne)”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 107.

²¹⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 361.

²¹⁸ Jones, Marsden, “The Chronology of The Maghazi -A Textual Survey-”, *BSOAS*, XIX, V, 1957, 280. “İlk Kaynaklara Göre Peygamber'in Savaşlarının Kronolojisi”, çev. Kasım Şulul, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şanlıurfa 2001, S. 2, 117.

devam etti.²¹⁹ Hz. Hamza, Medine'ye dönünce İbn Amr'ın ara buluculuğunu ve ondan gördükleri insaflı tutumu Rasûlullah'a anlattı. Bu olaydan kısa bir süre sonra da Mecdi b. Amr'ın gönderdiği heyet, Medine'ye geldi. Hz. Peygamber'in, heyettekileri güzel karşıladığı, elbiseler giydirdiği²²⁰ ve iyiliklerde bulunduğu rivayet edilmiştir. Kast edilen iyiliklerin ne olduğu kaynaklarda geçmemektedir. Muhtemelen hediyeler verme ve yeme-içme gibi konularda ikramlarda bulunulması olmalıdır. Görüşmeler esnasında söz Mecdi b. Amr'dan açılınca Rasûlullah, onun bu kadar iyi bir insan olduğunu önceden bilmediğini söyledi.²²¹

Heyetin nerede konakladığı, ne kadar süre ile Medine'de kaldığı gibi diğer ayrıntılar bildirilmemiştir. Rivâyetlerde, bu gelen kişilerin Müslüman olduğuna dair bir bilgi de yoktur. Fakat görüşmelerin en önemli konusunu teşkil edecek bir olayın atlanması da mümkün görünmediğine göre, bu heyet içindekilerin Müslüman olmadan Medine'den ayrıldığını söyleyebiliriz.

Cüheynele ait heyetlerden ilk Müslüman olan grup ise; Abdu'l-Uzza b. Bedr²²² ile ana bir kardeşi olan Ebû Rev'a'nın oluşturduğu iki kişilik heyettir. Görüşmeler esnasında Rasûlullah, ileride birçok heyet için yaptığına şahit olunacağı gibi islâma aykırı kötü isimleri, uygun olan isimlerle değiştirmiştir. Şöyle ki; onlara hangi kabileden olduklarını sormuş, "Benî Gayyân'danız (Sapık oğulları)" cevabını vermişlerdi. Hz. Peygamber'in bu isim hoşuna gitmemiş ve onlara "Siz Benî Reşdân'sınız (Kâmil oğulları)" demişti. Ardından Abdu'l-Uzza b. Bedr'in ismini Abdullah olarak değiştirmiş, Ebû Reva'ya da; "Sen düşman korkutucususun inşallah" diyerek taltif etmişti.²²³ Cüheyne'nin iki dağı olan Eş'ar ve Ecred dağları için de "Onlar cennet dağlarındandır. O iki dağa fitne ulaşmaz" buyurarak memleketlerini de methetmiş oldu. İbn Sa'd, rivâyetin devamında bu kişilerin memleketlerine dönüp İslâm'ı yayma faaliyetlerine katıldıklarına dair bir bilgi vermez. Ayrıca Cüheyne Kabilesi'nden gelen bu iki kişinin anlatımı esnasında, Rasûlullah'ın Medine'de muhacirlerin kalmış oldukları mahalleye bir mescid yapılmasına izin verdiğini geçmektedir. Bunun için Hz. Peygamber'in bir plân çizdiği ve Medine'de plânı yapılan ilk mescidin de bu olduğunu belirtir. Buna göre

²¹⁹ İbn Hişâm, II, 245; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 56; İbn Sa'd, II, 2; Hâlife b. Hayyât, 87-88; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 361.

²²⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 56, Halebî, *İnsânu'l-uyûn*, III, 136.

²²¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 56.

²²² Künyesi: Abdu'l-Uzza b. Bedr b. Zeyd b. Muaviye el-Cühenî b. Benî Rebîa b. Reşdân b. Kays b. Cüheyne'dir. İbn Sa'd, I, 319.

²²³ İbn Sa'd, I, 319.

Cüheyne'den gelen bu iki kişi muhacirlerin ikamet ettiği mahalleye yerleştirilmiş olmalıdır. Mekke'nin fethi günü Cüheynelerin sancaklarından birisi de Abdullah b. Bedr'e verilmiştir.²²⁴

Cüheynelerden gelen heyetlere ait son rivâyet ise Amr b. Mürre el-Cühenî'ye aittir. Yine İbn Sa'd'da geçen rivâyete göre; Amr, kabilesine ait olan ve onların büyük değer verdikleri bir putun bakıcısıydı. Rasûlullah'ın haberlerini duyunca bu putu kırmış ve Medine'ye doğru yola çıkmıştı. Şehadet getirip Müslüman olduktan sonra yolda gelirken Rasûlullah'a bağlılığını bildiren ve onu öven bir de şiir söylemiştir.²²⁵ Medine'ye gelip Hz. Peygamber ile görüşmelerinden sonra Rasûlullah, Amr b. Mürre'yi kavmini İslâm'a çağırması için elçi olarak görevlendirdi. Amr'ın çalışmaları netice vermiş ve bir kişi hariç kavminden herkes İslâm'a girmiştir. Hatta Amr b. Mürre'nin, Müslüman olmayan bu kişiye beddua ettiği, bedduasının anında tesirini gösterdiği ve adamın dudakları dökülüp konuşamaz hale geldiği ya da kör ve perişan olduğu da rivâyetlerde geçmektedir.²²⁶ Bundan sonraki dönemlerde Cüheyne Kabilesi ile değişik zamanlarda yapılan yazışma metinlerini de günümüze kadar ulaşmıştır.²²⁷

Hz. Peygamber'in Cüheynelerin memleketleri hakkında "Onlar cennet dağlarındandır, o iki dağa fitne ulaşmaz" şeklindeki sözünün işaret ettiği şekilde, vefatı sonrası meydana gelen ridde olaylarına Cüheyne Kabilesi mensuplarının katılmadığını görülür. Cüheyneliler, dört halife dönemindeki fetih hareketlerinde²²⁸ bulunmuşlar, ardından da Suriye, Irak ve Mısır bölgelerine yerleşmişlerdir.²²⁹

3. Benî Müzeyne Heyeti

Adnânilere mensup bir Arap kabilesi²³⁰ olan Müzeyne İslâm'ın doğuşu sırasında çoğu çölde, bir kısmı da yerleşik olarak Medine ile Vâdi'l-Kurâ arasındaki topraklarda yaşıyordu. Cahiliye döneminde Evs'in saflarında Buâs Savaşı'na katılan Müzeyneliler, Nühm adlı put ile Hüzeyl ve Kinâne kabilelerinin de taptığı Süvâ²³¹ putuna tapıyordu.²³²

²²⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 34.

²²⁵ Şiirin metni için bkz. İbn Sa'd, I, 319.

²²⁶ İbn Sa'd, I, 320.

²²⁷ Yazışma metinleri için bkz. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 151-158.

²²⁸ Dört halife dönemi fetihlerinin Medine nüfusu üzerindeki etkileri için bkz., Köse, Feyza Betül, *Medine'de Sosyal Hayat, Dört Halife Dönemi*, Mana Yay., İstanbul 2016, 117-120.

²²⁹ Önkâl, "Cüheyne (Benî Cüheyne)", *DİA*, VIII, 107-108.

²³⁰ İbn Hazm, *Cemhere*, 201-203

²³¹ Süvâ; Amr b. Luhayy'ın Cidde sahilinde bularak getirdiği ve Arapları tapmaya davet ettiği beş puttan birisi olup, Amr b. Luhayy onu Mudar b. Nizâr soyundan, davetini kabul eden Haris b. Temîmü'l-Hüzeli'ye vermişti. İbn Kelbî, 57; Hamevî, III, 276. Cahiliye Dönemi put inancı hakkında ayrıca bkz. İbn Hişâm, I, 79-80; İbn Kesîr,

Müzeyne Kabilesi'nin İslâmiyet'le ilişkisi hicretin ilk yıllarında başlamış ve kabile giderek Medine toplumunun tabî bir parçası haline gelmiştir. Bu kabileden bazı kişiler Mekke müşrikleriyle mücadelesi esnasında Hz. Peygamber'in yanında yer almışlar, Bedir ve Uhud savaşlarına Müslümanların safında iştirak etmişlerdir.²³³

İbn Sa'd elçiler ile ilgili bahsinde ilk sırada Müzeyne Heyeti'nden bahseder ve onların Medine'ye gelen ilk elçilik heyeti olduğunu belirtir.²³⁴ Yukarıda da değinildiği üzere bireysel ihtidalar sayılmazsa, Müzeyneliler ile Medine arasında ilk ciddi yakınlaşmalar, hicret'in 5. senesinde gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki hicret'in 5. yılında, on kişilik bir heyet halinde Medine'ye gelip Müslüman olan gruptur.²³⁵

Heyetteki kişilerden ismi zikredilenler şunlardır:

1. Huzâî b. Abdi Nühm
2. Bilal b. Hâris
3. Numan b. Mukarrin
4. Ebû Esma
5. Üsâme
6. Ubeydullah b. Dürre
7. Bişr b. Muhtefir
8. Dûmeyn b. Saîd
9. Amr b. Avf.²³⁶

Bu grubun içindeki Huzâî b. Abdi Nühm, Müzeynelerin Benî Adda (İdâ) kolundandı ve o dönemde kabilesinin *Nühm*²³⁷ adındaki putunun bakıcılığını yapıyordu. Huzâî, Hz. Peygamber'in Medine'de İslâm dinini yaymakta olduğunu işitince, bakıcılığını yaptığı putu

el-Bidâye, III, 185-202; Çağatay, 90-97; Atalay, Orhan, "Cahiliye Dönemi'nde Putlar ve Putçuluk", *İslami İlimler Dergisi*, 2010, 5 (1), 91-106; Çelikkol, *İslam Öncesi Mekke*, 154-156; Söylemez, Mehmet Mahfuz, "Cahiliye Arap İnancında Putların Yeri", *Cahiliye Araplarının Ulûhiyet Anlayışı*, edt. Mehmet Mahfuz Söylemez, Ankara Okulu Yay., Ankara 2015, 9-51; Köse, 26.

²³² İbn Kelbî, 37-43; Sarıçam, "Müzeyne (Benî Müzeyne)", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 250.

²³³ Mâlik b. Nümeyle (Mâlik b. Sâbit), Bedir Gazvesi'ne ve ardından Uhud Savaşı'na katıldı ve bu savaşta şehit düştü. İbn Sa'd, III, 541. Âsım b. Ukeyr'de Bedir ve Uhud gazvelerine iştirak etti. İbn Sa'd, III, 617, Vehb b. Kabûs ile kardeşinin oğlu Hâris b. Ukbe, Uhud Gazvesi'nde şehit oldular. İbn Sa'd, IV, 279; İbrahim Sarıçam, Müzeyne (Benî Müzeyne), *DİA*, XXXII, 250

²³⁴ İbn Sa'd, I, 279.

²³⁵ İbn Sa'd, I, 279-280; Şâmî, VI, 352-353; Nüveyrî, XVIII 19-20.

²³⁶ İbn Sa'd, I, 279; Şâmî, VI, 352-353; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 46.

²³⁷ Müzeyne kabilesinin putudur. Bu putun bakıcılığını kabilenin alt kollarından biri olan Abdaoğulları yapardı. Doğan çocuklarına Nühm'ün kulları anlamında Abdünühm adını verirlerdi. İbn Kelbî, 42; Söylemez, 45.

kırmış²³⁸ ve Medine'ye gelip Hz. Peygamber ile görüşerek Müslüman olmuştur.²³⁹ Görüşmelerden sonra kavmi olan Müzeynelerin de Müslüman olacıklarına dair Hz. Peygamber'e söz vermiş,²⁴⁰ hem kendi adına²⁴¹ hem de kabilesi adına beyat etmiştir. Huzâî b. Abdi Nühm, Müzeynelerin yanına döndüğü zaman onları ikna edemedi, utancından Medine'ye de dönemedi ve kavmi arasında kaldı. Durumdan haberdar olan Rasûlullah, şairi Hassan b. Sâbit'i çağırdı ve Huzâî'yi şiirinde anmasını fakat onu hicvetmemesini buyurdu.²⁴² Hassan b. Sâbit'de, Müzeynelilerin yurtlarına vardı ve Hz. Peygamber'in söylediği gibi bir şiir okudu. İbn Sa'd dört beyitlik bu şiiri:

Hey ben elçi olarak gelen Huzâî'ye bildirerek istiyorum ki

Vefa zemmi (kötülemeyi) temizler.

Ayrıca sen Osman b. Amr'ın en hayırlısı,

Ve kıymet zikredildiği zaman en kıymetlisin.

Sen Rasûlullah'a biat ettin ve bu çok hayırlı oldu.

Ve sana büyük bir servet kazandırdı.

*Seni sıkkan ya da baş edemediğin bir şeyle kavmini sıkma*²⁴³ şeklinde kaydetmiştir.

Bunun üzerine Huzâî, kalkıp kavminin yanına vardı ve “Beyler adamın şairi size özel bir şiir okudu; Allah aşkına (ne duruyorsunuz)”²⁴⁴ dedi. Huzâî'nin söyledikleri karşısında Müslüman olmamak için bir mazeretlerinin olmadığını söyleyen Müzeyneliler, İslâm'ı kabul ettiler ve Hz. Peygamber'e de dört yüz kişilik bir heyet gönderdiler. Recep 5/Kasım-Aralık 626 da gelen bu heyeti ve memleketlerinde kalan diğer kabile üyelerini Hz. Peygamber, yurtlarında durmalarına rağmen Muhacir saydı ve “Siz nerede olursanız olun Muhacirsiniz!

²³⁸ Birçok elçilik örneğinde görüleceği üzere put bakıcıları, Hz. Peygamber'in risâlet haberini aldıktan sonra bakıcılık yaptıkları putları tahrip edip Medine'ye gelmişler ve Müslüman olmuşlardır. Bu kişilerin psikolojisini göstermek adına Huzâî'nin o an söylediği sözleri aktarmak faydalı olacaktır. Huzâî, “Bir defasında, her zaman yaptığım gibi yanında kurban kesmek için Nühm'e gittim. Tam ortasına gidince, kendi kendime şöyle dedim; ‘Bu akılsız, dilsiz şey mi ilah olacak? Derhâl bıraktım ve uzaklaştım. Çünkü bu gün benim dinim Muhammed'in dinidir. İlahım da göklerin sahibi olan yüce Allah'tır’ dedim” demiştir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 46.

²³⁹ İbn Sa'd, V, 157; İbn Kelbî, 42; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 46.

²⁴⁰ İbn Kelbî, 42.

²⁴¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 132; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 46.

²⁴² İbn Sa'd, I, 280; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 46; Şâmî, VI, 35; Nüveyrî, XVIII, 19-20; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 132; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 127-136.

²⁴³ İbn Sa'd, I, 280.

²⁴⁴ İbn Sa'd, I, 280; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 46.

Muhacirlik şerefini kazandınız! Mallarınızın başına dönünüz!” buyurdu. Bunun üzerine Müzeyneler, yurtlarına döndüler.²⁴⁵

Dört yüz kişilik Müzeyne Heyeti’nin nerede konaklatıldığı ve ne durumda oldukları hakkında kaynaklarda bir açıklık yoktur. İmam Ahmed’in Müsned’inde, Rasûlullah’ın, Hz. Ömer’e heyettekilere yolluk hurma vermesini emrettiği fakat Hz. Ömer’in yeterince hurma olmadığını ima etmesi üzerine, Hz. Peygamber’in kızarak emrini tekrar ettiğini anlatır. Daha sonra Hz. Ömer heyetle birlikte kendi evine gitmiş ve burada daha önceden olmayan büyük bir hurma yığını olduğunu görmüştür. Heyettekiler doyuncaya kadar bundan yemişlerdir.²⁴⁶ Rivâyetin sahihlik derecesine girilmeden şu husus belirtilebilir ki; bu dönemde daha henüz fetihler başlamadığı için yeni kurulan İslâm Devleti’nin ve Hz. Peygamber’in maddî gücünün sınırlı olduğu, kalabalık bir heyet için ikram edilecek yiyecekler ve verilecek bahşişler için yeterince birikimin bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Hz. Ömer’in evi ganimet ve beytülmal’ın konulduğu yer konumundadır.

Mekke’nin fethi günü Müzeyne’den İslâm ordusuna katılanların sayısı bin kişi veya bin kişiden fazlaydı²⁴⁷. İbn Sa’d, heyetler ile ilgili bölümde Müzeyne’nin sancığının Huzaîlerden birisine verildiğini belirtmekle yetinmiş²⁴⁸ daha sonra biyografiler arasında Bilâl b. Hâris’in biyografisini anlatırken, bu kişinin sancaktarlardan birisi olduğundan bahsetmiştir. Diğer kaynaklarda ise Müzeynelilerin, Mekke’nin fethi günü Hâlid b. Velid’in birliği içinde üç tane sancak ile katıldıkları geçmektedir. Bu sancaktarlar, Numan b. Mukarrin el-Müzeni, Bilâl b. Hâris²⁴⁹ ve Abdullah b. Amr b. Hilâl²⁵⁰ dir.

Müzeyne Kabilesi’nden gelen diğer bir elçilik heyeti daha vardır ki, bu heyet diğerlerinden farklı bir yönü ile dikkat çekmektedir. Zira bu grup, kabile niteliği taşımaktan çok eşkıya çetesi²⁵¹ görüntüsündedir. İbn Sa’d’ın bildirdiğine göre Kinâne, Hakem, Kare ve

²⁴⁵ Şâmî, VI, 354; Köksal, IV, 416-418.

²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, V, 445; Beyhâki, *Delâil*, V, 365-366; Zürkânî, II, 37; İbn Kayyım, IV, 173-174; Kettânî, II, 207.

²⁴⁷ İbn Sa’d, I, 280; Hâkim III, 292-295; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 17; Siyer, I, 403; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 476-479; Şâmî, VI, 354.

²⁴⁸ İbn Sa’d, I, 280.

²⁴⁹ İbn Sa’d, V, 163; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 240.

²⁵⁰ Sancak teslim edilen bu kişi Muğaffil Ebû Abdullah b. el-Muğaffil ile Abdullah Zü’l-Bicadeyn’in kardeşleridir. İbn Sa’d, I, 280; Şâmî, VI, 354.

²⁵¹ Kabilesi tarafından tard edilmiş (kabilenin himayesinden çıkarılma) olan üyeler başka bir kabilenin himayesine (câr) sığınarlardı. Arap toplumunda kabilesinin himayesinden çıkan ve başka bir kabile tarafından himayeye alınmayan kişiler hayatlarını tek başına devam ettiremedikleri için bir araya gelerek çete kurarlar ve geçen kervanlara saldırılar düzenleyerek hayatlarını sürdürmeye çalışırlardı. Bunun en bariz örneği; Hudeybiye Müsalahası’ndan sonra Medine’ye giremeyen ve Mekke’de ağır işkencelere maruz kalan Ebû Cendel ve Ebû

Müzeyne kabilelerine mensup bu topluluk, köleleriyle birlikte Tihâme'nin dağlık bölgesinde yaşıyor ve eşkıyalık yapıyordu. Bunlar İslâm'ın tebliğinden haberdar olunca, Hz. Peygamber'e temsilci gönderdiler. Hz. Peygamber de İslâmiyet'i kabul edip namaz ve zekât gibi ibadetleri yerine getirdikleri takdirde, kendi himayesi altında olacaklarına, daha önceki davranışlarından sorumlu tutulmayacaklarına, haksızlığa maruz bırakılmayacaklarına ve aralarındaki kölelerin hürriyetine kavuşturulacağına dair yazılı teminat verdi.²⁵²

Müzeyne Kabilesi'ne yönelik verilen diğer yazılara gelince; bunlardan üç tanesi hakkında malumat sahibiyiz. Bunlardan ilki, Bilâl b. Hâris b. el-Müzenî'ye verilen ikta yazısıdır. Bu yazıya göre kendisine, *Kâbeliye* denilen bir yerin madenleri ile “*Kades*” denilen başka bir yerin tarıma elverişli toprakları ikta olarak verilmiştir. İkinci olarak yine Bilâl b. Hâris b. el-Müzenî'ye, sözünü tutması dâhilinde, çeşitli tarıma elverişli topraklar ile içerisinde arı yetiştiriciliği yapılan bir tarlanın ikta edildiğine dair bir yazı verilmiştir. Burada bahsedilen sözün hangi söz olduğuna dair bir açıklamaya kaynaklarda rastlanmamıştır. Yine son belge ise “*el-Akik*” in aynı şahsa verildiğine dair ikta yazısıdır.²⁵³

4. Benî Sa'd b. Bekr Heyeti²⁵⁴

Adını Sa'd b. Bekr b. Hevâzin'den alan kabilenin soyu Adnân'a dayanır. Aynı zamanda Kays Aylân'a mensup olan Hevâzin'in önemli üç kolundan biri olup (diğer ikisi Münebbih b. Bekr ve Muâviye b. Bekr) Mekke'nin doğusunda, Mekke-Basra yolu üzerinde bulunan Evtâs²⁵⁵ civarındaki Serât vadisinde yaşıyorlardı.²⁵⁶ Kabile, Arap kabileleri arasında da cömertlikleri ve şerefliikleri ile de tanınmış olup²⁵⁷ dil bakımından da en fasih olanı, en açık, en düzgün ve en pürüzsüz konuşanlarıydı. Benî Sa'd b. Bekr'in lügat çeşidinin yedi olduğu rivâyet edilmiştir.²⁵⁸ Zaten gerek Rasûlullah, gerekse Hz. Peygamber'in amcası Hz. Hamza başta olmak üzere diğer Kureyşlilerin çocuklarının küçük yaşlarda sütanneliğine verilirken,

Basîr gibi himayesiz kalan Müslümanlar örneğinde yaşanmıştır. Bu kişiler bir araya gelerek Mekke-Şam güzergâhında ticaret yapan Mekke kervanlarına saldırmışlardı. Apak, *Erken Dönem İslâm Tarihinde Asabiyyet*, 28.

²⁵² İbn Sa'd, I, 266.

²⁵³ Yazı metinleri hakkında bkz. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no; 163, 164, 164/a.

²⁵⁴ Kabilenin ismi bazı kaynaklarda “Bekir”, bazı kaynaklarda ise “Bekr” olarak çevrilmiştir. Bundan sonraki bölümlerde “Bekr” olarak kullanılacaktır.

²⁵⁵ Evtâs; Hevâzinlerin yurdunda bir vadidir. Hamevî, I, 281.

²⁵⁶ Aycan, İrfan, “Sa'd b. Bekir (Benî Sa'd b. Bekir)”, *DİA*, İstanbul 2011, XXXV, 372.

²⁵⁷ Diyarbekrî, I, 223.

²⁵⁸ İbn Abdirabbih, IV, 251.

Hevâzinlilerin tercih sebeplerinden birisi de bu dil meselesi idi. Bu kabilede süt emzirilen çocuklara Sa'dî lakabı verilirdi.²⁵⁹

Hiz. Peygamber'in sütannesi Halime'nin bu kabileye mensup olmasından dolayı, İslâm tarihî açısından ayrı bir önem arz eden Sa'd b. Bekr Kabilesi ile Hevâzin Kabilesi heyetleri çoğu yerde birlikte ele alınmakta ve birbirinin devamı gibi görülmektedir. Bu bölümde sadece Dımâm b. Sa'lebe'nin, kavminin elçisi olarak Medine'ye gelişi ve Rasûlullah ile görüşmeleri incelenecektir. Hevâzin Heyeti ise ayrı bir başlık altında ele alınacaktır. Heyetin temsilcisi olan Dımâm'ın tavrındaki dikkat çekicilik, soru soruş tarzı ve sorduğu sorulara verilen cevaplar nedeni ile klasik kaynaklar, görüşme konularını ayrı ayrı başlıklar halinde incelemişler ve uzun uzun anlatmışlardır.²⁶⁰

Sa'd b. Bekr heyetinin geliş tarihleri hakkında üç ayrı rivâyet söz konudur. Buna göre heyet, 5/626-27, 7/628-29 veya 9/630-31 da gelmiştir.²⁶¹ Fakat Hiz. Ali'nin Fedek Seferi, 6. yıl Şaban ayında (Ocak 628)²⁶² olduğuna göre beşinci ve yedinci yıllarda heyet göndermeleri pek mümkün görünmemektedir. Buna göre Dımâm b. Sa'lebe 9/630-31 de gelmiş olmalıdır.

Dımâm b. Sa'lebe, Rasûlullah mescitte ashâbı ile oturduğu bir sırada gelmiş, devesini mescidin kapısına bağlamış ve içeri girmişti. Fizik olarak güçlü görünümlü, saçlarını çift örgü ile örmüş bir adamdı. Kendisi Hiz. Peygamber'i tanımadığı için mescittekilere "aranızdan Muhammed kim?" diye sormuş, orada bulunanların işaretleri ile Hiz. Peygamber'in yanına gidip; "Ey Abdilmuttalib 'in oğlu! Sana bazı şeyler soracağım ve sorumda katı davranacağım, bundan dolayı darılma" demişti. Hiz. Peygamber darılmayacağını, istediğini sorabileceğini söylemesi üzerine Dımâm, Rasûlullah'ın Peygamberliğine ve İslâm dinine ait birçok sorular sormuş ve her seferinde de bunu yemin ettirerek cevaplatırmıştı. İsteddiği cevapları aldıktan sonra da şehadet getirerek Müslüman olmuş ve Rasûlullah'a emrettiği şeyleri yapacağına, nehyettiği şeylerden de kaçınacağına, ne eksik ne de fazla bir şey yapacağına dair söz vermişti. Daha sonra geldiği gibi yine bineğine binerek kavmine döndü. Hiz. Peygamber,

²⁵⁹ Köksal, I, 3; İrfan Aycan, "Sa'd b. Bekir (Benî Sa'd b. Bekir)", *DİA*, XXXV, 372.

²⁶⁰ Dımâm b. Salebe ve Hiz. Peygamber ile görüşmeleri ile ilgili olarak bkz. İbn Hişâm, IV, 573-574; İbn Sa'd, V, 195; Ahmed b. Hanbel, I, 264-265; III, 168; Dârimî, "Salât" 1; Buhârî, "İlim" 6; Müslim, "İman" 10; İbn Mâce, "İkame" 194; Ebû Dâvûd, "Salât" 23; Tirmizî, "Zekât" 2, Nesâî, "Sıyâm" 1; İbn Abdilberr, II, 214-217; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gabe*, III, 42-43; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 17; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 60-62; Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, İstanbul 1994, IX, 272,-273.

²⁶¹ Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 272.

²⁶² Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 213; İbn Sa'd, II, 91; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 378; Taberî, III, 83.

Dımâm b. Sa'lebe'nin arkasından bakarken; "Eğer bu iki örgülü doğru söyledi ise cennetliktir" buyurdu.²⁶³

Dımâm b. Sa'lebe kavmine döndükten sonra, kendisini karşılamaya gelenlere, "Lât, Menât, Uzzâ, Hubel ne kötü şeylerdir!" dedi. Onu duyan kavmindekiler; putlara söz sarf edenlerin sonlarının kötü olacağını, sözlerinde dikkatli olmasını, aksi takdirde sedef, cüzzam gibi hastalıklara çarpılabileceğini veya delirebileceğini söylediler. Bunun üzerine Dımâm, onlara kızıp putlardan ne fayda nede zarar geleceğini söyleyerek kendisinin Hz. Muhammed (sav)'e iman ettiğini ve kendilerine bu dinin güzelliklerini getirdiğini söyledi. Onun etkileyici ve kararlı tavrından olsa gerek o gün orada hazır bulunan bütün kadın ve erkekler Müslüman oldular.²⁶⁴

Rivâyetlerden anlaşıldığına göre Sa'd b. Bekr Kabilesi içinde İslâm hızla yayılmış olmalı ki, çok geçmeden memleketlerine bir mescid inşa etmişler ve burada beş vakit ezan okuyup namaz kılmaya başlamışlardır. Kendi aralarında İslâm ile ilgili bir konuda ihtilafa düştükleri zaman da Dımâm b. Sa'lebe'ye danışmalarını birbirlerine tavsiye ederlerdi. İbn Abbas onun hakkında "Hiçbir kavmin elçisini Dımâm b. Sa'lebe kadar hayırlı duymadık" demiştir. Hz. Ömer de; "Dımâm'dan daha güzel soru soran, ondan daha veciz konuşan bir adam görmedim" derdi.²⁶⁵

5. Benî Hevâzin Heyeti

Adını Hevâzin b. Mansûr b. İkrime'den alan kabilenin soyu Adnân'a dayanır. Kays Aylân'a mensup olan Hevâzin'in önemli kolları arasında Benî Sa'd b. Bekr, Benî Münebbih b. Bekr ve Benî Muâviye b. Bekr vardır.²⁶⁶ Bu büyük kabile, Mekke ile Necid arasında yer alan geniş sahada ve güneyde Yemen'e kadar uzanan bölgelerde yayılmış durumdaydı. Bunlardan Sakîfliler, Tâif şehrinde otururlardı²⁶⁷. Benî Hevâzin'den bazıları Tâif ile Nahle

²⁶³ İbn Hişâm, IV, 573-574; İbn Sa'd, I, 286, V, 195-196; Ahmed b. Hanbel, I, 264-265; III, 168; Dârimî, "Salât" 1; Buhârî, "İlim" 6; Müslim, "İman" 10; İbn Mâce, "İkame" 194; Ebû Dâvûd, "Salât" 23; Tirmizî, "Zekât" 2; Nesâî, "Sıyâm" 1; İbn Abdi'l-Berr, II, 214-217; Beyhakî, V, 230; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 42-43; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V 161-165; Şâmî, VI, 298-300, Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 400-402; İbn Kayyım, IV, 193-194; Nüveyrî, XVIII 20-22; Temel, 61-63; Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 273.

²⁶⁴ Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 272.

²⁶⁵ İbn Hişâm, IV, 573-574; İbn Sa'd, I, 286, V, 195-196; Ahmed b. Hanbel, I, 264-265; III, 168; Dârimî, "Salât" 1; Buhârî "İlim" 6; Müslim, "İman" 10; İbn Mâce, "İkame" 194; Ebû Dâvûd, "Salât" 23; Tirmizî, "Zekât" 2; Nesâî "Sıyâm", 1; İbn Abdi'l-Berr, II, 214-217; Beyhakî, V, 230; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 42-43; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 161-165; Şâmî, VI, 298-300; İbn Kayyım, IV, 193-194; Nüveyrî, XVIII 20-22; Temel, 61-63; Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 273.

²⁶⁶ İbn Hazm, *Cemhere*, 260, 264; Kalkaşendî, 391.

²⁶⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 402.

arasındaki Ukâz'da bulunan Cihâr putuna, bazıları Tebâle'de bulunan Zülhalesa'ya,²⁶⁸ bir kısmı da Suriyelilerin ziyaret ettiği Ukaysır²⁶⁹ putuna taparlardı.²⁷⁰

Kabilenin bir kolu olan Benî Sa'd b. Bekr'den bir grup, Hz. Muhammed (sav)'in doğduğu yıl Mekke'ye gelmişti. Rasûlullah'ın sütannesi Halîme bt. Ebî Züeyb de bunların arasındaydı ve Hz. Muhammed (sav)'i alarak Benî Sa'd yurduna götürmüştü.²⁷¹

İslâmî dönemde ise Hz. Peygamber, Hevâzin'in muhtelif kolları üzerine 6/627-28 yılında Hz. Ali, 7/628-29 yılında Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir, 8/629-30 yılında ise Şücâ' b. Vehb el-Esedî kumandasında seriyyeler gönderdi.²⁷²

Mekke'nin fethi sırasında Hevâzinliler, Evtâs'ta karargâh kurmuşlardı. Reisleri Mâlik b. Avf, kabilenin malları ile kadın ve çocuklarını yanlarında getirmiş, Sakîfliler ile burada birleşmişlerdi. Rasûlullah, bunu haber alınca Attâb b. Esîd ve Muâz b. Cebel'i Mekke'de bırakarak, 6 Şevval 8/27 Ocak 630 tarihinde, 12 bin kişilik bir ordu ile harekete geçmiştir. Mâlik b. Avf, Müslümanlara karşı askerlerinin bir kısmını Huneyn Vadisi'nde pusu kurdurdu. Mâlik'in planı işe yaramış ve pusuya düşürülen Müslümanlar kaçmaya başlamışlardı. Durumu gören Rasûlullah'ın çağrısı ile Müslüman kuvvetler yeniden toparlanmışlar ve yapılan saldırı sonunda Hevâzin mağlûp edilmiştir. Kaçanların bir kısmı Evtâs'a,²⁷³ bir kısmı Tâif'e çekilmiş

²⁶⁸ Zülhalesa, üzerine bir çeşit taş oyulmuş beyaz bir taştı. Mekke ile Yemen arasında Tebâle adı verilen yerde bulunuyordu. Devs, Has'am, Becile ve Ezd-i Surâd ile Hevâzin Araplarından bunlara komşu olanlar Zülhalesa'ya saygı gösterir, kurbanlar sunarlardı. Bu putun önünde "Âmir" (buyurucu), "Nâhî" (yasaklayıcı), "Mutarabbis" (mühlet verici) adlı üç fal oku vardı. Önemli bir karar öncesinde putun önünde bu oklar çekilir ve ona göre hareket edilirdi. Güç, Ahmet, "Put", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 364. Devs, Has'am ve Becile kabilelerine ait olup, Yemen'de bir ev, bir tapınaktı. Ona tapınılmakta ve "Yemen Kâbe'si" denilmekte idi. İbn Hişâm I, 83; Ahmed b. Hanbel, IV, 365. Devs Kabilesi kadınları bu puta, sırtlarını dönüp sürtünmek suretiyle taparlardı. İbn Kelbî, 36, 40; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 62; Hamevî, II, 384. Zülhalesa'ya Devs, Becile ve Has'amlardan başka Haris b. Ka'blar, Cermler, Zübeydler, Gavs ve Mürreler ve Benî Bilal b. Âmirler de tapar ve bakarlardı. İbn Habîb, 317, Hamevî, II, 383. Bu put hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Köksal, VIII, 40 vd., Lecker, Michael, "Was Arabian Idol Worship Declining on the Eve of Islam", *People, Tribes and Society in Arabia around the Time of Muhammad*, Aldershot: Ashgate (Variorum Collected Studies Series CS812), 2005, 20-24.

²⁶⁹ Kaya şeklinde bir puttur. Kabe şeklinde muamele yapılır hatta üzeri bir örtü ile örtülürdü. Lahm, Cüzam ve Gatafân kabileleri bu puta hac tarzı bir ibadet ile ibadet ederler, kurbanlar takdim edip yanında birkaç gün kalırlardı. Burada saçlarını tıraş edip bu saçlara karşılık yere un serperlerdi. Civardaki fakirler, bu unları kapmak için yarışarlardı. İbn el-Kelbî, 41, 46.

²⁷⁰ İbnü'l-Kelbî, 41, 46-47; Kehhâle, *Mu'cemü Kabâ'ili'l-Arab el-Kadîmeve'l-Hadîse*, I-XV thk. Muhammed Abdilhamid-Müneysî, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1999, III, 1231-1232; Kapar, "Hevâzin (Benî Hevâzin)", *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 276.

²⁷¹ İbn Sa'd, I, 96-104.

²⁷² İbn Sa'd, II, 91-92, 121, 130.

²⁷³ Evtâs; Hevâzinlerin yurdunda bir vadidir, Hamevî, I, 281.

ve Evtâs'ta karargâh kuranlar da yeni bir saldırıyla bozguna uğratılmışlardır. Müslümanlar bu sefer sonucunda pek çok esir ve ganimet aldılar.²⁷⁴

H. Peygamber, alınan 6 bin²⁷⁵ dolayında esirin Cirâne²⁷⁶ denilen mevkide tutulmasını emretti ve Tâif Seferi'ne çıktı. Seferi tamamladıktan sonra da tekrar Cirâne'ye döndü. Hevâzin Heyeti'nin gelmesi ise bu ganimetler içinde bulunan esir vaziyetteki akrabaları yüzünden olmuştur. Hevâzin (Huneyn) Gazvesi 8/630 yılında yapıldığına göre heyetin gelişi de bu tarihte olmalıdır.

Olayı detaylı bir şekilde anlatan kaynaklar, Rasûlullah'ın Cirâne'ye geri döndükten sonra Hevâzinlerin heyetinin gelmesini on gün kadar beklediği²⁷⁷ ve gelmemeleri üzerine ganimetleri önce Müellefetü'l-Kulûb'tan²⁷⁸ başlamak üzere taksim ettiğini yazmaktadır.²⁷⁹

Başkanı Ebû Surâd Züheyr b. Surâd²⁸⁰ olan on dört kişilik Hevâzin heyeti²⁸¹, İslâmiyet'i kabul etmiş bir vaziyette geldiler. Heyet içinde H. Peygamber'in sûtannesi tarafından amcası da bulunmakta idi. Rasûlullah ile görüşmeleri esnasında heyet lideri Ebû Surad, H. Peygamber'e esirlerin tutulduğu ağılarda, onu büyüten halaları, teyzeleri ve dayılarının da olduğunu söyledi ve ardından H. Peygamber'in çocukluk ve gençlik hallerinden bahsederek onu övdü. Ondan daha hayırlı bir kişiyi görmediğini söyleyerek, kendilerine de iyilik yapmasını ve esirlerinin bırakılmasını talep etti. Ayrıca bir de şiir okudu.²⁸²

Rasûlullah, heyettekilere hem ganimetlerin hem de esirlerin aynı anda kendilerine verilmeyeceğini, birisini tercih etmeleri gerektiğini söyledi. Hevâzinliler, kendilerinin şerefli

²⁷⁴ Kapar, "Hevâzin (Benî Hevâzin)", *DİA*, VII, 276. Huneyn (Hevâzin) Gazvesi hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Hişâm, IV, 80 vd.; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 119-156; İbn Sa'd, II, 153 vd.; Taberî, III, 127 vd.; İbn Abdirabbih, I, 133 vd.; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 122 vd.; Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 297-299, Köksal, *İslâm Tarihi*, VII, 17 vd.; Sarıçam, İbrahim, *H. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2014, 214-219.

²⁷⁵ İbn Hişâm, IV, 87; İbn Sa'd, II, 158; Hâlife b. Hayyât, 115.

²⁷⁶ Ci'râne; Mekke ile Tâ'if arasında bir sudur. Mekke'ye Tâ'if'ten daha yakındır. Peygamber ve ashâbı Ci'râne'den, Mekke'ye gelecekleri sırada umre için ihrama girmişlerdir. Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, II, 131, 207-208; Hamevî, II, 142; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 352.

²⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, IV, 326.

²⁷⁸ Gönüllerinin İslâm'a ısındırılması arzu edilen kimseler anlamında fıkıh terimi. Kallek, "Müellefe-i Kulûb", *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 475. Müellefe-i Kulûb hakkında bkz. Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 178; İbn Sa'd, II, 155; Ahmed b. Hanbel, III, 68, 73, 108, 166, 175, 176, 259, 275, 284; IV, 42; VI, 465; Buhârî, "Zekât" 53, "Tevhîd" 23, "Farzu'l-hums" 19, "Meğâzî" 56, "Enbiyâ" 6; Müslim "Zekât", 131, 132-133, 139, 143, "Fezâil" 57, 59, 63, 64, 68, 72-73, 74, 76; İbn Hişâm, IV, 135; Taberî, III, 136; Süheylî, VII, 283; İbn Hazm, *Sîre*, 245; İbn Abdilberr, I, 325-329.

²⁷⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 178; İbn Sa'd, II, 155.

²⁸⁰ Züheyr b. Surad es-Sa'dî el-Cüşemî. Künyesi Ebû Surad veya Ebû Cervel'dir. İyi bir şairdir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 244245.

²⁸¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 183-184.

²⁸² Şiirin metni için bkz. Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 184.

kimseler olduklarını, şereflerini hiçbir şeye değişmeyeceklerini, bu yüzden kadınlarının ve çocuklarının verilmesini istediler. Hz. Peygamber, kendi payına ve Benî Abdilmuttalib'in payına düşen esirleri onlara iade etti. Sahabelerinin de bu yönde davranmaları yönünde teşvikte bulunacağını, ertesi gün öğle namazını kıldıkları zaman “Biz Rasûlullah'ı Müslümanlar nezdinde, Müslümanları da Rasûlullah nezdinde şefaathçi yapıyoruz” demelerini söyledi ve onlar da öyle yaptılar. Ardından Hz. Peygamber, kendi ve Benî Abdilmuttalib'in payına düşenleri bağışladığını bildirdi. Orada hazır bulunan başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere sahabelerin çok büyük bir kısmı da haklarından vazgeçtiler ve esirleri iade ettiler.²⁸³

Rasûlullah, Hevâzin heyetindekilere Mâlik b. Avf'ı sordu. Heyettekiler onun kaçtığını ve Tâif'e sığındığını söylediler. Hz. Peygamber de, Mâlik'in Müslüman olarak gelmesi halinde ailesini ona geri iade edeceğini ve yüz deveyi de kendisine bahşedeceğini vadetti. Ayrıca Malik'in ailesinin, halaları olan Ümmü Abdullah bt. Ebû Ümeyye'nin yanında hapsedilmelerini emretti. Kendilerinin salıverilmesini rica edenlere de “Ben ancak onlar için hayır murâd ediyorum” cevabını verdi.²⁸⁴

Esirler ile ilgili gelişmeler ve Hz. Peygamber'in kendisi hakkında söylediklerini duyan Malik b. Avf, gizlice Tâif 'ten yola çıktı. Cirâne'den ayrılmak üzere olan Rasûlullah'ın yanına geldi ve Müslüman oldu.²⁸⁵ Malik b. Avf'ın, yanındakilerle kaçarak Tâif'e gitmiş olması ve buradaki gelişmelerin daha çok Sakîf Kabilesi heyetleri ile doğrudan ilgili olması sebebiyle konunun ayrıntıları Sakîf Heyetleri bölümünde incelenecektir.

6. Benî Eşcâ Heyeti

Gatafân'ın önemli kollarından birisi²⁸⁶ olan Benî Eşcâlar, Adnan'ın soyundan gelen Kahtân kabilelerinden olup, babalarının adıyla Eşcâ diye anılırlar ve yurt olarak da Medine çevresinde oturlardı.²⁸⁷ Hendek Yılı'nda (5/627), Eşcâ Kabilesi'nden 400 kişilik bir savaş birliği, Mesud b. Ruhayle'nin kumandasında gelip Hz. Peygamber'e karşı Ebû Süfyân'ın ordusuna katılmışlardı.²⁸⁸

²⁸³ İbn Hişâm, IV, 131- 133; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 183-190; İbn Sa'd, II, 155-157; Ahmed b. Hanbel, IV, 326; Taberî, III, 135-136.

²⁸⁴ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 188; İbn Sa'd, VI, 203; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 244-245.

²⁸⁵ İbn Hişâm, IV, 133; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 189-190; İbn Sa'd, VI, 203; Ahmed b. Hanbel, IV, s 326; Taberî, III, 135-136; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 244-245.

²⁸⁶ Algül, Hüseyin, “Gatafân”, *DİA*, İstanbul 1996, XIII, 399-400.

²⁸⁷ Kalkaşendî, 40; Köksal, V, 168-169.

²⁸⁸ Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 89.

Gatafân Kabilesi'nin bir kolu olan Eşcâ ve Âmir b. İkrime kabileleri, kervan yolları üzerinde ikamet ederler, yolcu ve tacirlerin kendi bölgelerinden geçerken yaptıkları alışverişle geçimlerini sağlarlardı. Hz. Peygamber, kuzeye giden Mekke kervanlarına İslâm'ın hâkim olduğu bölgelerden geçmelerini yasaklayınca, bu durum adı geçen kabileler için ciddi bir sorun teşkil etmeye başladı. Bunun üzerine bu kabile üyeleri Medine'ye heyetler göndererek, Müslümanlarla birçok antlaşma yaptılar.²⁸⁹ Ekonomik anlamda zarar görerek Medine'ye heyet gönderen kabilelerden birisi de Eşca Kabilesi'dir.

Kabile üyeleri Hendek Yılı'nda (5/627), yüz kişilik savaşçı bir kafile halinde Medine'ye geldiler ve Uhud yakınında ki Sel Vadisi'ne indiler. Kumandanları, Mesud b. Ruhayla idi. Rasûlullah onları ziyarete gitti ve kendilerine hürmet etmek için hurma yüklenmesini emretti. Hz. Peygamber'in bu sıcaklığından sonra "Ey Muhammed! Kavmimizden bile senin kadar bize yakın ve sayıca az kimse bilmiyoruz. Kuşkusuz biz senin ve kavminin yaptığı savaşlardan sıkıldık. Seninle barış yapmaya geldik" dediler. Kendisine yapılan bu samimi teklifi Rasûlullah kabul etti ve onlarla barış yaptı.²⁹⁰

Antlaşmanın metni şu şekildedir:

"Bu (yazı) Nu'aym b. Mesûd b. Ruheyle el-Eşcâ'î'nin yemini ile üzerinde antlaşmaya varılan hususlardır.

O, Uhud (Dağı) yerinde durduğu ve deniz bir sûfe'yi (yün parçasını ya da kılı) ıslatmaya gücü yettiği sürece, onunla (Hz. Muhammed) yardımlaşma ve istişare etme konusunda anlaşmıştır.

Ali tarafından yazılmıştır".²⁹¹

Anlaşma metni incelendiğinde bunun bir saldırmazlık antlaşması olduğu anlaşılmaktadır.²⁹²

Diğer bir rivâyet olarak da Benî Kurayza Gazvesi'nden (23 Zilkade 5/15 Nisan 627) sonra, Eşcâ Heyeti'nden yedi yüz kişinin geldiği ve bunlarla barış yapıldıktan sonra Müslüman olduklarına dair bir bilgi mevcuttur.²⁹³ Ayrıca Vâkıdî, Hayber ganimetlerinin

²⁸⁹ İbn Sa'd, I, 293-294.

²⁹⁰ İbn Sa'd, I, 293-294.

²⁹¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 428; *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 162.

²⁹² Sönmez, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Anlaşmaları*, 266-267.

²⁹³ İbn Sa'd, I, 294, Şâmî, VI, 230; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, V 207-208; Nüveyrî, XVIII 23.

taksimi sırasında Eşcâ Kabilesi'nden bir gurubun geldiğini ve Hz. Peygamber'in ashâbının da rızasını alarak onlara ganimetten pay ayırdığını söyler, fakat ayrıntıya girmez.²⁹⁴

Eşcâ Heyeti'nin bu görüşmelerine ait konaklama, ikramlar gibi diğer ayrıntılara mevcut değildir. Sadece Rasûlullah'ın vefatından sonra Gatafânlara ait birçok kabile irtidat ederken, Eşcâ Kabilesi sadık kalmış ve irtidat hareketlerine katılmamıştır.²⁹⁵

7. Benî Huşeyn Heyeti

Huşeyn Kabilesi hakkında kaynaklarımızda çok az olan rivâyetler şu şekildedir; Hz. Peygamber, Hayber Savaşı (6/628) için hazırlık yaparken, Ebû Sa'lebe el-Huşenî²⁹⁶ Medine'ye geldi. Müslüman olup Hayber Savaşı'na katıldı. Daha sonra Huşeyn Kabilesi'nden yedi kişilik başka bir grup geldi ve Ebû Sa'lebe'nin evinde konakladılar. Heyettekiler, Müslüman olup Hz. Peygambere biat ettiler, bilahare de yurtlarına döndüler.²⁹⁷ Bu ifadeden Ebû Sa'lebe'nin, İslâmiyet'i kabul ettikten sonra kavmine dönmeyip Medine'de yerleştiği anlaşılmakla birlikte, kavimlerini temsilen gelen bu heyetler ile ilgili diğer ayrıntılar bulunmamaktadır.

8. Benî Eş'ar Heyeti

Eş'arî Kabilesi, Kahtânilerin bir koludur. Yemen'in Tihâme bölgesinde, Zebid ve Mehâ şehrinde yaşarlar²⁹⁸ ve komşuları olan Benî Ak ile birlikte çoğunlukla aynı reis tarafından idare edilirdi. Benî Eş'ar, Cahiliye devrinde Ak ve Selef kabileleriyle birlikte Müntabık adlı bakırdan bir puta tapardı.²⁹⁹ Eş'arîlerin Müslüman olmaları ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır³⁰⁰ ve bu konu zaman içerisinde, İslâm tarihçileri tarafından tartışma konusu

²⁹⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 340.

²⁹⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 428; Algül, Hüseyin, "Gatafân", *DİA*, XIII, 400.

²⁹⁶ Asıl adı Cürhüm b. Nâş ya da Cürsûme b. Abdülkerim'dir. H. 75. yılda Abdilmelik b. Mervan zamanında Şam'da vefat etti. İbn Sa'd, IX, 422; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 349-350.

²⁹⁷ İbn Sad, I, 315-16; Şâmî, VI, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 213-214; Nüveyrî, XVIII, 23.

²⁹⁸ İbn Hazm, *Cemhere*, 397-98; Kalkaşendî, 41.

²⁹⁹ Müntabık putu, bakırdan yapılmış olan Müntabık'a dokunulduğunda içinden garip sesler gelirdi. Bu put Hz. Peygamber'in emriyle yıkıldığı zaman seslerin sırrı ortaya çıkmıştır. Zira bu put yapılırken ses akustiğini sağlamak için içine bir kılıç konulmuştu. Dokunulduğu zaman kılıç hareket edip bir takım sesler duyuluyordu. Halk tarafından bu sesler ilahi bir ses olarak kabul edilmiş ve bütün Arabistan çevresinde üne kavuşmuştur. İbn Habib, Ebû Cafer Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî (ö. 245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*, thk. Eliza Lichtenstater, Dârü'l-Afâki'l-Cedide, Beyrut ty., 318; Kallek, Cengiz, "Eş'ar (Benî Eş'ar)", *DİA*, XI, 442; Söylemez, Mehmet Mahfuz, (2014). Cahiliye Arap İnancında Putların Yeri, Milal ve Nihal, 11 (1), 24.

³⁰⁰ Eş'arîlerin Müslüman olmaları ile ilgili olarak bkz. İbn Hişâm, II, 454-455; İbn Sa'd, I, 45, 319; II, 348; VIII, Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr" 37, "Meğâzî" 74, "Humus" 15; Müslim, "Eymân", 7, 9, "Fezailu's-Sahâbe" 166, 167; Tirmizî, "Siyer" 10, "Tefsîr" 35; 124; Halife b. Hayyât, I, 155-157, 298, 427-428; II, 780; İbn Kuteybe, 102, 266; Taberî, I, 211; III, 228, 318, 320-321; IV, 500; V, 24; İbn Abdîrabbih, III, 400-401; İbn Hazm, *Cemhere*, 397-398, 485; Bekrî, I, 53-54; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, I, 82; II, 336-337, 374-375; Nüveyrî,

olmuştur. Burada bu tartışmalara³⁰¹ girmeden Hz. Peygamber'e heyet halinde gelmeleri ve sonrasındaki gelişmeler üzerinde durulacaktır.

Kaynakların ittifak ettiği husus Rasûlullah, Hayber Savaşı'nı kazandığı esnada Eş'arîler heyet halinde gelmişler ve kendilerine ganimetten hisse ayrılmıştır. Şöyle ki; içlerinde meşhur sahabe Ebû Musa el-Eş'arî'nin de bulunduğu heyet, Hz. Peygamber'i görmek ve kendisine biat etmek üzere deniz yolu ile Cidde'ye, oradan da kara yolu ile Medine'ye hareket etmişlerdi. Deniz yolculuğu esnasında Habeş muhacirleri ile karşılaşan³⁰² Eş'arîler ve onlarla birlikte Medine'ye gelmişlerdir.³⁰³

Bu heyet içindeki kişilerin sayısı elliden fazladır.³⁰⁴ Aralarında Ebû Musa el-Eş'arî ve kardeşleri Ebû Burde Âmir el-Eş'arî, Ebû Ruhm el-Eş'arî, amcaoğlu Ebû Âmir el-Eş'arî ayrıca Hâris el-Eş'arî ile Âmir b. Ebi Âmir el-Eş'arî ve Ebû Musa'nın annesi Zabiyye b. Vehb'de bulunmaktaydı.³⁰⁵ Medine'ye yaklaştıklarında;

*“Yarın buluşuruz sevgililerle,
Muhammed ve grubu ile”*

şeklinde şiir okuyorlardı. Heyet üyeleri Medine'ye geldiklerinde, Hz. Peygamber ve ashâbının Hayber Seferi'nde (7/628) olduklarını öğrendiler³⁰⁶ ve beklemeden oraya hareket ettiler. Hayber'e vardıklarında savaşın bitmiş fakat ganimetlerin henüz bölüştürülmemiş olduğunu gördüler. Rasûlullah, o sırada gelen ve savaşa iştirak etmemiş diğer bir heyet olan Devs Kabilesi elçileri ile birlikte bunlara da ganimetten pay ayırmak istedi ve bunun için sahabeler ile istişare etti. Onların olumlu görüşünü aldıktan sonra ganimetten heyettekilere de pay verdi. İbn Sa'd, heyettekilerin burada Müslüman olduğunu ve biat ettiklerini belirtir.³⁰⁷

XVIII, 23; Zürkânî, IV, 28-32; İbn Kayyım, IV, 171-173; Cevâd Ali, II, 61, 368, 380, 596; III, 510-511; IV, 192, 195-196, 449-450; Kehhâle, I, 30-31; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 83-89; Kallek, Cengiz, “Eş'ar (Benî Eş'ar)”, *DİA*, XI, 442-443; Öztürk L., *İlk Hicret Habeşistan*, 103-104.

³⁰¹ Eş'arîlerin İslâma girişleri ile ilgili tartışmalar için bkz. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 83-89.

³⁰² Onların “iki gemi halkı” halinde geldikleri, Ebû Musa el-Eş'arî'nin Habeşistan'a hicret ettiği ve Habeş muhacirleri ile beraber geldiği ve Ebû Musa'nın Mekke devrinde Müslüman olduğu daha sonra kavmine döndüğü ardından da elli kişiden fazla bir heyet ile Medine'ye gelirken Habeş muhacirleri ile karşılaştığı yönünde rivâyetler vardır. İbn Sa'd, IV, 120; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 85.

³⁰³ Öztürk L., 103-104.

³⁰⁴ İbn Sa'd, birinci ciltte sayıyı elli kişi olarak verirken, dördüncü cildinde elli küsur olarak geçer. İbn Sa'd, I, 33, IV, 120; Buhârî'de ise 52-53 veya 50 den fazla olarak geçer. Buhârî, “Menâkıbü'l-Ensâr” 37, “Megâzî” 38.

³⁰⁵ Şahıslar için bkz. İbn Hişâm, II, 454-455; İbn Sa'd, IV, 120; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 84.

³⁰⁶ İbn Sa'd, IV, 120; Ebû Dâvud, “Cihâd” 151, Tirmizî, “Siyer” 10; İbn Kayyım, IV, 171.

³⁰⁷ İbn Sa'd, I, 33.

Eş'arîlerin, Rasûlullah'a gelmeden önce onlar için dua ettiği ve onları öven sözler söylediği rivâyetler arasındadır. Buna göre; Hz. Peygamber, ashâbı arasında oturuyorken Habeş muhacirlerinin ve Eş'arîlerin bulunduğu gemilerinin batma tehlikesi geçirdiği bir anda onlar için dua ettiği ve bu duadan sonra kurtuldukları şeklindedir. Yine bu gemi halkı daha yolda iken “Kalpleri sizden daha yumuşak bir kavim geliyor” diye Eş'arîlerin gelişini müjdelemişti. Heyet üyeleri Medine'ye gelmeden önce yukarıda zikrettiğimiz şiiri okuyorlardı.³⁰⁸ Ayrıca Hz. Peygamber, bu kabileye yönelik olarak “İnsanlar arasında Eş'arîler, miskten bir keseye benzer” şeklinde iltifat etmiştir.³⁰⁹

Eş'arîlerin bir kısmı 10/632 yılında, daha Rasûlullah hayatta iken peygamberlik iddiasında bulunan Esved el-Ansî'ye katılarak ilk irtidat hareketini başlatmışlardır. Esved el-Ansî'nin öldürülmesinden sonra yeniden İslâm'a dönen Eş'arîler, Hz. Peygamber'in vefatının ardından tekrar Benî Ak ile birlikte irtidat ettiler. Bu seferde Tahir b. Ebû Hale kumandasındaki ordu karşısında bozguna uğradılar ve büyük kayıplar verdiler. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında başlayan Irak ve İran fetihlerine katılan Eş'arîlerin bir kısmı yeni kurulan Basra ve Kûfe'ye yerleştiler ve bölgenin fethine katıldılar.³¹⁰

9. Benî Süleym Heyeti

Eslemîlerle komşu olan Süleymliler, Medine'nin güneydoğusunda, Orta Arabistan'da Hayber yakınında ve Necd'in yukarılarında, Vâdi'l-Kurâ ve Teymâ'da otururlardı.³¹¹ Nahl ovası ile Nakra arasındaki Cemûm, Benî Süleym'in yurtlarındandı.³¹² Süleymlerin inanç olarak Mekke ile Tâif arasındaki Nahle'de, bir tapınak içinde bulunan Uzzâ³¹³ adlı puta

³⁰⁸ İbn Sa'd, IV, 120; İbn Kayyım, IV, 171.

³⁰⁹ İbn Sa'd, I, 33; Şâmî, VI, 230-31; İbn Kayyım, IV, 17; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 174-75; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb*, XVIII, 23; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 83-89.

³¹⁰ İbn Hazm, *Cemhere*, 398; Kallek, “Eş'ar(Benî Eş'ar)”, *DİA*, XI, 442.

³¹¹ Kalkaşendî, 295.

³¹² Hamevî, II, 163; Savaşçı özellikleri ile meşhur süvarileri ile bilinen kabilenin toprakları otlakların, vahaların, altın, gümüş ve demir madenlerinin bulunduğu Hicaz ve Necd bölgeleri üzerinde uzanırdı. Arap edebiyatının en büyük kadın şairi olan el-Hansâ bunlar arasından çıkmış olup, onun oğlu el-Abbâs İbn Mirdâs da Arap şiirinde oldukça ün yapmış bir şairdir. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 390.

³¹³ İslâm öncesi Arap toplumunun önde gelen putlarından biri olanın ne anlama geldiği tartışmalı olsa genel olarak sözlükte “çok yüce, azize” anlamındadır ve Allah'a ait olan el-Aziz isminden türetilmiştir. Bilhassa Kureyş ve Kinâne kabilelerine ait bir put olan Uzzâ, aynı zamanda Gatafânîlar tarafından tapınılan dikenli bir ağaç (semüre) şeklindedir. Lât ve Menât'la birlikte Allah'ın kızları ve aracıları olarak tapınılmıştır. Uzzâ'ya Kureyş kabilesi dışında ve çoğu zaman başka tanrı veya tanrıçalarla beraber Gatafân, Kinâne, Huzâa, Sakîf, Ganî, Belî ve Ganem kabileleri de tapınmıştır. Dönem toplumunda bir çok kişi tarafından “Uzzâ'nın kulu kölesi” anlamında isimler verilmiştir. İbn Kelbî, 34 vd., Uzzâ hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Hişâm, I, 128; Hamevî, IV, 116-118; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 98; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, I, 100; Cevâd Ali, VI, 235-246; Wellhausen, J., *Reste Arabischen Heidentums*, Berlin 1897, 37-39, 44-45; Doughty, C. M., *Travels in Arabia Deserta*, London 1923, II, 511; Tawil, Hashim, *Early Arab Icons: Literary and Archaeological Evidence*

tapmaktaydılar.³¹⁴ Süleym Kabilesi, İslâm'ın ilk dönemlerinde Kureyş müşrikleri ile ittifak yapmışlar, Müslümanların en büyük düşmanlarından olmuşlar, defalarca savaşlara katılmışlar ve zararlar vermişler, özellikle hicretin ardından Medine'yi doğudan tehdit altında tutmuşlardı.³¹⁵ Çalışma alanı gereği bütün bu gazve ve seriyyelere yer verilmeyecek, sadece bu olaylar esnasında Hz. Peygamber'in yanına gelerek onunla temasta bulunan kişi ya da gruplara değinilecektir.³¹⁶

Benî Süleymlerden temsilci olarak Rasûlullah'a ilk gelenler Kays b. Nüşbe³¹⁷ ve Benî Süleymlere ait bir putun bakıcılığını yapan Râşid b. Abdirabbih³¹⁸'tir. Bu kişiler Hz. Peygamber ile görüşmelerinin ardından Müslüman olmuşlar ve kavimlerine dönmüşlerdi. Görüşmeler esnasında Hz. Peygamber, Abdi Rabbih'i kavmine yönetici olarak gönderdiği de rivâyet edilmiştir.³¹⁹ Bu kişiler bazı kaynaklarda elçiler ilgili bölümlerinde ele alınsa da

for the Cult of Religious Images in Pre-Islamic Arabia (doktora tezi, 1993), University of Iowa; Winnett, F. V., "The Daughters of Allah", *Muslim World*, XXX (1940), 113-130; Kister, M. J., "On a Monotheistic Aspect of a Jahiliyya Practice", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, II, Jerusalem 1980, 33-57; Nöldeke, Theodore, "Arabs (Ancient)", *ERE*, I, 660; M. C. A. McDonald - Laila Nehme, "al-Uzzâ", *EP* (İng.), X, 967-968; Yavuz, Şevket, "Uzzâ", *DİA*, XLII, 269; Söylemez, *Cahiliye Arap İncisinde Putların Yeri*, 9-50; Köse, 26, n. 58;

³¹⁴ Uzzâ'nın hizmetkârları kimi zaman Gatafânlıların, kimi zaman ise Süleymlilerin arasından çıkardı. İbn Habîb bu durumu "*İslâmiyet öncesi Arabistan'ın tencere taşları (sacayağı)*" olarak açıklamış, saç ayaklarını oluşturan üçayaktan birini Hevâzinliler ile birlikte Süleymliler, ikincisini Gatafânlılar, üçüncüsünü de Muhâriblerin oluşturduğunu ifade etmiştir İbn Habîb, 315; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 390.

³¹⁵ Azimli, "Süleym (Benî Süleym)", *DİA*, XXXVIII, 55.

³¹⁶ Bu dönemde yapılan gazve ve seriyyeler için bkz. , İbn Hişâm, III, 194 vd.; Vâkîdî, *Megâzî*, I-3 bkz. indeks; İbn Sa'd, II, 2-262; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 267, 363, 498; Taberî, III, 34, 153; İbn Abdî'l-Berr, IV, 1450-1451, Beyhakî, III, 340, İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't Târih*, II, 171, İbn Seyyidünnâs, II, 44, Ebû'l-Fidâ, IV, 73, Heysemî, VI, 128, ayrıca bkz. bu eserlerin indeksleri; Hamidullah *İslâm Peygamberi*, 204, 205, vd.; *Hiz. Muhammed'in Savaşları*, 15-140; Özdemir, Serdar, *Hiz. Peygamberin Seriyyeleri*, Rağbet Yay., İstanbul 200128 vd.; Azimli, Süleym (Benî Süleym), *DİA*, XXXVIII, 55.

³¹⁷ Hendek harbinin ardından Cahiliye Devri'nde Allah'ı arayan, kitaplar okuyan bir adam olarak geçen Kays, bir Peygamber'in çıktığını haber alınca işin aslını öğrenmek için Medine'ye gelmiş, Rasûlullah'ı bularak peygamberlik ve İslâm hakkında sorular sorduktan sonra İslâm'ı tereddütsüz kabul ederek Müslüman olmuştur. Ardından kavmi olan Benî Süleym'in yanına dönmüştür. Hz. Peygamber, Kays'a "Benî Süleym'in en bilgisi" adını takmıştı. Onu içlerinde göremediği zaman da "Ey Benî Süleym! Sizin en bilginiz nerede?" diye sorardı. İbn Sa'd, I, 294, İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 448; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 102; Köksal, V, 166-168.

³¹⁸ Puta bakıcılık yaptığı bir gün, iki tilkinin putun üzerine tuvaletlerini yaptığını görmüş ve bu durum dikkatini çekmişti. Kendi anlatımına göre İki tilkiye bile engel olamayan bir şeyin ilah olamayacağını ve bu putun zelil olduğunu düşünüp bu konuda bir mersiye yazmış, ardından bakıcılığını yaptığı bu putu kırmıştı. Rivâyetin tahlilinden daha önce Hz. Peygamberin faaliyetlerinden haberdar olduğunu anladığımız Râşid, Hz. Peygamber'in yanına, Medine'ye gelmişti. Görüşmeler esnasında Hz. Peygamber, Râşid'e adını sormuş, Gâvi b. Abdiluzzâ olduğunu öğrenince de Uzzâ'nın kulu anlamına gelen bu isimden hoşlanmamış ve âdeti olduğu üzere "Hayır, sen Râşid b. Abdürabbih'sin" buyurarak onun ismini değiştirmişti. Râşid hakkında "En hayırlı Arap şehri Hayber'dir ve Benî Süleymlerin en hayırlısı da Râşid'tir" buyurarak taltif etti. Rasûlullah, Râşid'e içinde altınların da bulunduğu bir miktar ev eşyası verdi ve onu Benî Süleymlere yönetici yaptı. Râşid b. Abdirabbih, Mekke'nin Fethinde de Allah Rasûlü ile birlikte idi. İbn Sa'd, I, 295; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 157-158, Şâmî, VI, 291-92.

³¹⁹ İbn Sa'd, I, 294-295; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 448; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; Şâmî, VI, 291-92.

kavimlerine döndükten sonra elçi olarak tekrar gelip gelmedikleri açıklık kazanmamıştır. Bu nedenle bireysel bir ihtida mahiyetinde değerlendirilmelidir.

Benî Süleymlerden elçi olma vasfını gerçek anlamda taşıyan kişi ise Şerid kolundan Kıdr b. Ammar'dır. Kıdr, Medine'ye kavminin elçisi olarak geldi ve Hz. Peygamber ile görüşerek Müslüman oldu. Görüşmeler esnasında Rasûlullah'a kavminden bin atlı getireceğine dair söz veren Kıdr, kavminin yanına döndükten sonra Rasûlullah ile görüşmelerinin ayrıntılarını anlattı. Kabilesindekileri "Ben Rum hikâyelerini, İran masallarını, Arap şiirlerini, kâhinlerin kehanetlerini ve Himyerlilerin sözlerini çok dinledim; fakat Muhammed'in sözleri bunların hiçbirisine benzemiyordu. Bana itaat edin ve ondan nasibinizi alın" diyerek kavmini ikna etti. Ardından Mekke'nin fethi yılında *Kudeyd*³²⁰ denilen yerde dokuz yüz veya bin kişi olarak Hz. Peygamber'e geldiler. Bu grubun içlerinde Abbas b. Mirdas,³²¹ Enes b. İyad b. Ri'l ve Râşid b. Abdi Rabbih de vardı. Bu kişiler Rasûlullah ile görüşüp Müslüman oldular ve Hz. Peygamber'e "Ya Rasûlullah bizi öncü kuvvetin içine al. Bizim sancağımız da kırmızı olsun ve şiarımız 'öncü' olsun" dediler. Hz. Peygamber'de dediklerini kabul etti. Bu bin kişilik grubun Mekke'nin Fethi, Tâ'if ve Huneyn Seferleri'nde de hazır bulunduğu rivâyet edilmiştir.³²²

Diğer bir rivâyete göre ise ertesi yıl Kıdr, Medine'ye gitmek maksadıyla dokuz yüz kişiyi yanına alarak yola çıktı ve kavminden yüz kişiyi güvenlik amaçlı olarak geride bıraktı. Fakat Kıdr Medine'ye varmadan yolda ölümcül bir hastalığa yakalandı ve ölmeden önce yanında bulunanlardan üç kişiye vasiyette bulundu. Bunlardan; Abbas b. Mirdas'ı, Cebbar b. Hakem'i ve Ahnes b. Yezid'i üç yüzer kişilik grupların başına kumandan tayin etti. Onlara "Bu zata (Hz. Muhammed) gidin ve uhdemdeki sözü yerine getirin" dedikten sonra vefat etti. Ardından heyet yola çıktı ve Medine'ye geldi. Onları gören Rasûlullah, "Güzel yüzlü, uzun dilli ve doğru imanlı adam nerede?" diye sorunca "Yâ Rasûlullah! Allah onu dâvet etti. O da, Allah'ın dâvetine icabet etti" dediler ve onun vefat haberini verdiler. Hz. Peygamber

³²⁰ Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye Medine'den daha yakın, su kuyuları çok olan bir yerdir. Hamevî, IV, 313; Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, IV, 1287.

³²¹ Mekke'nin fethinden kısa süre önce Müslüman olmuştur. Şairliği ile meşhur olup (İbn-i Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 168.) İslâm'dan önce kendisine içkiyi yasak etmiş, babasının vasiyeti üzerine "Dımarı" isimli bir puta tapmaya başlamıştı. Rivâyetlerde onun bir gün putun içinden bir ses duyduğu ve bu sestten etkilenerek Dımarı isimli bu putu yakıp Hz. Peygamber'in yanına geldiği ve Müslüman olduğu anlatılmaktadır. (İbn Hişâm, IV, 69.) Mekke'nin fethinde ve Huneyn'de Rasûlullah ile beraber bulunmuş ve Huneyn ganimetlerinin dağıtımı sırasında Müellefe-i Kulûb'dan sayılarak ganimetlerden pay almıştır. İbn Sa'd, I, 295-296; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 12; Diyarbekrî, II, 114; Halebî, III, 89.

³²² İbn Sa'd, I, 294; Şâmî, VI, 291-93; Kettânî, II, 83-84.

kendisine söz verdiği bin kişilik gruptan eksiklerin bulunduğunu, geri kalanların nerede olduğunu sorunca, heyettekiler yüz kişiyi güvenlik amaçlı olarak kavimlerinin yanında bıraktıklarını söylediler. Rasûlullah'ın o sene başlarına kötü bir şey gelmeyeceğini, geride kalan yüz kişiyi de çağırımlarını söylemesi üzerine haber salındı ve başlarında Münka b. Malik b. Ümeyye³²³ ile birlikte Medine'ye geldi ve sayılarını bine tamamladılar. Hatta onların bu kadar kalabalık olarak geldiklerini duyan bazı sahabeler kuşatılmaktan korktular ve Peygamber'e durumu sorduklarında, onların lehlerine gelen kuvvet olduğunu ve aralarında Süleym b. Mansur'un da geldiğini müjdeledi. Süleymlere ait olarak gelen bu kalabalık heyetin konaklanma ve elçilikleri ile ilgili ayrıntıları maalesef bildirilmemiştir³²⁴. Fakat bu kadar kalabalık bir gurubun o günün şartlarında tek yerde misafir edilmesi mümkün görünmemektedir. Bunlar ya sefer zamanlarında olduğu gibi kendi çadırlarında ya da mescide, Remle bt. Hâris'in evine ve bazı sahabelerin arasında dağıtılmış olmalıdır. Ancak sahabelerin kuşatılmış olduklarını düşünmeleri ve Medine içerisinde bu kadar büyük bir dağıtım olayının kaynaklarda yer almaması pek mümkün olmayacağına göre ilk ihtimal daha kuvvetli görünmektedir.

Hız. Peygamber'in hastalığı ve vefatı esnasında Hevâzinlilerle birlikte irtidat hareketleri içerisinde yer alıp almama konusunda tereddüt gösteren Benî Süleym, Hâlid b. Velid'in, Büzaha'da, Tuleyha b. Huveylid ve Uyeyne b. Hısn'ı yenmesi üzerine Hz. Ebû Bekir'e itaat arz etmekten başka çare kalmadığını görerek Medine'ye bağlılıklarını sürdürdüler.³²⁵

10. Benî Devs Heyeti

Kuzey Yemen'de Tihâme³²⁶ bölgesinde yaşayan bu kabile, Devs b. Udsân soyundan gelmektedir ve İslâm öncesi dönemde, Tebâle'de³²⁷ bulunan Zülhalesa ile Amr b. Humâme ed-Devsî'nin³²⁸ putu olan Zülkeffeyn³²⁹ adlı putlara tapmaktaydılar.³³⁰

³²³ Künyesi: el-Münka b. Malik b. Ümeyye b. Abdiluzzâ b. Amel b. Ka'b b. el-Hâris b. Buhse b. Süleym'dir. İbn Sa'd, I, 295-296.

³²⁴ Vâkidî, *Meğâzî*, III, 33, 47-49, 54, 131; İbn Sa'd, I, 295-296; Şâmî, VI, 291-93; Köksal, VI, 293-295.

³²⁵ Azimli, "Süleym (Benî Süleym)", *DİA*, XXXVIII, 55.

³²⁶ Arabistan'ın Kızıldeniz sahilindeki dar kıyı ovasına denilir. Azizova, "Tihâme", *DİA*, İstanbul 2011, XLI, 153.

³²⁷ Mekke ile Yemen arasında bir yer. Güç, "Put", *DİA*, XXXIV, 364-365.

³²⁸ Cahiliye Dönemi'nde Arap hâkimlerinden biridir. Kendisine "hüküm sahibi" denilirdi. Müslüman olduğuna dair rivâyetler varsa da Cahiliye Devri'nde öldüğü daha doğrudur. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 498.

³²⁹ Amr b. Humâme'nin putudur. İki pençeli anlamına gelen bu put tahtadan yapılmıştır. İbn Hişâm, I, 122; İbn Sa'd, IV, 272.

³³⁰ Fayda, "Devs (Benî Devs)", *DİA*, IX, 253.

Devs Kabilesi'nin İslâm ile tanışması Hz. Peygamber'in Mekke döneminde gerçekleşmiştir. Hicretten önce gelen elçilerin ele alındığı bölümde, Devs Kabilesi'nden Tufeyl b. Amr'ın Medine'ye gelişi, Müslüman olması ve kabilesine döndükten sonraki faaliyetleri açıklanmıştır.

Tufeyl b. Amr'ın, İslâmiyet'i yaymaya yönelik çalışmaları her ne kadar ilk başlarda fazla başarılı olamamış ve sınırlı sayıda insan İslâmiyet'e girmişse de, Hz. Peygamber'i ikinci ziyaretinden sonra ihtidâlar hızlanmıştır. Nihayet hicretten sonra bütün Devs Kabilesi Müslüman olmuş ve yine Tufeyl b. Amr başkanlığında, yetmiş veya seksen hane olarak Medine'ye gelmişlerdi. Kaynaklarımızın çoğu heyettekilerin sayısına ait net bir rakam vermezken Zürkânî eserinde sayı telaffuz eder ve bu kafilenden dört yüz kişinin bulunduğunu belirtir.³³¹ O dönem için bir hanenin en az beş veya altı kişi olduğu kabul edilirse bu rakam makul görünmektedir.

Devs Heyeti'nin Medine'ye geldiği sıralarda Hz. Peygamber, Hayber Seferi'ne (7/628) çıkmış bulunuyordu. Bunu öğrenen heyettekiler de Medine'de kalmamış ve Hayber'e hareket etmişlerdir. Aralarında Ebû Hureyre ve Abdullah b. Uzeyhir, Muâykib b. Ebî Fâtıma ed-Devsî³³² de vardı. Devsîler, Hayber'e vardığı zaman Hz. Peygamber, Natat Kalesi'ni fethetmiş, Ketibe Kalesi'ni de kuşatmış bulunuyordu.³³³ Heyet bu bölgede Hz. Peygamber ve ordusu ile buluşmuş,³³⁴ onların gelişini Rasûlullah büyük bir memnuniyetle karşılamış ve kendilerini doğru, emin insanlar olarak nitelendirip iltifat etmişti. Ayrıca fiilen savaşa katılmamalarına rağmen, ashâbın rızâsını alıp Hayber ganimetinden hisse ayırmıştır.³³⁵

Devs Kabilesi Heyeti “Ya Rasûlullah! bize savaşta sağ yanında yer ver ve Ya Mebrûr! sözünü de bize savaş parolası yap!” dediler. Hz. Peygamber onların bu isteğini kabul etti.³³⁶ Bu cümleden olmak üzere Devs Kabilesi'nin geldiği esnada savaşın henüz bitmediği ve küçük

³³¹ Zürkânî, IV, 47; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 79, dipnot 39.

³³² İbn Hişâm ve İbn Kesîr, bu kişinin Mekke devrinde Müslüman olduğu, sonra da Habeşistan'a hicret ettiğini söyler. Tekrar gelişi Hayber esnasında Devs elçileriyle ya da Eş'arîler heyetiyle birlikte. bkz. İbn Sa'd, IV, 116-117, Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 79, dipnot 42.

³³³ İbn Sa'd, I, 353, IV, 273; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 291,340.

³³⁴ İbn Sa'd, IV, 272; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 291,340; Şâmî, VI, 283-85; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; Nüveyrî, XVIII, 20.

³³⁵ İbn Sa'd, IV, 272; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 291,340; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 345-346; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; İbn Kayyım, III, 626.

³³⁶ İbn Sa'd, IV, 273, I, 353; Hâkim, III, 259,260.

kalelerin zaptı için mücadelenin devam ettiği anlaşılmaktadır.³³⁷ Savaşın tamamen bitişinin ardından ise heyettekiler, Rasûlullah ile birlikte Medine'ye döndüler.³³⁸

Hz. Peygamber dönüşte Devslileri Medine'de, Harret'üd-Deccâc'a (Deccâc Kayalıkları) yerleştirdi. Kaynaklarda bu kabile mensuplarının hepsinin mi, yoksa bir kısmının mı Medine'ye yerleştiğine dair açık bir bilgi bulunmamaktadır. İbn Sa'd'da geçtiğine göre Tufeyl b. Amr, Hz. Peygamber'den kavmi ile kendisini ayırmamasını istemiş ve Rasûlullah 'da bunu kabul etmiştir.³³⁹

Hz. Peygamber, Huneyn'in fethinden (8/630) sonra, Tâif seferinden (Şevval 8/ Şubat 630) önce, Tufeyl b. Amr'ı, Amr b. Humâme'nin Zülkeffeyn isimli putunu imha etmesi için görevlendirdi. Tufeyl b. Amr, yıkım vazifesini kendisi talep etmiş, Rasûlullah'ın yıkım iznini vermesi ile bölgeye gidip tahtadan yapılmış olan³⁴⁰ bu putu içine ateş doldurarak yakmış ve aşağıdaki beyitleri söylemiştir;

“Ey Zülkeffeyn! Ben senin kullarından değilim

Doğum tarihimiz, seninkinden daha eskidir,

*Ben senin kalbinde ateşi hazırladım”.*³⁴¹

Devs Kabilesi'nden iman etmeyen kişiler, Tufeyl b. Amr'ın, Zülkeffeyn'i imha etmesi ve artık tapacakları bir putları kalmaması üzerine İslâm'a girdiler, böylelikle de kabilenin tamamı Müslüman olmuş oldu. Bunun ardından Tufeyl b. Amr, kabilesinden 400 kişilik kuvvetle harekete geçip Tâif Muhasarasının dördüncü gününde yanlarında getirdikleri bir mancınık ve bir debbâbe ile İslâm ordusuna katıldılar. Tâif Muhasarası'ndan sonra Tufeyl b.

³³⁷ Devs Kabilesi mensupları oraya vardıklarında savaş çoktan bittiği ve ganimetlerin toplandığı iddiaları varsa da bu pek doğru değildir. Vâkıdî'de (II, 291) geçtiği üzere Ebû Hureyre, Hz. Peygambere kavuştuklarında en-Netat'ı fetih ettiğini ve el-Ketibe'yi kuşattığını ifade ettikten sonra *“nihayet Allah bize fethi müyesser kıldı”* ibaresini kullanmaktadır ki, buradan savaşın ve kuşatmaların henüz bitmediğini anlaşılmaktadır. Ayrıca kendilerine savaşta 'Mebrûr' parolasının verilmesini ve sağ kanatta görev almak istediklerini belirten rivâyetler de bunu destekler niteliktedir. Buradan anlaşılacağı üzere savaşın büyük kısmı bitmiş küçük kalelerin fethi ise devam etmektedir. Ganimetlerin ise büyük kısmı toplanmıştı. Savaşlarının tümünün bitmesi ve Medine'ye dönüşten hemen önce ganimetler taksim edilmesi sırasında Devs Heyeti'ne de ganimetten hisse ayrılmış olmalıdır.

³³⁸ İbn Sa'd, I, 353, IV, 273; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 291; Şâmî, VI, 283-85; Köksal, VI, 127.

³³⁹ Mustafa Fayda, Devs Kabilesi mensuplarının hepsinin Medine'de kaldıkları fikrini savunur ve buna delil olarak da Nisa Suresi 97. ayet ile Enfâl Suresi 72 ayeti delil gösterir. Ayrıca iddiasını *“Fetihten sonra hicret yoktur”* hadisi ile destekler. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 80.

³⁴⁰ İbn Hişâm, II, 24; İbn Sa'd, IV, 272.

³⁴¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 42.

Amr, Hz. Peygamber ile Medine'ye döndü ve Rasûlullah'ın vefatına kadar Medine'de kaldı.³⁴²

Devs Heyeti içinde bulunan Abdullah b. Üzeyhir, Hz. Peygamber'e geldi ve "Ey Allah'ın Rasûlü! Benim kavmimin yanında güzel bir konumum, bir mevkîim vardır. Beni onlara emir yap" dedi. Rasûlullah da; "Ey Devsli kardeşler! İslâm garip başladı, yine garip olacaktır. Allah'a karşı doğru olan kurtulur, ancak bunun dışında bir şeye meyleden helak olur. Bilmiş ol ki, senin kavminin en büyüğü doğru olanıdır. Pek yakında hak batıla galip gelecektir" buyurarak yöneticiliğe talip olmasını uygun bir dil ile eleştirdi.³⁴³

Devs Kabilesi'nden gelen bir diğer elçi; Sa'd b. Ebû Zübâb ed-Devsî'dir³⁴⁴. Ebû Zübâb, Medine'ye gelip Rasûlullah ile görüşmeleri esnasında kavmine ait zekât mallarını toplaması için bir kişi göndermesini istedi. Hz. Peygamber de bu zekât işi ile onu görevlendirdi.³⁴⁵

Kaynaklarda, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Devslilerin irtidat ettiğine dair bir kayıt yoktur. Bazı muahhar kaynaklarda Sevâd b. Karib ed-Devsî'nin³⁴⁶ bir konuşma yaparak kavmini alıkoyduğundan bahsedilir.³⁴⁷ Diğer yandan Tufeyl b. Amr ed-Devsî mürtedlere karşı yapılan harplerde savaşmış, yalancı Tuleyha'yı³⁴⁸ öldürmüştür. Bir rivâyete göre Tufeyl b. Amr, oğlunun ve kendisinin öldürüleceğini rüyasında görerek bunu önceden çevresindekilere haber vermiş ve rüyasını yorumladığı gibi de Yemâme'de şehit düşmüştür.³⁴⁹

11. Benî Eslem Heyeti

Eslem Kabilesi ve Benî Mustalik Kabilesi, Huzâa Kabilesi'nin iki önemli koludur. Rasûlullah 'ın, Benî Huzâalılara yaptığı hemen hemen bütün antlaşma metinlerinde Eslem Kabilesi zikredilmiştir. Ayrıca Eslem Kabilesi'nden bazıları İslâm'ın ilk dönemlerinde Müslüman olmuşlardır. Bundan başka Allah Rasûlü'nün, Hz. Ali'ye yazdırdığı Furgayn ve

³⁴² İbn Sa'd, IV, 273; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 105; İbn Seyyidünnâs, II, 200; Halebî, III, 215; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149.

³⁴³ İbn Sa'd, I, 33; Nüveyrî, XVIII, 20.

³⁴⁴ Sa'd b. Ebû Zübâb ed-Devsî ile ilgili olarak İbn Sa'd, Mekke'nin fethinden önce Müslüman olanlar başlığı altında yer verse de tarihi hakkında net bilgi vermez. İbn Sa'd, V, 272; Ayrıca İbn Hacer'de kısa bir bilgi vermekle beraber Müslüman olma tarihini açıklamaz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 335.

³⁴⁵ İbn Sa'd, V, 272; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 335; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 82.

³⁴⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, Cahiliye Dönemi'nde bu kişinin kâhin olduğunu söyler ve Hz. Ömer ile olan diyalogunda bahseder. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 437.

³⁴⁷ Kaynaklar için bkz. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 82, dipnot: 51.

³⁴⁸ Peygamberlik iddiasında bulunup (11/632) yılında irtidat etmiş ve ridde savaşlarına katılmıştır. İbn Sa'd, IV, 273

³⁴⁹ İbn Sa'd, IV, 273; İbn Kayyım, III, 626; Beyhakî, V, 362; Şâmî, VI, 285; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 82.

Zâtu Ayyaş yörelerini Husayn b. Evs el-Eslemî'ye³⁵⁰ bağışladığından söz eden bir yazılı metin de vardır. Bu metinden Eslemliler ile bir ittifak antlaşması yapıldığı anlaşılmaktadır.³⁵¹

Hiz. Peygamber'in hicreti esnasında Gamime³⁵² denilen yere vardığında yanına gelip İslâm hakkında bilgi aldıktan sonra Rasûlullah'ın teklifi ile Müslüman olan ve heyetin lideri Bureyde b. el-Husayb'ın³⁵³ da içinde bulunduğu Eslem Kabilesi'nin elçilerinin geldiği sırada Rasûlullah'ın Gadîrû'l-Eştât Göleti'nde³⁵⁴ bulunuyordu. Görüşmeler esnasında Hiz. Peygamber'e kendilerini tanıttılar, hicret etmek maksatlı geldiklerini fakat bir gruplarının hayvanlarına bakmak ve geçimlerini sağlamak için geride kaldığını söylediler. Hiz. Peygamber, kabilenin geride kalanlarını müjdelere nitelikte "Nerede olursanız olun siz muhacirsiniz" buyurdu ve ardından Âlâ b. el-Hadramî'yi yanına çağırarak sözlerini yazı ile teyit altına aldı.

Yazılan yazı şu şekildedir:

"Bu Allah'ın elçisi Muhammed'den, Eslem'e mektuptur. Onlardan Allah uğrunda göç edenlere, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahadet edenlere; Böylesi Allah adına güvendedir. Ona Allah'ın ve Peygamber'inin zimmeti vardır. İnsanlardan bize haksız olarak saldırana bizim ve sizin işiniz aynıdır. El birdir, zafer

³⁵⁰ Künyesi; Ebû Ziyâd veya İbn Uveys'dir. Nesebi, İbn Kays b. Huceyr b. Bekr b. Sahr b. Nihşel b. Darem'dir. Medine'ye gelmiş ve Rasûlullah ile görüşükten sonra beraberinde getirdiği develerini satması konusunda yardımcı olmasını istemişti. Hiz. Peygamber de bazı sahabeleri ona yardımcı olması için bu konuda görevlendirdi. Develerin hepsini sattıktan sonra tekrar Rasûlullah'ın yanına dönmüştür. İbn Hacer'de geçen bu rivâyetin tarihi ve bahsi geçen elçilik heyeti ile alakalı olup olmadığına dair net bir bilgi yoktur. İbn Hacer, *el-İsâbe*, XV, 06.

³⁵¹ İbn Sa'd, I, 338; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 165-167; *İslâm Peygamberi*, 381.

³⁵² Gamîm; Uşfan'la Dacnan arasında, Uşfan'ın önünde bir vadidir. Kurada, vadinin Harre tarafında, vadi boyunca uzanan kara bir dağdır. Gamîm'in Uşfan'a uzaklığı sekiz mildir. Hamevî IV, 443; Semhûdi, IV, 1279.

³⁵³ Eslem kabilesinin Benî Sehm koluna mensuptur. Adının Âmir, künyesinin Ebû Sehl, Ebû Sâsân veya Ebu'l-Husayb olduğu da rivâyet edilmektedir. Mekkeli müşriklerin hicret sırasında Hiz. Peygamber'i diri veya ölü olarak ele geçirene büyük mükâfatlar vaat ettiğini duyan Büreyde, arazisinden geçmekte olan Hiz. Peygamber ile yanındakileri durdurup kimliklerini öğrenmek istedi. Fakat bu esnada Rasûlullah'ın konuşmasından etkilenerek Müslüman oldu ve adamlarıyla beraber onun arkasında namaz kıldı. Hiz. Peygamber'in Medine'ye bayraksız girmesini uygun görmediği için kendi sarığını çözüp mızrağına bağladı ve arazilerinden çıkıncaya kadar onlara muhafızlık yaptı. İbn Sa'd, bu gurubun seksen kadar kişi veya ev halkı olduğunu, Müslüman olmalarının ardından Rasûlullah'ın arkasında yatısı namazını kıldıklarını ve bundan sonra Hiz. Peygamber'in Büreyde'ye, Meryem suresinin yarısını öğrettiğini bildirir. İbn Sa'd, IV, 274-276. Büreyde'nin Müslüman olması olayı diğer kaynaklarda da anlatılırken beraberindeki bu kalabalıktan bahsedilmez. Rivâyetin geçtiği dönem için verilen rakamlar oldukça yüksektir ve yukarıda kaydedildiği üzere Gadîrû'l-Eştât bölgesine gelen diğer heyete ait rivâyet ile karıştırılmış olmalıdır. Vâkıdî, *el-Meğâzî*, III, 14, 34, 55, 176, İbn Sa'd, IV, 274-276; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 262; İbn Abdi'l-Berr, XVIII, 5; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 214; Önkâl, "Büreyde b. Hisâb", *DİA*, İstanbul 1992, VI, 492.

³⁵⁴ Mekke'ye üç günlük uzaklıkta, Mekke-Medine yolunun Cidde sapağı ile Uşfân arasında bulunur. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 382.

birdir. Onların göçebelerine yerlilerin haklarının aynısı vardır. Onlar nerede olursa olsunlar, muhacirdirler”.³⁵⁵

İbn Sa’d’ın elçiler bölümündeki rivâyetinde ise Umeyr b. Efsa’nın, Eslem Kabilesi’nden bir heyet ile birlikte Müslüman olarak Rasûlullah ‘a geldiğinden bahseder. Ardından Umeyr; “Bizler, Allah’a ve O’nun Rasûlü’ne inandık ve senin prensiplerine uyduk. Bize bir makam ver ki, Araplar o makamın faziletini bilsinler. Çünkü biz Ensar’ın kardeşleriyiz. Sıkıntıda ve bollukta sana yardım etmemiz konusunda üzerimizde hakkın vardır” şeklinde Rasûlullah’a söz verdiler. Duyduklarından hoşnut olan Hz. Peygamber ‘de “Allah Eslem Kabilesi’ni salim eylesin. Ğıfar Kabilesi’ne de mağfiret eylesin” diye duada bulundu.³⁵⁶ Ardından Eslem Kabilesi ile birlikte İslâm’a giren gerek ovalı gerekse dağlı bütün Arap kabilelerine yönelik zekât ve hayvanlarının durumları ile ilgili bir de belge yazdırdı.³⁵⁷ Heyetlerin görüşmelerine ait diğer ayrıntıları kaynaklar vermemişlerdir. Fakat mektup metinlerinden de anlaşılacağı üzere Eslemliler İslâm üzere kalmaya devam etmişler ve Hz. Peygamber ile ittifak kurmuşlardır.

12. Benî Cüzâm Heyeti

Cüzâm Kabilesi’nin menşei konusu tartışmalıdır. Mudar ve özellikle Esed b. Huzeyme kabileleri, Cüzâm’ı kendi neseplerine bağlayarak onların Yemen kabileleri arasına karışmış bir Mudar kabilesi olduğunu iddia etmişlerdir. Cüzâmlıların büyük çoğunluğu ise kendilerinin Kahtânîler soyundan Benî Kehlân’a bağlı bulunduklarını belirtirler. Daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan kabileler arası rekabet ve siyasi olaylar, Cüzâm’ın Yemen asıllı olduğu fikrini desteklemektedir. Cüzâmlılar, Arîm Seddi’nin yıkılması³⁵⁸ dolayısıyla Yemen bölgesini terk ederek kuzeye çıkmışlar, Hicaz, Suriye ve Mısır arasındaki arazilere yayılmışlardı.³⁵⁹

Cüzâmların, Arabistan’ın en kuzey kesimlerinde oturmaları nedeniyle Müslüman olmaları, oldukça geç dönemlerde gerçekleşmiştir. Şöyle ki Cüzâmlara ait bir köy olan Hısma, Medine’ye sekiz günlük mesafededir.³⁶⁰ Cüzâmların, Hz. Peygamber ile olan iyi ilişkileri,

³⁵⁵ Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 166.

³⁵⁶ Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensar” 33, “Menâkıb” 10; İbn Sa’d, I, 338; Şâmî, VI, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 553; Nüveyrî, XVIII, 27-28.

³⁵⁷ Mektubun metni günümüze ulaşmamıştır. Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 168.

³⁵⁸ Arim seddi ile ilgili olarak bkz. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 13-14; Mes’ûdî, II, 180-191; III, 370-371; Hamevî, V, 34-37; Cevâd Ali, VII, 201-202, 209-212; Hitti, *İslâm Tarihi*, I, 86-87, 100-101; Çağatay, 16-62; Grohmann, Adolf, “Mârib”, *İA*, VII, 330, 335, 337; Tkatsch, J., “Seba”, *İA*, X, 267-288; Harman, “Arim”, *DİA*, III, 373-374.

³⁵⁹ Önkâl, “Cüzâm (Benî Cüzâm)”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 149.

³⁶⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 448.

Medine'ye gelen iki ayrı heyet ile başlamıştır. Bunlardan birincisi Rifâa b. Zeyd ile arkadaşlarının Medine'ye gelişi, ikincisi ise Ferve b. Amr el-Cüzâmî'nin Müslüman oluşu ve şehit edilişi ile ilgilidir.

İlk rivâyette geçen Benî Dübeyb'den Rifâ'a b. Zeyd b. Umeyr b. Ma'bed el-Cüzâmî, Hayber'den önce, Hudeybiye Antlaşması'nın yürürlükte olduğu barış döneminde Medine'ye geldi. Hz. Peygamber'e, Mid'am (Med'am) adında zenci bir köle hediye etti ve Müslüman oldu. Rifâ'a'nın yanında bulunanlar da Rasûlullah'ın davetini kabul edip Müslüman oldular.³⁶¹

Bütün kaynaklar, bu kabilenin Dubeyb kolundan Rifâ'a b. Zeyd'in 6/927-628 yılının sonlarına doğru Medine'ye gelerek İslâm'ı kabul ettiği ve kendisine şu hayret verici tavsiye mektubunun verildiği konusunda görüş birliği içindedirler, "Esirgeyen ve bağışlayan Allah adına. Bu Muhammed Rasûlullah'tan Rifâ'a b. Zeyd'e bir yazıdır. Onu, bütün kavmine ve onlara bağlı olanlara, Allah'a ve Peygamberine çağırmak üzere gönderdim. Onlardan bu çağrıya uyanlar, hem Allah'ın, hem de Peygamberinin hizbindedir. Kim bu çağrıdan yüz çevirirse, iki ay (eman) süresi vardır".³⁶²

Burada dikkat çeken durum; Müslüman olanların koruma altına alınacağı, diğerlerine iki ay müddet ile eman verileceğidir. Rifâ'a'nın dönüşünden sonra muhtemelen sadece kendi kolu Müslüman olmuştur. Çünkü aynı sıralarda Hz. Peygamber'in Doğu Roma İmparatoru Herakleios'a gönderdiği elçisi Dıhye b. Halîfe el-Kelbî dönüşte, Cüzâmlıların arazisinden geçerken soyuldu. Müslüman olan Cüzâmlılar (Rifâ'a ve onunla birlikte Müslüman olanlar) soyguncularla çatışmaya girdiler. Fakat bunları asıl cezalandıran Hz. Peygamber'in Zeyd b. Hârise kumandasında gönderdiği birlik oldu.³⁶³ Ertesi yıl (8/629-930), Cüzâmlıların, Mu'te'deki Doğu Roma ordusu saflarına katıldığını görürüz. Bir süre sonra Rasûlullah, Amr b. el-Âs'ı bölgeye diplomatik görevli olarak gönderdiğinde, Amr, Cüzâmların topraklarından geçmek zorunda kaldı ve bunların gösterdiği tavır nedeniyle Müslüman birliği savaş düzeni aldı. Amr'ın talebi üzerine, Rasûlullah, hemen kendilerine bir takviye birliği gönderdi. Zâtu's-Selâsil'de yapılan küçük bir çatışmadan sonra Cüzâmlılar yenilgiye uğratıldı ve ardından Müslümanlar Medine'ye döndüler.³⁶⁴

³⁶¹ İbn Hişâm, IV, 335-336; İbn Sa'd, I, 338; Şâmî, VI, 335-336; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 175.

³⁶² Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 175.

³⁶³ Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 207-211; İbn Sa'd, I, 89-90; Önkâl, "Cüzâm (Benî Cüzâm)", *DİA*, VIII, 149.

³⁶⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 449.

Cüzâmlardan gelen diğer rivâyet ise daha dikkat çekicidir. Bu kabilenin, Benî Nüfâse kolundan Ferve b. Amr b. en-Nâfire, Bekâ bölgesinde Rum Kayser'in Amman valiliğini yapmaktaydı. Hz. Peygamber, daha önce hükümdarlara mektuplar yazdığı halde Ferve b. Amr'e yazmamıştır. Fakat o, İslâm hakkında gerekli malumatları aldıktan sonra kendiliğinden Müslüman olmuş ve bu durumu Rasûlullah'a, Mes'ud b. Sa'd adındaki elçisine verdiği bir mektup ile bildirmiştir. Aynı zamanda elçisinin yanında “*Fıdda*” (gümüş) adında bir katır, “*Ya fur*” adında bir merkep, “*ez-Zarb*” adında bir at, keten ya da başka yumuşak bir üründen mamul elbiseler, altın sırmalı bir kaftandan mürekkep hediyeler göndermiştir.³⁶⁵ Ferve el-Müseylîk'in mektubu şöyle idi;

“Bismillâhırrahmânırrahim,

Peygamber Muhammed Rasûlullah'a! Ben İslâmiyet'i (İslâmiyet'in hak ve gerçekliğini) ikrar etmiş ve kalbimle de onu doğrulamış bulunuyorum. Ben şahadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şahadet ederim ki; Muhammed, Allah'ın kulu ve Rasûlü'dür. O, İsa b. Meryem (as)'in kendisinden sonra geleceğini müjdelemiş olduğu peygamberdir!

Selam olsun sana!”³⁶⁶

Hız. Peygamber, Ferve'nin mektubunu ve elçilerini kabul etti, kendisi de Ferve'ye aynı şekilde mukabelelerde bulunarak elçinin ağırlanmasını Bilal-i Habeşî'ye emretti. Rasûlullah, elçi Mes'ud b. Sa'd dönmek istediği zaman, Ferve b. Amr'a cevaben aşağıdaki mektubu yazdırdı.

“Muhammed Rasûlullah'tan Ferve b. Amr'a!

Selam olsun sana! Ben senden dolayı Allah'a hamd ederim –ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur!– Gönderdiğin elçin yanımıza geldi. Kendisiyle göndermiş olduğun hediyeler de bize erişti. Elçin, bize, tarafınızdan gereken bilgileri verdi ve İslâmiyet haberini getirdi. Yüce Allah seni, o doğru yoluna hidayet etmiş bulunmaktadır. Eğer sen işini, gidişini düzeltirsen, Allah'ın ve Rasûlü'nün buyruklarına boyun eğersen, namazı kılar, zekât verirsen, Cennete girersin!

Selam olsun sana!”³⁶⁷

Ferve b. Amr'ın elçisi Medine'den ayrılırken elçilerin geneline verilen miktar olan on iki buçuk ukiyye gümüş bahşış verildi.³⁶⁸

³⁶⁵ İbn Hişâm, IV, 328-329; İbn Sa'd, I, 339, IX, 441; Diyarbekrî, II, 147; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 32-33; İbn Kayyım, IV, 192-193; İbnü'l-Cevzî, II, 740; Kastallânî, I, 278.

³⁶⁶ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 35.

³⁶⁷ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 36.

Ferve b. Amr'ın elçisi memleketine döndükten sonra Rum Hükümdarı Kayser, Ferve b. Amr'ın Müslüman olduğunu haber almış, yakalatıp huzuruna getirtmiş ve hapsedtirmişti. Ona Müslümanlıktan ayrılması, tekrar eski dinine dönmesi konusunda baskı ve işkenceler yapıldıysa da Ferve, İslâm'dan dönmemiştir. Bunun üzerine Filistin'de bir suyun kenarında çarmıha gerilerek idam edilmiştir. İyi bir edebî kişiliği de olan Ferve b. Amr'ın hapisshanede olduğu dönemde ve idam edileceği sırada birçok acıklı şiirler söylediği rivâyet edilir. Özellikle idam edilmeden önceki şiiri bütün kaynaklarda zikredilir. Şöyledir;

“Müslümanların en şerefisine bildir ki;

Ben bütün benliğim ile Âlemlerin rabbine teslim oldum”³⁶⁹

13. Benî Bâhile Heyeti

Arapların Adnânî soyundan Kays Aylân'a bağlı büyük bir kabile olup Kays Aylan'dan Malik b. A'sur ile evlenen Bâhile bt. Sa'b'ın adıyla anılır. Önceleri Arabistan'ın kuzeyinde Yemâme çevresinde yaşayan Bâhile Kabilesi, daha sonra Basra civarına göç etti. Cahiliye Dönemi'nde Araplar, Bâhile Kabilesi'ni son derece hakir görürler, onların çöplüklerden yemek artıklarını toplayıp yiyen, hatta mezardan ölü kemiklerini çıkartıp kaynatarak yağını alan aşağılık kimseler olduklarını kabul ederler ve “*Bâhili*” kelimesini hakaret anlamında kullanırlardı.³⁷⁰

Mekke'nin fethinde sonra, Bâhile Kabilesi'ni temsilen Mutarrif b. Kâhin el-Bâhili, Rasûlullah'a geldi, Müslüman oldu ve Hz. Peygamber'e “Yâ Rasûlullah, biz İslâm'a boyun eğdik. Allah'ın semâvâtındaki dinine ve ondan başka ilah olmadığına şahadet ettik. Seni tasdik edip söylediklerinin tamamına inandık. O halde bizim için bir yazı yaz!” dedi. Hz. Peygamber de ona, zekât miktarlarını belirten bir mektup verdi.³⁷¹

Bâhile Kabilesi'ni temsilen gelen bir diğer elçi de Neşhel b. Mâlik el-Vâilî'dir. Neşhel, Hz. Peygamber'e geldi ve görüşmelerinin ardından Müslüman oldu. Rasûlullah, ona ve kavminden Müslüman olanlara hitaben İslâm esaslarını belirten bir belge verdi.³⁷²

Belge şu şekildedir;

“Allah'ım senin adınla;

³⁶⁸ İbnü'l-Cevzî, II, 741; Kastallânî, I, 300; Diyarbekrî, II, 147; Köksal, V, 359-361.

³⁶⁹ İbn Hişâm, IV, 329; İbn Sa'd, I, 339; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 357; İbnü'l-Cevzî, II, 740, 741; Halebî, II, 244, III, 263; Diyarbekrî, II, 147-148; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 200-201; İbn Kayyım, IV, 192-193; Şâmî, VI, 335-336; Nüveyrî, XVIII, 28-29; Köksal, V, 361.

³⁷⁰ İbn Hazm, Cemhere, II, 244-247; Kalkaşendî, 161-162; Önkâl, “Bâhile, (Benî Bâhile)”, *DİA*, IV, 483.

³⁷¹ İbn Sa'd, I, 294; Şâmî, VI, 117; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 188.

³⁷² İbn Sa'd, I, 294; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 208; Şâmî, VI, 117; Nüveyrî, XVIII, 50.

Bu, Allah'ın elçisi Muhammed'den Nehşel b. Mâlik'e ve beraberindeki Benî Vâil'e yazılmıştır.

Müslüman olan ve namaz kılan, zekât ödeyen, Allah'a ve Peygamberine itaat eden, ganimetten beşte bir hakkını ve Peygamber'in payını ödeyen, Müslümanlığını açığa vuran, Allah'ın emânıyla güven içindedir ve Muhammed, onu bütün zulümden korur. Onlar cihat için toplanmazlar ve öşür ödemezler. Tahsildarları kendilerindendir.

Bunu Osman b. Affan yazdı".³⁷³

Mektup metninden anlaşıldığına göre kabile mensuplarına cihat ve vergi muafiyeti tanınmıştır. Hevâzin heyetinde de görüleceği üzere Rasûlullah, bazı kabilelere yönelik olarak geçici süreyle muafiyetler vermiştir. Bunlar ebediyen bir farzın kaldırılması şeklinde olmayıp geçici süreyledir. Bu kabilelerin İslâm'ın tam olarak içlerine sindirmelerinin ardından kendiliğinden bu muafiyetlerini kaldırdıkları görülmektedir.

Bâhile temsilcilerinin konaklama süreleri ve diğer ayrıntıları hakkında kaynaklarda başkaca bir bilgiye rastlanmamaktadır.

14. Benî Sa'lebe Heyeti

Benî Sa'lebe adına, ilk defa Yemen'de bulunan Sebe meliklerine ait kitabelerde rastlanmaktadır.³⁷⁴ Kalkaşendî, Adnânilerin on, Kahtânilerin on altı kolunun Sa'lebe adıyla anıldığını kaydetmektedir.³⁷⁵ Bunlardan Sa'lebe adıyla tanınanı, Benî Sa'lebe b. Sa'd, Adnânilere mensup Gatafânların önemli kollarından birisidir. Bunlar yoğun olarak orta Arabistan'da Gayga, Surâd ve Huşbe'de yaşıyordu. Gatafânların diğer kolları gibi Benî Sa'lebe b. Sa'd Kabilesi de uzun süre Müslümanlara düşmanlık yapmıştır.³⁷⁶

Hicrî 6. yılın Rebîulâhir ayında (Ağustos-Eylül 627)³⁷⁷ Hz. Peygamber'e, Medine'ye 36 mil uzaklıktaki Tağlameyn ve Meraz bölgesinde, Benî Muhârib, Benî Sa'lebe ve Benî Anmer'e ait bazı kuvvetlerin toplandığına dair istihbarî bilgiler gelmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Muhammed b. Mesleme'yi keşif ve bilgi toplamak amacıyla, on arkadaşıyla birlikte Medine'den yirmi dört mil uzaklıktaki Zülkassa'da³⁷⁸ yaşayan, Benî Sa'lebe b. Sa'd'ın yurduna gönderdi. Müslümanların yurtlarına geldiğini fark eden Benî Sa'lebe'den

³⁷³ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 189.

³⁷⁴ Cevâd Ali, II, 590.

³⁷⁵ Kalkaşendî, 181-185.

³⁷⁶ Küçükaşcı, "Sa'lebe (Benî Sa'lebe)", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 27.

³⁷⁷ Vâkîdî, *Meğâzî*, I, 4, II, 202; İbn Sa'd, II, 87.

³⁷⁸ Zü'l-Kassa: Rebeze yolu üzerinde, Medine'ye 24 mil uzaklıkta bir yer. Benî Sa'lebe ve Benî Uval'in konakladığı yerdir. Hamevî, IV, 366.

silahlı yüz kişi onları kuşatıp yaralı olarak Medine'ye dönen Muhammed b. Mesleme dışındakileri şehit ettiler.³⁷⁹ Bunun üzerine Rasûlü Ekrem, Ebû Ubeyde b. Cerrah kumandasında kırk kişiden oluşan bir kuvveti olay yerine gönderdi. Düşman kuvvetlerine rastlamayan Ebû Ubeyde, ele geçirdiği hayvan sürülerini yanına alarak Medine'ye döndü.³⁸⁰

Aynı yılın Cemaziyelâhir (Ekim-Kasım) ayında,³⁸¹ Zeyd b. Hârise kumandasındaki on kişilik bir kuvvet, Benî Sa'lebe'nin bir diğer konak yeri olan Tarif'e³⁸² sevk edildi. Müslüman birlik Tarif'e ulaştığında, gelenlerin Hz. Peygamber kumandasındaki bir ordunun öncü birliği olduğunu sanan Benî Sa'lebe mensupları, yurtlarını terk ettiler. Zeyd ve beraberindekiler yirmi deveyle bir miktar davarı ganimet olarak tekrar Medine'ye döndüler.³⁸³

Bu seferlerden özellikle ekonomik anlamda ciddi zarar gören Benî Sa'lebe ve müttefikleri, Medine'ye yönelik tehditlerinden vazgeçtiler. Hz. Peygamber'in hicretin 8. senesinde Cirane'den döndüğü bir esnada,³⁸⁴ Benî Sa'lebe'den dört kişilik bir heyet Medine'ye geldi ve Hz. Peygamber'e; *"Bizler kavmimizin, arkada bıraktıklarımızın elçisiyiz. Biz de, onlar da İslâm'ı kabul ettik"* dediler.³⁸⁵ Bundan anladığımıza göre Benî Sa'lebe kabilesi Hz. Peygambere gelmeden önce Müslüman olmuş ve temsilcilerini de Rasûlullah'a tâbi olduklarını bildirmek üzere göndermişlerdir.

Remle bt. Hâris'in evinde misafir edilen Heyet'e, Hz. Peygamber âdeti olduğu üzere ikramda bulunulması için emir verdi.³⁸⁶ Yiyecek olarak kendilerine süt ve tereyağından yapılmış tirit yemeği sunuldu. İbn Sa'd'ın anlatımına göre; heyet mensupları susayınca kadar bu tirit yemeğinden yediler. Bir süre istirahat ettikten sonra da, Hz. Peygamber ile birlikte öğle namazını kılmak için mescide geldiler ve kılınan namazın ardından Rasûlullah ile sohbet ettiler. Bu sohbet esnasında heyettekiler, *"hicret etmeyenin Müslümanlığı olmaz."* hadisini açıklamalarını istediler. Rasûlullah 'da *"Siz nerede olursanız olun Allah'tan korkunuz mu, size zarar gelmez"* buyurdu.³⁸⁷ Ardından Hz. Peygamber odasına gidip iki rekât

³⁷⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 4, II, 202; İbn Sa'd, II, 87.

³⁸⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 202-204; İbn Sa'd, II, 87; Yâkubî, *Târih*, II, 73; Taberî, III, 83; İbn Seyyidünnâs, II, 105.

³⁸¹ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 377, Taberî, III, 83, İbn Esir, *el-Kâmil fî-Tarih*, II, 207.

³⁸² Tarif: Zü'l-Kassa gibi, Benî Sa'lebe'nin konak yerlerinden, Medine'ye 36 mil uzaklıkta bulunan bir subaşıdır. İbn Sa'd, II, 89; Hamevî, IV, 31; Şâmî, VI, 31.

³⁸³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 206; İbn Sa'd, II, 89; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 377; Taberî, III, 83; Ya'kubî, *Târih*, II, 72; İbn Seyyidünnâs, II, 106.

³⁸⁴ İbn Hişâm, İbn İshâk'tan rivâyetle bu umrenin 8. yılında zilkade ayında yapıldığını söyler. İbn Hişâm, IV, 195.

³⁸⁵ İbn Sa'd, I, 286.

³⁸⁶ İbn Sa'd, I, 286.

³⁸⁷ İbn Seyyidünnâs, II, 248; Köksal, VII, 160.

namaz kıldıktan sonra tekrar çıkarak heyetin yanına döndü ve kendileri ile tekrar sohbe başladı. Bu esnada heyettekilere aileleri ve yurtları hakkında sorular sorup, maddî ve manevî olarak kabilenin durumlarının iyi olduğunu öğrenince, onlar adına Allah’a şükretti.³⁸⁸

Sa’lebe temsilcileri, bir kaç gün Medine’de kaldılar ve kaldıkları müddet içerisinde kendilerine yukarıda belirtilen ikramlar sunulmaya devam etti. Memleketlerine dönmek için izin istediklerinde Rasûlullah, Bilâli Habeşî’ye; “Heyetlere verdiğin gibi bunlara da hediye ver” dedi. Bilâli Habeşî’de içinde gümüş para bulunan ahşaptan oyma bir kap getirdi ve her birisine beş ukiyye verdi. Olayı anlatan râvî’nin “yanlarında o anda hiç para olmadığı ve Rasûlullah’ın vermiş olduğu bu para ile memleketlerine döndükleri” ifadesi bu miktarın o günün şartlarında ne kadar büyük olduğunu ve heyetlerin bazılarının içinde bulundukları şartları göstermesi açısından da önemlidir.³⁸⁹ Ayrıca yukarıda geçtiği üzere Rasûlullah ile sohbetleri esnasında kabile üyelerinin maddi ve manevî olarak iyi olduklarını söylemelerine rağmen kendilerine verilen miktarın çokluğunu ifade etmeleri de yine o günkü şartlarda kabilelerin maddî durumlarının kötülüğünü ve Medine’nin ise onlara kıyasla müreffehliğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

İbn Hacer, Hz. Peygamber’in bu sırada Benî Sa’lebe b. Sa’d’ın lideri Abdullah b. Amr es-Sa’lebi’yi kabilesine âmil olarak tayin ettiğini yazmaktadır.³⁹⁰

15. Benî Kuşeyr b. Kâ’b Heyeti

Âmir b. Sa’sa’aların bir boyu³⁹¹ olan Benî Kuşeyrlerin nesebi; Benî Kuşeyr b. Ka’b, b. Rebi’a, b. Âmir, b. Sa’saa, b. Muaviye, b. Bekr, b. Hevâzin... Adnan’dır.³⁹² Benî Kuşeyriler, Benî Ca’deler gibi Yemâme’de oturlardı.³⁹³

Benî Kuşeyr temsilcileri, Huneyn Gazvesi’nden sonra ve Veda Haccı’ndan önce kavimleri adına Medine’ye geldiler. Bunların arasında ismi zikredilenler şunlardır; Künyesi Ebû’l-Kiridi³⁹⁴ olan Sevr b. Urve b. Abdullah b. Seleme b. Kuşeyr, Hayde b. Muaviye b.

³⁸⁸ Şâmî, VI, 249.

³⁸⁹ İbn Sa’d, I, 286; Şâmî, VI, 249.

³⁹⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 239.

³⁹¹ Kalkaşendî, 399.

³⁹² İbn Hazm, *Cemhere*, 482-483.

³⁹³ Hamevî, IV, 271.

³⁹⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, I, 298.

Hayde b. Kuşeyr ve Kurre b. Hübeyre b. Âmir b. Selemetü'l-Hayr b. Kuşeyr'dir. Bu kişiler, Hz. Peygamber ile görüştüler ve Müslüman oldular.³⁹⁵

Kurre b. Hübeyre, Müslüman olduktan sonra Rasûlullah'a, daha önceden putlara taptıklarını fakat kendilerine bu putların ne yararları ne de zararları olduğunu, onları terk ettiklerini söyledi. Ardından putları kötüleyen ve Hz. Peygamber'in gelmesine şükreden cümleler sarf etmesi üzerine Hz. Peygamber de akıllı olmanın büyük bir nimet olduğu şeklinde karşılık vererek onu tasdik etti. Ardından Kurre b. Hübeyre'nin, Hz. Peygamber'in giydiğinin aynısından iki tane elbise verilmesini istemesi üzerine Rasûlullah, ona iki adet elbise verdi.³⁹⁶

Görüşmeler esnasında Hz. Peygamber, Kurre b. Hubeyre'ye bir arazi ikta etti ve onu kavmine zekât memuru olarak atadı. Dönüş yolunda Kurre sevincinden Hz. Peygamberi öven şiirler söyleyip durmuştur.³⁹⁷ Diğer yandan Sevr b. Urve'ye de Akîk mevkiinde bulunan, Humam³⁹⁸ ve Su'r diye anılan yerleri ikta etti. Bu iktaya dair de bir yazı yazdı.³⁹⁹

Benî Kuşeyr'in bundan sonraki temasları ve ridde olaylarındaki tutumları hakkında bilgi bulunmamaktadır.

16. Benî Kinâne Heyeti

Adını aldığı, Hz. Peygamber'in on dördüncü nesilden dedesi olan Kinâne'nin nesebi, Adnan'a kadar dayanır ve Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar b. Nizar b. Mead b. Adnan şeklindedir. Rasûlullah "Allah, İbrahim'in çocuklarından İsmail'i, Benî İsmail'den

³⁹⁵ İbn Sa'd, I, 290-291; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 298; Taberî, III, 83; Halîfe b. Hayyât, 248, 278; Şâmî, VI, 249.

³⁹⁶ İbn Sa'd, I, 290-291; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 65; İbn Hazm, *Cemhere*, 289; İbn Abdi'l-Berr, III, 1281.

³⁹⁷ Şiir şöyledir;

Heyetimiz Rasûlullah'a vardığında

Allah Rasûl'ü hırkayı ona hediye etmişti.

Öyle bir cömertten elde etmişti ki;

Tükenmez bir hazineye sahipti.

Kurak olduğu halde yeşillenen bir arazi verildi.

Heyetimiz ihtiyaçlarını Muhammed'den elde etti.

Hazinesinin üzerinde öyle bir genç vardı ki,

Kervanına yerilmeyi asla kabul etmez.

Aciz ve Mütereddît olanların emrine amadedir. İbn Sa'd, I, 291.

³⁹⁸ Yemâme yakınında Benî Kuşeyrlere ait sulak bir arazi. Hamevî, II, 298.

³⁹⁹ İbn Sa'd, I, 290; İbnü'l-Esîr, I, 298; İbn Kesîr, *El-Bidâye*, V, 206; Nüveyrî, XVIII, 47; Şâmî, VI, 340; Köksal, VII, 439-440; Temel, 78-79.

Benî Kinâne'yi, Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'den Benî Haşim'i ve onlar arasından da beni seçti" dediği rivâyet edilir.⁴⁰⁰

İslâm'dan önce meydana gelen ve temelde Kinâne ile Kaysîler arasında cereyan eden Ficâr Savaşlarına, genellikle taraflardan biri olan Kinâne Kabilesi mensupları sebebiyet vermiştir. Hudeybiye Antlaşması, Benî Bekir ile Huzâa arasında Cahiliye Dönemi'nden beri süregelen kan davasının bir tarafa bırakılmasını ve on yıllık bir barışı öngörmesine rağmen, Kureyş'in desteğini alan Benî Bekir üyeleri, Huzâa'ya bir gece baskın düzenledi ve bu saldırı sırasında Huzâa'nın yaşlı reisi Kâ'b b. Amr dâhil birçok kişi öldürüldü.⁴⁰¹ Huzâalılar bu olayın intikamının alınması konusunda yardım istemek üzere müttefikleri olan Hz. Peygamber'e, Amr b. Salim el-Huzâî ve Huzâalardan kırk süvariyle birlikte gönderdiler.⁴⁰² Heyet, Medine'ye gelince doğru Rasûlullah'ın yanına gitti ve başucunda durdular. Amr b. Salim, Hz. Peygamber'den izin alarak durumlarını anlatan bir şiir okudu. Ardından Rasûlullah'ın kendilerine yapılan baskından kimleri sorumlu tuttuklarını sorması üzerine, Benî Bekir ve bir kolu olan Benî Nûfâselerin ismini verdi. Hz. Peygamber'de Mekke'ye bir adam gönderip bu işi sorgulayacağını söyledi.⁴⁰³ Ardından da Huzâalılara yardım edeceğini beyan etti. Bu elçilik heyetinin gelişiyle Mekke'nin fethi ile sonuçlanan süreç başlamış oldu.⁴⁰⁴

Kinâneliler ile ilgili olarak bir diğer rivâyete göre kabilelerinden ayrılıp Tihâme'nin dağlık bölgesinde yaşadıkları ve eşkıyalık yaptıkları anlaşılan Kinâne, Müzeyne, Hakem ve Kâre kabilelerine mensup bir grup Hz. Peygamber'e temsilci gönderdiler. Rasûlullah da, onların Müslüman olup namaz kıldıkları ve zekât gibi ibadetleri yerine getirdikleri takdirde kendi himayesi altında olacaklarına, daha önceki davranışlarından sorumlu tutulmayacaklarına, herhangi bir haksızlığa maruz bırakılmayacaklarına ve aralarındaki kölelerin hürriyetlerine kavuşturulacağına dair yazılı güvence vermiştir.⁴⁰⁵

İbn Sa'd, Kinâne Kabilesi ile ilgili olarak ayrıca Vâile b. el-Eska'nın Rasûlullah'a gelmesini, Müslüman olmasını, ardından ailesine dönmesini ve tekrar Hz. Peygamber'in

⁴⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, IV, 107; Müslim, "Fezâil" 1; Tirmizî, "Menâkıb" 1; Beyhakî, I, 165; İbn Abdî'l-Berr, I, 26; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 22; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 255-256.

⁴⁰¹ Avcı, "Kinâne (Benî Kinâne)" *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 31.

⁴⁰² Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 22; İbn Sa'd, II, 137.

⁴⁰³ İbn Hişâm, IV, 36; İbn Sa'd, II, 137; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 22.

⁴⁰⁴ Önkâl, "Huzâa (Benî Huzâa)", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 431-433.

⁴⁰⁵ Ayrıntılarına için bkz. Müzeyne Kabilesi heyetleri.

yanına dönerek Tebük savaşına katılmasını nakletmektedir.⁴⁰⁶ Bu olay elçilik vazifesinden çok bireysel ihtida mahiyeti arz etmektedir.

17. Benî Abd b. Adî Heyeti

Hakkında çok fazla ayrıntılara sahip olunmayan Benî Abd b. Adiy'den bir heyet 5/626-627 yılında kavimlerini temsilen Medine'ye geldiler. Heyette Hâris b. Ühbân, Umeyr b. el-Ahrem, Mülle'nin çocukları Habîb ve Rebi'a ve yanlarında isimleri verilmeyen bir grup daha vardı. Heyettekiler görüşmeler esnasında Hz. Peygamber'e bir takım şartlar ileri sürmüşlerdi. Bu şartlar kabilelerin Kureyş'e yönelik düşüncelerini göstermesi açısından önemlidir.

Heyettekiler, "Ey Muhammed! Biz harem ehli ve sakinleriyiz. Harem ehlinin en azizleriyiz. Şayet Kureyş'den başkasıyla savaşırsan senin yanında savaşırız. Kureyş'le savaşırsan biz Kureyş'e karşı savaşmayız, zira biz seni ve mensup olduğun Kureyş kavmini severiz, sizden birisi, bizden birini hata ile öldürürse, kan diyetini ödersin. Bizden birisi, sizden birini öldürürse, diyetini biz öderiz" dediler. Temsilcilerin sözlerinden de anlaşılacağı üzere Arap kabileleri içerisinde Kureyş'in yeri çok farklıdır. Hz. Peygamber'in onların bu teklifini kabul etmesinin ardından heyettekiler Müslüman oldular.⁴⁰⁷ Olayı anlatan İbn Sa'd heyetin temasları ile ilgili başka bir ayrıntıya yer vermemektedir.

18. Benî Rebi'a; Abdilkays Heyeti

Adnân ve Kahtân'dan sonra Arapların nispet edildiği dört ana koldan biri olan Rebîa'nın (diğerleri Mudar, Kudâa ve Yemen) Esed, Tağlib, Vâil, Bekir, Şeybân, Hanîfe, Abdilkays, Kâsıt ve Ahmes gibi birçok kolu bulunmaktadır. Kabileye ismini veren Rebîa'nın soyu babası Nizâr b. Mead vasıtasıyla Adnân'a ulaşır ve Hz. Peygamber'in nesebi ile birleşir. Abdilkays mensuplarına Abdî, Kaysî, Abdükaysî veya Abkasî de denilir. İlk başlarda Tihâme'de yaşamakta olan Benî Abdilkays, sonradan Bahreyn ve Uman bölgelerinin sahil ve iç kısımlarına dağılmışlar, bu bölgelerde kısmen yerleşik, kısmen de göçebe olarak Bekr b. Vâil, Temîm ve Kinde kabileleri arasında yaşamaya başlamışlardır. İslâmiyet'in ortaya çıkışı sırasında Sâsânî hâkimiyeti altında bulunuyorlardı. Genel olarak putperest olan bu kabilenin içinde Hristiyanlığı kabul edenler de vardı.⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ İbn Sa'd, I, 292-293; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 207; Şâmî, VI, 343-344.

⁴⁰⁷ İbn Sa'd, I, 293; Nüveyrî, XVIII, 49.

⁴⁰⁸ İbn Hazm, *Cemhere*, 294-296; Hamevî, II, 174-175; Kalkaşendî, 338; Aycan, "Rebîa (Benî Rebîa)", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIV, 372-373; Fayda, "Abdilkays (Benî Abdilkays)", *DİA*, İstanbul 1988, I, 248.

Benî Abdilkays'ın Hz. Peygamber ile ilk temasları ve Müslüman olmalarına dair rivâyetler oldukça karışıktır. Başta Bahreyn olmak üzere Fırat kıyılarından Arabistan ortalarına kadar uzanan geniş bir sahaya yayılmış bulunan bu kabile mensuplarından bazıları, Uhud Gazvesi sırasında bir kervanla Medine'ye gelmiş ve Hz. Peygamber'le ilk defa o zaman görüşmüşlerdir. Daha sonra Benî Mustalik Gazvesi sırasında Rasûlullah ile karşılaşan bazı Abdilkayslılar da Müslüman olmuştur.⁴⁰⁹

Rasûlullah, 8/630 yılında Benî Reb'â'nın da bulunduğu Bahreyn'e mektup yazarak kendilerini İslâm'a davet etti. Mektupta ayrıca, kendisine yirmi kişi göndermelerini istedi. Mektubu ulaşmasının ardından Abdilkays Kabilesi davete icabet etmiş ve kendilerini temsilen yirmi kişilik bir heyeti, Medine'ye göndermişlerdir. Gelen bu heyetin başkanı Abdullah b. Avf el-Eşec idi.⁴¹⁰ Kafilde ayrıca Cârûd ve Eşec'in kız kardeşinin oğlu olan Münkız b. Hayyan'da vardı.⁴¹¹

Rasûlullah, henüz heyet Medine'ye gelmeden önce onların gelişlerini, yolculuk esnasındaki durumlarını haber vermiş, onların İslâm'a girmek için zorlanmadıklarını söylemişti. Ayrıca onlar için gelmeden önce hayır duasında da bulunmuş ve Abdilkays üyelerinin kendisinden bir mal talep etmek için gelmediklerine olan memnuniyetini belirtip onların doğunun en hayırlı insanları olarak nitelendirmişti.⁴¹²

Heyet, Hz. Peygamber mescitteyken yanına geldiler ve selam verip kendilerini tanıttılar. Rasûlullah, onları görünce “Hoş geldiniz! Abdilkays iyi bir kavimdir” buyurdu. Başkanları Abdullah b. Avf el-Eşec olan heyet üyeleri, Hz. Peygamber ile görüşmeden önce en iyi elbiselerini giyinmiş olarak gelmişlerdi. Nübüvvetten önce Muşakkar⁴¹³ ve Debâ⁴¹⁴

⁴⁰⁹ Fayda, “Abdilkays (Benî Abdilkays)”, *DİA*, I, 248.

⁴¹⁰ Eşec'in bilinen adı el-Münzir'dir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 246.

⁴¹¹ İbn Sa'd, I, 301, VIII, 106.

⁴¹² İbn Sa'd, I, 301, VIII, 104.

⁴¹³ Dûmetü'l- Cendel Panayırından sonra, güney Bahreyn'e doğru yola çıkılır, Bahreyn Körfezinden az içerdeki Muşakkar Pazarına gelinirdi. Bu panayır Hacer topraklarında, bu günkü adıyla el-Hasa'da bulunuyordu. Bu panayır da Cumadel-Âhire'nin ilk günü, yani Dûmetü'l- Cendel Panayırının kurulduğu Rebiü'l- Evvel'den üç ay sonra kurulur ve ayın sonuna kadar devam ederdi. Bu pazara Araplar yanında İranlılar da katılmaktaydılar. İslam öncesi dönemde Hz Peygamber de ticarî seyahatlerinden birinde kervan tüccarlarıyla birlikte Muşakkar Pazarına gelmiştir. Bu pazarı yönetenler ve onun sahipleri, Münzir b. Savâ'nın mensubu olduğu Temîm kabilesinin bir boyu olan Beni Abdullah b. Zeyd soyundan olurdu ve bu pazara yöneticileri o İran Kisraları tayin ederdi. Sonuç olarak bu pazarın yönetimi aslında Sâsâni Devletinin kontrolündeydi. Pazarı kontrol eden başkan, malları öşre (onda birlik gümrük vergisi) tâbi tutardı ve buna öşür denirdi Hicazlı ve Yemenli tüccarlardan bu pazara gelmek isteyenler, kervanlarının soyulmasını ve eşkıyalar tarafından baskına uğramasını önlemek için Kureyşli muhafız kollarını tercih ederlerdi. Sarıçık, 115-116.

⁴¹⁴ Debâ, günümüzde Hacer, Riyad ve Zahran arasında ki el-Hufûf'a dönüşmüştür. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 332. Debâ, Umman sahilinde, Hindistan'a açılan bir liman kenti idi. İslam öncesi dönemde Debâ'da, çok sayıda Zenci, Fars, Hintli ve Belûcistanlı yaşardı. Suhâr Panayırından sonra buraya geçilirdi. Debâ

panayırlarına katıldığı için bölgeyi ve insanlarını tanıyan Hz. Peygamber de heyetle yakından ilgilendi ve içlerinden Abdullah b. Eşec'in kim olduğunu sordu. Rasûlullah ile Eşec'in görüşmeleri sırasında üslubu ve samimiyeti konu açısından dikkat çekicidir. Çelimsiz ve çirkin görünümlü bir kişi olan Abdullah b. Eşec "Ya Rasûlullah insanın görünüşü önemli değildir. Önemli olan kalbi ve lisanıdır" dedi. Hz. Peygamber 'de "Kuşkusuz adamın derisinden su kovası yapılmaz. Bir adamın iki küçük şeyine ihtiyaç duyulur; diline ve kalbine" diyerek onu taltif etmiş ardından da "Sende Allah'ın sevdiği iki meziyet var, sabır ve yumuşak huy" diyerek iltifatta bulunmuştu.⁴¹⁵ Abdullah b. Eşec, bu hasletlerin kendisine doğuştan mı sonradan mı geldiğini sorması üzerine, Rasûlullah, onun doğuştan bu meziyetlere sahip olduğunu söylemiştir.⁴¹⁶ Ayrıca heyettekiler kendileri ile Medine arasında Mudar'dan kâfir bir kabilenin olduğunu ve haram aylardan başka Medine'ye gelemediklerini söylediler ve İslâm hakkında kendilerine öğütlerde bulunmasını istediler. Rasûlullah da, heyet üyelerine İslâm'ın temel kuralları ile ilgili telkinlerde bulundu. Bunlar; Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed 'in, O'nun Rasûlü olduğuna iman etmeleri, namaz kılmaları, zekât vermeleri, oruç tutmaları ve ganimetten beşte bir oranında vermeleriydi. Ayrıca bu bölgede üretildiğini tahmin ettiğimiz ve içki üretimi ile taşınması için yapılan kaplardan ve ürünlerden uzak durulmasını tavsiye etti. Bunlar kurumuş kabak, yeşil testi ve ziftlenmiş kaplardan ve ortası kazılıp, içinde hurma şarabı yapılan malzemelerden oluşan ürünlerdi.⁴¹⁷ Heyet üyelerine kendilerine yaptığı bu tavsiyeleri geride kalanlara da iletmelerini emretti. Hz. Peygamber onların gelmeleri ve eğitimi ile meşgul olduğu için öğle namazından sonraki sünnetleri tehir edip ikinci namazından sonra kılmıştır.⁴¹⁸

Heyette bulunan diğer bir kişi de Cârûd b. Bişr b. Mualla⁴¹⁹ idi. Cârûd, Medine'ye geldiğinde Hıristiyan idi. Hz. Peygamber, onu da İslâm'a davet etti ve Cârûd b. Bişr'de teklifi

panayırına doğudan, batıdan, Hint, Çin ve Sind'den tüccarlar geldiği gibi, İran ve Arap Yarımadası'ndan da tüccarları geliyordu. Bu yönü ile uluslararası ticaretin yapıldığı bir panayırdı. Bu pazar Receb ayının son günü başlardı ve burada öşürleri yine Kisrâ tarafından tayin edilen Umman Meliki Culandâ b. Müstekbir toplar ve Melikler gibi hareket ederdi. Sarıcık, 116.

⁴¹⁵ İbn Sa'd, I, 301.

⁴¹⁶ Ebû Dâvûd, "Edeb" 161; "Fayda, Abdilkays (Benî Abdilkays)", *DİA*, I, 249.

⁴¹⁷ Buhârî, "İman" 40, "İlim" 25, "Mevâkitü's-Salat" 2, "Zekât" 1, "Farzu'l-hums" 2, "Mevâkib" 4, "Meğâzî" 69, "Edeb" 98, "Haberü'l-Vâhid" 5, "Tevhid" 56, Müslim, "İman" 23, 24, 25; Ebû Dâvûd, "Eşribe" 7; Tirmizî, "İman" 5; Nesâî, "İman" 25.

⁴¹⁸ Sallâbi, II, 682-83.

⁴¹⁹ Asıl adı Bişr b. Amr, b. Haneş b. Mualla'dır. Adnânilerden Rebîa Kabilesi'nin Abdilkays koluna mensuptur. Abdilkays'ın reisi olup, Bekr b. Vâil Kabilesi ile savaşp köklerini kurduğu için bu lakabı almıştır. 21/641-642 yılında Hz. Ömer devrinde Ukbetü't-Tiyn bölgesinde öldürülünce "*Ukbetü'l-Cârûd*" unvanını aldı. İbn Sa'd, VIII, 105; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 330; Önkâl, "Cârûd b. Mualla", *DİA*, İstanbul 1993, VI, 194-195.

kabul edip Müslüman oldu. İbn Hişâm'da geçen bir rivâyete göre Cârûd, eski dinini terk ettiğini belirterek üzerinde bulunan bir borcunun buna karşılık olarak ödenmesini istedi. Hz. Peygamber de onun bu isteğini kabul etti. Dönüş zamanı geldiğinde ise Cârûd kendilerine binek hayvanları verilmesini istedi. Yanlarında o gün için verilebilecek bir binek hayvanlarının olmadığını belirten Rasûlullah'a Cârûd bu sefer yolları üzerindeki başıboş hayvanları alıp alamayacaklarını sordu. Bu konuda Cârûd'un ısrar edip üç kez tekrarlamasına rağmen Hz. Peygamber kesin bir dille yasakladı.⁴²⁰

Abdilkays Heyeti on gün boyunca Medine'de kaldılar ve Remle bt. Hâris'in evinde misafir oldular. Heyet üyeleri, bu zaman zarfında Hz. Peygamber'in yanına geliyorlar, Kur'ân'dan ve fıkıh hükümlerinden sorular soruyorlardı.⁴²¹

Heyet üyeleri temaslarını bitirip dönmek için izin istediklerinde, Rasûlullah onlara da hediyelerinin verilmesini istedi. Heyet lideri Abdullah b. Eşec'e diğerlerinden daha fazla miktarda verilmiştir. İbn Sa'd'a göre Eşec'e verilen hediye miktarı on üç ukiyye ve yirmi dirhem idi⁴²². Bu miktar, heyetlere verilen en büyük miktardır. Hz. Peygamber'in heyetteki Münkız b. Hayyan'ın yüzünü mesh etmesinden,⁴²³ görüşmelerin samimi bir havada geçtiğini anladığımız Abdilkays Kabilesi'ne yönelik Hz. Peygamber'in yazdığı iki adet mektup günümüze kadar ulaşmıştır. Bu mektuplardan ilkinde iman ve İslâm'ın temel hükümlerine yönelik ifadeler bulunmaktadır. İkinci mektup ise kabileye yönelik eman ve himaye hükümlerini içeren bir antlaşma niteliğindedir.

Mektuplar şu şekildedir;

“Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın Adıyla!

Bu, Allah'ın Elçisi Muhammed'den Abdu'l-Kayslar ve Bahreyn ile çevresindeki topraklarda oturanlara hitaben gönderilmiş bir yazıdır. Sizlerin İslâm'a bağlanarak ve Allah'a ve O'nun elçisine iman ederek benim huzuruma geldiğinizi ve O'nun dininin hükümlerine tâbi olmayı kabul ettiğinizi (beyan ederim). O halde, sizlerin hoşunuza gitsin ya da gitmesin, Allah'a ve O'nun Rasûlüne itaat etmeniz, namazlarınızı kılmanız, zekâtlarınızı ödemeniz, Beytullah'ı (Kâbe'yi) haccetmeniz ve Ramazan ayında oruç tutmanız (koşuluyla) bunu kabul ediyorum. Kendi aleyhinize de olsa, daima Allah rızası için adaletle hükmediniz. (Yine ben)

⁴²⁰ İbn Hişâm, IV, 306-307; İbn Sa'd, VIII, 105.

⁴²¹ İbn Sa'd, I, 301.

⁴²² İbn Sa'd, I, 302.

⁴²³ İbn Hişâm, IV, 306-307; İbn Sa'd, I, 301-302; İbn Habîb, 314, 317; Şâmî, VI, 256-260, 313-322; İbn Kayyım, IV, 157-161; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 371-379, VI, 469-473.

içinizdeki zenginlerin malları üzerinden belirli miktarların alınıp aranızdaki yoksullara dağıtılmasını (size tavsiye ederim). Bu (zekât) vergi(si) Allah ve Rasûlü'nün Müslümanların malları üzerinden tanzim edecekleri, farz kılınan miktarlarda yılda bir kez tahsil edilecektir".⁴²⁴

İkinci mektup ise;

"Allah'ın Elçisi Muhammed'den, Ekber (Lukayz) İbn Abdu'l-Kays'a! Onlar, Allah'ın ve O'nun Elçisinin eman ve himayeleri sayesinde, Cahiliye Dönemi'nde (İslâm'ı kabul etmelerinden önce) işledikleri cürüm ve cinayetlerden muaf tutulmuşlardır. Ancak, yaptıkları antlaşmalara bağlı kalmakla yükümlüdürler ve buna karşılık, onların hububat yolları kesilmeyecek, yağmur suları ile yeşeren otlaklar kendilerine yasaklanmayacak ve olgunluk dönemine gelmiş meyveleri toplamalarına engel olunmayacaktır. Onların arazileri, denizleri, yerleşik hayat süren insanları, göçebeleri ve memleketlerinden (askerî sefer amacıyla) çıkan herkese karşı, Peygamberin güvenli memuru Âlâ b. Hadramî sorumlu olacaktır. Bahreyn ahalisi her türlü tehlikeye karşı Âlâ'nın eman ve himayesinde olacak, herhangi bir tecavüz ve şiddete karşı ondan askerî destek sağlayacaklardır. Bu onları Allah'ın güvence ve emniyeti altına alacaktır. Onlar Muhammed'e karşı sözlerinden caymayacaklar ve herhangi bir yere baskın düzenlemeye kalkışmayacaklardır.

İslâm ordusu kendilerine ganimetten bir pay ayıracak, onlar hakkında hüküm verirken eşitliğe ve tutum ve davranışlarda ılımlı davranmaya özen gösterecektir. Her iki taraf da antlaşma hükümlerinde kendiliğinden bir değişikliğe gitmeyecektir. Allah ve Rasûlü buna şahit olsunlar"⁴²⁵ ifadeleri yer almaktadır.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra, Arap Yarımadası'nda irtidat olayları başladığı zaman Abdilkays Kabilesi'nden de irtidat edenler olmuştu. Ancak Cârûd iyilikle ve nüfuzunu kullanmak suretiyle bunlara engel olmuş ve çevredeki mürtedlere karşı da Âlâ b. Hadramî'nin yanında mücadele etmiştir.⁴²⁶ Umman'ın Debâ şehrinde irtidat eden Lakî b. Mâlik'in mağlûp edilmesinde, Mehre ve Yemen'deki isyanların bastırılmasında da faal rol oynamışlardır.⁴²⁷ İbn Hişâm, Cârûd b. Amr'dan bahsederken irtidat olayları ile ilgili olarak,

⁴²⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 163; *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 72.

⁴²⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 164; *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 72/a

⁴²⁶ Önkâl, "Cârûd b. Mualla", *DİA*, VI, 194-195.

⁴²⁷ Fayda, "Abdilkays (Benî Abdilkays)", *DİA*, I, 250.

onun Aru b. Münzir b. Numan ile birlikte irtidat faaliyetlerine karşı mücadele ettiklerini ve bunda başarılı olduklarını belirtir. Ayrıca onun konuşma metnine de yer verir.⁴²⁸

19. Benî Has'am Heyeti

Kabileye adını veren Has'am'ın asıl adı Eftel olup şeceresi Has'am b. Enmâr b. Nizar b. Maad b. Adnan'dır.⁴²⁹ Eftel, bir ittifak dolayısıyla kurban edilen hayvanın kanını ellerine ve vücuduna sürdüğü için Has'am lakabıyla anılmıştır. Has'amlılar bir kabile birliğini teşkil etmemekle birlikte menşei farklı bazı kabilelerin birleşmesinden meydana gelmiştir. İslâmiyet'in doğuşu sırasında Yemen-Hicaz hac yolu boyunca Tebâle'ye⁴³⁰ kadar uzanan bölgede yaşıyorlardı.⁴³¹

Has'amlılar, Cahiliye Devri'nde Beyt-i Has'am denilen Zülhalesa Tapınağı'na giderlerdi.⁴³² Bu tapınağın Yemen Kâbe'si adıyla da anılmasından ve Kâbe'ye denk tutulmasından rahatsızlık duyan Hz. Peygamber, Mekke'nin fethinden önce Müslüman olan Cerîr b. Abdullah el-Beceli'yi bir seriyyenin başında onu yıkmak üzere gönderdi. M. Fayda bu konuda şu tespiti yapmaktadır; "Hz. Peygamber tarafından, mahallî liderlerin kendi bölgelerinde İslâmiyet'i yaymak üzere faaliyete geçirilmesi, İslâmiyet'in intişarı bakımından belli başlı yollardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Muhammed (sav)'in merkezden ordular göndererek İslâmiyet'i yaymak üzere faaliyete geçmek yerine, yeni dini benimseyen kabile liderlerini kendi vatandaş ve komşu kabilelere göndermeyi tercih etmesi, onun toplum psikolojisini göz önünden uzak tutmadığının bir belirtisidir. Bu bağlamda Cerîr b. Abdullah'ın şahsiyeti de ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır".⁴³³

Cerîr b. Abdullah, kendisine karşı koyan bazı kişileri öldürdükten sonra tapınağı ortadan kaldırdı. Bu hadiseden sonra Has'am'ın ileri gelenlerinden As'a b. Zahr ve Enes b. Müdrîk'in de aralarında bulunduğu bir heyet Cerîr b. Abdullah ile birlikte Medine'ye geldiler. Medine'de, Rasûlü Ekrem'le görüşerek İslâmiyet'i kabul ettiler.⁴³⁴

Temasların ardından heyet üyelerinin, "Biz Allaha, Rasûlüne ve Allah'tan getirilip haber verilenlere inandık. Bize içindeki prensipleri uygulayacağımız bir mektup yaz" şeklinde

⁴²⁸ İbn Hişâm, IV, 307.

⁴²⁹ İbn Hazm, *Cemhere*, 390-391.

⁴³⁰ Tebâle: Tihâme arazisinde, Yemen yolu üzerinde; Mekke'ye sekiz günlük, Ta'if'e altı günlük mesafede bulunan Has'amların konak yeridir. Hamevî, II, 9.

⁴³¹ Kalkaşendî, 172; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 51.

⁴³² İbn Kelbî, 40-41.

⁴³³ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 56.

⁴³⁴ İbn Sa'd, I, 333; Algül, "Has'am (Benî Has'am)", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 281-282.

istekte bulunmaları üzerine Rasûlullah, onlar için genel af, toprak ve vergi miktarlarını belirtir bir mektup yazılmasını emretti. Mektuba Cerîr b. Abdullah ve diğer hazır bulunanlar şahitlik ettiler.

Mektubun metni şu şekildedir;

“Bu, Allah’ın Elçisi Muhammed’den Bîşe’de⁴³⁵ ve çölde yaşayan Has’am Kabilesi’ne bir mektuptur. Cahiliye Devri’nde döktüğünüz kanlarla ilgili sorumluluğunuz kaldırılmıştır. Sizin içinizden her kim İslâmiyet’i isteyerek veya istemeyerek kabul ederse, bolluk ve kıtlık zamanına göre artan eksilen yağmur suyu veya çiğ taneleri ile sulanan yumuşak arazideki ziraatın yetiştirilmesi ve yenilmesi kendisine aittir. Akan su ile sulanan yerlerden üşr (onda bir), kuyu suyu ile sulananlardan ise yarım üşr (yirmide bir) alınır”.⁴³⁶

Has’amlıların bir kısmı yukarıda yazan şartlara uymadılar. Bunun üzerine Rasûlullah, Safer 9/Haziran 630 da, o sıralarda Bîşe ile Türebe arasında yaşayan ve İslâm’a karşı laubali tavırlar sergileyerek taşkınlıklar yapan Has’amlılar üzerine Kutbe b. Âmir kumandasında yirmi kişilik bir seriyye gönderdi. İki taraf arasında şiddetli bir çarpışma oldu. Müslümanlar, âsilerden bazı erkekleri öldürdüler, bazı kadınları ise esir aldılar, davar ve develeri de toplayıp Medine’ye döndüler.⁴³⁷ Rasûlullah’ın vefatının ardında da Humeyda b. Nu’mân başkanlığında bazı Has’amlılar, Ezd ve Becile ile birlikte irtidat ettiler. İrtidat hareketlerinin bastırılmasında Cerîr b. Abdullah Becelî’nin büyük rolü olmuştur.⁴³⁸

20. Benî Suda’ Heyeti ve Ziyâd b. Hâris Es-Sudâi’nin Elçiliği

Kaynaklarda, Suda’ Kabilesi’nin İslâm öncesi dönemiyle ilgili bilgiler kısıtlıdır. İbn Hazm’ın büyük bir kabile olarak bahsettiği⁴³⁹ Mezhic Kabilesi’nin alt kollarından biri olan Benî Suda’nın soyu, Yezid b. Harb’e dayanır. Kabile, Yemen’de San’a’nın kırk iki fersah kuzeyinde kendi adıyla anılan bölgede yaşamaktaydı. Bu kabilenin alt kollarına Mezhic’in diğer kollarından Benî Hâris b. Ka’b ile ittifak kurduğu için Cenb diye anıldığı, Benî Suda’nın ayrıca Mezhic’in Sa’d el-Aşîre kolu ile ittifak yaptığı nakledilmektedir.⁴⁴⁰

⁴³⁵ Bîşe; Benî Selûllerin diyarı olup Yemen tarafında, halkı kalabalık Yemen vadilerindendir ve Tebâle ile arası yirmi dört mildir. Suları Tâ’if Hicaz’ından dökülen ve Has’amlarla Hilaller, Süvâe b. Âmir b. Sa’saalar kabilelerden birçok halkın toplandığı bir vadi idi. Hamevî, I, 99.

⁴³⁶ İbn Sa’d, I, 333; Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 186.

⁴³⁷ İbn Sa’d, II, 164; İbn Seyyidünnâs, II, 206; Kastallânî, I, 218-219; Diyarbekrî, II, 120.

⁴³⁸ Algül, “Has’am (Benî Has’am)”, *DİA*, XVI, 281-282.

⁴³⁹ İbn Hazm, *Cemhere*, 413.

⁴⁴⁰ İbn Hazm, *Cemhere*, 413; Kalkaşendî, 286-287; Avcı, “Suda’ (Benî Suda’)", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 457.

Rasûlullah'ın Cirane'den dönüşü sonrasında 8/630 yılında Medine'ye bazı Suda' temsilcileri gelmişlerdi. Bu kişiler henüz Rasûlullah ile görüşmemiş ve Müslüman olmamışlardı.⁴⁴¹ Belki de bunlar Medine'nin durumunu gözetlemek ve Müslümanlar hakkında bilgi sahibi olmak için gelmişlerdi. O güne kadar Müslüman olmayan bu kabile üzerine Hz. Peygamber, Yemen tarafına göndermeyi düşündüğü dört yüz kişilik bir birliği göndermeyi kararlaştırdı ve bu birliğin başına Sa'd b. Ubâde el-Hazreci'yi tayin etti. Hz. Peygamber'in, Sa'd'a beyaz bir sancak ile siyah bir bayrak vermesi ve oraya vardığında Suda' Kabilesi ile de harp etmesini emretmesinin ardından birlik hazırlıklarını tamamladı ve hareket etti. Bu esnada yukarıda bahsettiğimiz Medine'de bulunan ve Suda' Kabilesi'ne mensup olan Ziyâd b. Hâris es-Sudaî, bu seferin kendi memleketi üzerine de yapılacağını öğrenir öğrenmez hızlıca Hz. Peygamber'e geldi. Rasûlullah'a arkasında bıraktığı kabileyi temsil ettiğini, hazırladığı orduyu geriye çekmesini ve kendisine biat etmeyi, kabilesi adına garanti ettiğini söyledi. Bunun üzerine Peygamber, orduya haber saldı ve geriye çağırdı. Ziyâd b. Hâris kavmine durumu izah eden bir mektup yazdı ve bundan on beş gün sonra da, on beş kişilik bir heyet halinde Suda' temsilcileri Medine'ye geldiler⁴⁴². Bu arada Rasûlullah'ın Suda' Kabilesi'ne bir yazı yazdığından bahsedilirse de bu mektup günümüze kadar ulaşmamıştır.⁴⁴³

Sa'd b. Ubâde, Suda' heyetinin gelişinin ardından, Rasûlullah ile görüşerek onları misafir etmek için izin aldı. Önce onlar ile dostluk kurdu, üzerlerine yeni elbiseler giydirdi ve evinde misafir etti.⁴⁴⁴ Suda' elçileri, Hz. Peygamber ile görüşmelerinin ardından Müslüman oldular ve kendi kavimleri adına da biat ettiler. Görüşmeler esnasında Rasûlullah –Ziyâd b. Hâris es-Sudaî'ye yönelik övgü niteliğinde– kendisinin kabilesi içinde sözü geçen bir adam olduğunu söylemesi üzerine, oda tevazu göstererek Allah ve Rasûlü sayesinde bunun mümkün olduğunu belirtmiştir. Bu heyetin ne kadar süre ile Medine'de kaldığı ve kendilerine dönüşte ne gibi hediyeler verildiği hakkında bir malumat yoktur. Suda' Kabilesi'nin arasında İslâmiyet'in yayıldığı Veda Haccı'na yüz kişilik bir kabile halinde katılmalarından anlaşılmaktadır.⁴⁴⁵

⁴⁴¹ Ahmed b. Hanbel, IV, 168-169.

⁴⁴² İbn Sa'd, I, 313, VI, 273-274; İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Kastallânî, I, 217; Diyarbekrî, II, 130; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 113.

⁴⁴³ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 242-242/a-b.

⁴⁴⁴ İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211.

⁴⁴⁵ İbn Sa'd, I, 313, VI, 273-274; İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Şâmî, VI, 294-297.

Bazı kaynaklarda Rasûlullah'ın Ziyâd b. Hâris es-Sudaî'yi, kabilesi üzerine emir tayin ettiği ve zekâtta da pay verdiğini belirten rivâyetler vardır. Bu rivâyetler arasında farklılıklar olmasına rağmen genel olarak; Ziyâd b. Hâris es-Sudaî, kavmine emir olmayı ve zekâtta kendisine pay verilmesini istedi. Rasûlullah'da isteklerine yerine getirdi, fakat Ziyâd, Hz. Peygamber ile çıktığı yolculuk esnasında, emirliğin zorluğu ve tehlikeleri, ihtiyacı olmadan bir şey istemenin olumsuzluğu üzerine bazı sözlerini duydu. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in yanına giderek kavminin emirliğinden vaz geçtiğini ve zekâtta kendisinin talebi üzerine verilecek olan payından da kendisini azletmesini rica etti. Hz. Peygamber'de bu isteği kabul etti ve bir başkasını emir olarak Suda' Kabilesi'ne tayin etti. Bu sefer esnasında Ziyâd b. Hâris, Rasûlullah'ın emriyle bir sabah namazında da ezanı okumuştur. Bilâl-i Habeşî'nin kamet getirmek için hareket edince Rasûlullah, Bilâl'e; "Ezanı okuyanın kameti getirmek de hakkıdır" demiş, bunun üzerine Ziyâd kamet getirmiştir. Ayrıca Ziyâd b. Hâris bu sefer esnasında, Rasûlullah'a memleketlerinde bir su kuyusu bulunduğunu ve yaz aylarında suyunun çekilmesinden dolayı sıkıntıya düştüklerini, bunun için kendilerine dua etmesini istedi. Rasûlullah'da onlar için dua etti.⁴⁴⁶

İrtidat hareketlerine esnasında; Yemen bölgesinde bazı kabileler irtidat ettiği halde Benî Suda' Kabilesi bu hareketlere katılmamıştır.⁴⁴⁷ Kadisiye Savaşı, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ve Tevvâbîn Hareketi gibi bazı olaylarda, Benî Sudâ' Kabilesi mensuplarının da yer aldığı nakledilmektedir.⁴⁴⁸

21. Benî Kureys Elçileri

Hz. Peygamber'in Mekke döneminde ki faaliyetleri genel olarak bireysel ihtidâlar ile sonuçlanmış, kitle halinde bir İslâmlaşma görülmemiştir. Medine döneminde ise başta Medine halkı olmak üzere kitlesel ihtidâlar başlamış ve İslâm Devleti kurulmuş, lâkin bu İslâmlaşma olayları ilk başlarda istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Bunun nedenini İbn Hişâm; "Şüphesiz Araplar, İslâm hakkında Kureys'i gözlemlemekteydi. Onlar Kureys'i insanların önderi, yol göstericisi, Allah'ın evinin sakinleri, İsmail (as) çocukları ve Arapların önde gelenleri olarak kabul ediyorlardı. Kureys, Rasûlullah ile savaşa tutuşmuştu ve ona muhalefet

⁴⁴⁶ Kaynaklarda bu olay bir mucize ile birlikte verilir. Buna göre Rasûlullah, yerden aldığı yedi tane taşla bir şeyler okuduktan sonra uzatmış ve memleketlerine vardıklarında bu taşları kuyuya atmalarının emretmişti. Memleketine döndükten sonra söyleneni yapan Ziyâd b. Hâris, kuyunun suyunun hiç eksilmediğini ve suyun dibinin görünemeyecek kadar su ile dolduğunu haber vermiştir. İbn Sa'd, I, 313, VI, 273-274; İbn Kayyim, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 250; Şâmî, VI, 294-297.

⁴⁴⁷ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 118.

⁴⁴⁸ Kehhâle, II, 636; Avcı, "Suda' (Benî Suda')", *DİA*, XXXVII, 458.

etmekteydiler. Hz. Peygamber'in Mekke'yi fetih etmesi, İslâm ordularının onları yenilgiye uğratması ve Kureyş'in İslâm'ı kabul etmesiyle birlikte, diğer Arap kabileleri Allah Rasûlü ile savaşıma ve düşmanlık etmeye güçlerinin yetmeyeceğini anladılar. Bunun üzerine Kur'an'da da ifade edildiği üzere "fevc-fevc (bölük-bölük)"⁴⁴⁹ Allah'ın dinine koşmaya başladılar" şeklinde açıklar.⁴⁵⁰ İbn Hişâm'ın bu görüşüne klasik ve çağdaş İslâm tarihçileri muhalefet etmemişlerdir.⁴⁵¹

O dönem Arap kabilelerinin psikolojisini anlatmak adına önemli olan bu örnekte olduğu gibi, bütün yarımada Kureyş'i gözlemlemekteydi. Bu nedenle Hz. Peygamber'e Kureyş'in göndermiş olduğu elçilerin tespiti önem arz etmektedir.

a. Peygamberliğin İlk Yıllarında İkna İçin Gelen Kureyş Elçileri

Rasûlullah, peygamberlik görevini açıktan ifa etmeye başlamasının hemen akabinde en büyük muhalefeti, yine kendi kabilesi olan Kureyş'ten görmüştü. İlk etapta alaycı ve hâkir gören bir tavır takınırlarken, daha sonra bu tavırları giderek sertleşmeye başlamış ve tepkileri birçok defalar ölüm tehdidine, hatta suikast teşebbüslerine kadar varmıştır. Bu bölümde bireysel olarak Rasûlullah'la olan münasebetlerinden ziyade bütün Kureyş'i temsilen gelen heyetler ve münasebetleri ele alınacaktır.

Hz. Peygamberin kararlı duruşu ve Ebû Tâlib'in onu himaye etmekten vazgeçmesi üzerine başta Ebû Cehil olmak üzere Kureyş ileri gelenleri, Ebû Tâlib'e gelerek Rasûlullah'ı çağrılmalarını ve onunla antlaşmak istediklerini bildirdiler. Bunun üzerine oraya gelen Peygamber'e davasından vazgeçmesi karşılığında, Kureyş reisliği, servet, kadın vs. içeren ya da hasta ise tedavisine yönelik birçok vaatlerde bulundular. Buna mukabil Rasûlullah, bunların hiçbirisine talip olmadığını, Allah'ın birliğini kabul etmeleri ve kendisinin de rasûl olduğuna şahitlik etmeleri halinde hem Araplara hâkim olacaklarını hem de cennete gireceklerini vadetti. Buna tepki gösteren heyettekiler oradan ayrıldılar ve bir daha uzlaşmayacaklarına yemin ettiler.⁴⁵²

Bir başka seferde Kureyşîler, Hz. Muhammed (sav)'i kendi bilgileri ile yenemeyeceklerini anlayınca Yahudilerden ve Hristiyanlardan kitaplarında bulunan bilgileri öğrenip Rasûlullah'ı bu bilgiler ile cevapsız bırakmayı tasarladılar. Bunun içinde Nadr b.

⁴⁴⁹ Nasr, 110/2.

⁴⁵⁰ İbn Hişâm, II, 560.

⁴⁵¹ Kara, "Heyetler Yılı (Senetü'l-Vüfûd): Tarihsel arka plân üzerine bir inceleme", *İSTEM*, 102.

⁴⁵² İbn Sa'd, I, 189-192, Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 231.

Hâris ile Ukbe b. Ebi Muayt'ı görevlendirdiler. Medine'ye gelen bu iki zat Yahudiler ile görüştüler, durumu anlattılar ve kendilerine yardımcı olmalarını istediler. Yahudiler de, Rasûlullah'a Ashâb-ı Kehf'i, Zülkarneyn'i ve Ruh'u sormalarını eğer bunları bilemezse yalancı olduğunu bilirse doğru insan olduğunu ve ona tâbi olmalarını söylediler. Mekke'ye dönen bu iki kişi olan bitenleri Mekke müşriklerine anlattılar ve Hz. Peygamber'i davet ederek kendisine, öğrendikleri bu üç soruyu sorarak plânlarını uygulamaya koydular. Rasûlullah ise kendisine biraz müsaade edilmesini yarına istedikleri cevapları vereceğini söyledi. Kaynaklarda bu esnada Rasûlullah'ın “*İnşallah*” dememesi nedeniyle Allah tarafından uyarılmak maksatlı olarak cevapların bildirilmediği ve bu esnada Kureyşîlerin “Muhammed ‘yarın haber vereyim’ diye bize söz verdiği halde, kendisine sorduğumuz şeylerden hiçbirini hakkında bize bir haber vermiyor!” diyerek yaygaraya başladıkları rivayet edilmiştir. Gecikmenin ardından Kehf suresi indirilmiş ve hem Rasûlullah'a uyarıda bulunulmuş hem de müşriklerin sorularına cevap verilmişti.⁴⁵³

b. Savaşlar Esnasında Kureyş Elçileri

Kureyş Kabilesi'nin resmî olarak Hz. Peygamber'e gönderdiği ilk elçi Ebû Rafî'dir⁴⁵⁴. Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre hicrî 2. yılda, Bedir Savaşı'ndan kısa bir müddet sonra Kureyşliler, Ebû Rafî'yi, savaşta esir düşen Kureyşlilerin durumlarını görüşmek üzere elçi olarak Medine'ye gönderdiler. Rasûlullah ile olan görüşmeleri esnasında bu zatın gönlü yumuşadı ve Müslüman olmaya karar verdi. Hz. Peygamber'e gelerek, “Bundan böyle asla Kureyş'e geri dönmeyeceğim” dedi. Hz. Peygamber ise “Ben ahdimi bozmam ve (bana gelen) elçilere baskı yapmam. Fakat sen (Kureyş'e) geri dön. Eğer şu anda kalbine gelen (İslâm'a girme arzusu orada yine) kalbine gelecek olursa (o zaman buraya) dön gel” buyurdu. Elçi Rafî, Mekke'ye geri döndü, vazifesini tamamladıktan sonra tekrar Medine'ye geldi ve Müslüman oldu.⁴⁵⁵

Bu arada, Bedir Harbi'nde Müslümanlara esir düşen müşriklerin akrabalarından bazı kimseler, esirlerin fidyelerini vererek, onları Mekke'ye götürmek üzere Medine'ye geldiler. Mekke'nin çeşitli boylarından, sekiz heyet içinde, on beş kişinin bu maksatla geldiği gerekli parayı getirip akrabalarını esaretten kurtardıkları görülür. Ancak bunları Kureyş adına gelmiş

⁴⁵³ İbn Hişâm, I, 321-322; İbn Seyyidünnâs, I, 108-109; İbn Kesîr, *Tefsir*, III, 71-72.

⁴⁵⁴ Ebû Dâvûd bu hadisin râvîlerini anlatırken Ebû Râfî'nin bir kipti olduğunu belirtir. Ebû Dâvûd, IV, “Cihâd”, 2758, İbn Hişâm ise köle olduğunu söyler. İbn Hişâm, I, 460

⁴⁵⁵ Ebû Dâvûd, IV, “Cihâd”, 2758; İbn Hişâm, I, 420; Hamidullah, *İslâm'da Devlet İdaresi*, 191; Sönmez, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, 63.

resmî elçiler olarak değil, akrabalık gayretiyle gelmiş özel şahıslar olarak değerlendirilmelidir.⁴⁵⁶

c. Hudeybiye'de Kureyş Elçileri

Adını altında Rıdvan Beyatı'nın yapıldığı hadbâ adlı ağaçtan⁴⁵⁷ yahut yanındaki Şecere Mescidi diye anılan mescidin yanındaki kuyunun isminden alan Hudeybiye, Mekke'nin 17 km. batısında ve eski Cidde yolu üzerindedir.⁴⁵⁸ Hz. Peygamber, gerek siyasi şartların olgunlaştığını düşünmesi⁴⁵⁹ gerekse de Kur'ân ayeti ile⁴⁶⁰ onaylanan rüyası üzerine,⁴⁶¹ hicretin 6. yılı Zilkade ayının başı, Pazartesi günü (Mart 628) ashâbıyla birlikte yola çıktı.⁴⁶² Rasûlullah, İbn Ümmü Mektûm'u namaz kıldırmak⁴⁶³, Nümeyle b. Abdullah el-Leysî'yi de şehri idare etmek üzere yerine vekil bırakıp⁴⁶⁴ 1400-1700 kişilik⁴⁶⁵ bir Müslüman grubu ile birlikte umre yapmak için Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Hendek Gazvesi'nde 3000 civarında savaşılan asker olduğu göze alınırsa Hz. Peygamber bu sefere, askerî kuvvetin yarısını getirmiş diğer yarısını ise Medine'de güvenlik maksatlı bırakmış olmalıdır.⁴⁶⁶ Niyetlerinin sadece umre olduğunu ve askerî bir amaç taşımadıklarını göstermek için Zülhuleyfe 'ye gelindiğinde Hz. Peygamber ve ashâbı ihrama girmişler⁴⁶⁷ ve yanlarına da yetmiş deve⁴⁶⁸ almışlardı.

⁴⁵⁶ Temel, 175.

⁴⁵⁷ İbn Sa'd, II, 103; Müslim, "İmâre" 18; Taberî, I, 632. "Semüre" denilen, sakız ağacı veya dikenli bir ağaç türü. Zürkânî, II, 216.

⁴⁵⁸ Hamevî, II, 229; Köksal, V, 251; Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", *DİA*, XVIII, 297.

⁴⁵⁹ Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", *DİA*, XVIII, 297.

⁴⁶⁰ "Andolsun, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Harâm'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi." Fetih 48/27.

⁴⁶¹ Hz. Peygamber'in rüyasında; yanında ashâbı olduğu halde saçlarını tıraş etmiş veya kısaltmış bir vaziyette güvenle Mekke'ye girdiğini, Kâbe'nin anahtarını teslim aldığını ve Arafat'ta vakfe yapanlar ile birlikte vakfe yaptığını görmüştü. İbn Hişâm, III, 336; Vâkıdî, II 227; Dımaşkî, V, 53

⁴⁶² İbn Hişâm, III, 321; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 225; İbn Sa'd, II, 97; Belâzurî, *Ensâbü'l-Esrâf*, I, 349; Taberî, III, 71, İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 207, Beyhakî, *Delâil*, IV, 91, İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 200.

⁴⁶³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 225; İbn Sa'd, II, 97; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Bustî (ö. 354-965), *es-Sîretu'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ'*, Beyrut. t.y, 280. İbn Hişâm, Nümeyle b. Abdullah'ın Medine'ye görevlendirildiğini nakleder. (İbn Hişâm, III, 321.) Zürkânî ise, Rasûlullah Nümeyle'yi ve Ebû Rühm'ü düzeni korumaları için, İbn Ümmü Mektûm'u ise namaz kıldırmak üzere görevlendirmiştir. (Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, II, 689; Zürkânî, *Mevâhib*, II, 180.)

⁴⁶⁴ İbn Hişâm, III, 321. Belâzurî, Ebû Rühm Külsüm b. Husayn el-Gıfârî'nin de ismini vererek aynı anda üç kişinin vekil olarak bırakıldığını söyler. Belâzurî, *Ensâbü'l-Esrâf*, I, 350.

⁴⁶⁵ 1400 kişi (İbn Hişâm, III, 322, Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 227, İbn Sa'd, II, 97), 1500 kişi (İbn Seyyidünnâs, II, 11), 1600 kişi (Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 227, İbn Sa'd, II, 95); Hâlife b. Hayyât 700 kişi ile 1500 arası rivâyetleri sıralar. (Hâlife b. Hayyât, 106); 1700 kişi (Kastallânî, I, 163) olarak vermişlerdir.

⁴⁶⁶ Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", *DİA*, XVIII, 298.

⁴⁶⁷ Öz, Şaban, *İslam Tarihi*, Çizgi Yay., Konya 2010, 59.

⁴⁶⁸ İbn Hişâm, III, 322; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 573; İbn Sa'd, II, 95.

Kureyş Müşrikleri ise Ehâbiş'ten kendilerine tâbi olanlar ile Sakîf Kabilesi'ni de yanlarına alarak Hz. Peygamber'i ne pahasına olursa olsun Mekke'ye sokmamaya yemin ettiler. Buna karşın Rasûlullah, Büsr b. Süfyân Huzâi el-Kâ'bî'yi niyetlerini açıklaması, umre yapmaktan başka amaçlarının olmadığını Mekkelilere bildirmesi ve onların durumu hakkında da bilgi toplaması için Mekke'ye göndermişti.⁴⁶⁹ Büsr dönüşünde, Kureyşlilerin Müslümanların gelişini haber aldıklarını ve savaşmak için müttetiklerini topladıklarını haber verdi. Diğer yandan Kureyş yöneticileri, durumu kontrol etmek ve gözdağı vermek için ile Hâlid b. Velîd kumandasında⁴⁷⁰ iki yüz kişilik bir süvari birliğini Müslümanları gözetlemeleri ve gerekirse müdahalede bulunmaları için Gamîm mevkiine göndermişlerdi.⁴⁷¹ Sürekli İslâm ordusunu takipte kalan bu birlik aynı zamanda elde ettiği bilgileri Mekke'ye aktarıyordu.⁴⁷² Hz. Peygamber, Hâlid b. Velîd'in üzerlerine geldiğini öğrendiği zaman, bir çarpışma çıkmaması ve kan dökülmemesi için yolunu değiştirmiş⁴⁷³ ve Kureyş birliğine yakalanmadan Hudeybiye'ye ulaşip orada konaklamıştı.⁴⁷⁴

Rasûlullah'ın Hudeybiye'de konakladığı bir esnada Huzâa Kabilesi'nden Büdeyl b. Verkâ, Huzâalardan bir grup ile gelerek selam verdiler. Eskiden beri Hz. Peygamber ve Müslümanlar ile araları iyi olan Huzâalılar, Mekke'de olup bitenleri gizlice Medine'ye bildirirlerdi.⁴⁷⁵ Büdeyl b. Verkâ ve yanındakiler, Rasûlullah'a niçin geldiklerini sorup Mekke'nin durumundan ve Müslümanlara karşı kurulan ittifaktan bahsedip bunun için Kureyş ve müttetiklerinin yemin ettiklerini haber verdiler.⁴⁷⁶ Hz. Peygamber ise savaşmak niyetinde olmadıklarını, barışçı amaçla ve umre niyeti ile geldiklerini Büdeyl'e söyledi. Kureyş'in ısrar etmesi halinde savaşmaktan çekinmeyeceklerini ilave ederek bunu yapmak istemediğini, kendisinin antlaşma yapmak taraftarı olduğunu ayrıca Kureyş'in işlerine karışmamasını ve

⁴⁶⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 225.

⁴⁷⁰ Rasûlullah ve ashâbına karşı hareket etme konusunda yetkili olarak Safvan b. Ümeyye, Süheyl b. Amr ve İkrime b. Ebu Cehil'i tayin etmişlerdi. Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 231.

⁴⁷¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 231-232; İbn Sa'd, II, 95.

⁴⁷² Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 232; İbn Sa'd, II, 98.

⁴⁷³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 235.

⁴⁷⁴ Öz, *İslam Tarihi*, 59.

⁴⁷⁵ İbn Hişâm, III, 325, 326; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 244-245; Ahmed b. Hanbel, IV, 323.

⁴⁷⁶ İbn Hişâm, III, 325, 325; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 245 Abdurrezzak, V, 333, Buhârî, "Hacc" 106, "Megâzî" 35; Taberî, III, 74, İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, II, 2, 201

insanlar ile kendisini baş başa bırakmasını, saldırgan tutumlarından vazgeçmelerini istemişti.⁴⁷⁷

Söylenenleri dinleyen Büdeyl b. Verkâ, bineğine bindi ve geri döndü. Mekke'ye vardığında kendisini karşılayanlara, “Vallahi, böyle bir düşüncüyü ortaya koyana karşı asla muzaffer olamazsınız” dediyse de İkrime b. Ebû Cehil ile Hakem b. el-Âs ve yanındakileri ikna edemedi. Kureyşiler bu sefer de Büdeyl ve arkadaşlarını istihbarat almak için geldikleri (casuslukla) yönünde suçlamalarda bulundular. Kendilerinin Hz. Peygamber'den bir şey duymaya ihtiyaçları olmadığını, asıl Hz. Muhammed (sav)'e dönerek, onu asla Mekke'ye sokmayacaklarını iletmesini söylediler. Olaya şahit olan Urve b. Mes'ud oradakilere, yaptıklarının çok saçma olduğunu Büdeyl'in söyleyeceklerini dinlemelerini, işlerine gelirse kabul edeceklerini, işlerine gelmezse bırakacaklarını söyledi. Safvan b. Ümeyye ve Hâris b. Hişâm'da ona destek verince “Haydi işittiklerini anlat bakalım” dediler, Büdeyl de olup bitenleri orada bulunanlara anlattı.⁴⁷⁸

Anlatılanları dinleyen Urve b. Mes'ud, Kureyş ileri gelenleri ile konuşarak onları bir kez de kendisini elçi olarak göndermeye ikna etti ve hemen yola çıktı.⁴⁷⁹ Birçok defalar elçilik görevinde bulunduğunu yine kendi sözlerinden andığımız Urve b. Mes'ud, Kureyşliler için de hatırı sayılır bir kişi idi. Hz. Peygamber'in yanına geldikten sonra da bu tecrübesi ile hareket ettiği görülmektedir. Hudeybiye'ye gelen Urve, devesini çöktürdü ve Rasûlullah'ın önünde oturdu. Söze ilk olarak o başladı ve Hz. Peygamber'e -yanındaki sahabeleri kast ederek- bir takım devşirme ve toplama kişileri toplayarak kendi kabilesinin başına bela ettiğini, bundan amacının kabilesini yok etmek olduğunu söyleyerek suçlamalarda bulundu. Geride bıraktığı Mekkelilerin Ehâbiş ile kendilerine bağlı bulunan birçok kabileleri de davet edip zırhlarını giymiş vaziyette beklediklerini ve kendilerini Mekke'ye sokmamak için yemin ettiklerini anlattı. Ardından ya kendi kabilesi olan Kureyş'i yok edeceğini –ki daha önce Araplar arasında böyle bir olayın görülmediğini söylemiş– ya da yanında bulunan Rasûlullah'ın ashâbını kast ederek onların asil insanlar olmadığını, hiç birisini tanımadığını ve yakında Hz.

⁴⁷⁷ Buhârî, “Şurût” 15, 1, “Hacc” 106, “Muhsar” 3, “Megâzî” 35, Tefsir, “Müntehine” 2; Ebû Dâvûd, “Cihâd” 168, (2765, 2766), “Sünnet” 9, (4655); Taberî, III, 74; Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 244-245; İbn Sa'd, II, 96; Abdurrezzâk, V, 333; Köksal, V, 278.

⁴⁷⁸ Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 245-246, Buhârî, “Şurût” 15, 1, “Hacc” 106, “Muhsar” 3, “Megâzî” 35, “Tefsir”, “Mümtahine” 2; Ebû Dâvûd, “Cihâd” 168, (2765, 2766), “Sünnet” 9, (4655); Taberî, III, 74, Köksal, V, 278-279.

⁴⁷⁹ Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 246; Abdurrezzak, V, 334, Taberî, III, 74; İbn Hacer, *Metâlibu'l-Âliye*, IV, 235.

Peygamber'i terk edeceklerini ima etmişti.⁴⁸⁰ Bu esnada orada hazır bulunan Hz. Ebû Bekir, Urve'nin sözlerine kızarak hakaret etmiş ve kendilerinin Rasûlullah'ı asla bırakmayacaklarını söylemişti. Urve b. Mes'ud, Hz. Ebû Bekir'i tanıyamamış ve konuşanın kim olduğunu Rasûlullah'a sormuş, onun Ebû Kuhâfe'nin oğlu olduğunu söylemesi üzerine Urve; Hz. Ebû Bekir'in kendisi üzerinde bir iyiliğinin bulunduğunu, daha henüz bu iyiliğin karşılığını ödemediğini, bunun için ona cevap veremeyeceğini söylemişti.⁴⁸¹ Burada Urve b. Mes'ud'un Hz. Ebu Bekir'i tanımıyor olması pek mümkün görünmemektedir. Muhtemelen Hz. Ebu Bekir ve diğerlerinin üzerlerinde ve yüzlerinde zırh türü bir giysi olmalıdır. Rasûlullah, Urve'ye cevap olarak, –hazırlamış oldukları kurbanlıkları da göstererek– umre amaçlı geldiklerini, savaşmak niyeti olmadıklarını belirtmiştir. Urve'den Kureyş'e geri dönmesini, geniş amaçlarını ve gördüklerini onlara aktarmasını istemiş, Kureyş'in kendi akrabaları olduğunu ve yapılan mücadelelerin onları yıprattığından bahsederek savaş taraftarı olmadıklarını, savaşta da zaten bir hayır olmadığını, harp ettikleri takdirde Kureyş'in iyice yıpranarak yok olma tehlikesi ile karşılaşacaklarını iletmesini istemiştir. Kureyş'in Kâbe ile kendisinin ve Müslümanların arasından çekilmesini, umrelerinin yapılmasına müsaade etmelerini söyledi. Ayrıca böyle yapmaları halinde nesillerinin korunacağını, diğerlerinin Müslümanlara galip gelmesi halinde Kureyş'in istediğinin olacağını belirtti. Aksi takdirde kararlılığını ifade ederek “Vallahi, ben, bu din uğrunda, başım gövdemden ayrılıncaya (ölünceye), Allah'ın bu husustaki hükmü yerine gelinceye kadar, insanların aklarına, karalarına karşı savaşacağım!” buyurmuştu.⁴⁸²

Bu konuşma sırasında Urve b. Mes'ud eli ile o zamanki Arapların âdeti üzere samimiyet göstergesi olarak⁴⁸³ Hz. Peygamber'in sakalıyla oynuyordu. Bu esnada Rasûlullah'ın yanında, elinde kılıç, başında miğfer nöbet tutan Muğîre b. Şu'be, Urve'nin Hz. Peygamberin sakalına her dokunuşunda, hemen kılıç kınının ucu ile elini iterek; “Elin kesilmeden Rasûlullah'ın sakalından elini çek! Müşrik elinin ona dokunması lâayık değildir” demekteydi. Urve, bu tepkiye şaşırılmış, sinirlenmiş ve Rasûlullah'a “bu kaba ve kötü huylu adam kim?” diye sormuş, Rasûlullah ona gülümseyerek “Bu, senin kardeşinin oğlu⁴⁸⁴ Muğîre b. Şû'be'dir!”

⁴⁸⁰ İbn Hişâm, III, 327; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 246; Ebû Yûsuf, 209; Ahmed b. Hanbel, IV, 324; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 201; Köksal, V, 281-282.

⁴⁸¹ Burada bahsi geçen Hz. Ebû Bekir'in Urve b. Mes'ud yanındaki iyiliği: bir diyeti ödeyebilmek için yardım talebinde bulunmuş, herkes ona bir hisse verirken Hz. Ebû Bekir on hisse vermişti. Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 247.

⁴⁸² Yâkubî, *Târih*, II, 54; Ebû Yûsuf, 209-210; Köksal, V, 281-282.

⁴⁸³ Zürkânî, II, 191.

⁴⁸⁴ Urve, Muğîre'nin babası Şu'be'nin amcası idi. Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II, 698, Zürkânî, *Mevâhib*, II, 191.

demmişti. Bunu duyunca daha sinirlenen Urve b. Mes'ud, Muğîre b. Şu'be'nin eskiye ait olan bir cinayet⁴⁸⁵ olayını anımsatıp hala onun yaptığı zararı ödemeye çalıştığını hatırlatmıştı.⁴⁸⁶

Tecrübeli bir diplomat olduğu daha önce de belirtilen Urve b. Mes'ud, bu esnada çevresini gözlemlemekten geri durmamış ve sahabenin Rasûlullah'a olan davranışları dikkatini çekmişti. Ayrıca Mekke'nin ve Kureyş'in ileride düşeceği durumu da tahmin etmişti. Bunu Mekke'ye döndükten sonra Kureyşlilere özellikle söyleme gereği duyarak görüşmeler esnasında gördüklerini anlatmış ve Hz. Peygamber'in ashâbının Rasûlullah'a olan sevgisinden, bağlılığından bahsederek onları uyarmış, sağduyulu davranmaya davet etmişti. Bu sözlerinden Hz. Peygamber'in yanında çok da kısa kalmadığı anlaşılan, ayrıca Hz. Peygamber'in ve sahabelerin tutumlarından oldukça etkilendiği ortaya çıkan Urve b. Mes'ud, Kureyşlilere, Hz. Peygamber ile antlaşma yolunu tutmalarını tavsiye etmişti. Beklemedikleri bu uyarı karşısında şaşırان Kureyşliler, Urve b. Mes'ud'a kendisini çok sevmemiş ve güvenmemiş olsalardı kınayacaklarını söyleyerek sözlerine tepki gösterdiler. Fakat Kureyşliler, her şeye rağmen etkilenmiş olmalı ki bu sene umreye izin vermeyeceklerini fakat gelecek sene Hz. Peygamber'in ve ashabının umre yapabileceğini ifade ettiler.⁴⁸⁷ Onların inatçı ve katı tutumlarını gören Urve b. Mes'ud, Mekke'den ayrılarak memleketi Tâif'e gitti.⁴⁸⁸

Diğer taraftan Kureyş Kabilesi, Hz. Peygamber'e elçiler göndermeye devam etmiştir. Bunlardan birisi de Ehâbiş kabilelerinin başkanı durumunda olan Kinânelerden Huleys b. Alkâme idi. Kureyş ileri gelenlerinden izin alarak gönüllü bir şekilde Hz. Peygamber'e elçi olarak gitti.⁴⁸⁹ Sözlerinden Huleys'i daha önceden tanıdığı anlaşılan Rasûlullah'ın tutumu dikkat çekicidir. Şöyle ki; Onu gören Rasûlullah, gelenin Huleys b. Alkâme olduğunu, onun kurbanlıklara saygılı, ibadete ve Allah'ın emirlerini yerine getirmeye özen gösteren bir kavme

⁴⁸⁵ Muğîre b. Şu'be Müslüman olmadan önce Sakîf'ten Benî Mâlik'ten on üç adamı katletti. Böylece Sakîf'ten iki küçük kabile birbirleriyle vuruştular. Bunlar maktullerin kabilesi ile Muğîre'nin kabilesi Ahlâf'tı. Böylece maktuller için Urve on üç diyet ödemiş ve bu iş yatışmıştı. Olayın ayrıntıları için bkz. İbn Hişâm, II, 313; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 247 vd.

⁴⁸⁶ İbn Hişâm, III, 327-328; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 246-247; Ahmed b. Hanbel, IV, 324; Diyarbekrî, II, 20; Halebî, II, 697; Zürkânî, II, 191.

⁴⁸⁷ İbn Hişâm, III, 328; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 250-251; Abdurrezzak, V, 336; Buhârî, "Şurût" 16, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzî" 35, "Tefsir", Mümtahine 2; Ebu Davud, "Cihâd" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655); Taberî, III, 75.

⁴⁸⁸ Halebî, II, 700; Zürkânî, II, 193.

⁴⁸⁹ İbn Hişâm, III, 326; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 251; Abdurrezzak, V, 336;

mensup olduğunu yanındakilere söyledi⁴⁹⁰. Bir taktik olarak da kurbanlıkların onun geldiği yöne sürülmesini ve onun göreceği şekilde bırakılmasını istedi. Huleys b. Alkâme, iyice yaklaşınca da Müslümanlar hep bir ağızdan “Lebbeyk! Allâhümme lebbeyk!...” diyerek karşıladılar. Huleys, kurban edilmek için hazırlanmış develeri görmüş⁴⁹¹ ve uzun müddettir bu vaziyette tutulmaktan dolayı kendi yünlerini yemiş olduklarını fark edince gözleri yaşarmıştı. Bu şekilde Rasûlullah’ın vermek istediği mesajı alan Huleys b. Alkâme gördükleri karşısında kendi kendine “Sübhânallah! Bunların Beytullah’ı tavaf ve ziyaretten alıkonulmaları hiç de lâayık ve yerinde bir hareket değildir!”⁴⁹² diyerek Hz. Peygamber ile görüşmeden geri Mekke’ye döndü. Kureyşlilere gördüklerini anlattı. Müslümanların Mekke’ye girdirmemekte ve umre yapmaktan men etmelerinin doğru olmadığını, bunun için kendileri ile anlaşmadıklarını söyledi. Ayrıca Kureyşlileri, bütün Ehâbiş kavimlerini alıp götürmekle tehdit etti.⁴⁹³

Daha önce⁴⁹⁴ Urve b. Mes’ud’un şimdi de Huleys b. Alkâme’nin anlattıklarından ve tehditlerinden etkilenen Kureyş ileri gelenleri, Huleys’e ona acele etmemesini ve yakında mantıklı bir antlaşma yapacaklarını söylediler.⁴⁹⁵ Bu cümleden olmak üzere, o zamana kadarki yapılan karşılıklı görüşmelerin olumlu sonuçlar vermeye başladığı ve Kureyş’in katı tutumunun yumuşama eğilimine girmiş olduğu anlaşılmaktadır. Fakat hala inatlarından da tam olarak vazgeçmemişler ve Hz. Peygamber’e elçiler göndererek geri dönmesi için ikna etmeye çalışmışlardır.

Kureyş’in gönderdiği bir diğer elçi ise Mikrez b. Hafs b. el-Ahyef’dir. Mikrez elçiliğe kendisi talip olmuş ve “Bırakın bir de ben gideyim” demiş, Kureyşlilere de bunu kabul

⁴⁹⁰ Hadis kitapları Huleys b. Alkâme’nin ismini vermezken İbn Hişâm ve Vâkıdî isim zikrederler. Buhârî, “Şurût” 16, 1, “Hacc” 106, “Muhsar” 3, “Megâzî” 35, Tefsir, “Mümtahine” 2; Ebu Davud, “Cihâd” 168, (2765, 2766), “Sünnet” 9, (4655); İbn Hişâm, III, 75.

⁴⁹¹ İbn Hişâm, III, 326; Ebû Yûsuf, 209; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 251; İbn Sa’d, III, 99; Ahmed b. Hanbel, IV, 324; Taberî, III, 75.

⁴⁹² Abdurrezzak, V, 337; Buhârî, “Şurût” 15, 1, “Hacc” 106, “Muhsar” 3, “Megâzî” 35, “Tefsir”, “Müntehine” 2; Ebû Dâvûd, “Cihâd” 168, (2765, 2766), “Sünnet” 9, (4655); Taberî, III, 75.

⁴⁹³ İbn Hişâm, III, 326; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 251; İbn Sa’d, III, 99; Buhârî, “Şurût” 16, 1, “Hacc” 106, “Muhsar” 3, “Megâzî” 35, Tefsir, “Mümtahine” 2; Ebu Davud, “Cihâd” 168, (2765, 2766), “Sünnet” 9, (4655); Taberî, III, 76. İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 202; Köksal, V, 288-291.

⁴⁹⁴ Elçilerin geliş sırası kaynaklarda net değildir. Büdeyl b. Verkâ’dan sonra Huleys b. Alkâme geldi diyenler olduğu gibi (Buhârî, “Şurût” 15; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 202; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 370), Urve b. Mes’ud’dan sonra Huleys geldi diyenler de olmuştur. (Taberî, *Târihu’t-Tâberi*, I, 627.)

⁴⁹⁵ İbn Hişâm, III, 326; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 251; İbn Sa’d, III, 99; Buhârî, “Şurût” 16, 1, “Hacc” 106, “Muhsar” 3, “Megâzî” 35, Tefsir, “Mümtahine” 2; Ebu Davud, “Cihâd” 168, (2765, 2766), “Sünnet” 9, (4655); Taberî, III, 76. İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 202; Köksal, V, 288-291.

ettirmişti.⁴⁹⁶ Rasûlullah, onu görünce tanımış ve onun gaddar, hain biri olduğunu ve dikkatli olmalarını yanındakilere tembihlemişti. Görüşme esnasında Mikrez'e de diğer gelen elçilerle aynı sözler söylenmiş ve o da kendisine söylenenleri aynen Mekkelilere aktarmıştır.⁴⁹⁷

Bütün bu zaman diliminde Rasûlullah da boş durmayarak karşıdakilere umre maksadı ile geldiklerini ve umrelerini tamamladıktan sonra geriye döneceklerini anlatmak için bazı elçilerini Kureyş ileri gelenlerine gönderdi. Bunlardan ilki Hırâş b. Ümeyye'dir. Hırâş, Mekke'ye varıp onlarla görüşmek isteyince çok kötü muamele gördü, dövüldü, öldürülmeye kalkışıldı, hatta Hz. Peygambere ait olan *es-Saleb* denilen devesi İkrime b. Ebû Cehil tarafından kesildi. Hırâş'ı ölümden kendi kavminden birileri himayesine alarak kurtardı ve kısa süre sonra Hırâş, Hudeybiye'ye geri döndü.⁴⁹⁸ Olan biteni anlattıktan sonra Hz. Peygamber'e kendisi gibi birini değil de, kabilesi kalabalık ve koruması çok olan birilerini Mekke'ye göndermesini tavsiye etti. Bunun üzerine Rasûlullah, Ömer b. Hattab'ı göndermek istediye de Hz. Ömer, Mekke'de kendi kabilesinden (Benî Adiy b. Ka'b) kimsenin kalmadığını, kendisini öldürebileceklerini, bunun yerine kabilesi daha kuvvetli olan Osman b. Affan'ı göndermesinin daha uygun olacağını, eğer kendisinin gitmesi konusunda ısrarcı olursa gidebileceğini belirtti.⁴⁹⁹ Bu tavsiye üzerine Rasûlullahda, Hz. Osman'ı göndermeye karar verdi.⁵⁰⁰ Hz. Osman, elçi olarak Mekke'ye vardıktan sonra, Kureyşlilere geliş nedenlerinin savaşmak olmadığını, umre amaçlı geldiklerini anlattı, fakat bir türlü ikna edemedi. Görüşmeleri olumsuz neticelenen Hz. Osman geriye dönmek istediği zamanda izin vermediler ve onu üç gün boyunca Mekke'de hapis tuttular. Ancak üçüncü günün sonunda gitmesine izin verdiler. Bu esnada sadece Hz. Osman'a özel olarak umre yapmasına izin verdilerse de o, Rasûlullah ve ashâbı olmadan umre yapmayı kabul etmemiştir. Diğer yandan Hz. Osman'ın Mekke'de temaslarda bulunduğu sırada öldürüldüğü şeklinde bir haberin Hudeybiye'ye gelmesi üzerine Rasûlullah, orada hazır bulunan sahabelerden Rıdvan Beyatı'nı almıştır.⁵⁰¹

⁴⁹⁶ Abdurrezzak, V, 337; Taberî, III, 76.

⁴⁹⁷ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 251; İbn Sa'd, II, 99; Buhârî, "Şurût" 16, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzî" 35, Tefsir, "Mümtahine" 2; Ebu Davud, "Cihâd" 168, (2765, 2766), "Sünnet" 9, (4655).

⁴⁹⁸ İbn Hişâm, III, 328; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 252; İbn Sa'd, II, 99; Ahmed b. Hanbel, IV, 324; Taberî, III, 77; İbn Hibbân, 280; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 203; İbn Seyyidünnâs, II, 322; İbn Kesîr, *Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 59

⁴⁹⁹ İbn Hişâm, III, 328; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 252; Ahmed b. Hanbel, IV, 324; Taberî, III, 77

⁵⁰⁰ İbn Hişâm, III, 328; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 252; İbn Sa'd, II, 99; Ahmed b. Hanbel, IV, 324;

⁵⁰¹ İbn Hişâm, III, 329-330; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 253-257; Buhârî, "Megâzî" 19, "Fezâilü'l-Kurân" 48, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî" 7, 35; "Cihâd" 110; Müslim, "İmâre" 67; Tirmizî, "Menâkıb" 57, 58; Ahmed b. Hanbel, IV, 325; Taberî, III, 77; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 203. Alwaye, Mohiaddin, "The Truce of Hudeybiya and The Conquest of Mecca", *Mecelletü'l-Ezher*, 45ix, Kâhire 1973, 1.

Rasûlullah, Hz. Osman'ın Mekke'de esir olarak tutulduğu sırada muhtemel bir saldırıya karşı güvenlik tedbirleri almış ve sürekli nöbetçiler tanzim etmişti. Bunlardan Muhammed b. Mesleme ve yanındakiler bir gece nöbette iken, Mekke müşriklerinin Müslümanların karargâhının çevresinde dolaşmaları ve ani baskınlar yaparak psikolojik olarak sahabeleri yıpratmaları için gönderdikleri, daha önce elçi olarak gelen Mikrez b. Hafs'ın kumandası altındaki elli kişilik baskın birliğini yakalamışlar içlerinden sadece Mikrez b. Hafs kaçabilmişti. Muhtemelen bu birliğin başına Mikrez'in geçirilmesinin sebebi, Hz. Peygamber ile görüşmüş olması ve bu esnada onun, Müslümanların durumu hakkında bilgi sahibi olup zayıf yönlerini bildiğinin düşünülmesi olmalıdır. Rasûlullah, yakalanan bu birliği kısa süre sonra serbest bırakarak büyük bir iyi niyet göstermiştir. Bu esnada bu birliğin Hz. Peygamber ve yanındakiler tarafından esir aldığını haber alan Mekkeliler, seksen kişilik yeni bir birlik göndermişler fakat bu birlik de Müslüman kuvvetler tarafından yakalanmış, kısa süre sonra bunlar da serbest bırakılmışlardır. Yakalanan bu ikinci Mekke kuvvetinin içerisinde, Süheyl b. Amr, Huveytî b. Abdiluzzâ⁵⁰² ve Mikrez b. Hafs isimli Kureyş casusları da bulunuyorlardı. Bu casuslar harekâtları ve esaretleri esnasında sahabelerin yapmış oldukları Rıdvan Bey'atı'na şahit olmuşlar ve bu biate katılanların hemen savaş için hazırlanmaya başladıklarını görünce de gözleri korkmuştu. Casuslar salıverildikten sonra hemen Mekke'ye dönüp durumu anlatmışlar ve acilen antlaşma yolunun tutulmasını Mekkelilere tavsiye etmişlerdi.⁵⁰³

Kureyş yöneticileri en sonunda kendi aralarında istişare yaparak barışa razı oldular. Bu barış antlaşmasının şartlarını kendi aralarında konuşarak elçileri Süheyl b. Amr'a⁵⁰⁴ bildirdiler ve onun yanına Huvaytî b. Abdiluzzâ ve Mikrez b. Hafs'ı da katarak⁵⁰⁵ Rasûlullah'a gönderdiler. Yola çıkmadan Kureyşliler, elçi Süheyl b. Amr'a, Müslümanların bu yıl

⁵⁰²“Kureyş kabilesinin Benî Âmir b. Lüey kolundandır. Kureyş'in ileri gelenlerindendir. Uhud Savaşı'na karar verenler arasındadır. Umretü'l-Kazâ'da Müslümanlara verilen sürenin bittiğini Hz. Peygamber'e hatırlatan heyetin üyesiydi. Mekke'nin fethi sırasında haklarında ölüm cezası verilenlerden olduğu için kaçıp gizlendiyse de daha sonra Ebû Zer el-Gıfârî'nin himayesinde Rasûlullah'ın huzuruna gelerek Müslüman olmuştur. Huneyn ve Tâ'if muhasaralarına katılıp müellefe-i kulûb'dan sayıldı. Çubukçu, “Huveytî b. Abdiluzzâ”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 430.

⁵⁰³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 257; Halebî, II, 705; Köksal, V, 302-303.

⁵⁰⁴ Künyesi: Ebû Yezîd Süheyl b. Amr b. Abdîşems el-Âmirî el-Kureşî'dir. Kureyş'in bir kolu olan Âmir b. Lüey kabilesine mensuptur. Bedir savaşı esirleri arasındadır. Fidyesi ödenip serbest kaldıktan sonra Mekke'ye dönmüş ve yeniden savaş hazırlıklarına başlamıştır. Süheyl, kardeşi Sehl ile birlikte Mekke'nin fethi sırasında Müslüman olduğu veya Huneyn Gazvesi'nden dönüşte Rasûlullah'ın kendisine ganimetten 100 deve pay verip teşvik etmesiyle Cî'râne'de Müslüman olduğu ve Medine'ye hicret ettiği bildirilir. İbn Sa'd, VI, 123, VIII, 10; İbn Abdilberr, II, 108-112; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 433-434; Erul, Bünyamin, “Süheyl b. Amr”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 30.

⁵⁰⁵ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 257

Mekke'ye girmeden Medine'ye dönme şartı olmaksızın barış yapmalarının mümkün olmadığını söylemesini ve yapılacak antlaşmanın maddelerine de bunun mutlaka yazılmasını istediler. Ayrıca Mekke yöneticileri, diğer Arap kabilelerine yenilmiş bir görüntü vermemek⁵⁰⁶ ve Hz. Muhammed (sav)'e boyun eğdikleri gibi bir algının oluşmaması için “Vallahi senin zorla Mekke'ye girişini Araplar konuşmayacaklardır” demeleri konusunda elçilerini sıkı sıkı tembihlemişlerdi.⁵⁰⁷

Elçi olarak Süheyl b. Amr'ın seçilmesi tesadüfi değildir. Zira Süheyl, genç yaşına rağmen Kureyş'in ileri gelenleri ve sözü dinlenenler arasında idi. Daha önce Bedir Savaşı'na müşrikler safında, onların hatibi olarak katılmıştı. Hz. Ömer, Müslümanlardan Mâlik b. Duşşüm tarafından esir alınan Süheyl'in ileride Rasûlullah aleyhinde konuşmasını engellemek için dişlerini kırmak istemiş ancak Hz. Peygamber ise Süheyl'in ileride güzel işler yapabileceğini söyleyerek buna izin vermemişti. Nitekim Rasûlullah'ın vefatı üzerine Süheyl, Hz. Ebû Bekir'in Medine'de yaptığı konuşmanın bir benzerini Mekke'de yaparak Müslümanları teskin etmiş, dinden dönmeye kalkışanları uyarıp yatıştırmıştı. Süheyl'in aşağıda ayrıntıları ile verilecek olan Hudeybiye görüşmelerindeki tavrı ve ileri sürdüğü şartlar, metindeki bazı kelimelere yaptığı itirazlar henüz otuz yaşında olmasına rağmen güçlü bir müzakereci olduğunu ortaya koymaktadır.⁵⁰⁸

Elçilerin, Hudeybiye'ye geliyorken rahat hareket ettiklerini gören Rasûlullah, barış yapmak için geldiklerini anlamış ve yanındakilere daha elçiler söylemeden işlerinin kolaylaştığının ve barışın imzalanacağını müjdesini vermişti.⁵⁰⁹ Ayrıca Süheyl'in isminin kolaylık anlamına gelen “s-h-l” kökünden gelmesinden dolayı bunu hayra yorup işlerinin kolaylaştığını söylemiş ve Kureyş'in barış yapmak istediği zaman Süheyl'i gönderdiğini söylemişti.⁵¹⁰ Elçiler ile görüşmeler esnasında Hz. Peygamber, bağdaş kurmuş vaziyette oturuyor, Abbâd b. Bişr ve Seleme b. Eslem b. Hureyş'de ellerinde yalın kılıç Rasûlullah'ın başında bekliyorlardı.⁵¹¹ Hz. Ali ön kısmında⁵¹² diğer sahabeler ise Hz. Peygamber'in

⁵⁰⁶ Abdurrezzak, V, 338; Ahmed b. Hanbel, IV, 330.

⁵⁰⁷ İbn Hişâm, III, 331; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 258; Abdurrezzak, V, 337; Ahmed b. Hanbel, IV, 325; Ebû Yûsuf, 210; Beyhakî, *Delâil*, IV, 145.

⁵⁰⁸ Bünyamin, “Süheyl b. Amr”, *DİA*, XXXVIII, 30.

⁵⁰⁹ İbn Hişâm, III, 331; Abdurrezzak, V, 337; Taberî, III, 78; Beyhâki, *Delâil*, IV, 145; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 208; Beyhakî, *Delâil*, IV, 145; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 203, 204; İbn Kesir, IV, 168 Kastalâni, I, 168, Diyarbekrî, II, 21

⁵¹⁰ İbn Hişâm, III, 331; Ahmed b. Hanbel, IV, 325; Taberî, III, 78; İbn Kesir, Bidaye ve'n-Nihâye, IV, 168, Diyarbekrî, II, 21, Halebî, II, 705.

⁵¹¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 258.

çevresinde⁵¹³ oturuyorlardı. İki dizinin üstüne çökmüş bir vaziyette oturan elçi Süheyl b. Amr, yüksek bir tonda konuşmaya başlayınca duruma kızan Abbâd b. Bişr ve Seleme b. Eslem olaya müdahale etmişler ve “Rasûlullah’ın huzurundan sesini alçalt!” diye uyarılmışlardı.⁵¹⁴

Elçi Süheyl, ilk olarak Müslümanlara saldıran birliklerin kendileri tarafından gönderilmediğini, içlerinden çıkan ahmaklar olduğunu, yaptıklarından da haberlerinin olmadığını söyleyerek -bir nevi özür dileyerek- söze başladı.⁵¹⁵ Ardından elçi ile Rasûlullah arasında uzun süren görüşmeler ve pazarlıklar yapıldı. Nihayetinde mutabakat sağlanan konuların yazıya geçirilmesi için Kureyş elçisi Süheyl b. Amr, orada bulunanlardan malzemelerin getirilmesini istedi.⁵¹⁶ Ardından antlaşma şartlarının yazımına geçildi.⁵¹⁷ Görüşmeler esnasında Kureyş elçilerinin tavırları, Hz. Peygamber’e gelen heyetlerin üsluplarını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Hz. Peygamber, antlaşma metnini Evs b. Havlî’ye yazdırmak istemiş fakat Kureyş elçisi Süheyl b. Amr, Evs b. Havlî’nin Rasûlullah’ın akrabası olmamasını öne sürerek buna itiraz etmiş ve Hz. Peygamber ile akrabılığı bulunan Hz. Ali’nin ya da Hz. Osman’ın yazıyı yazmasını önermişti.⁵¹⁸ Bunun üzerine Rasûlullah, Hz. Ali’yi çağırdı ve “Yaz!” diye emir buyurdu. İlk olarak Besmeleyi yazılınca Süheyl hemen itiraz etti ve Rahman’ı kendilerinin tanımadığını söyleyerek, kendi hitapları olan “Bismikellahümme” şeklinde yazılmasını istedi. Olaya şahit olan sahabeler bu teklife hiddetlenip tepki gösterince, elçi Süheyl yazının kendi söylediği şekilde yazılmadığı sürece antlaşmayı imzalamamakla tehdit etti. Rasûlullah, Süheyl’in ısrarı üzerine isteğini kabul etti ve Hz. Ali’ye “Bismikellahümme” şeklinde yazdırdı. Metnin devamında Hz. Peygamber, “Bu üzerinde Rasûlullah’ın antlaştığı...” şeklinde yazdırınca elçi Süheyl tekrar itiraz etti ve kendisini (Hz. Muhammed’i) Kureyşlilerin, Rasûlullah olarak kabul etmediklerini, yazıya Muhammed b. Abdullah şeklinde devam edilmesini söyledi. Bunun üzerine olaya şahit olan sahabeler daha çok tepki göstermişler, hatta orada bulunan Useyd b. Hudayr ve Sa’d b. Ubâde, kâtibin elinden tutmuş “Biz ancak ‘Muhammed Rasûlullah’ yazarız. Aksi takdirde aramızda kılıç vardır. Ne diye dinimizde bu

⁵¹² Hâkim, II, 461.

⁵¹³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 258; Halebî, II, 705; Zürkânî, II, 194

⁵¹⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 258.

⁵¹⁵ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 258.

⁵¹⁶ Abdurrezzak, V, 337; Ahmed b. Hanbel, IV, 330; Beyhakî, IV, 105; Kastallânî, I, 166.

⁵¹⁷ İbn Hişâm, III, 331; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 258; Ahmed b. Hanbel, IV, 325; Taberî, III, 78; Beyhakî, IV, 145; İbn Kesîr, IV, 168.

⁵¹⁸ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 263.

ezikliği çekiyoruz?” diye itirazda bulunmuşlardı. Diğer hazır bulunanlar da onlara destek vermişlerdi. Hz. Peygamber ise eli ile susun işareti yaparak onları susturmaya çalışmaktaydı.⁵¹⁹ Görüşmeleri takip eden diğer iki Kureyş elçisinden biri olan Huveytîb b. Abdiluzzâ, olanlara şaşırmış, Mikrez b. Hafs’a yönelip “bu insanlar kadar dinlerine sahip çıkan insanları daha önce görmedim” diyerek,⁵²⁰ sahabelerin Hz. Peygamber’e olan sadakatine duyduğu hayranlığı itiraf etmekten kendini alamamıştı.⁵²¹ Sahabelerin sakinleştirilmesinden sonra Rasûlullah, antlaşmanın tereddütte kalınan kısımlarına direkt müdahil olmuş, elçi Süheyl’in istediği gibi maddeleri yazdırmış ve antlaşma imzalanmıştır. Bu sefer de yazılan bu antlaşma metninin kimin yanında kalacağı sorunu ortaya çıkmış, hem Rasûlullah hem de Süheyl metnin kendisinde kalmasını istemişti. Bunun üzerine bir nüsha daha yazdırıldı ve ilk nüshayı Hz. Peygamber, kopya nüshayı ise elçi Süheyl aldı.⁵²² Konunun sınırları gereği Hudeybiye Antlaşması’nın maddelerine⁵²³ ve sonuçlarına girilmemekle birlikte sadece antlaşmaya şahit olanların isimlerini vermekle yetineceğiz.

Müslümanlardan şahitler:

1. Hz. Ebû Bekir
2. Hz. Ömer
3. Hz. Osman
4. Hz. Ali
5. Abdurrahman b. Avf
6. Ebû Ubeyde b. Cerrah
7. Sa’d b. Ebi Vakkas
8. Muhammed b. Mesleme

⁵¹⁹ İbn Hişâm, III, 332; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 268; Belâzurî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, I, 349; Abdurrezzak, V, 337- 338; Buhârî, “Megâzî” 19, “Fezâilü’l-Kurân” 48; “Fezâil-ü Ashâbi’n-Nebî” 7, 35; “Cihâd” 110; Müslim, “İmâre” 67; Tirmizî, “Menâkıb” 57, 58; Ahmed b. Hanbel, IV, 268; Taberî, III, 79; Ebû Ubeyd, Kasım b. Sellâm, (224/837); *Kitâbü’l-Emvâl*, Mısır 1968, 233.

⁵²⁰ İbn Hişâm, III, 332; Abdurrezzak, V, 337, 338; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 268; Buhârî, “Megâzî” 19, “Cihâd” 110; Müslim, “İmâre” 67; Ahmed b. Hanbel, IV, 268; Ebû Ubeyd, 233.

⁵²¹ Rodinson, M., *Hz. Muhammed*, çev. Atilla Tokatlı, Hürriyet Yay., İstanbul 1980, 166.

⁵²² İbn Hişâm, III, 332; Abdurrezzak, V, 337, 338; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 265; İbn Sa’d, II, 97; Ahmed b. Hanbel, III, 268; Ebû Ubeyd, 233.

⁵²³ Maddeler için bkz. İbn Hişâm, III, 332-333; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 265; İbn Sa’d, II, 100; Abdurrezzak, V, 337-338; Ahmed b. Hanbel, III, 268, IV, 325 vd.; Belâzurî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, I, 350-351; Ebû Ubeyd, 231-233; Taberî, III, 79-82; Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, IV, 145; Watt, “Al-Hudaybiya”, *EP* (İng.), III, 539-540; Köksal, V, 305-312; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 211; *el-Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 11; “Hudeybiye Antlaşması”, *DİA*, XVIII, 297-299; Hawting, G. R., “Al-Hudaybiya and the Conquest of Mecca”, *Jerusalem Studies Arabic and Islam*, VIII/2, Jerusalem 1986, 1-23; Azimli, Mehmet, “Tarihin Kırılma Noktası; Hudeybiye Antlaşması”, *Hikmet Yurdu*, 35-48.

Kureyş'ten şahitler:

9. Mikrez b. Hafs

10. Huveytîb b. Abdiluzzâ.⁵²⁴

Antlaşmanın yazıldığı esnada ilginç bir olay vuku buldu. Buna göre Kureyş Heyeti'nin lideri olan Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel daha önce Müslüman olduğu için Mekke'de zincirlenerek hapsedilmişti. Fakat tam da Hudeybiye görüşmelerinin yapılıp antlaşmanın imzalandığı sırada kaçıp Hudeybiye'ye geldi ve Rasûlullah'a sığındı. Bunu gören Süheyl b. Amr, antlaşma şartları gereği oğlunun iadesini istedi. Hz. Peygamber daha antlaşmanın imzalanmadığını söyleyerek Ebû Cendel'i iade etmeyi reddetse de, Süheyl maddenin yazılmış olmasa bile oğlunun oraya gelmeden önce antlaşmaya karar verildiğini, eğer oğlunu geri göndermezse antlaşmayı imzalamayacağını söyledi. Başta Hz. Ömer olmak üzere olaya şahit olan bütün sahabeler itiraz etseler de Rasûlullah, Ebû Cendel'i, Huveytîb ve Mikrez'in korumaları altına almaları ve işkence yaptırmamaları şartıyla iade etti. Ayrıca oradakilere de muhakkak Allah'ında bir hesabı olduğunu söyleyerek teskin etti.⁵²⁵

Ahitname yazılıp son hali verildiğinde Hz. Peygamber'in yanında bulunanlar ve Huzâalılar, Müslümanların safında antlaşmaya ortak olduğunu belirttiler. Bunun üzerine Benî Bekir üyeleri de Kureyş'in yanında olduklarını ve kavimleri adına bu karara uyduklarını bildirdiler. Böylelikle her iki tarafında müttetikleri ahitnameye dâhil olmuş ve bütün bu görüşmelerin ardından heyet üyeleri Hudeybiye'den ayrılarak Mekke'ye gitmişlerdir. Rasûlullah ile ashâbı da kurbanlarını keserek ihramdan çıkıp ve Medine'ye geri döndüler.⁵²⁶

d. Mekke'nin Fethi Esnasında Kureyş Elçileri

Hicretin 8. yılı Ramazan ayında meydana gelen ve Mekke'nin fethi ile sonuçlanan bu gazve esnasında bazı Kureyş temsilcileri, Rasûlullah'a gelerek Hudeybiye Antlaşması'nın yenilenmesi ve diğer konular hakkında görüşmek istediler.

Bunlardan ilk olarak reisleri Ebû Süfyân b. Harb'in Medine'ye geldiği görülür. Hz. Peygamber'in Benî Bekirler ile olan ittifaklarından vazgeçmek veya Huzâalıların kan bedelini ödemek yahut da kendileri ile savaşılacak koşullarından birisini seçmekte serbest bıraktığı Kureyşliler, ilk başta üçüncü seçenek olan Hz. Peygamber ile savaşma seçeneğini

⁵²⁴İbn Hişâm, III, 332; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 612; İbn Sa'd, II, 97; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 350; Taberî, III, 80.

⁵²⁵Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 260-261; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 220.

⁵²⁶İbn Hişâm, III, 332; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 265-266; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 350; Ebû Yûsuf, 210.

benimsediler. Fakat bir süre sonra buna pişman olarak “Muahedeyi yenile, mütareke süresini de uzat” diyerek Ebû Süfyân’ı Medine’ye gönderdiler⁵²⁷. Hz. Peygamber’in, Ebû Süfyân gelmeden önce onun geleceğini ve dikkatli olmalarını yanındakilere tenbihlediği rivayet edilmiştir.⁵²⁸

Ebû Süfyân, Medine’ye varınca ortamı yumuşatması ve aracı olması için ilk olarak Hz. Peygamber ile evli olan kızı Ümmü Habîbe’nin yanına gitmişti. Ümmü Habîbe’nin ona istediği konularda yardımcı olamayacağını söylemesi ve soğuk bir şekilde muamele etmesi üzerine Ebû Süfyân kızarak mescide, Hz. Peygamberin yanına gitmiş ve olan biteni anlatmıştı. Ardından muahedeyi yenilemeyi ve süreyi uzatmayı teklif ettiyse de Rasûlullah, antlaşmaya Müslümanların uymaya devam ettiklerini belirtmiş ve Kureyşlilerin bozup bozmadığını sormuştu. Soru karşısında zor durumda kalan Ebû Süfyân kendilerinin de antlaşmaya uyduklarını, asla bozmadıklarını söylemiş⁵²⁹ ve antlaşmayı yenileme konusunda ısrar etmiş, fakat Hz. Peygamber bu teklifi Müslümanların antlaşmayı bozmadıklarını söyleyerek reddetmiştir.⁵³⁰ Hz. Peygamber’den umduğunu bulamayan Ebû Süfyân onun yanından ayrılmış, başta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’e olmak üzere birçok sahabenin yanına varmış ve Rasûlullah ile aracılık yapmalarını istemiş fakat hiç birisi de bu göreve yanaşmamış ve bunun Rasûlullah’a ait bir iş olduğunu, hiç kimsenin Rasûlullah’a karşı himayede (şefaatte) bulunmayacağı söylemişlerdi. Hz. Ali’nin tavsiyesi üzerine mescide geri dönen Ebû Süfyân, bu sefer her iki tarafı da himayesine alarak antlaşmayı yenilediğini açıklamış ve bunu Hz. Peygamber’e tasdik ettirmek istemişti. Rasûlullah ise bu oldubittiye razı olmamış ve bunu reddetmişti. Bütün bunlardan sonra Ebû Süfyân, devesine binerek eli boş bir vaziyette Mekke’ye dönerek olan biteni Mekkeli müşriklere anlattı. Kalplerin tek bir kalp haline geldiğinden (hepsinin Rasûlullah ile bütünleştiklerinden) bahsetti. Anlattıklarını dikkatle dinleyen Kureyş müşrikleri ise Ebû Süfyân’ı başarısız bir elçilik yapmakla suçladılar ve ona hakaretlerde bulunarak oradan ayrıldılar.⁵³¹

⁵²⁷ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 20-21; İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî* VIII, 44; Zürcânî, II, 292.

⁵²⁸ İbn Hişâm, IV, 37; Taberî, III, 112; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, 224; Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, V, 7; İbnü’l-Esir, *Kâmil*, II, 241; İbn Seyyidünnâs, II, 165; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 438; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 280.

⁵²⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 26-30; Abdurrezzak, *Musannef*, V, 374; Halebî, III, 7; Zürcânî, II, 293.

⁵³⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 28; Halebî, III, 7; Zürcânî, II, 293.

⁵³¹ Görüşmelerin ayrıntıları için bkz. İbn Hişâm, IV, 38; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 26-30; İbn Sa’d, II, 137; Taberî, III, 112; Beyhakî, *Delâil*, V, 8; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, 225; İbn Seyyidünnâs, II, 166; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 438; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 280; İbn Kayyım, II, 179.

Bu esnada Hz. Peygamber, Medine’de sefer hazırlıklarına başlamış, etrafa elçiler göndererek ordu hazırlama emrini vermiş ve herkesten de bu seferin yönünü gizli tutmuştu.⁵³² Bu sıralarda Ebû Süfyân tekrar Mekke’den yola çıkmış ve Hz. Peygamber ile görüşerek Müslüman olmuştur. Konunun sınırları gereği Ebû Süfyân’ın Müslüman olması ve Hz. Peygamber ile bu yönde görüşmelerine değinmeden elçilik yönündeki faaliyetleri belirtilecektir.

Ebû Süfyân’ın Müslüman olmasının ardından Mekke’ye dönme yolunda iken, Rasûlullah İslâm ordusunun gücünü Mekkelilere aktarması ve savaşız teslim olmalarını sağlamak için olduğunu düşündüğümüz nedenden dolayı dar bir geçitte Ebû Süfyân’a ordunun geçişini seyrettirdi. Bu esnada bütün ordu silahlanmış ve sancaklarını da çekip savaş düzenini almış olarak yürüyor, Hz. Peygamber’in amcası Hz. Abbas da, sıra ile Ebû Süfyân’a bu geçen birlikleri tanıtıyordu. En son Rasûlullah, Medineli Ensar ve Muhacirlerden oluşan alay önlerinden geçti. Hz. Peygamber’in geçişi esnasında Ebû Süfyân son bir kez daha Kureys ve Mekke halkı için eman istedi. Rasûlullah’da “Bugün merhamet günüdür” diyerek Ebû Süfyân’ın bu talebine olumlu cevap verdi, Kâbe’ye, Ebû Süfyân’ın evine sığınanlar ile hane halkına ve Mekkelilerden savaşız teslim olanlara eman verdi. İslâm ordusu Mekke’nin kenarında konaklayıp saf düzenine tutulduktan sonra, Ebû Süfyân ve Hâkim b. Hizam, Abbas’ın tavsiyesiyle Mekke’ye geri döndü. Döndükten sonraki amaçları Mekkelileri uyarmak ve onları İslâma davet etmektir. Nitekim Mekke’ye döndükten sonra Kâbe’ye vararak kendisinin Müslüman olduğunu, Mekke halkı için de eman aldığını söyledi. Başta karısı Hind olmak üzere orada bulunan herkes, ona tepki gösterdi ve Ebû Süfyân’a yönelik “Onun kadar kötü bir elçi görmediklerini” söylediler, hakaret ve beddualar ettiler. Bunun üzerine Hind’e kızan Ebû Süfyân, onu evine gönderdi. Ardından da olup bitenleri ve Hz. Peygamber’in ordusunun gücünü anlattı. Ayrıca kendisinin evine sığınanlar ile kapısını kapatıp savaşmayanların emânda olduğunu söyledi. Bundan sonra Mekkeliler evlerine dağıldılar ve silahlarını teslim ettiler.⁵³³

⁵³² İbn Hişâm, IV, 44; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 30; İbn Sa’d, II, 135; Taberî, III, 117; Halebî, III, 16; İbn Seyyidünnâs, II, 170; Beyhakî, *Delâil*, V, 36.

⁵³³ Mekke’nin fethi ile ilgili olarak bkz. İbn Hişâm, I, 131-144, II, 5-18, IV, 6-7, 29-81; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 28 vd.; İbn Sa’d, II, 136; Buhârî “Hacc” 39-41, “Müsâkât” 10 “Enbiyâ” 9, “Menâkıb” 11-12, “Menâkıbü’l-Ensar” 28-30, “Meğâzî” 35, 43, 46-52, 54, “İlim” 39, “Salat” 4, 30; Müslim, “Hac” 37-38, 69, 398-404; Ebû Dâvûd, “Harâc ve’l-İmâre ve’l-Feyz”, 25, “Diyât” 18, “Cihâd” 117; Tirmizî, “Tefsir” 34, “Siyer” 33, “Hacc” 47; Ahmed b. Hanbel, IV, 325; Belâzurî, *Ensâbü’l-Esrâf*, I, 449-461; II, 27, 279-280; III, 211-212; V, 14, 361-362; VI, 13; IX, 289-291, 401, 403-404, 412; X, 79, 184; XI, 53, 108, 122; *Fütûhu’l-Büldân*, 41 vd.; Ebu Yusuf, 63-69, 212; Ebu Ubeyd, 69-73, 119-120, 185, 236-248; Tâberi, *Tarih*, bkz. İndeks; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*,

B. SENETÜ'L-VÜFÛD'DA GELEN HEYETLER

Hadârî (şehirli) ve Bedevî Araplar arasında önemli hadiseleri tarih başlangıcı saymak, anlatacakları olayları bunlara göre tarihlendirmek yaygın bir adetti. İslâmiyet öncesi ve Hz. Ömer'in hicrî takvim uygulamasını ortaya koymasına kadar Araplar bu uygulama devam etmişler, önemli yılların ve olayların tayin ve tespiti için yine bazı meşhur olayları kullanmışlar, bunları başlangıç olarak almışlardır. Örneğin Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak için yola çıktığı ve Fil Vakası'nın meydana geldiği yıla "Âmu'l-Fîl" adı verilerek birçok olayın tarihlendirilmesinde kullanılmıştır.⁵³⁴ İslâmî dönemde de Hz. Hatice ile Ebû Tâlib'in vefat ettiği nübüvvetin 10. yılına "Senetü'l-Hüzn", hicretin birinci senesine "Senetü'l-Hicre", ikinci yılına savaşa izin verildiği için "Senetü'l-Emr", beşinci yılına Hendek Gazvesi'nin Kur'ân'da yer aldığı surenin adıyla "Senetü'l-Ahzâb", sekizinci yılına Mekke'nin fethine işaret etmek üzere "Senetü'l-Feth" adı verilmiştir.⁵³⁵

Rasûlullah'ın, Mekke'yi fetih etmesi, şehrin ve Kâbe'nin hâkimiyetinin Müslümanların eline geçmesi ve Kureyş Kabilesi'nin de Müslüman olması ile Hz. Peygamber'in otoritesi güçlü bir şekilde ortaya çıkmış oldu. Ardından Huneyn, Tebük, Tâ'if gibi seferlere çıkılarak İslâm Devleti'nin hâkimiyeti Arap Yarımadası'ndaki önemli topluluklara kabul ettirilmişti. Bütün bu başarıların ardından başlayan ve âdetâ bir yağmur gibi kabile temsilcilerinin Medine'ye aktığı 9./630-631. yıl ise "Senetü'l-Vüfûd/Heyetler-Elçiler Yılı" adıyla isimlendirildi. Bu başlık altında 9/630-631 yılında gelen heyetler incelenecektir.

II, 23, 41; X, 61, 69, 97-98, Halife b. Hayyât, 3, 52-55, 60, 198, 308, 314; Ezrâki, bkz. indeks; Beyhakî, *Delâil*, V, 8 vd.; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 280 vd.; Heysemî, VI, 173 vd.; İbn Hacer, *Metâlib*, IV, 243, *Fethu'l-Bârî*, VIII, 40 vd.; İbn Haldun, *Târih*, II, k. 2, 42 vd.; Zürkânî, *Mevâhib*, II, 290-295; Halebî, III, 24; İbn Kayyım, III, 1367 vd.; Makrîzî *İmtâü'l-Esmâ Bimâ li'n-Nebiyyi Mine'l-Ahvâli ve'l-Emvâli ve'l-Hafedeti ve'l-Metâ'*, thk. Muhammed Abdülhamid en-Nümeysî, Beyrut 1999, 357-401; Şamiî, V, 304-458; Cevâd Ali, IV, 5-127, ayrıca bkz. İndeks; Köksal, VI, 388-39; Kister, "Mecca and the Tribes of Arabia: Some Notes on Their Relations", *Studies in Islamic History and Civilization*, ed. M. Sharon, Jerusalem 1986, 33 vd.; "Some Reports Concerning Mecca from Jahiliyya to Islam", *JESHO*, XV/1-2 (1972), 61-93; "On Strangers and Allies in Mecca", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, XIII, Jerusalem 1990, 113-154; Watt, "Makka", *EI*² (İng.), VI, 144-147; Crone, P., *Meccan Trade and the Rise of Islam*, Oxford 1987; "Serjeant and Meccan Trade", *Arabica*, XXXIX/2, Leiden 1992, 216-240; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 220-229; Hz. Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları, 135-153, 248; Donner, Fred McGraw., "Muhammad's Political Consolidation in Arabia up to the Conquest of Mecca", *Muslim World*, V. 69, Issue 4 October 1979, 229-247; Bozkurt Nebi, Küçükaşçı Mustafa Sabri, "Mekke", *DİA*, XXVIII, 555-563.

⁵³⁴ Taberî, III, 5-8; Şulul, Kasım, "Hicrî Takvimin Ortaya Çıkışı", *Harran Üniversitesi İlahiyat fakültesi Dergisi*, S. 4, kış 2002, Şanlıurfa 2002, 153-153.

⁵³⁵ Fayda, "Senetü'l-Vüfûd", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 519-520.

1. Benî Esed Heyeti

Kabileye adını veren Esed'in nesebi, Esed b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar b. Nizâr şeklinde Hz. İbrahim'e kadar uzandığı rivayet edilir. Esedîler, Huzeyme b. Müdriklerden olup birçok kollara ayrılmış büyük bir kabiledir.⁵³⁶ Yerleşim yerleri Necd bölgesinde, Temîm Kabilesi'nin kuzeybatısında bulunur ve Tayy Kabilesi'ne komşudurlar.⁵³⁷ Halik b. Amr b. Esed, Araplar arasında demircilik mesleğini öğrenen ilk kişi olarak kabul edildiği için Benî Esed'e “*kuyyûn*” (demirciler) lakabı verilmiştir. Esedîler dini inanış olarak, Zülkeabat⁵³⁸ ve Utarit isimli putlara tapınmaktaydılar.⁵³⁹

Esed Kabilesi'nin İslâm tarih sahnesine ilk çıkışları, Uhud Gazvesi'nin ardından olmuştur. Daha sonra peygamberlik iddiasında bulunacak olan Tuleyha b. Huveylid'in⁵⁴⁰ kışkırtmasıyla, bu savaşta güç kaybettiğini düşündükleri Müslümanlara karşı ani bir akın yapmayı plânlamışlar, ancak durumdan haberdar olan Hz. Peygamber'in gönderdiği yüz elli kişilik bir kuvvet tarafından toplanmaya dahi fırsat bulamadan vurulmuşlardır. Müslümanlar, Katan Seferi denilen bu savaşta önemli miktarda ganimet ele geçirmişlerdir.⁵⁴¹ Esed Kabilesi, Hendek Gazvesi'nde, Medine'yi muhasara eden müttefik ordusuna da Tuleyha'nın kumandasındaki bir kuvvetle katılmıştır.⁵⁴²

Hicretin 9. yıl başları/630 ortaları, Benî Esed b. Huzeyme'den yaklaşık on kişilik bir heyet Rasûlullah'ın yanına Medine'ye geldiler.⁵⁴³ İbn Sa'd bu heyettekilerden yedi tanesinin ismini zikreder. Bu isimler:

1. Hadramî b. Âmir⁵⁴⁴

2. Dırâr b. Ezver⁵⁴⁵

⁵³⁶ Kallek, “Esed (Benî Esed)”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 363-364.

⁵³⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 31; Mağlus, Sami B. Abdullah, *Siyer Atlası*, thk. Muhammed Emin Yıldırım, Siyer Yay., İstanbul 2012, 383.

⁵³⁸ Benî Vâil ve Benî İyad'dan Bekir ve Tağlib kabilelerinin Zahr adı verilen yerde Zülkeabat isimli bir tapınakları vardı. Burası bir ibadet yeri değil şerefli ve önemli kabul edilen bir evdi. Güç, “Put”, *DİA*, III, 364.

⁵³⁹ Kallek, “Esed (Benî Esed)”, *DİA*, XI, 363-364.

⁵⁴⁰ İrtidat hareketleri sırasında kardeşi Seleme ile birlikte dinden dönmüş ve peygamberlik iddiasında bulunmuştur. Hz. Ebû Bekir, Hâlid b. Velid'i onlarla savaşması için göndermiş, Hâlid, Zâhe'de onlara karşı savaşmış ve bozguna uğratmıştır. Bundan sonra Tuleyha, Şam'a kaçmıştır. Ukkâşe b. Mihsan ve Sabit b. Akram'ı öldürmüşlerdi. Bu olaylardan bir süre sonra tekrar İslâm'a geri dönmüşler, Kadisiye ve Nihavend savaşlarına yararlılık göstermişlerdir. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 200-201; İbn Hacer, “*el-İsâbe*” III, 54.

⁵⁴¹ Vâkîdî, *Meğâzî*, I, 393-398; İbn Sa'd, II, 49-50; Diyarbekrî, I, 450.

⁵⁴² Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 86; İbn Sa'd, II, 66.

⁵⁴³ İbn Sa'd, I, 280; Şâmî, VI, 225; İbn Kayyım, IV, 199-200; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 200-201.

⁵⁴⁴ Benî Zinye'dendir. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 200-201, İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 514.

⁵⁴⁵ Mâlik b. Evs b. Cezime b. Rabia b. Mâlik b. Sa'lebe b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme el-Esedî, Ebû El Ezver, Künyesi Ebû Bilâl'dir. Dırâr b. el-Ezver'in çobanları ile birlikte yayılır bin devesi vardı. Kendisi şairdi ve Hz.

3. Vâbisa b. Ma'bed⁵⁴⁶
4. Katâde b. Kâyif
5. Seleme b. Hâbis
6. Talha (Tuleyha) b. Huveylid
7. Nekâde b. Abdullah b. Halef'tir.⁵⁴⁷

İbnu'l Esîr bunlara Ebû Muk'id'i de ilave eder.⁵⁴⁸ Ayrıca aşağıda Hz. Peygamber'in Nekâde'den deve isteme olayında anlatılacağı üzere, Nekâde'nin deveyi aldığı amcaoğlu Sinan b. Zâfir⁵⁴⁹ adında birisi de heyette olmalıdır.

Benî Esedlerin lideri olan Hadrâmi b. Âmir, aynı zamanda o gün gelen heyetin hem lideri hem de heyetin sözcüsü idi.⁵⁵⁰ Benî Esed Heyeti geldiği sırada, Hz. Peygamber Medine'de, mescitte ashâbı ile birlikte oturuyordu.⁵⁵¹ Hz. Peygamber'in huzuruna girdiklerinde heyet adına Hadramî b. Amr söz aldı ve kendilerine savaşçı birilerini ya da Müslüman bir elçi göndermediği halde kıtlık yılında, karanlık gecelerde yolculuk ederek kendiliklerinden geldiklerini, diğer Arap kabilelerinin Rasûlullah ile savaştığını ancak kendilerinin savaşmadığını söyledi. Ayrıca geride kalanlarının temsilcileri olduklarını, Huzeymeler olarak Hz. Peygamber için toplandıklarını, kendilerinin birisini koruyuşlarının çok iyi olduğunu, kadınlarının kocalarına sevgi gösterdiklerini, oğullarının çok iyi binici ve çok babayiğit kahramanları olduğunu belirtti. Mallarının zekât ve sadakalarını kendi fakirlerine vermek, yurtlarında kuraklık ve kıtlık olduğuna halde, başka yerlere göçmek üzere Müslüman oldukları ile övünüp⁵⁵² "Uzat elini de, sana İslâmiyet üzere beyat edeyim" dedi.⁵⁵³ Ardından beyat etti ve heyetteki diğer kişiler de onun peşinden Müslüman oldular. Kaynaklarda yukarıda bahsedilen sözleri ile Rasûlullah'ı minnet altında bırakmak

Peygamber'in huzurunda bir şiir okumuş, malını, ailesini İslâm için terk ettiğini beyan etmişti. Bu mallar arasında yayılır 1000 deve olduğu söylenir ki buda terk ettiği servetin hatırı sayılır miktarda olduğunu gösterir. Bunun karşılığında Hz. Peygamber "bu alış-veriş pek kârlıdır" buyurmuştur. İbn Hacer, "el-İsâbe" III, 13-14.

⁵⁴⁶ Asıl Adı; Vâbisa b. Ubeyd'dir. Lakabı Mâbed'dir. Vâbisa b. Ma'bed, yufka yürekli gözü yaşlı bir adamdı. Çok ağlar gözünün yaşını tutamazdı. İbn Hacer "el-İsâbe" IV, 651; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 428.

⁵⁴⁷ İbn Sa'd, I, 280; Şâmî, VI, 225.

⁵⁴⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 31.

⁵⁴⁹ İbn Hacer bu kişinin Hz. Peygambere bir deve hediye ettiğini belirtir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 418.

⁵⁵⁰ İbn Hazm, *Cemhere*, 193; İbn Kayyım, IV, 199-200.

⁵⁵¹ İbn Kayyım, IV, 199-200; İbn Seyyidünnâs, II, 250; Halebî, III, 271.

⁵⁵² İbn Sa'd, I, 292; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 31; İbn Seyyidünnâs, II, 250; Halebî, III, 271; İbn Kayyım, III, 56.

⁵⁵³ Ahmed b. Hanbel, IV, 79.

istemelerinden dolayı Hucûrât Suresi'nin 14-17. ayetlerinin⁵⁵⁴ nâzil olduğu belirtilmektedir.⁵⁵⁵ Bu ayetlerde iman henüz kalplerine yerleşmediği, Allah'a ve peygamberine itaat etmeleri gerektiği, mallarıyla ve canlarıyla savaştıkları takdirde mümin olabilecekleri, İslâmiyet'i kabul etmelerinden dolayı Rasûl Rasûlullah'ı minnet altında bırakmaya çalışmalarının anlamsız olduğu, kendilerini hidayete erdirdiği için asıl onların Allah'a karşı minnet altında bulundukları ifade edilmektedir.⁵⁵⁶

Ayrıca heyettekiler ile beraber Benî ez-Zinye'den⁵⁵⁷ bazı kimseler vardı. Hz. Peygamber, “*at çulu*”⁵⁵⁸ manasına gelen bu ismi değiştirip “*Rişde oğulları*” (*Haramdan uzak tutan adamların oğulları*) yapmak istemişti. Zinye mensupları daha önce Hz. Peygamber'in, Gatafânların ismini değiştirdiğinde onlarla alay etmesi ve ayıpladıklarının kendi başlarına gelmesini istememelerinden –İbn Hazm'ın tabiri ile⁵⁵⁹ “akıllarının kısalığı” nedeniyle– kabul etmediler.⁵⁶⁰

Esed Kabilesi'nin temsilcileri, Rasûlullah'tan *ıyâfet*⁵⁶¹, *kehânet*, *kâhinlik*⁵⁶² ve taşları işaretleyip onları avuçlarında sallayarak manalar çıkarmak gibi bazı konular hakkında sorular sordular. Hz. Peygamber bunların hepsini onlara yasakladı. Heyettekiler “*remil*”⁵⁶³ hakkında

⁵⁵⁴ “Bedevîler ‘İman ettik’ dediler. De ki: ‘İman etmediniz. (Öyle ise, ‘iman ettik’ demeyin.) Fakat boyun eğdik’ deyin. Henüz iman kalplerinize girmedir. Eğer Allah’a ve Peygamberine itaat ederseniz, yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksiltmez. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. İman edenler ancak, Allah’a ve Peygamberine inanan, sonra şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerdir. İşte onlar doğru kimselerin ta kendileridir. (Ey Muhammed!) De ki: ‘Siz Allah’a dininizi mi öğretiyorsunuz? Oysa Allah, göklerdeki ve yerdeki her şeyi bilir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir’. Müslüman olmalarını bir lütufta bulunmuş gibi sana hatırlatıyorlar. De ki: ‘Müslüman olmanızı bir lütuf gibi bana hatırlatıp durmayın. Tam tersine eğer doğru kimselerseniz sizi imana erdirmesinden dolayı Allah size lütufta bulunmuş oluyor’”. Hucûrât 49/14-17.

⁵⁵⁵ İbn Sa’d, I, 280; Şâmî, VI, 225; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 287; İbn Seyyidünnâs, II, 250; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 200-201; Nüveyrî, XVIII, 20; Boleli, “Hadramî b. Âmir”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 64-65.

⁵⁵⁶ Ella Landau-Tasseron, “Asad From The Jahiliyye to Islam”, *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, VIII, Jerusalem 1985, 12-15;

⁵⁵⁷ Bu kavim Benî Malik b. Malik b. Sa’lebe b. Dûdân b. Esed’dır. İbn Sa’d, I, 281.

⁵⁵⁸ Benu’z-Zinye: Zina oğulları, gayri meşru çocuklar, bir adamın ilk doğan çocuğu gibi manalara gelir. İbn Kayyim, II, 339-340.

⁵⁵⁹ İbn Hazm, *Cemhere*, 193.

⁵⁶⁰ Hz. Peygamber, Benî Abdulzaza b. Gatafânların ismini Benî Abdullah b. Gatafân olarak değiştirdiğinde Zinye oğulları onları ayıplamışlar ve “onlar benî muhavvile (dönüştürülmüş)dir” demişlerdi. İbn Sa’d, I, 281; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gabe*, II, 31.

⁵⁶¹ Kuşları uçurtup, onların isimlerinden, seslerinden, iniş ve geçişlerinden, uğurlu veya uğursuzluk çıkarmaya çalışmak demektir. Araplar bunu çokça yaparlardı. Köksal VII, 199.

⁵⁶² Gelecekte haber verme, falcılık ve bakıcılık yapma, kâhinler kendilerine tâbi cinlerinin olduğu ve onların görünüp haber getirdiklerini söylerlerdi. Köksal, VII, 199.

⁵⁶³ Kum üzerine çizgiler çizerek bakılan bir fal çeşidi, kum falı. Çelebi, “Remil”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 555-556.

sorunca, Rasûlullah “Peygamberlerden birine bu öğretilmişti. Kimin işi bu konuda o peygamberinkine uyuyorsa, o görüşünde isabet edebilir” buyurdu.⁵⁶⁴

Bundan sonra Rasûlullah, heyette bulunan Nekâde b. Abdullah b. Halef’ten sütü bol olan, binilebilen fakat yavrusu olmayan bir deveyi hediye olarak istedi. Nekâde hayvanlarının arasında böyle bir deveyi bulamamış ve yanındakilere sormuştu. Hz. Peygamber’in istediği vasıflarda ki deveyi amcasının oğlu Sinân b. Zâfir’in hayvanlarının arasında bulunca ondan bu deveyi aldı ve Hz. Peygamber’in yanına götürdü. Rasûlullah, devenin memelerini mesh etti ve orada az bir süt kalıncaya kadar sağmasını, tamamını sağmamasını, sütün gelmesine yol açacak kadar bir kısmını memede bırakmasını emretti. Nekâde’de öyle yaptı ve sütü sağıp Hz. Peygambere getirdi. Rasûlullah ve yanında bulunan ashâbı o süttten bol bol içtiler, Nekâde de Rasûlullah’tan kalanı içti. Ayrıca Hz. Peygamber deve ve sahibi için “Allah’ım bu sütü ve sütü içirene bereket ihsan eyle” diye dua etti. Nekâde kendisinin de duanın içine katılmasını isteyerek “Onu getirene de bereket ihsan etmesi için Allah’a dua et Ya Rasûlullah” dedi. Rasûlullah ise “Evet, onu getirene de bereket ihsan et” diye dua etti.⁵⁶⁵

Hz. Peygamber, Heyet üyelerine –ne kadar olduğu kesin olarak bildirilmemekle birlikte– kaldıkları süre zarfında Kur’ân öğrenmelerini emretti, onlar da günlerce Medine’de kalarak hem Kur’ân öğrendiler hem de İslâm’ın diğer emirlerini hakkında bilgi aldılar. Ayrıca Hz. Peygamber, Hadramî b. Âmir’e, bizzat kendisi Kur’ân’dan, Abese ve Âlâ Surelerini öğretti.⁵⁶⁶

Memleketlerine dönerken Peygamber, kendilerine bir mektup verdi.

Mektubun metni şöyledir;

“Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla...

Peygamber ‘den Benî Esed’e...

Selam üzerinize olsun. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah’a hamd ediyorum. Allah’a hamd ettikten sonra,

Sakın Tay Kabilesi’nin sularına ve topraklarına yaklaşmayın. Şüphesiz ki; onların suları size helal değildir. Onlar sokmadıkları sürece hiç kimse onların toprağına girmesin. Muhammed’in güvencesi, kendisine isyan edenlerden uzaktır. Kudâi b. Âmir orada yetkili olsun.

⁵⁶⁴ İbn Sa’d, I, 281; Şâmî, VI, 225; İbn Kayyım, IV, 199-200; İbn Seyyidünnâs, II, 250; Halebî, III, 272.

⁵⁶⁵ İbn Sa’d, I, 281; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 201-203.

⁵⁶⁶ İbnü’l-Esîr, Üsdü’l-Gabe, II, 31; Halebî, III, 272; Nüveyrî, XVIII, 20; Köksal VII, 201 - 202.

Bu yazıyı Hâlid b. Saîd yazdı”.⁵⁶⁷

Ayrıca heyete başka bir mektup verildiği söylenirse de bu mektubun metni günümüze kadar ulaşmamıştır.⁵⁶⁸ Yukarıdaki mektubun metninden de anlaşılacağı üzere iki kabile arasında meydana gelen sınır ihlalleri sonlandırılmış ve Kudâî b. Âmir,⁵⁶⁹ Benî Esedlilere vali olarak tayin edilmiştir.⁵⁷⁰

İrtidat olaylarında Esed Kabilesi’nin faal olarak bulunduğu hatta başı çektiği görülmektedir. 11/632 yılında daha Rasûlullah hayatta iken kendini peygamber ilân eden Tuleyha b. Huveylid, kabilesinden bazılarını etrafına topladı. Tuleyha, Hz. Peygamber’in vefatının ardından baş gösteren buhranlı günlerde, dinlerinden döndürmeyi başardığı Esedlilerin yanında Gatafân, Fezâre, Abs, Zübyan ve Tay kabilelerinin bir kısmının da desteğini sağlayarak Halife Ebû Bekir’e karşı isyan bayrağını açtı. Aynı yıl Hz. Ebû Bekir tarafından gönderilen Hâlid b. Velîd kumandasındaki ordu karşısında bozguna uğrayan müttefik kabileler, tekrar İslâm’a döndüler ve Hz. Ömer’in halifeliği zamanında başlatılan Irak ve İran fetihlerine katıldılar.⁵⁷¹

2. Benî Temîm Heyeti

Kabilenin atası Temîm b. Mürr’ün nesebi, Adnan’a kadar uzanmaktadır. İslâm’dan önce Temîm Kabilesi’nin çoğu putperestti ve kendilerine ait Şems isimli bir putları vardı. Hac maksadıyla bu putu ziyaret ettikleri kaydedilir. Ayrıca çok az da olsa Temîmlilerin içinde Mecûsiler de bulunmaktaydı.⁵⁷² Göçebe olmaları sebebiyle bu kabilenin ekonomik hayatı hayvancılığa dayanmaktaydı. Arap Yarımadası’ndaki önemli panayırlardan birisi olan Muşakkar Panayırı, Temîm Kabilesi’nin yerleşim bölgesi Muşakkar’da kurulurdu. İslâm’dan önce Hz. Peygamber’in, Temîm’den İyaz b. Hımar gibi arkadaşları vardı ve Hz. Hatice’nin Rasûlullah ile evlenmeden önceki eşi Ebû Hâle, Temîm Kabilesi’ndendi.⁵⁷³

Mekke döneminde gelen heyetler başlığı altında Temîm Kabilesi’ne ait heyetin gelmesi ve Temîm ed-Dârî’nin Müslüman olması ile ilgili rivâyetlerden bahsedilmiş, bu rivâyetlerin

⁵⁶⁷ İbn Sa’d, I, 257; Hamidulah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, 331.

⁵⁶⁸ Hamidulah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, 332.

⁵⁶⁹ Benî Uzre’ye mensuptu, fakat Rasûlullah onu Benî Esed üzerine görevlendirmişti. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 68.

⁵⁷⁰ İbn Sa’d, I, 257.

⁵⁷¹ Vâkîdî, *Ridde*, 87-101; Belâzurî, *Fütûhu’l-Büldân*, 113, 295, 297; Arı, 112-113; Kallek, “Esed (Benî Esed)”, *DİA*, XI, 363.

⁵⁷² Sâsânî istilasından sonra burada kalanlar ile ticaret için gelip geri dönmeyen İranlılar, Mecusi grubu teşkil etmektedirler. Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 21.

⁵⁷³ Aycan, “Temîm (Benî Temîm)”, *DİA*, İstanbul 2011, XL, 418

gerçekleşme olasılığının düşüklüğüne dair tezler ortaya konulmuştu. Burada ise asıl Temîm Heyeti'nin gelmesi ve Medine'deki ilişkileri tespate çalışılacaktır.

Mekke'nin fethi sırasında İslâm ordusunda, Temîmlilerden bazı kimselerin olduğu bilinmektedir.⁵⁷⁴ Akra b. Hâbis kumandasındaki Temîmliler, Huneyn ve Tâif seferlerinde bulunmuşlardı. Hatta Huneyn Seferi sonrasında, Rasûlullah'ın isteğine rağmen Temîmlilerin ellerinde bulunan esirleri bırakmak istememeleri onu bir hayli üzmüştü.⁵⁷⁵ Ayrıca Akra b. Hâris, Müelllefe-i Kulûb'dan sayılarak kendisine yüz deve verilmişti.⁵⁷⁶

Temîm Heyeti'nin gelişi, Uyeyne b. Hısn el-Fezârî'nin Temîm Kabilesi'nden bir grubu esir almaları üzerine gerçekleşmiştir. Ele geçirilen bu esirler arasında kabilenin ileri gelenlerinden bazı kimseler de vardı.⁵⁷⁷ Şöyle ki; Rasûlullah, Huzâa Kabilesi'nden Benî Kâ'b'ın zekâtlarını toplamak üzere, yine aynı kabileden⁵⁷⁸ Bısr b. Süfyân veya Nehhâm el-Adevî'yi⁵⁷⁹ zekât memuru olarak gönderdi.⁵⁸⁰ Zekât memuru bölgeye ulaşınca, Benî Huzâa'nın mallarının bir araya toplanmasını istemiş, olayı kavrayamayan Benî Temîmliler, zekât memuru üzerine yürüyüşe geçmişlerdi.⁵⁸¹ Üzerine gelenleri gören zekât memuru kaçıp Medine'ye geri döndü ve durumu Hz. Peygamber'e anlattı. Memurunun anlattıklarını dinleyen Rasûlullah, Uyeyne b. Hısn el-Fezârî komutasında elli süvariye, Muharrem 9/ Nisan-Mayıs 630 da⁵⁸² Temîmliler üzerine gönderdi. Uyeyne yapmış olduğu sefer sonucunda Temîmlilerden on bir erkek, on bir kadın ve otuz da çocuk yakalayıp esir olarak Medine'ye getirdi. Rasûlullah, esirlerin Remle bt. Hâris'in evine hapsedilmesini emretti.⁵⁸³ Bu seriyye İslâm Tarihinde *Uyeyne b. Hısn Seriyyesi* olarak geçmektedir.

Kısa bir süre sonra Temîm Kabilesi ileri gelenleri, esirlerini kurtarmak için heyet halinde Medine'ye geldiler. Heyettekilerin sayısı hakkında değişik rivâyetler vardır. İbn Hişâm sayı vermemekle birlikte heyettekilerden bazılarının isimlerini sayar. Vâkıdî sayıyı on kişi olarak kaydederken, İbn Sa'd ve Şâmî bunun seksen veya doksan kişi kadar olduğunu söylemektedirler. İbnü'l Esîr ise sayılarının çok olduğunu ifade etmekle yetinir ve bazılarının

⁵⁷⁴ Taberî, III, 122; İbn Hazm, *Sîre*, 227; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 244.

⁵⁷⁵ İbn Hişâm, IV, 139; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 188; Ahmed b. Hanbel, II, 219; 744; Taberî, III, 137.

⁵⁷⁶ İbn Hişâm, IV, 135-136; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 179; Aycan, "Temîm (Benî Temîm)", *DİA*, XL, 418-419.

⁵⁷⁷ Şâmî, VI, 32.

⁵⁷⁸ İbn Sa'd, V, 199.

⁵⁷⁹ İbn Sa'd, bu ikisinin aynı kişi olduğunu ve En-Naham'ın Bısr b. Süfyân'ın künyesi olduğunu söyler. İbn Sa'd, I, 281.

⁵⁸⁰ İbn Sa'd, I, 281.

⁵⁸¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210; İbn Sa'd, I, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 135.

⁵⁸² Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 382.

⁵⁸³ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210; İbn Sa'd, I, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 135.

isimlerini sayar.⁵⁸⁴ Kalabalık olduğunu söyleyebileceğimiz bu heyetten isimlerini tespit edilebildiklerimiz şunlardır;

1. Utârid b. Hâcib b. Zürâre⁵⁸⁵
2. Akra' b. Hâbis⁵⁸⁶
3. Zibrikân b. Bedr⁵⁸⁷
4. Kays b. Âsım⁵⁸⁸
5. Kays b. Hâris⁵⁸⁹
6. Amr b. Ehtem⁵⁹⁰
7. Habbâb b. Yezîd
8. Nuaym b. Yezîd
9. Riyâh b. Mucâşi⁵⁹¹
10. Hutât⁵⁹² b. Yezid⁵⁹³

⁵⁸⁴ İbn Hişâm, IV, 270; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210; İbn Sa'd, I, 282; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 264-268.

⁵⁸⁵ Utârid b. Hâcib b. Zürâre b. Udus b. ... Temîm'dir. Heyetin içindeki şairdir. İbn Sa'd, VI, 164. Hz. Peygamber'in zekât memurlarındadır. İbn Hacer onun krallarla içli dışlı olan bir adam olduğunu söyler. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 427.

⁵⁸⁶ Asıl adı Firâs olmasına rağmen saçları olmadığı için kel manasında el-Akra' lâkabıyla şöhret bulmuştur. Temîm Kabilesi'nin reislerindendi ve Araplar arasında önemli bir mevki ve itibara sahipti. Cahiliye döneminde hakemlik yapar, elinden geldiğince adaletle hükmederdi. Mecusi olan Akra', 8. yılın Ramazan ayında (Ocak 630) Mekke'nin fethinden önce İslâmiyet'i kabul etmiş ve Mekke üzerine yürümekte olan İslâm ordusuna Sukyâ denilen köyde katılmıştı. Dolayısıyla geldiğinde Müslümandı. Mekke'nin fethinden sonra Huneyn Gazvesi ve Tâif Muhasarasında bulundu. Hz. Peygamber'in kalplerini İslâm'a ısındırmak için ganimetlerden pay ayırdığı şahıslar (Müellefe-i kulûb) arasında o da vardı. Kazancı, Ahmet Lütfi, "Akra' b. Hâbis", *DİA*, İstanbul 1989, II, 285.

⁵⁸⁷ Tam adı: Ebû Ayyâş Husayn b. Bedr b. İmrûilkays et-Temîmî'dir. Babası olan Bedr, Benî Temîm'in önde gelen reislerindendir. Adından çok yüzünün güzelliğinden dolayı aldığı Zibrikân (dolunay) lakabıyla tanınmıştır. Asıl adının Kamer b. Bedr olduğu, sakalı seyrek çıktığı yahut safranla boyanmış (müzebreka) sarık sardığı için kendisine Zibrikân lakabının verildiği de zikredilmektedir. Zibrikân'ın Amr b. Ehtem, Abde b. Tabîb, Muhabbel es-Sa'dî gibi şairlerle muhtelif şiir meclislerinde bir araya gelmiştir. Hâlid b. Velîd kumandasında ridde savaşlarına ve Irak taraflarına yapılan seferlere katılan Zibrikân, Enbâr'ın fethinden sonra Hâlid b. Velîd tarafından buraya idareci tayin edilmiştir. İbn Sa'd, IX, 39; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 24, 247-248; Lecker, "al-Zibrikân b. Badr", *EI² (İng.)*, XI, 496; Özkan, Halit, "Zibrikân b. Bedr", *DİA*, İstanbul 2011, XLIV, 396.

⁵⁸⁸ Kays b. Âsım b. Sinân b. Hâlid b. ... b. Temîm'dir. Cahiliye Dönemi'nde kendisine içkiyi haram kılmıştı. Hz. Peygamber'in, "bu zat bâdiyelilerin (taşralıların) efendisidir" diyerek övdüğü kişidir. Vefat etmeden önce çocuklarına "kendisinin Cahiliye Dönemi'nde Bekir b. Vâillerin topraklarına saldırdığını ve bu yüzden onların topraklarına defnedilmemesini" vasiyet etmiştir. İbn Sa'd, VI, 161-162.

⁵⁸⁹ Kays b. Hâris, Nu'aym b. Sa'd, Amr b. Ehtem ve Akra b. Hâbis et-Temîmî. Bu dördü Mekke'nin fethinde görev almışlardır. Dolayısı ile heyet içinde geldiklerinde yaklaşık bir yıldır Müslümandı. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 327.

⁵⁹⁰ Amr b. Ehtem b. Sümei b. Sinan... b. Temîm'dir. Heyet içindekilerin en küçüğü ve bineklerinin başında gözcü olarak kalanıdır. İbn Sa'd, VI, 163.

⁵⁹¹ Riyâh b. Hâris b. Mucâşi ve Habbâb b. Yezid, İbn Hişâm'da geçer fakat Vâkıdî bu konuya değinmez. İbn Hişâm, IV, 270; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210.

⁵⁹² Bu İsim İbn Hişâm'da geçer ve Hutât'ın Peygamber tarafından Muaviye b. Ebû Süfyan ile kardeş yapıldığını belirtir. Ölümünden sonra Muaviye, Hutât'ın mirasını bu akde dayanarak almış, öz kardeşi Ferazdek buna itiraz ederek Muaviye'yi hicveden bir şiir yazmıştı. Şiir Metni İçin bkz. İbn Hişâm, IV, 270.

Temîmliler mescide öğlen namazından önce girdi ve girer girmez esirlerini sordular. Onlara, durumları hakkında bilgi verilip, görmelerine müsaade edildi. Heyet üyelerini gören çocuklar ve kadınlar ağlamaya başladılar. Esirleri bu ilk ziyaretlerinin ardından heyet üyeleri, onların yanından ayrılıp ikinci kez mescide döndüler.⁵⁹⁴

O gün Rasûlullah, Hz. Ayşe'nin evinde idi. Bilâl-i Habeşî de öğlen namazı için ilk ezanı okumuştı. Mescitte insanlar toplanmış, Rasûlullah'ın namazı kıldırmasını bekliyorlardı. Temîmliler, Rasûlullah'ın geç kaldığını düşünüp sabırsızlık etmişler ve bedevîlere has kaba bir tavırla “Ey Muhammed! Çabuk yanımıza çık!” diyerek Hz. Peygamber'in evinin dışından bağırıyorlardı.⁵⁹⁵ O esnada Bilâl-i Habeşî yanlarına gidip kendilerini uyardıysa da heyetteki bekleyenler seslerini daha da yükseltip ellerini birbirine vurdular ve gürültü çıkarmaya devam ettiler.⁵⁹⁶ Bütün bunlardan Rasûlullah'ın rahatsız olması üzerine⁵⁹⁷ “Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırduğunuz gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısırlar, Allah'ın, gönüllerini takvâ (Allah'a karşı gelmekten sakınma) konusunda sınıdığı kimselerdir. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.(Ey Muhammed!) Odaların arkasından sana bağırانların çoğu akli ermeyen kimselerdir. Onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir” şeklinde nâzil olan Hucûrât Suresi'nin 2-5. ayetleriyle⁵⁹⁸ Temîm üyeleri açıkça kınandı.⁵⁹⁹

Bir süre sonra Rasûlullah hücrelerinden çıkmış, Bilâl-i Habeşî'i de namaz için kamet getirmeye başlamıştı. Fakat bu esnada Temîmliler hala Rasûlullah'a sürekli sorular sorarak onu rahatsız etmeye devam etmişler hatta Hz. Peygamber, kametin getirilmesinden sonra uzun bir süre onların yanında durmuştu. Temîmliler “Hatibimiz ve şairimizle senin yanına geldik.

⁵⁹³ Bunlara ilave olarak Ya'kûbî'nin Medine'ye gelen heyet ile ilgili vermiş olduğu listede Utârid b. Hâcib, Zibrikân b. Bedr, Kays b. Âsım ve Mâlik b. Nüveyre gibi isimler geçmektedir. Ya'kûbî, *Târih*, II, 79. Taberî, Benî Temîm'den kalabalık bir heyetin geldiğini söyleyip Hutât b. Fûlan, Mâlik b. Amr, Firâs b. Hâbis, Hanzale b. Dârim, Ka'ka'a b. Ma'bed ve Verdan b. Muhriz' de ilave eder. Taberî, III, 115-157; İbnü'l-Kelbî, heyet içinde yer alanlar arasında şair Ferezdak'ın dedesi olan Sa'sa'a b. Nâciye'nin ismini de zikretmektedir. İbnü'l-Kelbî, 202. Benî Temîm heyetiyle ilgili yukarıdaki isimlerle benzer isimleri sunan Makrîzî, heyetin başkanı olarak A'ver b. Beşâme el-Anberî adını söylemektedir. Yekeler, 67-72.

⁵⁹⁴ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 209; İbn Sa'd, I, 282; İbn Kayyım, IV, 65; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 265; Köksal, VII, 188.

⁵⁹⁵ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 209; İbn Sa'd, I, 282; İbn Kayyım, IV, 65.

⁵⁹⁶ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 210.

⁵⁹⁷ İbn Hişâm, IV, 270.

⁵⁹⁸ Hucûrât 49/2-5.

⁵⁹⁹ İbn Sa'd, I, 283; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 213; İbn Hişâm, IV, 204; Beyhakî, V, 314-315; İbn Kayyım, IV, 65; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 265.

Bizi dinle!” diye ısrarda bulunsalar da Rasûlullah, sadece tebessüm etmiş sonra geçip namazı kıldırılmıştı. Ardından evine dönüp iki rekât daha namaz kıldıktan sonra tekrar çıkıp mescidin ortasına oturdu.⁶⁰⁰ Temîmliler de yanına geldiler ve Utârid b. Hâcib et-Temîmî’yi takdim ettiler.⁶⁰¹

İbn Kesir, İbn Cerîr ve İmam Ahmed b. Hanbel’den rivâyetle Akra b. Hâbis’in Peygamber’e “Ya Muhammed, Ya Rasûlullah!” şeklinde bağırarak seslendiğini, Hz. Peygamber’in bu hitap tarzına cevap vermediğini belirtmektedir. Bu sefer de “Yâ Rasûlullah! haberin olsun ki, benim övüşüm süsler, yerişim de kusurlar!” diyerek şiirde kendisinin üstünlüğünü anlatmak isteyince Rasûlullah, “O söylediğin aziz ve celil olan Allah’tır. Onun övdüğü aziz, yerdiği de zelil olur!” şeklinde karşılık vererek sözlerden duyduğu hoşnutsuzluğu belirttiği rivayet edilmiştir.⁶⁰² Ardından Temîm üyeleri o zamanın geleneklerinden olan iftiharlaşma⁶⁰³ konusunda ısrar ederek, “Seninle şiir ve övünme yarışı yapalım diye şairimizi ve hatibimizi getirdik!” dediler. Rasûlullah ise kendisinin ne şiirle gönderildiğini ne de övünmekle emir olunduğunu söylemiş fakat –onların bu taleplerini de geri çevirmek istemediğinden olsa gerek– hatiplerine izin vermişti⁶⁰⁴.

Temîmlilerden Utârid b. Hâcib⁶⁰⁵, Zibrikân b. Bedir ile Müslümanlardan Sâbit b. Kays⁶⁰⁶ ve Hassan b. Sâbit⁶⁰⁷ arasında Hz. Peygamber’in huzurunda hitabe ve şiir

⁶⁰⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 209.

⁶⁰¹ İbnü’l-Esîr, *Usdu’l-Gâbe*, I, 128.

⁶⁰² Ahmed b. Hanbel, III, 488; İbn Kesîr, V, 136.

⁶⁰³ Müfâhare, “bir kimsenin üstünlük ve meziyetlerini sıralayarak bunlarda başkasıyla üstünlük yarışı yapması” anlamına gelmektedir. Çağrıcı, “Övünme”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 103.

⁶⁰⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdu’l-Gâbe*, I, 128.

⁶⁰⁵ Utarit’in okuduğu şiir şu şekildedir;

“Üzerimizde fazlı keremi bulunan Allah’a hamd olsun ki, O buna layıktır.

O bizi hükümdar yapmış, bize pek çok mal ve servet bağışlamıştır.

Biz onlarla iyi işler yapıyoruzdur.

O, bizi doğu halkının en güçlüsü, sayıca en çoğu, savaşa da en kolay, en çabuk hazırlananı kılmıştır.

Halk içinde, bizim gibi kim var?

Halkın reisleri ve faziletlipleri biz değil miyiz?

Bizimle fazilet yarışına çıkacak kim ise, saydıklarımızın bir benzerini sayсын döksün bakayım?

Biz, isteseydik, sözümüzü daha da uzatabilirdik.

Fakat biz, bize verilenler üzerinde sözü uzatmaktan utanırız!

Ben bu sözü sözümüz gibi bir söz, işimizden daha üstün bir iş varsa, getirin de görelim diye söylüyorum!”.

İbn Hişâm, IV, 208; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 976; Taberî, III, 151; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 288; Köksal, VII, 189-192.

⁶⁰⁶ Sabit b. Kays Rasûlullah’ın sözcüsü idi. Rasûlullah ve Müslümanlar onun gür sesli ve iyi bir hatip olarak karşılık vereceği için sevinmişlerdi. Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210, no: 85.

⁶⁰⁷ Asıl adı; Ebû’l-Velîd (Ebû Abdurrahman) Hassân b. Sâbit b. el-Münzir el-Hazrecî el-Ensârî. Hz. Peygamber’i, ashâbını ve İslâm dinini müşriklerin hicivlerine karşı şiirleriyle savunduğu için “şâirü’n-nebî”,

iftiharlaşmaları oldu. Bu esnada Hz. Peygamber bir minber getirilmesini istedi ve gelen bu minberi mescidin ortasına koydurdu.⁶⁰⁸ İlk olarak mescitte hazır bulunan Sâbit b. Kays'a işaret etti. Daha önceden hazırlıksız olsa da Hz. Peygamber'in işareti üzerine ayağa kalkan Sabit b. Kays, Temîmlilerin şairi Zibrikân'a hutbe şeklinde cevap verdi.⁶⁰⁹ Rasûlullah, Zibrikân'ın diğer şiirlerini cevaplaması için orada bulunmayan Hassan b. Sâbit 'i çağırttı.⁶¹⁰ Hassan mescide geldikten sonra serilen o minberin üzerine çıkarak aynı vezin ve kafiyeyle söylediği uzunca bir şiirle Zibrikân'a karşılık verdi.⁶¹¹ Sabit b. Kays'ın, Benî Temîmlerin hatibini bastıracak derecede hutbe ırat edebilmesi ve Hassan b. Sâbit 'in de Benî Temîmlerin şairini bastıracak derecede şiir söylemesi, Rasûlullah'ı ve Müslümanları sevindirmişti.⁶¹²

İftiharlaşmaların sonunda heyetkiler birbirleri ile konuşmaya başlamışlar ve Temîmlilerin Hatibi Akra' b. Habis; "Babama yemin olsun ki, bu zat (Hz. Muhammed) gerçekten destekleniyor ve onun için bir şeyler yapılıyor. Hatibi bizimkinden daha hatip, şairi

Ebû'l-Hüsâm (keskin kılıç sahibi) ve Ebû'l-Mudarrîb (iyi savaşçı) unvanlarıyla tanınmıştır. Hazreclilerin kollarından olan Benî Neccâr'dandır. Elmalı, "Hassân b. Sâbit", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 399.

⁶⁰⁸ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 213.

⁶⁰⁹ Sabit b. Kays'ın yaptığı hitâbet şu şekildedir;

Hamd Allah'a yaraşır. Ben O'na hamd eder ve O'ndan yardım dilerim. Ona inanır ve güvenirim.

Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve O'nun Bir olup, eşi ortağı olmadığına şehadet ederim.

Muhammed'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna da şehadet ederim!

Hamd olsun O Allah'a ki, gökleri ve yeri yaratan, göklerde ve yerde hükmünü yürüten O'dur!

O'nun kürsiyy-i ilmi her şeyi kuşatmıştır.

Hiçbir şey yoktur ki, O'nun fazlı kereminin eseri olmasın!

Bizim hâkim oluşumuz da, O'nun kudreti eseridir.

O, yarattıklarının en hayırlısını seçerek peygamber göndermiştir ki, o Peygamber, baba soyu yönünden insanların en şerefli, söz yönünden en doğru sözlüsü, ana soyu yönünden de en üstünüdür!

Allah ona Kitabını indirmiş, onu kullarının emini ve güvencesi, cihanın da güzidesi ve seçkini kılmuştur!

Sonra, o Peygamber, insanları Allah'a imana davet etmiştir.

Allah'ın Rasûlüne, ilk önce, kavminden ve akrabasından, soy sopça insanların en şerefli, şekil ve suretçe en güzeli, iş ve gidişatça insanların en hayırlısı, akılcı da insanların en büyüğü ve üstünü olan Muhacirler iman etmişlerdir.

Bundan sonra, Rasûlullah'ın davet ettiği ve davetine icabet eden insanların ilki de biz olmuşuzdur.

*Biz, Allah'ın yardımcısı ve Rasûlü'nün vezirleriyizdir!*⁶⁰⁹

Hamd olsun Allah'a ki, bizleri kendisinin yardımcısı, Rasûlü'nün vezirleri, dininin de yayılma ve yerleşme vasıtası kılmuştur!

Biz, Allah'a iman ettirinceye, 'Lâ ilahe illallah!' dedirtinceye kadar, insanlarla çarpışacağız!

Allah'a ve Rasûlüne iman eden, malını ve canını bizden korumuş olur!

Kâfirlik yolunu tutanlar ile ise, bu yolda, Allah yolunda sonuna kadar savaşacağız!

Öylelerini öldürmek, bize göre, kolaydır!

Ben bu sözü söyler, Allah'tan kendim ve bütün erkek kadın mü'minler için affedilmek dilerim!

Salam olsun size!

İbn Hişâm, IV, 208; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 976; Taberî, III, 151; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 288; Köksal, VII, 189-192.

⁶¹⁰ İbn Hişâm, IV, 288.

⁶¹¹ İftiharlaşma metinleri için bkz. İbn Hişâm IV, 285-293; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 10-213; İbn Sa'd, I, 282; Şâmî, VI, 242-246; İbn Kayyım, IV, 65; İbn Kesîr, V, 125-135; Köksal, VII, 187-193.

⁶¹² Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 213.

bizimkinden daha şair, sesleri bizim sesimizden daha yüksek” diyerek belagat sahasındaki zaafılarını itiraf etti ve ardından heyettekiler, orada Müslüman oldular.⁶¹³ Hz. Peygamber de onların Uyeyne b. Hısn ile birlikte onların Remle bt. Hâris’in evinde konaklatılmaları emrini verdi.⁶¹⁴

Temîmlilerin Müslüman olmalarının ardından, Rasûlullah esirlerini serbest bırakmış, üstelik diğer heyetlere verildiği gibi bunların da her birine on iki buçuk ukiyye gümüş hediye verilmesini emretmiştir.⁶¹⁵ Burada bir hususa dikkat edilmelidir. Birçok heyete hediye taksiminde görüleceği üzere, Hz. Peygamber uygun gördüğü kimselere diğerlerine oranla daha fazla miktarda hediye vermektedir. Bu kişiler genel olarak itibarlı kimselerdir. Böyle davranılmasının ardındaki sebebin ise, o kişilerin kendi kavimlerinin içindeki saygınlığını korumak olduğunu düşünmekteyiz. Bunun örneğini Temîm heyetine verilen hediyelerde de görmek mümkündür. Rasûlullah heyet üyelerine ayrılırlarken “Hediye verilmedik kimse kaldı mı?” diye sormuş, onlar da yüklerinin başında bir çocuğu bıraktıklarını söylemeleri üzerine, ona da mutlaka hediyesinin verilmesini emretmiştir. Kays b. Asım, onun bir çocuk⁶¹⁶ olduğunu ve kavmi içinde bir itibarının bulunmadığı yönünde uyarısına⁶¹⁷ Hz. Peygamber, “O, temsilci olarak gelmiştir, hediye almaya müstahaktır” buyurmuş ve çocuğa da hediye olarak beş ukiyye gümüş verilmesini emretmiştir.⁶¹⁸

Hz. Peygamber’in kabile liderlerine karşı hoşgörülü davranmasının yanında, şair Hassân b. Sâbit’in şiirinde söylediği ve bir tehdit olarak değerlendirilebilecek olan, “İman edenler, can ve mal güvenliğine sahip olacaklar, imandan yüz çevirenlerle ise sonuna kadar savaşılacak” sözleri, Müslüman olma hususunda kafası karışık olan kabilenin bazı liderleri üzerinde etkili olmuş olmalıdır.⁶¹⁹

Vâkıdî, Benî Neccarlı bir kadından rivâyetle, elçilere verilen hediyelerin açıklamasını özellikle yapmış, bazı ölçü ve para birimleri hakkında da bilgi vermiştir. Buna göre “elçilere on iki ukiyye ve bir neş verildi, çocuğa ise beş ukiyye verilmiştir. Neş yarım ukiyye’dir”

⁶¹³ İbn Sa’d, I, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 127-136; Kapar, “Hâcib b. Zûrâre”, *DİA*, İstanbul 1996, XIV, 511.

⁶¹⁴ Kettânî, II, 203.

⁶¹⁵ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 214.

⁶¹⁶ Bu çocuğun Amr b. Ehtem olduğu söylenir. İbn Hişâm IV, 294; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 214; İbn Sa’d, I, 282.

⁶¹⁷ İbn Hişâm, Amr b. el-Ehtem için ayrı bir başlık açar ve bu sözünden dolayı Kays’ı hicveden küfürli bir şiir nakleder. İbn Hişâm IV, 294.

⁶¹⁸ İbn Sa’d, I, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 127-136.

⁶¹⁹ Yekeler, 69.

şeklinde açıklama yapmıştır. Bir ukiyye kırk dirhemdir. Dolayısıyla elçilere beş yüz dirhem değerinde, çocuğa ise iki yüz dirhem değerinde hediye verilmiştir.⁶²⁰

Heyetin, Rasûlullah ile görüşmeleri esnasında bazı Temîmliler, ona hediye sunmak istemişlerdi. Bunlardan Utârid b. Zürâre, babası Hâcib b. Zürâre'nin dört bin dirhem değerindeki yayını Hz. Peygamber'e hediye etmek istemiş fakat o bunu kabul etmemiştir.⁶²¹ Muhtemelen onun henüz o esnada Müslüman olmaması ve Hz. Peygamber'i töhmet altında bırakmak istemesi nedeni ile Rasûlullah bu hediyeyi geri çevirmiştir.

Kabilesine İslâm'ın esaslarını ve Kur'ân okumayı öğretmesi, ayrıca Temîmlilerin mallarının zekâtlarını toplaması için Abbâd b. Bişr görevlendirildi. Temîmlilerin yanında yirmi gün kadar kalan Abbâd b. Bişr, buradan memnun olarak ayrılıp Hz. Peygamber'in yanına geri döndü.⁶²² Diğer yandan Zibrikân b. Bedr de, Medine'de ilk İslâmî eğitimi aldıktan sonra Rasûl-i Ekrem tarafından kabilesinin Ribâb, Avf ve Ebnâ kollarının zekâtını toplamakla görevlendirildi.⁶²³

İrtidat hareketleri sırasında Temîm'in özel bir yeri vardır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra çıkan ve peygamberlik iddiasında bulunanlardan birisi olan Secâh,⁶²⁴ Temîm Kabilesi'ne mensuptur. Hz. Ebû Bekir döneminde Safvân b. Safvân ve Zibrikân b. Bedr gibi kişiler topladıkları zekât mallarını teslim etmişler hatta Zibrikân b. Bedr, görevli oldukları zekâtları getirmeyen Kays b. Âsım gibi bazı kişileri hicveden şiirler de söylemiştir. Ancak zekât memurlarının bir kısmı ise irtidat hareketlerinin sonucunu beklemişlerdir. Mâlik b. Nüveyre ile Vekî b. Mâlik ise kabileleriyle birlikte Secâh'a katılmış, Mâlik b. Nüveyre öldürülürken Vekî b. Mâlik yeniden İslâm'a girmiştir. Diğer birçok Temîm boyu ise Hz. Ebû Bekir'e bağlılıklarını bildirmişler ve Ridde Savaşları'nın ardından başlatılan fetih hareketlerine katılmışlardır.⁶²⁵

⁶²⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 214; İbn Sa'd, I, 282.

⁶²¹ Yayını satmak istediği zaman yayı yahudi bir adam dört bin dirheme satın almıştır. İbn Abdirabbih, II, 20; Yekeler, 71.

⁶²² İbn Sa'd, II, 164; Yekeler, 71.

⁶²³ Özkan, "Zibrikân b. Bedr", *DİA*, XLIV, 396.

⁶²⁴ Tam adı; Ümmü Sâdır Secâh bt. Hâris b. Süveyd et-Temîmiyye'dir. Baba tarafından Temîm Kabilesi'ne mensuptur. Peygamberlik iddiasında bulunmadan önce Hıristiyan olduğu ve kâhinlik yaptığı rivayet edilir. Secâh, Rasûlullah'ın vefatından hemen sonra el-Cezîre'de peygamberlik iddiasında bulunmuş, Rebîa, Tağlib, Nemr, Şeybân ve İyâd kabilelerinden topladığı birçok kişinin başına geçerek irtidat hareketlerini yönetmiştir. Yaptığı birçok savaşı kaybettikten sonra diğer bir peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetü'l-Kezzab'a katılmış fakat kısa süre sonra ondan da ayrılarak peygamberlik iddiasından vazgeçmiştir. Müslüman olarak öldüğü de rivayet edilir. Fayda, "Secâh", *DİA*, İstanbul 2009, XXXIV, 266.

⁶²⁵ Vâkıdî, *Ridde*, 107-110; Arı, *Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 114-119; Aycan, "Temîm (Benî Temîm)", *DİA*, XL, 418-419; Özkan, "Zibrikân b. Bedr", *DİA*, XLIV, 396.

3. Benî Fezâre Heyeti

Benî Fezârelerin soyları Adnan'a kadar uzanır⁶²⁶ ve yerleşim yerleri Necid⁶²⁷ ve Vâdil-Kurâ⁶²⁸ arasındır.⁶²⁹ Daha sonra Kuzey Afrika'ya ve Mısır'a göç ederek buradaki yerli halka karışan Fezâre Kabilesi, Cahiliye döneminin önde gelen güçlü kabilelerindendir.⁶³⁰

Hız. Peygamber ile Benî Fezâre ilk defa Dûmet'ül-Cendel Seferi (5/627) esnasında karşılaşmış ve yapılan seferin sonucunda kabilenin reisi Uyeyne b. Hısn b. Fezâre⁶³¹ ile bir antlaşma yapmıştı.⁶³² Fezâreliler aynı yıl Yahudi ve müşriklerle anlaşarak reisleri Uyeyne b. Hısn kumandasındaki 1000 kişilik birlikle Hendek Gazvesi'ne katılmışlardı.⁶³³ Rasûlullah, onların geri dönmeleri için Medine hurmalığının gelirinin üçte birini vermeyi teklif ettiyse de Uyeyne b. Hısn, yarısını istemiş ve antlaşma sağlanamamış fakat Fezâreliler bir müddet sonra kendiliğinden çekilip gitmişlerdi. Hız. Peygamber'in onlara böyle bir teklifte bulunması,

⁶²⁶ Benî Fezâre b. Zubyân, b. Reis, b. Gatafân, b. Sa'd, b. Gays, b. Aylan, b. Mudar, b. Nizar, b. Maad, b. Adnan'dır, İbn Hazm, *Cemhere*, 255.

⁶²⁷ Necd yüksek yayla/plato anlamında olup kaynaklarda Nücûd şeklinde de geçer. Arabistan yarımadasının sahil şeridi olan Tihâme üzerinde yükselen bölge veya yüksek kısımları Tihâme ve Yemen'e, alçak kısımları Irak ve Suriye'ye bakan büyük bir bölümü çöl olan geniş arazi için kullanılmaktadır. Hamevî, V, 261-262; Grohmann, Adolf - K. Mc Lachlan, "Nadjd", EI² (İng.), VII, 864-866; Kurşun, Zekeriya, "Necid", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 491.

⁶²⁸ Medine'nin kuzeybatısında Teymâ ile Medine arasında eski bir ziraat bölgesidir. Halkı tarımla uğraşan birkaç köyün sıralandığı vadiden (Vâdilkurâ = köyler vadisi) almıştır. İslâm'ın zuhuru sırasında Vâdilkurâ'nın başlıca sakinleri Yahudilerdi, bunların Buhtunnasr döneminde Beytûlmakdis'in işgalinden sonra bölgeye geldikleri tahmin edilmektedir. Zamanla Kudâa kabilesinin Hicaz, Suriye ve Filistin bölgelerine yerleşmesiyle bu kabilenin alt kollarından Uzre ile Vâdilkurâ'nın yahudi sakinleri arasında bir antlaşma yapıldı. Bu antlaşmaya göre bölgenin güvenliğini sağlamaları karşılığında Uzre kabilesi, Yahudilerin yetiştirdikleri ürünün bir kısmını alacaktı. Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 19-20; Hamevî, IV, 338; Azizova, "Vâdilkurâ", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 421.

⁶²⁹ Kalkaşendî, 392.

⁶³⁰ Kapar, "Fezâre (Benî Fezâre)", *DİA*, XXII, 538.

⁶³¹ Asıl adı Huzeyfe'dir. Cahiliye döneminde İkinci Ficâr Savaşlarının başlamasına yol açan Ukâz panayırı baskını düzenlemiştir. Hız. Peygamber, Uyeyne ile ilk defa Dûmet'ül-Cendel seferi sırasında karşılaştı. Kuraklık döneminde Uyeyne'nin İslâm topraklarındaki Tağlemeyn'de hayvanlarını üç ay süre ile otlatmasına izin verildi. Sonra yurduna döndü. Hendek savaşında Rasûlullah'a karşı yürüyen Gatafân reislerinden birisi idi. Kuşatma esnasında Rasûlullah, düşman ordusundan çekilmesi için Uyeyne'ye Medine'nin yıllık hurma mahsulünün üçte birini vermeyi teklif etmiş, Uyeyne ise yarısını istemişti. Olaya şahit olan sahabeden Useyd b. Hudayr, Sa'd b. Ubâde ve Sa'd b. Muâz sonuna kadar çarpışmaya hazır olduklarını söyleyerek Rasûlullah'ı anlaşmadan vazgeçirdiler. Bu olaydan yaklaşık dört ay kadar sonra (Muharrem 6 / Haziran 627) kırk adamıyla birlikte Medine-Suriye yolu üzerindeki Ğâbe mevkiinde otlatılan Hız. Peygamber'e ait yirmi sağmal deveyi bir gece baskınıyla ele geçirmesi üzerine Ğâbe Gazvesi yapıldıysa da kaçması üzerine ele geçirilemedi. Mekke'nin fethinden sonra Müslüman oldu. Tâif Muhasarasının ardından gelen Hevâzin Heyeti esir düşen yakınlarını geri istedikleri vakit Uyeyne ile diğer bir kişi dışında herkes hissesini geri verdi. Uyeyne ise payına düşen yaşlı bir kadını ancak uzun uğraşlar sonunda iade etti. Kabilesinden bir takım kimselerle birlikte Benî Temîm üzerine seriyye komutanı olarak gönderildi. Sefer sonunda bazı esirler alarak Medine'ye getirdi. Hız. Peygamber'in vefatından sonra irtidat ettiyse de Hâlid b. Velid tarafından esir edilmiş ve tekrar İslâm'a dönmüştür. İbn Sa'd, VI, 173-180; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 589; Erul, Bünyamin, "Uyeyne b. Hısn", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 240-242.

⁶³² Vâkîdî, *Meğâzi*, II, 67; İbn Sa'd, II, 63

⁶³³ Vâkîdî, *Meğâzi*, II, 89-90, 124-125; İbn Sa'd, II, 75

Fezâre'nin güçlü bir kabile olduğunu göstermektedir. Diğer yandan hem Medine hem de Suriye ticaret yolunu rahatlıkla tehdit edebilecek stratejik bir mevkiye bulunan Fezâreliler üzerine, Ramazan 6/Ocak 628 de Zeyd b. Hârise kumandasında bir seriyye yapılmış, Müslümanlara karşı kışkırtıcı hareketlerde bulunan Ümmü Kırfe⁶³⁴ veya kızı esir alınmış ve Fezâre'nin ileri gelenleri öldürülerek Benî Fezâre'ye ağır bir darbe vurulmuştu. Ardından Fezâre Kabilesi'nin reisi Uyeyne b. Hısn, Hz. Peygamber ile anlaşarak Mekke'nin fethine ve Huneyn Gazvesi'ne katılmış, müellefe-i kulûbtan sayılarak Cirâne'de kendisine 100 deve verilmişti.⁶³⁵

Bütün bu hareketlerden yıpranan, kuraklık gibi nedenlerle de maddî olarak zor durumda bulunan ve İslâm Devleti'nin gelişmesini gören Fezâre mensupları, 9/630-631 yılında Hz. Peygamber'in Tebük Seferi'nden dönüşünden sonra heyet gönderdiler. İçlerinde Hârice b. Hısn ve heyetin en küçüğü olan Hur b. Kays b. Hısn'ın⁶³⁶ da bulunduğu ondan fazla kişi, zayıf develer üzerinde İslâm'ı daha önceden kabul etmiş olarak Medine'ye geldiler.⁶³⁷

Heyet, Remle bt. Hâris'in evinde konaklatıldı.⁶³⁸ Gelişlerinde kuraklığın etkisi ile ekonomik olarak yıpranmışlığın da olduğu anlaşılan Fezârelilerden bir kişi, Rasûlullah'ın görüşmeleri esnasında onlara memleketlerinin durumunu sorması üzerine, durumlarının çok kötü olduğu, hayvanlarının öldüğü, her yerin kuruduğu, çoluk çocuklarının da aç kaldığını söylemiş ve Hz. Peygamberden kendileri için dua etmesini istemişti. Bu kişi maksadını aşarak “Bizim için Rabbin katında sen şefaâtçi ol. Senin katında da bizim için Rabbin şefaâtçi olsun” dedi. Buna kızan Rasûlullah, “Sübânallah! Bu sözünden dolayı sana yazıklar olsun! İzni

⁶³⁴ Asıl adı: Fâtıma bt. Rebîa b. Zeyd'dir. Rebîa b. Bedr'in kızı ve Malik b. Huzeyfe b. Bedr'in karısıdır. O günlerde çok yaşlıydı (İbn Hişâm, IV, 265; Vâkıdî, *Megâzî*, II, 216-217; Kastallânî, I, 158). Kavminin bu günkü anlamda kraliçesiydi (Kastallânî, I, 158, Diyarbekrî, II, 13). Araplar, “Ümmü Kırfe'den daha emniyette olanı, daha şerefliyi yok!” derlerdi. Çünkü Ümmü Kırfe'nin evinde elli kişinin kılıcı asılı dururdu ki; hepsi de Ümmü Kırfe'nin mahremi, ev halkı idiler (İbn Seyyidünnâs, II, 110, Diyarbekrî, II, 13). Hz. Peygamber'e düşmanlığı ile tanınmıştır. Oğullarından ve oğullarının oğullarından otuz atlı hazırlayıp, onlara: “Medine'ye gidiniz, Muhammed'i öldürünüz!” demişti. Rasûlullah'da “Ey Allah'ım! Oğullarını ona kaybettir!” diyerek onun aleyhinde dua etmişti. (Ebû Nuaym, II, 534-535). Uyeyne b. Hısn ile birlikte Zeyd b. Harise ve beraberindekiler üzerine baskın yapan ve Müslümanları şehit eden birliğin azmettiricilerindendir (Vâkıdî, *Megâzî*, II, 216-217). Zeyd b. Hârise'nin seferi esnasında öldürüldüğüne dair rivâyetlerde vardır. İbn Hişâm, IV, 265, İbn Seyyidünnâs, II, 110. Taberî, III, 84; Köksal, V, 224-227.

⁶³⁵ Kapar, “Fezâre (Benî Fezâre)”, *DİA*, XII, 538-539.

⁶³⁶ Fezâre temsilcilerinin en genci olan Hür b. Kays, Uyeyne b. Hısn'ın kardeşidir. Hz. Musa ile Hızır arasında geçtiği bilinen ve Kur'ân-ı Kerîm'de temas buyurulan yoldaşlık hadisesindeki Musa'nın, Musa adındaki bir adam olduğunu iddia eden Nevfelü'l-Bikâlî'nin görüşünü benimseyip Hz. Abbas'la tartışmaya girişecek kadar bilgili birisidir. İbn Abdi'l-Berr, III, 250; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 471; Köksal, IX, 337-346.

⁶³⁷ İbn Sa'd, I, 284-285; İbnü'l-Cevzî, II, 749; İbn Seyyidünnâs, II, 249; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 88; İbn Kayyım, 198-199.

⁶³⁸ İbn Seyyidünnâs, II, 249; İbn Kayyım, IV, 198-199.

olmadan Rabbimizin katında ben mi şefaathçi olacağım? İzni olmadan Rabbimizin katında kim şefaath edebilir? O, Rabbimiz ki, kendisinden başka ilah yoktur. O, en yüce ve en büyüktür. O'nun kürsiyy-i ilmi gökleri ve yeri kucaklamıştır. Hiç şüphesiz, Yüce Allah, sizin kuraklıktan sıkılıp ferahlığa kavuşmanız için gülüp duruyordu. Yağmurunuz yaklaşmıştır!” buyurdu. Aynı Arabî, “Allah güler mi?” diye hayretle sorması üzerine Hz. Peygamber, “*Evet*” demiş, heyet sözcüsünün de “Rab’dan gülmeyi yok etmememiz daha iyidir” demesi üzerine Hz. Peygamber de tebessüm etmiş ve öfkesi dinmişti. Bu rivâyetten de anlaşılacağı üzere, Rasûlullah’a gelen heyetler görüşmeler esnasında rahat bir tutum içerisine girebilmekte, istedikleri gibi konuşabilmekte hatta Hz. Peygamber ile şakalaşabilmekteydiler. Rasûlullah, bundan sonra Fezâre halkı için dua etmiş ve memleketlerinde hemen yağmur yağmaya başlamıştı.⁶³⁹

Fezâre Kabilesi’nin İslâmiyet’e girmesi ile uzun süre Müslümanlara karşı direnen ve sıkıntı çıkaran Gatafânlılar arasında İslâmlaşma hareketi 9/631 yılında tamamlanmış oldu. Fakat Müslümanlıkları olgunlaşmadan kısa süre sonra, Hz. Peygamber’in vefatı ile Fezârelilerin birçoğu peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha b. Huveylid’in safına geçerek ridde olaylarına katılmışlardır. Hz. Ebû Bekir tarafından mağlûp edilen kabile üyeleri yeniden itaat altına alınmışlardır.⁶⁴⁰

4. Benî Mürre Heyeti

Medine’ye iki günlük mesafedeki Fedek⁶⁴¹ yakınlarında oturan Benî Mürre Kabilesi, hicretten sonra Kureyş müşrikleriyle birlikte hareket etmiş ve Hendek Gazvesi’nde müşrik ordusu içerisinde yer almıştı. Hz. Peygamber, bu kabilenin tekrar Kureyşliler ile beraber hareket etmelerini önlemek amacıyla 7. yılın Şabân ayında (Aralık 628), Beşîr b. Sa’d kumandasında otuz kişilik bir seriyyeyi, Benî Mürre üzerine gönderdi ve yirmi sekiz Müslüman bu sefer esnasında şehit oldu.⁶⁴² Bunun üzerine Hz. Peygamber, Benî Mürre’yi cezalandırmak için iki yüz kişilik bir birlik daha sevk etmiş ve Safer 8/Haziran 629 da,

⁶³⁹ İbn Sa’d, I, 284-285; İbnü’l-Cevzî, II, 749-750; İbn Seyyidünnâs, II, 49-250; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 88, 203-204; İbn Kayyım, III, 55-56; Kastallânî, I, 320; Halebî, III, 267-269; Şâmî, VI, 338-339.

⁶⁴⁰ Kehhâle, III, 888-889; Fück, J. W., “Ghatafân”, *El’ (İng.)*, II, 1023-1024; Algül, “Gatafân”, *DİA*, XIII, 399.

⁶⁴¹ Fedek (bugünkü Hâit) Medine ile Hayber arasında, Medine’ye yaklaşık 150 km. mesafede Yahudilerin yaşadığı bir yerdi. Hayber’in fethinden sonra barış yoluyla alınmış ve yarısı Hz. Peygamber’e tahsis edilmiştir. Hamevî, IV, 238-240; Schleifer, J., “Fedek”, *İA*, IV, 537; Algül, “Fedek”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 294.

⁶⁴² İbn Sa’d, II, 122-123.

Fedek'te yapılan savaşta hem birçok Mürre mensubu öldürülmüş hem de ganimetler ele geçirilmiştir.⁶⁴³

Bu olaylardan sonra Tebük Seferi (Recep 9/Ekim 630) dönüşünde, başlarında Hâris b. Avf'ın⁶⁴⁴ bulunduğu on üç kişilik Mürre Heyeti, Medine'ye geldi. Heyettekiler muhtemelen Rasûlullah'la daha fazla yakınlık kurabilmek için, kendilerinin Hz. Peygamber ile aynı aşiretten olduklarını ve Benî Lüey b. Gâlip neslinden geldikleri söylemişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah tebessüm etmiş ve Hâris b. Avf'a ailesini nerede bıraktığını ve memleketlerinin ne halde olduğunu sormuştu. O da ailesini Salâh denilen mevkide bıraktığını, memleketlerinin kuraklık içerisinde, hallerinin de perişan olduğunu söyledi ve Rasûlullah 'tan dua etmesini istemiş, Hz. Peygamber de "Allah'ım, üzerlerine yağmur yağdır" diye dua etmişti. Beldelerine döndüklerinde, Rasûlullah'ın kendileri için dua ettiği günde yağmur yağmış olduğunu gördüler.⁶⁴⁵ Bir önceki bölümde de görüldüğü üzere Fezâre heyetinin kuraklıktan şikâyet etmesi ve Rasûlullah'tan dua etmesini istemeleri, bütün Arabistan genelinde olmasa bile bazı bölgelerinde 9. yılın yoğun bir kıtlık ve kuraklığın yaşandığını göstermektedir.

Heyet üyeleri, Remle bt. Hâris'in evinde konakladılar.⁶⁴⁶ Dönüş için hazırlık yaptıklarında Hz. Peygamber, âdeti olduğu üzere Bilâl'e onlara hediye vermesi için emir verdi ve Bilâl de heyet üyelerinin her birisine on ukiyye, Hâris b. Avf'a ise on iki ukiyye gümüş para verdi. Ayrıca Rasûlullah, Hâris b. Avf'ı, Benî Mürrelere vali tayin etti. Heyet daha sonra yurtlarına geri döndü.⁶⁴⁷

5. Benî Muhârib Heyeti

Kays Aylan'ın bir kolu olan Muhâriblerin nesebi; Muhârib b. Hasafe b. Kays Aylan vasıtasıyla Adnan'a ulaşır.⁶⁴⁸ Başlıca kolları Cesr, Tarif ve Hudr olup Necid'in güneyindeki

⁶⁴³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 380-384; İbn Sa'd, II, 129-130; Algül, "Mürre Seriyyesi", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 52.

⁶⁴⁴ Haris b. Avf, daha önce Medine'ye gelip Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber, Benî Mürreleri İslâmiyet'e davet etmek üzere Ensar'dan birini onunla birlikte kabilesine göndermişti. Benî Mürreler, Ensâr'ı şehit etmişler, Haris b. Avf'ın onu korumaya gücü yetmemişti. Bunun üzerine el-Haris gelip özür dilemiş ve Ensâr'nin diyetini ödemiştir. İbn Hacer "*el-İsâbe*" I, 434; İbn Abdi'l-Berr, I, 296-297; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 409-410.

⁶⁴⁵ İbn Sa'd, I, 285; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 172, V, 204; Şâmî, VI, 351-352; İbn Kayyım, IV, 205. Veda Haccı sırasında Mürre Kabilesi'nden birisi, Hz. Peygamber'e gelerek dua ettiği zamanda on beş gün boyunca yağmur yağdığını ürünlerinin bollaştığını ve tarım ürünlerinin bollaşması ile hayvanlarının da bunlardan yiyip o güne kadar hiç olmadığı kadar bereketlendiğini söylemişti. Hz. Peygamber'de bu durum için Allah'a hamd etmişti. Şâmî, VI, 351-352.

⁶⁴⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 434

⁶⁴⁷ İbn Sa'd, I, 285; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 410; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 204; Şâmî, VI, 351-352; İbn Kayyım, IV, 205; Köksal, VII, 417-419.

⁶⁴⁸ İbn Hazm, *Cemhere*, 481

dağlık kesimde Gatafân, Süleym ve Hevâzin kabilelerine ait bölgeye komşu topraklarda, göçebe bir yaşam sürerlerdi. Bu akraba kabileler “*Esafi'l-Arab*” (Arapların tencere taşları, sacayağı) denilen üçlü bir ittifakla birbirine bağlanmıştı.⁶⁴⁹ Hz. Peygamber, hicretten önce ticaret ve hac maksadıyla Mekke'ye gelenleri İslâm'a davet ederken Muhârib b. Hasafe kabilesiyle de görüşmüş, fakat kabile mensupları diğerleri gibi İslâm davetini reddederek kendisine karşı çok ağır davranışlarda bulunmuşlardı. İslâm'a olan düşmanlıklarını hicretten sonra da sürdüren Benî Muharib'e karşı; Gatafân (Züemer) ve Zâtürrika Gazveleri düzenlenmiştir.⁶⁵⁰ Benî Kurata Seriyyesi'nde ve aynı yıl Ebû Ubeyde b. Cerrah kumandasında birlikler vasıtasıyla Muharipler ile savaşılmıştır. Bu olaylar sırasında Benî Muhârib ve Gatafân'ın bazı kollarının bir arada hareket etmeleri, onların birbirine çok yakın topraklarda yaşadığını göstermektedir.⁶⁵¹

Bu mücadelelerin ardından Mekke'nin fethi ile diğer Arap kabilelerinin olduğu gibi Benî Muhariplerin de ümidi kırılmış ve bir heyet halinde hicretin 10. senesinde, Veda Haccı sırasında on kişi olarak Medine'ye, Hz. Peygamber'e gelmişlerdir.⁶⁵² Heyetin içindekiler arasında Sevâ b. Hâris ve oğlu Huzeyne b. Sevâ da vardı. Gruptakiler, Remle bt. Hâris'in evinde misafir edildiler. Bu esnada Bilâl'i Habeşî heyetin hizmetleri için görevlendirilmişti. Bilâl heyet üyelerine sabah akşam yemeklerini götürmüştür. Heyet üyeleri sabah akşam Rasûlullah'ın sohbetine katılmışlar, bazen de onun yanında öğlenden ikindiye kadar oturmuşlardı.⁶⁵³ Görüşmelerin ardından heyettekiler Müslüman oldukları gibi, arkalarında bıraktıkları kavimleri için de biat ettiler ve “Biz arkamızdakilere kefiliz” dediler.⁶⁵⁴

Yukarıda belirtildiği üzere Muhârib Kabilesi, ilk dönemlerinden itibaren İslâm'ın en büyük düşmanı olan topluluklardandı. Görüşmeler esnasında Hz. Peygamber içlerinden Huzeyme b. Sevâ'yı tanımış, o da Rasûlullah'ın kendisini tanıdığını fark edince, daha önce Ukâz panayırları sırasında ve Akabe Biatları'nın olduğu dönemde en ağır hakaretleri yapanlardan birisi olduğunu, şimdi ise kendisine Allah'ın Rasûlü'nden daha sevimli kimsenin olmadığını söyleyerek kendisi için Allah'tan istiğfarda bulunmasını talep etmişti. Rasûlullah,

⁶⁴⁹ Sarıçam, “Muhârib (Benî Muhârib)”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 3.

⁶⁵⁰ İbn Hişâm, III, 214; Vâkıdî, *Megâzî*, I, 246, II, 40; İbn Sa'd, II, 33,61; Beyhakî, III, 371; İbn Seyyidünnâs, II, 53; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 201; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 83; Kastallânî, I, 138.

⁶⁵¹ Sarıçam, “Muhârib (Benî Muhârib)”, *DİA*, XXXI, 3.

⁶⁵² İbn Sa'd, I, 286; İbn Seyyidünnâs, II, 254; İbn Kayyım, IV, 07.

⁶⁵³ İbn Sa'd, I, 286; İbn Seyyidünnâs, II, 254; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 89; İbn Kayyım, IV, 207.

⁶⁵⁴ İbn Sa'd, I, 286.

İslâm'ın kendinden önce yapılan hataları sileceğini müjdelemiş ve bu şahsın yüzünü sıvazlamıştı.⁶⁵⁵

Heyet üyeleri memleketlerine dönmek için hazırlık yaptıklarında Hz. Peygamber, diğer heyetlere verildiği gibi onlara da hediye verilmesini emretti.⁶⁵⁶ Hediyeinin mahiyeti ve miktarı hakkında kaynaklarda bir bilgi mevcut değildir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra başkaldıran ve ridde olaylarına karışan Muhârib b. Hasafe, İkrime b. Ebû Cehil tarafından itaat altına alınmıştır. Daha sonra Irak fetihlerine katılan kabile, Kûfe'de Temîm, Esed ve Gatafân'la birlikte aynı mahalleye yerleştirilmiştir.⁶⁵⁷

6. Benî Kilâb b. Rebîa Heyeti

Benî Amr b. Sa'saa'nın ana kollarından biri olan Benî Kilâblar, Adnânilere mensup bir Arap kabilesidir. Şeceresi; Benî Kilâb b. Rebi'a, b. Âmir, b. Sa'saa, b. Muaviye, b. Bekr, b. Hevâzin... b. Adnan'dır.⁶⁵⁸ Bedevî bir yaşam tarzını benimseyen Benî Kilâb b. Rebîalılar, Basra-Mekke yolu üzerinde,⁶⁵⁹ Basra'ya 7 merhale uzaklıkta,⁶⁶⁰ Medine'ye ise 7 gecelik mesafededir.⁶⁶¹ Benî Kilâb'ın bir kolu olan Kuratalar üzerine, 6/627 yılında Muhammed b. Mesleme kumandasında bir seriyye gönderilmişti.⁶⁶² Ertesi yıl da Medine'ye muhtemel bir saldırıyı önlemek amacıyla Hz. Ebû Bekir kumandasında sefer düzenlenerek baskı altına alındılar. Mekke'nin fethi sırasında Müslümanlara karşı bir harekete hazırlanan Hevâzinlilerin kendilerine katılma teklifini kabul etmeyen kabileler arasında Benî Kilâb da bulunuyordu. Ayrıca Mekke'nin fethinden sonra bütün müşrik kabileler, İslâm'a davet ederken Kilâb b. Rebia'nın Benî Kurata koluna da bir mektup yollandı, fakat mektubu götüren elçinin ağır

⁶⁵⁵İbn Sa'd, I, 286; İbn Seyyidünnâs, II, 254; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 89; İbn Kayyım, IV, 207; Halebi, III, 275; Zürkânî, IV, 59; Şâmî, VI, 350-351; Nüveyrî, XVIII, 43; Temel, 75; Köksal, VIII, 197-199.

⁶⁵⁶İbn Sa'd, I, 286.

⁶⁵⁷Sarıçam, "Muhârib (Benî Muhârib)", *DİA*, XXXI, 3.

⁶⁵⁸İbn Hazm, *Cemhere*, 482.

⁶⁵⁹Hamevî, III, 457.

⁶⁶⁰Diyarbakrî, II, 2.

⁶⁶¹Hamevî, III, 457; Köksal, V, 169.

⁶⁶²Vâkıdî, *Megâzî*, II, 202,535; İbn Sa'd, II, 87; Beyhakî, III, 371; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 201.

hakaretlere uğraması üzerine Dahhak b. Süfyân⁶⁶³ komutasında ikinci Kuratâ Seriyyesi düzenlendi ve kabilenin İslamlaşması bundan sonra başladı.⁶⁶⁴

Gerçekleşen bütün bu münasebetlerden sonra 9/630-631 yılında, Kilâb Kabilesi'nden on üç kişilik bir heyet Medine'ye geldi. Heyetin içinde şair Lebid b. Rebi'a⁶⁶⁵ ile Cebbar b. Selmâ da bulunuyordu. Heyet üyeleri, Hz. Peygamber ile görüşmeden önce, onların geldiğini öğrenen Kâ'b Mâlik yanlarına geldi, onlarla ilgilenerek ikramlarda bulundu. Ayrıca içlerinde daha öncesine dayanan bir dostluğun bulunduğu Cebbar b. Selma'ya hediyeler verdi. Ardından Rasûlullah ile görüşmeye geldiler ve ona İslâm selamı ile selam verdiler. Sözcüleri "Ya Rasûlullah! Dahhak b. Süfyân,⁶⁶⁶ Allah'ın kitabını ve senin emrettiğin sünneti bize getirdi ve bizi Allah'a davet etti. Bizler Allah'a ve O'nun Rasûlüne icabet ettik. Ayrıca Dahhak, zenginlerimizden alarak fakirlerimize verdi" şeklinde bir konuşma yaptı. Bu sözlere Hz. Peygamber'in cevabı ve görüşmelerin diğer ayrıntıları maalesef kaynaklarda mevcut değildir. Sadece görüşmenin ardından Rasûlullah'ın, heyetin Remle bt. Hâris'in evinde konaklatılması için emir verdiği bildirilmiştir.⁶⁶⁷

İrtidat olayları sırasında Kilâb Kabilesi reislerinden Alkâme b. Usâle, kabilesini Medine'ye karşı teşkilatlandırma faaliyetlerine girişti ise de Hz. Ebû Bekir'in gönderdiği askerî birlik karşısında mağlup olarak Suriye'ye kaçmak zorunda kaldı.⁶⁶⁸

7. Benî Ruâs b. Kilâb Heyeti

Ruâs b. Kilâb Kabilesi ve heyeti ile ilgili olarak kaynaklarda ayrıntılar kısıtlıdır. Buna göre Hicretin 9. yılında Benî Ruâs b. Kilâblardan Amr b. Malik⁶⁶⁹ ile babası Malik b. Kays b.

⁶⁶³ Benî Kilâb'dan olup İslâmiyet'i kabul edince Hz. Peygamber, onu kavminden Müslüman olanlara reis, daha sonra da zekât âmili tayin etmiştir. Hicretin 9. yılı Rebîülevvel ayında (Haziran 630) Kuratalara gönderilen seriyyenin kumandanlığı Dahhâk'a verilmiş ve seriyye "Dahhâk b. Süfyân Seriyyesi" diye anılmıştır. Hz. Peygamber'in Dahhâk b. Süfyân'ın kızı Fâtıma'yı veya adı verilmeyen baldızını nikâhına aldığı, fakat gerdeğe girmeden boşadığı rivayet edilmektedir. İbn Sa'd, VI, 188; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 47-48; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 10; Çakan, İ. Lütfü, "Dahhâk b. Süfyân", *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 411.

⁶⁶⁴ Küçükaşcı, "Kilâb b. Rebîa (Benî Kilâb B. Rebîa)", *DİA*, İstanbul 2002, II, 5, 567.

⁶⁶⁵ Arapların en büyük şairlerindendir. Peygamber, onun hakkında; "Şairlerin söylediği en doğru söz, Lebid'in 'Elbette Allah'tan başka her şey bâtıldır, boştur!' sözüdür" buyurmuştur. Lebid, Müslüman olduktan sonra, şiir söylemeyi bırakmıştır. Buhârî, "Edeb" 90, "Menâkıbü'l-Ensar" 20, "Rikâk" 29; Müslim, "Şiir" 3; İbn Abdî'l-Berr, III, 1337; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 514; Köksal, VII, 431.

⁶⁶⁶ Benî Kilâb'dan olup İslâmiyet'i kabul edince Hz. Peygamber, onu kavminden Müslüman olanlara reis, daha sonra da zekât âmili tayin etmiştir. Hicretin 9. yılı Rebîülevvel ayında (Haziran 630) Kuratalara gönderilen seriyyenin kumandanlığı Dahhâk'a verilmiş ve seriyye "Dahhâk b. Süfyân Seriyyesi" diye anılmıştır. İbn Sa'd, VI, 188; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 47-48; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 10; Çakan, İ. Lütfü, *DİA*, "Dahhâk b. Süfyân", VIII, 411.

⁶⁶⁷ İbn Sa'd, I, 287; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 89, 205; Şâmî, VI, 342.

⁶⁶⁸ Küçükaşcı, "Kilâb b. Rebîa (Benî Kilâb B. Rebîa)", *DİA*, XXV, 568.

⁶⁶⁹ Künyesi: Amr b. Malik bin Kays b. Büceyd b. Ruâs b. Rabia b. Âmir b. Sa'saa. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 530.

Büceydü'r-Ruâsî, Medine'ye gelip Müslüman olmuşlar, ardından kavimlerinin yanına döndüklerinde onları İslâmiyet'e davet etmişlerdi. Orada hazır bulunan kabile üyeleri daha önceden aralarında husumet bulunan *Benî Ukayllardan* intikamlarını almadan Müslüman olmayacaklarını söylemişler ve Ukaylları aramak için yola çıkmışlardı. Bu birliğin içinde Amr b. Malik de vardı.

Bir süre önce Müslüman olmuş olan Benî Ukayllara saldıran Benî Ruâslılar, onları yakalayıp bir kısmını öldürmüşler ve ele geçirdikleri sürüleri önlerine katıp yola koyulmuşlardı. Bu esnada Amr b. Malik kendilerine yetişen Ukayl'den Rabia b. Müntefik b. Âmir b. Ukayl isimli bir atlıyı öldürdü. Benî Ukayllar, olanları duyduktan sonra Ruâslıları aramaya çıkmışsa da Türebe denilen vadi aralarını kesince çaresiz takibi bırakmak zorunda kalmışlardı. Daha sonra Amr b. Mâlik yaptığından pişman olmuş kendi kendine; "Müslüman olup, Rasûlullah'a biat ettiğim halde, adam öldürdüm ha!" şeklinde hayıflanarak ellerini boynuna bağlayıp, tekrar Rasûlullah'ın yanına Medine'ye gitmişti. Rasûlullah, önce onu cezalandırmayı düşünmüş ise de Malik'in, "Ya Rasûlullah! Şüphesiz Allah rızadan hoşlanır; sen benden razı ol ki; Allah da senden razı olsun" demesi üzerine affetmiştir.⁶⁷⁰

Kaynaklarda ki bilgi akışı burada kesilmektedir. Amr b. Mâlik ve babasının Medine'ye ilk gelişleri heyet olarak nitelendirilse bile ikinci gelişi bireysel bir olaydır. Amr'ın bundan sonra geri dönüp dönmediği ve kabilesinin ne zaman Müslüman olduğu hakkında bilgi bulunmamaktadır.

8. Benî Ukayl b. Kâ'b ve Benî Müntefik Heyeti

Benî Müntefik Kabilesi, Benî Ukayllara mensuptur ve kaynaklarda bu iki kabileye ait elçilik heyeti birlikte zikredilmektedir. Burada da iki kabile ayrılmayıp bir arada incelenecektir. Benî Müntefiklerin nesebi Müntefik b. Âmir b. Ukayl b. Kâ'b b. Rebi'a b. Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekir b. Hevâzin... Aylân'dan gelir⁶⁷¹. Benî Ukayl'ın şeceresi ise Ukayl b. Kâ'b b. Rebi'a b. Âmir... Aylân b. Mudar b. Nizâr b. Mead yoluyla Adnân'a ulaşır.⁶⁷² Benî Müntefikleri içine alan Benî Ukayl, önceleri Yemâme'nin güneybatısında yaşıyorken anlaşmazlığa düştükleri Benî Tağlib tarafından Kuzey Irak'a sürülmüşler ve

⁶⁷⁰ İbn Sa'd, I, 287-288; Şâmî, VI, 287-288; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 205-206; Halebî, III, 280. İbn Hacer, "*el-İsâbe*", III, 530; Köksal, VII, 431-433.

⁶⁷¹ Kapar, "Müntefik (Benî Müntefik)", *DİA*, XXXII, 27.

⁶⁷² Azizova, "Ukayl (Benî Ukayl)", *DİA*, İstanbul 2012, XLI, 153-154.

buraya yerleşmişlerdir.⁶⁷³ Ruâs b. Kilâb heyetinde de belirtildiği üzere Benî Ukayl ile Benî Ruâs b. Kilâblar arasında intikam savaşları bulunmaktaydı.⁶⁷⁴

9/630 yılında Hz. Peygamber, Tebük Seferi'nden döndükten sonra Ukayllılar adına, Rebî,⁶⁷⁵ Mutarrif⁶⁷⁶ ve Enes⁶⁷⁷ adlı üç kişi gelip Müslüman oldular. Kendileri ve gerideki Ukayllılar adına biat ettiler. Rasûlullah onlara Akik⁶⁷⁸ denilen araziye iktâ etti ve bunu kırmızı bir parşömen üzerine yazdı. Yazı şöyle idi;

“Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla.

Bu, Allah'ın elçisi Muhammed'in; Rebî, Mutarrif ve Enes'e verdiği fermanıdır.

Namaz kıldıkları, zekât verdikleri, söz dinleyip itaat ettikleri müddetçe, kendilerine Akik'i vermiştir. Peygamber, onlara başka bir Müslümanın hakkını vermiş değildir”.⁶⁷⁹

Bu üç kişi dışında Benî Ukayl ve Müntefik kabilelerini temsilen Recep ayında Ebû Rezîn'in babası Lakît b. Âmir ve Nehîk (Nüheyk) b. Âsım da Medine'ye geldi⁶⁸⁰. Onlar, sabah namazından sonra Hz. Peygamber'in yanına varıp konuştular. Hz. Peygamber'e; cennet, cehennem, iman, ahiret, müminlerin vasıfları, Allah'ın varlığı, gaybî ilimler ve kıyamet gibi konular üzerinde sorular sordular ve cevaplar aldılar⁶⁸¹. Daha sonra Rasûlullah, Lakît'e *Nezim suyu* denilen bir suyu iktâ olarak verdi. O da kavmi adına Rasûlullah'a biat etti.⁶⁸²

Ukayllılardan bir diğer elçi Ebû Harb b. Huveylid b. Âmir b. Ukayl'dır. Ebû Harb Rasûlullah'ın yanına gelmiş ve görüşmeler esnasında Rasûlullah, Ebû Harb'e Kur'ân okuyup İslâm'ı anlatmıştı. Bunun üzerine Ebû Harb; “Allaha yemin ederim ki, sen Allah'a veya Allah'a kavuşana kavuşmuşsun! Sen benzerini asla söyleyemeyeceğimiz güzellikte güzel söz söylüyorsun. Fakat ben üzerinde bulunduğum din ve beni davet ettiğin şeyler hususunda fal oklarımı atacağım” dedi ve oklarını atmaya başladı. İlki küfür oku çıktı, sonra tekrar denedi

⁶⁷³ Kapar, “Müntefik (Benî Müntefik)”, *DİA*, XXXII, 153-154.

⁶⁷⁴ İbn Sa'd, I, 287-288; Şâmî, VI, 287-288; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 205-206; Halebî, III, 280. İbn Hacer, “*el-İsâbe*”, III, 530; Köksal, VII, 431-433.

⁶⁷⁵ Tam adı: Rebîa b. Muaviye b. Hafâce b. Amr b. Ukayl'dır. İbn Hacer, “*el-İsâbe*”, II, 173.

⁶⁷⁶ Tam adı: Mutarrif b. Abdullah b. el-A'lem Amr b. Rebî'a b. Ukayl'dır. İbn Hacer, “*el-İsâbe*”, IV, 346.

⁶⁷⁷ Tam adı: Enes b. Kays b. el-Müntefik b. Âmir b. Ukayl, İbn Hacer, “*el-İsâbe*”, I, 101.

⁶⁷⁸ Burası içinde pınarlar, kuyular ve hurma ağaçları bulunan kendi ülkelerinde bir yerdir. İbn Hacer, “*el-İsâbe*”, IV, 346.

⁶⁷⁹ İbn Sa'd, I, 288-89; Şâmî, VI, 329; İbn Hacer, “*el-İsâbe*”, IV, 346; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 206; Nüveyrî, XVIII, 45-46; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 216. İbn Sa'd, o dönemde bu yazının halen Mutarrif'in elinde bulunduğunu ifade eder. İbn Sa'd, I, 288-89

⁶⁸⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 208,572.

⁶⁸¹ Ahmed b. Hanbel, IV, 13-14; İbn Kesîr, *Sîre*, IV, 156-159; *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V 190-195; İbn Kayyım, IV, 214-226.

⁶⁸² İbn Sa'd, I, 289.

ve bunu üç defa yaptı. Her seferinde küfür oku çıkması üzerine, “Bu fal okları, senin gördüğün (küfür dini) dışında hiçbir şey için bana yol göstermiyor” diyerek doğruluğunu kabul ettiği dine girmeden kardeşinin yanına döndü.⁶⁸³

Hız. Peygamber devri olaylarında kayda değer bir rolüne rastlanmayan Ukayl mensupları, onun vefatının ardından Yemen’deki irtidat hareketlerinin öncülerinden Kays b. Mekşûh Murâdî’nin isyanının bastırılmasında öncülük etmişlerdir.⁶⁸⁴

9. Benî Ca’de Heyeti

Ca’de, Adnânilere mensup bir kabiledir. Ka’b b. Rebi’a b. Âmir b. Sa’sa’a’nın altı oğlundan biri olan Ca’de’ye nispetle Benî Ca’de diye adlandırılan bu kabile, İslâm’ın ilk dönemlerinde Yemâme bölgesinde yaşıyorlardı.⁶⁸⁵

İbn Sa’d’ın rivâyetine göre 9/630 senesinde, Rukkâd b. Amr, Ca’deliler adına elçi olarak Hız. Peygamber’e geldi. Rasûlullah, Rukkâd b. Amr’a, Yemâme’de ekinleri ve hurma bahçeleriyle meşhur sulak bir yer olan Felc şehrini ikta olarak verdi ve bunu gösteren bir de yazı yazdı.⁶⁸⁶ Benî Ca’de’nin, Cerm Kabilesi ile aralarında meydana gelen bir anlaşmazlık sebebiyle hakem olması için Hız. Peygamber’e başvurduğu da bazı kaynaklarda zikredilmektedir.⁶⁸⁷ Ca’de elçilik heyeti ile ilgili bilgiler bununla sınırlıdır.

10. Benî Bekkâ Heyeti

Kabileye adını veren ve Âmir b. Sa’saa soyundan gelen Bekkâ b. Âmir’in asıl adı Amr veya Rabia’dır. Nesep silsilesi ise Amr (Rebi’a) b. Âmir b. Rebi’a b. Âmir b. Sa’saa şeklindedir. Kabile, Bekkâ’nın oğullarından oluşmaktadır.⁶⁸⁸

9/630-631. yılda, Benî Bekkâ’dan üçü hür, biri köle olmak üzere dört kişilik bir heyet, Medine’ye geldi. Bunlar; yüz yaşına basmış olan Muâviye b. Sevr, Bişr adındaki oğlu ve Fücey b. Abdullah b. Cünduh el-Bekkâ’dır. Bunlara ilave olarak İbn Sa’d, Amr el-Bekkaî’nin Abd isimli kulakları işitmeyen kölesini de saymaktadır.⁶⁸⁹

⁶⁸³ İbn Sa’d, I, 290.

⁶⁸⁴ Taberî, III, 323-326; Azizova, “Ukayl (Benî Ukayl)”, *DİA*, XLI, 154.

⁶⁸⁵ İbn Hazm, *Cemhere*, 289; Bekrî, I, 184; Kalkaşendî, 199-200; Özkuyumcu, “Ca’de (Benî Ca’de)”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 543-544.

⁶⁸⁶ İbn Sa’d, I, 290; Şâmî, VI, 266; Nüveyrî, XVIII, 47.

⁶⁸⁷ Özkuyumcu, “Ca’de (Benî Ca’de)”, *DİA*, VI, 543-544.

⁶⁸⁸ Hamevî, IV, 272; Kalkaşendî, 53; Önkâl, “Bekkâ (Benî Bekkâ)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 363.

⁶⁸⁹ İbn Sa’d, I, 291.

Muaviye b. Sevr, oğlu Bişr'e, Rasûlullah ile görüşmeden önce nasıl davranması gerektiğini öğütlemiştir. Buna göre Rasûlullah'ın yanına girdiğinde önce selam vermesini, kendisine selam vermek için geldiğini söylemesini ve hayır dua istemesini tembihledi. Bu üçünden ne eksik ne de fazla bir şey yapmamasını ekledi.⁶⁹⁰ Bu ifadelerden gelmeden önce heyet üyelerinin Müslüman olduklarını ve Muaviye b. Sevr'in diplomatik konularda bilgili olduğunu anlaşılmaktadır.

Muaviye b. Sevr, görüşmeleri esnasında Hz. Peygamber'den kendisine dokunmasını ve oğlunun yüzünü mesh etmesini istedi. Rasûlullah, onların bu isteğini geri çevirmedi ve onlara duada bulundu, Bişr'in yüzünü de eli ile mesh etti ve bereket duasında bulundu.⁶⁹¹

Rasûlullah, bu küçük heyeti bir eve yerleştirip, kendilerine ikramda bulundu. Kaynaklarda bu evin neresi olduğu bildirilmemiştir, fakat genel olarak heyetlerin Remle bt. Hâris'in evinde konaklatıldığı düşünülürse bu heyet de burada konaklatılmış olmalıdır. Heyetteki Bişr b. Muaviye'ye birkaç tane keçi hediye edildi.⁶⁹² Yine Rasûlullah, kötü isimleri iyi isimler ile değiştirmek âdeti üzere, heyet üyelerinden Abd'i Amr el-Asam'ın ismini Abdurrahman olarak değiştirdi ve ona Zülkassa⁶⁹³ suyunu verdiğine dair bir ikta yazısı yazdı. Heyet bir süre Medine'de kaldıktan sonra memleketlerine döndü.⁶⁹⁴

Fücey b. Abdullah b. Cünduh'a, Hz. Peygamber bir belge yazdı. Belge şu şekildedir;

“Peygamber Muhammed'den, Müslüman olup namaz kılan, zekât veren, Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne (gerekli maddî yükümlülükleri) vermekten çekinmeyen ve ganimetlerden Allah'ın humusunu (beşte birini) ayıran, Peygamber'e ve onun ashâbına yardım eden, Müslüman olduğuna şahadet eden ve müşriklerden ayrılan Füca'y'a ve onun tâbilerine bir ahitnamedir. Bilinsin ki O, Allah ve Rasûlü'nün güvencesindedir”.⁶⁹⁵

11. Benî Hilâl b. Âmir Heyeti

Âmir b. Sa'sa'alara ait bir boy olan Benî Hilâl'in nesebi Adnan'a kadar uzanır. Rasûlullah'ın zevcelerinden Hz. Meymûne bt. Hâris ile Hz. Zeynep bt. Huzeyme de Benî

⁶⁹⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 225.

⁶⁹¹ İbn Sa'd, I, 291; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 227-228.

⁶⁹² Kaynaklarda keçilerin sayıları ve mahiyetleri ile ilgili olarak değişik ifadelere yer verilmektedir. İbn Sa'd, I, 291; İbn Abdi'l-Berr, III, 1413; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 225, II, 171; Nüveyrî, XVIII, 48.

⁶⁹³ Medine'ye yakın bir yer. Şâmî, VI, 117.

⁶⁹⁴ İbn Sa'd, I, 29; İbn Abdi'l-Berr, III, 1413; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 225, II, 171; Nüveyrî, XVIII, 48.

⁶⁹⁵ İbn Sa'd, I, 292; İbn Abdi'l-Berr, III, 1413; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 225; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 91; Nüveyrî, XVIII, 47; Şâmî, VI, 117; Temel, 79-81.

Hilâl Kabilesi'ne mensuptur.⁶⁹⁶ İslâm öncesi Arap Yarımadası'ndaki bedevî kabilelerden tarihte önemli izler bırakanların ve özellikle Kuzey Afrika'daki Arapların büyük bir kısmı Benî Hilâl Kabilesi'ndendir. Hicaz'da, Tâif civarındaki Gazvan Dağı'nda yaşayan Benî Hilâller, Ficâr başta olmak üzere Cahiliye Devri'ndeki kabile savaşlarına katıldı. Yine Bi'rîmaûne ve Huneyn'de de Müslümanlara karşı çarpıştılar. Hz. Peygamber 7/629 yılında üzerlerine bir seriyye gönderdi.⁶⁹⁷

Benî Hilâl Kabilesi'nden bir grup Mekke'nin fethinden sonra, diğer kabile elçileriyle aynı zamanda Medine'ye geldi. İçlerinde Rüeybe Kabilesi'nden Abdi Avf b. Asram b. Amr b. Şu'aybe el-Huzeyme de vardı. İbn Hacer, onun Avf b. Asram'ın kölesi olduğunu belirttiikten sonra bütün kabilenin temsilcisi olduğu hakkındaki rivâyeti verir.⁶⁹⁸ Hz. Peygamber ile görüşmeleri esnasında Rasûlullah, ona kim olduğunu sordu, o da isminin Abdi Avf olduğunu söyledi. Hz. Peygamber, bundan hoşlanmadı ve Avf'ın kulu anlamına gelmekte olan bu ismi Abdullah olarak değiştirdi.⁶⁹⁹

Heyettekilerden bir diğer kişi ise Kâbisa el-Muhârik idi. Bu kişi Rasûlullah'tan üzerinde bir miktar borç bulunduğunu ve onu ödemesi konusunda kendisine yardım etmesini istedi. Peygamber de biraz beklemesini ve gelecek zekâtlardan kendisine vereceğini söyledi.⁷⁰⁰ Ahmed b. Hanbel ve Müslim'de bu olayla ilgili olarak Rasûlullah'ın, Kâbisa'ya dilenmenin geçerli olacağı üç hali saydığı ve bunun dışında dilenmenin haram olduğunu belirten bir hadis nakletmişlerdir. Ayrıca daha sonra Kâbisa'nın tekrar Hz. Peygamber'e uğradığı ile ilgili bir hadis de rivâyet etmişlerdir.⁷⁰¹

Yukarıda Peygamber'in hanımlarından Hz. Meymune'nin, Hilâl Kabilesi'nden olduğunu belirtmiştik. Hz. Meymune'nin yeğeni olan Ziyâd b. Abdullah b. Mâlik... b. Hilâl b. Âmir de, bu heyetin içinde Allah Rasûlü'ne geldi. Fakat Peygamber ile görüşmeden teyzesi Hz. Meymune'nin yanına gitti. O sırada eşinin çadırına gelen Rasûlullah onu orada görünce kızdı ve arkasını dönüp gitmek üzere iken Hz. Meymûne, o şahsın Ziyâd b. Abdullah yani kız kardeşi Gurre bt. el-Hâris'in oğlu (teyze-yeğen) olduğunu söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah çadıra girdi ve bir süre sonra yanında Ziyâd olduğu halde mescide giderek öğle namazını

⁶⁹⁶ İbn Hazm, *Cemhere*, 272,274; Kalkaşendî, 437,443.

⁶⁹⁷ Kavas, Ahmet, "Hilâl (Benî Hilâl)", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 15-16.

⁶⁹⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 126.

⁶⁹⁹ İbn Sa'd, I, 297; Köksal, VII, 440-441.

⁷⁰⁰ İbn Sa'd, I, 296; Ahmed b. Hanbel, III, 477, V, 80; Şâmî, VI, 369-370.

⁷⁰¹ Ahmed b. Hanbel, III, 477, V, 80; Müslim, "Zekât" 109; Ebû Dâvûd, "Zekât" 26; Nesâî, "Zekât" 86, 5, 96, 97; Köksal, VII, 440-441.

kıldırıldı. Ardından Ziyâd'a yanaştı, elini başına koydu ve kendisine dua etti. Ziyâd hakkında kaynaklarda râviler, onun yüzünde hep bereket gördüklerini nakletmektedirler⁷⁰². Kaynaklarda görüşmelere ait diğer ayrıntılara rastlanmamaktadır.

12. Benî Âmir b. Sa'saa Heyeti

Kabileye adını veren Âmir b. Sa'sa'a'nın soyu Adnan'a kadar uzanır⁷⁰³. Kabile; Rebi'a, Nümeyr, Hilâl ve Süva'e adlı dört ana koldan teşekkül etmiştir. Hz. Peygamber'in amcası Hâris b. Abdilmuttalib'in annesi Safiyye Hatun, Benî Âmir b. Sa'saa Kabilesi'ndendir⁷⁰⁴.

Rasûlullah, İslâmiyet'in ilk yıllarında Mekke'ye gelen Benî Âmir'i İslâm'a davet etmiş fakat onlar kabul etmemişti. Bunun nedeni olarak, Benî Âmir Kabilesi'nin Kâbe ve çevresinin kutsiyetine inanması, bu bakımdan da Mekkelilerle iyi ilişkiler içinde olmaları gösterilebilir. Ayrıca onlar müşterek düşmanları Gatafânlılara karşı Medineli Müslümanlarla da iş birliği yapmışlar hatta bu ittifak Hz. Peygamber'in, kabilenin reisi Ebû Bera'nın isteği üzerine gönderdiği tebliğ heyetinin Bi'rîmaûne'de aynı kabileden Amir b. Tufeyl tarafından katledilmesinden (4/625) sonra da bozulmamıştı. Hz. Peygamber, kendileriyle yakınlık kurmak amacıyla bu kabileye mensup Zeynep bt. Huzeyme ve Meymûne bt. Hâris ile evlenmiştir.⁷⁰⁵

Benî Âmir b. Sa'saa üyeleri değişik tarihlerde birçok heyet halinde Medine'ye geldiler ve Rasûlullah ile görüştüler. Bunlardan ilki, İslâm Tarihinde Bi'rîmaûne Faciası olarak nitelendirilen 4/625 yılı başlarında Amir b. Sa'saa Kabilesi reisi Ebû Bera'nın,⁷⁰⁶ Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'i ziyaret ettiği heyettir. Ebû Bera, Rasûlullah'tan ondan İslâmiyet hakkında bilgi almış ve beraberindeki heyetle kabilesine dönmüştür.

Konunun sınırları gereği Bi'rîmaûne Faciası'nın detaylarına girilmeyecek, Peygamber'in elçi olarak gelen Ebû Bera ile olan temaslarına ve sonraki gelişmelere değinilmekle yetinilecektir. Görüşmeler esnasında Ebû Bera, Rasûlullah'a iki deve ve iki at hediye etmek istedi, fakat Hz. Peygamber, kendisinin müşriklerden hediye kabul etmediğini belirterek,⁷⁰⁷ Ebû Bera'ya Müslüman olmasını teklif etti. Ebû Bera, Hz. Peygamber'in

⁷⁰² İbn Sa'd, I, 296-297; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 251-52; Şâmî, VI, 369.

⁷⁰³ Kalkaşendî, 298.

⁷⁰⁴ İbn Hazm, *Cemhere*, 15.

⁷⁰⁵ Fayda "Âmir b. Sa'saa (Benî Âmir b. Sa'saa)", *DİA*, İstanbul 1991, III, 66-67.

⁷⁰⁶ Tam adı Âmir b. Malik b. Ca'fer b. Ebû'-Bera'dır. Künyesi Mülâ'ibü'l-Esinne (oklarla oynayan adam)'dır. Vâkîdî, *Meğâzî*, I, 399; Süheylî, II, 174.

⁷⁰⁷ Vâkîdî, *Meğâzî*, I, 400; Abdurrezzak, V, 382; Taberî, III, 33-34; Ebû Nuaym, II, 51 2; Beyhakî, III, 343; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 171.

teklifine ne olumlu ne de olumsuz cevap verdi ve kabilesine, İslâm'ı anlatacak bazı kimseleri göndermesini rica etti. Rasûlullah'ın gönderilecek davetçilerin bir tehlike ile karşılaşmasından endişe duyduğunu ifade etmesi üzerine de Ebû Bera, onların emniyetini garanti etti.⁷⁰⁸

Rasûlullah, Ebû Bera'nın emniyet garantisi üzerine "Kur'ân okuyucular" manasına gelen *Kurrarlar*'dan oluşan yetmiş kadar genci,⁷⁰⁹ din öğreticisi olarak Ebû Bera'nın beraberinde gönderdi ve onlara bir de mektup yazdı ancak yolda Bi'rimaûne kuyusu başında bu İslâm heyetindekiler şehit edildiler.⁷¹⁰

Âmir b. Sa'saa Kabilesi'nden Medine'ye gelen heyetlerden ikincisi ise; üç kişilik bir gurup halinde Medine'ye geldi. Bunlar; Alkâme b. Ulâse⁷¹¹, Hevze b. Hâlid b. Rebi'a ve Hevze'nin oğlu idi. Mekke'nin fethinden önce⁷¹² Hz. Peygamber'le görüşmeye geldiklerinde, yanında Hz. Ömer oturuyordu. Rasûlullah, Hz. Ömer'e; "Alkâme için yer aç" buyurdu ve yanına oturttu, Alkâme'ye İslâm'ın temel prensiplerini anlattı, Kur'ân okudu. O da; "Ey Muhammed! Senin Rabbin Kerim'dir. Sana iman ettim, Kays'ın kardeşi İkrime b. Hasafe üzerine de sana biat ettim" dedi. Ardından heyetteki Hevze b. Hâlid b. Rebi'a ve oğlu da Müslüman oldular.⁷¹³

Amr Kabilesi'ne ait bazı heyetlerin Huneyn Zaferi'nden sonra da geldiği ifade edilmekle birlikte sadece Müslüman olarak ayrıldıklarından bahsedilir ancak ayrıntılar verilmez. İbn Sa'd'ın bir diğer rivâyetine göre ise; Benî Amr Heyeti, Medine'ye geldiği zaman Rasûlullah, Ebtâh'da⁷¹⁴ kırmızı bir çadır içindeydi. Heyettekiler, Hz. Peygamber'e selâm verdiklerinde, "Siz kimlersiniz?" diye sormuş, onlar da "Benî Amr b. Sa'saa'yız" demişlerdi. Hz. Peygamber, heyettekilere, "Hoş, sefa geldiniz, siz benden, ben de sizdenim" buyurarak onları taltif etmişti. Heyet üyeleri bundan sonra öğlen namazını ve ikindi namazını

⁷⁰⁸ İbn Hişâm, III, 194; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 400-403; Abdurrezzak, V, 383; İbn Sa'd, II, 52; Hâlife b. Hayyât, 101-102; Taberî, III, 34; Beyhakî, III, 339; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 171; İbn Seyyidünnâs, II, 44; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, 192; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 73.

⁷⁰⁹ Sayılarda değişiklikler vardır. Örneğin Vâkıdî kırk rakamını da zikreder ve bunun daha *Sahîh* olduğunu söyler. Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 400.

⁷¹⁰ İbn Hişâm, III, 194; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 399-403; İbn Sa'd, II, 52; Taberî, III, 34; Beyhakî, III, 340; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 171; İbn Seyyidünnâs, II, 44; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 193; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 73; Heysemî, VI, 128; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 28.

⁷¹¹ Künyesi: Alkâme b. Usâle b. Avf b. Ahvas b. Ca'fer b. Kilâb (ö. 20/641), Önkâl, "Alkâme b. Ulâse", *DİA*, İstanbul 1989, II, 468.

⁷¹² Önkâl, "Alkâme b. Ulâse", *DİA*, II, 468.

⁷¹³ İbn Sa'd, I, 298.

⁷¹⁴ Mekke ile Mina arasında bir yerdir. Hz. Peygamber'in, Abdilmuttalib'e mensubiyeti ve Bathâ'da konaklamış olması dolayısıyla Ebtahî nispetiyle anıldığı nakledilmektedir. Ayrıca Ya'kûbî'nin belirttiğine göre Rasûl-i Ekrem Mekke'deki üç yıllık gizli davet dönemini Ebtâh'da sona erdirmiş ve açık davetini ilk defa orada yapmıştır. Öğüt, Salim, "Ebtah", *DİA*, İstanbul 1994, X, 82-83.

Rasûlullah ile birlikte kılmışlardı.⁷¹⁵ Bu heyetlerden birisinde Abdullah b. Şihhîr de vardı. Hz. Peygamber'e gelip, "Ya Rasûlullah! Sen bizim efendimizsin, velinimetimizsin" dedi. Allah Rasûl de, "Efendi (Seyyid) ancak Allah'tır, sözünüze dikkat edin. Şeytan sizi aldatmasın" buyurdu.⁷¹⁶

Hicretin 10. yılında⁷¹⁷ gelen Benî Âmir Heyeti içindeki Âmir b. Tufeyl⁷¹⁸ ile Erbed b. Rebia'nın Hz. Peygamber'e karşı tavırları ve akıbetleri oldukça dikkat çekicidir. Bu konuda birbirini nakzeden rivâyetler bulunmakla beraber, müşterek olan kısımları özetlenerek verilecektir. İbn Sa'd'a göre; Âmir b. Tufeyl ile Erbed b. Rebi'a, Rasûlullah'a geldiler, o da Âmir için bir döşek (minder) getirtti.⁷¹⁹ Âmir; "Ya Muhammed! Eğer Müslüman olursam ne kazanacağım?" dedi. Rasûlullah 'da "Müslümanlara ne haklar varsa sana da o haklar var. Müslümanlara ne vazifeler varsa, sana da o vazifeler var" buyurdu.⁷²⁰ Bunun üzerine Âmir, Hz. Peygamber'den vefatı sonrası yönetimin kendisine verilmesini istedi. Bu hakkın ne Âmir'in kendisine ne de kavmine verileceğini söylemesi üzerine⁷²¹ meseleyi anlamayan ve pazarlık yapmak isteyen Âmir; "Peki şehirliler senin, göçebeler benim olsa olmaz mı?" diyerek yeni bir istekte daha bulundu. Hz. Peygamber ise kendisine böyle bir şeyin olamayacağını ancak talep ederse kendisinin de süvari olmasından dolayı ona iyi cins atlar vermeyi teklif etti. Bu cevaba kızan Âmir, kendisinin zaten atlara ve süvarilere sahip olduğunu söylemiş ve Medine'yi atlı süvarilerle dolduracağı tehdidini savurarak oradan ayrılmıştır.⁷²²

Rasûlullah, bu tehdide karşılık, "Allah seni bunu yapmaktan men eder!" diyerek Âmir b. Tufeyl ile Erbed b. Rebia'nın ayrılmasının ardından "Allah'ım! Şunlara karşı bana yet!

⁷¹⁵ İbn Sa'd, I, 298.

⁷¹⁶ İbn Sa'd, I, 298; Ebû Dâvûd, "Edeb" 10, (4806), Bu sözden kast edilen mananın ve rivâyetin tahlili için bkz. İbn Kayyım, IV, 155-157.

⁷¹⁷ Taberî, III, 165; İbn Haldûn, *Tarih*, II, k. 2, 57.

⁷¹⁸ Hz. Peygamber tarafından Âmir b. Sa'saa kabilesine gönderilen irşat heyetini Bi'rîma'ne'de pusuya düşürerek katleden grubun başı, tanınmış Arap şairi. Önkâl, "Âmir b. Tufeyl", *DİA*, İstanbul 1991, III, 68.

⁷¹⁹ İbnü'l-Cevzî, II, 756; Halebî, III, 246.

⁷²⁰ İbn Sa'd, I, 298; Ebû Nuaym, I, 207.

⁷²¹ İbn Sa'd, I, 298; Ebû Nuaym, I, 207; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 59; İbn Haldûn, *Tarih*, II, k. 2, 57; Halebî, III, 246; Zürkânî, IV, 11; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 154-161.

⁷²² İbn Sa'd, I, 298; Ebû Nuaym, I, 207; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 59; İbn Haldûn, *Tarih*, II, 58. Kaynaklarda Âmir'in şu sözlerle Peygamber 'i tehdit ettiği geçmektedir. "Ben zaten bugün Necd süvarilerinin başında bulunuyorum. Ben sana üç şeyi teklif ediyor, seni şu üç şeyi seçmekte serbest bırakıyorum; Ya çöller halkı senin olur, şehir ve köyler halkı benim olur. Ya ben sana halife olurum. Ya da Gatafân halkından bin al atlı, bin de al kısraklı süvarilerle gelir, seninle savaşırım." (Beyhakî, V, 320; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 564; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 58). Vallahi, süvarileri, piyadeleri senin üzerine yığarım!" dedi. İbn Hişâm, IV, 214; İbn Sa'd, I, 298; Taberî, III, 165; Ebû Nuaym, I, 207; Beyhakî, V, 321; İbn Seyyidünnâs, II, 232; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 57; İbn Kayyım, IV, 155-157.

Âmir b. Tufeyl'i istediğın şeyle –ki, o benim de istediğimdir– uğraştır (başından def et)! Allah'ım! Benî Âmir'in kavmine doğru yolu göster!" şeklinde dua etti.⁷²³

İbn İshâk'tan rivâyetle kaynaklar, Âmir ve Erbed'in, Hz. Peygambere gelmeden önce bir suikast plânı yaptıklarını nakletmektedir. Buna göre olay şu şekilde gerçekleşmiştir. Kavminden bazı kimseler Âmir'e; "Ey Âmir! Bak insanlar Müslüman oldular. Sen de ol", dediklerinde Âmir; "Vallahi ben, Araplar peşimden gelmeyinceye kadar mücadeleyi bırakmamaya yemin etmiştim. Şimdi ise Kureyşli bu gencin peşine mi takılacağım" dedi ve Erbed'le ikisi Rasûlullah'ı öldürmeyi plânladılar. Plana göre; Âmir, Rasûlullah'ı lafa tutacak ve yüzünü Erbed tarafından çevirerek dikkatini dağıtacak, Erbed'de onlar konuşuyorlarken arkadan kılıcını çekip Rasûlullah'ı öldürecekti. Bundan sonra da Kureyş diyet isterse hemen ödeyecekler ve olay bu şekilde kapanıp gidecekti.⁷²⁴

İkili, kurdukları planı işleme koymuşlar ve Âmir, Rasûlullah'ı lafa tutmuş fakat Erbed bir türlü harekete geçmemişti. Ardından konuşma yukarıda anlatıldığı üzere gerçekleşti. Âmir, Hz. Peygamber ile pazarlık yapmaya kalkıştı ve suikast plânı da Erbed b. Kays'ın bir türlü harekete geçmemesi üzerine gerçekleşmedi. Hz. Peygamber'in yanından ayrıldıktan sonra yolda Âmir, Erbed'e çok kızdı, hakaretler etti ve kendisinin onu oyaladığında neden öldürmediğini sordu, onu korkaklıkla itham etti. Bunun üzerine Erbed, bunu yapmak için çok uğraştığını şu sözlerle ifade etti;

"Vallahi, onun hakkında bana emretmiş olduğun şeyi yerine getirmeye kaç defa davrandımsa, her defasında ya onunla benim arama sen girdin. Arada senden başkasını göremedim! Kılıçla sana mı vuraydım? Yahut onunla benim arama demir bir sur gerildiğini gördüm! Yahut kılıcımın kınına el attığımda sanki elim kuruyup kaldı, elimi kımıldatamadım! Ya da, kılıcımı sıyırmak istediğim zaman, puğur bir devenin önümde ağzını açıp bana doğru yöneldiğini gördüm! Vallahi, ona kılıcımı sıyıramadım, başımı yutar diye korktum!" dedi.⁷²⁵

Dönüş yolunda Âmir b. Tufeyl, boğazından veba hastalığına yakalandı. Benî Selûl Kabilesi'nden bir kadının evinde sığındı. Âmir bu sırada öleceğini anlamış ve kendi kendine

⁷²³ İbn Sa'd, I, 310; Ebû Nuaym, I, 207; Beyhakî, *Delâil*, V, 321; İbnü'l-Cevzî, III, 756; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 563; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 57; Zürkânî, IV, 11; Halebî, III, 246.

⁷²⁴ İbn Hişâm, IV, 213-214; Taberî, III, 165; İbnü'l-Cevzî, II, 755-756; İbn Seyyidünnâs, II, 232; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 154-161.

⁷²⁵ Beyhakî, V, 319; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 564; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 57; İbn Kayyım, III, 35; Halebî, III, 247; Zürkânî, IV, 11; Köksal, VII, 483-85.

hayıflanana bir şiir okumuştur⁷²⁶. Bahsi geçen kadının evinde ölmek istemeyen Âmir, atına binerek ayrılmış, yolda atının üzerinde giderken “Ey ölüm! Ey ölüm meleği! Çık karşıma!” diye bağırıyorken fazla ilerlemeden atının üzerinde ölmüş ve yere düşmüştür. Daha sonra yanında bulunan arkadaşları onun ölüsünü gömüp gizlemişler ve yola çıkıp kavimlerine varmışlardır.⁷²⁷

Erbed ise kavmine vardiktan sonra kendisine durum sorulduğunda “Bir şey yok. Muhammed bizi meçhul bir şeye ibadet etmeye çağırdı. Keşke şimdi yanımda olsa da ona ok atıp öldürsem” diyerek öfkesini göstermeye çalıştı. Erbed’in sonu da kötü bir şekilde olmuştur. Bu sözü söyledikten bir iki gün sonra devesini satmaya çıktığında üstüne yıldırım düştü ve hem devesini hem de kendisini yakıp öldürdü. Ra’d 13/8-11. ayetlerinin⁷²⁸ bunlar hakkında indirildiği rivâyet edilmiştir.⁷²⁹

Heyetlere karşı genel anlamda iyi davrandığını gördüğümüz sahabelerin, Hz. peygambere karşı olumsuz tutumlarından dolayı olsa gerek bu heyete davranışları dikkat çekicidir. Şöyle ki; Amr b. Tufeyl dönüş yolunda Useyd b. Hudayr ile karşılaşmıştı. Onları tanıyan Useyd b. Hudayr, Amir b. Tufeyl ile Erbed’in yanlarına gelmiş elindeki asa ile onları dürterek sert bir şekilde Medine’den kovmuştur. Âmir, kendisini kovanın kim olduğunu sormuş ve Useyd b. Hudayr olduğunu öğrenince, onun babasını överek “Hudayr b. Simâk’ın oğlusun ha?” dedi. Useyd b. Hudayr ise “Hayır! Ben senden de, babamdan da hayırlıyım! Çünkü babam müşrikti, sen de müşriksin!” cevabını vermiştir.⁷³⁰

13. Benî Sakîf (Hevâzin) Heyeti

Adnânilerin Hevâzin koluna mensup bir Arap Kabilesi olan Sakîf Kabilesi, adını Sakîf lakabıyla bilinen ve kaynaklarda Kays Aylân’a veya İyâd’a bağlanan Kasî b. Münabbih’ten

⁷²⁶ Şiirin metni şu şekildedir; “Ey Benî Amir! Benî Selûl’dan bir kadının evinde genç deveye isabet eden gудde gibi öldürücü bir hastalıkla mı öleceksin? Deveye isabet eden ve öldürücü olan bir hastalıkla mı ve Selûllü bir kadının evinde bir ölümle mi öleceksin?” İbn Hişâm, IV, 214; İbn Sa’d, I, 311; Taberî, III, 166; İbnü’l-Cevzî, II, 756; İbnü’l-Esîr, II, 266; İbn Seyyidünnâs, II, 232.

⁷²⁷ Ahmed b. Hanbel, III, 210; Beyhakî, V, 321; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 563; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 57, V, 154-161; Halebî, III, 247; Zürkânî, IV, 12; İbn Kayyım, IV, 155-157.

⁷²⁸ “Allah, her şeyin rahminde taşıdığını, rahimlerin düşürdüğünü ve alıkoyduğunu bilir. Onun katında her şey bir ölçüye göredir. O, görüleni de görülmeyeni de bilir; çok büyüktür, yücedir. Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (onun ilminde) eşittir. Onun önünde ve arkasında Allah’ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirmeye kadar Allah, onlarda bulunana değişmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah’tan başka yardımcıları da yoktur.” Râd 13/8-11. Burada korunan kimse sözü ile Rasûlullah kastedilmiştir.

⁷²⁹ İbn Hişâm, IV, 215; İbn Sa’d, I, 298; Taberî, III, 166; Beyhakî, V, 319-320; İbn Seyyidünnâs, II, 233; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 58; İbn Kayyım, III, 35; Zürkânî, IV, 12.

⁷³⁰ Süheylî, VII, 438; Halebî, III, 246; Köksal, VII, 486.

alır.⁷³¹ Sakîf Kabilesi, Benî Mâlik ve Ahlâf diye ikiye ayrılırdı.⁷³² Geçim kaynakları hayvancılık ve tarımın yanı sıra deri işlemeciliği, çeşitli el sanatları ve ticaretti. Sakîfliler, Sâsâniler ve Doğu Roma'nın yanında, Yemen'den Mısır'a kadar geniş bir coğrafyada ticarî ilişkiler kurmuştu. Tâîf'te üretilen malların önemli bir kısmı, Medine üzerinden Mekkeli tüccarlar vasıtası ile Suriye'ye hatta Horasan'a kadar pazarlaması yapılıyordu.⁷³³

Siyasete hâkim iki kabile olan Kureyş ile Sakîf arasında ayrıca karşılıklı evlilikler yoluyla akrabalıklar kurulmuştu. Kureyş zenginlerinden pek çoğunun sayfiye şehri olarak kullandığı Tâîf'te, bağ ve bahçeleri vardı. Ancak ekonomik bağları ve akrabalıklarına rağmen Hz. Peygamber'in dedesi Abdilmuttalib ile mücadeleye girişen Sakîfliler, dördüncü Ficâr Savaşı'nda Kureyş-Kinâne ittifakına karşı müttefikleri Kays Aylân'ın yanında yer almışlar ve Kureyş'ten pek çok kişinin ölümüne sebep olmuşlardı.⁷³⁴

Hz. Peygamberin, Mekke döneminde buraya İslâmiyet'i tebliğ için geldiğini, türlü hakarete ve işkencelere maruz kaldıktan sonra Mekke'ye döndüğünü, ayrıca ünlü şair Ümeyye b. Ebû's-Salt gibi bazı kişilerin kendisinin peygamber olarak gönderileceğini düşündüğünü, diğer yandan ise Velîd b. Muğîre, Ebû Mes'ûd Amr b. Umeyr veya Ahnes b. Şerik gibi kişilerin Peygamber'e vahiy gelmesini yadırgadıklarını, dalga geçtiklerini, hırslarını almak için türlü işkenceler yaptıkları neredeyse bütün Siyer kaynaklarında yer almaktadır.⁷³⁵ Hatta bu konuda Zuhûr Suresi 31. ayetinin⁷³⁶ nâzil olduğu nakledilmektedir.⁷³⁷ Tâ'îf'in, Hz. Peygamber'e karşı katı muhalefетinin sebeplerinden biriside Ficâr Savaşlarında Kureyş'in, Tâ'îf'in içinde bulunduğu Hevâzinlere karşı Süleymler ile ittifak yapmasıdır.⁷³⁸ Sakîf halkı, hicretten sonraki dönemde ise aleni olarak düşman oldukları Müslümanlara karşı birçok sefere iştirak etmişlerdir. Uhud Savaşı'na kadınlarıyla birlikte katılmışlar, Hendek Harbi'ne ise bir

⁷³¹ Kalkaşendi, 198. Sakîf Kabilesi'nin menşei ile ilgili tartışmalar için bkz. Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Taîf Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", *Ankara Üniversite İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIV, 1993, 209-235.

⁷³² İbn Kuteybe, 41.

⁷³³ Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Tâ'îf Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", 217.

⁷³⁴ İbn Hişâm, I, 186-187; Küçükaşçı, "Sakîf (Benî Sakîf)", *DİA*, İstanbul 2009, Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Tâ'îf Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", 218.

⁷³⁵ Örnekler için bkz. İbn Hişâm, bkz. İndeks; Ezrakî, I, 251-252; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 116-133-144-211-231-291; Taberî, *Tarih*, II, 216, 347, 438, 638; Ebu Nuaym, *Delâil*, I, 268, Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 316-318, İbn Kesir, *Tefsir*, III, 105-106, 198; İbn Seyyidünnâs, I, 142; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Tarih*, II, 7; *Üsdü'l-Gâbe*, I, 60-70, II, 367; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 25-26; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 71, 224-225; Cevâd Ali, bkz. İndeks.; K. V. Zettersteen, "al-Walid b. al-Mughira", *EP* (Fr.), XI, 141-142; Fayda, "Velîd b. Muğîre", XLIII, 33-34; Önkâl, "Ahnes b. Şerik", *DİA*, İstanbul 1989, II, 175.

⁷³⁶ "Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya! dediler." Zuhûr 43/31.

⁷³⁷ Küçükaşçı, "Tâ'îf", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 443.

⁷³⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 403.

birlik göndermişlerdi. Bu dönemlerde Muğîre b. Şu'be gibi bazı kimselerin islâma girdikleri bilinmektedir. Muğîre, aynı zamanda Hudeybiye Antlaşması'nda, Rasûlullah'ın yakın korumalığını yapmıştır.⁷³⁹

Mekke'nin fethinin ardından Rasûlullah'ın faaliyetlerinden birisi de Arabistan içerisinde bulunan putların yıkılması idi. Lât isimli putun sahibi olan Sakîf Kabilesi de eskiden kalma düşmanlıkları bulunmasına rağmen, sıranın kendilerine geleceğini tahmin etmişler ve Müslümanlar ile savaş halinde bulunan Hevâzin lideri Mâlik b. Avf'ın ordusuna katılmışlardı.⁷⁴⁰ 8/629 yılında meydana gelen ve Huneyn Gazvesi olarak bilinen bu savaşta, Sakîf Kabilesi üyeleri aralarında kabilenin ileri gelenlerinden Osman b. Abdullah'ın da bulunduğu yetmiş kayıp verdiler. Yenilginin ardından kaçan Sakîfliler ve Hevâzinlilerin büyük bir kısmı kumandanları Mâlik b. Avf ile birlikte Tâif'e sığındı. Rasûlullah, şehri kuşattıysa da Sakîflilerin bir yıllık erzak depolamaları ve haram ayların yaklaşması sebebiyle bir ay kadar sonra kuşatma kaldırıldı.⁷⁴¹

Tâif muhasarası sürdüğü esnada Urve b. Mesud⁷⁴² acele harekete geçerek, Yemen taraflarındaki Cüreş'e gitti. Amacı burada debbabe,⁷⁴³ mancınık ve kalkan gibi savaş aletlerinin yapımını öğrenerek kuşatma esnasında Müslümanlara karşı kullanmaktı.⁷⁴⁴ Kureyş elçileri bölümünde de değinildiği üzere Urve b. Mesud, Hudeybiye görüşmelerinde Rasûlullah ile Kureyş adına görüşmüş ve Müslümanların Peygamber'e olan saygı ve hürmetinden çok etkilenmişti. Fakat o esnada İslâmiyet'i kabul etmeyen Urve b. Mes'ud, Rasûlullah'ın kuşatmayı kaldırıp Medine'ye dönme kararından sonra memleketine döndü ve burada Müslüman olmaya karar verdi. Daha sonra harekete geçerek Rasûlullah, Medine'ye ulaşmadan yetişti ve İslâmiyet'i kabul etti. Urve'nin itibarlı bir kişiliğe sahip olması, aralarında akrabalık bulunması, Hudeybiye görüşmeleri sırasında insafli bir tutum sergilemesi dolayısıyla Urve'yi yakından tanıyan Rasûlullah, onun Müslümanlığı benimsemesine çok sevindi. İlk olarak Urve, Hz. Ebû Bekir'in evine yerleştirildiyse de Urve b. Mes'ud'un yeğeni

⁷³⁹ Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Tâ'if Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", 223.

⁷⁴⁰ Hamidullah, "Huneyn Gazvesi", *DİA*, XXXVIII, 376-377

⁷⁴¹ İbn Hişâm, IV, 133; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 156-172; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 62; Taberî, III, 135.

⁷⁴² Hudeybiye Antlaşması sırasında Kureyş'in temsilcisi olarak görüşmelerde bulunmuştur. bkz. Kureyş temsilcileri.

⁷⁴³ Debbâbe, surları delmek için içine insanların girip surlara yaklaştıkları bir harp aletidir. Kettânî, II, 134.

⁷⁴⁴ İbn Hişâm, IV, 121; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 158; İbn Sa'd, VIII, 53; Taberî, III, 132.

olan Muğîre b. Şu'be amcasını orada bırakmayıp kendisinin misafir etmek istedi ve evine götürdü.⁷⁴⁵

Kısa bir süre sonra Urve b. Mes'ud, kavmini İslâm'a davet etmek için elçi olarak görevlendirilmesini talep etti. Rasûlullah ise, Tâiflilerin savaştan yeni çıkmaları ve böyle bir görüşmeye hazır olmadıklarını düşündüğü için olsa gerek, onu öldürebileceklerini söyledi ve bu isteğini geri çevirdi. Fakat Urve, Tâiflilerin kendisine olan sevgilerinden bahsetti, onlar için kendisinin çocuklarından bile daha sevimli olduğunu, bu yüzden ona zarar vermeyeceklerini söyleyerek izin konusunda ısrar etti. Hz. Peygamber'in reddine⁷⁴⁶ rağmen talebini üç kez yenileince izin verdi.⁷⁴⁷

Tâif'e dönen Urve b. Mes'ud'un Müslümanlığından haberi olmayan kabile halkı, sevgi gösterileri ve Cahiliye selamı ile onu karşıladılar. O ise İslâm selamı ile selamlarını aldı ve kendisinin Müslüman olduğunu halka ilân etti. Böyle bir olayı beklemeyen kabile halkı çok şaşırdı ve kızdı, hatta onu döverek yanında bulunan bazı eşyalarını aldılar. Olaya yumuşak bir tavırla karşılık veren Urve'ye, Sakîf halkı tehditler savurarak yanından ayrıldılar. Daha sonra Urve b. Mes'ud, sabah namazı vaktinde evinin üstüne çıkıp ezan okumaya başlayınca insanlar evin etrafına toplandılar ve ona saldırmaya başladılar. İçlerinde Evs b. Avf isimli birisi ona ok atarak elinden yaraladı. Bu yaranın kanamasını durduramayıp Urve b. Mes'ud'un öleceği anlaşılmca Ahlaf gurubunun liderleri silahlanıp Benî Mâlik grubundan on kişiyi öldüreceklerine dair yemin ettiler.⁷⁴⁸ Ölmeden önce olayın kabile içinde bir iç savaşa neden olacağını anlayan Urve b. Mes'ud, kendisinin intikamını almak için savaşmamalarını, canını Peygamber'e feda ettiğini, zaten yanlarına gelmeden önce Hz. Peygamber'in ona öldürüleceğini müjdelediğini söyledi ve kendisinin ölümünden sonra kuşatma sırasında şehit olan Müslümanların yanına defnetmelerini vasiyet etti. Onlar da ölümünden sonra Müslüman şehitliğine defnettiler. Urve'nin şehadet haberi Rasûlullah'a ulaşınca, Urve'yi halkını islâma çağırınca öldürülen Yasin sahibi⁷⁴⁹ kimseye benzetti.⁷⁵⁰ Bu olaydan sonra Urve'nin oğlu Ebû

⁷⁴⁵ İbn Sa'd, VIII, 53.

⁷⁴⁶ Hâkim, III, 615-616; Heysemî, IX, 386; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 418-419.

⁷⁴⁷ İbn Hişâm, IV, 182; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 193; İbn Sa'd, VIII, 53-54; Taberî, III, 140.

⁷⁴⁸ Cahiliye Dönemi'nde Ta'ifliler, el-Ahlafe ve Benî Mâlik olmak üzere iki gruba ayrılmışlardı. Urve b. Mes'ud'a saldıranlar Benî Mâlik gurubuna ait kimselerdi. İbn Sa'd, VIII, 54.

⁷⁴⁹ Yasin sahibi, Antakya halkından Habîb b. Müreyy idi. Kendisi, yular yapma işiyle uğraşırdı. Hastalıklı bir zattı. Cüzzam, miskin hastalığına tutulmuştu. Kendisinin evi, şehir kapılarının yanında, şehirden uzakça bir yerde idi. Kendisi, mü'min, eli hayra açık bir zattı. Kazancını akşamleyin bir araya toplar, ikiye böler, kazancının yarısıyla çoluk çocuklarını geçindirir, yarısını da yoksullara tasadduk eder, dağıtırdı. Hastalığı, zayıflığı ve işi kendisini ibadetten alıkoymaz, minarede Allah'a gizlice ibadet ederdi. Habîb, kavmi olan Antakya

Müleyh ve yeğeni Karib b. Esved b. Mes'ud, kavimlerinden ayrılarak Rasûlullah'ın yanına geldi ve Müslüman oldular. Rasûlullah'ın görüşmeler esnasında Urve'nin oğluna ve yeğenine kimi isterlerse velî seçebileceklerini söylemesi üzerine ikisi de Allah'ı ve Rasûlü'nü seçtiklerini söylediler. Rasûlullah ise ayrıca dayıları olan Ebû Süfyân'ı da kendilerine velî olarak seçmelerini tavsiye etti ve onlar da bunu kabul ettiler. Muğîre b. Şu'be'nin evinde misafir oldular.⁷⁵¹

Tâif halkının asıl temsilcilerinin Medine'ye gelişi ve temasları ise Tâif kuşatmasının kalkmasından sonra meydana gelmiştir. Rasûl-i Ekrem, Huneyn Gazvesi'nden elde edilen ganimetleri Cirâne'de dağıtırken Mâlik b. Avf'ın ev halkı ve mallarının Ümmü Abdullah bt. Ebû Ümeyye'nin yanında bir müddet tutulmasını istedi ve Mâlik b. Avf'a⁷⁵² haber göndererek Müslüman olduğu takdirde affedileceği, ailesini ve mallarını geri vereceğini, ayrıca 100 deve de ihsan edeceğini bildirdi. Haber kendisine ulaşan Mâlik b. Avf, Hz. Peygamber'in yanına gelerek Müslüman oldu ve ailesi ile vaat edilen 100 deve de kendisine verildi. Ayrıca kavmine bağlı olan kabilelerden Sümâle ve Fehm kabilelerine vali tayin edildi. Hem kabilesini hem de bölgedeki müşrik kabileleri iyi bilen Mâlik b. Avf, Müslüman olmasının ardından emrine verilen birlikler ile sürekli bölge üzerine akınlar yapmaya başladı ve onlara karşı baskı politikası uyguladı.⁷⁵³

Mâlik b. Avf'ın, Tâif üzerine yaptığı baskınlar işe yaramış ve develerini bile otlatmaya çıkaramaz olmuşlardı. Hatta Mâlik, en son baskınların bir tanesinde, Tâiflilere ait bin adet deveyi ele geçirmiş ve başındaki adamları da öldürmüştü. Mekke pazarını kaybeden, civardaki Müslüman olan kabileler ile araları bozulan Sakîf Kabilesi'nde, Urve b. Mes'ud'un şehit edilmesi ile huzursuzluklar giderek artmıştı.⁷⁵⁴ Bu kadar baskıya dayanamayan Sakîf

halkının kendilerine gönderilmiş elçileri öldürmeye söz birliği ettiklerini haber aldığı zaman koşup yanlarına varmış, onlara Allah'ı hatırlatmış, kendilerini öğütlemiş, elçilere uymaya davet etmişti. Antakya halkı ise, onu taşa tutmuşlar, ayaklarının altına alıp çiğnemişler ve kendisi; “Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster! Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster! Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster!” diyerek dua ede ede can vermişti. Köksal, VII, 207-209.

⁷⁵⁰ İbn Sa'd, VIII, 53-54; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 418-419; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 283; Nazlıgül, Habil, “Urve b. Mes'ud”, *DİA*, İstanbul 2012, IV, 2, 183.

⁷⁵¹ İbn Hişâm, IV, 86-187; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 195; İbn Sa'd, VIII, 53-54.

⁷⁵² Huneyn savaşında Hevâzin Kabilesi'ne komutanlık yapan kişidir. Müslüman olduktan sonra Ta'if'e karşı birçok saldırılarda bulunur ve elde ettiği ganimetlerin beşte birini Allah Rasûlüne gönderirdi. İbn Sa'd, VI, 203-204.

⁷⁵³ İbn Hişâm, IV, 133; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 159,188-189; İbn Sa'd, VI, 203-204; Taberî, III, 135; Küçükaşcı, “Mâlik b. Avf”, *DİA*, XXVII, 504-505.

⁷⁵⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 414.

Kabileleri ileri gelenlerinden Amr b. Ümeyye b. Vehb⁷⁵⁵ aralarında eskiye dayanan bir husumet bulunmasına rağmen Abdi Yâ'il b. Amr'ın⁷⁵⁶ evine gitti. O'na Hz. Peygamber'in yaptığı savaşlardan, galibiyetlerinin ve çevre kabilelerin tamamının ya Müslüman olduğundan ya da itaat altına alındığından bahsetti. Kendilerinin kaleye sıkışıp kaldıklarını ve bunun çok uzun sürmeyeceğini söyleyerek, kalenin dışına adım dahi atamadıklarını, attıkları takdirde başlarına nelerin geldiğini anlattı. Abd Yâ'il'in de onun gibi düşündüğünü ifade etmesi üzerine Sakîf halkını bir yerde topladılar ve kendi aralarında bir süre ne yapmaları gerektiği konusunda istişare de bulundular.⁷⁵⁷

Yapılan müzakereler neticesinde Sakîfliler, Hz. Peygamber'e Urve b. Mes'ud gibi diplomasiye hâkim başka birini göndermeye karar verdiler. Bu iş için en uygun olaraksa Abdi Yâ'il'i gördüler⁷⁵⁸. Teklif kendisine götürüldüğünde Urve'nin başına gelenlerin kendisinin de başına gelmesinden çekinen Abdi Yâ'il, ilk başta bu görevi kabul etmek istemediyse de daha sonra ısrarlar üzerine kendisini emniyete almak için yanına her boydan birilerinin verilmesi şartıyla teklifi kabul etti. Abdi Yâ'il'in bu şartını kabile ileri gelenleri de kabul edip Ahlaf ve Benî Mâlikilerden oluşan karma bir heyet oluşturdular. Üzerlerinde ittifak edilen ve kaynaklarda isimleri geçenler;

Ahlah'tan;

1. Abdi Yâ'il b. Amr⁷⁵⁹
2. Kinâne b. Abdi Yâ'il⁷⁶⁰
3. Rebi'a b. Abdi Yâ'il
4. Hakem b. Amr. b. Vehb b. Muattib
5. Şurahbil b. Gaylân b. Selime idi.

Benî Mâlik'ten ise;

1. Osman b. Ebi'l-Âs⁷⁶¹

⁷⁵⁵ Amr b. Ümeyye es-Sakîfî olarak bilinir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 484.

⁷⁵⁶ Rasûlullah 'ın Mekke döneminde Ta'if'e İslâm'a davet için gittiği sırada ilk olarak uğradığı üç kişiden biridir.(Diğer ikisi Mes'ud b. Amr ve Habîb b. Amr b. Umeyr'dir). Hz. Peygamber 'in bütün tekliflerini reddettikleri gibi "*Allah senden gayrı gönderecek kimse bulamadı mı?*" diye alay eden kişilerdir. Umudunu kesen Rasûlullah onların yanından ayrıliırken bu durumun gizli kalmasını kendilerinden rica etmişti. Fakat onlar bu isteği de kabul etmeyip hem halka duyurmuşlar hem de ayak takımını üzerlerine salmışlardı. Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Ta'if Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", 221-222.

⁷⁵⁷ İbn Hişâm, IV, 183; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 196; İbn Sa'd, I, 313; Taberî, III, 140.

⁷⁵⁸ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 196; İbn Sa'd, VIII, 56.

⁷⁵⁹ Urve b. Mes'ud ile aynı yaşta olan Abdi Yâ'il aynı zamanda heyetin de başkanı idi. İbn Sa'd, VIII, 56.

⁷⁶⁰ Abdi Yâ'il'in oğludur. İbn Sa'd, VIII, 56.

2. Evs b. Avf⁷⁶²
3. Nümejr b. Hareşe⁷⁶³
4. Süfyân b. Abdullah⁷⁶⁴
5. Evs b. Huzeyfe⁷⁶⁵

İbn Sa'd gelen heyettekileri sayısı ile ilgili değişik rivâyetlerin bulunduğunu fakat en sıhhatlisinin on veya on beş kişi oldukları yönündeki rivâyet olduğunu belirtir. Üyelerin hepsi de Abdi Yâ'il gibi, Urve b. Mes'ud'un başına gelenlerin kendi başlarına gelmesinden korkarak yola çıkmışlardı. Fakat değişik boylardan olan her bir birey döndüklerinde kendi cemaatleri ile meşgul olup tepkileri azaltmak üzerinde anlaştılar. Heyetin başkanı Ebû Yâ'il idi. Medine yakınlarındaki *Dâru Hürûd* denilen Kanat vadilerinin birisinden geçerek Asıl Kanat vadisine geldiler ve orada konakladılar. O bölgede dağınık bir şekilde otlayan bir deve sürüsü gördüler. Osman b. Ebi'l-Âs'ı göndererek, develerin kime ait olduklarını öğrenmek ve asıl Hz. Peygamber'in durumu hakkında haberler almak istediler. Bu esnada kendi kabilelerinden olan Muğîre b. Şu'be es-Sekâfi develeri gütme nöbetindeydi⁷⁶⁶ ve Osman b. Ebi'l-Âs ile Muğîre b. Şu'be karşılaştılar. Muğîre onları görünce hemen selam verdi, onlarla konuştu ve gelişlerini müjdelemek için develeri yanlarına bırakıp koşarak mescide, Rasûlullah'a gitti. Mescidin kapısında Hz. Ebû Bekir ile karşılaştı ve durumu ilk olarak ona anlattı. Hz. Ebû Bekir, az önce Rasûlullah'ın onlardan bahsettiği için bu müjdeyi kendisi vermek istedi ve kendisinden önce davranmaması için Muğîre'ye yemin ettirdi. Sonra mescide girerek Hz. Peygamber'e Sakîflilerin haberlerini verdi. Ardından Muğîre b. Şu'be mescide girerek geliş maksatlarını anlattı ve kavminin bazı imtiyazlar isteyerek Müslüman olmak için kendilerini gönderdiğini, buna dair birde mektup talep ettiklerini söyledi.

⁷⁶¹ Heyetin en genç üyesidir. İbn Hişâm, IV, 186; Ahmed b. Hanbel, IV, 21; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 202-203; İbn Sa'd, I, 300.

⁷⁶² Benî Salim b. Avf'ın kardeşidir. Urve b. Mes'ud'u kolundan yaralayarak şehit eden kişidir. Medine'ye heyet içinde geldiklerinde Urve'nin oğlunun ve yeğeninin, intikam almak için kendisine saldıracağından korkmuştu. Bu nedenle Hz. Ebû Bekir'in yanına giderek durumu anlattı. Hz. Ebû Bekir Ebû Müleyh b. Urve ve Kârib b. el-Esved b. Mes'ud'a "Siz Müslüman değil misiniz?" diyerek ona dokunmamalarını tembihlemişti. Onlar da "Evet, biz Müslümanız" dediler. Hz. Ebû Bekir, "Bu adam Müslüman olmaya gelmiş, şu anda korumamız altındadır. Zaten Müslüman olursa kanı size haram olur" diyerek onları barıştırmıştı. İbn Sa'd, VI, 59.

⁷⁶³ Benî Harislerin kardeşidir. İbn Hişâm, IV, 183; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 196; İbn Sa'd, I, 300; Taberî, III, 140-141.

⁷⁶⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 196.

⁷⁶⁵ İbn Sa'd, V, 59.

⁷⁶⁶ Kettânî, bu nöbeti Hz. Peygamber'in ordu muhafızları bölümünde ele alır ve develeri otlatmanın sahabeler arasında nöbete bağlandığını belirtir. bkz. Kettânî, II, 118-120.

Rasûlullah ‘da hiç kimseye vermediği imtiyazları onlara vereceğini ve kendisine gelmelerini söyledi. Muğîre hemen onların yanına dönüp müjdeli haberi verdi.⁷⁶⁷

Sakîf Kabilesi’nden olan ve daha önce Müslüman olup Medine’de yerleşen Muğîre b. Şu’be mescitten çıkıp kafilenin yanına geldi ve onlarla bir süre sohbet edip İslam hakkında bilgiler verdi. Ayrıca olumsuz bir durum sergilememeleri için de onlara, Hz. Peygamber’i nasıl selamlayacaklarını ve onunla nasıl konuşacaklarını öğretti. Zira önceki bölümlerde de belirtildiği üzere heyetler İslam’ın ruhuna aykırı tavırlar takınıp uygunsuz hareketlerde bulunabiliyorlardı. Nitekim bunun bir örneğini kendileri ile özel olarak konuşulmasına rağmen Sakîf Heyeti üyeleri de yapmıştır. Heyettekiler mescide girdikleri zaman, kendilerine öğretileni yapmadılar ve İslâm selamı vermediler, Cahiliye selamı ile Rasûlullah’ı selamladılar.⁷⁶⁸ Orada bulunan sahabeler, müşrik oldukları gerekçesi ile onların mescide girmelerine mani olmak istedilerse de Rasûlullah “Hiçbir şey yeryüzünü necis yapmaz” ifadeleriyle onlara izin verdi.⁷⁶⁹

Heyetten, Ahlaf gurubundan olanlar Muğîre b. Şu’be’nin evinde konakladılar. Mâlikîleri ise Rasûlullah, mescid içerisinde hurma yapraklarından inşa ettirdiği üç adet çadırdaki misafiri etti.⁷⁷⁰ Bundan maksat bu kişilerin mescitte Hz. Peygamber’i ve sahabelerini gözlemleyebilmeleri, Kur’ân dinlemeleri ve kalplerinin yumuşaması olmalıdır.

Heyetlerin eğitimi bahsinde de irdeleneceği gibi, Hz. Peygamber burada çok güzel bir eğitim örneği göstermiş ve insanları zorlamadan görerek-göstererek eğitime yolunu tutmuştur. Şöyle ki, mescide geliş gidişleri esnasında onlarla uzun süre sohbet ediyor, bazen din hakkında bazen de Kureyşlilerin kendisine karşı olan katı ve acımasız tutumları hakkında onlarla sohbet ediyordu. Hatta bu ayaküstü sohbetler öylesine uzuyordu ki ayakta durmaktan yoruluyor ve bir ayağı üzerinde dururken bir ayağını dinlendiriyordu. Sakîf temsilcileri, mescitte kaldıkları süre boyunca, geceleyin okunan Kur’ân’dan âyet ve sûreler dinlediler, farz namazlarda da Müslümanların saflarını seyrettiler ve sahabelerin teheccüd namazında okuduklarına şahit oldular. Müslüman oluncaya kadar Sakîf temsilcilerine Rasûlullah, yemek gönderiyor, fakat heyettekiler güvensizliklerinden dolayı Peygamber veya yemeği getiren Hâlid b. Saîd b. Âs yemedikçe o yemekten yemiyorlardı. İslâmiyet’i kabul ettikten sonra artık

⁷⁶⁷ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 197-198; İbn Sa’d, I, 300; Taberî, I, 141.

⁷⁶⁸ “En’im sabâhan!” veya “Amme sabâhan!” dediler. Hayırlı, güzel sabahlar gibi bir anlama gelmektedir. İbn Hişâm, III, 539-540; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 198; Halebî, III, 44. Bu eğitimi yapanın Hz. Ebû Bekir olduğuna dair rivayetlerde vardır. Ayrıntılar ve iddialar için bkz. Kettânî, I, 120.

⁷⁶⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 198.

⁷⁷⁰ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 199; Taberî, III, 141.

bu durum normale dönmüş ve getirilen yemeği hemen yemeye, yemeklerini yedikten sonra ellerini, yüzlerini yıkamaya başlamışlardı. Temsilciler günlük olarak diledikleri kadar mescitte kalıyor sonra Muğîre b. Şu'be'nin evinde kalanlar istirahat için onun evine gidiyor, yine istedikleri zaman mescide geri dönüyorlardı.⁷⁷¹

Sakîf temsilcilerinin mescitte kaldıkları süre zarfında, Hz. Peygamberi ve çevrelerinde olan olayları dikkatle takip ettiklerine şahit olunmaktadır. Örneğin bir hutbe esnasında Rasûlullah, kendisinden ve dolayısı ile peygamberliğinden bahsetmeyince hemen bunu dedikodu malzemesi yapmışlar ve “Bize, kendisinin Allah’ın Rasûlü olduğunu söylememizi emretti. Oysa kendisi hutbesinde bu şahitliği yapmıyor” demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber tekrar hutbeye çıkmış ve “Ben kendimin Rasûlullah olduğuna şهادet edenlerin ilkiyimdir!” buyurmuştu.⁷⁷²

Sakîf Heyeti, Medine’de günlerce bu şekilde kaldı ve nihayet kendileri de sıkılmaya başlayınca temsilcileri Abd’i-Yalîl, Hz. Peygamber’e gelerek memleketlerine dönmek istediklerini ve kendileri hakkında bir hüküm verilmesini istediler. Rasûlullah ‘da İslâmiyet’i kabul ettikleri takdirde kendileri ile barış yapılacağını aksi takdirde, ne herhangi bir hüküm verileceği ne de barış yapılacağını net bir şekilde kendisine söyledi. Durumun ciddiyetini bir kez daha anlayan Abd’i-Yalîl, Hz. Peygamber ile pazarlık yapmaya başladı. Söz konusu diyalog hem Cahiliye mantığını ve dine yaklaşımının anlaşılması adına, hem de elçilik heyetlerine gösterilen hoşgörü sınırlarını ve elçilerin yetkilerini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Sakîf heyetinden Osman b. Ebi'l-Âs'ın bildirdiğine göre, Hz. Peygamber ile Abd’i-Yalîl’in arasındaki konuşmada, Sakîf temsilcilerinin İslâm’a giriş şartları şunlardı:

1. Tâifliler günlük farz namazlardan muaf tutulacak
2. Zekât vermeyecekler
3. Tâif şehri mukaddes bir şehir olarak tanınacak. (Heyet bu şart ile Kâbe haccı mecburiyetinden muaf tutulmak istiyordu)
4. Cihad’dan muaf tutulacaklar
5. Lât putunun bulunduğu mabet yıkılmayacak
6. Gayri meşru cinsel ilişkiler (zina) onlar için yasaklanmayacak
7. Faizli işlemlere devam edilecek

⁷⁷¹ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 199; Taberî, III, 141.

⁷⁷² Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 199; Beyhakî, V, 300; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 556; İbn Kayyım, IV, 51-52.

8. Alkollü içkiler yasaklanmayacaktır.⁷⁷³

Rasûlullah, “Sizler ne savaş için toplanacaksınız, ne uşr vergisiyle mükellef tutulacaksınız, ne de üzerinize sizden başkası âmir, vali tayin edilecektir. Fakat namazdan muaf tutulmaya gelince, içinde namaz bulunmayan dinde hayır yoktur!” buyurdu.⁷⁷⁴

Abd’i-Yâîl’in, “Yâ Muhammed! Bizim için bir küçüklük ve eksiklik olsa da, bu isteğini yerine getireceğiz! Biz namaz kılacağız, oruç da tutacağız!” dedi.⁷⁷⁵ Ardından Abdi Yâîl tekrar, “Zina hakkında ne buyurursun? Biz, ergen ve yurdundan uzak düşen bir kavimiz. Biz bundan ne geri durabilir, ne de herhangi birimiz ergenliğe dayanabilir!” demesi üzerine Rasûlullah, “Zina, Allah’ın Müslümanlara haram kıldığı şeylerdendir. Yüce Allah ‘Zinaya yaklaşmayınız! Çünkü o, hiç şüphesiz, utanmazlıktır, kötü bir yoldur’⁷⁷⁶ ayetini okudu.

Abdi Yâîl, “Ribâ (faiz) hakkında ne buyurursun?” diye sorunca Rasûlullah, “Ribâ(faiz) haramdır!” şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Abdi Yâîl, “Bizim mal ve servetimizin hepsi ribâdır!” dedi. Rasûlullah ise buna karşılık, “Mal ve servetinizin sermayeleri helâl olarak sizindir” dedi ve “Ey iman edenler! Gerçekten mü’minler iseniz, Allah’tan korkunuz! Ribâ (faiz)’den henüz alınmamış olup da kalanı bırakınız (almayınız)’ buyuruyor’⁷⁷⁷ ayetini okudu.

Abdi Yâîl’in “Hamr (içki) hakkında ne buyurursun? Biz onu üzümlerimizden sıkıyoruz. Biz ondan ayrılamayız” şeklindeki sorusuna Rasûlullah, “Şüphe yok ki, Allah onu da haram kılmıştır” buyurdu ve “Ey iman edenler! Hamr (içki), kumar, tapınılan dikili taşlar, fal okları, ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Bunun için, bunlardan kaçınınız ki, felaha eresiniz’⁷⁷⁸ ayetini okudu.

Konuşmaların ardından Sakîf Kabilesi kalkıp bir köşeye çekildiler ve şartları kendi aralarında müzakere etmeye başladılar. Reisleri Abd’i-Yalîl, “Yazıklar olsun size bu üç şeyin yasağı ile mi kavmimizin yanına döneceğiz? Vallahi Sakîf halkı hiçbir zaman hamrdan (içkiden), hiç bir zaman zinadan mahrum kılınılmaya dayanamayacak, katlanamayacaktır!” dedi.⁷⁷⁹

⁷⁷³ Aycan, “Sakîf Kabilesi ve Tâif Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış”, 228.

⁷⁷⁴ İbn Hişâm, IV, 185; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 968.

⁷⁷⁵ Heyet Medine’den ayrıldıktan sonra bir mucize olarak Hz. Peygamber, onların ilerde zekâtlarını vereceklerini müjdelemiştir. Gerçekten de yaklaşık bir sene sonra zekâtlarını kendiliklerinden getirmişlerdir. Ebû Dâvûd, III, 163; İbn Kayyım, IV, 52.

⁷⁷⁶ İsrâ 17/32.

⁷⁷⁷ Bakara 2/278.

⁷⁷⁸ Maide 5/90.

⁷⁷⁹ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 201; Köksal, VII, 379-391.

Heyettekilerden Süfyân b. Abdullah, “Be adam! Eğer Allah bir kimsenin hayrını Murâd ederse, o bunlara dayanır, katlanır. Onun yanındaki şu kişiler (sahabeler) de vaktiyle bunlara düşkün idiler. Fakat üzerine düştükleri o kötülükleri bıraktılar ve bunda sabır ve sebat da gösterdiler. Bununla birlikte, biz şu zâttan korkuyoruz. Kendisi her yeri basmış ve yenmiş bulunuyor. Biz ise yeryüzünün bir köşesinde kale içinde kapanmış bulunuyoruz. İslâmiyet çevremizde yayılmıştır. Vallahi, kalemizin üzerine yürümeye kalkacak olursa, biz bir ayda muhakkak açlıktan ölürüz! Ben Müslüman olmaktan başka çare göremiyorum! Ben, Mekke’nin karşılaştığı gün gibi bir günle bizim de karşılaşacağımızdan korkuyorum” diyerek reislerine cevap verdi.⁷⁸⁰

Heyetin diğer üyeleri de kendi aralarında konuşarak Mekke’nin fetih edildiği gibi sıranın kendilerine de geleceğini, en iyisinin böyle bir şey başlarına gelmeden önce kendi istekleri ile Rasûlullah’a gitmek ve antlaşmalar yapmak olduğunu söylediler. Ardından Rasûlullah’a geldiler ve şartları kabul ettiklerini bildirdiler.⁷⁸¹

Sakîf üyeleri şartları kabul etmelerine rağmen bu sefer de Rabbe (Lât putu⁷⁸²) hakkında pazarlığa giriştiler ve onu ne yapacaklarını sordular. Hz. Peygamber’in yıkılacağını söylemesi üzerine kavimlerine döndükten sonra gerek kadınların gerekse ayak takımının itiraz edip kendilerini ve ev halklarını öldürmelerinden korktuklarını ifade ettiler ve bunun mümkün olmadığını söylediler. Hatta Abd’i-Yalîl hâlâ putlara olan inancın bir devamı olarak Lât putunun bunu öğrenirse hem kendilerini hem de Rasûlullah’ı ve ev halkını öldüreceğini söyledi. Görüşmelerin geçtiği esnada orada hazır bulunan Hz. Ömer, Abdi Yâlîl’in Lât hakkında söylediklerine kızarak müdahil olmak istedi ve Abd’i-Yalîl’e öfkeli bir tonda Lât’ın sadece bir taş olduğunu, kendisine tapanlar ile tapmayanları bilmediğini ve bundan dolayı onun çok câhil olduğunu söyledi. Bunun üzerine Abdi Yâlîl, Hz. Ömer’e kendisi ile konuşmadıklarını ve kendisine gelmediklerini söyleyerek karışmamasını söyledi.⁷⁸³

Ardından bu putun imhası konusu gündeme geldi. Sakîfliler bunu da pazarlık konusu yaptılar ve Lât putunun önce üç yıl süre ile yıkılmamasını istediler. Rasûlullah’ın reddetmesi üzerine bir yıl sonra yıkılmasını, yine reddetmesi üzerine de en azından bir ay süre ile yıkılmamasını istediler. Rasûlullah bir vakit dahi ertelemeyeceğini ifade etti. Aslında onların

⁷⁸⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 201.

⁷⁸¹ İbn Kayyım, IV, 51-52.

⁷⁸² Kureyş Kabilesi kendilerine büyük put olarak Uzzâ putunu benimsemişlerdi. Buna mukabil olarak ta Tâ’îf halkı Rabbe (Lât) putunu benimsemişler ve ona tazimde bulunuyorlardı. Dört köşe beyaz, düz bir taştır. Üzerine bir bina da yapılmıştı. İbn Kelbî, 16, 27.

⁷⁸³ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 201; Beyhakî, V, 302- 304; İbn Kayyım, IV, 51-52. Köksal, VII, 379-391.

bu ısrarının ardında yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, bu fiilden dolayı kendilerine gelecek olan tepkilerden çekinmeleri ve Urve b. Mes'ud'un başına gelenlerin, kendi başlarına da gelmesinden korkmalarıydı. En sonunda Lât putunun yıkım işini kendilerine yaptırmamasını Hz. Peygamber'den rica ettiler. Rasûlullah, bunu kabul etti ve yıkım işi ile memur olarak Muğîre b. Şu'be ile Ebû Süfyân b. Harb'i görevlendirdi.⁷⁸⁴

Heyet içindeki şahıslardan birisi özellikle dikkat çekmektedir. Bu şahıs Osman b. Ebi'l-As'tır. Heyetin içinde yaşça en küçük olan bu zatı genelde diğer heyetlerinde yaptıkları gibi hayvanlarının ve eşyalarının başında gözcü olarak bırakmışlardı. O ise temsilcilerin görüşmelerinin bitip istirahat etmek için geri döndüklerinde harekete geçiyor ve Rasûlullah'ın yanına gidip İslâm hakkında bilgiler öğreniyor, Kur'ân talim ediyordu. Hatta bir keresinde Osman b. Ebi'l-As'ın bu hali, Hz. Ebû Bekir'in dikkatini çekmiş ve Hz. Peygamber'e, Onun ne kadar istekli ve gayretkâr olduğunu belirtmişti. Heyet üyeleri, Medine'den ayrılacakları zaman kendilerine bir emir tayin etmesini istemeleri üzerine Rasûlullah, Osman b. Ebi'l Âs'ı kafilenin en genci olmasına rağmen, yukarıda bahsedilen özelliklerinden dolayı reis olarak tayin etti. Osman'a tavsiye olarak da kendisinin Sakîflilerin imamı olduğu ve ücret vermeyeceği bir müezzîn tutmasını tavsiye etti. Ayrıca namazları kıldırıyorken hafif ve itidal üzere kıldırmasını, halkın zayıf, yaşlı ve iş-güç sahibi olanları durumunu gözetmesini de tavsiye etti. Hatta namazının neresinde ne kadar durup ne okuyacağını bile tembihledi. Konuşma esnasında Osman b. Ebi'l-Âs, unutkanlık ve bedenindeki rahatsızlıktan şikâyet etti. Hz. Peygamber ona bazı dualar öğretti, tavsiyelerde bulundu. Bu dua ve tavsiyeleri uygulayınca şikâyetlerinden kurtuldu.⁷⁸⁵

Sakîf temsilcileri ile uzlaşılan konular üzerinde bir antlaşma yapıldı. Kâtip Hâlid b. Saîd b. As'ın yazdığı antlaşmanın metni şu şekildedir;

“ Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın Adıyla!

Allah'ın Elçisi Muhammed'in Sakîf (Kabilesi) için (yazdırdığı) bir yazı(sı)dır. O şöyle yazdırdı. Bu belgenin içeriği ile ilgili olarak,

1. Onlar (Sakîfliler), kendisinden başka ilah olmayan Allah'ın ve Abdullah'ın oğlu Rasûlullah Muhammed'in teminatı altındadırlar.

⁷⁸⁴ İbn Hişâm, IV, 184-185; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 201-202; Beyhakî, V, 302; İbn Kayyım, IV, 51-52; Taberî, III, 141; Köksal, VII, 394-395. Konu ile ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz., Lecker, “Was Arabian Idol Worship Declining on the Eve of Islam”, 10-14.

⁷⁸⁵ İbn Hişâm, IV, 186; Ahmed b. Hanbel, IV, 21; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 202-203; İbn Sa'd, I, 300.

2. Onların vadileri, bütünü itibariyle kutsaldır (haramdır) ve burada bulunan yabanî ağaçlar ile av hayvanlarına karşı her türlü tecavüz, hırsızlık ve kötü muamele, Allah adına yasaklanmıştır.

3. Sakîfliler, Vec'(vadisın)in mülkiyet hakkına herkesten daha fazla sahiptir. Onların surlarla çevrili şehirlerine (Tâif) asla zorla girilemez ve hiçbir Müslüman, onlara baskı yapmak niyetiyle buraya giremez. Onlar, vadilerindeki etrafı surlarla çevrili bu şehirlerine inşaat vb. konularda ne isterlerse getirebileceklerdir.

4. Onlardan öşür (onda bir vergisi) toplanmayacak ve onlar bu yükümlülüğe tâbi olmayacaklardır. Ayrıca, onların mallarına ve şahıslarına yönelik hiçbir zorlamada bulunulmayacaktır.

5. Onlar, Müslümanlarla birlikte bir ümmet (topluluk) oluştururlar ve istedikleri yerde Müslümanların arasına karışabilir ve canlarının istediği yere girebilirler.

6. Elleriindeki bütün esirler kendilerine ait olacaktır. İstedikleri gibi tasarruf edebilmeleri için, onlar hakkında herkesten daha çok hak sahibi olacaklardır.

7. Bir rehin karşılığında güvence altına alınmamış, ancak vadesi gelmiş bütün borçlar, (borcunu ödemeyen) borçlunun, Allah'ın (ve onun Elçisinin) haram kıldığı faiz suçunu işlemesine yol açacaktır. Ukâz fuarına denk gelen tarihler dışında vadesi dolan ve bir rehinle teminat altına alınan borçların sadece anaparaları, kendilerine Ukâz'da ödenmiş olacaktır.

8. Sakîflilerin İslâm'a girdikleri gün, halktan olan ve kayıt altına alınmış alacakları kendilerine ödenecektir.

9. Sakîflilere ait olup, halkın elinde bulunan mal yahut köle şeklindeki her türlü emanet, ister onu alanın eline ganimet olarak geçsin, isterse elden çıkıp kaybolsun, her iki durumda da asıl sahiplerine ödenecektir.

10. Sakîfliler arasında bulunan herkes, (antlaşmayı imzalayanlarla birlikte) burada bulunmasalar da ve onlara ait bütün mallar, burada hazır bulunanlarla aynı güvenceye sahip olacaklardır. Öte yandan, onların Lîye'de sahip oldukları her şey, Vec'de sahip olduklarına tanınanlarla aynı güvenceye sahip olacaklardır.

11. Sakîfliler ile ittifak halindeki herkes ya da (yabancı oldukları halde) onların memleketinde bulunan her tüccar, Sakîfliler ile aynı muameleye tâbi tutulacaklardır.

12. Eğer herhangi bir suçlayıcı Sakîflileri suçlar ya da herhangi bir zalim onlara zulmedecek olursa, (Sakîflilerin) ne canları ne de malları konusunda böyle bir kimseye itaat

edilmeyecektir. Aksine, Rasûlullah ve Müslümanlar, zulmeden kişiye karşı onlara yardım edeceklerdir.

13. Kendi aralarına girmesini istemedikleri hiç kimse, onların arasına girmeye çalışmayacaktır.

14. Alışveriş ve pazar işleri evlerin avlularında yapılacaktır.

15. Herkes kendi başkanını kendi kabile mensupları arasından seçecektir. Benî-Mâlikler kendi başkanlarını, Ahlâflar da kendi başkanlarını.

16. Mülkiyeti Kureyşlilere ait olup, Sakîfliler tarafından sulanan üzüm bağlarından elde edilen gelirin yarısı, onu sulayanlara verilecektir.

17. Vadesi içerisinde rehinle güvence altına alınan hiçbir borç karşılığında faiz işletilmeyecektir. Eğer borçlular (anaparayı) ödeme imkânına sahipse, bunu derhâl ödeyecekler; ödeme imkânı olmayanların borçları, ertesi yılın Cumâdel-Ülâ ayına kadar ertelenecektir. Vadesi geldiği halde borcunu ödemeyen kimse faiz suçu işlemiş olur!

18. Vergi borcu olanlar, bu borçlarının sadece anaparasını vermekle yükümlüdürler.

19. Elleri bulanan esirleri, eğer sahibi satmak istiyorsa satabilecektir. Satılmamış olanların fidyesi, iki farklı kalitede, yani yarısı dört yaşında, diğer yarısı yağlı ve semiz olmak üzere üç yaşında on devedir.

20. Bir şeyi satın alan kimse, o şeyle ilgili bütün haklara da sahip olacaktır”⁷⁸⁶

Buna ek olarak bir mektubun daha yazıldığı rivayet edilmiştir. Bu mektubun metni ise şu şekildedir;

“Esirgeyen ve Bağışlayan Allah’ın Adıyla,

Allah’ın Elçisi Muhammed’den Müminlere...

Ne Vec vadisinde bulunan dikenli ağaçlar ve ne de orada bulunan fundalıklar kesilmeyecektir. Orada bulunan av hayvanları da öldürülmeyecektir. Kim böyle bir fiili yaparken yakalanırsa, giysileri çıkarılarak kırbaçlanacaktır. Kim bu konuda haddini aşarsa, bizzat yakalanarak Rasûlullah Muhammed’in huzuruna getirilecektir. Bu Allah’ın Elçisi Muhammed’in emridir.

Bu belge, Abdullah’ın oğlu Rasûlullah Muhammed’in emriyle Hâlid İbn Sa’îd tarafından yazılmıştır. Eğer bir kimse, Rasûlullah Muhammed tarafından emredilen bu yasak konusunda kendisine yazık etmek istemiyorsa, bu emre karşı gelmesin”.⁷⁸⁷

⁷⁸⁶ Ebu Ubeyd, 276-278; Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 181.

Uzun süreli görüşmelerin ve oldukça nazik geçen görüşmelerin ardından imzalanan bu antlaşma metinlerine bakıldığında Rasûlullah, risâlet amacına uygun olarak Allah'ın birliği ve putperestliğin reddi konusunda tereddüt etmemiştir. Ayrıca toplumu fesada boğan fuhuş ve zina konusunda da taviz vermemiştir. Hz. Peygamber, onları sadece merkezi hükûmete zekât vermekten ve mecburi askerlik denilebilecek cihada katılmaktan bir müddet muaf tutmuştur. Bu muafiyet orada hazır bulunan sahabelerin dikkatini çekmiş, bu farzın temelli mi kaldırıldığı yoksa geçici mi olduğunu ayrıca sadece Sakîflilerden mi kaldırıldığı yoksa diğer kabileler için de geçerli olup olmadığını merak etmişlerdi. Durumun farkında olan Rasûlullah, heyet ayrıldıktan sonra bu kabul edişin geçici bir durum olduğu, temelli kaldırılmadığını oradakilere açıklamış ve ilerde Tâif halkının kendiliklerinden bunlara uyacaklarını mucizevî bir şekilde haber vermiştir. Nitekim Hz. Ebû Bekir dönemindeki irtidat hareketlerine Sakîf halkı katılmamış, hatta gönüllü birlikler halinde yine İslâm ordusu içinde yer almışlardır. Antlaşma maddelerini değerlendiren M. Hamidullah 4. Maddede Tâ'if'in kutsallığının kabul edilmiş gibi görünmekte olduğunu belirtir. Hamidullah bu durumun İslâm'a ters bir durum ihtiva etmediğini, Tâ'if'in hiçbir zaman Mekke'deki Kâbe'nin yerini almadığını ve Taîflilerin de, kimsenin baskısı olmadan, şehirlerinin kutsallık taşıdığı iddiasından kısa zamanda vazgeçtiklerini belirtir.⁷⁸⁸

Bütün bu görüşmelerin ve yapılan antlaşmaların ardından Sakîf Heyeti memleketlerine dönmek için harekete geçtiler. Daha önce Müslüman olmalarından bahsettiğimiz Urve b. Mes'ûd'un oğlu ve yeğeni de heyet ile birlikte Tâif'e geri dönmek için izin istediler. Bunlardan oğlu olan Ebû Müleyh b. Urve dönecekleri sırada Rasûlullah'ın yanına gelerek babasının şehit edildiği esnada üzerinde iki yüz miskal altın borcunun bulunduğunu, Rasûlullah'tan eğer uygun görürse Lât putu yıkılınca ona sunulan ziynet eşyalarından borcunun ödenmesini talep etti. Hz. Peygamber'de bu isteği kabul etti. Bu sırada orada hazır bulunan ve fırsatı değerlendirmek isteyen Urve b. Mes'ud'un yeğeni olan Karib b. Esved, kendi babası olan Esved b. Mes'ud'un da borç bıraktığını ve bu borcun da Lât putunun eşyalarının arasından ödenmesini istedi. Rasûlullah, Kârib'e babasının Müslüman olmadan öldüğünü söylese de Kârib, babasının vârisi olması dolayısı ile borcunun da kendisinden

⁷⁸⁷ Ebu Ubeyd, 279; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 182.

⁷⁸⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 416.

istenileceğini söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah onun borcunun da ödenmesini emretti ve ardından heyet yola çıktı.⁷⁸⁹

Sakîf heyeti, Tâîf'e yaklaşınca liderleri Abd'i-Yalîl daha önce de ifade ettiğimiz üzere Taîflilerin tepkilerinden çekindiği için onlarla bir konuşma yaptı. Konuşmasından iyi bir siyasetçi olduğunu anladığımız Abd'i-Yalîl, "Sakîf'i en iyi bilen benim. Muhammed'in verdiği hükmü onlardan gizleyin! Onları savaş ve kıtal ile korkutun. Onlara, Muhammed'in bizden bazı şeyler istediğini, isteklerini çok ağır bulduğumuz için reddettiğimizi haber verin. Mesela, bizden içkiyi ve zinayı yasaklamamızı, faizdeki mallarımızı iptal etmemizi, tanrıçayı yıkmamızı istediğini, bizim ise bunları kabul etmediğimizi söyleyin" dedi. Ayrıca şehre girişlerinde inandırıcılıklarını artırmak içinde bir takım taktikler sundu. Heyet şehre yaklaşınca Sakîf halkı onları gördü ve karşılamaya çıktılar. Onları gören kabiledekiler hızla yürüyüşe geçtiler. Develerini birbirlerine yaklaştırdılar. Ayrıca kabilelerinin âdeti olduğu üzere kederli ve hüznünlü olduklarını göstermek için elbiseleri ile başlarını örttüler. Böylelikle ilk görüntü olarak güzel bir haber ile dönmediklerini anlatmak ve tepkilerin ilkinin hafifletmek istediler.⁷⁹⁰

Sakîf halkı onların bu durumunu görünce iletmek istedikleri mesajı almışlar ve kendi aralarında heyetin bekledikleri haberler ile dönmediklerini konuşmaya başlamışlardı. Kabiledekiler, Tâîf'e girişlerinin ardından yine doğru bir siyaset izleyerek ilk olarak Lât putunun yanına gittiler ve halkın kaylûlede olduğu bir anda Lât'a tazimde bulundular. Bundan maksatları Medine'ye gidişlerindeki amaçlarına sadık kaldıkları görüntüsünü koruyarak kendilerini savunmaktı. Fakat her ne kadar bunu yapmaya çalışıyor olsalar da Müslüman olmalarının bir sonucu olsa gerek, eskiden olduğu gibi Lât'a ibadet edememişler, hatta onları seyreden bazı kişiler, kendi aralarında, "Sanki onlar Lât ile daha önce hiç tanışmamışlar ve ibadet etmemişler, ilk defa görüyorlarmış gibi davranıyorlar" diye konuşmuşlardı. Bütün bu taktik savaşlarının ardından heyet üyelerinin her biri kendi evlerine gittiler. Sakîfliler ya korktuklarından ya da heyettekilerin genel durumundan hala tatmin olmamış olacaklar ki içlerinden bir cemaat evlerinde de onların yanına gelip, "Siz ne ile döndünüz?" diye sordular. Daha Medine'de iken başlarına ne geleceğini tahmin eden heyet üyeleri, Rasûlullah'tan gerekli durumlarda kendisi aleyhinde konuşmak için de izin almışlardı. Sorularına cevap olarak çok kaba ve sert bir adamın yanından memleketlerine geldiklerini, kendisinin yapmak

⁷⁸⁹ İbn Hişâm, IV, 186; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 202; İbn Sa'd, VIII, 55; Taberî, III, 141.

⁷⁹⁰ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 203.

istediği her şeyi yapabilen bir kişi olduğunu, onun Araplara hâkim olduğunu ve kılıçla onları perişan ettiğini söylediler. Benî Asfâr (Doğu Roma)'ın bile ondan korkup kalelerine çekildiğini, insanların Muhammed hakkında ya dinine girmek ya da kılıçtan geçmekten korkmaya dair iki düşüncelerinin olduğunu söyleyerek konuşmanın başında onların gözlerini korkuttular. Ardından yaptıkları antlaşmanın maddelerine psikolojik olarak karşıdakileri hazırlamak için kendilerine çok ağır şartlar ileri sürdüğünü, bunların arasında Lât putunun yıkılması, içki, faiz ve zinanın yasaklanması gibi kabulü imkânsız teklifler olduğunu söylediler. Kendilerinin de bunu asla kabul etmeyeceklerini belirterek oradan ayrıldıklarını ifade ettiler.

Orada hazır bulunanlar duydukları karşısında şaşırılmışlar ve hiddetlenmişlerdi. Heyet üyeleri, istedikleri mecraya doğru halkı getirdiklerini düşünmüş olmalı ki, biraz daha halkın gözünü korkutmak için bu seferde, kendilerine karşı Hz. Peygamberin çok insafsız davrandığını, şartlarının kabul edilemez olduğunu söylediler. Hatta savaş malzemelerini hazırlamalarını, mancınıkları kalelerin üzerlerine koymalarını, kalelerinin arkasına hendek kazmalarını tavsiye ettiler. Gerektiğinde buradan kaçabilecekleri gibi birçok savaş tedbirine yönelik konuşmalar yaptılar ve iki yıl bu kuşatmanın sürebileceğini de ima ettiler. Bütün bunları yapmak için acele etmelerini, çok yakın bir zamanda Rasûlullah'ın onların üzerlerine tekrar sefere çıkabileceğini söylediler. Sakîf halkı bütün bu anlatım ve tehditlerden çok etkilenmiş olsa gerek ki; hemen savaş durumuna geçmişler ve bir akın beklemeye başlamışlardı. Bu gergin bekleyiş onları çok germiş ve korkutmuş, bu korkuyu kalplerinin derinliklerinde hissetmeye başlamışlardı. Bu duruma daha fazla katlanamayacaklarını anlayan kabile ileri gelenleri, bir süre sonra tekrar kendi aralarında istişare etmeye başladılar ve “Muhammed’e karşı dayanma gücümüz yoktur, O bütün Arapları zelil etmiştir. Ona dönün ve istediğini verin, onunla barışın” dediler. Bunun için de Rasûlullah'ın kendileri üzerine bir sefere girişmeden acele etmeleri gerektiğini, hemen antlaşma imzalamak istediklerini söylediler.⁷⁹¹

Bunu duyan ve Sakîflilerin korkmaya başladıklarını, Hz. Peygamberin hükmüne razı ve İslâm'a karşı arzulu olduklarını, güven içinde yaşamayı korku içinde yaşamaya tercih ettiklerini gören heyet mensupları rahatlamış oldular. Artık olan biteni tam anlamıyla açıklamanın vaktinin geldiğine inanmış olmalı ki, aslında kendilerinin Rasûlullah ile

⁷⁹¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 204-205.

anlaştıklarını, isteklerini yerine getirdiğini söylediler. Ayrıca daha önce Peygamber hakkında söyledikleri olumsuz şeyleri düzelterek Rasûlullah'ın, insanların Allah'tan en çok korkanı, en iyisi, akraba haklarını en çok gözeteni, insanların en vefalı, en doğru sözlüsü ve insanların en merhametlisi olarak gördüklerini söylediler. Heyet üyeleri Lât putunu kendilerinin yıkmak istemediklerini Rasûlullah'a ilettiklerini, Onunda bunu kabul ederek putu yıkma işini üzerine aldığını ve adamlarını göndereceğini anlattılar. Burada ki amaçları eğer Hz. Muhammed (sav)'in haksız ise tanrıça tarafından yok edileceğini, korkmalarına gerek olmadığını halka ima ederek fikren onları alıştırmak olsa gerektir. Bunu destekler nitelikte olarak da; orada bulunan ve hala tam olarak gönlündeki kuşkuyu yenememiş yaşlı bir adamın sözleri dikkati çekmektedir. Buna göre yaşlı adam "Bu, vallahi, onunla bizim aramızda bir doğruluk delilidir. Eğer onun Rabbe'yi yıkmaya gücü yeterse, kendisinin dâvasında haklı olduğu, hak üzerinde bulunduğu, bizim ise bâtil, boş üzerinde bulunduğumuz ortaya çıkacaktır! Eğer Rabbe kendisini savunursa, artık bundan sonra hiçbir şey olmaz!" dedi. Orada hazır bulunan Osman b. Ebi'l-As, Lât putunun taş olduğu bir şey yapamayacağı, ibadet edeni de etmeyeni de bilemediğini söyleyerek ihtiyara yanlış düşündüğünü söyledi. Ayrıca Hâlid b. Velid'in Uzzâ'yı nasıl yıktığını, diğer putlarında (İsaf, Naile, Hübel, Menât) aynı akıbeti paylaştıklarını ve kendilerini savunamadıklarını anlattı. Yaşlı adam Lât'ın diğerlerine benzemediğini, kendisini savunacağını ima etmesi üzerine, Osman b. Ebi'l-As'da bekleyip sonucu görececeklerini söyledi. Ayrıca Sakîf halkı, temsilcilere Müslüman olduklarını neden geç söylediklerini ve kendilerini sıkıntıya soktuklarını sorarak onlara kızdılar. Yani en baştan gerçeği açıkça kendilerine anlatmalarının iyi olacağını ve birkaç gündür yaşadıkları sıkıntıyı yaşamayacaklarını kızgınlıkla söylediler. Temsilciler ise gönüllerinin tam olarak buna hazır olmadıklarını düşündüklerini, Allah'ın içlerinden şeytanlık gururunu gidermesini beklediklerini ifade ettiler. Ardından orada bulunanların çok büyük bir kısmı İslâm'a girdi.⁷⁹²

Yukarıda da değinildiği üzere Sakîf Kabilesi'nin bundan sonraki İslâmî yaşamında herhangi bir olumsuzluk görülmemiştir. Sakîfliler İslâm'ı birçok kabileden sonra benimsemesine rağmen, Rasûlullah'ın vefatıyla ortaya çıkan ve halife seçilen Hz. Ebû Bekir'i zor bir durumla karşı karşıya bırakan ridde harpleri esnasında hem dinlerine sahip çıkmışlar, hem de İslâm ordusuna askerî birlikler vermek suretiyle irtidat edenlere karşı savaşmışlardır. Belki Tâ'if'in meskûnları arasında İslâmiyet'i tam benimseyememiş olup da irtidat fikrinde

⁷⁹² Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 204-205; Beyhakî, V, 302-303; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 63; İbn Kayyım, IV, 52-54; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 385-393; Şâmî, VI; Diyarbekrî, II, 135.

bulunanların varlığından bahsedilebilir. Ancak Sakîf'in Benî Malik ve Ahlâf zümrelerinin önderlerinin kalkıp "Ey Sakîf topluluğu Allah aşkına, Arapların en son İslâm'a girip en önce irtidat edenlerinden olmayın!" diye çağrıda bulunmaları ve onları uyarmaları Sakîfliler üzerinde etkili olmuş görünmektedir.⁷⁹³

14. Benî Bekr b. Vâil Heyeti

Adnânîlere mensup büyük bir Arap kabilesi olup soyları; Benî Bekr b. Vâil, b. Kâsîd, b. Hin b. ... Adnân şeklindedir.⁷⁹⁴ Kabilenin önemli kolları Benî İcl, Benî Hanîfe, Benî Şeybân, Benî Teymullah, Benî Kays ve Benî Zühl'dür.⁷⁹⁵ İslâmî fetihlerden sonra bugünkü Diyarbakır (Diyarbakir)'a kadar uzanan bölgeyi yurt tutmaya başlayan Bekri aşiretlerin atası Bekr b. Vâil'den dolayı kabilenin yerleştiği bölgelere Diyâru Bekr denmiştir ve Diyarbakır şehri adını bu kabileden almıştır. Ancak Arap tarihçileri ve coğrafyacıları Diyâru Bekr adını Bekir Kabilesi mensuplarının yaşadıkları her bölge için kullanmışlardır. Cahiliye döneminde büyük çoğunluğu ile putlara tapan Bekrîlerin en önemli putları Zülkâ'beyn (Zülkeabat)⁷⁹⁶ Üvâl ve Muharrak idi.⁷⁹⁷ Kabile üyeleri arasında Hıristiyanlığı kabul etmiş olanları da vardı. Kabilenin İslâmiyet'le teması 6/628 yılından sonra olmuştur.⁷⁹⁸

Bekr b. Vâillerden gelen temsilciler ile ilgili olarak iki ayrı rivâyet vardır. Bunlardan ilki bütün kaynaklarda geçer ve Senetü'l-Vüfûd'da geldiği kabul edilir. İkinci rivâyet ise karışıktır. İncelenen kaynaklarda bu bilgiler bir dipnot gibidir ve Bekr b. Vâil Kabilesi ile birlikte ele alınmaz. İlk rivâyet İbn Sa'd'da, içlerinde Abdullah b. Esved, Abdullah b. Mersed, Beşîr b. Hasâsiye, Hassân b. Hût'un da bulunduğu dört veya beş kişiden oluşan Bekr b. Vâil heyeti, Medine'ye geldiğinde Hz. Peygamber ile görüştüler şekline geçer. İçlerinden birisi ona Kus b. Sâide⁷⁹⁹ hakkında bir şeyler sordu. Rasûlullah'da onun İyâd Kabilesi'nden

⁷⁹³ Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Tâif Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", 232-233.

⁷⁹⁴ Ya'kûbî, *Tarih*, I, 224; İbn Hazm, *Cemhere*, 302; Kalkaşendî, 178.

⁷⁹⁵ İbn Hazm, *Cemhere*, 469-70, 483-84. Günaltay, 51; Apak, *Asabiyet ve Erken Dönem İslam Siyasi Tarihindeki Etkileri*, 39.

⁷⁹⁶ Sendâd mevkiinde bulunan ve Benî Vâil, Bekr ve Tağlib kabileleri ile İyâd kabilesinin tapınağıdır. İslamiyet öncesi Araplar bu tür yerleri hem mabet hem de tanrı olarak kabul etmişlerdir. İbn-i Hişâm, I, 28, 89-90; İbn Kelbî, 11-13, 30. Çağatay, 97

⁷⁹⁷ Kehhâle, I, 98; Önkâl, "Bekir b. Vâil (Benî Bekir b. Vâil)", *DİA*, V, 562.

⁷⁹⁸ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I, 104; Kehhâle, I, 93-94; Günaltay, *İslâm Tarihi*, 361; Zeydan, 1939, 201 vd.; Schleifer, J., "Bakr b. Vâil ", *İA*, II, 454-458; Çevik Adnan, "Ortaçağ İslam Coğrafyacılarına Göre el-Cezire ve İdari Taksimatı" *Osmanlı Araştırmaları*, XXXIII, İstanbul 2009, 35; Donner, Fred McGraw, "The Bakr b. Wa'il Tribes and Politics in Northeastern Arabia on the Eve of Islam", *Studia Islamica*, No. 51 (1980), 5-38; Önkâl, "Bekir b. Vâil (Benî Bekir b. Vâil)", *DİA*, V, 562.

⁷⁹⁹ "Tam adı: Kus b. Sâide b. Amr el-İyâdî (ö. 600). İyâd Kabilesi'ne mensuptur. Cahiliye döneminde Hz. Peygamber'in kendisini dinlediği, Hanif inancına bağlı hatip ve şairdir. İnsanlara nasihat etmek üzere Irak ve

olduğunu, Cahiliye Dönemi'nde Hanif olduğunu, Ukâz panayırlarına da katıldığını söyledi⁸⁰⁰. Heyetkilerden Abdullah b. Esved ise gelmeden önce mallarını satmış ve hicret etmek amaçlı olarak gelmişti. Gelirken de yanında bir torba hurma getirmişti. Bu hareketinden dolayı Rasûlullah ona hayır duasında bulundu.⁸⁰¹

Bekir b. Vâillere ait ikinci rivayet, doğrudan bu kabileye ait bir heyet olarak bahsedilmemiş, Benî Şeybân Heyeti ile ilgili rivâyetlerin arasında verilmiştir. Buna göre Bekr b. Vâiller adına elçi olarak Rasûlullah'a giden Hureys b. Hassan eş-Şeybânî, yolda yanlarına aldıkları Şeybânî Kayle bt. Mahreme ile Hz. Peygamber'in huzurunda arazi meselesi yüzünden atışmış ve rivayetlerde bu yönü ile ele alınmıştır.

Rasûlullah'ın vefatından sonra Bekr b. Vâil Kabilesi mensuplarının bir kısmı ridde olaylarına karışarak Bahreyn'in büyük bir bölümünü ele geçirdi. Hz. Ebû Bekir'in Âlâ b. Hadramî kumandasında gönderdiği ordu, İslâmiyet'e bağlı kalan Bekrîler ve Temîmlilerle birleşerek mürtedlerin üzerine yürümüş ve onları tekrar dine döndürmüşlerdir.⁸⁰²

15. Benî Şeybân Heyeti

Bekr b. Vâil Kabilesi'nin önemli kollarından olan Benî Şeybân'ın atası Şeybân b. Sa'lebe'nin nesebi Adnân'a ulaşır. Şeybân'ın soyu Zühl, Teym, Sa'lebe ve Avf isimli oğullarıyla devam etmiştir. Kabile, Cahiliye dönemindeki reisi Mürre b. Zühl'ün on çocuğundan çeşitli kollara ayrılmıştır. Meşhur kolları arasında Hemmâm, Cessâs, Muhallim, Hâris, Ebû Rebi'a ve Mürre sayılabilir. Cahiliye devrinde Yemâme ve Bahreyn civarında ikamet eden Benî Şeybân, İslâm'ın ortaya çıktığı yıllarda Yemâme'den Basra, Cezîre ve Diyarbekir'e kadar uzanan geniş bir alana yayılmışlardır.⁸⁰³

Suriye dâhil birçok yeri gezdiği, hatta bu arada Doğu Roma imparatoruyla dostluk kurup onunla ilim, akıl, edep, müürvvet, mal ve mülk konularında sohbet ettiği belirtilir. Kus b. Sâide'nin Cahiliye Arapları içinde öldükten sonra dirilmeye inanan ilk kişi olduğu, yalnız Allah'a inandığı, Araplar'ı putlardan uzak durmaya, Allah'a ibadet etmeye çağırdığı ve onlara yakında bir peygamberin geleceğini haber verdiği nakledilir. Kısa ve öz konuşması yanında etkileyici ve secili ifadeler kullanmasından dolayı belagati "Kus'tan daha belîğ" ifadesiyle darbimesel haline geldiği gibi onun Arapların hâkîm ve hakemi diye anılmasına da yol açmıştır. "Necrân papazı gibi belâgat sahibi" denilerek örnek getirilmesinden dolayı da yanlışlıkla Necranlı bir Hristiyan rahibi olduğu sanılmıştır. Mektupların başında yer alan "min fülân ilâ fülân" ibaresiyle "ammâ ba'dü" şeklindeki başlangıç sözünü (faslû'l-hitâb) ilk defa onun kullandığı ve yine ilk defa onun konuşma sırasında yüksek bir yere çıkmak, kılıç veya asaya dayanmak gibi âdetleri başlattığı ileri sürülür. Aynı zamanda tabip, kâhin ve şair olan, kendisine nispet edilmiş şiirler bulunan Kus b. Sâide'nin davalara da baktığı ve "Delil getirmek davacıya, yemin etmek davalıya düşer" prensibine göre hüküm verdiği söylenir." Kapar, "Kus b. Sâ'ide", *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 460.

⁸⁰⁰ İbn Sa'd, I, 302.

⁸⁰¹ İbn Sa'd, I, 302; Şâmî, VI, 337; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 209-10; Nüveyrî, XVIII, 72.

⁸⁰² Kehhâle, I, 93-99; Önkâl, "Bekir b. Vâil (Benî Bekir b. Vâil)", *DİA*, V, 562.

⁸⁰³ Demircan, "Şeybân (Benî Şeybân)", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 37.

Şeybân heyetinin Rasûlullah'a gelişi diğer heyetlerin gelişlerinden farklılık arz eder ve tam tarihî belli değildir. İbn Sa'd bu kabileden gelenler için ayrı bir başlık açmış olmasına rağmen içeriğine bakıldığında tek başına bir heyet şeklinde gelmedikleri anlaşılmaktadır. Zira Rasûlullah ile görüşmeye geldiklerinde namaz kılanların arasına karışıp onlarla birlikte namaz kılmasından anladığımıza göre, daha önce Müslüman olan Kayle bt. Mahreme et-Temîmiyye, Benî Cenâb'ın kardeşi Habîb b. Ezher ile evli idi ve ondan birçok kız çocuğu dünyaya getirmişti. Habîb, İslâm'ın ilk yıllarında vefat etmiş ve onun kardeşi olan Esveb b. Ezher, yeğenlerini zorla Kayle'den almıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e başvurmayı düşünen Kayle bt. Mahreme, kendisini Medine'ye götürecek birilerini aramaya başladı. Bu sırada Benî Bekr b. Vâil heyetinin Medine'ye hareket ettiklerini öğrendi. Gruptaki Hureys b. Hassan eş-Şeybânî'ye niyetini anlatınca yanlarında gelmesine izin verildi. Uzun bir yolculuğun ardından Rasûlullah, sabah namazını kıldırıldığı bir esnada mescide geldiler.⁸⁰⁴

İbn Sa'd, yeni Müslüman olduğu için tam olarak dini kurallara hâkim olmadığını belirttiği Kayle bt. Mahreme'nin mescide girdikten sonra, sabahın alaca karanlığında erkeklerle birlikte saf tuttuğunu aktarır. Durumu anlayan bir sahabe, kendisini arkadaki kadınların safına geçmesi konusunda uyarmış, o da buna uyarak arkaya geçmişti. Namazın ardından havanın aydınlanması ile ilk kez Hz. Peygamber'i gören bu kadın, birden heyecanından titremeye başlamıştı. Çevresindekilerin uyarısı üzerine Rasûlullah, yönünü dönmeden (yüzüne bakmadan) kadına dua etti ve duasından sonra titremesi geçti. Râvi, o sırada Rasûlullah'ın üzerinde zaferanlanmış eski bir elbise olduğunu ve elinde de üstte iki yaprağı kalmış, soyulmuş bir hurma dalı bulunduğunu, ayakları üzerinde çökük bir vaziyette oturduğunu kaydeder.⁸⁰⁵

Bekr b. Vâil Kabilesi temsilcisi Hureys b. Hassan, Hz. Peygamber ile ilk görüşen kişi oldu ve hem kendi hem de kabilesi adına biat etti. Ardından yaşadıkları bölgeye yakın yerde bulunan Dehnâ bozkırlarının⁸⁰⁶ kendisine tahsis edildiğine dair bir yazı yazmasını Rasûlullah'tan talep etti. Kendisinden isteneni yerine getirmek için Hz. Peygamber yanındakilere emir verince, Kayle bt. Mahreme itirazda bulundu ve o bölgenin kendilerinin meraları olduğunu ve Hassan'a o bölgenin verilmesi halinde sıkıntıya düşeceklerini söyledi. Bunu öğrenen Rasûlullah belgeyi vermekten vazgeçti ve "Müslüman, Müslüman'ın

⁸⁰⁴ İbn Sa'd, X, 334.

⁸⁰⁵ İbn Sa'd, İbn Sa'd, I, 303; X, 334.

⁸⁰⁶ Mekke ile Tâ'if arasında bir yerdir. İbn Sa'd, I, 305, no; 159.

kardeşidir” diyerek yazmayı durdurdu. Bu duruma çok kızan Hassan, Kayle’yi Medine’ye getirerek kendi kendine kötülük ettiğini hicivli bir şekilde söyledi. Burada, heyettekilerin birbirleri ile Rasûlullah’ın yanında rahatça atıştıkları, kadınların Hz. Peygamber’in huzurunda erkekler olduğu halde konuştukları, onlar ile tartıştıkları dikkati çekmektedir. Bütün bu görüşmelerin ardından Hz. Peygamber, Kayle ve kızlarına zorla nikâh kıyılamayacağını, bütün Müslümanların onlara yardım edeceğini ve onlara hep iyilik yapılması gerektiğini emreden bir ahitname yazdırdı.⁸⁰⁷

İbn Sa’d heyetler bölümündeki ikinci rivâyetinde ise Harmele b. Abdullah el-Ka’bi isimli bir kişinin Medine’ye geldiğini, Hz. Peygamber’den ilim tahsil ettiğini belirtmektedir. Fakat bu kişinin, kabilesini temsilen geldiğine veya elçilik vazifesi olduğuna dair bir rivâyete yer vermemektedir. Diğer kaynaklarda da bu görüşmenin heyet niteliğinde bir görüşme olduğuna dair bir belirti bulanmamaktadır.⁸⁰⁸

Şeybânilerin Ridde faaliyetlerine katıldıklarına dair bir bilgi elde mevcut değildir. Bunun yanında Hz. Ebû Bekir döneminde Sâsânîlere karşı savaşmak için izin istemiş⁸⁰⁹ olduklarından hareketle onların İslâm’a olan sadakatının devam ettiği sonucuna varılabilir.

16. Benî Tağlib Heyeti

Adnânîlere mensup olan Tağlib Kabilesi, Adnânîlerin büyük kollarından biri olan Rebi’a’ya dayanır. Benî Tağlib toprakları, Rebi’a yurdu olarak tanınır. Kabileye adını veren Tağlib b. Vâil’in asıl isminin Disâr olduğu, düşmanlarına galip gelmesi yolundaki babasının temennisiyle Tağlib şeklinde adlandırıldığı kaydedilir. Bu kabileye nispet edilenler Tağlebî (Tağlib) şeklinde anılır.⁸¹⁰ Musul, Sincar ve Nusaybin çevresine göç ettikten sonra Gassânîler ve Lahmîlere komşu olmuşlar ve burada yaygın olan Hristiyanlık dininden etkilenerek büyük oranda Hristiyanlığı kabul etmişlerdi.⁸¹¹ Savaşçı bir kişiliğe sahip olan Tağlibliler,⁸¹² dönemin ve bölgenin iki süper gücü olan Doğu Roma ve Sâsânîlerin yanı başında, Fars ve Rumlar için uydu nitelikli olup yarımada karşı tampon devlet vazifesi görmekteydiler.

⁸⁰⁷ Mektubun metni şu şekildedir;

“Kayle’ye ya da Kayle’nin kızları kadınları,

Hakkı saklamasınlar nikâha zorlanmasınlar. Her mü’min ve Müslüman onların yardımcısıdır. Siz kadınlar iyilik yapasınız, kötülük yapmayasınız.” Hamidullah, *el-Vesâiku’s-Siyasiye*, no: 142.

⁸⁰⁸ İbn Sa’d, I, 303-307, IX, 56, X, 334; Şâmî, VI, 293-294.

⁸⁰⁹ Demircan, “Şeybân (Benî Şeybân)”, *DİA*, XXXIX, 37.

⁸¹⁰ İbn Hazm, *Cemhere*, 302; Kalkaşendî, 187.

⁸¹¹ Avcı, “Tağlib (Benî Tağlib)”, *DİA*, XXXIX, 372.

⁸¹² Kehhâle, I, 121.

Zaman zaman düşmanlarına baskı ve zarar vermek için bölgedeki kabilelerle de ittifak içine girmekteydiler.⁸¹³

Tağlîplilerin Medine ile olumlu ilişkiler içine girmeleri on altı kişilik bir heyet halinde gelmeleri ile gerçekleşmiştir. Bu gruptakilerin bir kısmı Müslüman olduğu gibi beraberlerinde, göğüslerinde altın haçlar asılı olan Hıristiyanlar da vardı. Görüşmeler esnasında Hz. Peygamber, aralarındaki Hıristiyanlarla antlaşma yaptı. Bu antlaşmaya göre Rasûlullah, onları dinlerinde serbest bırakacak fakat onlar da çocuklarını vaftiz ettirmeyeceklerdi. Bu heyet de birçok heyetin ağırlanmış olduğu gibi Remle bt. Hâris'in evinde misafir edildiler.⁸¹⁴ Kaynaklarda heyetin geliş tarihî net olarak verilmez, fakat görüşmelerde cizye konusunda maddelerin olması bize tarih konusunda tahmin yapma fırsatı vermektedir. Buna göre cizye âyeti⁸¹⁵ 9/630-631 yılında nâzil olduğuna göre heyetin gelişi de bundan sonra olmalıdır⁸¹⁶. Heyet Medine'den ayrılacağı zaman temsilcilere hediyeler verildi⁸¹⁷ ve beldelerine döndüler.⁸¹⁸

Burada dikkati çeken husus heyet içindeki Müslümanların geliş amacı Hz. Peygamber'i tanımak ve tâbiyet iken; Hıristiyanların amacı da kendilerini tanıtmak ve alınacak tedbirleri görüşmektir. Bu antlaşma ile ilgili olarak H. Kindermann,⁸¹⁹ gelen Tağlib Hıristiyan heyetinin amacını; cizye ödemekten kurtulmak olarak değerlendirir. Ancak Kindermann, Hz. Muhammed (sav)'in hiçbir Hıristiyan'ı ihtidaya zorlamamış olması nedeniyle bu rivâyetin zayıflığına da vurgu yapar. Walker, A. T. ye göre⁸²⁰ bu teklifin amacı yüksek masraflı vaftizden kurtulmak olsa da Benî Tağlib, dinlerinde kalarak bu şartlara aykırı davranmıştır. Rasûlullah, benzer bir uyarıyı Bahreyn Mecûsîlerine gönderdiği davet mektubunda da yapmış olmakla birlikte buradaki 'Mecûsîleştirmeme' şartı, İslâmiyet'i kabul etmeleri durumuyla alakalıdır.⁸²¹ Buradaki durum ihtidaya zorlama değil bilakis Müslüman olduktan sonra yeni

⁸¹³ Demirci, Abdurrahman, "Tağlib Kabilesi'nin İslâm Devleti Egemenliği Altına Alınma Süreci", *Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 7, Karabük 2013, 349.

⁸¹⁴ İbn Sa'd, I, 302; Şâmî, VI, 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 93.

⁸¹⁵ "Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın." Tevbe 9/29.

⁸¹⁶ Erkal, "Cizye", *DİA*, VIII, 42-43.

⁸¹⁷ Hediyelerin sadece Müslümanlara verildiği konusunu İbn Kesîr belirtirken diğer kaynaklarda buna rastlanmaz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 210.

⁸¹⁸ İbn Sa'd, I, 302; Şâmî, VI, 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 210; Temel, 95; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 331.

⁸¹⁹ Kindermann, H., "Tağlib", *İA*, XI, 622.

⁸²⁰ Walker, Arnold Thomas, *İntişar-ı İslâm Tarihi*, çev. Hasan Gündüzler, Akçağ Yay., Ankara 1971. 91.

⁸²¹ Demirci, Abdurrahman, "Tağlib Kabilesi'nin İslâm Devleti Egemenliği Altına Alınma Süreci", 350.

neslin de bu din üzere kalmasını sağlamaktır. M. Hamidullah, Hz. Peygamber'in Yemen ve Umman Bölgesi'nde birçok bölgedeki Hristiyanlara da aynı şekilde serbestiyet takındığını belirterek bir zorlamanın olmadığından bahseder.⁸²² Rasûlullah dönemine ait bütün bu rivâyet ve tespitler, Benî Tağlib genelinde siyasi ve dinî bir itaatın henüz gerçekleşmediğini gösterir.⁸²³

Tağlib Kabilesi, Rasûlullah'ın vefatının ardından Cezire bölgesinde peygamberlik iddiasında bulunan ve anne tarafından Tağlib'e mensup olduğu rivâyet edilen Secâh'ı⁸²⁴ desteklediye de Hâlid b. Velid tarafından itaat altına alındılar. Irak ve Suriye fetihlerinde Sâsânî ve Doğu Roma orduları safında savaşan Hristiyan Arap kabileleri arasında Benî Tağlib'de bulunmaktaydı.⁸²⁵

17. Benî Hanîfe Heyeti ve Müseylime'nin Elçileri

Adnânîlerin bir kolu olan Benî Hanîfe, Rebi'a b. Nizar kabileleri oymaklarındandır. Bekr b. Vâil Kabilesi'nin önemli bir kolu olup Hanîfe b. Lüceym'in nesebi Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vâil yoluyla Adnân'a kadar uzanır ve yurtları Yemâme⁸²⁶ bölgesidir.⁸²⁷ Bu bölge oldukça verimli arazilere sahiptir, öyle ki Hz. Ömer zamanında sadece tek bir devlet merasında 30 bin develik bir sürü bulunmaktaydı ve bunlar uçsuz bucaksız ormanlarla kaplı olan arazilerde otarlardı. Tarım ile çok meşgul olan Hanîfe Kabilesi, un ve pişmiş hurmadan yaptıkları putlara taparlardı. Kabilenin bazı bölgelerinde Hristiyanlık da yayılmıştı. Savaşçılıkları ile ün salmış olan Benî Hanîfe'nin bir kısmı göçebe, bir kısmı yerleşik olarak hayat sürüyordu.⁸²⁸

Hicretten önce Mekke'ye gelen Benî Hanîfe, Hz. Peygamber tarafından İslâm'a davet edilmiş fakat onlar kabul etmemişlerdi. Kaynaklardaki ifadelerden anlaşıldığına göre kabilenin eş başkanlık sistemi denilen yönetim biçimine benzeyen iki yöneticisi bulunuyordu. İşte bu yöneticilerden birisi olan Sümâme b. Üsâl, hicretten önce Mekke'yi ziyaret etmiş, bu

⁸²² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 332.

⁸²³ Demirci A., "Tağlib Kabilesi'nin İslâm Devleti Egemenliği Altına Alınma Süreci", 350.

⁸²⁴ Baba tarafından Temîm Kabilesi'nin Yerbû koluna, anne tarafından çoğunluğu Hristiyan olan Benî Tağlib'e mensup olduğu rivâyet edilir. Künyesini Secâh bt. Evs b. Hık b. Üsâme şeklinde kaydedenler de vardır (Belâzurî, *Fütûhu'l Buldan*, 144). Peygamberlik iddiasında bulunmadan önce Hristiyan olduğu, bu dini iyi bildiği, ayrıca kâhinlik yaptığı belirtilmektedir. Fayda, "Secâh", *DİA*, XXXIV, 266.

⁸²⁵ Avcı, "Tağlib (Benî Tağlib)", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 373.

⁸²⁶ Burasının eski adı Cev idi. Yemâme bt. Sehm b. Tasm'dan dolayı veya kapısında Cedîle Kabilesi'nden, Yemâme bt. Mürr adında bir kadın asıldığı için Yemâme adı verilmiştir. Yemâme, Tasm ve Cedilerin konak yerleri idi. Yemâme ile Bahrein arası on günlüktür. Yemâme, Necd bölgelerinden sayılır. Bölgelerin en güzeli ve en bereketlisi, meyve ve hurma ağaçları en çok olanıdır. Hamevî, V, 442; Köksal, VIII, 83-84.

⁸²⁷ İbn Hazm, *Cemhere*, 469; Kalkaşendi, 238.

⁸²⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 337.

esnada Rasûlullah ile karşılaşmış, Rasûlullah'ın İslâma davetini şiddetli bir şekilde reddetmiş, hatta Sümâme bir daha kendisine bunu teklif ederse Hz. Peygamber'i öldürmek ile de tehdit etmişti.⁸²⁹ Hicretten sonra Sümâme b. Üsâl, umre için Yemâme'den Mekke'ye giderken, Necid civarında -muhtemelen Muhammed b. Mesleme kumandasında Kuratâ Seriyyesi'ne çıkan- askerî birlik tarafından yakalanarak Hz. Peygamber'in huzuruna getirildi ve burada Müslüman oldu.⁸³⁰ Rasûlullah, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra 7/628-929 yılında Yemâme'nin iki hâkiminden bir diğeri olan Hevze b. Ali'ye, Salîb b. Amr el-Âmirî'yi elçi olarak gönderip davetini tekrarlamışsa da Hevze b. Ali, elçiyi çok iyi karşılamakla beraber bu daveti de reddetmiştir.⁸³¹ Ayrıca Hevze'nin Hz. Peygamber'den, ölümünden sonra Peygamberliği kendisine bırakması şartı ile İslâm'a gireceğini söylediği, bunun ise Rasûlullah tarafından "bu işin kendi elinde olmadığını" söyleyerek reddedildiğine dair rivâyetler vardır.⁸³² Bu rivâyetlerden anlaşıldığına göre Yemâme bölgesinde yaşayan bu yöneticiler, peygamberliğin mahiyeti hakkında çok bilgi sahibi değillerdi. Yine az sonra bahsedilecek olan Müseylime olayı ile benzerliğinden dolayı rivâyetin karıştırılma ihtimali de vardır. Sonuç olarak Sümâme b. Üsâl'in yönetimindekiler İslâm'ı kabul etmişler fakat Hevze b. Ali'nin yönetimindeki Hanîfeliler ise kabul etmemişlerdi.

Hanîfe Heyeti, 10/631-632. yılında⁸³³ on kişiden fazla bir grup halinde Medine'ye geldi. Heyetin isimleri belirtilen üyeleri şunlardı:

1. Reccâl b. Ünfüve,
2. Selmâ b. Hanzale es-Süheymi,

⁸²⁹ Hamidulah, *İslâm Peygamberi*, 338.

⁸³⁰ Hz. Peygamber onu üç gün süreyle mescidin direklerinden birine bağlatarak hapsedti ve kendisine iyi davranılmasını emretti. Evinden ona yiyecekler gönderdi ve üç gün boyunca onu İslâmiyet'e davet etti. Fakat Sümâme buna yanaşmadı ve serbest bırakıldığı takdirde istenen fidyeyi vereceğini söyledi. Üç gün sonra fidyesiz salıverilince gördüğü iyi muameleden dolayı mescidin yakınındaki bir suda yıkanarak Müslüman oldu ve Rasûlullah'a biat etti; eskiden kendisine düşman olduğunu, fakat o andan itibaren onu çok sevdiğini söyledi. Daha sonra umre yapmak için izin istedi, Rasûl-i Ekrem'den İslâmî usule göre umre yapmayı öğrendi ve Mekke'ye telbiye getirerek giren ilk Müslüman oldu. Hatta 6/627-928 yılında Mekkeli müşriklere ambargo uygulayan ve Hz. Peygamber 'den ricaları üzerine ambargoyu kaldıran da yine bu şahıs idi. Çubukçu, "Sümâme b. Üsâl", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 131-132

⁸³¹ Kapar, "Hanîfe, (Benî Hanîfe)", *DİA*, XVI, 42.

⁸³² Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 102. Salîb İbn Amr adlı muhacir, Habeşistan'dan döndüğünde, Rasûlullah (as), Yemâme'ye sık sık gidip gelmesinde dolayı, Hevze 'ye götürülecek davet mektubu için onu görevlendirmiştir. Salîb, Hevze'ye; "Ey Hevze! Sen şu anda çok gülünç konumda bir başkansın ve cehenneme gitmeleri mukadder insanların efendisisin. Gerçek başkan, iman ederek kendisini emniyet altına alan züht ve takva ile gıdalanan kimsedir" demiştir. Hevze b. Ali cevabi mektubunda; "Senin beni kabul etmeye davet ettiğin şey ne kadar mükemmel ve güzel bir şey! Oysa ben halkımın şairi ve hatibiyim. Araplar da bana saygı gösterirler. O halde sen (elinde bulundurduğun) iktidarın bir bölümüne beni de ortak yap ki senin yolundan gideyim." demiştir. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 339-340

⁸³³ Taberî, III, 162; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Târih*, II, 298, V, 142-147; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 56.

3. Talk b. Ali b. Kays,
4. Humran b. Câbir,
5. Ali b. Sinan, Ak'as b. Mesleme,
6. Zeyd b. Abd'ü-Amr,
7. Müseylime b. Habîb,⁸³⁴
8. Mucca'a b. Mürâre⁸³⁵

Başkanları Selma b. Hanzale olan Hanîfe Heyeti de diğer birçok heyetin konaklatıldığı Remle bt. Hâris'in evinde misafir edildi. Medine'de kaldıkları süre içinde kendilerine bol miktarda ikramlarda bulunuldu. İbn Sa'd, bu heyete verilen yemekleri özellikle vurgulamaktadır. Buna göre; bir defa ekmek ve et verilirse diğerinde ekmek ve süt, bir seferinde yağ ve ekmek getirildiğinde ise diğerinde hurma ikram edilmiştir.⁸³⁶

Heyet, mescide gelip selam vermiş ve kelime-i şehadet getirerek İslâm'a girmiştir. Birkaç gün Medine'de kalmışlar ve bu süre içerisinde Rasûlullah ile özel sohbetler yapıp İslâm hakkında bilgiler almışlar hatta kafiledekilerden Reccâl b. Ünfüve, Übey b. Ka'b'dan bu süreç içerisinde Kur'ân öğrenmişti. Memleketlerine dönmeye karar verdiklerinde heyet üyelerinin her birisine beş ukiyye gümüş para verilmiştir.⁸³⁷ Ayrıca temsilcilerinden Mucca'a b. Mürâre'ye istemiş olduğu sahipsiz bir araziye, Rasûlullah'ın bağışladığı da rivâyet edilir.⁸³⁸

Diğer heyetlere yapılandan farklı olarak üyeler memleketlerine döneceklerinde Hz. Peygamber, abdest suyuna ait bir miktar suyu kendilerine vermiş ve bunu memleketlerine vardıklarında kiliselerini yıkarak, o kilisenin enkazının üzerine saçmalarını, ardından da aynı yere bir mescid inşa etmelerini emretti. Heyettekiler memleketlerine dönmelerinin ardından kendilerine söylendiği gibi eski kilise yerine mescid inşa ettiler.⁸³⁹

Heyetin içinde yukarıda saydıklarımıza ilave olarak İslâm Tarihi'nde, Müseylemet'ül-Kezzab (Yalancı Müseylime)⁸⁴⁰ olarak bilinen kişi de vardı. Müseylime, Benî Hanîfe'den

⁸³⁴ İbn Sa'd, I, 301.

⁸³⁵ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 102.

⁸³⁶ İbn Sa'd, I, 301.

⁸³⁷ İbn Hişâm, IV, 222; İbn Sa'd, I, 301; Taberî, III, 162; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 50.

⁸³⁸ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 109.

⁸³⁹ Nesâî, "Mesâcid" 11, (2, 38-39); İbn Sa'd, I, 303; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52.

⁸⁴⁰ Lakabı "Rahmânü'l-Yemâme" idi. Asıl adı Ebû Sümâme Rahmânü'l-Yemâme Mesleme b. Sümâme b. Kebîr (Kesîr) el-Hanefî el-Vâilî'dir. Ölüm tarihi 12/633 yılıdır. Asıl isminin Harun, Müseylime'nin lakabı olduğu da rivâyet olunur. Şair, hatip, kâhin ve nüfuz sahibi bir kişi olan Müseylime, 8 yılında (630) yukarıda bahsettiğimiz Hevze el-Hanefî'nin ölümünden sonra Benî Hanîfe'nin reisi oldu. Hristiyan olan ve ölümünden bir süre önce Hz. Peygamber'in İslâm'a davet mektubunu aldığı anda kendisine bu işte pay verilmesi şartıyla ona uyacağını bildiren Hevze Müslüman olmamış, ancak Benî Hanîfe'den birçok kişi İslâm'ı kabul etmiş ve bunlar kabilenin

birçok kişinin İslâm'ı kabul edip kabilenin güçlü liderlerinden Sümâme b. Üsâl'in etrafında toplanmalarından endişe duymaya başlamıştı. Bu durumu hâkimiyet ve nüfuzu açısından tehlikeli bir gelişme olarak görmüş ve liderliğini pekiştirmek için Benî Hanîfe Heyeti içinde Rasûl-i Ekrem ile görüşmek üzere Medine'ye gelmişti. Heyet, Hz. Peygamber ile görüşmeye gittiklerinde o, malların başında gözetleyici olarak bırakılmıştı. Bir rivâyete göre de Hz. Peygamber ile görüşmeyi gururuna yediremediği için mallarının başında kalmıştı.⁸⁴¹

Heyet memleketlerine döneceği esnada kendilerine bahşişler verilirken, mallarının başında gözetleyici olarak bıraktıkları Müseylime'yi hatırlatmışlar ve ona da bahşiş verilmesini ima etmişlerdi. Rasûlullah'da, onların yüklerini koruyan kimsenin, onlardan daha aşağı veya onlardan kötü bir kimse olmayacağını söyleyerek ayrılık yapılmayacağını ima etti ve ona da bahşiş verilmesini emretti. Rasûlullah'ın bu sözü kendisine bildirilen Müseylemet'ül-Kezzab, yine bu sözü bahane ederek peygamberlikte kendisinin ortak edildiğini iddia etti. İbn İshâk'ın diğer rivâyetine göre ise; görüşmeler esnasında Müseylime, mescitte ashâbın arasında oturmaktaydı. Elbiseler ile örtülü vaziyette -başında tülbent benzeri bir örtü olmalıdır-⁸⁴² Hz. Peygamber'in huzuruna getirildi, onunla bir şeyler konuştu ve bazı taleplerde bulundu. Buna kızan Rasûlullah, o anda elinde tuttuğu hurma dalını göstererek şayet o hurma dalını bile istemiş olsa kendisine onu vermeyeceğini söyledi.⁸⁴³ Müseylime'nin talepleri peygamberlik hususunda ortak olmaya dair olmalıdır.

Müseylime, memleketi olan Yemâme'ye dönüşlerinin ardından kendisinin de Peygamber olduğunu ve Hz. Muhammed (sav)'in peygamberlikte kendisini ortak ettiğini iddia etti. Kur'ân'dan duyduklarına benzer ayetler uydurarak namazın ve zekâtın kaldırılması, içki ve zinanın serbest bırakılması gibi İslâm'da tahrif tarzı hareketlere girdi. Söylemiş olduğu

güçlü liderlerinden Sümâme b. Üsâl'in etrafında toplanmıştı. Bu durumu hâkimiyet ve nüfuz açısından tehlikeli bir gelişme olarak gören Müseylime, liderliğini pekiştirmek için Benî Hanîfe Heyeti içinde Rasûl-i Ekrem ile görüşmek üzere Medine'ye gitti. Kabilenin geldiği sırada 148 yaşında olduğu söylenilir. Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 109; Süheylî, VII, 443; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 50; Kastallânî, 312; Önkâl, "Müseylimetü'l-Kezzab", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 90. Müseylime hakkında daha fazla bilgi için bkz. Buhârî, "Meğâzî", 23, 70, 71; Müslim, "Rüya", 21, 22; Vâkîdî, *Meğâzî*, I, 82, 269, 286-287; II, 863; *Kitâbü'r-Ridde*, 19, 31, 60-79; Beyhakî, *Delâil*, I, 13; III, 242, 277; V, 330-336; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 50; VI, 268; Kastallânî, 312; Caetani, *İslâm Tarihi* IX, 5-37; ; Üçok Bahriye, İslâm'dan Dönerler ve Yalancı Peygamberler (Hicri 7.-11. Yıllar), İstanbul 1982, 88-118; Önkâl, "Müseylemet'ül-Kezzab", *DİA*, XXXII, 90.

⁸⁴¹ Önkâl, "Müseylimetü'l-Kezzab", *DİA*, XXXII, 90.

⁸⁴² Hamidullah bu âdetin o dönemde bazı kabilelerde yaygın ve sıradan insanların onu görmemesi için olduğunu belirtir. *İslâm Peygamberi*, 340-341.

⁸⁴³ İbn Hişâm, IV, 223; İbn Sa'd, I, 303; Taberî, III, 162; Beyhakî, V, 331; İbn Seyyidünnâs, II, 235 -236; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 142-147; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 402-407; İbn Kayyım, IV, 162, Şâmî, VI, 276-277.

sözler daha çok tarım toplumu olan Hanîfe halkının hoşlanacağı ve bilebileceği şeylerdi.⁸⁴⁴ Yine Hanîfe Heyeti içerisinde Medine'ye gelen er-Reccâl b. Ünfüve ile Muhakkîm b. Tufeyl'de Rasûlullah'ın, Müseylime'yi peygamberlikte kendisine ortak ettiğine dair yalancı şahitlik ettiler. Sümâme b. Üsâl gibi çok azı müstesna, Hanîfe Kabilesi halkı ile Yemâme dolaylarındaki insanlar –daha çok kabile taassubunun etkisi ile– Müseylime'ye inanıp irtidat ettiler.⁸⁴⁵ Bunu duyan Hz. Peygamber, Müseylime'ye bir mektup yazdı ve Amr b. Umeyye ed-Dâmri vasıtası ile gönderdi. Bu mektubun aslı günümüze ulaşmamıştır.⁸⁴⁶

Bu mektuba⁸⁴⁷ karşılık Müseylime'de mektubunda, peygamberlik işinde kendisinin de ortak olduğunu, yeryüzünün yarısının kendisine, diğer yarısının da Kureyş'e ait olduğunu fakat Kureyş'in haksızlık yaptığını yazdı.⁸⁴⁸ Bu mektubu iki elçisiyle beraber gönderdi. Bu elçilerden birisi Benî Âmir b. Hanîfe Kabilesi'nden İbn Nevâha diye anılan Ubâde b. Hâris⁸⁴⁹ diğeri de İbn Üsâl idi.⁸⁵⁰ Rasûlullah ile Müseylime'nin elçileri arasında geçen konuşmalar, elçilere gösterilen müsamaha açısından önemlidir.

Müseylime'nin gönderdiği mektup Rasûlullah'a okununca, iki elçiye dönerek, “Siz bu konuda ne diyorsunuz? Siz de onun dediği gibi mi, ‘O da peygamberdir mi’ diyorsunuz?” diye sordu. Elçiler, “Evet! Biz de onun dediği gibi deriz!” dediler. Rasûlullah, “Siz benim Rasûlullah olduğuma şahadet ediyor musunuz?” diye sordu. Elçiler ise “Biz Müseylime'nin Rasûlullah olduğuna şahadet ediyoruz!” dediler. Bu sözler karşısında Rasûlullah, “Siz iman etmezseniz, ben Allah'a ve Rasûlüne iman etmişimdir! Vallahi, elçiler öldürülmez olmasaydı muhakkak ikinizin de boynunu vururdum!” buyurdu.⁸⁵¹ İbn Kayyım elçilerin öldürülmezliğinin sünnet olmasının bu olaydan sonra meydana geldiğini belirtir.⁸⁵²

⁸⁴⁴ Arı, Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları, 120.

⁸⁴⁵ İbn Hişâm, IV, 223; İbn Sa'd, I, 303; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 103; İbn Seyyidünnâs, II, 236; Taberî, III, 162; Diyarbekrî, II, 159; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 298; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 567; İbn Kayyım, IV, 162; Şâmî, VI, 276-277.

⁸⁴⁶ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 205.

⁸⁴⁷ Mektup metni şu şekildedir;

“Allah'ın elçisi Müseylime'den, Allah'ın elçisi Muhammed'e

Sana selam olsun. Ben bu işte sana ortak kıldım. Yeryüzünün yarısı bize, yarısı Kureyş'e aittir. Kureyş mütecaviz bir kavimdir.” Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 205/a.

⁸⁴⁸ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 103.

⁸⁴⁹ Beyhakî, V, 332; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 103.

⁸⁵⁰ Beyhakî, V, 332; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; İbn Kayyım, IV, 162.

⁸⁵¹ İbn Hişâm, IV, 247; Ahmed b. Hanbel, III, 487; Taberî, III, 167; Beyhakî, V, 332; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 569-570; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; İbn Kayyım, IV, 162; Kastallânî, I, 312; Halebî, III, 256; Zürkânî, IV, 22; Şâmî, VI, 276-277; Köksal, VIII, 221-223.

⁸⁵² İbn Kayyım, IV, 162.

Müseylime'nin bu tutumu karşısında Rasûlullah, ikinci bir mektup daha gönderdi. Mektupta hitap ederken Hz. Peygamber alışlagelenin dışında sert bir üslup kullanmış ve kendisinin Allah'ın Rasûlü olarak tanıtırken Müseylime'ye "Kezzâb-pek yalancı" lakabını kullanarak hitap etmiştir. Mektubun metni şu şekildedir;

"Bismillâhirrahmânirrahim,

Muhammed Rasûlullah'tan Müseylimetü'l-Kezzab'a,

Selam, hidayete tâbi olan kimselere olsun.

Bundan sonra, Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Onu dilediği kullarına miras bırakır. Güzel akıbet muttakiler içindir.

Yazıyı Übey b. Kâb yazdı".⁸⁵³

Müseylime'nin görüşmeler esnasındaki ve göndermiş olduğu elçileri ile mektuplarındaki üslubuna bakıldığında dönem Arap insanın psikolojisini aktarması adına önemli ipuçları barındırmaktadır. Şöyle ki; başta Kureyş içindeki kabileler olmak üzere birçok Arap kabilesi peygamberliğin mahiyetini tam anlamamışlar, anlasalar bile kabile taassubunun etkisi ile Rasûlullah'a muhalif olmuşlardır. Bunlar ilerleyen bölümlerde de görüleceği üzere Peygamberlik işinin dünya işleri ve menfaatleri ile bağlantılı bir mesele olduğunu zannederek kendilerinin de ortak edilmesini istemişlerdir. Rasûlullah, uygun bir lisan ile bunun kulların elinde bir durum olmadığını izah etmesine rağmen bir sonuç elde edememiştir. Bu düşüncede olan kişiler Hz. Peygamber'in sağlığında heyet gönderip taleplerini dile getirdikleri gibi, hastalığı sırasında ve vefatı sonrasında İslâm Devleti'ne başkaldırarak savaş açmışlardır. Bütün bu kişilerin gizli ve açık niyetlerini bilmesine rağmen Rasûlullah, elçiler ile ilgili beynelmilel kuralları uygulamış ve bu kişilere dokunmamıştır.

18. Benî Tay Heyeti ve Adiy b. Hâtım

Adını Tay⁸⁵⁴ b. Üded b. Zeyd'den alan bu kabile,⁸⁵⁵ Kahtânîlerin Kehlân koluna mensuptur.⁸⁵⁶ Tay Kabilesi'nin ana yurdu, Güney Arabistan'da Yemen ile Tihâme arasındaki bölgededir. Taylılar, Me'rib Seddi'nin yıkılmasından sonra Ezd ve Kinde gibi kabilelerle

⁸⁵³ İbn Hişâm, IV, 247; İbn Sa'd, I, 273; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 103; Ya'kûbî, I, 106; Taberî, III, 167; Beyhakî, V, 331; İbnü'l-Esîr, II, 300; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 142-147; Zehebî, IV, 570; İbn Kayyım, III, 37; Kastallânî, I, 312; Diyarbekrî, II, 157; Halebî, III, 256; Zürkânî, IV, 22; Şâmî, VI, 276-277; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 206; Köksal, VIII, 221-223; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 165-168.

⁸⁵⁴ Asıl adı Cülhüme'dir. İbn Sa'd, VI, 208.

⁸⁵⁵ İbn Hazm, *Cemhere*, 484-485.

⁸⁵⁶ Kalkaşendî, 326.

birlikte M. 3. yüzyılda, Yemen'den Kuzey Arabistan'a göç edip burada Adnânilere mensup Benî Esed'i mağlûp ederek onların topraklarının bir kısmına yerleştiler. Bundan dolayı bölgedeki Ecâ ve Selmâ sıra dağlarına Cebeli Tay adı da verilir.⁸⁵⁷ Tay Kabilesi, Gavs ve Cedîle olmak üzere iki kola ayrılır. İlk başlarda putperest olan ve Ecâ Dağı'na yerleştiği Fels adlı bir puta ve bunun yanında diğer bazı putlara tapan Tay Kabilesi'nin büyük bir kısmı daha sonraları Hıristiyanlığı benimsemişlerdi. Heyet göndermelerinin ardından çoğunluğu Müslüman olan Tay Kabilesi'nin bir kolu olan Sa'lebe kolunun Hıristiyan mensupları ise Haçlı Seferlerine kadar Hıristiyan olarak kaldığı, Suriye'de Müslümanlara karşı Haçlılara yardım ettiği belirtilir. Taylılar arasında Yahudiliği seçen az sayıda kişi de vardır.⁸⁵⁸

Tay Kabilesi heyeti, 9./631. yılda⁸⁵⁹ on beş kişi olarak Medine'ye geldiler. Heyetin başkanı ve aynı zamanda kabilenin de reisi olan Zeydül-Hayl⁸⁶⁰ idi. İbn Sa'd'da geçen rivâyete göre heyet için de ayrıca Vezer b. Câbir,⁸⁶¹ Cerm kolundan Kâbisa b. Esved ve Benî Bevlân'dan bir kişi de vardı.⁸⁶²

Tay Heyeti, Rasûlullah'ın mescitte oturduğu bir sırada geldi ve mescidin önüne hayvanlarını bağladıktan sonra huzuruna çıktılar. Yaptıkları görüşmelerde Hz. Peygamber, kendilerine putlara tapmaktan vazgeçmeleri ve Müslüman olmalarını tavsiye etti. Karşılıklı konuşmalardan sonra ilk olarak Zeydül-Hayl, Müslüman oldu. Bu esnada Zeyd, Rasûlullah'ı ve İslâm'ın güzelliklerini öven, putperest iken yaptıkları hareketlerdeki yanlışlıklara dair bir konuşma yaptı. Rasûlullah 'da, bunu onayladı ve imanda daha fazla güzelliklerin olduğunu söyledi. Ardından Zeydül-Hayl'in ismini değiştirerek daha güzel bir anlama gelen Zeydül-Hayr yaptı.⁸⁶³

Hz. Peygamber, diğer Benî Tayy temsilcilerine de İslâm'ı anlatıp Müslüman olmalarını teklif etti ve onlar da bunu kabul ettiler. Yine görüşmelerin devamında Rasûlullah, Zeydül-Hayr hakkında; “Bana ne zaman bir Arap şahsiyetin büyüklüğünden bahsedilse ve ben onu daha sonra görsem, hep bu övgülerde abartma yapıldığını fark ederim. Ancak Zeydül-Hayr

⁸⁵⁷ Hamevî, IV, 282.

⁸⁵⁸ Apak, “Tay (Benî Tay)”, *DİA*, İstanbul 2011, XL, 187.

⁸⁵⁹ İbn Abdî'l-Berr, II, 559; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 301; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 273.

⁸⁶⁰ Tam adı Benî Nebhân Kabilesi'nden Zeydül-Hayl b. Mühelhil b. Yezid b. ...Gavs b. Tay'dır. İbn Sa'd, I, 308, VI, 208. Atlardan çok iyi anladığı için ona bu isim verilmiştir. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 301. Künyesi Ebû Mükni'f idi. Süheylî, VII, 448.

⁸⁶¹ Tam adları: Vezer b. Câbir b. Sedûs b. Asma en-Nebhâni ve Kâbisa b. el-Esved b. Âmir, Benî Ma'n'dan Mâlik b. Abdullah b. Hayberî, Ku'ayn b. Huleyf b. Cedîle'dir. İbn Sad, I, 308.

⁸⁶² İbn Sad, I, 308.

⁸⁶³ İbn Hişâm, IV, 224; İbn Sad, I, 308, VI, 209.

müstesna; onun hakkında söylenenlerde hiç abartma yoktur”⁸⁶⁴ şeklinde iltifatta bulundu. Bu cümleden Rasûlullah’ın, Zeyd hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Konuşmaları esnasında Hz. Peygamber’in, Zeyd’in elini avucunun içine aldığı ve onunla bu şekilde sohbet ettiği bildirilmiştir.⁸⁶⁵ Bu ise heyetler ve özellikle onların ileri gelenlerine Hz. Peygamber’in gösterdiği ilgiyi göstermesi açısından önemlidir.

Hız. Peygamber, Zeydü’l-Hayl’e Feyd⁸⁶⁶ ve diğler iki bölgeye ait bazı yerleri ikta olarak verdi. Ayrıca heyet dönmek için yola çıkmadan her birisine beş ukiyye, Zeydü’l-Hayl’e ise on iki buçuk ukiyye hediye verildi. Yola çıktıklarında arkalarından Hız. Peygamber “Keşke Zeyd, Medine sıtmasından kurtulsa” diyerek onun yolda öleceğine işaret etti. Gerçekten Zeyd yola çıkışından bir süre sonra Ferde denilen mevkide sıtmaya yakalandı ve kısa bir süre sonra öldü. Kaynaklarda Zeydü’l-Hayl’in ölmeden önce bir şiir⁸⁶⁷ okuduğu rivâyet olunur. Onun ölümünün ardından karısı acısına dayanamayıp eşyaları ile birlikte Hız. Peygamber’in kendilerine verdiği ikta yazılarını da yaktı. Dolayısıyla bu yazıların metinleri günümüze kadar gelememiştir.⁸⁶⁸

Rasûlullah, Hız. Ali’yi Rebîulâhîr 9/Temmuz-Ağustos 630 ta bir seriyye ile Tay Kabilesi’nin yurduna gönderip Fels (Fûls) putunu tahrip ettirdi. Bu sırada Müslümanlara karşı çıkan bazı kabile mensupları birçok ganimetle birlikte esir alınıp Medine’ye getirildi. Esirler arasında, Tay Kabilesi’nin ileri gelenlerinden ve Arapların en cömertlerinden birisi olarak gösterilen Hatim et-Taî’nin⁸⁶⁹ kızı da vardı. Hatim’in oğlu olduğunu anladığımız Adî b. Hâtîm et-Taî, Müslüman askerlerinin üzerine geldiğini öğrenince ailesini yanına aldı. Fakat

⁸⁶⁴ İbn Hişâm, IV, 224; İbn Sad, I, 308, VI, 209; Taberî, III, 166; Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, V, 337; Süheylî, VII, 450; İbn Seyyidünnâs, II, 236; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 63; Zürkânî, IV, 25.

⁸⁶⁵ Süheylî, VII, 449; Halebî, III, 256; Zürkânî, IV, 25.

⁸⁶⁶ Irak-Mekke yolu üzerinde, Necid bölgesinde bulunan bir yerdir. İbn Sa’d, I, 308.

⁸⁶⁷ “*Kavmim doğu taraflarına erkenden sefer eder ki*

Necd’de Ferde’de bir evde mi terk edildim?

Bilmiş ol ki; çok günler vardır, şayet hastalansam elbette beni birçok ziyaretçi kadınlar ziyaret eder ki,

Onlardan seferin zayıflatmadıkları kimseler güçlük çekerler.” İbn Hişâm (çev. Hasan Ege), IV, 310.

⁸⁶⁸ İbn Hişâm, IV, 224; İbn Sa’d, I, 308-310; Taberî, III, 166; Beyhakî, V, 337; Süheylî, VII, 450; İbn Seyyidünnâs, II, 236; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 63; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 301; İbn Kayyım, IV, 167-168; Zürkânî, IV, 25; Nüveyrî, XVIII, 76-80; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 222-223; Köksal, VII, 473-476; Temel, 100-106.

⁸⁶⁹ Tay Kabilesi’nin reisidir. Babası Abdullah, o henüz çocukken ölmüş, kendisini zengin ve cömert bir kadın olan annesi Guneyye (İnebe) bt. Afif yetiştirmiştir. Hâtîm’in cömertliği, aşırı harcamalarını engellemek için kardeşleri tarafından hapsedilecek kadar iyiliksever olan annesinden gelir. Hâtîm et-Taî, çoğu bencillikten kaçınmaya çağıran ve cömertliği öven şiirlerinde gaybî bilen, çürümüş kemiklere can veren Allah’a inancını dile getirmiş, cömertliği yalnız O’nun rızâsını kazanmak için yaptığını belirtmiş, cömertlikte aşırı gitmesine karşı çıkan eşlerine “*Mal gider nam kalır*” demiştir. Tülücü, Süleyman, “Hâtîm et-Taî”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 472.

kız kardeşi Saffâne bt. Tay'ı bırakarak Suriye taraflarına kaçtı. Diğer kabile üyeleri ile birlikte esir edilen Adî b. Hâtîm'in kız kardeşi, Medine'ye getirildi ve mescidin yanındaki bir odaya hapsedildi. Saffâne bt. Tay, Hz. Peygamber'in namaz için mescide gittiği bir esnada onunla konuştu. Kendisini tanıtip serbest bırakılmasını talep etti. Rasûlullah onun isteğini kabul etmekle kalmadı elbise, yiyecek, harçlık ve at vererek ihtiyaçlarını gördü. Ayrıca başına bir şey gelmemesi için Şam tarafına giden bir kervana emanet edip memleketine gönderdi. Saffâne memleketine vardıktan sonra kendisini bırakıp kaçan kardeşi Adî b. Hâtîm'in yanına gitti. Onunla konuşma ve tartışmalarının ardından Hz. Peygamber'in yanına gitmeye Adî b. Hâtîm'i ikna etti.

Adî b. Hâtîm, kız kardeşinin tavsiyesini kabul edip Medine'ye geldi ve Hz. Peygamber'i mescitte bulup ona selâm verdi. Hz. Peygamber, kendisine büyük bir alaka gösterdi ve onu evine götürdü. Müslüman olmadan önce mutaassıp bir Hristiyan ve amansız bir İslâm düşmanı olan Adî b. Hâtîm'in bu esnada hâlâ kalbinde şüpheler bulunduğu ve Hz. Peygamber'i sürekli gözlemlediği kendi ağzından ifade edilmektedir. Buna göre yolda yaşlı bir kadın Rasûlullah'ın yanına gelip onunla uzun uzun konuştu. Olayı izleyen Adî b. Hâtîm, bir hükümdarın böyle uzun uzun konuşmaya tenezzül etmeyeceğini düşünmüştü. Eve girdikleri zaman Hz. Peygamber, ona minderini verip oturması için ısrar etti, kendisi de toprak zemine oturdu. Adî bu davranışından daha çok etkilendi ve sıradan bir insanın böyle bir şey yapmayacağını kendi kendine itiraf etti. Daha sonra Rasûlullah, Adî b. Hâtîm'in dini hakkında sorular sorarak onun kendisinden başka kimsenin bilmediği bazı hatalarını söyledi. Bütün bu olaylar karşısında Adî b. Hâtîm, tereddütlerini atıp İslâmiyet'i kabul etti. Rasûlullah bu esnada Adî b. Hâtîm'e, Müslümanların kısa süre sonra zenginleşeceğini ve sadaka verecek kimse bulamayacaklarını, Irak'tan Kadisiye'ye kadar her yerin İslâm memleketi olacağını ve bir kadının tek başına bütün bu topraklarda güven içinde hac yapabileceğini, Bâbil'in fethinin de yakın olduğunu müjdeledi. Daha sonra Hz. Peygamber Adî'yi, Tayy Kabilesi'ne sadaka ve zekâtlarını toplamak üzere görevli olarak gönderdi.⁸⁷⁰

⁸⁷⁰ İbn Hişâm, IV, 226; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 223-224; İbn Sad, I, 308, VI, 208; Beyhakî, V, 342; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 408-411; İbn Seyyidünnâs, II, 237-238; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 64; Taberî, III, 149; İbn Kayyım, IV, 73-74; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 143; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 166-174; Şâmî, VI, 323-327; Nüveyrî, XVIII, 76-80; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 433-436; Köksal, VI, 238-241; Temel, 100-106; Yardım, "Adî b. Hâtîm et-Taî", *DİA*, I, 388, Grabus, 90-101.

Hız. Peygamber tarafından bu kabilenin çeşitli kollarına yazılmış olduğu rivâyet edilen on kadar yazışma vardır ve bunlardan beş tanesi günümüze gelmiştir.⁸⁷¹ Muhteva bakımından bu yazılar, Tay Kabilesi'ne himaye ve destek sağlarken İslâm'ı kabul ettikleri sırada ellerinde bulunan mal varlıkları üzerindeki haklarını da geri vermekte ve onlara İslâm'ın gereği olan ibadetleri yapıp, zekatlarını ödemelerini, ana babaları da olsa bütün putperestlerle ilişkilerini kesmelerini emretmektedir. Ayrıca Benî Ecâ'ya verilen fermanla, bütün kabileler arasında haklar bakımından bir eşitlik olduğu dile getirilmektedir. Bu fermanlardan üçünde hayvan sürülerinin durumları ile ilgili de hükümler bulunmaktadır.⁸⁷²

İrtidat olaylarında Tay Kabilesi'nin büyük bir kısmı, komşuları ve müttetikleri olan Esedliler ve Gatafânîlilerle birlikte irtidat ederek peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha b.

⁸⁷¹ Birinci mektup;

“Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla...

Bu peygamber Muhammed'den , Tay Kabilesi'nden Muaviye b. Cervel oğullarına (bir yazıdır):

Onlardan Müslüman olan, namaz kılan, zekât ödeyen Allah'a ve Rasûlüne itaat eden, ganimetlerden Allah'ın beşte bir hakkını ve Peygamber'inin hakkını payını ayırıp veren, müşriklerden ayrılıp ve Müslümanlığını açığa vuran Allah ve Peygamber'inin emânıyla güven içindedir. Müslüman oldukları zaman ellerinde bulunan topraklar ve suları onlarındır. Koyunların gideceği yer, yurtların ötesindedir. Üstünde Müslüman oldukları bölgeleri (haklarını) ispat edicidir.

Zübeyir b. Avvâm yazdı.” (Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 193).

İkinci mektup;

“Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla...

Bu Allah'ın elçisi Muhammed'den , Âmir b. Esved b. Âmir b. Cüveyn et-Tâi'ye (bir yazıdır):

Namaz kıldıkları, zekât ödedikleri ve müşriklerden ayrıldıkları sürece, Müslüman oldukları sırada bulunan toprakları ve suları onun ve Tay kavminindir.” (Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 194).

Üçüncü mektup:

“Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla...

Bu Allah'ın elçisi Muhammed'den, Tay'lı Cüveyne oğullarına (bir yazıdır)...

Onlardan Allah'a iman edenlere namaz kılanlara, müşriklerden ayrılanlara, Allah'a ve Peygamberine itaat edenlere, ganimetten Allah'a ve peygamberine ait olan beşte biri (humus) verenlere, Müslüman olduğunu kanıtlayanlara, Allah'ın ve Muhammed b. Abdullah'ın âmânı vardır. Müslüman oldukları sırada sahip bulundukları toprakları ve suları onlarındır. Koyunların gezip dolaştıkları yerler onlarındır.

Muğîre yazdı...” (Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 195).

Dördüncü mektup;

“Bu peygamber Muhammed'den, Tay'dan Ma'n oğullarına (bir yazıdır)...

Namaz kıldıkları, zekât ödedikleri, Allah'a ve Peygamberine itaat ettikleri, müşriklerden ayrıldıkları Müslümanlıklarını açığa vurdukları ve yol güvenliğini sağladıkları sürece Müslüman oldukları esnada ellerinde bulunan toprakları ve suları onlarındır.

Âla yazmış ve tanık olmuştur...” (Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 196)

Beşinci mektup;

“Bu Allah'ın elçisi Muhammed'den Ecâ oğullarından Habîb b. Amr ile kardeşine (bir yazıdır)...

Kavminden Müslüman olup namaz kılanın zekât ödeyenin malı ve suyu kendisininindir. Yerleşik ve göçebeğe aynı haklar vardır.

Allah'ın ahdi ve Peygamber'in zimmeti bu şekildedir.” (Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 197)

⁸⁷² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 435-436, Yazışma metinleri için bkz. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 193-201

Huveylid'e katıldı⁸⁷³. Hz. Ebû Bekir, Hâlid b. Velîd kumandasındaki orduyu Tayların üzerine göndermeden önce Adî b. Hatim'den kabilesini, Tuleyha'dan uzaklaştırmak için yardım istedi. Onun gayretleriyle Taylıların pek çoğu Tuleyha'yı terk ettiği gibi Medine'den gelen Hâlid b. Velîd'in ordusuna katılıp ridde savaşlarında önemli hizmetlerde bulundu.⁸⁷⁴

19. Benî Tüçîb Heyeti

Tüçîb, Kindelilerden bir boy olup Mezhic Kabilesi'ne mensup nineleri Sevbân kızı Tüçîb'e nispet edilmiştir. İslâmiyet'ten önce Yemen'in Hadramevt bölgesinde otururlardı.⁸⁷⁵

Tüçîb Kabilesi'nden on üç kişilik bir heyet 9/631 yılında, yanlarına mallarının zekâtlarını da almış olarak Medine'ye geldiler. Onların bu şekilde zekâtlarını kendiliğinden getirmiş olmalarına Rasûlullah çok memnun kaldı ve "Hoş geldiniz" dedi. Kendilerini selâmlayıp güzel ikramlarda bulundu, en güzel şekilde ağırlandıkları ve hediyeler verilmesi için Bilâli Habeşî'ye emir verdi. Kaynaklarda bu misafir edilme ve hediyelere ait ayrıntılar mevcut değildir. Fakat diğer heyetlere gösterilen ilginin üzerinde bir ilgiye mazhar oldukları açıktır.⁸⁷⁶

İbn Kayyım'ın zikrettiğine göre, Tüçîb Heyeti zekât mallarını sunduğunda Rasûlullah getirdiklerini geriye götürmelerini ve fakirlere dağıtmalarını istemiş, onlarsa gelmeden önce fakirlerine dağıttıklarını, sonra geriye kalanlarını getirdiklerini ifade edince, Hz. Peygamber'in memnuniyeti daha da artırmıştı. Orada hazır bulunan Hz. Ebû Bekir bu duruma hayret ederek "Arapların içinde hiçbir kabile şu Tüçîbler gibi heyet göndermemiştir" demekten kendini alamamıştır. Hz. Peygamber ise "Hidâyet Yüce Allah katındandır. O, hayrını Murâd ettiği kişinin kalbini Allah'a açar" demiştir.⁸⁷⁷

Heyettekiler, Rasûlullah'a bazı sorular sordular ve onların bu sorularına yazılı olarak cevaplar verildi. Bir müddet kaldıktan sonra gitmeye davranmaları üzerine "Niye acele ediyorsunuz?" diye sorulmuş, onlar da "Rasûlullah'tan gördüklerimizi, ona yönelttiğimiz soruları ve aldığımız cevapları, bir an önce gerideki kardeşlerimize haber vermek için" cevabını vermişlerdi. Bu bilgiden onların çok uzun kalmadıkları anlaşılmaktadır. Ardından Rasûlullah'a gelip vedalaştılar. Hz. Peygamber'de Bilâli Habeşî'ye, elçilere hediyelerini

⁸⁷³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 344; Yardım, "Adî b. Hâtim et-Tâî", *DİA*, I, 388.

⁸⁷⁴ Vâkîdî, *Ridde*, 66; Apak, "Tay (Benî Tay)", *DİA*, XL, 187.

⁸⁷⁵ İbn Hazm, *Cemhere*, 429; Hamevî, II, 16; Kalkaşendî, 185; Özkuyumcu, "Tüçîb (Benî Tüçîb)", *DİA*, İstanbul 2012, XLI, 457.

⁸⁷⁶ İbn Sa'd, I, 310; İbnü'l-Cevzî, II, 750; İbn Seyyidünnâs, II, 246-247; İbn Kayyım, IV, 196-197.

⁸⁷⁷ İbn Kayyım, IV, 196-197.

takdim etmesini emretti ve diğer heyet üyelerine verilenden daha fazla hediye verildi. Rasûlullah'ın; “Sizden hediyesi verilmeyen kimse kaldı mı?” diye sorması üzerine bineklerinin başında genç yaşta birini bıraktıklarını söylediler. Bunun üzerine onun da yanına getirilmesini emretti.⁸⁷⁸

Kaynaklarda ismi verilmeyen bu genç gelince kendisini tanıttı ve Rasûlullah'tan ihtiyacını gidermesini istedi. Hz. Peygamber, ihtiyacının ne olduğunu sorması üzerine bu genç diğerlerinden farklı olarak geldiğini, dünyalık bir şey istemediğini kendisini bağışlaması ve gönül zenginliği vermesi için Allah'a dua etmesini istedi. Rasûlullah'da bu gence dua etti ve yanındakilere verilen hediyenin aynısının ona da verilmesini emretti. Ardından heyet üyeleri memleketlerine geri döndü.

Tüçîb halkına ait ikinci heyet, ertesi sene (10/632) Veda Haccı sırasında, Rasûlullah Mina'da iken geldi. “Biz Benî Ebzâ'yız” dediler. Rasûlullah'da yukarıda bahsedilen o genci sorarak onu unutmadığını ve durumunu merak ettiğini gösterdi. Heyettekiler “Ya Rasûlullah! Allah'ın verdiği rızka onun kadar kanaat edip rıza gösteren kimse görmedik. İnsanlar dünyayı aralarında taksim etseler o, göz ucuyla bile bakmaz” dediler. Hz. Peygamber'de, Allah'a şükrettikten sonra, “Ben onun bu hali üzere ölmesini umarım”⁸⁷⁹ şeklinde cevap verdi ve insanın emellerine yönelik açıklamalar yaptı.⁸⁸⁰

Tüçîb Kabilesi, Peygamber'in vefatından sonra irtidat hareketlerine katılmadı. Hatta aralarından bazıları niyet edince de bu genç onlar ile konuşarak ikna etti ve onlardan kimse İslâm'dan dönmedi. Daha sonraları Hz. Ebû Bekir, o genci araştırıp hakkında bilgi alınca Ziyâd b. Lebîd'e yazarak ona iyi davranmasını emretti.⁸⁸¹

20. Benî Havlân Heyeti

Kahtânilere mensup olan Havlân Kabilesi, Havlân (Fekl) b. Amr, b. Malik, b. Hâris... yoluyla Sebe b. Yeşcüb'e dayanır.⁸⁸² Kabile, San'a ve Me'rib arasında, Yemen'in tahıl ambarı sayılabilecek geniş mümbit arazilere sahipti ve San'a'nın doğusunda yer alan yüksek dağlık arazide oturmasından dolayı Havlânü'l-âliye adıyla da anılıyordu.⁸⁸³

⁸⁷⁸ İbn Kayyım, IV, 196-197.

⁸⁷⁹ Hadisin devamı için bkz. İbn Kayyım, III, 650.

⁸⁸⁰ İbn Sa'd, I, 310; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 93; Şâmî, VI, 239; İbn Kayyım, IV, 196-197; Nüveyrî, XVIII 81; Halebî, III, 265; Fayda, 121-122; Temel, 106.

⁸⁸¹ Özkuyumcu, “Tüçîb (Benî Tüçîb)”, DİA, XLI, 457.

⁸⁸² Havlân (Fekl) b. Amr b. Mâlik b. Hâris b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb şeklindedir. İbn Hazm, *Cemhere*, 418; Kalkaşendî, 248.

⁸⁸³ Kırbıyık, “Havlân (Benî Havlân)”, DİA, İstanbul 1997, XVI, 537.

Havlân elçileri, 10 Şâban/Kasım 631’de on kişi olarak gelmişlerdir. Sözlerinden, daha önceden Müslüman oldukları anlaşılan heyet üyeleri, Rasûlullah ile karşılaştıklarında kendilerinin Allah’a ve Rasûlü’ne iman ettiklerini, geride kalanların da kendileri gibi iman ettiklerini ve onlara kefil olduklarını, develer üzerinde yola koyulup zor şartlarda yolculuk ederek Medine’ye geldiklerini ifade ettiler. Bunların da Allah ve Rasûlü’nün nasip etmesi sayesinde mümkün olduğunu söylediler. Rasûlullah ise; develerinin attığı her bir adım için bir hasene ve sevap olduğunu müjdeledi. Sohbetin devamında Rasûlullah’ın, heyet üyelerine Ümyanis⁸⁸⁴ isimli taptıkları putu ne yaptıklarını sorması üzerine utanıp kendilerinin ona dokunmadıklarını söylediler. Daha önce ona nasıl tapmakla hata yaptıklarını ve ibadet şekillerindeki zıtlıkları⁸⁸⁵ hakkında bilgiler verdikten sonra, ona tapan çok az sayıda yaşlının kaldığını söylediler ve dönüşte onu yıkacaklarına dair söz verdiler⁸⁸⁶. Bu esnada, En’am 6/136 ayetin⁸⁸⁷ nâzil olduğu da rivâyetlerde geçmektedir.⁸⁸⁸

Bu konuşmaların ardından Havlân temsilcileri, Hz. Peygamber’e İslâm dinine ve hükümlerine ait pek çok sorular sordular, Rasûlullah’da onlara cevap verdi. Özellikle “ahde vefayı, emaneti edayı, komşularına iyi komşuluk etmelerini, hiç kimseye haksızlık yapmamalarını” emretti ve “çünkü zulüm Kıyamet günü karanlıklarındandır!” buyurdu.⁸⁸⁹ Ayrıca kendilerine Kur’ân ve sünneti öğreticiler tahsis etti. Havlân Heyeti, Medine’de kaldıkları süre zarfında Remle bt. Hâris’in evinde konakladılar. Bu kalış süresinin ne kadar olduğu belirtilmemiştir. Bu süre içinde bizzat Hz. Peygamber’in emriyle onlara ikramlarda

⁸⁸⁴ Ümyanis ya da Amm-i Enes olarak geçer. Enes’in amcası manasına gelir. Ayrıntılar için bkz. İbn Kelbî, 44.

⁸⁸⁵ Putlara tapıyorken yaptıkları yanlışlar arasında özellikle şunu dile getirdiler; “Gördüğümüz fitne, bir yıl kuraklığa uğramış, açlıktan çürümüş kemik ve eski organ parçalarını yiyecek dereceye gelmiştik. Gücümüzün yetebildiği şeyi toplayıp yüz öküz satın aldık. Bir sabah onları Amm-i Enes için kurban olarak boğazlayıp yırtıcı hayvanlara bıraktık. Halbuki bizim ona kurtlardan kuşlardan daha çok ihtiyacımız vardı. O sırada, bize yağmur geldi. Yerlerin otlandığını gördüğümüzde, söz sahibimiz;

‘Amm-i Enes bize ihsan etti!’ dedi.

Biz ekin eker, orta kısmını puta ayırır ve orayı onun adıyla anardık. Ekinin bir tarafını da Allah’a ayırır ve orayı Allah’ın adıyla anardık. Allah’a tahsis ettiğimiz ekin iyi yetiştiği ve geliştiği zaman, döner, onu Amm-i Enes’e tahsis ederdik. Amm-i Enes’e tahsis ettiğimiz ekin iyi yetiştiği ve geliştiği zaman, onu Allah’a tahsis etmezdik!” dediler. “Allah içindir” denilen ve iyi yetişen ekinler put adına çevrilirken, “Allah ganîdir, buna muhtaç değildir. Put ise züğürttür!” denirdi. Allah’a tahsis edilen şeyler misafirlere, yoksullara; puta ayrılan şeyler ise put masraflarına, ayinlerine, kurbanlara ve put bakıcılarına harcanırdı.” İbn Seyyidünnâs, II, 253-254, İbn Kayyım, III, 59, Halebî, *İnsânu ’l-uyûn*, III, 274-275, Zürkânî, IV, 59, Köksal, VIII, 15-18.

⁸⁸⁶ İbn Sa’d, I, 311; Taberî, III, 163; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fi ’t-Târih*, II, 298; İbn Seyyidünnâs, II, 253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 93; Halebî, III, 274; Zürkânî, IV, 58.

⁸⁸⁷ “Allah’ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan O’na bir pay ayırdılar ve akıllarınca, “Şu, Allah için, şu da bizim ortaklarımız (putlarımız) için” dediler. Ortakları için olan Allah’ınkine eklenmiyor. Allah için olan ise ortaklarınkine ekleniyor. Ne kötü hükmediyorlar!” En’am 6/136.

⁸⁸⁸ İbn Seyyidünnâs, II, 253-254; İbn Kayyım, IV, 205-206; Halebî, III, 274-275; Zürkânî, IV, 59.

⁸⁸⁹ İbn Seyyidünnâs, II, 254, İbn Kayyım, III, 59, Halebî, III, 275, Zürkânî, IV, 59.

bulunulmuştur. Heyet üyeleri ayrılmak için Rasûlullah'ın yanına geldiklerinde, Hz. Peygamber her birisine on iki ukiye ve bir neş⁸⁹⁰ hediye verilmesini emretti. Memleketlerine dönmelerinin ardından ilk iş olarak Ümyanis isimli putu yıktılar.⁸⁹¹

Havlân ve Becîle kabilelerinin zekâtlarını toplamak üzere Rasûlullah, Ebû Süfyân'ı görevlendirdi. Hz. Ebû Bekir dönemindeki irtidat hareketlerinde ise Havlân Kabilesi zekât ödemeyi reddederek isyan etmiştir. Hz. Ebû Bekir, Ya'lâ b. Ümeyye'yi bunların üzerlerine göndermiş, savaşarak veya başka bir rivâyette de zekât ödemeyi kabul etmeleri şartı ile tekrar itaate almıştır. Bu kabile daha sonraları Şam bölgesine yerleşmiştir.⁸⁹²

21. Benî Cû'fi Heyeti

Cû'fi Kabilesi, Kâhtan'ın soyundan gelen Sa'du'l-Âşîrelerin bir koludur.⁸⁹³ Kabile hakkında kaynaklarda ayrıntılı bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu kabile hakkında İbn Sa'd'da geçen rivâyet ise şu şekildedir:

Cû'fi Kabilesi, Cahiliye Dönemi'nde yürek yemeyi haram kabul ediyorlardı. Bunlardan Kays b. Seleme ile Seleme b. Yezid adlı ana bir, iki kardeş Rasûlullah'a geldiler. Anaları Benî Harim b. Cû'fi boyundan Müleyke bt. Huluv b. Mâlik idi. İkisi de Müslüman oldular. Hz. Peygamber, onlara “İşittiğime göre siz hayvanın yüreğini yemiyormuşsunuz” dedi. “Evet” dediler. Rasûlullah da “Muhakkak ki, yürek yemedikçe Müslümanlığınız mükemmel olmaz” diyerek bir yürek getirtti. Yürek pişirildi, sonra Rasûlullah onu Seleme'ye uzattı. Seleme onu başlangıçta yemek istedi ve bir lokma aldı, fakat eli titremeye başladı. Rasûlullah, “Onu ye!” buyurdu. O da yedi ve “Şu işe bakın ki, ben zorla yürek yedim, parmaklarım ona dokununca titremeye başladı” şeklinde bir şiir söyledi⁸⁹⁴. Bu olaydan anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, İslâm'a davet ve kişilerin kabulünde câhilî adetlerin tamamıyla terk edilmesini istemektedir. İmanın kâmilîyeti açısından da bunu şart koşturmuştur.

Görüşmeler esnasında Hz. Peygamber, Kays b. Seleme'ye bir belge yazdı. Mektubun İbn Sa'd'da geçen metni şöyledir;

⁸⁹⁰ Neş: Yarım ukiye olup yirmi dirhemdir. İbn Sa'd, I, 311, n. 162.

⁸⁹¹ İbn Sa'd, I, 311; İbn Seyyidünnâs, II, 254; İbn Kayyım, IV, 205-206; Halebî, III, 275; Zürkânî, IV, 59; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 270-277; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 93, 211, Şâmî, VI, 280-281; Köksal, VIII, 18-19, Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 112-113.

⁸⁹² Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 113; Kırbıyık, “Havlân (Benî Havlân)”, *DİA*, XVI, 537.

⁸⁹³ Kalkaşendî, 216.

⁸⁹⁴ İbn Sa'd, I, 312.

“Bu, Rasûlullah Muhammed’den Kays b. Seleme b. Şerahil’e bir ahitnamedir. Bilinmelidir ki ben seni Mürrân ve Mevlalarına, Harîm ve Mevlalarına ve Külab⁸⁹⁵ ve Mevlalarına vali tayin ettim. Bunlardan namaz kılıp zekâtı veren ve malının sadakasını verip temizleyenler sana itaat edeceklerdir”.⁸⁹⁶

Belgeyi aldıktan sonra; “Ya Rasûlullah! Annemiz Müleyke bt. el-Huluv köleleri serbest bırakan, yoksulları doyuran ve miskinlere merhamet eden birisiydi. Kendisi vefat etti ve daha önce küçük kızını diri diri toprağa gömmüştü. Şu anda onun ahiretteki hali nicedir?” diye sordular. Hz. Peygamber, kız çocuğunu gömenlerin İslâm’a yetişip Müslüman olmaları ve tövbe etmeleri halinde bağışlanacağını, kız çocuğunun ise cennette olduğunu söyledi.⁸⁹⁷ Anneleri konusunda istedikleri cevabı alamayan iki oğul kızarak ayağa kalkıp giderlerken, “Bize yürek yediren ve annemizin ateşte olduğunu söyleyen bir adam tâbi olunmaya layık değildir” diyerek ayrıldılar⁸⁹⁸ ve imanlarından da vazgeçmiş oldular.

Yolda giderlerken sahabelerden birisini, yanında bir sadaka malına ait olan bir deveyi güderken gördüler, sahabeyi bağlayıp deveyi de sürüp götürdüler. Bu haber Rasûlullah’a ulaşınca, yaptıkları ihanetlerinden dolayı onlara beddua etti.⁸⁹⁹

Ayrıca Benî Cu’fi’den Yezid b. Malik⁹⁰⁰ ile iki oğlu Sebre ve Aziz’de Hz. Peygamber’e gelmişler ve Müslüman olmuşlardı. Aziz’in ismini Abdurrahman⁹⁰¹ olarak değiştirdi. Sohbet esnasında Hz. Peygamber, ona ve iki çocuğuna dua etti. Ebû Sebre; “Ya Rasûlullah! Yemende kavmimin Curdan denen vadisini bana tahsis etseniz” dedi. Hz. Peygamber’de, onun bu isteğini kabul etti⁹⁰². Cu’fi Kabilesi ve heyetleri hakkındaki bilgiler bunlar ile sınırlıdır ve her iki görüşmenin ayrıntıları kaynaklarda mevcut değildir.

⁸⁹⁵ Külab’dan maksat Evd, Zübeyd, Sa’d aşiretinin bir kısmı, Zeydullah b. Sa’d, Aizullah b. Sa’d ve Benî el-Hâris b. Ka’b boyundan Benî Salâe’dır. İbn Sa’d, I, 312.

⁸⁹⁶ İbn Sa’d, I, 312.

⁸⁹⁷ İbn Sa’d, Hz. Peygamber’in her ikisinin de (anne ve kızın) cehennemde olduğunu söylediğine dair rivâyet varsa da (İbn Sa’d, I, 312) İbnü’l Esîr, aksi yönde, kız çocuğunu gömenlerin İslâm’a yetişip Müslüman olmaları ve tövbe etmeleri halinde bağışlanacağını, kız çocuğunun ise cennette olduğuna dair rivâyeti aktarır. Hz. Ömer başta olmak üzere bu kötü adeti uygulayan sahabelerin varlığı ve bunların İslam Tarihindeki yeri düşünüldüğünde ayrıca henüz reşit olamadan ölen çocukların masum olduğu göz önüne alındığında İbn Sa’d’ın bu rivayeti yerine İbnü’l Esîr’in rivayeti daha doğrudur. İbnü’l-Esir, *Usdu’l-Gâbe*, II, 436.

⁸⁹⁸ İbn Sa’d, I, 313.

⁸⁹⁹ İbn Sa’d, I, 313, İbnü’l-Esir, *Usdu’l-Gâbe*, II, 436

⁹⁰⁰ Tam ismi: Yezid b. Malik b. Abdullah b. Züeyb b. Seleme b. Amr b. Züheyl b. Mürran b. Cu’fi’dır. İbn Sa’d, I, 313.

⁹⁰¹ Ebû Heyseme b. Abdurrahman’dır. İbn Sa’d, I, 313.

⁹⁰² İbn Sa’d, I, 311-313; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 211; Şâmî, VI, 266-268; Nüveyrî, XVIII, 83-84; Temel, 109-111.

22. Benî Murâd Heyeti

Kahtânilerden olan Murâd Kabilesi, Kehlân'a mensuptur.⁹⁰³ İslâmiyet'in doğuşundan kısa bir süre önce, taptıkları Yağus putu⁹⁰⁴ yüzünden Hemdân Kabilesi'yle şiddetli bir savaş yapmışlardı. İslâm Tarihinde de Rezm (Redm) Günü⁹⁰⁵ diye meşhur olan bu savaşta, Murâd kabilesi mensupları büyük kayıplar vererek mağlup olmuşlar ve çaresiz Kinde krallarından yardım istemişlerdi. Umdukları yardımı bulamayan Murâd Kabilesi reisi Ferve b. Müseyk el-Murâdî bunu unutmamış, 10/632 yılında Kinde krallarından ayrılarak Murâd Kabilesi'nden bir heyetle birlikte Hz. Muhammed (sav)'e tâbi olmak üzere Medine'ye gelmiştir.⁹⁰⁶

Ferve b. Müseyk el-Murâdî,⁹⁰⁷ Medine'de kaldığı sürede Sa'd b. Ubâde'nin evinde konaklamış ve Sa'd'dan Kur'ân ve İslâm hükümlerine dair bilgiler öğrenmişti. İlk gece Sa'd'ın evinde kalan Ferve, sabah namazında Rasûlullah'ın yanına gitmiş, önce selam vermiş ve kavminin elçisi olarak geldiğini söyleyerek ferdi bir davranışla gelmediğini belirtmişti. Hz. Peygamber, Ferve'nin geldiğinden haberi yok olmalı ki gece kimin yanında kaldığını sormuş ve Sa'd b. Ubâde'nin evinde kaldığını öğrenince de Sa'd'a dua etmiştir.⁹⁰⁸

Ferve b. Müseyk, Medine'de kaldığı dönemde bulduğu her fırsatı değerlendirerek Rasûlullah'ın yanına oturuyor ve ondan istifade etmeye çalışıyordu. Böyle bir esnada Hz. Peygamber, ona Rezm Günü'nü sordu. O da başlarına gelen bu olayın büyük bir felaket olduğunu ve böyle bir felaketten dolayı herkesin üzüleceğini belirtmesi üzerine, Rasûlullah - onu teselli etmek için olsa gerek- bu olayın onlara İslâm'a girmek gibi bir hayır kapısını açtığını söyledi.⁹⁰⁹

Ferve b. Müseyk'in ne kadar Medine'de kaldığı hakkında bir bilgi yoktur. Ayrılırken Hz. Peygamber, Ferve'yi kendi kavmi olan Murâd Kabilesi'ne ayrıca Mezhic'in bütün

⁹⁰³ Nesepleri Benî Murâd (Yuhâbir) b. Mâlik (Mezhic), b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe'dir. İbn Hazm, *Cemhere*, 405; Kalkaşendî, 417.

⁹⁰⁴ Kuzey Yemen'de, Cüreş'te bulunuyordu. Cüreş halkı ve Mezhic Kabilesi bu puta taparlar ve burayı ziyaret edenler özel bir telbiye okurlardı. İbn Kelbî, 285,505; İbn Hazm, *Cemhere*, 49; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 20.

⁹⁰⁵ Rezm, Murâdların yurdunda bir yerdir (Hamevî, III, 42) İslâmiyet'ten doğuşundan kısa süre önce Hemdânlılar, Ecda' b. Malik'in kumandasında Benî Murâdların üzerine yürüyüp onlardan pek çoklarını öldürmüşler ve yaralamışlardı. Bu hezimet günü Rezm veya Redm Günü diye anılmıştır. İbn Hişâm, IV, 228; İbn Sa'd, VI, 254; Taberî, III, 160-161; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 295-296; İbn Seyyidünnâs, II, 239; Köksal, VIII, 54-55.

⁹⁰⁶ İbn Hişâm, IV, 228; İbn Sa'd, VI, 254; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 58-59.

⁹⁰⁷ Aslen Yemenli olup Murâd Kabilesi'nin reisidir. Bu kabilenin Gutayf koluna mensup olduğu için Gutayfi nispetiyle de anılır. Ögüt, Salim, "Ferve b. Müseyk", *DİA*, İstanbul 1995, XII, 415.

⁹⁰⁸ İbn Sa'd, VI, 254

⁹⁰⁹ İbn Hişâm, IV, 229, Taberî, III, 161, Beyhakî, V, 168-169, İbnü'l-Esîr, II, 296-297, İbn Seyyidünnâs, II, 240, İbn Kesîr, V, 71.

kabilelerine ve Zübeyd Kabilesi'ne vali olarak tayin etti. Onunla birlikte Ebnâü'l-Yemen'e⁹¹⁰ Hâlid b. Said b. As'a zekâtlarını vermeleri için bir mektup gönderdi. Ayrıca zekât miktarlarını bildiren başka bir mektup daha verdi.⁹¹¹ Ferve, Rasûlullah'ın vefatına kadar burada görevine devam etti.

Medine'den ayrılırken Ferve b. Müseyk'e on iki ukiyye gümüş, asil bir deve ile Umân tarzı kumaştan yapılmış "hulle" denilen bir elbise hediye edildi.⁹¹² Murâd Kabilesi ve Ferve b. Amr'ın irtidat hareketlerine katıldıklarına dair bilgi mevcut değildir.

23. Benî Zübeyd Heyeti

Kahtânilere mensup olan⁹¹³ Zübeyd Kabilesi'nin şeceresi Benî Zübeyd (Münebbih) b. Sa'b, b. Sa'du'l-Âşire, b. Malik (Mezhic), b. Sebe'dir.⁹¹⁴ Arapların meşhur putlarından Zülhalesa'ya tapan ve Hums'a⁹¹⁵ dâhil kabileler arasında yer alan Benî Zübeyd mensuplarının İslâm öncesinde, Mekke ile ticarî ve dinî ilişkileri vardı. Hilfû'l-fudûl topluluğunun kurulmasında, Zübeyd Kabilesi mensuplarının uğradığı haksızlıklar büyük rol oynadı. Cahiliye döneminde Kureyş'in kollarından Benî Sehm'in müttefikleri olan ve ilk Habeşistan hicretine katılan Mahmiye b. Cez' gibi İslâmiyet'e erken girenler varsa da genel olarak İslâmiyet'i kabul edişleri 10/632 yılında gerçekleşmiştir.⁹¹⁶

Zübeyd Kabilesi'ne mensup heyetin gelmesine değinmeden önce Amr b. Ma'dikerib'den bahsedilmesi faydalı olacaktır. İyi bir şair ve süvari olan Amr b. Ma'dikerib, mensubu olduğu kabilenin reisi idi.⁹¹⁷ Araplar, cesur ve kahraman kabul ettikleri bir kimse için, "Falan kabilenin, kahramanı" derlerdi. Hâlbuki Zübeyd Kabilesi reisi Amr b. Ma'dikerib için "Bütün Arapların kahramanı" demişlerdir.⁹¹⁸ Hz. Muhammed'in peygamberlik haberi Zübeyd Kabilesi'ne ulaşınca Amr'ın aynı zamanda yeğeni ve Murâd Kabilesi'nin önderlerinden de olan Kays b. Mekşuh el-Murâdi'ye söyledikleri, o günün şartlarında

⁹¹⁰ "Yemenin oğulları" anlamına gelen bu terim, Yemen'e sonradan gelip yerleşmiş aslı Arap olmayan bir kavim için kullanılır. İranlı olduklarına dair rivâyetlerde vardır. İbn Sa'd, VI, 255, dipnot 191.

⁹¹¹ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 116/a.

⁹¹² İbn Hişâm, IV, 229; İbn Sa'd, I, 314, VI, 254-255, VIII, 72-73; Taberî, III, 161; Beyhakî, V, 168-169; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 296-297, IV, 361; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 176-78; İbn Seyyidünnâs, II, 240; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 71; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 58-60.

⁹¹³ Kalkaşendî, 268.

⁹¹⁴ İbn Hazm, *Cemhere*, 405.

⁹¹⁵ Cahiliye devrinde dinî-iktisadî imtiyazlara sahip olan Kureyş ve müttefikleri hakkında kullanılan bir tabirdir. Uslu, Recep, "Hums", *DİA*, İstanbul 1995, XVIII, 364.

⁹¹⁶ Küçükşacı, "Zübeyd (Benî Zübeyd)", *DİA*, XLIV, 516.

⁹¹⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 274; İbn Abdi'l-Berr, III, 1202; İbn Seyyidünnâs, II, 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 72; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 537; Sezikli, "Amr b. Ma'dikerib", *DİA*, III, 88.

⁹¹⁸ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 60.

kabilelerin İslâm'a ve Hz. Peygamber'e olan bakışlarını göstermesi açısından önemlidir. Şöyle ki Amr, Kays b. Mekşuh'a gelerek; "Ey Kays! Sen kavminin ulususun! Bize anıldı ki, Hicaz'da Kureyşîlerden Muhammed diye anılan bir zât zuhur etmiş. Kendisinin peygamber olduğunu söylüyormuş. Gel, sen bizi ona götür de, onun hakkında bilgi edinelim! Eğer kendisi dediği gibi gerçekten peygamberse, bu bize gizli kalmaz, anlarız. Karşılaştığımız zaman ona tâbi oluruz. Aksi takdirde, kendisi hakkındaki bilginin mahiyetini öğrenmiş oluruz" dedi. Kays bu teklifi kabul etmedi ve kendisine hakaretler etti.⁹¹⁹

Bu cevap üzerine Amr b. Ma'dikerib, tek başına hareket etmeye karar verdi ve kendi kavmi olan Benî Zübeyd'den yanına dokuz kişi alarak heyet halinde, 10/632 yılında Medine'ye geldi. Ardından Medine'de indikleri yerde bulunanlara bölgenin sözü geçen kişisini sorması üzerine, kendisine Sa'd b. Ubâde gösterildi. Amr, Sa'd'ın evine kadar gitti ve orada konakladı. Sa'd b. Ubâde de gerekli misafirperverliği gösterip ikramlarda bulundu. İstirahatlerinin ardından Amr'ı ve arkadaşlarını alıp Rasûlullah'ın yanına götürdü. Heyettekiler Hz. Peygamberle görüşmelerinin hemen ardından Müslüman oldular. Birkaç gün Medine'de kaldılar. Dönüşlerinde Rasûlullah onlara hediyeler verdi. Bu hediyelerin ne olduğu açıklanmamıştır.⁹²⁰

Amr, Medine'den dönerken yine kabilesinin reisi olarak kaldı. Ancak yukarıda değinildiği üzere, daha önce Müslüman olan ve Zübeyd Kabilesi'ni de içine alan bölgeye vali tayin edilen Ferve b. Müseyk'e bağlandı. Kendilerine yeni bir görev ihdas edilmedi ve Amr sadece kendi kavminin başında idareci olarak kaldı. Rivâyete göre ikinci dereceden bir idareci olmak Amr'ın gücüne gittiği için, yalancı peygamberlerden Esved el-Ansî'nin, Yemen'i hâkimiyeti altına almaya çalıştığı sırada irtidat ettiyse de Hz. Ebû Bekir'in gönderdiği ordular tarafından itaat altına alındı ve tekrar islâma girdi.⁹²¹

24. Benî Kinde Heyeti

Genel olarak Yemen bölgesinde oturan, yöneticileri Hicaz'da ve Yemen'de kral⁹²² olarak kabul edilen⁹²³ bu kabilenin adı, metinlerde *Kiddet* olarak geçerse de yaygın şekli

⁹¹⁹ İbn Hişâm, IV, 230; Taberî, III, 159; İbn Seyyidünnâs, II, 240; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 71; Halebî, III, 259.

⁹²⁰ İbn Hişâm, IV, 230; İbn Sa'd, I, 314-315; İbn Abdi'l-Berr, III, 1202; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 273; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 71, 177-180; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 55; Şâmî, VI, 288-289.

⁹²¹ İbn Sa'd, VI, 261-264, VIII, 74; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 537; Sezikli, "Amr b. Ma'dikerib", *DİA*, III, 88.

⁹²² Haris b. Amrû'l-Mahsûr b. Hucr Akilü'l-Mürar, b. Amr, b. Muaviye, b. Haris ve şair İmriü'l-Kays'in babası Ucr b. Haris, Benî Kinâne ve Benî Esedlerin kralı idiler. Şurahbil b. Haris, Benî Temîmlerle Rubabların, Seleme

Kinde'dir ve nesebi Kehlân yoluyla Kahtân'a kadar uzanan Sevr b. Ufeyr'in lakabından gelir. Sürekli bir yerde oturmamalarından dolayı Kahtânî ve Adnânî Arapları'nın bir karışımı kabul edilirler. Kindeliler, Züreyh ve Celsed ile Vâil b. Hucr'un tanrılarına tapıyorlardı. Kâbe ile ilgili geleneğe de bağlı olan Kindeliler Nesî' geleneğini⁹²⁴ ihdas etmişler ve başlangıçta bu görevi üstlenmişlerdi. Ayrıca Kinde kralı tarafından Gavs b. Mürre'ye hac ibadetine dair icâze vazifesi verilmişti. Bununla birlikte aralarında Kâbe ve Harem konusunda fazla bilince sahip olmayanlar ve hatta Ebrehe'nin ordusuna katılanlar da bulunuyordu. Kindeliler içinde putperestlerden başka Hıristiyanlığı, Yahudiliği ve Mazdek dinini benimseyenler de vardı.⁹²⁵

Hz. Peygamber, Ukâz panayırında Kindelileri ve müttefiklerini İslâm'a davet etmiş, fakat bu daveti kabul görmemişti. Kindelilerin bir kısmı memleketlerine döndükten sonra orada bulunan Yahudilerden öğrendikleri bilgilerin etkisiyle yaptıklarına pişman olarak ertesi yıl daveti kabul etmeye karar vermişlerse de, o yıl kabile ileri gelenlerinin engellemeleri yüzünden Müslümanlara yaklaşmamışlardı. Rasûlullah, 9 Recep /630 Ekim ayında Hâlid b. Velid'i dört yüzü aşkın süvariyle birlikte Dûmet'ül-Cendel'in hâkimi olan Kinde Kabilesi'nin Sekûn koluna mensup Ükeydir b. Abdilmelik'in üzerine gönderdi. Hâlid buradaki kaleyi ele geçirerek Ükeydir ile kardeşini Medine'ye götürdü ve rivâyetlere göre Hz. Peygamber, bunların cizye ödemeleri veya Müslüman olmaları üzerine memleketlerine dönmelerine izin verdi.⁹²⁶

Kinde temsilcileri 10/632 yılında, Kinde krallarından ve Hadramevt'ü Mirba sahibi (ganimetin dörtte birini alma yetkilisi)⁹²⁷ Eş'as b. Kays başkanlığında Medine'ye geldiler. Hadramevt Kralları ile birlikte aynı heyet içerisinde geldikleri için heyettekilerin sayıları ile

b. Haris, Bekr b. Vâil ve Tağlib b. Vâillerin, Ma'dikerib de Kays b. Aylanların kralı idi. İbn Hazm, *Cemhere*, 427; Köksal, VIII, 59-64.

⁹²³ Kalkaşendî, 409.

⁹²⁴ Cahiliye döneminde kamerî takvimin şemsî takvime uyarlanması suretiyle takvime yapılan müdahale anlamında bir terimdir. Kelime genel olarak haram aylarda savaşa izin verebilmek ve hac mevsimini sabitlemek için "*kamerî takvimi şemsî takvime dönüştürüp ikisini eşitlemek*" ve "*bu işlem sırasında eklenen ay veya gün sayısı*" anlamlarında kullanılmıştır. Fayda, "Nesî", *DİA*, XXXII, 578. Ayrıca bkz. İbn Hişâm, I, 43-44; İbn Habîb, 156-157; Ezrakî, I, 182 vd.; Mes'ûdî, II, 188 vd.; Süheylî, I, 242-253; Şulul, Kasım, "İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi", 73-79; Shamsi, F. A., "The Meaning of Nasi: An Interpretation of Verse 9:37", *IS*, XXVI/2 (1987), 143-164

⁹²⁵ Küçükaşçı, "Kinde, (Benî Kinde)", *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 37-38.

⁹²⁶ Küçükaşçı, "Kinde, (Benî Kinde)", *DİA*, 38.

⁹²⁷ Hicretten yirmi üç yıl kadar önce (600) doğdu. Adı Ma'dikerib olduğu halde saçlarının dağınık ya da kıvrıcık ve keçeleşmiş olmasından dolayı Eş'as lakabıyla tanındı. Hz. Ebû Bekir'in kız kardeşi Ümmü Ferve ile (Kureybe) nikâhlanmakla beraber onu memleketine götürmesine izin verilmedi. Aynı tarihte Rasûl-i Ekrem de onun kız kardeşi Kuteyle ile nişanlandı. Bir müddet sonra Kuteyle, Medine'ye hareket ettiyse de Hz. Peygamber'in vefat haberi gelince memleketine geri döndü. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 74-75; Çubukçu, "Eş'as b. Kays", *DİA*, İstanbul 1995, XI, 455-456.

ilgili değişik rivâyetler vardır.⁹²⁸ İbn Sa'd, bunları on süvari olarak anarken⁹²⁹ diğer kaynaklar altmış⁹³⁰ veya seksen⁹³¹ süvari olduklarını belirtirler. Heyet Medine'ye geldiklerinde Hz. Peygamber'i mescitte buldular. Saçları boyanıp iki yana taranmış, gözleri sürmelenmiş ve üzerlerine ipek sırma ile süsledikleri Yemen cübbeleri olduğu halde mescide girdiler. Ayrıca yine üstlerinde yıldızlı atlas kıyafetler bulunuyordu.⁹³² Görüşmeler esnasında Kinde temsilcilerinin, Hz. Peygamber'i alışı geldikleri üzere bir kral gibi algılamış oldukları dikkat çekmektedir. İlk etapta sordukları sorular da bu minval üzere olmuştur. Ayrıca kafalarındaki Peygamber imajını göstermesi açısından da yine sordukları sorular ilgi çekicidir. Şöyle ki; ilk olarak temsilciler, Rasûlullah'a bulunduğu yerin krallığının merkezi olup olmadığını sordular. Hz. Peygamber, kendisinin bir kral olmadığını söyledi. Ardından kendilerinin krallıktan alışık oldukları üzere özel bir hitap aradılar ve Rasûlullah'a nasıl hitap etmeleri gerektiğini sorduklarında Hz. Peygamber, kendisine Ebû'l Kasım demelerini istedi. Onun peygamber olup olmadığını anlamak için sakladıkları bir şeyi (çekirge gözü) kendilerine haber vermelerini istedikleri zaman da, kendisinin kâhin olmadığını ve bu tür şeylerin kâhinlik olduğunu, kâhinliğinse ateşte olduğunu söyledi. Kaynaklarda bu konuya değinilirken temsilcilerin Hz. Peygamberin, peygamberliğine dair bir alamet isteklerinde ısrarları üzerine Rasûlullah, avucuna aldığı çakıl taşlarına kendisinin peygamber olduğunu onaylattığına dair bir mucize anlatısı da yer almaktadır. Bunun üzerine Müslüman olan Kinde temsilcilerine Rasûlullah, kendisine bir kitap indirildiğini söyledi. Heyettekilerin ondan bir bölümü okumalarını istemeleri üzerine Hz. Peygamber, Saffât Sûresi 1-5 ayetlerini⁹³³ okudu ve bitirdikten sonra sustu. Bu ayetleri okurken Rasûlullah'ın ağladığını gören heyet üyeleri şaşırılmışlar ve neden ağladığını sorduklarında "Beni korkutan, ağlatan, Allah'ın beni kılıcın ağzı gibi ince ve keskin olan dosdoğru bir yol üzere göndermiş olmasıdır ki, ondan azıcık eğrilsem helâk olurum!" buyurdu ve bu sefer de İsrâ suresi 86. ayeti⁹³⁴ okudu. Ardından

⁹²⁸ İbn Sa'd, I, 334; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 123.

⁹²⁹ İbn Sa'd, I, 315.

⁹³⁰ Taberî, III, 162; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, V, 370; İbn Abdi'l-Berr, I, 133; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 298; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 56; Halebî, III, 260; Zürkânî, IV, 27.

⁹³¹ İbn Hişâm, IV, 232; İbn Seyyidünnâs, II, 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 72-73; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 56; Halebî, *İnsânu'l-uyûn*, III, 260; Zürkânî, IV, 27.

⁹³² İbn Hişâm, IV, 232; İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 162.

⁹³³ "Saf saf dizilenlere, o haykırıp sürenlere ve o zikir okuyanlara, yemin ederim ki, ilâhınız birdir. O, hem göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi, hem de doğuların Rabbidir." . Saffât 37/1-5

⁹³⁴ "Hakikaten, biz dilersek sana vahiy ettiğimizi ortadan kaldırırız; sonra bu durumda sen de bize karşı hiçbir koruyucu bulamazsın." İsrâ, 17/86.

yukarıda bahsedilen ipekli elbiseler konusunda heyettekileri uyarması üzerine⁹³⁵ üzerlerindeki bu elbiseleri hemen attılar.⁹³⁶

Eş'as b. Kays, hem kendilerini tanıtmak için hem de Rasûlullah ile yakınlık bağlarının bulunduğunu belirtmek için olsa gerek kendilerinin Benî Akîlü'l-Mürar'dan⁹³⁷ olduklarını ve Hz. Peygamber'in de bu nesebe mensup olduğunu söyledi⁹³⁸ ve bu sözünü tasdik ettirmek istedi. Rasûlullah ise buna gülümsemiş ve kendilerinin Benî Nadr b. Kinâne'ye mensup olduğunu ve babadan soylarının devam ettiğini, anne tarafından soylarına nispet etmeyeceklerini belirtti. Ardından da kim nesebini inkâr ederse ona seksen sopa vurduracağını söyledi⁹³⁹. Kinde Heyeti görüşmelerini bitirip memleketlerine dönerken her birine onar ukiyye gümüş para verildi. Eş'as b. Kays'a ise on iki ukiyye verildi.⁹⁴⁰

Kinde Kabilesi'nin irtidat faaliyetlerine yoğun olarak katıldığı görülmektedir. Eş'as b. Kays, Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinin ilk zamanlarında bazı Kindeliler ile birlikte isyan hareketi başlatmış, uzun süren bu isyan hareketi İkrime b. Ebû Cehil kumandasındaki kuvvetlerle bastırılmıştır. Âmân talebinde bulunan Eş'as ve kabile üyelerine Hz. Ebû Bekir tarafından âmân verilmiş hatta aşağıda değinileceği üzere Hz. Ebû Bekir'in kız kardeşi ile Eş'as evlendirilmiştir.⁹⁴¹

Hz. Peygamber'in önce düşünüp de sonradan evlenmediği bazı kadınlar arasında Eş'as b. Kays'ın kız kardeşi Kuteyle bt. Eş'as da zikredilmektedir. Bu izdivaç konusu, Kinde Heyeti ve Eş'as b. Kays, Medine'de iken konuşulmuş Hz. Peygamber de bunu kabul etmiştir. Eş'as memleketine dönünce kız kardeşi Kuteyle'yi, Medine'ye getirmek üzere yola çıktı. Yolda Hz. Peygamber'in vefatını öğrenince geri döndü ve irtidat etti. Eş'as'ın kız kardeşi Kuteyle ile daha sonra, Umman'da ki irtidat hareketlerini bastırdıktan sonra Hadramevt'e gelen İkrime b.

⁹³⁵ Peygamber , onlar geldiklerinde doğrudan bunu söylemediği yüz ifadesinden de bunu anladıkları veya oradakilerin uyardıkları şeklinde rivâyetlerde vardır. İbn Hişâm, IV, 232; İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 162.

⁹³⁶ İbn Hişâm, IV, 232; İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 162; İbn Seyyidünnâs, II, 241-242; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 72; İbn Kayyım, III, 40; Köksal, VIII, 62.

⁹³⁷ Zührî ve İbn İshâk bundan kastı şu şekilde açıklarlar. Abbas ve Rebîa iki ticaret adamı idi. Araplar arasında gezip dolaşırlarken, kendilerini Kinde krallarının soyundan göstererek “*siz kimlerdensiniz?*” diye soruldukça, onlar; “Biz Benî Akîlü'l-Mürar'ız!” derler ve kendilerini bununla şerefli göstermek ve canlarını korumak isterlerdi, çünkü Akîlü'l-Mürar oğulları Kinde kralları idiler. İbn Hişâm, IV, 232; Beyhakî, V, 370; Taberî, III, 163; İbn Kayyım, IV, 168-169; Köksal, VIII, 63.

⁹³⁸ Rasûlullah atalarından Kilâb b. Mürre'nin annesi Kinde Kabilesi'ndendi. İbn Seyyidünnâs, II, 242; İbn Kayyım, IV, 168-169.

⁹³⁹ İbn İshâk, IV, 232; Taberî, III, 163; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 73; Zürkânî, IV, 28.

⁹⁴⁰ İbn Sa'd, I, 315; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 213.

⁹⁴¹ Vâkıdî, *Ridde*, 186-213; İbn Sa'd, VI, 227-229; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 119-120; Çubukçu, “Eş'as b. Kays”, *DİA*, XI, 455-456.

Ebû Cehil evlendi. Hz. Ebû Bekir bunu duyunca çok kızarak bu ikisinin katledilmesi gerektiğini söylerse de Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'i teskin ederek bu kararından vazgeçirdi.⁹⁴²

25. Benî Sadif Heyeti

Hadramevt bölgesinde oturan Sadif Kabilesi'nin soyları Sadif b. Eslem, b. Zeyd, b. Malik, b. Zeyd, b. Hadramevt'ül-Ekber'dir. Hadramevt ise Kâhtan'ın oğludur.⁹⁴³

Sadif Heyeti 10/632 yılında on kişiden fazla bir grup halinde Medine'ye geldiler. Üzerlerinde peştamal ve abadan oluşan iki parça elbise vardı. Rasûlullah, heyet ile eviyle minberinin arasında iken karşılaştı. Onlar selam vermeden hemen oraya oturdular. Bu hareketleri üzerine Hz. Peygamber, onların Müslüman olup olmadıklarını sordu. Müslüman olduklarını ifade etmeleri üzerine, neden İslâm selamı vermedikleri yönünde Rasûlullah'ın ikazıyla hatalarını anlayan heyet üyeleri, hemen ayağa kalkıp selam verdiler. Hz. Peygamber, selamlarına mukabelede bulunmasının ardından heyettekiler, namazla ilgili bazı sorular sorup cevaplar aldılar. Heyetin görüşme ayrıntıları ile ilgili verilen bilgiler burada kesilmektedir. Bundan sonra ne kadar süre ile Medine'de kaldıkları ve dönüşleri ilgili bilgi mevcut değildir. Fakat rivâyetlerin azlığı onların Medine'de çok kalmadıkları izlenimini uyandırmaktadır.⁹⁴⁴

26. Benî Sa'dü Hüzeym Heyeti

Adnan ve Kahtân'dan sonraki dört ana koldan Kudâa'ya mensup on iki kabileden biridir. Sa'dü Hüzeym'in dâhil olduğu Kudâa Kabilesi'nin Adnânilerden mi, Kahtânilerden mi geldiği hususunda nesep âlimleri arasında ihtilaf bulunmaktadır.⁹⁴⁵ Sa'dü Hüzeymlerin soyları Sa'dü Hüzeym b. Zeyd, b. Leys, b. Sûd, b. Eslüm, b. el-Hâfî, b. Kudâa' şeklinde sıralanır.⁹⁴⁶ Sa'dü Hüzeym, Arap yarımadasının kuzeyinde yer alan Vâdi'l-Kurâ, Hicr ve Cinâb mevkilerine yerleşmiş ve zamanla bölgedeki Kudâa kabilelerinin en güçlülerinden biri haline gelmiştir. Cahiliye Dönemi'nde Sa'dü Hüzeymliler, diğer bazı Kudâa kabileleri gibi Dûmetü'l-Cendel'de bulunan, Ve'd⁹⁴⁷ putuna tapıyorlardı. Bununla birlikte Doğu Roma'nın siyasi nüfuzu altına girmeleri sebebiyle Hıristiyanlığı kabul etmiş olmaları da muhtemeldir.⁹⁴⁸

⁹⁴² Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 120-121,125.

⁹⁴³ İbn Hazm, *Cemhere*, 461-463; Köksal, VIII, 82-83.

⁹⁴⁴ İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 163; İbnü'l-Esîr, II, 298; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V 213; Şâmî, VI, 97; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı* 123; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 57; Nüveyrî, XVIII 89; Temel, 182.

⁹⁴⁵ Apak, Adem, "Sa'dü Hüzeym (Benî Sa'dü Hüzeym)", *DİA*, İstanbul 2008, XXXIV, 434-435.

⁹⁴⁶ İbn Hazm, *Cemhere*, 447.

⁹⁴⁷ Kur'ân'da (Nuh 71/23) Nuh kavminin taptığı belirtilen ve Cahiliye döneminde de tapınılan beş puttan birisi ve en önemlisidir. İbnü'l-Kelbî'nin aktardığı rivayete göre esasen Ved ve âyette geçen diğer dört isim Hz. Âdem

9 Rebûlevvel/ Haziran-Temmuz 630 da⁹⁴⁹ Sa'dü Hüzeym temsilcileri birkaç kişilik heyet halinde Medine'ye geldiler ve neresi olduğu belirtilmeyen konaklama yerlerine yerleştikten sonra mescide girdiler. O sırada Hz. Peygamber bir kişinin cenaze namazını kıldırıyordu.⁹⁵⁰ Temsilciler, cenaze namazına iştirak etmemişler, bu durum namazın bitişinin ardından Rasûlullah'ın dikkatini çekmiş ve kendilerinin Müslüman olduklarını öğrenince neden cenaze namazına katılmadıklarını sormuştu. Heyet üyeleri biat etmedikçe Müslümanlıklarının tam olmadığını (ya da bu durumun caiz olmadığını) düşündüklerini söylediler. Hz. Peygamber ise, onların nerede olursa olsun Müslüman olduklarını belirtti. Râvi'nin anlatımından anlaşıldığına göre, bu sohbetlerin ardından heyettekiler biat etmişler ve bir süre sonra da develerini kondurdıkları yere gitmişlerdi. Fakat oradan ayrılacaklarını haber vermemiş ya da izin almamış olmaları ki Hz. Peygamber, arkalarından onları aramaları için bir adam göndermiş ve o kişi meskûn yerlerinde bulup onları tekrar Rasûlullah'ın yanına götürmüştü. O esnada develerinin yanında bıraktıkları bir genç bulunuyordu. Bu sefer o genç de mescide gitti ve biat etti. Bu esnada heyet üyeleri yanlarındaki bu gencin kendilerinin en küçüğü/hizmetçisi olduğunu söyleyerek küçümser şekilde konuştular. Aslında bazı heyetlerde gördüğümüz gibi onun sıradan, değersiz olduğunu ima ediyorlardı. Bunu anlayan Allah Rasûlü, kavmin küçüğü bile olsa kavme hizmet edenin üzerine, Allah 'ın bereketini koyacağını bildirdi.⁹⁵¹

Sa'dü Hüzeym elçileri Medine'de üç gün kaldılar⁹⁵² ve ayrılmak için harekete geçtiklerinde, Peygamber içlerinden birini kendilerine emir tayin etmeleri yönünde tavsiyede bulundu.⁹⁵³ Bilâli Habeşî'ye de, heyet üyelerine bahşişler verilmesini emretti ve kendilerine gümüş ukıyyeler verildi. Fakat bu hediyelerin miktarları hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Heyet üyelerinin kavimlerine dönmesinin ardından ve kavimleri de İslâmiyet'i kabul ettiler.⁹⁵⁴

ile Nuh arasındaki bir dönemde yaşamış sâlih kişilerin adıdır. Ayrıntılar için bkz. İbnü'l-Kelbî, 6-13, 51-56; Smith, W. R., *The Religion of the Semites*, London 1907, 304-305; Yavuz, "Ved", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 589-590.

⁹⁴⁸ Apak, "Sa'dü Hüzeym (Benî Sa'dü Hüzeym)", *DİA*, 434-435.

⁹⁴⁹ İbn Sa'd, I, 316; Taberî, III, 155.

⁹⁵⁰ İbn Sa'd, I, 316; İbn Kayyım, III, 55; İbn Seyyidünnâs, II, 248; Halebî, III, 267.

⁹⁵¹ İbn Sa'd, I, 316; İbn Kayyım, IV, 197-198; İbn Seyyidünnâs, II, 248; Kastallânî, I, 319; Halebî, III, 267.

⁹⁵² İbn Sa'd, I, 316.

⁹⁵³ Bir başka rivâyete göre de yukarda bahsi geçen bu genci, Hz. Peygamber tarafından kavimlerine vali olarak görevlendirmiş ve o da onlara imamlık yapmıştı. İbn Kayyım, IV, 197-198; İbn Seyyidünnâs, II, 248; Kastallânî, I, 319; Halebî, III, 267.

⁹⁵⁴ İbn Sa'd, I, 316; İbn Kayyım, IV, 197-198; Şâmî, VI, 290; İbn Seyyidünnâs, II, 248; Kastallânî, I, 319; Halebî, III, 266; Nüveyrî, XVIII, 89.

Sa'dü Hüzeym Kabilesi üyeleri, 10/631-632 yılından itibaren başlayan Ridde hareketlerine katıldılarsa da, Üsâme b. Zeyd tarafından bastırılarak tekrar itaat altına alındılar.⁹⁵⁵

27. Benî Belî Heyeti

Kahtânilerden Huzâa'nın bir kolu olan kabile adını Belî b. Amr b. Hafî b. Huzâa'dan almıştır. Belî Kabilesi önceleri Kızıldeniz'in doğu sahillerinde, Cüheyne ile Cüzâm kabilelerine ait araziler arasında, Teyma civarında yaşıyorlardı. Belî Kabilesi'nden bazı aileler de İslâm'dan önce Yesrib'e gelip yerleşmişlerdi. Kabileden İslâmiyet'i ilk kabul edenler bunlar olup aralarında Ka'b b. Ucre el-Belevî, Ebû'l-Heysem b. Teyyihân, Ma'n b. Adi ve Asım b. Adi gibi meşhur şahsiyetler vardır.⁹⁵⁶ 8/629 yılında Hz. Peygamber, Amr b. Âs kumandasındaki üç yüz kişilik bir kuvveti Belî Kabilesi üzerine gönderdi. Zâtü's-Selâsil Seriyyesi diye adlandırılan bu harekât sırasında düşmanca tavır takınan Belî Kabilesi ve Kudâa'nın diğer kolları küçük bir çarpışmadan sonra dağıldılar. Ancak aynı yıl Lahm, Cüzâm, Belkayn ve Behrâ kabilelerinden kalabalık bir grupla Mûte Savaşı'nda Doğu Roma safında yer alarak Müslümanlara karşı savaştılar.⁹⁵⁷

İbn Sa'd'ın Ruveyfî b. Sâbit el-Belevî'den⁹⁵⁸ rivâyetle bildirdiğine göre; Rebi'ul-evvel 9/Haziran-Temmuz 630 da Belî Kabilesi'nden Medine'ye bir heyet geldi. Heyet, Benî Cedîle mahallesinde bulunan râvi Ruveyfî b. Sâbit tarafından kendi evinde ağırlandı. Heyet sabah namazından sonra, Rasûlullah'ın sahabeleri ile sohbet ettiği bir esnada mescide girdi ve heyetin başkanı olan Ebû Zübeyb (Tıbbâ), ilerleyip Rasûlullah'ın huzurunda oturdu. Ruveyfî b. Sabit, “Yâ Rasûlullah! Bunlar benim kavmindendir” diyerek heyeti takdim etti. Hz. Peygamber âdeti olduğu üzere onları karşıladı ve “Sen de, kavmin de hoş geldiniz” dedi. Ebû Zübeyb, Hz. Peygamber ile yaptığı sohbetin ardından İslâmiyet'i kabul etti, bundan sonra da heyettekilerin hepsi Müslüman oldular.⁹⁵⁹

Hz. Peygamber, onların İslâm'ı kabul etmeleri üzerine Allah'a şükretti. Sohbet esnasında Ebû Zübeyb; kendisinin misafir ağırlamayı çok sevdiğini bunun mükâfatının ne olacağını ve misafirliğin müddetini sordu. Peygamber'de zengin fakir fark etmeden, yaptığı her iyiliğin sadaka olacağını ve misafirlik süresinin de üç gün ile sınırlı olduğunu söyledi.

⁹⁵⁵ Apak, “Sa'dü Hüzeym (Benî Sa'dü Hüzeym)”, *DİA*, 434-435.

⁹⁵⁶ Önkâl, “Belî (Benî Belî)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 414.

⁹⁵⁷ Önkâl, “Belî (Benî Belî)”, *DİA*, V, 415.

⁹⁵⁸ Belî Kabilesi'ndendir. Daha önce Müslüman olup Medine'ye yerleşenlerdendir. İbn Sa'd, V, 282.

⁹⁵⁹ İbn Sa'd, I, 316-317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; İbn Kayyım, IV, 201-205; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 111.

Ayrıca yitik ve buluntu eşyalar hakkında ve diğer bazı İslâmî hükümler hakkında da sorular sordular ve cevaplar aldılar.⁹⁶⁰

Belî Heyeti ile ilgili olarak diğer heyetlerde rastlanmayan bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Buna göre heyet üyeleri görüşmeler bittikten sonra tekrar Ruveyfi'nin evine döndüler, arkalarından kısa bir süre sonra Rasûlullah sırtına bir yük hurma yüklenmiş olarak oraya geldi. Rüveyfi'ye "Bu hurmalar için bana yardım et" buyurdu⁹⁶¹ ve misafirleri ağırlarken bu hurmaları yedirmesini emretti. Rasûlullah bu hareketi ile hem heyet üyelerine bir mesaj vermiş hem de ev sahibinin yükünü hafifletmek istemiş olsa gerektir. Ruveyfi, o hurmalardan ve diğer yiyeceklerden heyetin kaldığı üç gün boyunca ikram etmiştir.⁹⁶²

Yukarıda da belirtildiği üzere Belî Heyeti, Medine'de üç gün süre ile kalmış sonra vedalaşmak için yanına geldiklerinde Rasûlullah öncekilere verdiği gibi onlara da hediyeler verilmesini emretmiştir. Kaynaklarda verilen hediyelerin mahiyeti ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Hediyeleri alan heyet memleketlerine dönmüştür.⁹⁶³

Belî Kabilesi'nin Müslümanlığı fazla uzun sürmedi. Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan irtidat olayları sırasında Hz. Ebû Bekir, Amr b. Âs kumandasında gönderdiği orduyla kabileden isyan ve irtidat edenleri cezalandırdı. Kabile mensupları Yermük Savaşı ve diğer savaşlarda da İslâm ordularına karşı Doğu Roma İmparatorluğu safında çarpışmışlar, fakat mağlûp olarak dağılmışlardır. Hz. Ömer'in izniyle Mısır'a göç eden kabile mensupları zamanla Müslüman olmuşlardır.⁹⁶⁴

28. Benî Behrâ Heyeti

Kahtânilerden Kudâa Kabilesi'nin bir koludur.⁹⁶⁵ Bazı rivâyetlerde Cüzâm 'ın bir kolu olarak da zikredilen Behrâ Kabilesi'ne adını veren şahıs Behrâ b. Amr b. Hafî b. Kudâa'dır. İlk zamanlarda Yenbu'dan Eyle'ye kadar uzanan topraklarda oturan kabile, daha sonra Kızıldeniz kıyılarına göç ederek Yukarı Mısır (Said) ile Habeşistan arasında uzanan geniş bir sahaya yayıldı. Komşuları Tağlib ve Tenüh gibi Hristiyanlığı kabul eden kabile mensupları,

⁹⁶⁰ İbn Sa'd, I, 316; İbn Seyyidünnâs, II, 252; İbn Kayyım, IV, 201-205.

⁹⁶¹ İbn Sa'd, I, 316-317.

⁹⁶² İbn Sa'd, I, 316.

⁹⁶³ İbn Sa'd, I, 316-317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; Şâmî, VI, 237; İbn Kayyım, IV, 201-205; Nüveyrî, XVIII, 90; Temel, 117-118.

⁹⁶⁴ Önkâl, "Belî (Benî Belî)", *DİA*, V, 414.

⁹⁶⁵ Kalkaşendî, 182.

Mûte Savaşı'nda Lahm, Cüzâm, Kayn ve Belî gibi bazı Arap kabileleriyle birlikte Doğu Roma kuvvetlerinin saflarında Müslümanlara karşı savaştılar.⁹⁶⁶

Yemenli Behrâ Heyeti, on üç kişilik bir heyet halinde Tebük Seferi'nden (Recep 9/Ekim 630) sonra, hayvanlarını da beraberlerinde sürerek Medine'ye geldiler. O sırada Benî Hudeyle'nin yurdunda oturan⁹⁶⁷ ve Behrâlilar ile aynı kabileden olan Mikdad b. Amr⁹⁶⁸ geldiklerini duyunca onları karşıladı ve onlarla selamlaştı. Sonra onları kendi evinin bir odasında misafir etti.⁹⁶⁹

Mikdâd'ın çok cömert bir zat olduğunu belirten kızı Kerîme bt. Mikdâd'ın anlattığına göre; önceden kendileri için hazırlamış oldukları Hays⁹⁷⁰ isimli yemeği Mikdâd alıp misafirlere götürmüş ve ikram etmiş, onlar da susayınca kadar ondan yemişlerdi. Ardından tabağın dibinde kalanları geri gönderdiler. Kerime bt. Mikdâd'da bunu ayrı bir tabağa koyup Rasûlullah'a gönderdi. O sırada Ümmü Seleme'nin evinde bulunan ve heyetin geldiğinden haberdar olan Rasûlullah, misafirlerin durumunu sordu. Durumları hakkında bilgi aldıktan sonra getirdiği yemeği yanındaki ashabı ile birlikte yedi.⁹⁷¹ Behrâ mensupları bu yemek için özel olarak Mikdâd b. Amr'a teşekkür etmişlerdi.⁹⁷²

Görüşmelerin ardından heyet üyeleri İslâm'a girmişler ve Hz. Peygamber'e gelip Müslümanlıklarını haber vermişlerdi. Ardından Medine'de günlerce kalıp İslâm hakkında bilgi aldılar. Daha sonra vedalaşmak için geldiklerinde Hz. Peygamber onlara hediyeler verilmesini emretti. Hediyelerini de alan heyet üyeleri yurtlarına döndüler.⁹⁷³ Heyetin kalış süreleri ve verilen bu hediyeler hakkında ayrıntılar kaynaklarda verilmemektedir.

⁹⁶⁶ Özaydın, "Behrâ (Benî Behrâ)", *DİA*, İstanbul 1992, V, 356.

⁹⁶⁷ Semhûdî, IV, 1185.

⁹⁶⁸ Mikdâd b. Amr, Benî Behrâlilerdendi. Kendisi, Hz. Peygamber'in dayısı Esved b. Abdi Yağus b. Vehb'in anlaşması bulunduğu için, ona nispetle Mikdâd b. Esved diye anılırdı. "*Onları babalarına nispetle çağırınız! Bu, Allah katında daha doğrudur...*" (Ahzâb 33/5) ayeti nâzil olunca, Mikdad b. Amr diye anılmaya, çağırılmaya başlandı. İbn Hazm, *Cemhere*, 441; İbn Hacer, "*el-İsâbe*", IV, 391-92.

⁹⁶⁹ İbn Sa'd, I, 317; İbn Sa'd, olaydan çok kısa bahsederken, Şâmî ve İbn Kayyım, olayı daha detaylı olarak anlatmaktadır. Şâmî, VI, 238-39; İbn Kayyım, IV, 200-201.

⁹⁷⁰ Hurma, yağ ve keş karışımından yapılan bir tür yemek. Şâmî, VI, 238-39.

⁹⁷¹ Rivayetlerde ayrıca bahsi geçen yemeğin Hz. peygamber ve o anda yanında bulunan ashabı tarafından yendiğini ve hiçbir şey eksilmediği sonra tekrar iade edilip heyetin misafir olduğu sürece onların yemeye devam ettiği ve hiç eksilmediği geçer. Hatta Behrâlılara yemekle ilgili olanlar anlatılmış ve bu bereketin Rasûlullah sayesinde olduğu kendilerine haber verilmişti. Bunu öğrenen heyettekiler orada kelime-i şehadet getirerek Müslüman olmuşlardı. İbn Seyyidünnâs, II, 251; İbn Kayyım, IV, 200-201; Kastallânî, I, 320; Zürkânî, IV, 56; Nüveyrî, XVIII, 90.

⁹⁷² İbn Seyyidünnâs, II, 251; İbn Kayyım, IV, 200-201; Kastallânî, I, 320; Zürkânî, IV, 56; Nüveyrî, XVIII, 90.

⁹⁷³ İbn Sa'd, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 251; Şâmî, VI, 238-39; İbn Kayyım, IV, 200-201; Kastallânî, I, 320; Zürkânî, IV, 56; Nüveyrî, XVIII, 90; Temel, 117-118; Köksal, VII, 445-447.

Behrâ Heyeti memleketlerine döndükten sonra kabilenin tamamı Müslüman olmadı. Nitekim Hâlid b. Velid, Dûmet'ül-Cendel'e⁹⁷⁴ yaklaşınca (12/633) burada oturan Hıristiyan halk, Müslümanlara karşı Behrâ ve diğer Arap kabilelerinden yardım istedi. İslâm birlikleri kumandanı İyaz b. Ganm, Behrâ ve diğer gayrimüslim Arap kabileleri karşısında zor durumda kalınca Hâlid b. Velid'i yardıma çağırdı; o da Behrâlılar'a baskın yaptı ve mallarını ele geçirdi (13/634). Yermük Savaşı ve diğer savaşlarda Kelb, Tenüh, Lahm, Cüzâm ve Gassânilerle beraber Doğu Roma'nın müttefiki olarak kalan Behrâ Kabilesi mensupları, Suriye'nin fethinden sonra topluca İslâmiyet'i kabul ettiler.⁹⁷⁵

29. Benî Uzre Heyeti

Yemenli Benî Uzre, Huzâa'lılara mensup bir Arap Kabilesi'dir.⁹⁷⁶ Kabilenin nesebi Uzre b. Sa'dü Hüzeym b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. Hâfî (İlhâf, İlhâfî) b. Kudâa şeklindedir.⁹⁷⁷ Kabile mensupları, Medine ile Suriye arasında tarım ve hayvancılığa elverişli topraklarda yerleşmişlerdi. Suriye'nin Doğu Roma hâkimiyetine girdiği tarihten itibaren bu yörede yaşayan diğer kabilelerle birlikte adı geçen devlete bağlanan Uzreliler arasında Hıristiyanlık yayıldı. Hicretten önce Mekke'ye gelen Benî Uzre'den bir takım kimseler, Rasûlullah tarafından İslâm'a davet edildiyse de kabul etmediler. 2/623-24 yılından itibaren ilişki kurulmaya çalışılan ve Hicaz-Suriye arasındaki yolu kontrol eden Benî Uzre'den Mezkûr adlı bir kişi Dûmet'ül-Cendel Gazvesi'nde (5/626), aynı kabileden bir başka kişi de Zeyd b. Hârîse'nin Hismâ Serriyyesi'nde (6/627) Müslümanlara rehberlik etti. Uzreliler, Mûte Savaşı'nda (8/629) Doğu Roma'nın safında yer aldı.⁹⁷⁸

9/631 yılı Safer ayında Uzre Kabilesi'nden on iki kişilik bir heyet, Medine'ye geldi. Bu kişiler arasında Hamza (Cemre) b. Nu'mân el-Uzrî,⁹⁷⁹ Süleym b. Mâlik, Sa'd b. Mâlik, Mâlik

⁹⁷⁴ Şam'ın Medine'ye en yakın yerlerinden ve Medine'ye on beş günlük mesafede bulunan suyu bol, hurmalık ve ekinlik bir yer. Aynı zamanda o dönem için bir ticaret merkezi konumundadır. Hamevî, II, 487.

⁹⁷⁵ Özaydın, "Behrâ (Benî Behrâ)", *DİA*, V, 356.

⁹⁷⁶ Halebî, III, 272; Kalkaşendî, 359.

⁹⁷⁷ İbn Hazm, *Cemhere*, 447-450;

⁹⁷⁸ Hamevî, I, 203; Levi Della Vida, G., "Uzre", *İA*, XIII, 89-90; M. Lecker, "Udhra", *EP (İng.)*, X, 773-774; Sherifa Zuhur, "Udhra", *Encyclopaedia of World Muslims* (ed. N. Kr. Singh - A. M. Khan), Delhi 2001, IV, 1491-1493; Demircan, "Uzre (Benî Uzre)", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 258-259.

⁹⁷⁹ Hicaz halkından Uzrelilerin zekât ve sadakalarını toplayıp Rasûlullah'a getiren ilk kişidir. Allah Rasûlü, O'na Vâdi'l-kurâ'da, enine boyuna atının koşup yorulduğu yerden attığı kamçısının ulaştığı yeri yurt olarak sınırladı ve ona verdi. Cemre b. Numan, oraya konup vefatına kadar orada oturdu. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 349; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 367. Köksal, VII, 214.

b. Ebû Riyâh bulunuyordu. Gelen heyetin lideri Cemre b. Numan el-Uzrî idi ve Remle bt. Hâris'in konağında misafir edildiler.⁹⁸⁰

Uzre Heyeti üyeleri, Hz. Peygamber'in huzuruna geldiklerinde Cahiliye selâmıyla selâmladılar. Rasûlullah'ın kimlerden olduklarını sorması üzerine yabancı olmadıkları, Hz. Peygamberin dedelerinden olan Kusayy yolu ile anneleri tarafından akraba olduklarını söylediler. Benî Bekr ve Huzâalıları Mekke'den kendilerinin çıkardıkları ile de övündüler. Medine'ye gelen bazı kabilelerin yaptığı gibi bu şekilde bir açıklamada bulunmalarından maksatları Peygamber ile yakınlık kurmak istemeleri olmalıdır.

Rasûlullah, onları hoş bir şekilde karşılamış, kendilerini tanımadığını ve kendilerinin neden İslâm selâmı değil de Cahiliye selâmı ile selâm verdiklerini sormuştu. Sözcüleri henüz kendilerinin Müslüman olmadıklarını, İslâm hakkında bazı sorular sormak istediklerini ve kendisinden bazı taleplerinin olduğunu dile getirdi. Ardından İslâm dini ile alakalı birçok sorular sordular. Hz. Peygamber'de bütün sorularına cevap verdi. Sorularına tatmin edici cevaplar alan heyet üyeleri hep birlikte Müslüman oldular.⁹⁸¹

Uzrelilerin sorduğu sorulardan birisi dikkat çekicidir. Onlar memleketlerinde kâhin bir kadının bulunduğunu, ona bir takım konularda danıştıklarını söylediler ve bu konuda ne buyurduğunu sordular. Rasûlullah ise kâhinelere danışmanın ve putlar adına kesilenleri yemenin haram olduğunu söyledi. Yine sohbet esnasında Hz. Peygamber, Uzre heyetindekilere Şam'ın fethedileceğini ve Herakleios'un ülkesinden çıkıp korunabileceği bir yere kaçacağını da müjdeledi.⁹⁸²

Heyet üyeleri iki gün kadar Medine'de kaldılar. Ülkelerine dönerlerken Rasûlullah kendilerine hediyeler takdim etti. Ayrıca heyettekilerden her birisine de bir hırka giydirdi.⁹⁸³

Uzre Kabilesi'nden gelen elçilik heyetleri ile ilgili olarak diğer bir heyetten daha bahsedilir. Bu heyet, 9/631 yılında Medine'ye gelen ve reisleri Zemil b. Amr el-Uzrî⁹⁸⁴ tarafından Rasûlullah'ı öven bir şiir de kaleme alan⁹⁸⁵ heyettir. Heyet lideri görüşmeler esnasında Rasûlullah'a putlarından işittiği bir sesi sordu. Onun cin taifesinden bir ses olduğu cevabını aldıktan sonra diğer sorularını da yöneltti. Aldığı cevaplardan tatmin olmuş olmalı ki

⁹⁸⁰ İbn Sa'd, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 251; İbn Kayyım, IV, 201; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 345; Halebî, III, 272.

⁹⁸¹ İbn Sa'd, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; İbn Kayyım, IV, 201; Halebî, III, 272.

⁹⁸² İbn Seyyidünnâs, II, 252; İbn Kayyım, IV, 201; Halebî, III, 273. Köksal, VII, 212-214.

⁹⁸³ İbn Sa'd, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; Şâmî, VI, 327-328; İbn Kayyım, IV, 201; Halebî, III, 273; Köksal, VII, 212-214.

⁹⁸⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 870.

⁹⁸⁵ Şiirin metni için bkz. İbn Sa'd, I, 318.

sonunda Müslüman oldu. Rasûlullah, Zemil b. Amr'a taşıyacağı yetki ve sorumlulukların bir göstergesi olarak bir sancak, ayrıca kabilesini yönetmesi ve İslâm'ı tebliğ etmesi için bir ferman verdi.⁹⁸⁶ Zemil, bu sancakla daha sonra Sıffin savaşında Muâviye'nin yanında yer aldı.⁹⁸⁷ Hz. Peygamber'in Zemil'e yazdığı belgenin metni şu şekildedir;

“Bismillâhirrahmânirrahim

Allah'ın Rasûlü Muhammed tarafından Zemil b. Amr'a ve onunla birlikte Müslüman olanlara

Ben onu bütün kavmine gönderdim. Müslüman olan, Allah cemaatine dâhil olmuş bulunur; Müslümanlıktan kaçınanlara ise iki ay eman verilmiştir.

Buna, Ali b. Ebû Tâlib ve Muhammed b. Meslemeti'l-Ensâri şahittir”⁹⁸⁸

İrtidat hareketlerine katılmayan Uzreliler, fetihlerden sonra Suriye, Filistin ve Mısır'a, Endülüs'ün fethinden sonra da İspanya'ya yerleşmişlerdir.⁹⁸⁹

30. Benî Selâmân Heyeti

Kahtânilerden Kudâa'ya mensup bir Arap kabilesi olan Selâmân Kabilesi'nin nesebi; Selâmân b. Sa'd b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. Kudâa vasıtasıyla Kahtân'a ulaşır.⁹⁹⁰ Kahtânilerden Ezd, Hemdân, Mezhic ve Tay kabilelerinin de Selâmân adını taşıyan kolları vardır. Benî Selâmânlar Hayber, Vâdi'l-Kurâ ve Selâh taraflarında bir yer olan Cinâb'da otururlardı.⁹⁹¹

Selâmân Kabilesi'nden aralarında Habîb b. Amr es-Selâmânî'nin bulunduğu yedi kişilik bir heyet Şevval 10/Ocak 632 de Medine'ye geldiler. O sırada Rasûlullah bir cenazeye davet edilmişti. Bu sözden Rasûlullah'ın o esnada muhtemelen cenazeye katılmak için ya hazırlandığı ya da yolda olduğu anlaşılmaktadır. Heyet üyeleri, Hz. Peygamber ile tanışmışlar, arkada bıraktıkları kavimleri adına biat etmek için geldiklerini söylemişlerdi. Rasûlullah, hizmetkârı Sevbân'a misafirlerin, heyetlerin ağırlandığı yer olan Remle bt. Hâris'in konağında⁹⁹² ağırlandırmalarını emretti. Kendisi de işlerini hallettikten sonra öğle namazını kılıp evi ile minberi arasındaki gölgeliğe oturdu. Heyet üyeleri de gelip Rasûlullah'ın yanına

⁹⁸⁶ İbn Sa'd, I, 318; İbn Abdi'l-Berr, II, 564; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 260; Şâmî, VI, 327-328; Nüveyrî; XVIII, 91-92; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 870.

⁹⁸⁷ İbn Sa'd, I, 318; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 241-242,

⁹⁸⁸ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 179; Köksal, VII, 215.

⁹⁸⁹ Demircan, “Uzre (Benî Uzre)”, *DİA*, XLII, 258-259.

⁹⁹⁰ İbn Hazm, *Cemhere*, 486; Kalkaşendî, 300.

⁹⁹¹ Küçükbaşcı, “Selâmân (Benî Selâmân)”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 344-345.

⁹⁹² İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 465-466.

oturdular. Namaz, şer'i hükümler, okuma yolu ile tedavi edilme gibi İslâmî hükümlerden sorular sorup cevaplar aldılar. Ardından Müslüman oldular.⁹⁹³

Heyetin Rasûlullah ile görüşmeleri esnasında ondan istedikleri bir duadan da bahsedilir. Onlar uzun süredir kıtlık çeken Selâmân topraklarına yağmur yağması için Peygamber'den dua etmesini isteyince, Rasûlullah tek elini kaldırıp dua etti. Bunun üzerine heyettekilerden Habîb b. Amr elinin ikisini de kaldırıp dua etmesini ve böylesinin çokluk ifade ettiğini belirtmesi üzerine Hz. Peygamber gülümsedi ve iki elini de koltuk altları görününceye kadar kaldırdı.⁹⁹⁴

Benî Selâmân temsilcileri Medine'de üç gün kaldılar. Bu süre zarfında kendilerine devamlı ziyafet verildi. Vedalaşmak için mescide geldiklerinde Rasûlullah, Bilal-i Habeşî'ye kabiledekilere bahşiş vermesini emretti. Bilâl'de kendilerinden özür dileyerek yanlarında fazla mal olmadığını söyledi ve her birisine beşer ukiyye gümüş bahşiş verildi. Habîb b. Amr, Bilâl-i Habeşî'nin bu sözüne, "Bu ne kadar çok ve güzel mal" diyerek karşılık verdi. Aslında bu söz onların ekonomik durumlarının kötülüğünü anlatmasının yanı sıra heyetin nezaketini gösteriyordu. Ardından yurtlarına döndüler. Yurtlarına vardıklarında Rasûlullah'ın dua ettiği vakitte yağmur yağdığını gördüler.⁹⁹⁵

31. Benî Kelb Heyeti

Kudâa Kabilesi'nin alt kollarından olan⁹⁹⁶ Kelb Kabilesi'nin nesebi; Kelb b. Vebere b. Tağlib b. Hulvan b. İmran b. Halef b. Hafî b. Kudâa vasıtasıyla Kahtân'a ulaşır.⁹⁹⁷ Aslen Yemen menşeli olan Kelbliler, Suriye bölgesinde Dûmet'ül-Cendel,⁹⁹⁸ Tadmür, Sava ve Semâve civarında oturuyorlardı. Cahiliye Dönemi'nde Kelbliler de Kudâalılar gibi Dûmet'ül-Cendel'de bulunan Ved' adındaki puta tapıyorlardı. Bu devirde Kelblilerden kahramanlığı ile tanınan Züheyr b. Cenab, Gatafânların Mekke'deki Kâbe gibi bir mabet yaptıklarını duymuş ve onlarla savaşım mabetlerini yıkmıştır. Rasûlullah, Kelb'in kollarından Benî Abdullah'ı peygamberliğin 10. yılında (631) taşıdığı "Allah'ın kulu" anlamındaki isminden dolayı överek

⁹⁹³ İbn Sa'd, I, 318-319; Halebî, III, 278; Zürkânî, IV, 61; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 465-466.

⁹⁹⁴ İbn Seyyidünnâs, II, 257; İbn Kayyım, IV, 211-212; Halebî, III, 278; Zürkânî, IV, 61-62.

⁹⁹⁵ İbn Sa'd, I, 318-319; İbn Seyyidünnâs, II, 257; İbn Kayyım, IV, 211-212; Zürkânî, IV, 61-62; Nüveyrî, XVIII, 92; Halebî, III, 278; Şâmî, VI, 290-291; Köksal, VIII, 52-54.

⁹⁹⁶ Kalkaşendi, 408.

⁹⁹⁷ İbn Hazm, *Cemhere*, 456,479; Kalkaşendi, 408.

⁹⁹⁸ Arabistan'ın kuzey ucunda ki bu yer, kuzeyden ve güneyden gelen kervanların kesiştiği noktada bulunurdu. Aram ve Babil'den gelen yollarla Mısır ve Hindistan'dan gelen yollar bu noktada kesiştiği için o dönemde çok önem taşıyan bir yerdi. Hatta Mekkelilerin bile, Suriye'ye ya da Irak'a gitmek üzere yollarını ayırmadan önce, buraya kadar çıkmaları gerekiyordu. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 440.

İslâm'a davet etmiş ancak ret cevabı almıştı. Mekke döneminde Zeyd b. Hârise ve Dıhye b. Halife gibi Kelb Kabilesi'ne mensup bazı kişiler Müslüman olmuşlardır.⁹⁹⁹

İbn Sa'd, Kelb Kabilesi'ne ait elçiler ile ilgili bahsinde Amr b. Cebele ve Benî Rakkâş boyundan olan Âsım adında bir kişinin Rasûlullah 'a gelmesi ve Müslüman olmalarını ele alırsa da bunların geliş ve dönüş şekillerine bakıldığında bireysel bir ihtida olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁰⁰

Kelb Kabilesi'ne ait asıl heyet ise 9/631 yılında Hârise b. Katan ve Hamel b. Sa'dâne'den oluşan iki kişilik heyettir¹⁰⁰¹. Hz. Peygamber ile olan görüşmelerinden sonra Müslüman olan Hamâle b. Sa'dâne'ye, Rasûlullah bir sancak bağladı. Hamâle, Sıffîn Muharebesi'nde Muaviye'nin yanında bu sancak ile yer almıştır. Ayrıca Rasûlullah, heyet üyelerinden Hârise b. Katan için de bir belge¹⁰⁰² yazdı.¹⁰⁰³

Kelb Kabilesi heyetleri ile ilgili olarak Ureynerlerden de bahsedilmesi gerekmektedir, zira Ureynerler, Kelblerin bir koludur. 6/627 yılın 10. ayında, sekiz kişilik bir Ureyne heyetinin Medine'ye geldiği ve İslâm'a geçtiği bildirilmiştir. Kısa bir süre sonra çölde yaşamaya alışık oldukları için Medine'nin havasının kendilerine dokunduğundan şikâyet eden bu kişileri Rasûlullah, Medine'ye altı mil uzakta bulunan Kûba taraflarına, tedavi amaçlı olarak gönderdi. Ayrıca onların burada bulunan develerin sütüyle beslenmelerine izin verdi. Aradan bir süre geçip tekrar eski güçlerine kavuşunca, oradaki develeri de yanlarına alıp (gasp edip) yola koyuldular. Bunun üzerine develerin çobanlığını da yapan Rasûlullah azatlısı Yesâr onlara yetişip develeri almaya çalışınca Yesâr'ı yakaladılar. El ve ayaklarını kesip ölünceye kadar diline ve gözlerine diken batırdılar. Haber, Rasûlullah gelince hemen Kürz b.

⁹⁹⁹ Lammens, H., "Kelb", İA, VI, 548-549; Fück J. W. - A. A. Dixon, "Kalb b. Wabara", EI² (İng.), IV, 492-494; Özkuyumcu, "Kelb (Benî Kelb)", DİA, İstanbul 2002, II, 5, 203-204.

¹⁰⁰⁰ İbn Sa'd, I, 320; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 81; Şâmî, VI, 342-43.

¹⁰⁰¹ Hârise'nin kardeşi Hısn da onlarla birlikte geldiğine dair rivâyetler vardır. İbn Abdi'l-Berr, I, 309; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 227.

¹⁰⁰² Belgenin metni şu şekildedir;

"Rasûlullah Muhammed'den, Hârise İbn Katan'ın velayeti altında Kelb Kabilesi'ne bağlı kolların oturduğu Dûmet'ül-Cendel ve civarı sakinlerine fermanıdır.

Yer altı kaynaklarıyla sulanan bütün araziler bize, yerleşim birimlerindeki hurmalıklar ise size ait olacaktır. Akarsularla sulanan araziler öşür (1/10) vergisine, kuyu ve sarnıç suları ise yarım öşüre (1/20) tâbi olacaklardır. Otlak hayvanlarınızdan hiçbir vergi alınmayacaktır. Vergi hesaplanmasında ortaya çıkan küsuratlar da dikkate alınmayacaktır. Namazlarınızı vaktinde kılacak ve zekât vergilerinizi gereği gibi ödeyeceksiniz. Otlaklar size hiçbir zaman yasak edilmeyecek, evlerinizdeki araç-gereçler de öşür vergisine tâbi olmayacaktır. Bunlarla ilgili her hususta size garanti ve güvence verilmiştir. Bunun karşılığında, bize karşı hep iyi muamelede bulunacak ve verilen görevleri en güzel şekilde yerine getireceksiniz. Bütün bu koşullar, Allah ve Rasûlü'nün zimmet ve teminatı altındadır. Allah ve burada hazır bulunan Müslümanlar bu (yazıya) şahittirler" Hamidulah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 191.

¹⁰⁰³ İbn Sa'd, I, 320; İbn Abdi'l-Berr, I, 309; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 452, 533.

Câbir el-Fihri komutasında bir seriyye ile peşlerinden gönderdi. Bunlar izleri sürülerek bulunup Medine'ye getirildiler ve Semhûdî'nin ifadesine göre,¹⁰⁰⁴ Medine'nin Cummâvât adlı tepelik bölgesinin batısında bulunan Fayfâ el-Habâr'da hak ettikleri cezaya çarptırıldılar.¹⁰⁰⁵

Ridde hareketlerinde ve sonrasında Kelblilerle ilgili önemli bir olaya rastlanmamaktadır. Ancak Hz. Osman'ın, Nâile adında Kelbli bir hanımla evlenmesi, daha sonraki yıllarda görülen Kelblilerle Emevîler arasındaki yakınlığın başlangıcı olarak kabul edilebilir.¹⁰⁰⁶

32. Benî Cerm Heyeti

Kaynaklarda Cerm Kabilesi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak İbn Sa'd'ın biyografiler bölümünde Amr b. Selimetü'l-Cermî'nin biyografisini anlatırken değindiğine göre yol üzerindeki bir subaşında bulunmalarından dolayı, gelen geçen kervanlar buraya uğrarlardı. Cerm halkı da bu konuklardan gerek Medine gerekse diğer yöreler hakkında bilgi toplamaktaydılar.¹⁰⁰⁷

Yukarıda bahsedilen Cermli Seleme oğlu Amr'ın bildirdiğine göre; kabile halkı, Mekke'nin fethine kadar Müslüman olmamasına rağmen gelip geçen kervanlardan Hz. Muhammed (sav) ile ilgili haberleri ve gelişmeleri dikkatle takip ediyordu. Yoldan geçenlerden bir Peygamberin çıktığına dair haberler alıyorlar, fakat “Bekleyin, eğer o kavmine karşı galip gelirse, doğru söyleyen biridir ve peygamberdir” diyerek birçok kabilenin yaptığı gibi beklemede kalıyorlardı. Bu sıralarda küçük yaşına rağmen Amr b. Selime, İslâmiyet'e büyük bir ilgi duymuş, kabilesini ziyaret eden Müslümanlardan öğrendiği birçok Kur'ân ayetini ezberlemişti. Mekke fethedilip, herkes İslâm'a girmek için yarışa girdiği 9/631 yılında Amr b. Seleme'nin babası, kabilesinin Müslüman olduğunu bildirmek üzere Rasûlullah'a gitti. Ne kadar olduğu belirtilmemekle birlikte uzun bir müddet Medine'de, Hz. Peygamber'in yanında kaldıktan sonra kavmine döndü. Kavmi onu karşıladığında, onlara, “Yemin olsun ki ben Allah'ın gerçek Rasûlü'nün yanından geldim. O size şunları şunları yapmanızı, şunları şunları yapmamanızı emrediyor, ayrıca şu vakitlerde şu şekilde namaz kılmanızı, falan vakitte de şu şekilde namaz kılmanızı bildiriyor. Namaz vakti girince biriniz

¹⁰⁰⁴ Semhûdî, IV, 1314.

¹⁰⁰⁵ İbn Hişâm, IV, 290; Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 220-223; İbn Sa'd, II, 95-96; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 378; Kastallânî, I, 16; Semhûdî, IV, 1314; Özdemir, Serdar, *Hz. Peygamberin Seriyeleri*, Rağbet Yay., İstanbul 2001, 136-137.

¹⁰⁰⁶ Özkuyumcu, “Kelb (Benî Kelb)”, *DİA*, II, 5, 203-204.

¹⁰⁰⁷ İbn Sa'd, IX, 86-87.

ezan okusun. Sizden en çok Kur'ân'ı bileniniz de imam olsun buyurdu” dedi. Kabile üyeleri arasında Seleme b. Amr'dan daha çok Kur'ân bilen bulamadılar ve huzurlarına çağırıp yaşının küçük olmasına rağmen¹⁰⁰⁸ arkasında namaz kılmaya başladılar¹⁰⁰⁹. Seleme b. Amr, imamlık yaptığı sırada eski küçük bir elbisesinin olduğunu ve imamlık yaparken secdeye gittiğinde arkasının açıldığını ve oradaki bir kadının uyarısı ile kendisine *kâmis* denilen, Bahreyn dokumasından bir gömlek giydirdiklerini anlatılır ve Seleme'nin “O gömleğe sevindiğim kadar hiçbir şeye sevinmedim” dediği edilmektedir.¹⁰¹⁰

İbn Sa'd bir diğer rivâyette ise ayrıntılarını aktarmamakla birlikte Benî Cerm'den, Eskâ b. Şüreyh ile Heyze b. Amr isimli iki kişinin kavimlerini temsilen Hz. Peygamber'e geldikleri ve Müslüman olduklarını bildirir. Ayrıca Rasûlullah'ın kendilerine bir yazı verdiğini de belirtir.¹⁰¹¹

33. Benî Ezd-i Surad ve Benî Cüreş Heyetleri

Kabilenin ismi kaynaklarda Ezd veya Esd olarak da geçmektedir. Ezdliler Kahtân soyundan gelmekte olup dört ana kola ayrılmaktadır. Bunlar; Yemen ve Surad bölgesinde yaşayan Şenue, Suriye ve Arabistan'da yaşayan Gassân, Teslis civarı ve Surad Dağlarında yaşayan Surad ve Umman bölgesinde yaşayan Umman'dır.¹⁰¹²

Burada ilk olarak Kahtânilerin Kehlan kolundan gelen Surad Ezdlileri üzerinde durulacaktır. Surad ve Cüreş kabilelerini birlikte ele alınmasının sebebi ise Cüreşlilerin, Suradlılar eli ile Müslüman olmalarıdır.

Surad Heyeti, 10/632 yılında, Surad b. Abdullah Ezdî'nin başkanlığında, on kişiden fazla olarak Medine'ye geldi ve Ferve b. Amr Beyâdî'nin evinde misafir olarak konakladı. Ev sahibi Ferve b. Amr onlara sıcaklık gösterip onların hizmetinde bulunmuş ve burada muhtemelen ilk eğitimleri de yapmış olmalıdır. Heyet, Medine'de kaldıkları yaklaşık on günlük süre içinde Rasûlullah ile görüşüp İslâmiyet'e dair bilgiler almışlardı. Görüşmelerin gerçekleştiği bu süre zarfında, Ezdlilerin tavır ve konuşmaları Hz. Peygamber'in dikkatini çekmiş, hoşuna gittiğini belli etmiştir. Rasûlullah, kabilenin en faziletlisi olarak kabul edilen

¹⁰⁰⁸ İbn Sa'd, burada çocuğun yaşının altı olduğunu bildirmesi rivâyet üzerinde şüpheler doğurmaktadır. Rivâyetin geneli doğru olabilmekle birlikte yaşı yanlış aktırılmış olmalıdır. İbn Sa'd, I, 322.

¹⁰⁰⁹ İbn Sa'd, I, 322, IX, 86-89; Ahmed b. Hanbel, V, 30.

¹⁰¹⁰ İbn Sa'd, I, 322, IX, 86-89; Ahmed b. Hanbel, V, 30; Uğur, Mücteba, “Amr b. Sâlim”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 91; Köksal, VI, 491-493.

¹⁰¹¹ İbn Sa'd, I, 322.

¹⁰¹² Bekrî, I, 90; Hamevî, III, 104-105; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 61; Algül, “Ezd (Benî Ezd)”, *DİA*, XII, 46-47.

Surad b. Abdullah Ezdî'yi, kavminden Müslüman olanların başına emir olarak tayin etti ve ona, yanında bulunan arkadaşlarına hayırla muamele etmesini, kabilesinden Müslüman olanlar ile birlikte komşu oldukları civar kabileler ile de cihat etmesini emretti.¹⁰¹³

Bu emir doğrultusunda Surad ve arkadaşları kavimlerine döndükten sonra bir ordu kurdu ve o zaman sağlamca koruma altına alınmış olan müstahkem Cüreş Kabilesi'nin topraklarına gelerek onları İslâmiyet'e davet etti. Kaynaklarda Sûrad'ın ordusunun kaç kişi olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır, fakat bu ordunun müstahkem bir kale içindeki Cüreş'i kuşatacak kadar büyük bir ordu olması gerekmektedir.¹⁰¹⁴

Cüreş Kabilesi ise, Bi'se Vadisi'nde Şeker (Hamüme) Dağı'nın batısında ve Ebhâ Şehri'nin güneydoğu yönünde yaşarlardı. Taîf'in güneyinde bulunan yukarı Necd bölgesinde, Cüreş denilen bölge birçok vadiden akıp gelen derelerle sulanırdı. Cüreş şehri, müstahkem bir kale (*medînetu'l-muğlaka*) haline getirilmişti ve vaktiyle göçebe durumdaki birçok kabilenin mensupları burada yerleşik bir düzen kurmuşlardı. Mezhic Kabilesi'nin taptığı put olan ve Kur'ân'da adı geçen Yeğus putunun bulunduğu tapınak da bu şehirde idi. Arabistan'da bölgenin şöhretini sağlayan husus ise cins develeri, üzümleri ve deri mamullerinin yanında bilhassa harp malzemelerinde o vakte göre gelişmiş tekniklere sahip olmasıydı. Mancınık ve kuşatmalarda kale duvarlarına kolayca yaklaşmayı sağlayan debbabe gibi araçlar burada imal edilir, çevre kabileler bunları yapmayı ve kullanmayı öğrenmek üzere Cüreş'e adamlar gönderirlerdi. Nitekim Hz. Peygamber de Taîf'i kuşattığı zaman (8/630) buradan mancınık ve debbabe getirterek kullandı.¹⁰¹⁵ Bu bakımdan daha öncede bazı Arap kabileleri tehlike ile karşılaştıklarında buraya gelip sığınarlardı. Müslümanların kendi üzerlerine geldiğini zenneden Has'am Kabilesi'de buraya sığınmıştı.¹⁰¹⁶

Surad b. Abdullah Ezdî'nin İslâm'a davetini Cüreş halkı olumsuz karşılamış ve Surad da kaleyi bir ay süre ile kuşatma altında tutmuştur. Bir aylık muhasaradan sonuç alınamayınca, Surad yenilmiş süsü vermek için askerlerini Yemen'e ait olan Şeker Dağı'na çekildi. Bunu bir yenilgi olarak algılayan Cüreşliler kalelerinden çıkarak Surad ve adamlarının peşine düştüler. Taktığının işe yaradığını anlayan Surad askerlerini aniden geri döndürmüş ve Cüreş askerlerinin üzerine saldırtmıştır. Daha ne olduğunu anlamadan

¹⁰¹³ İbn Hişâm, IV, 322; İbn Sad, I, 323-324, VIII, 74; İbn Kayyım, IV, 171; Şâmî, VI, 221-222; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 62; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 423.

¹⁰¹⁴ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 62.

¹⁰¹⁵ İbn Hazm, *Cemhere*, 436, 478; Hamevî, II, 9, 126; III, 357; Kalkaşendî, V, 40; Önkâl, "Cüreş", *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 137.

¹⁰¹⁶ İbn Hişâm, IV, 322-324; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 182-183.

aralarında çok şiddetli bir savaş başlamış ve Cüreşlilerin birçoğu öldürülmüş kalanları ise esir edilmişti.¹⁰¹⁷

Bu esnada ise diğer bir olay Medine’de yaşanmaktaydı. Cüreş muhasarası başlamadan önce Cüreşliler, Hz. Peygamber’in durumunu tahkik etmek, hatta İbn Kayyım’a¹⁰¹⁸ göre ayrıca Hz. Peygamber’den otlak istemek üzere iki kişiyi Medine’ye göndermişlerdi.¹⁰¹⁹

Cüreş elçilerinin Medine’ye ilk geliş zamanları ve ilk temasları hakkında bir bilgi bulunmamaktadır, fakat temasları ile ilgili olarak şu bilgiler verilir. Rasûlullah, akşamüzeri mescitte ashâbı ile otururken, “Şeker Allah’ın beldelerinden hangisidir?” diye sordu. Bunun üzerine iki Cüreşli ayağa kalkarak, “Ya Rasûlullah bizim memleketimizde Keşer denilen bir dağ vardır. Cüreşliler onu bu isimle anarlar” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Orası Keşer değil Şeker’dir” buyurdu. Soruya şaşırان Cüreşliler, “Ya Rasûlullah orada ne vardır? (durumu nedir?)” diye sordular. Rasûlullah, “Şimdi onun yanında Allah’ın develeri kesiliyor” diye cevap verdi.

Bunun üzerine o iki adam olayı anlamamışlar ve Hz. Ebû Bekir veya Hz. Osman’ın yanına tepkisizce oturmuşlardı. Onlar da Cüreş delegelerine, “Yazık size! Peygamber şimdi size, kavminizin öldürüldüklerini haber veriyor. O halde kalkınız, Rasûlullah’a gidiniz ve ondan kavminizi bu ölümden kurtarması için Allah’a dua etmesini isteyiniz” dediler. Cüreş temsilcileri kalkıp Hz. Peygamber’in yanına gittiler ve durumu izah edip kendisinden bu musibeti kaldırması için Allah’a dua etmesini istediler. Hz. Peygamber’de “Ey Allah’ım! bu musibeti onların üzerinden kaldır” şeklinde dua etti.

Cüreşli heyet bu haber üzerine memleketlerine dönmek için acele ettiler ve ayrıldılar. Kavimleri ile yaptıkları istişareden, Hz. Peygamber’in haber verdiği gün ve zamanda savaşın vuku bulduğunu anladılar. Olanları ve Rasûlullah’ın olay hakkında nasıl haber verdiğini kavimlerine anlatınca Cüreş halkı İslâmiyet’i kabul etti ve Müslüman olduklarını haber vermek üzere Medine’ye yeniden bir heyet gönderdiler.¹⁰²⁰

Müslüman olarak tekrar Medine’ye gelen bu Cüreş Heyeti’ni Hz. Peygamber çok güzel karşıladı ve “Yüz bakımından insanların en güzeline, kavuşma yönünden en doğrusuna, en güzel sözlülerine ve emanet bakımından en büyüklerine merhaba” diyerek iltifat etti. Onlara

¹⁰¹⁷ İbn Hişâm, II, 234, IV, 125; İbn Sa’d, I, 323-324; Taberî, III, 158; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, III, 17; İbn Seyyidünnâs, II, 242; Halebî, III, 261; Beyhakî, V, 373; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 412.

¹⁰¹⁸ İbn Kayyım, IV, 171.

¹⁰¹⁹ İbn Sa’d, I, 324; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 182-183; Şâmî, VI, 221-222.

¹⁰²⁰ İbn Hişâm, IV, 323; İbn Kayyım, IV, 171; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 182-183; Halebî, III, 262.

verdiği değeri göstermek için “Ben sizdenim, siz de bendensiniz” dedi. Ardından “*mebrûr*” kelimesini Cüreşlilere savaş parolası yaptı.¹⁰²¹ Heyet ile birde antlaşma yapılmıştır. Anlaşmanın metni şu şekildedir;

“Bu, Cüreş halkı lehine, Rasûlullah tarafından çıkarılmış bir fermanıdır.

İslâm’a girdikleri sırada sahip oldukları ve otlak olarak kullanılan alanlar yine onların mülkiyetinde kalacaktır. Kim sahiplerinin rızası olmaksızın burada kendi sürüsünü otlatmaya kalkarsa, mallarını ölmüş bilsin.

Has’am Kabilesi’nden Zuheyr b. Hamâse’ye gelince, Onu alınız, zira o onların elinde rehine olarak bulunuyordu.

Buna Şahit Ömer b. Hattab ve kaleme alan Mu’âviye b. Ebî Sufyân’dır”.¹⁰²²

M.Hamidullah, Hasam Kabilesi’nin Müslüman olması ile Cüreş’in Müslüman olması arasında bağlantı kurmaktadır.¹⁰²³ Fayda ise buna itiraz ederek Cerîr b. Abdullah Becelî’nin faaliyetlerini delil olarak gösterir. Burada M. Hamidullah’ın kasdettiği yukarıda da belirtildiği üzere, Surad’ın askerleri ile birlikte kendi üzerlerine geldiğini sanan ve Cüreş’e sığınan Hasamlılar olsa gerektir. Yoksa bütün Hasam Kabilesi’nin Müslüman olması değildir.

Belâzurî, Tabela ve Cüreş halkının savaşız teslim olduklarını ve devamında Peygamber’in onları yerlerinde bıraktığını belirtir.¹⁰²⁴ Yine yapılan antlaşmaya göre ergenliğe girmiş her erkekten bir dinar alınmasını ve Müslümanları misafir etmelerini şart koştuğunu yazar.¹⁰²⁵ Buna dayanarak Caetani’nin Cüreş halkının savaşız olarak teslim olduğu şeklinde iddia ortaya atmış,¹⁰²⁶ M. Fayda ise bu iddialara ayrıntılı olarak cevap vermiş ve Cüreş’in savaş yolu ile teslim olduğunu kaynaklara dayanarak ispatlamıştır.¹⁰²⁷

İslâm idaresine bağlanan bölgeye Hz. Peygamber, Ebû Süfyân b. Harb’i vali tayin etmiş, bir başka zaman Cüreşlilere yazdığı mektupta da henüz olgunlaşmamış hurma ile kuru hurmayı birbirine karıştırarak nebîz¹⁰²⁸ yapmalarını yasaklamıştır.¹⁰²⁹

¹⁰²¹ İbn Sa’d, I, 324; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 182-183; Şâmî, VI, 221-222.

¹⁰²² Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 185.

¹⁰²³ Muhammed Hamidullah’in iddiaları için bkz. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 424.

¹⁰²⁴ Belâzurî, *Fütûhu’l-Büldân*, 67.

¹⁰²⁵ Belâzurî, *Fütûhu’l-Büldân*, 67.

¹⁰²⁶ Caetani, VII, 41-45.

¹⁰²⁷ Mustafa Fayda’nın itirazları için bkz. Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 63.

¹⁰²⁸ Kuru üzüm, kuru hurma, arpa ve darı gibi maddelerden elde edilen bir içki türü. Ayrıntılar için bkz. Bozkurt, Nebi, “İçki”, *DİA*, XXI, 455-456.

¹⁰²⁹ Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 185/a; Önkâl, “Cüreş”, *DİA*, VIII, 137.

34. Ezd-i Uman Heyeti

Ma'rib Seddi'nin M. 542 yılında yıkılmasının ardından bu bölgeye yerleşen ve Ezdlilerin bu koluna adına veren Umman; Hint Denizi ile Yemen Sahili arasında, Basra Körfezi'nin darlaştığı yerdeki Arap şehirlerinin büyüklerinden olup, Hecer'in doğusundadır.¹⁰³⁰ İslâmiyet ortaya çıktığı zaman burada İran kolonisi halindeki mahallî hâkimiyet, Uman Ezdlilerinin elinde bulunuyordu. Rasûlullah döneminde burada Ceyfer ve Abd adında iki kardeş ortak hükümdarlık yapmaktaydı ve iki hükümdarın babaları olan Culandâ, İran İmparatoru tarafından Uman hükümdarı olarak tanınmıştı. Arabistan'ın en büyük fuarlarından ikisi de bu bölgedeki Daba ve Suhâr liman şehirlerinde kurulurdu.¹⁰³¹

Rasûlullah, Zilkade 8/Şubat-Mart 630'da hükümdarlara gönderdiği mektuplardan birisini¹⁰³², Uman Melikleri Ceyfer ve Abd kardeşlere gönderdi.¹⁰³³ Mektubu götürme görevini ise iyi bir siyasetçi olduğu bilinen Amr İbnü'l-Âs¹⁰³⁴ ve Ebû Zeyd el-Ensârî'ye verdi. Hz. Peygamber, Uman halkının Müslüman olmaları halinde Amr İbnü'l-Âs'ın yönetim işleri ile uğraşmasını, zekât, sadaka, cizye işlerine bakıp davalar ile ilgilenmesi, Ebû Zeyd'in ise İslâmî ilimler konusunda öğretmenlik yapmasını tembihledi.¹⁰³⁵ Amr ve Ebû Zeyd, Umman'a vardıktan bir süre sonra ilk olarak önce Abd sonra Ceyfer ile görüştü ve Hz. Peygamber'in mektubunu onlara ilettiler. Birçok gidip gelmeli görüşmenin ardından iki kardeş İslâmiyet'i kabul ettiler ve Amr İbnü'l-Âs ile Ebû Zeyd, Rasûlullah'ın vefatına kadar Umman'da kaldılar.¹⁰³⁶

Bir süre sonra içlerinde Esed b. Yebrâh et-Tâhî'nin de bulunduğu bir heyet, Medine'ye geldi. Görüşmeler esnasında Rasûlullah'tan işlerini yürütecek bir adam göndermesini istediler. Asıl adı Müdrik b. Hût olan Mahrabe el-Abdi, kendisinin onları tanıdığını, zamanında kendisine bu kabilenin iyilikleri dokunduğunu söyledi ve Uman Ezdlileri üzerine

¹⁰³⁰ Hamevî, IV, 150.

¹⁰³¹ Phillips, Wendell., *Oman: A History*, Beyrut 1971, Librairie du Liban, 75-78; Smith, G. R. - Bosworth, C. E. - C. Holes, "Umân", *EP* (İng.), X, 814-818; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 129.

¹⁰³² Mektubun metni ve kaynaklar için bkz. İbn Sa'd, I, 250-251; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 76.

¹⁰³³ İbn Sa'd, I, 250; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 89.

¹⁰³⁴ Mekke'nin önde gelen tüccarlarından olan Amr, İslâm'dan önce de Mısır ve Habeşistan'a sık sık giderdi. Muhtemelen Umân'daki fuarlara da katılmıştı ve tıpkı Necâşî'yi tanıdığı gibi, bu ülkenin hükümdar ailesini de şahsen tanımaktaydı. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 343-344.

¹⁰³⁵ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 89.

¹⁰³⁶ Görüşmelerin ayrıntıları için bk; İbn Hişâm, IV, 254; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 89; İbn Sa'd, I, 250; İbn Seyyidunnâs, II, 267-268; İbn Kayyim, IV, 235-238; Kastallânî, I, 294; Taberî, III, 102; Halebî, III, 301-302; İbnü'l-Cevzî, II, 741; Süheylî, VII, 521.

kendisini görevlendirmesini istedi. Hz. Peygamber de, Mahrame el-Kelbî'nin bu istediğini kabul etti ve onlarla birlikte Umman'a gönderdi.¹⁰³⁷

Umman Ezdlerinden gelen bir diğer heyet ise; Seleme b. Iyaz el-Ezdî'nin¹⁰³⁸ de içinde bulunduğu heyettir. Görüşmeler esnasında heyettekiler, Rasûlullah'a nasıl ibadet ve dua edeceklerini sordular. O da soruları cevapladıktan sonra kendileri için dua etmelerini istediler. Bu görüşmelerin ardında heyettekiler Müslüman oldular.¹⁰³⁹

Amr İbn As'ın görüşmelerinden sonraki olayların seyrine dikkat edildiğinde; her ne kadar Uman halkının bu süreçte Müslüman olduğu kaynaklarda geçse de sonraki rivâyetlerde, özellikle Seleme b. Iyaz el-Ezdî'nin de bulunduğu heyet örneğinde olduğu gibi bütün Uman halkının Müslüman olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca farklı zamanlarda farklı grupların gelmesi de tam olarak siyasi bir bütünlüğün olmadığı hissini yansıtmaktadır.

Gelen bu heyetler hakkında kaynaklardaki bilgilerin yetersizliği nedeniyle, ne zaman geldikleri, kaç kişi oldukları, nerede konaklayıp onlara ne gibi hediyeler verildiği ile ilgili ayrıntılı bilgiler mevcut değildir.

Peygamber sonrası Uman bölgesinde ortaya çıkan irtidat olaylarında Lakî b. Malik Zût-Tâc başkanlığında Ezd Kabilesi, zekâtı da bahane ederek isyan etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir'in Huzeyfe b. Mihsan el-Bârîkî ile İkrime b. Ebî Cehil b. Hişâm kumandasında göndermiş olduğu ordular ile tekrar itaat altına alındılar.¹⁰⁴⁰

35. Benî Gassân Heyeti

Benî Gassânlar, Kâhta'nın soyundan gelen Ezd Kabilesi'ndendir. Gassân, Yemen'in Me'rib Seddi'nde, Zebid¹⁰⁴¹ ve Rimâ¹⁰⁴² arasında bir sudur.¹⁰⁴³ Mazin b. Esed b. Gavs ... Ya'rüb b. Kâhtan'ın soyundan gelen kabilelere, Gassân suyundan içtikleri için Gassân adı verilmiştir.¹⁰⁴⁴ Arabistan'ın birçok yerinden olduğu gibi Gassân Kabilesi'nden de bazı kimseler Hicretten önce Mekke'ye geliyor ve ticaret yapıyorlardı. Peygamber bu kişilerden

¹⁰³⁷ İbn Sa'd, XXXVI, 336.

¹⁰³⁸ İbn Hacer, heyetin içinde Cârûd el-Abdî'nin de bulunduğunu ve Rasûlullah'ın onlar daha sorularını sormadan ne soracaklarını bildirdiğini rivayet eder. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 395.

¹⁰³⁹ İbn Sa'd, I, 336.

¹⁰⁴⁰ Belâzuri, *Fütûhu'l-Büldân*, 89; Taberî, IV, 131-132; Bilge, "Uman", *DİA*, XLII, 140-144; Arı, *Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 139-140.

¹⁰⁴¹ Yemen'in Husayb şehrinin bir vadisidir. Şehir vadi ismiyle anılagelmiştir. Hamevî, III, 131.

¹⁰⁴² Yemen vadilerinden bir vadi olup alt tarafında Gassân diye anılan bir su bulunmaktadır. Hamevî, III, 68; Kalkaşendî, 333.

¹⁰⁴³ İbn Hişâm, I, 10; Kalkaşendî, 388.

¹⁰⁴⁴ Kalkaşendî, 388.

ulaşabildiklerine İslâm'ı tebliğ etmiş fakat bunlardan hiçbirisi İslâmiyet'i kabul etmemişti.¹⁰⁴⁵ Hz. Peygamber, Gassânî emirlerinden Hâris b. Ebû Şemir'e 6/628 yılında İslâmiyet'e davet mektubu göndermiş, yine bir Gassânî olan Busrâ Emîri Şurahbîl b. Amr'a yolladığı Hâris b. Umeyr adlı elçi Mûte'de öldürülünce Mûte Seferi'ni tertip etmek mecburiyetinde kalmıştır.¹⁰⁴⁶

Gassân Kabilesi'nden üç kişilik bir heyet, Ramazan 10 /Aralık 631 de Medine'ye geldiler. Bu heyet üyeleri başta İbn Sa'd olmak üzere kaynaklarımızda hep üç kişi olarak bahsedilmiş ancak isimleri zikredilmemiştir. Heyettekiler Remle bt. Hâris'in evinde konakladılar.¹⁰⁴⁷

Rivâyeti aktaran râvinin Medine'ye indikleri zamanki psikolojileri çok dikkat çekicidir. Râvi'nin anlatışına göre heyettekiler, kendi aralarında konuşarak, "Bütün Arap heyetleri İslâm'ı tasdik etmişler (vâh bize), Arapların en kötüsü biz miyiz?" diyerek hayıflanmışlar, ardından Rasûlullah'ın yanına giderek onu tasdik edip Müslüman olmuşlar ve getirdiği her şeye iman ettiklerini ona söylemişlerdi. Yine, "Kavmimiz bize uyar mı, uymaz mı bilmiyoruz. Çünkü onlar saltanatlarının devamını ve Kayser'e yakın olmayı severler" şeklindeki ifadeleri bilinmekle beraber Hz. Peygamber'in bu söze ne cevap verdiği hakkında bir mâlumat yoktur. Ayrıca burada dikkati çeken diğer bir unsur ise heyettekilerin bütün Arapların heyetleri tabirini kullanmasıdır. Bu sözden anlaşıldığına göre birçok heyet o esnada Medine'de bulunuyordu. Bu da demektir ki o sıralarda Arabistan'ın her yerinden heyetler aynı zamanlarda Müslüman olmak üzere Medine'ye gelmişler, İslâm Devleti'nin otoritesini tanımışlar ve tâbiyetlerini bildirmişlerdir.

Rasûlullah diğer elçilik heyettekilerine verdiği gibi bu heyetkilerde de hediyeler verdi. Kalış süreleri bildirilmemekle birlikte bir süre Medine'de kaldıktan sonra ülkelerine döndükleri rivayet edilir. Heyet üyeleri Memleketlerine dönünce tahmin ettikleri üzere kavimleri onlara tâbi olmadı ve üçü de Müslümanlıklarını gizlemek zorunda kaldılar. İbn

¹⁰⁴⁵ Rasûlullah 'ın gidip davette bulunduğu kabileler; Âmir b. Sa'saa, Muhârib b. Hasafe, Fezâre, Gassân, Mürre, Hanîfe, Süleym ve Abs, Nadir, Bekkâ, Kinde, Kelb, Haris b. Kâb ve Uzre ile Hadramûtlulardır. Bunlardan hiçbirisi Hz. Peygamber'in davetini kabul etmemişlerdi. İbn Kayyım, III, 67-68.

¹⁰⁴⁶ Mûte savaşı için bkz. Vâkıdî, *Megâzî*, 414-428; İbn Hişâm, IV, 15; Buhârî, "Cihâd" 102, "Meğâzî" 44; Ahmed b. Hanbel, V, 299 İbn Sa'd, II, 131-133; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 380, İbn Abdilberr, I, 298; Diyarbekrî, II, 70; Taberî, III, 107, İbn Hazm, *Sîre*, 220, Beyhakî, *Delâil*, IV, 359, İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. 2, 234, İbn Seyyidünnâs, II, 153, Hamevî, V, 219-220; Vasiliev, A. A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Arif Müfit Mansel, 252; Watt, M., *Muhammad at Medina*, Clarendon Press, Oxford 1956, 53-55; Köksal, VI, 234-260; Özdemir, Serdar, *Hazreti Peygamber'in Seriyeleri*, 94-106; Buhl, F. "Muta", *El' (İng.)*, VII, 756-757; Algül, Hüseyin, "Mûte Savaşı", *DİA*, XXXI, 385-387; Ağırakça, Ahmet, "Gassânîler", *DİA*, XIII, 397.

¹⁰⁴⁷ İbn Sa'd, I, 324; İbn Seyyidünnâs, II, 256; İbn Kayyım, III, 62; Zürkânî, 4, 61.

Sad'daki rivâyete göre; bu heyettekilerin ikisi Müslümanlıklarını saklayarak vefat etmiş, üçüncüsü ise Yermük Savaşı senesi Hz. Ömer'le görüşmüş, Ebû Ubeyde ile karşılaşmış ona Müslüman olduğunu haber vermiştir. Ayrıca Ebû Ubeyde'nin bu zata birçok ikramlarda bulunduğu bildirmiştir.¹⁰⁴⁸

36. Benî Hâris b. Kâ'b Heyeti

Belhâris unvanı ile de anılan Mezhiclerin bir kolu olan Benî Hâris b. Kâ'b Kabilesi'nin ekseriyeti müşrikti. Kabileye adını veren Hâris b. Ka'b'ın soyu Amr b. Ule (İlle) b. Celd b. Mezhic yoluyla Kahtân'a ulaşır.¹⁰⁴⁹ Necrân'da yaşayan kabile Evfa, Ezd, Hemdân, Becîle ve Has'am kabileleriyle komşuydu. Cahiliye Dönemi'nde komşuları ve diğer kabilelerle yaptığı savaşların çoğundan galip çıkan Benî Hâris'in büyük bir bölümü müşrik olmakla beraber içlerinde Hristiyanlığı benimseyenler de vardı. Müşriklerin bir kısmı Yegûs,¹⁰⁵⁰ bir kısmı da Zülhalesa putuna tapardı. Kabilenin Hristiyan olan Benî Abdilmedan b. Deyyân kolu, Necrân'ın Kâbe'si (Deyr'ü-Necran) denilen büyük bir kilise inşa ettirmişti. Bazı tarihçilere göre bu kilise üç yüz parça deriden yapılmış bir çadırdı.¹⁰⁵¹

Mekke'nin fethi ve onu takip eden senede Arabistan'ın değişik yerlerinden birçok kabilenin Medine'ye gelerek Müslüman oldukları dönemde, Benî Hâris b. Kâ'b Kabilesi temsilcileri gelmemişti. Onların bu durumuna son vermek üzere Rasûlullah, Hâlid b. Velid'i bir grup asker ile Necrân'a gönderdi.¹⁰⁵²

Burada konuya başlamadan İbn Kayyım'ın açıklamış olduğu bir konuya değinmek faydalı olacaktır. Necrân halkı iki sınıftan oluşmaktadır. Bunlar; Hristiyanlar ve Hristiyan olmayan ümmîlerdir. Necrân Hristiyan Heyeti ile görüşmelerde iki bin elbise vergi ve diğer bazı konuları da içine alan kapsamlı bir sulh antlaşması yapılmıştır. Ümmîlere gelince; biraz

¹⁰⁴⁸ İbn Sa'd, I, 324; İbn Seyyidünnâs, II, 25; Şâmî, VI, 335; İbn Kayyım, IV, 211; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 55; Halebî, III, 277; Zûrkânî, IV, 61; Nüveyrî, XVIII 90; Köksal, VIII, 34-35; Temel, 117-118.

¹⁰⁴⁹ İbn Hazm, *Cemhere*, 416-417.

¹⁰⁵⁰ Kur'ân-ı Kerîm'de (Nuh 71/23) Nuh kavminin taptığı belirtilen ve Cahiliye döneminde de tapınılan putlardan birisidir. Yegûs'un, Sebe bölgesinde Curuf'ta yaşayan Murâd kabilesinin, daha sonra da Benî Guteyf'in putu olduğu da nakledilmektedir. Benî Murâd ile Benî Hâris b. Kâ'b arasında "Yevmü'r-Rezm" (redm) denilen ve Bedir Savaşı ile aynı tarihlere (2/624) rastlayan bir savaşın bu puta sahip olmak için yapıldığı bildirilmiştir. Kabileler, savaşlarda galip gelmek için bu putu da beraberlerinde götürüyorlardı. Bundan dolayı putun adıyla bu inanç arasında bağ kurulmakta ve Yegûs'un "yardım etmek" anlamındaki "gavs" kökünden geldiği söylenmektedir. İbnü'l-Kelbî, 8-36; Hamevî, V, 439; Wellhausen, J., *Reste Arabischen Heidentums*, Berlin 1897, 19-22; Jeffery, Arthur.; *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Oriental Institute, Baroda 1938, 291-292; Cevâd Ali, VI, 260-262; Smith, 43, 226; Nöldeke, T., "Arabs (Ancient)", *ERE*, I, 663; Harman, Ömer Faruk, "Yegûs", *DİA*, XLIII, İstanbul 2013, 388-389.

¹⁰⁵¹ Ağırman, Mustafa, "Hâris b. Ka'b (Benî Haris b. Ka'b)", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 197.

¹⁰⁵² Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 39.

sonra ayrıntıları ile anlatacağı üzere Hâlid b. Velid'in emrindeki ordu ile gönderildiği ve Rasûlullah'ın, "Cahiliye Dönemi'nde düşmanlarınıza ne ile galip geliyordunuz?" sorusunu sorduğu kimseler bunlardı.¹⁰⁵³

Hız. Peygamber, dört yüz kişilik bir kuvvetle Hâlid b. Velid'i, Rebîülevvel veya Rebîyülâhir 10/ Haziran-Temmuz 632'de Necrân'daki Benî Hâris b. Kâ'b üzerine gönderdi. Rasûlullah, Hâlid'e harbe başlamadan önce, kendilerini üç defa İslâm'a çağırmasını emretti. Hâlid b. Velid de yurtlarına varınca etrafa askerler göndererek Müslüman olmaları konusunda çağrılar yaptı ve Benî Hâris b. Kâ'b da davete uyup Müslüman oldular. Hâlid, savaşmaya gerek kalmayınca aralarına girip onlara İslâm esaslarını, Kur'ân'ı ve sünneti öğretti. Hâlid b. Velid, bu durumu Rasûlullah'a, Bilâl b. Hâris e-Huzemî¹⁰⁵⁴ ile gönderdiği bir mektupla bildirdi.

Mektubun metni şu şekildedir;

"Rahmân ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Allah'ın Rasûlü Peygamber Muhammed 'e, Hâlid b. Velid'den... Ey Allah'ın Rasûlü Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi senin üzerine olsun! Kendinden başka hiç bir ilâhın olmadığı Allah'a seninle beraber hamd ederim. Ey Allah'ın Elçisi! sen beni, Benî Hâris b. Kâ'b Kabilesi'ne gönderdin ve bana, onların yanına vardığım zaman üç gün harp etmememi ve onları İslâmiyet'e çağırmamı, Müslüman olurlarsa kabul etmemi ve kendilerine İslâm'ın esaslarını, Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünnetini öğretmemi, Müslüman olmazlarsa onlarla savaşmamı emrettin. Ben onların yanına vardım; Peygamberin bana emrettiği gibi kendilerine, 'Ey Benî Hâris Müslüman olunuz, selâmet bulursunuz' diyen süvariler göndererek onları İslâm dinini kabul etmeye çağırdım ve onlar da Müslüman oldular, savaşmadılar. Ben şimdi onların arasında oturuyorum ve kendilerine Allah'ın emrettiği şeyleri emrediyor, menettiği şeylerden de nehyediyorum. İslâm'ın esaslarını ve Peygamber'in sünnetini öğretiyorum. Allah Rasûlü'nün cevabı gelinceye kadar bu şekilde hareket edeceğim.

Ey Allah'ın Elçisi! Allah'ın selamı senin üzerine olsun".¹⁰⁵⁵

Rasûlullah'da Hâlid'e cevabî mektubunda,

¹⁰⁵³ İbn Kayyım, IV, 104.

¹⁰⁵⁴ Bu şahıs Müzeyne Kabilesi'nde olup Müzeyne Kabilesi'nden gelen bir heyet ile birlikte 5/626-627 senesinde Müslüman olmuştur ve Hâlid b. Velid'in bu seriyyesinin içinde bulunuyordu. 60/679-680 yılında, seksen yaşlarında vefat etmiştir. İbn Sa'd, V, 162; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 240.

¹⁰⁵⁵ İbn Hişâm, IV, 239-240; İbn Sa'd, I, 325; Taberî, III, 156; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 98; Diyarbekrî, II, 144; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 80.

“Rahmân ve Rahim olan Allah’ın Adiyle, Allah’ın Elçisi Muhammed’den Hâlid b. Veli’de, Sana selâm olsun! Kendinden başka hiç bir ilâhın olmadığı Allah’a seninle beraber hamd ederim. Benî Hâris b. Kâ’b’ların savaşımadan dâvet ettiğin İslâmiyet’i kabul ile Allah’tan başka İlah olmadığına ve Muhammed’in O’nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmiş olduklarım bildiren mektubun elçinle beraber bana ulaştı. Allah onlara hidâyet yolunu göstermiştir. Onları müjdele ve kendilerini uyar. Sen Medine’ye dön ve seninle birlikte onların bir heyeti de gelsin!

Allah’ın selâm ve rahmeti senin üzerine olsun”.¹⁰⁵⁶

Bunun üzerine Hâlid, onlardan bir heyetle birlikte Medine’ye geldi. Heyetteki kişiler arasında;

1. Kays b. Husayn Zü’l-Gussa,
2. Yezid b. Abdilmedân,
3. Abdullah b. Abdilmedân (İbn Hişâm’da geçmez),
4. Yezid b. Mühaccil,
5. Abdullah b. Kurâd,
6. Şeddâd b. Abdullah el-Kanâni
7. Amr b. Abdullah’ın isimleri sayılmaktadır.¹⁰⁵⁷

Rasûlullah’ın “Hintlilere benzeyen bu adamlar kimlerdir?”¹⁰⁵⁸ diye sorması üzerine “Benî Hâris b. Kâ’b’dır” denildi. Hz. Peygamber’e selâm verdiler ve şehadet getirdiler. İbn Sa’d burada rivâyeti kısa keserken İbn Hişâm ayrıntılı bir şekilde Hz. Peygamber ile aralarındaki diyalogu verir. Buna göre “Korkutulduktan sonra öne düşerek gelenler sizler misiniz?” şeklindeki soruyu dört kez tekrarlayarak sormasından, Rasûlullah’ın, bu kabilenin kendiliğinden Müslüman olmaya gelmedikleri için kızgın olduğu anlaşılmaktadır. Heyettekiler bu soruya ilk başta cevap verememişler dördüncü kez sorulması üzerine içlerindeki Yezid b. Abdü’l-Medân dört kez “Evet” diyerek bunu kabul etmişti. Bu cevaptan sonra Peygamber, şayet Hâlid b. Velid’in teklifini kabul etmemiş olsalardı, hepsinin savaşta öldürüleceğini söyledi. Bunun üzerine Yezid bunun için kimseye değil yalnız Allah’a hamd ettiklerini söyleyince “Doğru söylediniz” diyerek Rasûlullah’ın öfkesi dindi.¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵⁶ İbn Hişâm, IV, 240; İbn Sa’d, I, 325; Taberî, III, 156; Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 79.

¹⁰⁵⁷ İbn Hişâm, IV, 240; İbn Sa’d, I, 325; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 79, 705.

¹⁰⁵⁸ Bu sözden kasıt bu kişilerin elbiselerinin Hintliler gibi süslü olmasıdır.

¹⁰⁵⁹ İbn Hişâm, IV, 240.

Daha sonra daha yumuşak konuşan Hz. Peygamber, onların Cahiliye Devri'ndeki savaşlarda düşmanlarına nasıl galip geldiklerini sordu. İlk başta doğru cevap vermemelerine rağmen Hz. Peygamberin ikinci kez aynı soruyu sorması üzerine düşmana karşı birleştiklerini, dağılmadıklarını ve içlerinden hiç kimseye zulüm yapmadıklarını, bu sayede galip geldiklerini belirttiler. Rasûlullah 'da onları tasdik ederek "Doğru söylediniz" buyurdu.¹⁰⁶⁰

Heyet temsilcileri belirli bir müddet¹⁰⁶¹ Medine'de Hâlid b. Velid'in evinde kaldıktan sonra, her bir temsilciye on ukiyye, Kays b. Husayn'a da on iki buçuk ukiyye ve bir neş dirhem gümüş hediye edildi ve Hz. Peygamber, Kays b. Husayn'ı Benî Hâris'e emir tayin etti. Şevval ayının son günlerinde kavimlerine döndüler. Bu heyetin ayrılışından dört ay sonra Hz. Peygamber vefat etti.¹⁰⁶²

Rasûlullah, heyet dönüp gittikten sonra, kendilerine İslâm prensiplerini ve sünneti öğretip, dini itaatlerini artırmak ve zekâtlarını toplamak üzere Amr b. Hazm'ı gönderdi ve arkasından da Amr'a, görev ve yetkilerini belirten ayrıca İslâm'a ait birçok hususu ihtiva eden bir mektup verdi.¹⁰⁶³

¹⁰⁶⁰ İbn Hişâm, IV, 241; Taberî, III, 157; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 99; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 79,705; Köksal, VII, 495-497.

¹⁰⁶¹ Mustafa Fayda, bu süreyi yaklaşık on gün olarak belirtir. bkz. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 43.

¹⁰⁶² İbn Hişâm, II, 592-594; İbn Sa'd, I, 325; Taberî, III, 157; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 42-43.

¹⁰⁶³ Mektubun metni şu şekildedir;

"Bismillâhirrahmânirrahim.

Bu, Allah ve Rasûlü'nden bir açıklamadır. "Ey iman edenler! Sözleşmelerinizi yerine getirin", (Maide 5/1). Allah Rasûlü Muhammed'in, Amr b. Hazme, Yemene gönderirken verdiği bir ahitnamedir. Ona bütün işlerinde Allah'tan korkmasını. "Şüphesiz Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve iyilik yapanlarla beraberdir" (Nahl 16/128) Allah'ın emrettiği şekilde hakları almasını, insanları hayırla müjdeleyip iyiliği emretmesini, Kur'an-ı öğretip anlatmasını, kişinin abdestsiz olarak Kur'an'a dokunmasını men etmesini, insanların leh ve aleyhlerinde olan durumları bildirmesini, insanlara karşı hak hususunda yumuşak, haksızlık konusunda sert davranmasını emreder. Allah haksızlıktan hoşlanmaz ve zulmü yasaklar. "Biliniz ki! Allah'ın laneti zalimler üzerinedir." (Hûd 11/18).

Yine, insanları cennetle ve cennetlik amellerle müjdelemesini, cehennem ve cehennem amellerinden sakındırmasını, dinde şuurlanmaları için onlara sempatik davranmasını, haccın esasını, farz ve sünnetlerini, Allah'ın emrettiği diğer hususları öğretmesini emreder. Biline ki, Haccı Ekber, farz olan hac, haccı asgar da umredir.

Keza Amr b. Hazm'e; İnsanların, iki ucu iki omza atılıp katlanabilen elbiseler hariç, tek katlı kısa elbiseler içinde namaz kılmalarını, kişinin tek katlı kısa elbise içinde dizlerini dikip, avret mahallerini göğe açarak oturmasını, erkeğin saçını ensesi üstünde toplayıp bağlamasını, çağrılarını sadece şeriksiz tek Allaha olması için, galeyan hallerinde insanların kabile ve aşiretçiliğe çağrı yapmalarını yasaklamasını emreder. Kim Allaha değil de kabilecilik ve aşiretçiliğe çağırırsa, çağrının sırf Allah davasına yapılmasını teminen, böylelerinin başları koparılır.

Aynı şekilde Amr'e; insanlara abdesti tam almalarını, yani suyla saç bitimine kadar yüzlerini, dirseklerine kadar kollarını, topuklarına kadar ayaklarını iyice yıkamalarını, Allah'ın emrettiği şekilde başlarını mesh etmelerini, vaktinde namazlarını kılmalarını, rükû ve huşu tam yapmalarını, sabah namazını ortalık ağarınca, öğle namazını güneş meyleder etmez, ikinci namazını güneş yayılınca, akşam namazını, güneş batıp henüz

İbn Sa'd daha sonra Abde b. Müshir el-Hârisi adında birisinin Rasûlullah'a geldiği, bu kişiye yolculuğu esnasında gördüğü ve başından geçen şeyleri sorduğundan bahseder. Hz. Peygamber bir taraftan sorulara cevap veriyor bir taraftan da "Müslüman ol ey İbn Müshir, dinini dünyanın ile değişme" diyordu. O da bu uyarıya olumlu cevap verdi ve Müslüman oldu.¹⁰⁶⁴ Bu kişinin yukarıdaki olaydan önce mi sonra mı gerçekleştiği hakkında bir bilgi yoktur. Olayın anlatım şekline bakıldığında bu kişinin gelişi elçilik heyetinden ziyade bireysel bir ihtida olarak nitelendirilmelidir.

Değişik zamanlarda Peygamber tarafından Benî Hâris b. Ka'b'lara dokuz adet mektup daha gönderilmiştir.¹⁰⁶⁵ Ridde olayları sırasında peygamberlik iddiasında bulunan Esved el-Ansî ile adamları bu kabile mensuplarının bir kısmını yanlarına çektilerse de geneli İslâm dinine sadık kaldılar. Bölgedeki Hristiyanlar da Hz. Ebû Bekir'le antlaşmayı yenilediler.¹⁰⁶⁶

37. Benî Ans Heyeti

Mezhic'in bir kolu olan ve Kahtânilere mensup bulunan Ans Kabilesi'nin kurucusu Ans b. Malik'in (Mezhic) nesebi, Kehlan b. Sebe'ye dayanır.¹⁰⁶⁷ Yemen Necd'inin çevresinde yaşayan bu kabilenin Müslüman oluşuna dair kaynaklarda bilgi yoktur. Mezhic'in kollarından olan Murâd ve Zübeyd kabileleri hakkında Ferve b. Müseyk el-Murâdî'nin

yıldızlar semada parlamadan, yatsı namazını da gecenin ilk vaktinde kılmalarını, cuma ezanı okununca hemen camiye koşmalarını, cumaya gelirken yıkanmalarını bildirmesini emreder.

Ayrıca Amr b. Hazım'a; Ganimetlerden Allah hakkı olan beşte birlik hisseyi, çeşme ve yağmur suyuyla sulanan akardan onda bir, taşıma su ile sulanan akardan yirmide bir zekât almasını emreder.

Her on deveye iki koyun, her otuz sığıra bir yaşında bir dişi veya erkek buzağı, merada güdülen her kırk koyuna bir koyun zekât düşer. Bunlar zekât hususunda Allah'ın, müminlere yüklediği farzlardır. Kim de fazlasını vermiş olursa kendi hayrına vermiş olur.

Yahudi veya Hristiyanlardan kim, samimi olarak Müslüman olup, İslâmiyet'i yaşarsa o, müminler safına girmiş olur. Müslümanların hak ve vazifeleri ona da terettüp eder. Kim de Hristiyanlık veya Yahudilik üzere kalırsa, dininden dönmeye zorlanmaz. O takdirde, buluş çağına ermiş her bir erkek veya kadına, hür veya köleye, tam bir dinar veya onun karşılığı elbise cizye gerekir.

Kim mali borcunu öderse, Allah ve Rasûl'ün himayesi altındadır. Kim de ödemekten kaçınırsa, Allah'ın, Rasûl'ün ve bütün müminlerin düşmanı olur. Allah'ın salâtı, selâmı, rahmeti ve bereketi Muhammed üzerine olsun". Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 105. Ayrıca bu vesikanın sıhhatine ve içeriğine dair Caetani'nin itirazlarına Mustafa Fayda geniş olarak cevaplar vermiştir. bkz. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 47 vd.

¹⁰⁶⁴ İbn Sa'd, I, 325-326.

¹⁰⁶⁵ Mektupların metin ve değerlendirmeleri için bkz. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 42 vd.

¹⁰⁶⁶ Schleifer, J. "Hâris", *İA*, V/1, 239-240; "Harith b. Kab", *ET*² (İng.), III, 223; Ağırman, "Hâris b. Ka'b (Benî Haris b. Ka'b)", *DİA*, XVI, 197-198.

¹⁰⁶⁷ İbn Hazm, *Cemhere*, 405-406.

Mezhic'in kollarına vali, Hâlid b. Said b. As'ın da zekât amili olarak tayinlerinden söz edilir. Bu bilgi Ans Kabilesi'nin onlarla birlikte İslâmiyet'i kabul ettiği izlenimi vermektedir.¹⁰⁶⁸

İbn Sa'd'ın, Mezhiclerin Ans b. Mâlik kolundan bir adamdan rivâyetine göre; Anslılardan bir kişi Hz. Peygamber'e elçi olarak geldi ve Rasûlullah'ın yemek yediği bir sırada yanına vardı. Yemeğin bitiminde Hz. Peygamber, bu kişiye dönerek şehadet getirmiş, o da sorgusuz bir biçimde şehadeti tekrar etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, elçiye isteyerek mi yoksa korkudan mı geldiğini sordu ve adam "İsteyerek gelmiş olmaya gelince, Allah'a yemin ederim ki, senin elinde bir dünya malı yoktur. Korkuya gelince yemin olsun ki, öyle bir beldeyim ki, senin askerlerin oraya yetişemezler. Fakat ben Allah'ın azabıyla korkutulduğum ve korkmaya başladım. Bana 'Allah'a iman et!' denildi ben de ettim" diyerek cevap verdi. Bu cevaptan hoşnut olan Rasûlullah oradakilere dönerek "Ans'tan ne güzel hatipler çıkmıştır" buyurdu.

Elçi bir müddet Hz. Peygamber'in yanında kaldıktan sonra vedalaşmak için geldi. Rasûlullah ona gitmesi için izin verdi ve yanına da azık koydurdu. Sonra elçiye "Eğer yolda bir şey hissedersen en yakın köye sığın" buyurdu. Adam yola çıktı ve yolculuk esnasında şiddetli bir sancıya yakalandı. Bunun üzerine en yakın köye sığındı ve orada vefat etti.¹⁰⁶⁹ Bu adamın Rabia b. Revâ el-Ansî olduğu da belirtilmektedir.¹⁰⁷⁰

38. Benî Dâr Heyeti

Benî Dârların kimlikleri ve yurtları hakkında bilgiler Mekke döneminde gelen Dâr elçileri bölümünde verilmişti. Burada sadece Kahtân soyundan, Lahmilerden geldiklerini ve Doğu Roma ile ittifak yaptıklarını ayrıca Hıristiyanlığın aralarında yaygın olduğunu hatırlatmak ile yetinilecektir.¹⁰⁷¹

Dârîlerden gelen ikinci elçilik heyeti, 9/631 Tebük seferi dönüşünde on kişilik¹⁰⁷² bir kabile halinde Medine'ye gelen heyettir. Heyet üyeleri:

1. Temîm b. Evs b. Hârice b. Sûd b. Cezime (veya Huzeyme) b. ...Lahm (Temîm ed-Dârî¹⁰⁷³ olarak meşhurdur),

¹⁰⁶⁸ İbn Sa'd, VIII, 72; Bekrî, I, 298; İbn Hâcer, *el-İsâbe*, IV, 19; Kehhâle, II, 847-848; Fayda, *İslamiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 58-59; "Ans (Benî Ans)", *DİA*, İstanbul 1991, III, 216-217.

¹⁰⁶⁹ İbn Sa'd, I, 328; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 212; İbn Hazm, *Cemhere*, 405-406; Şâmî, VI, 333; Nüveyrî, XVIII, 103-104.

¹⁰⁷⁰ Şâmî, VI, 333.

¹⁰⁷¹ Taberî, III, 139; Kalkaşendî, 53; Önkâl, "Dâr (Benî Dâr)", *DİA*, VIII, 483.

¹⁰⁷² Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 351-352; İbn Sa'd, VI, 247.

2. Nuaym b. Evs b. Hârice (Temîm ed-Dârî'nin kardeşi)
3. Yezid b. Kays b. Hârice
4. Hânî b. Habîb
5. Fâkih b. en-Numan
6. Cebele b. Mâlik
7. Ebû Hind b. Ber
8. Tayyib b. Ber (Ebû Hind b. Ber'in kardeşi)
9. Mürre b. Mâlik
10. Azze b. Mâlik (Mürre b. Mâlik'in kardeşi)'dir.

Heyettekilerin hepsi, Hz. Peygamber ile görüşmelerinin ardından Müslüman oldular. Rasûlullah, bunlardan et-Tayyib b. Ber'in ismini Abdullah'a, Azze b. Mâlik'in ismini ise Abdurrahman'a çevirdi.¹⁰⁷⁴

Kafilede bulunan Hânî b. Habîb, Rasûlullah'a, içi dolu bir içki tulumu, birkaç at ve altın sırmalı bir elbise (aba) hediye etti. Allah Rasûlü, bu hediyelerden içki tulumunu Allah'ın içkinin içilmesini haram kıldığını söyleyerek reddetti. Bunun üzerine olaya tam vakıf olamayan Hânî, bu sefer de onu birilerine satmayı teklif etti. Hz. Peygamber "İçilmesini haram kılan Allah, onun satılmasını da haram kılmıştır" buyurarak bu teklifi de reddetti. En sonunda Hânî bu içki tulumunu Habcebe denen yere götürerek içkiyi oraya döktü. Rasûlullah diğer iki hediye kabul edip elbiseyi amcası Abbas b. Abdilmuttalib'e verdi. O da, onu ne yapacağını sorunca, Hz. Peygamber altınını sökmelerini ve eşine ziynet ya da geçimlik yapmasını, ipeğini de satıp parasını almasını tavsiye etmiştir. Hz. Abbas'ın, o ipeği Yahudilerden bir adama sekiz bin dirheme sattığı bildirilmiştir. Bu da gelen hediyein büyüklüğünü göstermesi açısından önemlidir.¹⁰⁷⁵

Heyettekilerden Temîm ed-Dârî ise daha önce Hz. Peygamber'in kendisine vermiş olduğu ikta yazısını yenilemesini istedi. Rasûlullah'da onu yeniledi. Metin rivâyetlerinde küçük farklar olmakla birlikte, İbn Sad'da ki metni şu şekildedir;

¹⁰⁷³ Temîm ed-Dârî, Hz. Peygamber 'in mescidinde ilk kandiller yakarak aydınlatması, ilk kez mescitte üç basamaklı minber yapılmasını teklif edilmesi gibi İslâm Tarihi'nde birçok ilkleri ile bilinir. Özkan, "Temîm ed-Dârî", *DİA*, XL, 419.

¹⁰⁷⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 351-352; İbn Sa'd, I, 329, VI, 247; Şâmî, VI, 282-283.

¹⁰⁷⁵ İbn Sa'd, I, 329, VI, 247; İbn Asâkir, III, 354; Şâmî, VI, 282-283.

“Muhakkak ki; Aynun¹⁰⁷⁶ bütün köyleriyle, tepeleri, dağları, suyu, bağları kaynak suları ve meyveleriyle ona ve ondan sonra da zürriyetine aittir. Orada kimse hak sahibi olamaz, haksız yere kimse oraya giremez. Kim onlara zulmetmek isterse ya da orayı onlardan alırsa şüphesiz ki, Allah’ın, meleklerinin ve bütün insanların laneti üzerinedir.

Bu yazıyı Ali yazdı”.¹⁰⁷⁷

Hz. Ebû Bekir’de bu yazıya istinaden hilafeti döneminde bu yerleri Temîm ed-Dârî’ye vermiş ve bununla ilgili bir de ferman yazmıştır.¹⁰⁷⁸

Dârîlerin temsilcileri, Rasûlullah’ın vefatına kadar Medine’de kaldılar. Ayrıca Hz. Peygamber’in vefat edeceği sırada, onlara Hayber’in hurma mahsulünden her yıl geçimlik olarak da yüz vesk¹⁰⁷⁹ hurma verilmesini vasiyet ettiği bildirilmiştir.¹⁰⁸⁰

Daha sonraki dönemlerde Benî Dâr hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir.¹⁰⁸¹

39. Rehâviler (Benî Ruhâ- Benî Reha) Heyeti

Benî Rehâlar, Kahtân ve Kehlân’ın soyundan gelen Mezhicler koluna mensupturlar. Benî Rehâların nesebi; Benî Rehâ b. Münebbih, b. Harb, b. Ule, b. Celd, b. Malik, b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe’dir.¹⁰⁸²

Benî Rehâlardan içlerinde Benî Süleym b. Reha b. Münebbihlerden, Amr b. Sübey’in de bulunduğu beş kişilik bir temsilci heyeti 10/632 de Medine’ye geldiler.¹⁰⁸³ Hz. Peygamber, heyetin yanına gelip uzun müddet onlarla kaldı ve sohbet etti. Bu sohbetleri esnasında Rehâlılar, Rasûlullah ‘a birçok sorular yönelttiler. Nitekim görüşmelerin sonunda Benî Reha temsilcileri Müslüman oldular.

Benî Rehâ temsilcileri gelirken yanlarında bazı hediyeler de getirmişlerdi. Sundukları hediyeler arasında Mirvâh denilen bir at da bulunuyordu. Rivâyetlerde Mirvâh’a,

¹⁰⁷⁶ Şam civarında bir yerleşim birimidir. İbn Sa’d, VI, 248, no: 185.

¹⁰⁷⁷ İbn Sa’d, VI, 248. Diğer rivâyetler için bkz. Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 44-45.

¹⁰⁷⁸ İbn Sa’d, I, 330. Bu Fermanın metni için bkz. Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 46.

¹⁰⁷⁹ Kabaca bir deve yükü, yani yaklaşık olarak 122,4 kg olarak açıklanmaktadır. Kallek, “Vesk”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 70.

¹⁰⁸⁰ İbn Hişâm, III, 367-368; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 351-352; İbn Sa’d, I, 329; Nüveyrî, XVIII 104-107; Köksal, VII, 422-426; Temel, 134-136.

¹⁰⁸¹ Önkâl, “Dâr (Benî Dâr)”, *DİA*, VIII, 483.

¹⁰⁸² İbn Sa’d, I, 330; İbn Hazm, *Cemhere*, 412; Kalkaşendî, 266.

¹⁰⁸³ İbn Sa’d, I, 330; İbn Hazm, 412; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 226-227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 503.

Rasûlullah'ın huzurunda eğitim yaptırıldığı, atın durumu ve asaletinin onun hoşuna gittiği ve onu çok sevdiği belirtilir.¹⁰⁸⁴

Benî Rehâ Heyeti, Medine'de kaldığı süre içerisinde Remle bt. Hâris'in konağında misafir edildi ve bu süre zarfında kendilerine Kur'ân ve farzlar öğretildi. Memleketlerine dönecekleri zaman diğer elçilere verildiği gibi onlara da bahşişler verildi. Bu bahşişler konumlarına göre, her birine beş ilâ on iki buçuk ukiyye arasında değişen miktarlarda gümüş olarak dağıtıldı. Daha sonra Benî Rehâ temsilcileri Medine'den ayrılıp yurtlarına döndüler.¹⁰⁸⁵

İleriki süreçte bu kabileden bazı kişiler Medine'ye hicret ettiler ve Hz. Peygamber ile Medine'den yola çıkarak hac yapmışlardır. Bu kişiler Rasûlullah'ın vefatına kadar Medine'de ikamet ettiler. Hicret eden bu kişilerden birisi de Amr b. Sübey'dir ve onun için Rasûlullah bir sancak bağlamıştır.¹⁰⁸⁶ Bu sancakla Amr b. Sübey, Sıffin Savaşı'nda, Muaviye'nin safında Hz. Ali'ye karşı savaşmıştır.¹⁰⁸⁷ Rasûlullah bu kişilerden bazılarını Hayber'in Ketîbe mahsulünden, yüz vesk hurma verilmesini vasiyet etmiş, bunun için bir de yazı yazdırmıştır. Benî Rehâlar, Muâviye zamanında bu tahsisatlarını satmışlardır.¹⁰⁸⁸

40. Benî Gâmid Heyeti

Yemenlilerin Ezd koluna mensup olan Gâmid Kabilesi, Kâhtan'ın soyundan gelen Ezd kabilelerindendi.¹⁰⁸⁹ Nesepleri; Benî Gâmid (Amr) b. Abdullah, b. Ka'b, b. Hâris, ... b. Kehlan, b. Sebe şeklindedir.¹⁰⁹⁰

Gâmid Kabilesi'nden on kişilik elçilik heyeti, Ramazan 10/Aralık 631 de Medine'ye geldi. Bakiü'l-Ğarkad denilen ağaçlarla kaplı olan bölgeye indiler. İstirahatlerinden sonra en güzel elbiselerini giyip Rasûlullah'ın yanına geldiler. Bu esnada hayvanlarının yanında gözcü olarak yaşça en küçüklerini bıraktılar. Temsilciler, Hz. Peygamber'in yanına selam vererek girdiler ve görüşmelerin ardından Müslüman oldular. Rasûlullah da onlara, içinde İslâm esaslarının yazılı olduğu bir mektup verdi¹⁰⁹¹. Mektupta Gâmid üyelerinden Müslüman

¹⁰⁸⁴ İbn Sa'd, I, 330.

¹⁰⁸⁵ İbn Sa'd, I, 330.

¹⁰⁸⁶ İbn Sa'd, I, 330; İbnü'l-Esir, IV, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 503.

¹⁰⁸⁷ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 114.

¹⁰⁸⁸ İbn Hişâm III, 367; Şâmî, VI, 333; Nüveyrî, XVIII, 107; Köksal, VIII, 71-72; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 114.

¹⁰⁸⁹ Kalkaşendî, 387.

¹⁰⁹⁰ İbn Hazm, *Cemhere*, 379,473.

¹⁰⁹¹ İbn Sa'd, I, 331.

olanların diğer Müslümanlar ile aynı haklara sahip olduğu belirtilirken, öşürden ve cihattan muaf tutulmuşlardır. Ayrıca zekât malları ile de ilgili bir hüküm içermektedir.¹⁰⁹²

Kaynaklarda konuyla alakalı birtakım mucizevî anlatılara da rastlanmaktadır. Örneğin bunlardan birine göre, Rasûlullah görüşmelerin bitimine yakın bineklerinin yanında kimi bıraktıklarını sordu. İçlerinden en küçüklerini bıraktıklarını söylemeleri üzerine Hz. Peygamber, mucizevî bir şekilde bekçilerinin uyuyup kaldığını, eşyalarının çalındığını ama merak etmemelerini, eşyalarının tekrar bulunduğunu haber verdi. Heyet üyeleri telaşla bineklerinin yanına gitmişler, bekçiye olan biteni sormuşlardı. Bekçileri olayın aynen öyle olduğunu, hırsızın peşinden koştuğunu fakat yakalayamasa da torbayı sakladığı yeri bulup kurtardığını anlattı. Olayın hakikatini öğrenen heyettekiler tekrar şehadet getirerek bir kez daha Müslümanlıklarını ikrar ettiler. Ardından birlikte Rasûlullah'ın yanına döndüler ve durumu haber verdiler. Genç bekçi de gelip Müslüman oldu. Rasûlullah, heyetin eğitimleri ile ilgilenmesi ve Kur'ân öğretmesi için Übey b. Kâ'b'ı görevlendirdi.¹⁰⁹³

Gâmid Heyeti'nin ne kadar Medine'de kaldığı hakkında bir bilgi bulunmamakla birlikte, dönüş zamanı kendilerine hediyeler takdim edildiği bildirilmiş fakat bu hediyelerin miktarı ve cinsi hakkında kaynaklarda bilgiye rastlanmamıştır.¹⁰⁹⁴

41. Benî Neha' Heyeti

Kahtânilere mensup olan bu kabile Mezhic'in kollarındandır. Kabilenin adını aldığı ve Cesr'de denilen Nehâ'nın, Kahtân'a kadar uzanan nesep zinciri, Amr b. Ule b. Celd b. Mezhic b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. ... Kahtân şeklindedir.¹⁰⁹⁵ Başlıca yerleşim alanı Ebyen muhafazasının kuzeyindeki Levder ile güneydeki Şakra şehirleri arasında yer alan ve günümüzde Nah'an Vadisi adıyla bilinen bölgedir.¹⁰⁹⁶

Benî Neha' ve bazı kollarının İslâmiyet'e girişiyle ilgili olarak kaynaklarda çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Neha' Kabilesi'nin Müslüman olmasında, Mu'az b. Cebel'in önemli katkıları vardır. Himyerlilerin Müslüman olması ve Muâz b. Cebel'in öğretmen olarak bu

¹⁰⁹² Mektubun metni şu şekildedir;

“Şunu belirtmem gerekir, Gâmid'den Müslüman olanlara, Müslüman olanların aynı hakları vardır. Malı ve kanı haram olur. Öşür vermezler, Cihâd için toplanmazlar. Müslüman olurken elinde bulunan topraklar onundur.” Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 122.

¹⁰⁹³ İbn Sa'd, I, 331; Taberî, III, 158; İbn Seyyidünnâs, II, 258; İbn Kayyım, IV, 212-213; Şâmî, VI, 334; Nüveyrî, XVIII, 108; Zürkânî, IV, 63; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 121-124.

¹⁰⁹⁴ İbn Sa'd, I, 331; Taberî, III, 158; İbn Kayyım, IV, 212-213; Şâmî, VI, 334; Nüveyrî, XVIII, 108.

¹⁰⁹⁵ İbn Hazm, *Cemhere*, 412, 477.

¹⁰⁹⁶ Sarıçam, “Neha' (Benî Neha')", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 535.

bölgeye gönderilmesi konusu, Himyer elçileri bölümünde verileceği için burada konuya girilmeyecektir. Fakat şunun altı çizilmelidir ki; Muâz b. Cebel buradaki faaliyetlerinde başarı göstermiş, Neha' Kabilesi ve temsilcileri Yemen'de biat ettikten sonra Medine'ye Rasûlullah'ın ziyaretine gelerek Müslüman olduklarını ve Hz. Muhammed (sav)'e tâbi olduklarını bildirmişlerdir.¹⁰⁹⁷

İbn Sa'd, Neha'lar'a ait birbiri ile örtüşen iki ayrı rivâyetten bahsetmektedir. İlk rivâyete göre Mekke'nin fethinden önce Neha'lılar'dan Ertât¹⁰⁹⁸ ve Cüheys¹⁰⁹⁹ Medine'ye geldiler. Hz. Peygamber, onlarla ilgilendi ve İslâm'ı anlattı. Konuşmaların ardından Müslüman olup kavimleri adına biat ettiler. Heyet üyelerinin konuşurken ki nezaketleri ve güzel davranışları Rasûlullah'ın dikkatini çekmiş ve kavimlerinden kendileri gibi güzel ahlaklı insanların olup olmadığını sormuştu. Onlar da geride kendileri gibi yetmiş kadar insanı bıraktıklarını, onların kendilerine yardımcı olduklarını, verilen görevleri yerine getirdiklerini ama yönetime talip olmak gibi bir hırslarının olmadığını belirttiler. Bu güzel hasletlerinden dolayı Hz. Peygamber iki elçiye ve kabileleri Nehâ'ya bereket duasında bulundu. Ayrıca Ertat'ı kavminin sancaktarı yaptı ve kendisine bir sancak verdi. Ertat b. Şerâhil, bu sancakla Mekke'nin fethine katılmıştır. Aynı sancak ile Kadisiye Savaşı'nda da bulunmuş ve orada şehit düşmüştür.¹¹⁰⁰

İbn Sa'd'ın diğer bir rivâyetinde Neha'lılar, Muharrem 11/Mart-Nisan 632'de iki yüz kişilik bir heyet halinde Medine'ye geldiklerini bildirir. Bu heyetin içinde Hristiyan olduğu rivâyetlerde geçen ve heyetin başkanı da olan¹¹⁰¹ Zürâre b. Amr (veya Kays) da vardı. Daha önce Yemen'de Muâz b. Cebel'e biat eden ve Medine'ye gelmiş son heyet olan bu grup, Remle bt. Hâris'in evinde misafir kaldıktan sonra Hz. Peygamber'in huzuruna çıkarak kabilelerinin İslâmiyet'i kabul ettiğini bildirdiler.¹¹⁰² Görüşmeler esnasında Zürâre b. Amr'ın yolda iken gördüğü bir rüyayı anlattığı¹¹⁰³ ve Rasûlullah'ın da bunu yorumladığı da bildirilmiştir.¹¹⁰⁴

¹⁰⁹⁷ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 100.

¹⁰⁹⁸ Tam adı; Ertât b. Şerâhil b. Ka'b'dır. Benî Harise b. Sa'd b. Neha boyundandır. İbn Sa'd, I, 331.

¹⁰⁹⁹ Asıl adı el-Erkam'dır. Benî Bekir b. Avf b. en-Naha boyundandır. İbn Sa'd, I, 331.

¹¹⁰⁰ İbn Sa'd, I, 331.

¹¹⁰¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 237.

¹¹⁰² İbn Sa'd, I, 331; İbn Seyyidünnâs, II, 252; İbn Kayyım, IV, 226; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 237; Diyarbekrî, II, 154; Halebî, III, 279.

¹¹⁰³ Rüyasının yorumunda Rasûlullah, Zürâre b. Amr'dan başka kimsenin bilmediği bir hastalığı kendisine bildirmiş, ileride zuhur edecek fitnelerden bahsetmişti. Hatta bu fitnelerin öyle çok olacağından bahsetti ki iki elinin tersini birleştirerek, "Mü'minin kanı diğer mü'mine su içmekten daha tatlı gelecek. Kötülük yapan kişi iyilik yaptım zannedecek. Eğer sen ölürsen oğlun buna erişecek. Sen kalırsan sana yetişecek" dedi. Bunun üzerine Zürâre bunu kendisinin görmemesi için Hz. Peygamber'den dua etmesini istemiştir. Nitekim kendisi

İrtidat hareketleri içerisinde Yemen'deki bazı kabileler gibi yoğun biçimde yer almayan Neha'lılar, Hz. Ebû Bekir tarafından Ridde olaylarını bastırmak amacıyla gönderilen birliklere katılmış, daha sonra da ilk fetihlerde ve İslâmiyet'in yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Neha' Kabilesi'nden yukarıda isimleri geçen kimselere Hz. Peygamber'in mektuplar yazmış fakat bunların metinleri günümüze ulaşmamıştır.¹¹⁰⁵

42. Benî Becîle Heyeti

Soyları Kahtân'a kadar ulaşan¹¹⁰⁶ Becîle Kabilesi mensupları, Necrân'ın kuzeyinde geniş bir bölgede, bir kısmı yerleşik bir kısmı ise göçebe olarak yaşarlardı.¹¹⁰⁷ Kabileye adını veren Becîle, Enmâr b. Nizâr b. Maadd'in oğlu veya kızıdır.¹¹⁰⁸ Serât dağlarına yerleşen Enmâr'ın iki oğlu Becîle ve Has'am, bu bölgede zamanla çoğalarak Tâif'e 120 km kadar uzaklıktaki Tebâle ile Yemen'in yüksek dağlık kısımları arasındaki geniş bölgeye yayıldılar. Bedevî bir hayat yaşayan Becîle Kabilesi mensupları komşu kabilelerle olduğu gibi zaman zaman kendi aralarında da savaşmışlar ve kendi içlerinde muhtelif kollara bölünerek oralardaki kabilelere iltihak etmişlerdir. Becîle Kabilesi inaniş olarak o dönem diğer Arap kabileleri gibi putperestliği benimsemiş olup kendi putlarının yanı sıra kardeşleri olan Has'am Kabilesi'nin putu Zülhalesa'ya da tapardı.¹¹⁰⁹

Kaynaklarda Becîle Kabilesi'nin Müslüman olması ve Medine'ye gelişleri ile Cerîr b. Abdullah el-Becelî'nin, Müslüman olup Medine'ye gelmesi ve bundan sonraki faaliyetleri birlikte verilmektedir. Bu kabilenin reisi olan Cerîr b. Abdullah¹¹¹⁰ Yahudi bir tâcirle Hz. Mûsâ, Tevrat ve diğer peygamberler hakkında yaptığı bir sohbet esnasında bir peygamberin

vefat etmiş oğlu ise Hz. Osman'ı Kûfe'de halifelikten ilk hal eden olmuştur. Rüya ile ilgili diğer detay ve Rasûlullah'ın yorumları için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 237-238.

¹¹⁰⁴ İbn Abdî'l-Berr, II, 518; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 254; İbn Seyyidünnâs, II, 259; İbn Kayyım, IV, 226; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 237; Halebî, III, 279.

¹¹⁰⁵ İbn Sa'd, I, 331; Şâmî, VI, 367-368; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 101; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 201-202; Sarıçam, "Neha' (Benî Neha)", *DİA*, XXXII, 535.

¹¹⁰⁶ İbn Hazm, *Cemhere*, 484; Kalkaşendî, 171.

¹¹⁰⁷ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 51.

¹¹⁰⁸ İbn Hazm, *Cemhere*, 387-390.

¹¹⁰⁹ İbn Kelbî, 40; Bekrî, I, 57-63; Kehhâle, I, 63-65; Hell, J., "Becîle", *İA*, II, 432; Fayda, "Becîle (Benî Becîle)", *DİA*, İstanbul 1992, V, 287, V, 287.

¹¹¹⁰ Yüzünün güzelliği ile meşhur olan Cerîr b. Abdullah için Hz. Ömer "O bu ümmetin Yusuf'udur" ibaresini kullanırdı. Hz. Peygamber 'de bazı elçilik heyetleri geldiği zaman onu yanına çağırır ve onunla övünürdü. Ayrıca ne zaman Rasûlullah'ın huzuruna girmek istese hiç geri çevrilmediğini kendi ağzından anlatır. Ayrıntılar için bkz. Ahmed b. Hanbel, IV, 357-366; Buhârî, "İmân" 42, "İlim" 43, "Salât" 25, "Mevâkitu's-salât" 16, 26, "Büyû" 68, "Cihâd" 71, 154, 162, 192 "Megâzî" 62, 64, 77; Müslim, "İmân" 118, "Taharet" 272, "Fezâ'ilü's-sahâbe" 134-137; İbn Abdilberr, I, 236-240; Zehebî, *Siyer*, II, 530-537; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352, Kettânî, II, 193-195; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 20, 51-58, 63; Fayda, "Cerîr b. Abdullah", *DİA*, İstanbul 1993, VII, 410-411.

zuhuru hakkında bilgiler aldı ve İslâm dinine ilgi duymaya başladı. Mekke'nin fethinden önce kendi araştırmaları sonunda Hz. Muhammed (sav)'in Peygamber olduğuna inanarak Müslüman oldu ve Becîle Kabilesi'ni de Müslüman olmaya, Medine'ye bir heyet göndermeye ikna etti.¹¹¹¹

Cerîr b. Abdullah Becelî, kavminden yüz elli kişilik bir grup ile Ramazan 10/Aralık 631 tarihinde Medine'ye geldi. Rasûlullah'ın onun geleceğini ve Yemen bölgesinin en hayırlı insanı olduğunu haber verdiğine dair rivâyetler vardır.¹¹¹² Cerîr mescide girmeden önce yeni elbiseler giyerek hazırlanmış, görüşmeler esnasında da kendisinin Müslüman olmak için geldiğini ve biat etmek istediğini söylemişti.¹¹¹³ Rasûlullah'da “Ey Cerîr! Seni, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, kendimin de Rasûlullah olduğuma şahadet etmek, Namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, Müslümanlara nasihatte bulunmak ve Habeşî (Zenci) bir köle de olsa, itaat etmek üzere bana biat etmek ister misin?” dedi ve Cerîr'de, “Evet” diyerek biat etti. Daha sonra yanındakiler de Müslüman oldular ve biat ettiler.¹¹¹⁴

Bazı kaynaklarda ise bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Buna göre Cerîr geldiği esnada mescitte bulunanlardan hiçbirisi yer açmamıştı. Bunu gören Rasûlullah kendi abasını, onun altına oturması için sermiş, ona iltifat etmiş ve yüzünü göğsünü mesh ederek uzunca bir mühlet sohbet etmişti. Heyet üyeleri yanından ayrılınca da yanındakilere, “Size bir kavmin efendisi geldiğinde ona ikram ediniz” buyurmuştu.¹¹¹⁵ Bu tavsiyesi ile Rasûlullah, bir elçi ya da devlet büyüğünün misafir edilmesinde gösterilmesi gereken titizliği de vurgulamıştır.

Görüşmeler esnasında Peygamber, Cerîr'e memleketindeki durumu sordu. O da memleketlerinde İslâmiyet'in yayılmakta olduğunu, mescitlerinde ve diğer bölgelerinde ezanının okunduğunu, Necrân bölgesindeki kabilelerinin putlarını kırdıklarını söyledi.¹¹¹⁶ Bu esnada Peygamber ile Cerîr b. Abdullah arasında İslâm'ın beş genel esası başta olmak üzere birçok konuda konuşmalar geçti.¹¹¹⁷ Ardından Rasûlullah “Zülhalesa” putuna ne olduğunu

¹¹¹¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352; Fayda, “Cerîr b. Abdullah”, *DİA*, VII, 410-411.

¹¹¹² İbn Sa'd, I, 332; İbn Abdi'l-Berr, I, 337-338; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-89.

¹¹¹³ Ahmed b. Hanbel, IV, 357-358.

¹¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel, IV, 357-358; Buhârî, “Meğâzî” 77; Müslim, “İman” 118; İbn Sa'd, I, 332; Beyhakî, V, 347; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 78; Şâmî, VI, 263-64; Köksal, VIII, 36-40.

¹¹¹⁵ İbn Abdi'l-Berr, I, 337-338; Beyhakî, VIII, 168; Hâkim, IV, 292; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-89; Şâmî, VI, 263-64.

¹¹¹⁶ İbn Sa'd, I, 332; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 384; Zehebî, *Siyer*, II, 381; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352; İbn Abdi'l-Berr, I, 337-338.

¹¹¹⁷ Ahmed b. Hanbel, IV, 357-358; Beyhakî, V, 347; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 78.

sordu. Cerîr b. Abdullah, bu putun eski yerinde durduğunu ancak yakında Allah'ın onun hakkından geleceğini söyledi. Bu cevabı alan Hz. Peygamber, Cerîr'e bir sancak bağladı ve Zülhalesa'yı yıkmak üzere gönderdi. Bu arada atın üzerinde duramadığından şikâyet eden Cerîr b. Abdullah için dua etti ve göğsünü mesh etti. Yanına da iki yüz civarında sahabe verdi. Kısa bir süre sonra Cerîr b. Abdullah geri döndü ve Rasûlullah'a müjdeyi verdi. Zülhalesa putunu yıktığını, üzerindeki eşyaları aldığını ve onu ateşte yaktığını söyledi. Peygamber onları tebrik etti.¹¹¹⁸

İbn Sa'd, Becîle heyetinin gelişinden bahsederken aynı başlık altında Becîlelilerden Gavs b. Enmâr'ın soyundan gelen¹¹¹⁹ Ahmes Kabilesi'nden iki yüz elli kişilik bir grubun geldiğini bildirir. Bunların liderleri Kays b. Garze el-Ahmesî idi. Rasûlullah onlara kim olduklarını sorması üzerine kendilerine Ahmesullah denildiğini belirttiler. Bunun üzerine Peygamber, "Sizler Allah için buradasınız. (Allah'ın Müslüman kulları olarak buraya geldiniz)" demişti. Görüşmelerin ardından da Bilâl'e iki heyete de hediyeler vermesini ve Ahmesîlerden başlamasını emretti. Heyetin nerede misafir edildiğine dair kayıt bulunmazken Cerîr b. Abdullah'ın, Ferve b. Amr el-Beyâdî'nin evinde kaldığı bildirilir.¹¹²⁰ Bu kadar kalabalık bir grup diğer heyetlerin konaklatılmaları ile kıyaslandığında Remle bt. Hâris'in evinde veya mescitte konaklatılmış olmalıdır.

Hz. Peygamber'in vefatının ardından bazı Becîleliler irtidat ettiler. Hz. Ebû Bekir, Cerîr b. Abdullah el-Becelî'yi onların üzerine gönderdi ve bir süre sonra irtidat edenlerin hepsi tekrar İslâma geri döndüler. Kabile, İslâm fetihlerinde de çok önemli roller oynadı. Cerîr başkanlığında Medine'ye gelen Becîleliler elde edecekleri ganimetin dörtte birinin kendilerine verilmesi şartıyla Sâsânîlere karşı savaşmak üzere Irak'a gitmek istediler. Hz. Ömer onların bu isteklerini kabul etti. Kadisiye Savaşı'nda da İslâm ordusunun dörtte birini bu kabile mensupları teşkil etmiştir.¹¹²¹

¹¹¹⁸ Buhârî, "Megâzî" 62, "Cihâd" 154, 162, "Menâkıbü'l-Ensar" 21, "Edeb" 68, "Da'avad", 19; Müslim, "Fezailu's-Sahabe" 137; Ebû Dâvûd, "Cihâd" 172, (2772); Ahmed b. Hanbel, IV, 360-365; İbn Sa'd, I, 332; Şâmî, VI, 263-64; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-189; Köksal, VIII, 36-40; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 52-53.

¹¹¹⁹ İbn Hazm, *Cemhere*, 387.

¹¹²⁰ İbn Sa'd, I, 332.

¹¹²¹ Bekrî, I, 57-63; Kehhâle, I, 63-65, Fayda, "Becîle (Benî Becîle)", *DİA*, V, 287, V, 287.

43. Benî Hemdân Heyeti

Hemdân Kabilesi'nin şeceresi, Hemdân (Evsele) b. Malik, b. Zeyd, b. Evsele, b. Rebi'a, b. Hıyar, b... Kâhtan şeklindedir.¹¹²² İslâmiyet'in ortaya çıkışından önce bu kabilenin büyük bir çoğunluğu Kur'ân'da zikredilen¹¹²³ *Yeuk*, *Yeğus*, *Süvâ*, *Ved* ve *Nesr* adlı putlara tapıyor, bu arada hac ve umre için Mekke'ye gidip özel bir telbiye ile Kâbe'yi tavaf ediyorlardı.¹¹²⁴

Hemdânlıların, İslâmiyet'i kabul etmeleri ile ilgili birçok rivâyet vardır. Bunlardan ilki olan Kays b. Malik ve Abdullah b. Kays'ın hicretten önce Rasûlullah'a gelerek Müslüman olduklarına dair rivâyetleri, Mekke döneminde gelen elçilik heyetleri bahsinde verilmişti. Burada hicretten sonra gelen diğer elçilik heyetlerinden bahsedilecektir.

Hemdân Kabilesi'nin Müslüman olduğunu bildirmek üzere ilk olarak Mâlik b. Namat başkanlığında bir heyet, Tebük Seferi (9/630-631) dönüşünde Medine'ye geldi.¹¹²⁵ Bu heyette;

1. Malik b. Eyfa
2. Dımâm b. Malik'ü's-Selmânî
3. Malik b. Namat b. Ebû Selm (lakabı Zü'l-Mi'sâr)¹¹²⁶
4. Amire b. Malik el-Harîfî
5. Hamza b. Malik bulunmaktaydı¹¹²⁷

Heyettekilerin başlarında Aden bezinden sarıklar, üzerlerinde Yemen kumaşından yapılmış kısa çizgili,¹¹²⁸ etekleri ve ceplerinin ağızları atlastan sırmalı *hibere* isimli elbise vardı.¹¹²⁹ Genç ve iyi cins Mehriyye¹¹³⁰ ve Erhabiyye¹¹³¹ denilen develerinin üzerindeki hevdeçlerine¹¹³² oturarak gelmişlerdi.¹¹³³

¹¹²² İbn Hazm, *Cemhere*, 329, 392, 475.

¹¹²³ Nuh 71/23.

¹¹²⁴ Schleifer, J., "Hemdân", *İA*, V, 242; Fayda, "Hemdân (Benî Hemdân)", *DİA*, XVII, 179-180.

¹¹²⁵ İbn Hişâm, IV, 244; İbn Abdi'l-Berr, III, 1360; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 51; İbn Kayyım, IV, 172-174.

¹¹²⁶ İbn Hişâm, Ebû Sevr olarak verir. İbn Hişâm, IV, 244.

¹¹²⁷ İbn Sa'd, I, 327; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 51; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 250-251.

¹¹²⁸ Halebî, III, 264.

¹¹²⁹ İbn Sa'd, I, 327.

¹¹³⁰ Necib bölgesinin üstün vasıflı develeridir. Mehre'ye nispet edilir. Mehre ise Yemenli bir kabiledir. İbn Hişâm (çev. Hasan Ege), IV, 336, no: 188, İbn Kayyım, IV, 172.

¹¹³¹ Erheb'e nispet edilen develerdir. Erheb ise Hemdan'da bir kabiledir. Diğer bir rivâyette ise damızlık erkek deve demektir ve bunların nispet edildiği bir mekân ismidir. İbn Hişâm çev. Hasan Ege, IV, 336, no: 188, İbn Kayyım, IV, 173.

¹¹³² Deve üstüne oturmak için konan bir çeşit sepet.

¹¹³³ İbn Hişâm, IV, 244; İbn Abdi'l-Berr, III, 1360; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 51; İbn Seyyidünnâs, II, 245; İbn Kayyım, IV, 173.

Heyetin başkanı olan Mâlik b. Namat aynı zamanda iyi bir şair ve hatipti.¹¹³⁴ Mâlik, Peygamber'in önünde ayağa kalktı ve "Yâ Rasûlullah! Hemdân'ın her bir şehriden ve kırsal yerlerinden kavimlerinin hayırlıları, süratli develer üzerinde sana geldiler. Hiçbir kınayanın kınaması onları Allah'ın yolundan alıkoymaz. Bunlar Hârif, Yâm ve Şâkir isimli Yemen şehirlerinden deve ve at sahipleridir. Rasûlün davetine icabet ettiler. İlahlarına tapmaktan ve kendileri için kurbanlar kesilen taşlardan ayrılıp uzaklaştılar. Dağ durdukça ve geyik yavrusu da Sâle denilen yerde koştukça sözlerinden dönmezler" dedi. Ayrıca bazı şiirler söyledi.¹¹³⁵

Rasûlullah, Mâlik'in bu sözlerine karşılık, "Hemdân halkı ne güzeldir! Ne kadar çabuk yardıma gelip cihada sabrettiler! İçlerinde İslâm'ın halefleri (Ebdâl¹¹³⁶) ve direkleri (Evtâd'ı¹¹³⁷) vardır" buyurdu.¹¹³⁸ Heyet bundan sonra islâma girdi ve Rasûlullah, Malik b. Nemât'ı kavminden Müslüman olanların üzerine vâli tayin etti.¹¹³⁹ Rasûlullah da onlara Hârif, Yâm ve Şâkir bölgelerinde, Hemdân'ın tepelerinde ve kumluklarında yaşayanlarına ikta ve zekât miktarlarını belirtir bir belge yazdı.¹¹⁴⁰

Belgenin metni şu şekildedir;

"Bismillâhirrahmânirrahim.

Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed'den, Hârif ve Yâm havalisi, Hadbâ yamaçları ve kum dağları (tepeleri) halkı ile onların elçileri Zu'l-Mi'sâr ile Malik bin en-Nemât'ı ve kavminden Müslüman olanlara mektuptur.

Yüksek ova ve alçak yerlerdeki mülkler sizindir. Meyvelerini yiyebilirsiniz. Hayvanlarını otlaklarda güdebilirsiniz. Antlaşma ve emaneti kabul ettikleri müddetçe hayvani ürünleri ve hurmalarından payımız vardır. Sadakadan çökmüş deve, yaşlı dişi deve, anasından

¹¹³⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 250; İbn Abdi'l-Berr, III, 1360-1361; İbnü'l-Esîr, V, 51; İbn Kayyım, IV, 174.

¹¹³⁵ İbn Hişâm, IV, 244.

¹¹³⁶ Ebdâl; Allah'ın çok ibadet edici, evliya kulları olup, onlardan birisi öldüğü zaman yerine başka birisi geçirildiği için, kendilerine Ebdâl adı verilmiştir. Bu konuda bazı hadisler vardır. (Ahmed b. Hanbel, I, 112; Köksal, VII, 376-377.) Sayıları ve nerede bulunduklarına dair değişik rivâyetler vardır. Anadolu'da "kırklar" olarak bilinirler. Temel, 144, dipnot: 91.

¹¹³⁷ Veted kelimesinin çoğulu olan Evtâd, lügatte kazık demektir. Bir şeyi ayakta tutmaya, sağlamlaştırmaya sebep olur. Tasavvufta ise; Allah'ın veli kullarından dört kişi olup, her biri dünyanın dört yönünün bir tarafında bulunur. Yeryüzünde kazıklar ve manevî direkleri olan kullar olarak kabul edilir. Gavslar veya kutuplar olarak da bilinirler. Köksal, VII, 376-377; Temel, 144, no: 91.

¹¹³⁸ İbn Sa'd, I, 327; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 27.

¹¹³⁹ İbn Abdi'l-Berr, III, 1360-1361; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 51; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 250; Köksal, VII, 378.

¹¹⁴⁰ İbn Hişâm, IV, 267; İbn Sa'd, I, 327 Şâmî, VI, 371-372; Nüveyrî, XVIII, 8-12; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 113.

ayrılmış yavru deve, yaşlı deve, evcil hayvan, derilik koç... onlarıdır. Yaşı kemale ermiş (6 yaşındaki) koyun ve atı ise ödeyeceklerdir”.¹¹⁴¹

İbn Kayyım ve İbn Hacer, bu rivâyetlerden farklı olarak Rasûlullah ‘ın, Mâlik b. Nemât’a Sakîfliler ile savaşmasını emrettiği ve onların ne zaman Sakîflilerin bir hayvanını görseler hemen saldırdıkları ilavesini yapmaktadır.¹¹⁴² Şamiî ise bu rivâyetin sahih olamayacağını belirtmektedir. Ardından da, Hemdânlıların Yemen’de Sakîflilerin ise Tâîf’te olduğunu ve birbirleri ile karşılaşmalarının güç olacağını delil getirerek reddeder, şu rivâyeti ise daha sahih olarak gösterir.¹¹⁴³ Buna göre Peygamber, Yemenlileri İslâma davet etmek için Hâlid b. Velid’i göndermiş, onun tam sonuç alamaması üzerine de geri çağırarak Hz. Ali’yi yerine tayin etmiştir. Hz. Ali’nin temasları başarı olmuş ve bundan sonra Hemdân halkı toptan Müslüman olmuştur. Hz. Ali de bu durumu Medine’ye bir mektupla bildirmişti. Mektubu alan Rasûlullah, secdeye kapanmış ve ardından başını kaldırıp, “Hemdânlılar’a selam olsun” diye iki kez tekrar etmiştir.¹¹⁴⁴

Buraya kadar geçen olaylardan bir sonuca varılacak olursa, Hemdân Kabilesi, Mekke devrinde İslâmiyet’ten haberdar olmuş, Müslüman olması ve Medine’ye bağlılıklarını bildirmeleri Tebük seferi (9/630-31) sonrasında meydana gelmiştir. Kabilenin tamamının Müslüman olması ise Hz. Ali’nin eliyle gerçekleşmiştir.¹¹⁴⁵

44. Hadramevt Heyeti

Hadramevt olarak da telaffuz edilen ve çok eski kaynaklarda yer aldığı için uzun bir tarihî geçmişe sahip olduğu anlaşılan ismin Hadramût b. Himyer’den geldiği söylenmekle birlikte,¹¹⁴⁶ Hadramevt b. Kahtân gelip burada konakladığı için, hem buraya hem de burada oturan kabilelere Hadramevt ismi verildiğini söyleyen başka görüşler de vardır.¹¹⁴⁷ Hadramevt, Yemen’de, Aden’in şarkında deniz yakınında geniş bir nahiye olup, *Ahkâf* diye tanınan birçok kum tepeleriyle çevrilmiştir. Hadramevt ile San’a arası yetmiş iki fersah, yani on bir günlük yoldur. Hadramevt’in Aden ile arası ise bir aylık yoldur.¹¹⁴⁸ İslâm’ın zuhûrundan önce bu bölgede aşağıdaki gibi bir tablo söz konusu idi.

¹¹⁴¹ Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 113.

¹¹⁴² İbn Kayyım, IV, 172-173.

¹¹⁴³ Şamiî, VI, 371.

¹¹⁴⁴ Bu konuda olayların tahlili için bkz. Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 105.

¹¹⁴⁵ Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 104.

¹¹⁴⁶ Algül, “Hadramut”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 65-66.

¹¹⁴⁷ İbn Hazm, *Cemhere*, 460; Hamevî, II, 270.

¹¹⁴⁸ Hamevî, II, 270; Köksal, VIII, 64.

Hız. Peygamber Mekke devrinde, hac mevsiminde Kâbe'yi ziyarette gelen Arap kabilelerine İslâm'ı tebliğ ettiğı günlerde rivâyete göre Kindelilere ulaşmışsa da bu kabilenin ileri gelenlerinden Müleyh onun tebliğini reddetmişti. Hicretten sonra Medine'ye bir heyet gelinceye kadar Rasûlullah'ın onlarla görüşmediğı sanılmaktadır.¹¹⁴⁹

Hadramevt bölgesinden gelen ilk elçi olan Vâil b. Hucr, Yemen civarında hüküm süren meliklerden birinin oğludur. İslâmiyet'e girmeden önce Kindelilerin ibadet ettiğı kırmızı akikten yapılmış bir puta tapardı. 9/631 senesinde hicret etmek ve Müslüman olmak niyetiyle memleketinde bütün varlığını bırakarak Medine'ye geldi.¹¹⁵⁰ Kaynaklarda Vâil'in Medine'ye gelmeden önce Rasûlullah'ın, onun gelişini müjdelediğı ve daha Hız. Peygamberle görüşmeden ashâbı ile karşılaştığı geçmektedir. Kendisini gören sahabeden bazı kimseler ona kendisinin geleceğini Hız. Peygamber'in üç gün önceden haber verdiğini söylediler.¹¹⁵¹ Bunu duyan Vâil hemen hareket etti ve Rasûlullah 'a gelerek "İslâm'ı ve hicreti isteyerek geldim" dedi. Rasûlullah, ona dua etti ve başını mesh etti.¹¹⁵² Ayrıca onun gelişine olan memnuniyetini ashâbı ile paylaşmak istedi ve nidâ ettirerek herkesi mescide davet etti. Toplanan halka şöyle hitap etti; "Ey insanlar! Bu, Vâil b. Hucr olup Hadramevt'ten (Hadramevt kelimesini biraz uzattı) İslâm'ı arzulayarak size gelmiştir" dedi ve ayrıca kendisine ve nesebine hayır duasında bulundu. Ardından Muâviye b. Ebû Süfyân'a, Vâil'i götürmesini ve *Harre* mevkiinde ki bir evde misafir etmesini söyledi.¹¹⁵³

Muâviye'nin Vâil b. Hucr'u kendisine söylenen yere götürürken aralarında geçen konuşmalar dikkat çekicidir ve olayı aktaran kaynakların hepsinde özellikle vurgulanır. Buna göre; Vâil devesinin üzerinde Muâviye ise yerde yalın ayak giderlerken Muaviye'nin biraz önden yürümesine Vâil b. Hucr kızmış ve "Sen takip edilecek bir hükümdar değilsin" diyerek tepki göstermişti. Muaviye'de sıcak kumlar yüzünden ayaklarının yandığını söylemiş, Vâil'den ayakkabılarını kendisine vermesini istemişti. Vâil b. Hucr ise bir kralın avamdan birisinin giydiğı ayakkabıyı tekrar giyemeyeceğini, isterse devesinin gölgesinden yürüyebileceğini ve bu şerefın ona yeteceğini söyledi. Hatta Muâviye'nin Vâil'den kendisini devesinin arkasına bindirmesini istemesi üzerine, Vâil tekrar kızarak Muaviye'nin kral olmadığını ve kralların arkasına binemeyeceğini belirtmişti. Duruma içerleyen Muâviye olan

¹¹⁴⁹ Algül, "Hadramut", *DİA*, XV, 65-68.

¹¹⁵⁰ Özkan, Hâlid, "Vâil b. Hucr", *DİA*, İstanbul 2012, IV, 2, 452.

¹¹⁵¹ İbn Abdî'l-Berr, IV, 1562; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 435; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 655; Heysemî, IX, 374; Şâmî, VI, 272-273, 373-374.

¹¹⁵² İbn Sa'd, I, 334-336.

¹¹⁵³ İbn Sa'd, I, 336; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 56.

biteni dönüşte Rasûlullah'a anlatmış ve o da, “Kuşkusuz kendisinde Cahiliye gururundan biraz gurur vardır” demiştir. Hatta İbn Hâcer, Vâil b. Hucr'un biyografisini verirken Muâviye'nin, hilafeti zamanında Vâil'in yanına gittiği ve bu olayı ona hatırlatması üzerine onun pişman olduğunu bildirilmektedir.¹¹⁵⁴

Vâil b. Hucr memleketine dönmek istediğinde, Hz. Peygamber'den kendisi için bir belge yazmasını istedi. O da, Muaviye'ye emrederek üç adet mektup yazdırdı. Bunlardan ilki Vâil'in kavmi içerisindeki üstünlüğüne yönelikti. İkinci mektup, San'a Valisi Muhâcir b. Ebû Ümeyye'ye, üçüncüsü ise daha alt kademedeki yerel yöneticilere hitâben yazılmıştı. Mektupların ana temasında Vâil memleketindeki yerel yöneticilerin başına tayin edilmesi ve daha önce ona ait olan arazilerin öşürlerini ödemek şartıyla kendisinde kalması konu edilmiştir. Üçüncü mektup Vâil'in bölgesindeki zekâtların toplanma usulleri ve şartları hakkındaydı.¹¹⁵⁵

Hadramevt bölgesinden gelen tek elçi Vâil b. Hucr değildir. Şöyle ki; Hadramevt yöneticilerine yönelik Rasûlullah, İslâm'a davet mektupları göndermiş ve olumlu cevaplar alınmış, 10/632 yılında da¹¹⁵⁶ Hadramevt Heyeti, Kinde Heyeti ile birlikte Medine'ye gelmişlerdir. İçlerinde Hadramevt hükümdarlarından olan ve Benî Velîa'ya mensup dört kişi de vardı. Bunlar;

1. Cemd
2. Mihves
3. Mişrah,
4. Ebda'a idi.

Hız. Peygamber ile görüşmelerinin ardından heyet üyeleri Müslüman olmuşlardır. Görüşmeler esnasında kafiledekilerden Mihves, dilinde bulunan tutukluğun gitmesi için Rasûlullah'tan dua etmesini istemiş, o da dua etmişti. Ardından Hadramevt'in zekât mallarından Mihves'e bir miktar pay ayırmıştı. İbn Sa'd, Hadramevt Heyeti ile ilgili olarak başka bir rivâyetten daha bahseder. Buna göre Mihves b. Ma'dikerib b. Velîa'nın yanındakiler ile birlikte Rasûlullah'a gelmiş olduğu ve dönüş yolunda Mihves'in yüz felci geçirdiği, adamlarının geriye dönerek Rasûlullah'a haber verdikleri, Hız. Peygamber'in de kızdırılmış

¹¹⁵⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 655.

¹¹⁵⁵ İbn Sa'd, I, 334-336; İbn Abdi'l-Berr, IV, 1563; İbnü'l-Esîr, V, 435; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-190; Şâmî, VI, 373; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 655; Köksal, VIII, 66-68, Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 132; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 122.

¹¹⁵⁶ Taberî, III, 162; İbn Abdi'l-Berr, I, 13; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 118; Şâmî, VI, 272-273.

iğne ile göz kapaklarına batırılarak tedavi edilmesini tavsiye ettiği ve söylenenlerin yapılmasıyla Mihves'in yüz felcinin iyileştiği anlatılır.¹¹⁵⁷

Kanaatimize göre aktarılan iki olayda aynı olayın iki farklı rivâyeti olup ayrı zamanlarda bir heyet halinde gelme söz konusu değildir. Kaynaklarda heyetin temasları ile ilgili diğer ayrıntılar verilmemiştir.

Hadramevt ile ilgili olarak İbn Sa'd, *Tin'a Bölgesi*'nde Tehnâ bt. Küleyb adında bir kadının bir elbise diktiğini ve oğlu Küleyb ile gönderdiğinden bahseder. Elbiseyi Rasûlullah kabul etmiş ve oğluna da dua etmiştir. Fakat olayın ayrıntıları mevcut değildir.¹¹⁵⁸

Hadramevt bölgesindeki irtidat faaliyetlerine bakıldığında bu bölgede faaliyet gösteren Esved'ul-Ansî ve Kays b. Mekşuh el-Murâdi'nin isyanlarının tesir ettiğini görülür. Ayrıca Kinde Heyeti'nde bahsedildiği üzere Ziyâd b. Lebîd'in zekât nedeniyle isyanına ortak olmuşlardır. Hz. Ebû Bekir'in gönderdiği yardımcı kuvvetler ile bu isyan bastırılmıştır.¹¹⁵⁹

45. Benî Bârik Heyeti

Kahtânilerin Ezd Kabilesi'nden olan Huzâa'nın bir koludur.¹¹⁶⁰ Bârik Kabilesi'nin atası Sa'd b. Adi b. Hârise, Yemen'de Serât sıradağlarında bulunan Bârik Dağı'na yerleştiği için bu adla meşhur olmuş ve kabileye de adını vermiştir.¹¹⁶¹

Bârik Kabilesi'nden bazı kimseler, Yemen bölgesinden gelen heyetlerin içinde Rasûlullah'a geldiler. Hz. Peygamber onları İslâm'a davet etti ve heyet üyeleri de orada Müslüman oldular. Rasûlullah, onlar için ikta ve misafirlik hükümleri ile yolculukla ilgili bazı konuları aydınlatan bir mektup yazdı.¹¹⁶²

Yazı metni şu şekildedir:

“Bu, Muhammed Rasûlullah ‘tan, Bâriklılar’a bir ahitnamedir.

Meyveleri koparılmayacak, kendileri razı olmadıkça, yazlık ve baharlık meralarında hayvan otlatılmayacaktır. Harp ve kıtlık esnasında kendilerine uğrayan Müslümanları üç gün misafir etmekle mükelleftirler. Meyveleri olgunlaşınca, dallarından koparmamak ve toplayıp götürmemek şartıyla, yolcular dibine düşenlerden yiyebilirler.

¹¹⁵⁷ İbn Sa'd, I, 334-335; Şâmî, VI, 272-273.

¹¹⁵⁸ İbn Sa'd, I, 335; Şâmî, VI, 272-273.

¹¹⁵⁹ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 125; Hüseyin Algül, “Hadramut”, *DİA*, XV, 65.

¹¹⁶⁰ Kalkaşendî, 160.

¹¹⁶¹ Özaydın, “Bârik (Benî Bârik)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 70.

¹¹⁶² İbn Sa'd, I, 337; Şâmî, VI, 234.

Bu yazıyı, Übey b. Kâb yazmış. Ebû Ubeyde ile Huzeyfe b. Yemânî de şahitlik yapmışlardır”.¹¹⁶³

Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Bârik Kabilesi, Cahiliye Dönemi’nde Benî Nümeyr’in müttefiki idiler. İslâmî devirde Küfe yakınlarına yerleşmişlerdir.¹¹⁶⁴

46. Benî Sümâle ve Benî Huddân Heyetleri

Benî Sümâleler ile Benî Huddanlar, Ezd-i Şenûelerden iki küçük kabiledir.¹¹⁶⁵ Mekke’nin fethinden sonra 8/630 yılında Sümâle ve Huddân Kabilelilerinin temsilcileri olan Abdullah b. Ales es-Sümâli ve Müsliye b. Hüzzân el-Hudâni bir heyet ile birlikte Rasûlullah’ın yanına, Medine’ye geldiler. Görüşmelerden sonra Müslüman oldular ve kavimleri adına da biat ettiler.¹¹⁶⁶

Hz. Peygamber, heyettekiler ile görüşükten sonra kendilerine zekât miktarları ile ilgili bir belge yazdı.

Yazının metni şu şekildedir;

“Bu, Muhammed Rasûlullah tarafından deniz sahillerindeki kırlarda ve kırların hizasındaki vahalarda oturanlara verilen yazıdır. Onlara, hurma mahsulleri için ne ağaç üzerinde tahminleme, ne de ayarlı bez ölçekle ölçme vardır. Onlar, hurmalar kurutma yerine konulduğunda, her on veskte bir veskini zekât olarak vermekle mükelleftirler”.¹¹⁶⁷

47. Benî Gâfık Heyeti

Gâfık, Kâhta’nın soyundan gelen Akk oymağından olup Ezdlerin bir koludur. Nesepleri; Benî Gâfık b. Şâhid, b. Alkâme, b. Akk, b. Adnan, b. Abdullah, b. Ezd. Abdullah b. Ezd’dir.¹¹⁶⁸ Bu kabileye nispetle, Endülüs’te Kurtûba yakınlarındaki bir kaleye Gâfık ismi verilmiştir.¹¹⁶⁹

Kaynaklarda geçtiğine göre Cüleyhâ b. Şeccâr b. Suhâr b. el Gâfîkî, kavminden bazı kimselerle birlikte Hz. Peygambere gelmişler ve “Ya Rasûlullah! Biz kavmimizin olgunluk çağına gelmiş (yaşlı) kimseleriyiz ve Müslüman olduk. Zekâtlarımız da avlularımızda bekletilmektedir” dediler. Rasûlullah’da, “Müslümanların lehine ne varsa sizin de lehinize

¹¹⁶³ Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 121/A, 124, 260, 262

¹¹⁶⁴ Özeydın, “Bârik (Benî Bârik)”, *DİA*, V, 70.

¹¹⁶⁵ Kalkaşendî, 199-228.

¹¹⁶⁶ İbn Sa’d, I, 338; Şâmî, VI, 256.

¹¹⁶⁷ Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 78.

¹¹⁶⁸ İbn Hazm, “*Cemhere*”, 238,375; Kalkaşendî, 386.

¹¹⁶⁹ Temel, 148.

olacak; onlar neden sorumlu tutulurlarsa sizde onlardan sorumlu tutulacaksınız” şeklinde karşılık verince Avz b. Serîr el-Gâfikî’de; “Allaha inandık, Rasûlullah’a tâbi olduk” dediler.¹¹⁷⁰

Gafikîler hakkında bilgiler burada kesilmektedir. Ne kadar süre Medine’de kaldıkları veya hediye verilip verilmediği gibi konularda kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

48. Benî Mehre Heyeti

Mehre,¹¹⁷¹ Yemen’in deniz sahilinde Kudâa kabilelerinden bir boydur.¹¹⁷² Benî Mehre b. Haydan, b. Amr, b. el-Hâfî, b. Kudâa soyundan gelmektedirler. Benî Mehrelerin yurtları, Yemen’in deniz sahilinde, Amberlerin toprağındaki Şıhhîr Nahiyesi’dir. Şıhhîr Panayırı, Şaban ayının ortasında, Hud peygamberin bulunduğu dağın gölgesinde kurulurdu.¹¹⁷³ Bu açıdan Mehre Kabilesi ticarî açıdan önemlidir.

Mehre’den, Mehrî b. Ebyâd’ın başkanlığında bir heyet, Hz. Peygamber’e geldiler. Rasûlullah, onlara İslâmiyet’i anlattı ve heyettekiler de Müslüman oldular. Heyet üyelerine hediyeler verildiği belirtilirse de bu rivâyetlerde hediyelerin içeriği hakkında bilgi mevcut değildir. Memleketlerine dönerken Rasûlullah, Mehrelilere bir de belge yazdı.¹¹⁷⁴

Yazı metni şu şekildedir;

“Bu, Allah Rasûlü Muhammed’den, Mehrî b. İyâz vasıtasıyla Mehreli Müslümanlara yazılmış bir yazıdır.

Mehre Kabilesi’nden iman edenlere saldırılmayacak, malları talan edilmeyecek ve kendileriyle savaşılmayacaktır. Ancak onlar da İslâm şeriatını yerine getirmekle mükellef olacaklardır. Şeriatı değiştiren Allah’a karşı savaş ilân etmiş olur. Allah’a iman eden, Allah ve Rasûlü’nün güvencesindedir. Yolda bulunan bir şey sahibine iade edilir. Kendi başlarına yayılan hayvanlar da sahiplerine aittirler. Hacda kirli kalmak günahdır. Hacda şehvet çağrıştıran konuşmalar yapmakta fâsıklıktır.

Bu yazıyı Muhammed b. Meslemeti’l-Ensâri yazmıştır”.¹¹⁷⁵

Diğer bir rivâyette İbn Sa’d, Mehrelere bağlı Şıhr Kabilesi’nden¹¹⁷⁶ Züheyr b. Fırdım¹¹⁷⁷’ın Medine’ye elçi olarak geldiğinden bahseder. Çok uzak yoldan geldiği için, Hz.

¹¹⁷⁰ İbn Sa’d, I, 336-337; Şâmî, VI, 334-335; Nüveyrî, XVIII 115; Temel, 148.

¹¹⁷¹ Hamevî, bunun doğrusunun “*Mehere*” olduğunu ama halkın, “*Mehre*” dediğini belirtir. Hamevî, V, 234; Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 132, dipnot 20.

¹¹⁷² Kalkaşendî, 427.

¹¹⁷³ İbn Hazm, *Cemhere*, 440, 485; Köksal, VIII, 80-81.

¹¹⁷⁴ İbn Sa’d, I, 339.

¹¹⁷⁵ İbn Sa’d, I, 339; Şâmî, VI, 355; Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 137

Peygamber, Züheyr'e yakınlık göstermiş ve ikramda bulunmuştur. Dönmeye davranınca da onu teselli etmiş ve yiyecek ile binit vermiş, ayrıca bir de ferman yazmıştı. İbn Sa'd, rivâyetinde Mehrelilerin bu fermanı o dönemde¹¹⁷⁸ hâlâ ellerinde muhafaza ettiklerini belirtir, fakat mektubun metnini vermez.¹¹⁷⁹

İrtidat olaylarına Mehrelilerin de katıldığını görülür. Rasûlullah'ın vefatından sonra Ummanlılar ile birlikte Mehreliler de irtidat etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir bunların üzerine Himyer'den olan Huzeyfe b. Mihsan el-Gilfâni'yi ve Ezd Kabilesi'nden Arfâce el-Herseme'yi gönderdi. Yaşanan yoğun çatışmalardan sonra ikiye bölünen Mehrelilerin bir kısmı tekrar İslâmiyet'e girmiş diğer kısmı ise savaş yolu ile itaat altına alınmıştır.¹¹⁸⁰

49. Benî Himyer Heyeti

Bu kabile Kahtânilere mensup olup nesebi, Himyer b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rüb b. Kâhtan'dır.¹¹⁸¹ Yurtları ise Yemen'in güneyinde, Taiz şehrinin kuzeyinde ki Cened şehri ve civarındır.¹¹⁸² İslâmiyet öncesinde Arap Yarımadası'nda devlet kurmuş büyük kabilelerden birisi olan Himyerîler, Arap tarihinde büyük etki yapmışlar ve haklarında bazı ayetler inmiştir.¹¹⁸³

¹¹⁷⁶ Arabistan'da, bir yer ve orada yaşayan Mehrelerin bir boyu olan kabiledir. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 138.

¹¹⁷⁷ Tam adı: Mehre'den, Züheyr b. Fırdım (Kırdım?) b. el-Uceyl b. Kibâs b. Kamûmi b. Baklül b. el-İdi b. el-Emrî'dir. İbn Sa'd, I, 339.

¹¹⁷⁸ Yaklaşık olarak 230/844-845 yılını kast ediyor.

¹¹⁷⁹ İbn Sa'd, I, 339; Şâmî, VI, 355; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 178.

¹¹⁸⁰ İbnü'l-Esir, II, 35-36; İbn Kesîr, VI, 491-493.

¹¹⁸¹ İbn Kuteybe, 46-47, Algül, "Himyerîler", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 62-63.

¹¹⁸² Hamevî, II, 307; Köksal, VII, 373; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 90.

¹¹⁸³ "M. 300-525 yılları arasında hüküm süren, Araplarca Tebabia Devleti adıyla bilinen ikinci Himyerlilerin son hükümdarı Zû-Nuvâs bir seferi sırasında tanımış olduğu Yahudiliği kabul etmiş ve Necrân bölgesindeki Hristiyanlara baskı yaparak Yahudiliği kabul etmeye zorlamıştı. O, bu hususta o kadar ileri gitmişti ki Hristiyanlara, Yahudiliği kabul etmek veya Kur'an'da da geçen "*Uhdûd*" ismi verilen içi ateş dolu çukurlara atılmaktan birini tercih etmelerini şart koşturmuştu. (Burûc 85/4-6). Hristiyanların büyük bir ekseriyeti, Yahudiliği kabul etmeyi reddettikleri için ateşe atılmışlardır. Zû-Nuvâs'ın Hristiyanlara karşı olan bu zulmü üzerine yardım istenilen Doğu Roma İmparatoru'nun emriyle Habeş Hükümdarı, büyük bir ordu hazırlamış ve yerel halkında desteği ile Zû Nuvâs'ı mağlup etmişlerdir.

Bundan sonra bölgede Habeş hâkimiyeti başlamış ve elli beş yıl kadar sürmüştür. Nihayet Kur'an'da, Fil vakası (M. 570) olarak da geçen Ebrehe ve valiliği de bu dönem içinde yer alır. Artan Habeş zulümleri üzerine Yemenliler, bu sefer Sâsâni hükümdarı Kısra Hüsrev I. (Nuşirevan-ı Âdil)'den yardım istediler. O da gönderdiği ordu ile Habeş saltanatına son verdi ve Seyf b. Züyezen'i bölge hâkimi olarak atadı. Hz. Peygamber 'in dedesi Abdilmuttalib, Züyezen'i tebrike gidenler arasında idi. Hatta bu görüşmede Hz. Peygamberin geleceğini, Abdilmuttalib'e Züyezen'nin müjdelediğine dair rivâyetler de vardır.

Yemen bölgesinde Sâsâni vali zincirlerinin sonuncusu ve Müslümanların da ilk valisi Bazan olmuştur. Bölgeye hâkim olan Himyer Devleti'nin zayıflamaya başlamasından sonra, kabile reisleri ve iktâ' sâhipleri bağımsızlıklarını ilân ederek kendi kabile beyliklerini kurmuşlardır. Esasen bu bölgede, büyük devletler yanında, kendilerine "Zü", çoğulu "Ezvâ" ve "Kayl", çoğulu "Akyâl" ismi verilen küçük beylikler, eskiden beri buluna gelmiştir. Bunlar kendilerine çoğu zaman *melik* demeyi tercih etmişlerdir. Hz. Peygamber bu bölgede kurulan

Rasûlullah, mahallî küçük emirlikler halinde varlığını sürdüren Himyer melikleriyle mektuplaşmış ve karşılıklı elçiler göndermişlerdir. Dağınık bilgilerden anlaşıldığı kadarı ile ilk olarak Hz. Peygamber, Ayyaş b. Ebi Rebia'yı bir mektupla Himyer meliklerinden Nu'aym, Şüreyh ve Hâris b. Abdi Külâl el-Himyer'e göndermişti. Söz konusu mektupta, Himyerlileri Allah'a ve Rasûl'üne inanmaya çağırmış, ayrıca Yahudiler ile Hristiyanların Allah'a ortak koştuklarını bildirmiş ve akabinde onları, İslâm'a davet etmişti. Hz. Peygamber, Ayyaş b. Ebi Rebi'a'ya mektubu verirken elçilik görevinin ifası sırasında uyması gereken birçok tavsiyede bulundu. Elçilerin üslubu açısından dikkat çekici olan bu tavsiyelere göre Hz. Peygamber; hazırlık olarak sabah vakti abdest alıp iki rekât namaz kıldıktan sonra Allah'a sığınıp dua etmesini, ardından Himyerlilerin yurduna girmesini söyledi. Mektubu sağ yanına almasını, sağ eliyle, onların sağ tarafından vermesini tembihledi. Ardından da, "Ben Allah'ın kitapta indirdiğine inandım ve bana aranızda adaleti gerçekleştirmem emredildi. Allah bizim de rabbimiz sizin de rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir. Sizinle bizim aramızda hiçbir tartışmaya yer yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş yalnız O'nadır" şeklinde ki Şura Suresi 15. ayeti okumasını buyurdu. Yine İslâm'ı kabul ettikleri takdirde kendisine önünde toplanıp secde ettikleri üç değneği istemesini ve bu üç değneği onların çarşı olarak kullandıkları yerin ortasında yakmasını öğütledi. Ayyaş b. Rebi'a denilenleri aynen yaptı. Melikleri ile birlikte halk Müslüman oldu.¹¹⁸⁴

Hz. Peygamber'in, Tebük seferi dönüşünde Himyer meliklerinin mektubunu getiren elçisi Mâlik b. Mürâre (Mürre¹¹⁸⁵) er-Rehâvi, 9/631 yılı Ramazan ayı içinde Medine'ye geldi. Mâlik, Himyer Meliklerinden Hâris b. Abdi Külâl, kardeşi Nuaym b. Abdi Külâl diğer kardeşi de Şüreyh b. Abdi Külâl¹¹⁸⁶ ve Nûman Kayl'u Zû-Ruayn, Maâfir ve Hemdân¹¹⁸⁷ kralı Nûman ile Zur'a Zûyezen'i temsil ediyordu. Mâlik b. Mürâre bütün bu meliklerin, Müslüman olduklarını Rasûlullah'a bildirdi. İbn Sa'd, Zur'a Zûyezen'in bu melikler içinde ilk Müslüman olanı olduğunu özellikle belirtir.¹¹⁸⁸ Zaten Rasûlullah'da diğer meliklerin hepsine bir tek

ticarî panayırlara defalarca katılmış, hatta yerel lehçe olan Himyerceyi iyi derece öğrenmiştir." Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 9-16.

¹¹⁸⁴ İbn Sa'd, I, 269-70; diğer kaynak ve rivâyetler için bkz. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 109.

¹¹⁸⁵ İbn Hişâm, II, 588-590.

¹¹⁸⁶ Bu bilgi sadece İbn Sa'd'da geçer. İbn Sa'd, I, 252.

¹¹⁸⁷ Burada bahsedilen Hemdan bizim kabileler arasında da bahsedeceğimiz Hemdan Kabilesi ile ilişkili değildir. Bu kabile Yemen bölgesinde Himyerlilere bağlı bulunan küçük bir mahalli kabile olmalıdır. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 90.

¹¹⁸⁸ İbn Sa'd, I, 252.

mektup yazmışken Zur'a Zûyezen'e ayrıca bir mektup yazarak, ona verdiği değeri göstermiştir.

Bu rivâyetlerden anlaşıldığına göre Himyer halkı gönderilen elçiler vasıtası ile Müslüman olmuşlar ve nihayetinde onların göndermiş olduğu elçiler de, Müslüman olarak Medine'ye gelmişlerdir.

Himyer meliklerinin elçilerinin gelmesine çok sevinen Hz. Peygamber, elçi Mâlik b. Mürâre'yi iyi ağırlaması ve ikramlarda bulunması için Bilâl-i Habeşî'ye emir verdi.¹¹⁸⁹ Ayrıca birde mektup yazdı. Bu mektubun ilk bölümünde zekât hükümleri başta olmak üzere birçok İslâmî hüküm vardır.

Mektubun ilk bölümü şu şekildedir;

“Bismillâhirrahmânirrahîm,

Allah'ın Rasûlü Muhammed'den, Hâris b. Abd'i Külâl'e, Nuaym b. Abdi Külâl'e, Maâfir ve Hemdân kralı Numan'a...

İmdi, ben, kendisinden başka ilah olmayan Allah'a, sizlere olan hidayetinden dolayı hamd ederim. Bundan sonra malûmunuz olsun ki; Rum toprağından dönüşümüzde elçiniz bizimle buluştu.

Sizin kendisini ne için gönderdiğinizi tebliğ etti, hakkınızda bilgi verdi, İslâm dinine girdiğinizi ve müşriklerle savaştığınızı bize bildirdi.

Eğer siz iyileşir, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederseniz, namazı kılarsanız, zekât verirsiniz, ganimetlerden Allah'a ait beşte biri, Rasûlullah'ın hissesini ve kendisine seçilip verilecek şeyi ve müminler üzerine farz kılınan sadakayı, kaynak suların suladığı ve göğün suladığı şeylerin de onda birini ve ortaklık suyun nöbet gününde veya kuyu ile havuz arasına kovadan akan suyun suladığı şeylerin de beşte birini verirsiniz, Yüce Allah sizi doğru yoluna koymuş bulunur.

Zekât olarak ise; her kırk deve de üç yaşına basmış bir dişi deve, her otuz deve de üç yaşına basmış bir erkek deve, her beş deve de bir koyun veya keçi, her on deve de iki koyun veya keçi, her kırk sığırda iki yaşına basmış erkek veya dişi bir dana, her otuz sığırda bir yaşına basmış erkek veya dişi bir dana, her kırk koyunda kendi başına yayılır bir koyun veya keçi vermeniz gerekir ki, Allah bunu mü'minlere farz kılmıştır. Kim hayrını arttırsa, onu kendi lehine arttırmış olur.

¹¹⁸⁹ İbn Sa'd, I, 340.

Bu farizayı eda eden, Müslümanlığına şahadet getiren, müşriklere karşı mü'minlere yardım eden kimse mü'minlerdendir. Kendisi mü'minlerin yararlandıklarından yararlanır, onların mükellef bulundukları vazifelerle de mükellef bulunur. Onun için, Allah'ın himayesi ve Rasûlü'nün himayesi vardır.

Yahudilerden veya Nasrânîlerden Müslüman olanlara gelince; Müslümanların yararlandıklarından yararlanır, onların mükellef bulundukları vazifelerle mükellef bulunurlar.

Yahudilik veya Nasrânîlikte kalanlar ise, dinlerinden zorla döndürülmezler. Kendilerinden erkeklik çağına eren her erkek veya kadın veya hür veya köle Meâfirî (Yemen elbisesi) veya bunun dengi bir elbisenin kıymetine göre tam bir dinar cizye ödemekle mükellef tutulur. Bunu Rasûlullah'a ödeyen kimse Allah'ın ve Rasûlü'nün himayesinde bulunur. Kim bunu reddederse, o, Allah'ın ve Rasûlü'nün düşmanıdır".¹¹⁹⁰

Mektubun ikinci bölümünde ise elçilere yapılması gereken muameleler hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Bu bölüm Zür'a Zûyezen'e hitaben yazılmış olup metni şu şekildedir;

“Allah'ın Rasûlü Muhammed Peygamber, Zür'a Zûyezen'e göndermiştir.

Elçilerim Mu'az b. Cebel, Abdullah b. Zeyd, Malik b. Ubâde, Ukbe b. Nemr, Malik b. Mürre ve arkadaşları size geldiği zaman kendilerine iyi davranmanızı tavsiye ederim. Size bağlı yerlerin cizye ve sadakalarından yanınızda toplananları elçilerime teslim edersiniz. Onların âmirleri Mu'az b. Cebel'dir. Elçilerim ancak hoşnut olarak döndürüleceklerdir.

Sonra şunu da bilersiniz ki; Muhammed, Allahtan başka ilah olmadığına ve kendisinin de Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet eder.

Malik b. Mürretü'r-Rahâvî'nin bana söylediğine göre; Himyerlilerden İslâmiyet'e ilk giren sen imişsin ve müşrikleri öldürmüşsün. Seni hayırla müjdelerim ve Himyerîlere hayırlı olmanı sana emrederim.

Bir birlerinize karşı ne hainlik ediniz, ne yardımlaşmayı kesiniz. Allah'ın Rasûlü, hem zenginlerinizin, hem de fakirlerinizin dostu ve yardımcısıdır. Sadaka ve zekât, ne Muhammed için, ne de onun ev halkı için helâl değildir. O, ancak Müslümanların fakirlerine ve yolculara mahsustur.

Malik, haberin eriştirilecek olanlarını bana eriştiirdi ve gizlenecek olanlarını da gizledi. Kendisine hayırlı olmanızı, iyi davranmanızı size emrediyorum. Ben size iyi adamlarımdan, onların din ve ilim sahibi olanlarından göndermiş bulunuyorum. Kendilerine hayırlı olmanı ve

¹¹⁹⁰ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 109.

iyi davranmanı sana emrediyorum. Çünkü onlar adamlarımın ağızlarına bakılır, sözleri dinlenir kişileridir.

Allah'ın selameti, rahmet ve bereketleri üzerinize olsun".¹¹⁹¹

Peygamber yukarıda mektuplarda da geçtiği üzere Himyer meliklerine birçok elçi göndermiştir. Bunlar Mu'az b. Cebel, Abdullah b. Zeyd, Malik b. Ubâde, Ukbe b. Nemr'dir. Mâlik b. Mürre ise konu açısından bunların en dikkat çekenidir. Çünkü Mâlik elçi olarak gelmesine rağmen, Rasûlullah tarafında tekrar Himyer meliklerine elçi olarak gönderilmiştir.¹¹⁹²

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Himyerîler, Zür'a b. Ebû Akabe el-Himyerî'yi,¹¹⁹³ Medine'ye yollayarak kendisine itaatlerini ve İslâm'a bağlılıklarını bildirmişler ve irtidat faaliyetlerine katılmamışlardır.¹¹⁹⁴

50. Benî Ceyşân Heyeti

Ceyşân, Yemen'de bir şehir olup, oraya Ceyşân b. Gaydan, b. Hacer, b. Zû Ruayn (Yerîm), b... Himyer, b. Sebe' gelip konduğu için Ceyşân adı verilmiştir.¹¹⁹⁵

Ceyşân Kabilesi'ne mensup Ebû Vehb el-Ceyşânî, kavminden bazı adamlarla birlikte Medine'ye geldiler.¹¹⁹⁶ Ceyşân temsilcileri, Hz. Peygamber'le görüşmeleri esnasında İslâm'a ait bazı hükümleri sordular. Bunlardan birisi de Yemen'de yapılan bazı içecekler hakkında idi. Onların baldan yaptıkları şerbete "Bit", arpadan yapılanına ise "Mizr" diyorlardı.¹¹⁹⁷

Rasûlullah "Onları içtikten sonra sarhoş oluyor musunuz?" diye sordu, "Çok içersek sarhoş oluruz" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah; "Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır" buyurdu. Ayrıca iççilerine içirmek için şarap yapan kimsenin durumunu sordular. Hz. Peygamber de; "Sarhoş edici olan her şey haramdır" cevabını verdi.¹¹⁹⁸

Ceyşân Heyeti'nin temasları ile ilgili bilgiler bunlarla sınırlıdır. Konaklama ve kalış süreleri ve diğer ayrıntılar mevcut değildir.

¹¹⁹¹ İbn Hişâm, IV, 236-237; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 81, İbn Sa'd, I, 252, VIII, 76; Taberî, *Tarih*, III, 146; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 75-76; Diyarbekrî, II, 138; Halebî, III, 262-263; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 109; Köksal, VII, 373-375; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 90-92.

¹¹⁹² İbn Sa'd, VI, 272-273.

¹¹⁹³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 283.

¹¹⁹⁴ Algül, "Himyerîler", *DİA*, XVIII, 62-63; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 100.

¹¹⁹⁵ İbn Abdi'l-Berr, IV, 1775; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VI, 330; Hamevî, II, 200; Köksal, VII, 373.

¹¹⁹⁶ İbn Sa'd, I, 342; İbn Abdi'l-Berr, IV, 1775; Şâmî, VI, 311.

¹¹⁹⁷ Hurmadan, arpadan veya baldan yapılan bu içkiler o dönem Yemenlilerin milli içkileri idi. İbn Sa'd, I, 342, no: 170.

¹¹⁹⁸ İbn Sa'd, I, 342; Şâmî, VI, 311; Nüveyrî, XVIII, 120.

51. Benî Selûl Heyeti

Selûl, Kahtânî Benî Huzâa'ya ve Adnânî Kays Aylân'dan Benî Hevâzin'e bağlı iki ayrı kabilenin adıdır. Mensuplarından bazılarının bazen her iki kola nispet edildiği, bazen de bu iki kabilenin tek bir kabile sayıldığı görülmektedir.¹¹⁹⁹ Burada konuyu teşkil eden Hevâzin koluna ait Selûllardır.

9/631 yılda, Garâde b. Nüfâse başkanlığında Selûl Kabilesi'ne ait bir heyet Medine'ye geldi ve Peygamber ile görüşmelerinin ardından Müslüman oldular. Hz. Peygamber temaslardan sonra Garâde'yi onların başına emir tayin etti. O da Müslüman olmalarının sevincini dile getiren beyitler söyledi. Aynı yıl Rasûlullah'ı ziyaret edip İslâm'a giren Nüheyk b. Kusayy'ın bu heyetle mi yoksa ayrıca mı geldiği bilinmemektedir.¹²⁰⁰ Heyetin görüşmeleri ile ilgili diğer ayrıntılar da mevcut değildir.

52. Benî Suda' Heyeti ve Ziyâd b. Hâris es-Sudâî'nin Elçiliği

Kaynaklarda, Suda' Kabilesi'nin İslâm öncesi dönemiyle ilgili bilgiler kısıtlıdır. İbn Hazm'ın büyük bir kabile olarak bahsettiği¹²⁰¹ Mezhic Kabilesi'nin alt kollarından biri olan Benî Suda'nın soyu, Yezid b. Harb'e dayanır. Kabile, Yemen'de San'a'nın 42 fersah kuzeyinde kendi adıyla anılan bölgede yaşamaktaydı. Bu kabilenin alt kollarının Mezhic'in diğer kollarından Benî Hâris b. Ka'b ile ittifak kurduğu için Cenb diye anıldığı, Benî Suda'nın ayrıca Mezhic'in Sa'd el-Aşîre kolu ile ittifak yaptığı nakledilmektedir.¹²⁰²

Benî Suda' temsilcilerinin Medine'ye gelişi 8/630 yılında, Rasûlullah'ın Cirâne'den dönüşü sonrasında olmuştur. Bu döneme kadar Benî Suda' Kabilesi mensupları, henüz İslâm'a girmemiş olup şirkte ısrar ediyorlardı.¹²⁰³ Bunun üzerine Hz. Peygamber, Yemen tarafına göndermeyi düşündüğü dört yüz kişilik bir birliğin başına Sa'd b. Ubâde el-Hazreci'yi tayin etti. Kendisine beyaz bir sancak ile siyah bir bayrak verdi ve oraya vardığında Suda' Kabilesi ile de harp etmesini emretti. Birlik hazırlıklarını tamamladıktan sonra hareket etti. Bu esnada Medine'de bulunan ve Suda' Kabilesi'ne mensup olan Ziyâd b. Hâris es-Sudâî, bu seferin kendi memleketi üzerine yapılacağını öğrenir öğrenmez hızlıca Peygamber'e geldi. Ziyâd b. Hâris arkasında bıraktığı kabileyi temsil ettiğini, hazırladığı

¹¹⁹⁹ İbn Hazm, *Cemhere*, 235-238; Ağırakça, "Selûl (Benî Selûl)", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 451.

¹²⁰⁰ Halebî, III, 262; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 60; Nüveyrî, XVIII, 120; Temel, 154; Ağırakça, "Selûl (Benî Selûl)", *DİA*, XXXVI, 451.

¹²⁰¹ İbn Hazm, *Cemhere*, 413.

¹²⁰² Hamevî, III, 397; Kehhâle, II, 636; Avcı, "Suda' (Benî Suda')", *DİA*, XXXVII, 457.

¹²⁰³ Ahmed b. Hanbel, IV, 168-169.

orduyu geriye çekmesini ve kendisine biat etmeyi kabilesi adına garanti ettiğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, orduya haber saldı ve geriye çağırdı. Bundan on beş gün sonra da, on beş kişilik bir heyet halinde Suda' temsilcileri Medine'ye geldiler.¹²⁰⁴ Bu arada Rasûlullah'ın Suda' Kabilesi'ne yönelik bir yazı yazdığından bahsedilirse de bu yazı günümüze kadar ulaşmamıştır.¹²⁰⁵

Sa'd b. Ubâde, Suda' Heyeti'nin gelişinin ardından, Rasûlullah ile görüşerek onları misafir etmek için izin aldı. Önce onlar ile dostluk kurdu, üzerlerine yeni elbiseler giydirdi ve evinde misafir etti.¹²⁰⁶ Elçiler görüşmelerinin ardından Müslüman oldular ve kendi kavimleri adına da biat ettiler. Heyetin gelmesi ve görüşmeler esnasında Rasûlullah'ın, Ziyâd b. Hâris es-Sudaî'ye yönelik övgü niteliğinde; kendisinin kabilesi içinde sözü geçen bir adam olduğunu söylemesi üzerine o da tevazu göstererek Allah ve Rasûlü sayesinde bunun mümkün olduğunu belirtmiştir. Bu heyetin ne kadar süre ile Medine'de kaldığı ve kendilerine dönüşte ne gibi hediyeler verildiği hakkında bir malumat yoktur. Suda' Kabilesi'nin arasında İslâmiyet'in yayıldığı Veda Haccı'na yüz kişilik bir kabile halinde katılmalarından anlaşılmaktadır.¹²⁰⁷

Bazı kaynaklar Rasûlullah'ın, Ziyâd b. Hâris es-Sudaî'yi, kabilesi üzerine emir tayin ettiği ve zekâtta da pay verdiğini belirten rivâyetlerden bahseder. Rivâyetler arasında farklılıklar olmasına rağmen genel olarak; Ziyâd b. Hâris es-Sudaî'nin, kavmine emir olmayı ve zekâtta kendisine pay verilmesini istediği ve Rasûlullah'ın da onun isteklerini yerine getirdiği bildirilir. Ardından çıkılan sefer esnasında Ziyâd b. Hâris, Hz. Peygamber'den emirliğin zorluğu ve tehlikeleri, ihtiyacı olmadan bir şey istemenin olumsuzluğu üzerine bazı sözleri duyması üzerine kavminin emirliğinden vaz geçtiğini ve zekâtta kendisinin talebi üzerine verilecek olan payından da kendisini azletmesini rica etti. Hz. Peygamber'de bu isteği kabul etti¹²⁰⁸ ve bir başkasını emir olarak Suda' Kabilesi'ne tayin etti.¹²⁰⁹

¹²⁰⁴ İbn Sa'd, I, 313; İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Kastallânî, I, 217; Diyarbekrî, II, 130; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 113.

¹²⁰⁵ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 242-242/a-b.

¹²⁰⁶ İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211.

¹²⁰⁷ İbn Sa'd, I, 313; İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Şâmî, VI, 294-297.

¹²⁰⁸ İbn Sa'd, I, 313; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Şâmî, VI, 294-297.

¹²⁰⁹ Kaynaklar, Ziyâd b. Hâris'in görüşmeler esnasında memleketlerinde bir su kuyusu bulunduğunu ve yaz aylarında suyunun çekilmesinden dolayı sıkıntıya düştüklerini, bunun için kendilerine dua etmesini istedi. Bunun üzerine 'de ona, yerden aldığı yedi tane taşla bir şeyler okuduktan sonra uzattı ve memleketlerine vardıklarında bu taşları kuyuya atmalarının emretti. Memleketine döndükten sonra söyleneni yapan Ziyâd, kuyunun suyunun

İrtidat hareketlerine esnasında Yemen bölgesinde bazı kabileler irtidat ettiği halde Benî Suda' Kabilesi bu hareketlere katılmamıştır.¹²¹⁰ Kadisiye Savaşı, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ve Tevvâbîn Hareketi gibi bazı olaylarda, Benî Sudâ' Kabilesi mensuplarının da yer aldığı nakledilmektedir.¹²¹¹

53. Necrân Heyeti

Arabistan'ın güney bölgesinde ve Yemen'in kuzeyinde yer alan Necrân, Hicaz'ın en güzel beldesi olarak kabul edilir. Mekke ile Yemen arasında, Yemen'in Mekke tarafında, Mekke'ye yedi merhalelik konaklıkta ve yetmiş üç karyeden mürekkeptir. Hicaz, Bahreyn, Irak, Filistin ve Suriye'ye yönelen ticaret yolları üzerinde kurulmuş olup tarım ve ticaret ile geçimlerini sağlarlardı. Aşağıda kendilerine konulan vergi ürünlerinden de anlaşılaacağı üzere, özellikle deri ve dokuma ürünleri ile meşhurdular.¹²¹²

M. 5. yüzyılda Hîre ile ticaret yapan Hannân (Hayyân) vasıtasıyla Hristiyanlığın girmeye başladığı Necrân, daha sonra Doğu Roma İmparatoru Justinianos'un (527-565) zulmünden kaçan monofizitlerin sığınması sonucunda Doğu Kilisesi'nin, Güney Arabistan'daki başlıca merkezi haline geldi. Yahudiliği kabul eden Himyer Hükümdarı Zû Nüvâs'ın zulümleri ve bunların Habeş Necaşi'sinin eliyle kurtarılışı Kur'an'da¹²¹³ gemektedir.¹²¹⁴

hiç eksilmediğini ve suyun dibinin görünemeyecek kadar su ile dolduğunu haber verdiği şeklinde bir mucizevî rivayetle birlikte geçmektedir. İbn Sa'd, I, 313; İbn Kayyim, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Şâmî, VI, 294-297.

¹²¹⁰ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 118.

¹²¹¹ Kehhâle, II, 636; Avcı, "Suda' (Benî Suda')", *DİA*, XXXVII, 458.

¹²¹² Hamevî, V, 266-271; Diyarbekrî, II, 195; İbn Hurdazbih, 248; Bekrî, II, 575, Aynî, XVIII, 26-27.

¹²¹³ Burûc 85/4-9

¹²¹⁴ Ashâbü'l Uhdûd ve Arabistan bölgesinde Hristiyanlığın yayılması ile ilgili olarak bkz. Müsned, VI, 1618; Müslim, "Zühd ver-Rekâik", 73; Tirmizî, "Tefsîr" 77; Baron, W., *A Social and Religious History of the Jews*, III, 67; Ignatios Ya'kub es-Sâlis, *eş-Şühedâü'l-Himyeriyyüne'l-Arab*, 23, 28, 50, 53; Shahid, Irfan, *The Martyrs of Najrân*, New Documents, 46-64; Hüseyin Halef eş-Şeyh Haz'al, *Târîhu'l-Cezîreti'l-Arabiyye fî Asri's-Şeyh Muhammed b. Abdilvehhâb*, Matâbiu Dârî'l-kütüb, 247-253; Trimmingham, J. S., *Christianity among the Arabs in Pre-Islamic Times*, 294-307; Fayda, *İslamiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 19, 23-65; a.mlf., "Hz. Muhammed'in Necranlı Hristiyanlarla Görüşmesi ve Mübâhele", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II, , 143-149; Halevy, J., "Rapport sur une mission archéologique dans le Yemen", *JA*, XIX (1872), 5-98, 129-266, 489-547; Greenslade, W. G., "The Martyrs of Najran", *MW*, XXII/3 (1932), 264-275; Zarins J., v.dğr., "Preliminary Report on the Najran / Ukhdud Survey and Excavations 1982/1402 AH", *Atlat*, VII/1, Riyad 1983, 22-40; Shitomi, Y., "De la chronologie de la persécution de Nağran", *Orient*, XXVI, Tokyo 1990, 27-42; Beaucamp, J., v.dğr., "La persécution des chrétiens de Negrân et la chronologie himyarite", *Aram*, XI-XII, 15-83; Moberg, A., "Necran", *İA*, IX, 165-167; Irfan Shahid, "Najran", *EF (İng.)*, VII, 871-872; Burghardt, W. J., "Najran, Martyrs of", *New Catholic Encyclopedia*, X, 200; "Najran", *Dictionary of the Middle Ages*, ed. J. Strayer, R., IX, 54-56; Wensinck, A. J. "Eshâbü'l-Uhdûd", *İA*, IV, 373; Parret, R., "Ashab al-Ukhdud", *EF (Fr.)*, I, 713; Bilge, "Necrân", *DİA*, XXXII, 507-508; Eroğlu, Bünyamin, "Ashâbü'l-Uhdûd", *DİA*, İstanbul 1991, III, 471.

İslâmiyet'in yayıldığı 7. yüzyıl başlarında da Necrân, Güney Arabistan'da Hıristiyanlığın merkezi olma hususiyetini devam ettiriyordu. Aşağıda Necrân Hıristiyanları ile görüşmelerde sık sık değinileceği üzere Hıristiyan idâri sistemlerine göre *Âkib*, *Uskuff* ve *Seyyid* olmak üzere üç mühim mevki bulunuyordu. *Âkib*, emirleri, halk meclisinin başkanı ve sözünden dışarı çıkılmayan kimsedir. *Uskuff*, her bakımdan dinî liderleridir; dinî işlerden ayrı olarak okul yöneticisi, papaz ve bilginlerinin başıdır. *Seyyid* ise ticaret ve seyahat işleri başkanıdır. Bu dönemde ise Âkibleri, Kinde Kabilesi'nden Abdu'l Mesîh, Uskufları Benî Rebi'a'dan Ebû Hârise b. Alkâme, Seyyidleri ise Eyhem idi.¹²¹⁵

Necrân halkına ait temsilciler ile Rasûlullah'ın görüşmeleri üzerinde bazı tartışmalar vardır. Bunlardan yirmi kişilik kalabalık bir temsilci heyeti olarak gelen ve Müslüman olarak memleketlerine döndüğü rivâyet edilen ilk grup ile ilgili rivâyetleri yukarıda Hz. Peygamber'e Mekke döneminde gelen heyetler bölümünde "İlk Habeş Temsilcileri" başlığında verilmişti. Bu bölümde ise asıl büyük temsilci heyetinin gelmesi ve onlar ile yapılan görüşmelere değinilecektir.

Necrânlılar ile ilk ilişkiler Rasûlullah'ın kendilerine gönderdiği şu mektupla başladı;

"Muhammed Rasûlullah'tan Necrân Keşişlerine...

İbrâhim, İshâk ve Yâkub'un ilahının adıyla,

Sizi kullara tapmak yerine Allah'a tapmaya çağırıyorum. Kullara yanaşmak (ittifak) yerine, Allah'a yanaşmaya çağırıyorum. Karşı gelerseniz, Cizye vardır. Bunu kabul etmezseniz size savaş açarım.

Esenlik dilerim".¹²¹⁶

Mektup metninden de anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber, Necrânlılara, İslâm'a girmek, cizye vermek veya savaş tercihlerinden birisini seçmeleri gerektiğini bildirdi. Necrân ileri gelenleri aldıkları bu mektup ve içeriği hakkında ne yapacakları konusunda bir süre kararsız kaldılar. Kendi içlerinde ve birçok çevre köylerinin ileri gelenleri ile de istişare ettikten sonra Medine'ye bir heyet göndermeye karar verdiler.¹²¹⁷

Heyetin gelme tarihî hakkında belirsizlik vardır. Bunun nedeni de olaylar hakkında geniş bilgi veren İbn Hişâm ve İbn Sa'd'ın heyet hakkında bilgi verdikleri bölümde doğrudan tarih zikretmemesidir. Fakat olayı aktaran İbn Sa'd, bu görüşmeleri 9. yıl olayları başlığı

¹²¹⁵ İbn Hişâm, II, 222; İbn Sa'd, I, 340; Şâmî, VI, 357; İbn Kayyım, IV, 177-178; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 516; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 24.

¹²¹⁶ Hamidullah, *Vesâiku's-siyasiye*, no: 93.

¹²¹⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 148-149

içerisinde anlatır. Taberî, İbnu'l Esîr ve İbn Haldûn ve Semhûdî 10. yıl olarak verirken M. Hamidullah 8. ile 9. yıllar arasında demekle yetinir ve kesin tarih vermez. M. Fayda ise yukarıdaki rivâyetleri verir ve kesin bir sonuca varmamakla birlikte 9. yıl olarak kabul edilebileceğini belirtir¹²¹⁸. Burada çalışmanın ana kaynağı olarak alınan İbn Sa'd'ın anlatım düzeni dikkate alınacak, İbn Hacer,¹²¹⁹ Aynî¹²²⁰ ve M. Fayda¹²²¹ gibi heyetin 9. yılda geldiği varsayılacaktır.

Necrân Heyeti'nde kaç kişi olduğu konusunda da bazı farklılıklar vardır. İbn İshâk'tan naklen İbn Hişâm altmış kişi olarak verir.¹²²² İbn Sa'd ise on dört kişiden bahseder.¹²²³ Belâzurî, iki rahipten bahsederken¹²²⁴ İbn Kesir üç kişinin isimlerini vererek¹²²⁵ olayı anlatırlar. Çağdaş araştırmacılardan M. Hamidullah¹²²⁶ ve M. Fayda¹²²⁷ ilk rivâyet olan atmış kişiyi kabul ederler. Kettânî ise bunların on dört kişi olduğunu İbn Sa'd'a dayandırarak belirtir.¹²²⁸ Çalışmada altmış kişilik kalabalık bir grup halinde geldiği genel kabul edilecektir. Bu kalabalık gruptan üç tanesi ruhani liderleri olmak üzere on dört tanesi kavimlerinin ileri gelenlerinden idi. Kaynaklarda, ismi geçenler şunlardır;

1. Akîbleri Abdü'l-Mesih (Kinde Kabilesi'nden)
2. Seyyidleri Eyhem
3. Ebû Hâris b. Alkâme (Benî Rebi'a'dandır ve Benî Bekr b. Vâillerin kardeşidir)
4. Kürz (Ebû Hâris b. Alkâme'nin kardeşi)
5. Evs
6. Hâris
7. Zeyd b. Kays
8. Yezid, Nübeyh
9. Huveylid
10. Amr

¹²¹⁸ İbn Sa'd, I, 340-341; Taberî, III, 163; İbnü'l-Esîr, II, 293; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 57; Semhûdî, I, 317; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 516, Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 26.

¹²¹⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 66.

¹²²⁰ Aynî, VII, 654.

¹²²¹ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 26.

¹²²² İbn Hişâm, II, 24.

¹²²³ İbn Sa'd, I, 340.

¹²²⁴ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 73

¹²²⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 149

¹²²⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 516

¹²²⁷ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 26

¹²²⁸ Kettânî, II, 205.

11. Hâlid

12. Abdullah

13. Yuhannis.¹²²⁹

İbn Hişâm'da geçen iki rivâyet dikkatimizi çekmektedir. Bunlardan ilkinde göre heyet Medine'ye gelmeden önce yolda yaşandı. Heyet içindeki Uskuff görevini yürüten Benî Rebi'a'lı Ebû'l-Hâris b. Alkâme ve kardeşi Kürz b. Alkâme bir katıra binmişlerdi. Kürz'ün yolculuk esnasında bir yerde katırı tökezledi ve tökezlemesini uğursuzluk saydı. Bu uğursuzluğun sebebi olarak Hz. Peygamber'i gösterdi. Bunu duyan Ebû Hârise, o zaman birçok kişinin psikolojisinde bulunan ama itiraf edemedikleri şeyi itiraf etti. Şöyle ki; kardeşinin Peygamber'e hakaret etmesi üzerine Ebû'l-Hâris b. Alkâme, böyle söylememesi gerektiği ve yemin ederek kendilerinin beklediği peygamberin o olduğunu söyledi. Duruma hayli şaşırılmış olduğunu rivâyetin seyrinden anlaşılan Kürz, kardeşine peygamber olduğunu bildiği bir şahsa neden iman etmediğini sordu. Bunun üzerine Ebû Hârise, Hristiyanların kendilerine yaptıkları ihsanlardan bahsetti ve bunlardan vazgeçemeyeceğini, bu yüzden İslâm'a girmediğini belirtti. Bu cevaba hayli kızdığını anladığımız Kürz, heyetten ayrıldı. Hızla Medine'ye gelerek kardeşinden ve diğerlerinden önce Müslüman oldu.¹²³⁰

İbn İshâk'tan naklen İbn Hişâm olayın bir diğer rivâyetini verir. Buna göre Necrân reisleri dinlerine ait kitapları ölünce birbirlerine devrederlerdi. Her kitaba sahip olan kendi mührünü vurur ve diğerlerinin mührünü de kırmazdı. Peygamber zamanında ki reislerden bir tanesi, bir seyahati esnasında ayağı sürçünce yanında bulunan oğlu bunu bir uğursuzluk olarak görmüş ve sebebini de Rasûlullah'a bağlamıştı. Babası da böyle söylememesi gerektiğini ve onun kitaplarda ismi geçen Nebî olduğunu söyledi. Olayın ayrıntılarına girmeyen İbn Hişâm, o reisin ölümünden sonra oğlunun başa geçtiğini ve kısa süre sonra daha önceki rahiplerin mühürlerini kırarak kitabın içini okuduğunu ve burada Rasûlullah'ın vasıflarını görerek Müslüman olduğunu ve hac yaptığını anlatır, birde şiir metni verir.¹²³¹ Her ne kadar iki rivayet karıştırılmış gibi görünse de asıl olan Necrân bölgesinden daha önce Hz. Peygamber'in vasıflarını, önceki bilgilerinden teyit eden ve Müslüman olan Hristiyanlar mevcuttur. Ayrıca bu rivayetler biraz sonra büyük Necrân Heyetindekilerin de Hz.

¹²²⁹ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa'd, I, 340; Taberî, III, 162; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 56; Şâmî, VI, 356-357.

¹²³⁰ İbn Hişâm, II, 222-223, Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 578-579, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 56, İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 292.

¹²³¹ İbn Hişâm, II, 222.

Muhammed (sav)’in peygamberliğini bilmelerine rağmen iman etmemelerinin mantığını açıklaması açısından önemlidir. M. Fayda, müsteşrik yazarlardan Ceatani gibi bazı yazarların da bu duruma hiç değinmemeleri dikkat çekici bir durum olarak nitelendirir¹²³².

Heyet, Medine’ye gelip mescide girdiklerinde Rasûlullah ve ashâbı ikindi namazını kılıyorlardı. Temsilcilerin mescide girmelerinin ardından, gerek gündelik hayatta gerekse elçilerin görüşmeleri esnasında ki ibadet hürriyeti açısından son derece dikkate şayan olma özelliğini taşıyan şu olay meydana geldi. Hz. Peygamber ve ashâbının namaz kıldıkları veya bitirdikleri esnada Necrânîlular da, o günkü kendi inanışlarına göre mescitte doğu tarafına yönelerek ibadet etmeye başladılar. Bunu gören ashaptan bazı kimseler onlara engel olmak istedilerse de Peygamber onlara dokunulmamasını ve ibadetlerine imkân tanınmasını emretti. Böylelikle misafir heyet üyeleri ibadetlerini rahatça yaptılar.¹²³³

Necrân Heyeti Medine’ye gelince sefer elbiselerini üzerlerinden çıkarmışlar ve yeni elbiselerini giyip öyle mescide gelmişlerdi.¹²³⁴ Kaynaklarda, heyet üyelerinin mescide girdiklerinde üzerlerinde Yemen’de “*bürüdü*” diye anılan ipekli elbiselerinin¹²³⁵ ve cübbelerinin olduğu, ayrıca ipek ridâlarını örtündükleri,¹²³⁶ altından yüzüklerini takındıklarını ve elbiselerinin eteklerini yerde sürüyerek¹²³⁷ ikindi namazı vaktinde¹²³⁸ mescide girdiklerini rivayet edilmektedir.¹²³⁹ Rasûlullah bu durumdan hoşlanmadığını tavırları ile belli etmiş, onların selamlarına karşılık vermemiş,¹²⁴⁰ uzun müddet kendileriyle konuşmamıştır.¹²⁴¹ Hz. Peygamber’in tavrına şaşırان heyet üyeleri orada hazır bulunan Hz. Osman’a, Rasûlullah’ın neden kendileri ile görüşmediğini sormuşlar, o da, bunun sebebinin üzerlerinde ki süslü elbiseler olduğunu söylemişti. Bunun üzerine heyet üyeleri, ertesi gün ruhban kıyafetlerini giyerek tekrar mescide gelmişler ve Hz. Peygamber ile görüşmeleri bundan sonra gerçekleşmişti. Rasûlullah ilk olarak onların selamlarını almış ve kendilerini İslâm’a davet etmiştir.¹²⁴²

¹²³² Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 27.

¹²³³ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa’d, I, 341; Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, V, 382; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 578; Kastallânî, I, 316.

¹²³⁴ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa’d, I, 340; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 54.

¹²³⁵ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa’d, I, 357.

¹²³⁶ İbn Hişâm, II, 224.

¹²³⁷ Beyhakî, V, 386; İbn Kesîr, V, 54.

¹²³⁸ İbn Hişâm, II, 224; Taberî, III, 162; Beyhakî, V, 376; İbn Kesîr, V, 56.

¹²³⁹ İbn Hişâm II, 224; İbn Sa’d, I, 357; Taberî, III, 164; Kastallânî, I, 316.

¹²⁴⁰ Beyhakî, V, 386; İbn Kesîr, V, 56.

¹²⁴¹ İbn Sa’d, I, 357; Beyhakî, V, 386; Köksal, VIII, 95-98; Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 27.

¹²⁴² İbn Sa’d, I, 317; Beyhakî, V, 387; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 54; İbn Kayyım, III, 46.

Görüşmeler esnasında Necrân Heyeti adına dini liderleri Ebû Hârise ve başkanları Abdü'l-Mesih konuşmalar yaptı. Uzun süre Peygamber ile Müslümanlık ve Hıristiyanlık üzerine tartışmalar yaptılar. Bu esnada Hz. İsa'nın durumu ile ilgili (babasının kim olduğu) sorulara, Rasûlullah hemen cevap vermedi, sustu ve bu konuda ayetlerin inmesini bekledi. Bir süre sonra gerek Hz. İsa'nın durumu ve gerekse Hıristiyanlık dininin durumunu içeren Âl-i İmrân suresinin başından itibaren seksenden fazla ayeti nâzil oldu.¹²⁴³ İbn Hişâm ikinci cildinde bu ayetlerin çoğunu açıklar. Özellikle 59. ayetinde,¹²⁴⁴ Hz. İsa'nın babasız olarak doğmasının Hz. Âdem'in anne ve babasız olarak yaratılmasından daha zor olmadığı örnek gösterilerek açıklanmaktadır. Heyet üyelerinin bütün bu delillere rağmen ikna olmamaları ve tartışmaları uzatmaları üzerine, Rasûlullah aynı surenin 61. ayetini¹²⁴⁵ göstererek kendilerini mübâhele denilen karşılıklı olarak yalan söyleyeni lanetlemeye davet etti.

Beklemedikleri bu teklif karşısında heyet üyeleri şaşırmış olmalı ki ne yapacaklarını bilemediler ve Rasûlullah'tan düşünmeleri ve kendi aralarında istişare etmeleri için müsaade istediler. Kendi içlerindeki görüşmeler esnasında âkibleri konumunda bulunan Abdü'l-Mesih, "Ey Hıristiyan topluluğu, biliyorsunuz ki Muhammed gönderilmiş Nebi'dir... Hiçbir kavim yoktur ki Peygamber ile lanetleşsin de zürriyeti kesilmesin. Onunla lanetleşmeyin, bir antlaşma yaparak memleketlerinize dönün..." dedi. Diğerleri de bu fikri kabul ettiler ve ertesi gün Rasûlullah'ın yanına geldiler ve "Ey Ebû'l Kasım düşündük, seninle mübâheleleşmemeye karar verdik. Seni dinin üzere bırakmaya, kendimiz de dinimiz üzere dönmeyi uygun gördük. Bizim hakkımızda nasıl uygun görürsen öyle karar ver. Biz sana istediğin şeyi verelim ve antlaşma yapalım. Birde aramızda ihtilafa düştüğümüz konularda hakemlik yapacak birini bizimle gönder" dediler.¹²⁴⁶ Bu cümleden anlaşıldığına göre heyettekiler, mübâhele davetine karşılık bir fikir beyan edememişler ve sadece aşağıda ayrıntılarına değinilecek olan siyasi bağlılık şeklinde bir antlaşma yapmaya karar vermişlerdir. Yine kendi aralarında çıkacak parasal ve mâli konularda ki ihtilafları çözmeleri için hakem sıfatı ile birisinin kendileri ile beraber gönderilmesini istemişlerdi. Rasûlullah'da bu istek üzerine Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı

¹²⁴³ İbn Hişâm, II, 224-225; Taberî, III, 163; Beyhakî, V, 387; İbn Kesîr, V, 53.

¹²⁴⁴ "Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı. Sonra ona "ol" dedi. O da hemen oluverdi." Âl-i İmrân 3/59.

¹²⁴⁵ "Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa de ki; 'Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de, siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de, Allah'ın lanetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım'" Âl-i İmrân 3/61.

¹²⁴⁶ İbn Hişâm, II, 233; İbn Sa'd, I, 341; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 74; Halebî, III, 236; Beyhakî, V, 392; İbn Kayyım, IV, 177-178; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 422-425.

görevlendirerek ona ihtilafları daima hukuka uygun olarak çözmesi talimatını verdi.¹²⁴⁷ Necrân üyelerinin, Hz. Peygamber'den böyle bir kişiyi talep etmeleri aslında, onun ve ashâbının adaletine olan güvenlerini itiraf niteliği de taşımaktadır.

Mübâhele ayetinin nâzil olmasından sonra Hz. Peygamber'in tutumu da dikkat çekicidir. Zira ayetin nâzil olması üzerine heyetin karşısına, yanına Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i de almış olarak çıkmış ve bir nevi meydan okumuştur.¹²⁴⁸ Bu şekilde onun kararlı tutumu heyet üyeleri üzerinde olumlu bir etki oluşturduğu muhakkaktır.

Görüşmelerin ardından, Necrânlıların isteğini dikkate alan Rasûlullah, bir sulh akdi kaleme aldı. Bu antlaşma metnine göre; Necrânlılar, Recep ve Safer aylarında ayrı ayrı biner adet olmak üzere iki bin adet elbise vereceklerdi. Elbiselerin alelade olmamasını temin için de, her birisinin değeri bir gümüş ukiyyeden az veya çok olmayacaktı. Bir savaş vukua geldiğinde otuz at, otuz zırh ve otuz deveyi emanet olarak Müslüman askerlerine vereceklerdi. Bunlardan telef olan olursa yerine tazmin edilecekti.

Antlaşmanın metni şu şekildedir;

“Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın Adiyle,

Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed'in Necrânlılara yazdığı yazıdır. Onların altın ve gümüş paraları, bütün meyveleri ve köleleri üzerinde söz sahibi odur. Ancak o, bin tanesi Receb ve diğer bin tanesi de Safer ayında teslim edilmek üzere senede vergi olarak iki bin kat elbise verilmesini şart koşup diğerlerini kendilerine bırakarak onlara karşı cömert davranmıştır. Her elbisenin kıymeti bir gümüş ukiyye değerinde olacaktır. Vergi üzerinden yapılacak hesap sonucu, ukiyenin tâyin edilen miktardan az veya çok olması dikkate alınacaktır. Ayrıca onlardan alınmış olan zırh, at, deve ve diğer eşyaların kıymeti kendi hesaplarına ilâve edilecektir. Elçilerimi en çok bir ay müddetle misafir etmek Necrânlıların vazifesidir; bir aydan fazla beslemek mecburiyetinde değillerdir.

Yemen'de bir harp olursa Necrânlılar, elçilerime otuz zırh, otuz at ve otuz deveyi ödünç olarak vereceklerdir. Zırh, at, binek hayvanları ve elçilerime verilen diğer eşyalardan telef olanların, Necrânlılara tamamen iade edileceğine elçilerim teminat vereceklerdir.

Allah'ın himâyesi ve peygamberi Muhammed'in zimmeti, Necrân ve havalisinde olanların gerek malları, gerek şahısları, gerek dinleri, şimdi bulunanları ve bulunmayanları,

¹²⁴⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 518.

¹²⁴⁸ Bu olay İbn Hişâm ve İbn Sa'd'da geçmezken, diğer kaynakların hemen hepsinde kısmi değişiklikler ile birlikte geçer. Aksi bir görüş ise hiçbir kaynakta yer almaz. Fayda, “Mübâhele”, *DİA*, XXXI, 425

aileleri, mabetleri ve mülkiyetlerinde olan büyük veya küçük her şeyin üzerindedir. Hiç bir kimse dinî mevkiinden, rahip rahipliğinden, papaz papazlığından uzaklaştırılmayacaktır. Onlardan Cahiliye devri ribâ (faiz) ve kan dâvasına ait bir şey alınmayacaktır. Onlar toplanmayacağı gibi, kendilerinden üşr yani onda bir ticaret vergisi de alınmayacaktır. Onların topraklarına ordu ayak basmayacaktır. Aralarından biri hakkını istediğinde, insafla hareket edilecek; onlar ne zulüm yapacaklar ne de zulme mâruz bırakılacaklardır.

Bundan sonra kim ribâ yerse, o, benim zimmetimin dışında kalacaktır. Hiç kimse başkasının yaptığı fenalıktan mesul olmayacaktır.

Onlar, bu yasaklara uygun hareket edip taahhüt ettiklerini tam olarak yerine getirdikleri müddetçe, Allah'ın emri sâdır oluncaya kadar Allah'ın himâyesi ve peygamberi Muhammed'in zimmetine nail olacaktır.

Şâhitler; Ebû Süfyân b. Harb, Gaylân b. Amr, Benî Nasr'dan Mâlik b. Avf, Akra' b. Habis el-Hanzalî, Muğîre b. Şû'be'dir. Bu yazıları Abdullah b. Ebî Bekr yazmıştır¹²⁴⁹

Konu açısından dikkate şayan madde elçilerin ikameti ile ilgili olanıdır. Buna göre Müslüman elçiler Yemen'e uğradığında bir aya kadar misafir edilecek ve onların özellikle beslenmesi sağlanacaktı. Bir aydan sonrasında ise sorumlu tutulmayacaktı. Buradan anlaşılacağı üzere, elçilerin misafir edilme sürelerinin en alt sınırı belirtilmemekle birlikte üst sınırının bir ay kadar olduğu anlaşılmaktadır. Anlaşmada ayrıca Necrân Hristiyanlarına tam bir din serbestliği getirilmiş, Cahiliye Devri'nden kalan bütün faiz ve kan davalarından bir şey alınması yasaklanmıştır. Onlarla savaş yapılmayacak ve öşür vergisi alınmayacaktır. Bütün bu şartlar faiz ile iş yapmadıkları sürece geçerli olacaktı. Bu madde kendilerine ağır gelmiş olmalı ki bir süre sonra tekrar faizciliğe başlamaları üzerine Hz. Ömer, Necranlı Hristiyanları yurtlarından sürmüştür.¹²⁵⁰

Heyet üyeleri görüşmelerini bitirip antlaşma metnini imzaladıktan sonra memleketlerine döndüler. Burada bulunan kilisenin başpapazı Leys b. Ebi Şemîrû'z-Zübeydî'nin yanına vardılar ve olan biteni anlattılar. Bu duruma çok şaşırdığı sözlerinden anlaşılan Leys'in yanına cübbe, gömlek ve asa gibi bir takım hediyeler olarak Medine'ye geldiği rivâyet edilir. O, Hz. Peygamber ile bizzat görüşmüş ve vahiy dinlemiş, ayrılırken de tekrar geleceğini söylemiş

¹²⁴⁹ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 94; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 29-30.

¹²⁵⁰ İbn Sa'd, I, 341; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 43-75, Anlaşma metninin rivâyet farklılıkları ve hakkında ki tartışmalar için bkz. Hamidullah *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 94 vd.; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 30, no: 26.

fakat Medine'ye dönmek kısmet olmamıştır.¹²⁵¹ İbn Sa'd ve İbn Hişâm'ın aktarmadığı bu rivâyetin sıhhatini bir yana bırakılacak olursa böyle bir olay gerçekleşiyse de antlaşmanın teyidi veya Peygamber'i bizzat tanıma isteği için olmalıdır.

Temsilciler, Nocrân'a geri döndükten kısa bir müddet sonra, Seyyidler Eyhem ile Âkibleri Abdü'l-Mesih, Medine'ye geri döndüler ve Müslüman oldular. Rasûlullah ikisini Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde misafir etti.¹²⁵²

Olayları aktardıktan sonra toplu olarak değerlendiren M. Fayda, Nocrân'da ki büyük Hristiyan topluluğunun, Hz. Peygamber'in faaliyetlerini yakından takip ettiklerini ve onun başarılarından endişe ettiklerini, Medine'ye gelmeden önce Müslüman olmamakta kararlı olduklarını belirtir. M. Fayda'ya göre kalabalık bir heyet halinde ve özellikle üst düzey din adamları ile birlikte gelmeleri, onların birbirlerine destek olma arzularından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu kadar büyük bir Hristiyan toplumunun birden Müslüman olmalarının beklenmeyeceğini de vurgular. Onların kendi aralarında çıkacak anlaşmazlıkları halletmesi için bir Müslümanın tayin edilmesini istemeleri, Müslümanların adalet anlayışına güvendiklerini göstermektedir. Zaten bir Müslüman temsilcinin onların aralarında bulunması konsolosluk gibi bir manaya geldiğinden ayrı bir önem taşımaktadır. Nocrân halkına cizye ve haraç vergisinin konmaması ise onlara mahsus bir durum olduğunu gösterir.¹²⁵³

54. Eyle Heyeti

Akabe Körfezi'nin kuzeydoğu köşesinde bulunan ve önceleri Eyle (Elath) adıyla anılan Akabe Şehri, Maan ile doğudaki Vâdi'l-Hismâ'dan gelen yolların körfeze ulaştığı yerde kurulmuştur. Hamevî, Eyle için; Kulsum sahili kenarında bulunan bir memleket ifadesini kullanır.¹²⁵⁴ Dağlardan körfeze doğru açılan geçit, *Akabetü'l-Eyle* olarak bilinirken sonraları Akabe olarak kısaltılmış ve şehrinde adını oluşturmuştur. İslâmiyet'ten önce Eyle, Doğu Romalılara bağlı olarak Gassânîler tarafından idare edilmiştir.¹²⁵⁵ Kaynaklarda verildiğine göre Eyle halkı, cumartesi günü balık avının kendilerine yasaklandığı kasabadır. Onlar emre muhalefet ettikleri için maymun ya da domuza çevrilmişlerdi.¹²⁵⁶

¹²⁵¹ Beyhakî, *Delâil*, V, 391; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 148-148-154; İbn Kayyım, IV, 183-185.

¹²⁵² İbn Sa'd, I, 341; Zürkânî, IV, 43; İbn Haldûn, *Tarih*, II, k. 2, 57; Aynî, XVIII, 29; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VIII, 14; Kastallânî, I, 317; Diyarbekrî, II, 196; Köksal, VIII, 118.

¹²⁵³ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 31-34.

¹²⁵⁴ Hamevî, I, 391.

¹²⁵⁵ Bilge, "Akabe", *DİA*, II, 209-210.

¹²⁵⁶ Bakara 2/65, Maide 5/60, Araf 7/166. Ayrıca bkz. Hamevî, I, 292; Sönmez, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, 166.

Tebük Seferi esnasında Rasûlullah, Eyle hükümdarı Yuhanna b. Ru'be'ye¹²⁵⁷ ve bölge halkına hitaben bir mektup yazdı. Buna göre; mektup kendilerine ulaşınca kadar onlarla savaşılmayacağını fakat ulaştıktan sonra Müslüman olmak ile cizye vermek arasında bir tercih yapmak zorunda olduklarını bildiriyordu. Ayrıca Rasûlullah, gönderdiği elçilerine itaat ve ikram etmelerini, onlara yeni birer elbise giydirmelerini, bunları yapıp elçilerinin hoşnut edilmesi takdirinde kendisinin de hoşnut olacağını yazıyordu. Elçilere kötü muamele edildiği takdirde ya da kendilerine sunulan iki şıktan birisini tercih etmemeleri halinde onlarla savaşılabileceğini ve hüsrana uğratılacaklarını ifade ediyordu. Mektup metninde ki ifadelerden Harmale isimli bir sahabenin Eyle halkı için şefaate talep ettiğini ve Rasûlullah'ın bu şefaati kabul ederek elçilik heyeti içerisinde Harmale'yi de görevlendirdiği anlaşılmaktadır. Yine bu gönderilen elçilik heyetinin tam yetki ile donatıldığı, heyetin kabul ettiklerinin ve reddettiklerinin, Peygamber tarafından da kabul ve ret edildiğini ifade etmiş olması dikkat çekicidir. Bu ifadeler elçilere verilen yetki ve güveni göstermesi ayrıca elçilerin kendilerini göndereni temsil etmesi, elçinin temsil ettiği kurum adına bütün yetkiler ile donatıldığını göstermesi açısından güzel bir örnektir. Ayrıca mektubun son bölümündeki ifade de Maknâ halkına ya da elçilerine güvenlik içinde yurtlarına ulaşmalarını sağlamaları yolunda Eyle yöneticisine talimat vermesi önemlidir. Buna göre Eyle temsilcileri daha önce gelmiş olmalı ve himaye almış olmalıydılar. Devletin yönetim ve otorite gücü bir hayli yükselmiş olmalı ki bir kabile için başka bir kabileye güvence talimatı verilebilmektedir.¹²⁵⁸

¹²⁵⁷ Ya'kûbî'ye göre Yuhanna, Hristiyan usku'f'u (Ya'kûbî, *Târih*, II, 68), İbnü'l-Esîr'e göre Hristiyan bilgini, din başkanı (İbnü'l-Esîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 379) idi.

¹²⁵⁸ Mektup metni şu şekildedir;

“Sizler barış içindesiniz, Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a sizden dolayı hamd ediyorum.

Ben, size yazı yazmadıkça, sizinle savaşacak değilim. Sen ya Müslüman ol! ya da cizye vererek Allah'a, Allah'ın Rasûlüne ve Rasûlü'nün elçilerine itaat et, ikramda bulun! Kendilerine, savaş elbisesi olmayan güzel elbise giydir! Elçilerimin kabul ettiğini, ben de kabul ederim. (giriş kısmında elçilerin değerleri ile ilgili örnek olarak ver)Onlara cizye hakkında bilgi verilmiştir. Eğer karanın ve denizin emniyet ve selametini istiyorsan, Allah'a ve Rasûlüne itaat et, boyun eğ! O zaman, Arap olan ve Arap olmayanlar için Allah'ın ve Rasûlü'nün hakkı dışında tanına gelen her hak, sizin için de tanınır ve korunur.

Eğer onları kabul etmez ve reddederseniz, sizinle çarpışarak küçükleri esir edip büyükleri öldürmedikçe, yakanızı bırakmam. Çünkü ben gerçekten Allah'ın Rasûlü'yümdür. Ben Allah'a, Allah'ın Kitaplarına, peygamberlerine ve bu cümleden olarak Mesih b. Meryem'e ve onun Kelâmullah ve Rasûlullah olduğuna inanıyorum. Size bir zarar dokunmadan önce, yanına gel!

Ben elçilerimi size vasi kıldım. Harmele'ye üç vesk arpa ver! Çünkü Harmele sizin için şefaatte bulunmuş ve sizi kayırmıştır. Vallahi, böyle olmasaydı, orduları önünüzde görünceye kadar, size hiçbir kimse göndermezdim.

Eğer elçilerime itaat ederseniz, hiç şüphesiz, Allah, Muhammed ve Muhammed'in yanında olanlar, sizin için birer koruyucu olacaklardır.

Şurabbil, Übeyy, Harmele ve Hureys b. Zeydüt-Tâî Benim elçilerimdir. Onlar seninle neyi kararlaştırırlarsa, ben de onu şimdiden kabul ediyorum.

Vâkıdî ve İbn Sa'd, Dûme, Eyle ve Teyma halklarının, bütün Arapların Müslüman olduklarını görünce korkmaya başladıklarını belirtir.¹²⁵⁹ Yukarıda bahsedilen mektubu alan ve elçiler ile görüşen Yuhanna, durumunun ciddiyetini anlamış olsa gerektir. Diğer taraftan Hz. Peygamber'in, Ükeydir b. Abdilmelik'e emannâme verdiğini ve onlara iyi davrandığını gören Yuhanna, Rasûlullah'a gelmeye karar verdi ve yanına Cerba' ve Ezruh halkından, Şam ve Yemen halkından, ayrıca Bahreyn halkından da bazı kimseler katıldı.¹²⁶⁰ Kalabalık ve karma olan bu heyet Rasûlullah, Tebük'te iken yanına geldiler.¹²⁶¹

Yuhanna'nın saçlarının perçemi bağlanmış ve elbiselerinin üzerinde altından bir haç takılmış vaziyette idi. Başka bir rivâyete göre de Yuhanna'nın üzerinde atlastan mamul parlak bir elbise vardı. Rasûlullah'ı görür görmez ellerini göğsüne koyup başını eğerek tazimde bulunmuş, Hz. Peygamber bunun karşılığında başını kaldırmasını işaret etmişti. Muhtemelen bu üzerindeki şatafatlı durumdan rahatsız olduğu için böyle bir tepki veren Hz. Peygamber, daha sonra ona Yemen işi bir hırka giydirdi.¹²⁶² Görüşmelerin ardından Yuhanna ile bir de antlaşma yaptı.¹²⁶³

Rasûlullah, Bilâli Habeşî'ye misafiri yanında ağırlamasını emretti.¹²⁶⁴ Hadis kaynaklarımızda Yuhanna'nın bu görüşme esnasında Rasûlullah'a bir beyaz katır hediye ettiği belirtilir.¹²⁶⁵ Yine görüşmeler esnasında Rasûlullah, onu İslâm'a davet etmişse de o bu teklifi kabul etmemiş ve cizye vermeye razı olmuştur.¹²⁶⁶

Yuhanna ile yapılan antlaşmaya göre, Eyle halkından ergenlik çağına gelmiş her erkek için yılda bir dinar vergi vermesi kararlaştırıldı. Buna göre Eyle halkından bu şartları taşıyan üç yüz erkek vardı ve vergi miktarı üç yüz dinar olarak belirlendi. Ayrıca Müslümanlardan Eyle'ye uğrayanlar misafir edilecekti. Buna mukâbil bu halk düşmana karşı muhafaza

Sizin için Allah'ın ve Muhammed Rasûlullah'ın himayesi vardır. Selam olsun sizlere. Eğer bana itaat ediyorsanız, Maknâlıların topraklarına ulaşınca kadar, yol cihazlarını, ihtiyaçlarını da sağlayınız!" İbn Sa'd, I, 265; Köksal, VII, 323-324; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 30.

¹²⁵⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 269; İbn Sa'd, I, 277.

¹²⁶⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 269; İbn Sa'd, I, 277.

¹²⁶¹ İbn Hişâm, I, 61; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 270; İbn Sa'd, I, 277; Ahmed b. Hanbel, V, 424-425; Taberî, III, 146.

¹²⁶² Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 270; İbn Sa'd, I, 277; Ahmed b. Hanbel, V, 424-425; Buhârî, "Cizye", 10. Bu hırka daha sonra Ebû'l-Abbas Abdullah b. Muhammed tarafından 300 dinara satın alındığı bildirilir. Beyhakî, *Delâil*, V, 248; İbn Asâkir, I, 116; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 17; Köksal, VII, 323-324.

¹²⁶³ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 277; İbn Sa'd, I, 269.

¹²⁶⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 277; İbn Sa'd, I, 269.

¹²⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, V, 425, Buhârî, , "Cihâd" 129.

¹²⁶⁶ İbn Seyyidünnâs, II, 221; İbn Kayyım, IV, 95-96.

edilecek ve saldırılardan korunacak (himaye altına alınmış olunacak) tı.¹²⁶⁷ Bunun için şu emannâme verilmiştir;

“Bismillâhirrahmânirrahim.

Bu, Yuhanna b. Ru’be ile Eyle halkına, denizde ve karada gemiler ve kara vasıtaları ile dolaşan bilumum herkese, Allah Rasûlü’nün eman yazısıdır.

Gerek Eyleliler, gerekse kendileriyle beraber olan Şam, Yemen ve deniz ülkesi halkı Rasûlullah’ın himâyesi altındadır. Dinde kim bidat çıkarırsa, malı kendisini korumayacak ve insanlardan kim o malı alırsa, kendisine helal olacaktır. Onlar, almak için vardıkları sudan men edilmeyeceklerdir. Deniz ve karadan gitmek istedikleri yoldan da çevrilmeyeceklerdir.

Bu yazıyı Cüheym b. Salt ve Şurahbil b. Hasene’nin Rasûlullah’ın izniyle yazdılar”.¹²⁶⁸

İlk İslâm fetihleri sırasında Müslümanlar tarafından alınan Akabe bölgesi, M. 1115 yılında I. Haçlı Seferi esnasında Kudüs Krallığı’nın hâkimiyetine girmiştir.¹²⁶⁹

55. Cerbâ ve Ezruh Heyetleri

Ezruh, Şam bölgesinde, Serât’a bağlı Belka’ topraklarındandır.¹²⁷⁰ İslâm öncesi dönemde Mekke-Suriye arasında gidip gelen Kureyş ticaret kervanları Ezruh’a uğradı. Arabistan, Mısır ve Suriye’yi birbirine bağlayan yollarda rehberlik ve kervan muhafızlığı yapan Cüzâm Kabilesi de bu yörede oturmaktaydı. Doğu Roma nüfuzu altında yaşayan ve aslen Yahudi olduğu söylenen Ezruh halkı, Mûte Savaşı’nda İslâm ordusuna karşı savaşımıştır.¹²⁷¹

Cerba ise, Ezruh’un kuzeyinde, Busrâ’yı Kızıldeniz’e bağlayan eski yol üzerinde Şam topraklarında Serât dağlarının yakınındaki vadide kurulmuştur. Ezruh’la Cerba arasındaki mesafe bir mil civarındadır.¹²⁷²

Yukarıda açıklamış olduğumuz Eyle temsilcisi Yuhanna ile birlikte Cerba ve Ezruh Kabilelerinin temsilcileri de Tebük’e geldiler. Yuhanna’nın Hristiyan olmasından dolayı her ne kadar bu kabileler Hristiyan zannedilse de, Cerba ve Ezruh ve Maknâ halkı Yahudi idiler.¹²⁷³ Rasûlullah ile yaptıkları görüşmeler sonra bu kabileler de İslâmiyet’i kabul

¹²⁶⁷ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 270; İbn Sa’d, I, 277-278; Belâzurî, *Fütûhu’l-Bıldân*, 68.

¹²⁶⁸ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 269-270; İbn Sa’d, I, 277. Metnin değişik rivâyetleri ve diğer kaynaklar için bkz. Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 31/a.

¹²⁶⁹ Bilge, “Akabe”, *DİA*, II, 209.

¹²⁷⁰ Hamevî, I, 129.

¹²⁷¹ Uslu, “Ezruh”, *DİA*, XI, 70.

¹²⁷² Hamevî, I, 129; Fayda, “Cerbâ”, *DİA*, VII, 391.

¹²⁷³ İbn Sa’d, I, 278.

etmediler ve cizye vermek şartı ile antlaşma yaptılar.¹²⁷⁴ Kaynaklarımızda Cerba ve Ezruh halkına yazılmış iki ayrı mektuptan bahsedilir. Bu mektuplarda ana konu Cerba ve Ezruh halkının can ve mal güvenliği olduğu, her yıl Recep ayında saf altından yüz dinar cizye vermekle mükellef oldukları, kendilerine sığınan Müslümanları ağırlamaları konularındaki maddeleri içeriyordu.¹²⁷⁵

Hız. Peygamber'in Cerba, Ezruh ve Eyle bölgelerinde yaşayan gayrimüslimlerle yaptığı bu antlaşmalar, Tebuk Seferi sırasında nâzil olan cizye ayetinin¹²⁷⁶ ilk defa uygulandığı antlaşmalar olması sebebiyle önemlidir.¹²⁷⁷

56. Maknâ Heyeti

Maknâ, Akabe Körfezi'nin kuzey sahilinde eski bir yahudi yerleşim merkezidir ve Eyle'nin yakınındadır.¹²⁷⁸ Yukarıda da değinildiği üzere Hız. Peygamber, Tebuk seferi sonrasında Eyle, Ezruh, Cerbâ gibi kavimlere bazı askerî birlikler ve mektuplar göndererek onları İslâm'a davet etmişti. Özellikle Eyle'ye gönderilen mektubun sonunda Maknâ halkının kendi ülkesine gönderilmesi gerektiğini yazması dikkat çekmektedir. Bu cümleden olmak üzere M. Hamidullah, Yahudi Maknâ'nın o dönemde, Eyle Hristiyanlarınca işgal ve esir edilmiş olma ihtimalinin yüksekliğini belirtir.¹²⁷⁹

Maknâ halkından bir elçilik heyeti geldiğine dair elimizde net bir bilgi yoktur. Fakat gerek İbn Sa'd ve gerekse Vâkıdî'de geçen rivâyetlerde Maknâ ismi Eyle, Ezruh, Cerba heyetleriyle ve onlara gönderilen mektuplar ile birlikte anılmaktadır. Ayrıca Maknâ halkına yazılan mektubun metninden¹²⁸⁰ anlaşıldığına göre "Şehrinize dönmekte olan temsilcileriniz

¹²⁷⁴ İbn Hişâm, IV, 169; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 269; İbn Sa'd, I, 277-278; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 68.

¹²⁷⁵ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 269; İbn Sa'd, I, 277-278; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 68; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 84. Diğer kaynak ve metin rivâyetleri için bkz. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No: 32-32/a, Köksal, VII, 326-327.

¹²⁷⁶ "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimselerle, küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın." Tevbe 9/29.

¹²⁷⁷ Fayda, "Cerba", *DİA*, VII, 391.

¹²⁷⁸ İbn Sa'd, I, 264; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 68.

¹²⁷⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 500-501.

¹²⁸⁰ Mektup metni şu şekildedir;

Benî Cenbelere ve Maknâ ahalisine...

Şehrinize dönmekte olan sizin temsilci heyetinizi kabul ettim. Mektubum size varır varmaz siz emniyet ve selâmet içinde olacaksınız. Allah'ın himayesi ve Rasûlü'nün koruması sizlere tanınmış olacaktır. Ve onun Rasûlü, sizin yaptığınız bütün kötülük ve kusurları bağışlıyor ve Allah'ın himayesi ve Rasûlü'nün koruması sizlere tanınmış olacaktır.

Size ne bir tecavüz, ne de bir zulüm uygulanacaktır. Ve Allah'ın Elçisi bunlara karşı hem kendisinin hem de sizin savunucunuzdur. Rasûlullah'ın ya da onun görevlendirdiği bir başka elçinin muaf tuttıkları dışında, dokumalarınız, elinizin altında bulunan köleler, binek hayvanlarınız ve silâhlarınız Rasûlullah 'a aittir.

bana konuk oldu” ifadesi bir heyetin mevcudiyetini ispatlar niteliktedir. Buna göre Maknâ halkına himaye ve eman verilmiş, birçok cizye hükmü de konmuştur.¹²⁸¹

Maknâ, Eyle, Ezruh ve Cerba kavimlerine ait elçilerin konaklama süreleri, kaldıkları yer ve dönüşteki muameleler ile ilgili olarak bir bilgi mevcut değildir. Sadece yukarıdaki mektup ve antlaşma metinlerinden anladığımıza göre hiç birisi Müslüman olmamışlar, cizye ve haraç ödemeyi kabul ederek İslâm Devleti’nin otoritesini tanımışlardır.

57. Doğu Roma İmparatoru Herakleios’un Elçisi

İslâmî kaynaklarda Hirakl olarak adlandırılan Herakleios, 575 yılında doğmuştur. Doğu Roma’nın Kartaca Valisi (Eksarkhos) Herakleios’un oğludur ve babasıyla aynı adı taşımaktadır. İlk Doğu Roma-İslâm ilişkileri “Kayser, Kayserü’r-Rûm, Azîmü’r-Rûm, Melikü’r-Rûm” unvanlarıyla da anılan Herakleios döneminde atılmıştır. Herakleios dönemdeki Doğu Roma-Sâsânî savaşları Müslümanlar tarafından ilgiyle takip edilmekteydi. Bu devirde Müslümanlar, ehl-i kitap olan Doğu Romalıların, müşrikler ise ateşperest İranlıların tarafını desteklemekteydi. Doğu Romalıların Sâsânî orduları karşısında artarda yenilgiye uğraması müşrikleri sevindirirken Müslümanları üzmekteydi. Bunun üzerine nâzil olan Rûm Suresi’nin ilk âyetlerinde, mağlûp Doğu Romalıların birkaç yıl içerisinde galip gelecekleri ve Müslümanların bu sonuçtan sevinç duyacakları bildirilmiştir.¹²⁸² Nitekim bir müddet sonra ayetin müjdelediği gibi Herakleios’un, Sâsânîleri yenmesi Müslümanları sevindirmişti. Doğu Roma’nın kazandığı bu zaferin Bedir Gazvesi veya Hudeybiye Antlaşması ile aynı zamanda gerçekleştiği kaydedilmektedir.¹²⁸³

Hz. Peygamber, Herakleios’a iki adet mektup göndermiştir. Bunlardan ilki Zilhicce 6/Nisan 627 yılında Hudeybiye’den döndükten sonra gönderdiği altı elçiden birisi olan Dıhye b. Halife el-Kelbî ile gönderdiği mektuptur. İkinci mektup ise Tebük seferinden sonra

Ayrıca, hurmalıklardan elde ettiklerinizin dörtte biri, küçük sandallarla tuttuğunuz balıkların dörtte biri ve kadınlarınızın dokuduklarının dörtte birini ödemekle yükümlüsünüz. Bundan sonra her türlü cizye ve angarya vergisinden muafsiniz.

Buna göre, eğer kulak verip itaat ederseniz, Rasûlullah da sizin aranızdan şerefli kimseleri onurlandıracak ve aranızda suç işlemiş olan kimseleri bağışlayacaktır. Şimdi ben, müminlerin ve Müslümanların yararına şunu ilâve ederim. Kim Maknâ ahalisine iyi muamele gösterirse bu onun lehine, kim onlara kötü davranırsa bu da onun aleyhine bir durum doğuracaktır. Üzerinizde Başkan olarak kendi aranızdan veya Rasûlullah’ın hemen yakınında bulunanlardan (ehl) seçilmiş birine sahip olacaksınız.” Mektubun metin ve tahlilleri için bkz. Hamidullah *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 33; *İslâm Peygamberi*, 500 vd.

¹²⁸¹ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 271; İbn Sa’d, I, 278; Belâzurî, *Fütûhu’l-Büldân*, 68-69.

¹²⁸² “Elif, Lâm, Mîm. Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. Onlar yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Önce de, sonra da emir Allah’ındır. O gün Allah’ın (Rumlara) zafer vermesiyle mü’minler sevinecektir. Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir.” Rum 30/1-5.

¹²⁸³ Demirkent, “Herakleios”, *DİA*, XVII, 210-215.

gönderilmiştir. Şöyle ki; Rasûlullah, Doğu Roma'nın Müslümanlara karşı hücumu geçeceğini öğrenince Tebük denilen mevkiye gelmiş ancak burada bir Doğu Roma kuvveti ile karşılaşamayınca çevredeki bazı kabileleri itaate almak için küçük seferler yaparak onlara elçiler göndermişti. Bu kabileler yukarıda da bahsi geçen Eyle, Cerbe, Ezruh, Maknâ gibi kabilelerdi. Yine bu esnada ilkinde olduğu gibi elçisi Dıhye el-Kelbî ile Doğu Roma İmparatoru Herakleios'a bir mektup daha gönderdi.¹²⁸⁴ Rasûlullah mektubunda Herakleios'a, Müslüman olması, cizye vermesi veya harbe razı olması şeklinde üç şıktan birisini seçmesi teklifinde bulundu. Kendisinin İslâm'a girmemesi takdirinde tebaasının Müslüman olmasına karşı çıkmamasını ve onları cezalandırmamasını da istemişti.¹²⁸⁵

Mektubu alan Herakleios onu tahtının üzerine koymuş, ardından Rum keşiş ve devlet adamlarını çağırarak ne yapılması gerektiği konusunda ile istişarede bulunmuştu. Onlara İslâm'a girmek, cizye ödemek ve savaşmak durumlarında birisini tercih etmek zorunda olduklarını bildirdi. Danışmanları harp etmek fikrinde direndilerse de, Herakleios harbi göze alamamış, Hz. Peygamber'in teklifini de karşılıksız bırakmamak ve hakkında daha sağlıklı bilgi edinmek için olsa gerek¹²⁸⁶ bir mektup yazıp, elçisiyle göndermeyi kararlaştırmıştı¹²⁸⁷. Hristiyan Araplardan Arapçaya hâkim, Tenûhî¹²⁸⁸ birisini çağırarak kendisini elçi olarak Rasûlullah'a göndermiş ayrıca elçiden de mektubu verirken dikkatli davranmasını ve Peygamber'i iyi gözlemlemesini emretmişti.¹²⁸⁹

Doğu Roma elçisi, Hz. Peygamber'i bir su kuyusu başında bulmuş ve yanına giderek mektubu teslim etmişti. Mektubu alan Rasûlullah, onu okutmadan kucağına koymuş ve önce

¹²⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, III, 441; IV, 74; Ebû Ubeyd, 32.

¹²⁸⁵ Mektubun metni şu şekildedir;

“Allah'ın Elçisi Muhammed'den, Rumların Efendisine...

Seni İslâm'a girmeye davet ediyorum. Eğer İslâm'a girersen, Müslümanların sahip olduğu haklara sahip olur, onların görev ve sorumluluklarıyla bağlı olursun. Ama İslâm'a girmeyi kabul etmezsen cizye ödersin. Gerçekten de Çok Yüce (Aziz) olan Allah şöyle diyor; 'Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve Ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendisine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşınız.' (Tevbe 9/29) Aksi halde, İslâm'a girmeleri ya da cizye ödemeleri konusunda kendi tebaan ile İslâm arasına girme!" Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 285; *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 27, Mektubun ve Herakleios'un elçisinden araştırılmasını istediği konulara dair rivâyetlerin sıhhatine yönelik tartışmalar için bkz. Azimli, "Hz. Peygamber'in Bizans İmparatoru Herakliyus'a Gönderdiği Davet Mektubu Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Hikmet Yurdu*, Yıl: 4, IV, S. 7, 13-37.

¹²⁸⁶ Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 103.

¹²⁸⁷ Rivâyetlerin toplu olarak metni için bkz. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 28 a-b

¹²⁸⁸ Cahiliye devrinde müşterek şecereyi benimseyen müttelik bazı Arap kabilelerinin ortak adıdır. Azizova, "Tenûh", *DİA*, İstanbul 2011, XL, 468.

¹²⁸⁹ Herakleios'un elçiden bazı konuları araştırmasını istediğine dair rivâyetler için bkz. Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 103 vd. Mektubun ve Herakleios'un elçisinden araştırılmasını istediği konulara dair rivâyetlerin sıhhatine yönelik tartışmalar için bkz. Azimli, "Hz. Peygamber'in Bizans İmparatoru Herakliyus'a Gönderdiği Davet Mektubu Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Hikmet Yurdu*, Yıl: 4, IV, S. 7, 13-37.

elçi ile ilgilenmiş, elçiye kim olduğunu sormuş ve onu İslâm'a davet etmişti. Elçi ise kendisinin görevli olduğunu, görevini bitirmeden Hz. Peygamber'in bu teklifini kabul edemeyeceğini söyleyerek teklifi geri çevirmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber de gülümseyerek "Sen her istediğini hidayete erdiremezsin! Fakat Allah'tır ki, kimi dilerse ona hidayet verir ve O, hidayete erecekleri daha iyi bilendir"¹²⁹⁰ mealindeki ayeti okudu. Ardından daha önce hükümdarlara yazdığı mektuplardan ve Herakleios'un mektubuna gösterdiği saygıdan bahsetti. Buna mukabil Herakleios'un iyilik üzere yaşadığı müddetçe, Rum halkının onun yanında sıkıntıya düşmeyeceği haberini verdi. Bundan sonra da yanında oturan Muaviye'ye mektubu okumasını emretti.¹²⁹¹

Elçi ile görüşmeler bittikten sonra Rasûlullah, kendisinin elçi olması hasebiyle hediye vermeyi arzuladığı fakat sefer esnasında bulunduğu için yanlarında verilecek bir şeylerinin olmadığını söyledi. Olaya şahit olan Osman b. Affan, o sırada yükünün içinde bulunan sarı bir elbiseyi getirip elçiye, Hz. Peygamber adına hediye etti. Bu durum elçilere hediye verilmesinin önemini göstermektedir. Rasûlullah bu elçiye kimin misafir edeceğini yanındakilere sorması üzerine, Ensar'dan birisi buna talip olmuştur.¹²⁹²

Diğer yandan Kayser Herakleios'un elçisi ile birlikte bol miktarda hediyeler gönderdiği, ancak Hz. Peygamber'in, Doğu Roma'yla o anki münasebetlerin bir harp hali olduğu gerekçesi ile bunları diplomatik bir hediye olarak kabul etmediği ve bizzat askerleri arasında taksim ettirdiği (ganimet olarak olsa gerek) rivayet edilmiştir.¹²⁹³

¹²⁹⁰ Kasas 28/56.

¹²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, III, 442, IV, 74-75.

¹²⁹² Ahmed b. Hanbel, III, 442, IV, 74-75; Ebû Ubeyd, 345; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 28/a-b; Köksal, VII, 328-333; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 103.

¹²⁹³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 289 vd.; *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 28/a-b; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 101-104.

İKİNCİ BÖLÜM

ELÇİLER VE HEYETLERİN ÖZELLİKLERİ

Elçiye gönderen, mesajın da sahibi konumundadır. Elçi ise sadece gönderenin mesajını dile getirmekle ve karşı tarafın cevabını ona ulaştırmakla yükümlüdür. Elçiye gönderen bazen bir devlet başkanı, bazen de başbakan, bakan veya başka bir şahıs olabilir. Ancak “elçi, kendisini gönderenin isteğini dile getirir; kendi dilediğini ifade etmez” kuralı her zaman geçerlidir. Elçi, elçilik yaptığı ülkenin vatandaşı olabileceği gibi yabancı bir ülkenin vatandaşı da olabilir.¹²⁹⁴ Yine elçiye saygı göstermek çok önemlidir. Zira temsilcisine gösterilen saygı temsil edilene gösterilen saygı demektir. Bu kural devletlerarasında böyle olduğu gibi şahıslar arasında da böyledir.¹²⁹⁵ Hz. Peygamber’de hayatta iken kendi toplumunun idaresi ve diğer toplum ve devletlerle olan ilişkilerde azami hassasiyet göstermiş, özel kişilere, özel durumlara göre ayrı uygulamalar sergilemiş, çeşitli görev ve görevliler tayin ederek bu temel ihtiyacı karşılamak için yöntemler belirlemiştir.¹²⁹⁶

Bu bölümde göndereni temsil ettiği için gönderilen elçinin seçiminin nasıl gerçekleştiği ve elçilerde ne gibi vasıflar arandığı irdelenirken, her ne kadar Hz. Peygamber’in gönderdiği elçilerden örnekler verilse de, daha ziyade kendisine gelen elçilerin temel vasıflarına değinilecektir.

I. Heyetlerin Teşekkülü ve Özellikleri

A. Elçilerde Aranan Vasıflar

İslâm öncesi Arap toplumunda, elçiler yeri geldikçe görev yapmakla birlikte sadece bu işi yapan ve kurumsal olarak tahsis edilmiş bir elçilik sistemi bulunmamaktadır. Fakat ihtiyaç duyulduğunda durum ve şartlara uygun olan kişi veya kişiler elçi olarak gönderilirdi. Örneğin Hz. Peygamber’in dedesi Abdilmuttalib ve Müslüman olmadan önce Hz. Ömer, elçilik görevini ifa ederken geçimlerini bu işten sağlamıyor, ihtiyaç duyulduğu takdirde görev üstleniyorlardı.¹²⁹⁷

Gelen elçilik heyetlerinde dikkati çekici özellik bu kişilerin kavimlerinin liderleri/önderleri ya da hatırı sayılır kişileri olmalarıdır. Bireysel olarak gelen veya o anki

¹²⁹⁴ Fetlavi, 77.

¹²⁹⁵ Temel, 246.

¹²⁹⁶ Şimşir, Mehmet, “ Nizamülmülk’ün Siyasetnamesi ve İstihbarata Yönelik İlke ve Yöntemleri” KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 17 (28): 68-79, 2015, 68.

¹²⁹⁷ Çağatay, 109.

mevcut şartlar gereği gelmek zorunda kalanlar ise özel vasıflara sahip olamayıp ihtiyacı karşılayacak nitelikte kişilerdi. Örneğin Hudeybiye görüşmeleri esnasında Kureyş'i temsilen gelen Urve b. Mes'ud ve Mekke'nin fethi öncesinde Rasûlullah ile görüşmeye gelen Ebû Süfyan b. Harb kabilelerinin yöneticisi ve en hatırlı kişilerindendi. Buna mukabil Cüheynelerden gelen heyetteki Abdu'l-Uzza b. Bedr ile ana bir kardeşi olan Ebû Rev'a'nın oluşturduğu iki kişilik heyetin kavimleri içerisinde hatırı sayılır kişiler olduğuna dair bilgi mevcut değildir. Yine kavimlerini temsilen gelen elçiler, Bedir Savaşı'ndan sonra Kureyş'i temsilen gelen ve Mısırlı Kıpti bir köle olan Ebû Rafi örneğinde olduğu gibi kölelerden de seçilebiliyordu.¹²⁹⁸

Belirtilen bu örneklerin dışında genel olarak kavimleri tarafından elçilik görevi ile gönderilen kişiler seçilirlerken, konu ve şartlara göre en uygun, liyakatli kişiler seçilip gönderilmekteydi. Aslında en büyük elçi olan Rasûlullah da, Allah tarafından özel olarak seçilmiştir. Toplumlari tarafından kendilerini temsilen elçi olarak seçilen bu kişiler, hem dış görünüm olarak hem de liyakat olarak özel şartları taşıyor olması gerekmektedir. Bu şartlardan ilki kuşkusuz fizikî görünümüdür.

Hz. Peygamberden “Şayet bana bir haberci gönderecek olursanız yüzü güzel, adı güzel olanlar arasından seçin” sözleri rivâyet edilmiştir.¹²⁹⁹ Yine Hz. Ömer'in, “Size huzura girmek için izin verilir. İsmi en güzel olan ilk önce alınır. İçeriye girdiğinizde yüzü en güzel olanı öne geçiririz. Konuştuğunuz zaman da dilleriniz sizin ne adam olduğunuzu ortaya koyar” şeklinde tavsiyede bulunduğu rivayet edilmiştir.¹³⁰⁰ Konu üzerinde yapılan araştırmalarda elçilerin özellikleri bahsinde ilk olarak Allah Rasûlü'nün göndermiş olduğu elçilerin fiziksel vasıfları tanımlanır ve bunun en güzel örneği olarak da Dıhye el-Kelbî örneğinden yola çıkılır. Buna göre ilk olarak yüz güzelliğinin yanı sıra fiziki görünümünün de çok güzel olduğu, boyu posunun denk olduğu, hatta Cebrail'in Dıhye'nin suretinde Hz. Peygamber'in yanına geldiği rivâyet edilmektedir.¹³⁰¹ Yine Muâz b. Cebel'de görüntüsü ile dikkati çeken bir kişi idi.¹³⁰²

Gelen elçilik heyetlerinin bazılarında bu fiziksel güzellik tanımına uygun olduğu görülmektedir. Sa'd b. Bekr Kabilesi'ni temsilen gelen aynı zamanda kabilesinin yöneticisi

¹²⁹⁸ Ebû Dâvûd, IV, “Cihâd”, 2758; İbn Hişâm, I, 420; Hamidullah, *İslâm'da Devlet İdaresi*, 191; Sönmez, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, 63.

¹²⁹⁹ Kettânî, II, 8-9.

¹³⁰⁰ Temel, 240-241.

¹³⁰¹ Ahmed b. Hanbel, II, 107; Buhârî, “İman” 37; Müslim, “İman” 1, (8); Nesâî, “İman” 6, (8, 101); Kastallânî, I, 55; Zürkânî, I, 227, Heysemî, VI, 137.

¹³⁰² İbn Sa'd, III, 650; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 351.

olan Dımâm b. Sa'lebe, güçlü görünümlü, saçları çift örgü ile örülmüş, görüntü olarak etkileyici bir özelliğe sahipti.¹³⁰³ Ayrıca Cerîr b. Abdullah el-Becelî, yüz ve fizik güzelliği ile dikkati çeken bir zattı. Hatta öyle ki Cerîr b. Abdullah yolda iken Rasûlullah onun geleceğini müjdelemiş ve “Şu kapıdan uğur ve bereket sahiplerinin en hayırlısı girecek, yüzünde melek silmesi (izi) vardır!” demişti. Yine aynı Cerîr'in Müslüman olmasından sonraki dönemde, Medine'ye başka elçilik heyetleri geldiği zaman Hz. Peygamber'in onu çağırdığı ve onunla bu heyetlere övündüğü bildirilir.¹³⁰⁴ Temîm Kabilesi Heyeti içerisinde Medine'ye gelen ve hatipleri durumunda olan Zibrikân b. Bedr de, adından çok yüzünün güzelliğinden¹³⁰⁵ dolayı aldığı Zibrikân (dolunay) lakabıyla tanınmıştır. Asıl adının Kamer b. Bedr olduğu, sakalı seyrek çıktığı yahut safranla boyanmış (müzebreka) sarık sardığı için kendisine Zibrikân lakabının verildiği de zikredilmektedir.¹³⁰⁶

Elçilerde aranan vasıflardan bir diğeri ise gideceği yerin dilini bilmesi gerekliliğidir. Yine elçi gönderilecek olan kişinin, gönderenin düşüncelerini düzgün bir şekilde açıklayabilmesi, istenen şeyi elçi gönderilene kolaylıkla ulaştırabilmesi için o dili güzel konuşuyor olması gerekmektedir. Elçi, kendini ve mesajını iletirken cümleleri ve kelimelerin uygun düşen anlamlarını, gönderildiği kimsenin anlama gücü ölçüsünde kullanmalıdır. Ayrıca meramını doğru aktarabilmek, dinleyenin dikkatini çekmek ve sözünün dinlemesini sağlamak için kelimelerin güzel ve düzgün olanlarını kullanmalıdır. Sonuç olarak şu rahatlıkla söylenebilir ki; diplomatin silahı, güzel konuşmasıdır ve konuştuğu dile hâkim olan duruma

¹³⁰³ İbn Hişâm, IV, 573-574; İbn Sa'd, I, 286, V, 195-196; İbn Abdi'l-Berr, II, 214-217; Beyhakî, V, 230; Yardım, “Dımâm b. Sa'lebe”, *DİA*, IX, 272-273.

¹³⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, IV, 357-366; Buhârî, “İmân”, 42, “İlim”, 43, “Salât”, 25, “Mevâkitu's-salât”, 16, 26, “Büyû”, 68, “Cihâd”, 71, 154, 162, 192, “Megâzî”, 62, 64, 77; Müslim, “İmân”, 118, “Taharet”, 272, “Fezâ'ilü's-sahâbe”, 134-137; İbn Abdilberr, I, 236-240; Zehebî, *Siyer*, II, 530-537; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352, Kettânî, III, 193-195; Fayda, *İslamiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 20, 51-58, 63; Fayda, “Cerîr b. Abdullah”, *DİA*, VII, 410-411.

¹³⁰⁵ Burada şu özellikle belirtmelidir ki; “İnsanların fiziklerinin değişik olması, dini yük ve sorumluluklarının farklı olmasını gerektirmez. Seçilen bu elçinin yüzü güzel olandan seçilmesin de -ister nebi ister diplomatik elçi olsun- elçiliğin yapılması gözetilmiştir. Bu seçme işi, yaratanın insanı yaratması konusunda ki ayetleri ile de gelişmez. Yüzü güzel olanın seçilmesi, diplomatik bir görevin yapılmasıyla ilgilidir; kişinin imanı ile ilgili bir mesele değildir. Sadece yapılan işin kolaylaştırılması, bir ihtiyacın giderilmesi, bir problemin halli ile ilgilidir. Rasûlullah ‘Bana elçi gönderdiğiniz zaman yüzü ve adı güzel olanı gönderin’ dediği rivâyet edilmiştir. Çünkü çirkin yüz sevilmez, insanın yaratılışı ondan nefret eder. Güzelin istediğini yapmak kolay ve gönüllere hoş gelir. Fiziği güzel olan, çirkinin bitiremediği işi bitirir. Dünya ihtiyaçlarını bitirmeye yardımcı olan ahiret işlerini bitirmeye de yardımcı olur”. Fetlavi, 106-107.

¹³⁰⁶ İbn Sa'd, IX, 39; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 24, 247-248; Lecker, “al-Zibrikân b. Badr”, *El' (İng.)*, XI, 496; Özkan, Halit, “Zibrikân b. Bedr”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 396.

da hâkim olur. Böylelikle kendisini gönderenin görüşlerini daha doğru aktararak durumu lehine çevirebilir.¹³⁰⁷

Elçilik heyetlerinin genel yapısında bu ifade özelliklerini taşıyanların çok olduğu ve görüşmeler esnasında herhangi bir tercüman bulundurmadıkları görülmektedir. Bu cümleden gelen kişilerin genel olarak Arapçayı bildikleri sonucuna ulaşılabilir. Örneğin; Kayser Herakleios, Hz. Peygamber'in gönderdiği elçiye ve mektubu karşılıksız bırakmamak, onun hakkında daha sağlıklı bilgi edinmek için, özellikle Hristiyan Araplardan Arapçaya hâkim, Tenûhi birisini çağırarak bu kişiyi elçi olarak Rasûlullah'a göndermiştir.¹³⁰⁸ Bu konuda bir diğer örnek Temîm Heyeti ile görüşmeler esnasında görülmüştür. Temîm Heyeti üyeleri görüşmeler esnasında Hz. Peygamber'e iftiharlaşma konusunda ısrar etmişler ve yanlarında en iyi hatipleri olan Akra b. Hâbis'i de getirmişlerdi. Hz. Peygamber'de onların karşısına şairi Sâbit b. Kays ve Hassan b. Sâbit'i çıkarmış ve bu kişiler arasında büyük bir edebi ve sanatsal çekişme yaşanmıştı.¹³⁰⁹ Yine Selâman Heyeti'ne hediyeler verilirken Bilâli Habeşî'nin özür diler mahiyette yanlarında fazla bir şey olmadığını söylemesi üzerine onların da aynı nezaketle "Bu ne kadar çok ve güzel mal" diyerek karşılık vermeleri dil ve üsluplarının inceliğini göstermesi açısından güzel bir örnektir.¹³¹⁰ Benî Abdilkays Heyeti ile görüşmeler esnasında Abdullah el-Eşec'in tavırlarından etkilenen Rasûlullah, "Kuşkusuz adamın derisinden su kovası yapılmaz. Bir adamın iki küçük şeyine ihtiyaç duyulur; diline ve kalbine".¹³¹¹ buyurarak elçinin üslubunun güzel olması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Fakat bu rivâyet ile yukarıda geçen ve elçinin güzel yüzlü kişilerden seçilmesine yönelik rivâyet arasında bir çelişki yoktur. Zira elçinin güzel yüzlü olması ona bir fazlalık katmakla birlikte olmaması ise eksiklik değildir. Diğer yandan Hz. Peygamber, Suriye, Irak, Habeşistan ülkelerine gönderdiği elçilerde, bu ülkelere daha önce seyahat etmiş, buraların dil, siyasi ve sosyal yapısı ile ticarî hayatı hakkında bilgi sahibi olan kişileri seçmeye özen göstermiştir.¹³¹²

Elçi seçiminde önemli ölçütlerden bir diğeri de; elçinin ahlakının güzel olması, karakterinin oturmuş olması ve cesur olmasıdır. Çünkü elçinin, karşıdakinin kendisine karşı

¹³⁰⁷ Fetlavi, 113.

¹³⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, III, 442; IV, 74-75; Ebû Ubeyd, 345; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 28/a-b; Köksal, VII, 328-333; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 103.

¹³⁰⁹ İbn Hişâm IV, 285-293; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210-213; İbn Sa'd, I, 282; Şâmî, VI, 242-246; İbn Kayyim, IV, 65; İbn Kesîr, V, 125-135; Köksal, VII, 187-193.

¹³¹⁰ İbn Sa'd, I, 318-319; İbn Seyyidünnâs, II, 257; İbn Kayyim, IV, 211-212; Zürcânî, IV, 61-62; Nüveyrî, XVIII, 92; Halebî, III, 278; Şâmî, VI, 290-291; Köksal, VIII, 52-54.

¹³¹¹ İbn Sa'd, I, 301.

¹³¹² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 853; Temel, 243.

göstereceği debdebe ya da tehditlerden etkilenmeden ve korkmadan görevini ifa etmesi gerekmektedir. Kendisine verilen bilgileri ve talimatları çekinmeden her şartta karşıdakine sunabilmelidir. Nitekim Rasûlullah'ın, Mısır hükümdarı Mukavkıs'a göndermiş olduğu elçisinin hitâbet ve cesaret dolu tavırları karşısında Mukavkıs, "Sen hâkimin yanından gelen hâkimsin diyerek" onun yeteneğini itiraf etmek zorunda kalmıştı.¹³¹³ Umman'da Ceyfer'in huzurunda konuşan Amr b. As'ın cesaretli tavrı da bu konuda en güzel örneklerdendir.¹³¹⁴ Elçilerde bu özellik ön plânda olduğu gibi gelen heyetlerde de bunun örneklerine rastlanmaktadır. Yalancı Müseylime'nin elçilerinin Rasûlullah ile konuşmalarında elçilerin korkusuzca fikirlerini söylemeleri ve öldürülme tehlikesine rağmen Rasûlullah'ı değil de Müseylime'yi peygamber olarak tanıdıklarını ifade etmeleri de dikkat çekicidir.¹³¹⁵

Ans'lılar'dan bir kişi Medine'ye elçi olarak gelmiş ve yemek esnasında Hz. Peygamber'in yanına varmıştı. Yemeğin bitiminde Hz. Peygamber ile görüşmüşler ve konuşmalar esnasında adamın üslubu Rasûlullah'ın hoşuna gitmişti. Elçinin bu fesahatli konuşması üzerine Hz. Peygamber, oradakilere dönerek "Ans'tan ne güzel hatipler çıkmıştır" diyerek elçiyi taltif etmiştir.¹³¹⁶

Elçilerin aranan vasıflardan bir diğeri ise seçilen bu kişilerden bazılarının âlim ve hâkîm olmaları gerekliliğidir. Zira bu vasfa haiz kişiler yaptıkları görüşmeler esnasındaki vakarları ile muhataplarını daha çok etkileme özelliğine sahiptirler. Bu konuda Alkâme b. Yezid b. Süveyd el-Ezdî, babasından rivâyetle yedi kişilik heyet halinde Rasûlullah'a geldiklerini, kendilerindeki sükûn ve vakarlarının Hz. Peygamber'in dikkatini çekip "Nesiniz?" (Müslüman mı, kâfir mi?) diye sorduğunu, bunun üzerine de mü'min oldukları söyledikleri ifade eder. Aralarındaki konuşmada kendilerinde bulunan on beş hasleti saydıkları ve Rasûlullah'ın da bu hasletlere beş tane daha ekleyerek onların desteklediği rivayet edilmiştir.¹³¹⁷

¹³¹³ İbn Abdi'l-Berr, I, 315; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 272; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 53; Şimşir, 262.

¹³¹⁴ Olayın ayrıntıları için bkz. İbn Hişâm, IV, 254; İbn Sa'd, I, 250; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 89; Taberî, III, 102; İbn Seyyidünnâs, II, 267-268; Süheylî, VII, 521; İbn Kayyım, IV, 235-238; Kastallânî, I, 294; Halebî, III, 301-302; İbnü'l-Cevzî, II, 741.

¹³¹⁵ İbn Hişâm, IV, 247; Ahmed b. Hanbel, III, 487; Dârimî, II, 153; Taberî, III, 167; Beyhakî, *Delâil*, V, 332; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 569-570; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; İbn Kayyım, IV, 162; Kastallânî, I, 312; Halebî, III, 256; Zürkânî, IV, 22; Şâmî, VI, 276-277; Köksal, VIII, 221-223.

¹³¹⁶ İbn Sa'd, I, 328; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 212; Şâmî, VI, 333; Nüveyrî, XVIII, 103-104.

¹³¹⁷ Kettânî, II, 226.

B. Heyetlerdeki Elçilerin Sayıları

Tarih boyunca devletlerarasındaki ilişkiler genel olarak elçiler vasıtası ile yürütülmüştür. Bu elçilik faaliyetleri bazen bir tek kişi tarafından yerine getirildiği gibi, görüşülecek olan konunun ve kişinin durumuna göre heyetkilerin sayıları değişken şekilde çoğalabilmektedir. Bazen bu sayı dört yüz kişiden hatta Benî Süleym'den Kıdr b. Ammar'ın söz verdiği ve ertesi sene gelen heyette olduğu gibi dokuz yüz veya bin kişiye kadar çıkabilmektedir. Mevcut kaynaklarda, bu elçilik heyetlerinden bazılarının sayılarını net bir şekilde verilmeye gayret edilirken, birçoğunda ya değişken sayılar rivâyet edilmiş ya da heyetlerin içindeki hatırı sayılır kişiler belirtilmekle yetinmişlerdir. Burada her ne kadar rivâyetler olduğu gibi verilse de, bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Bireysel olarak ihtida ettikten sonra gelen ve ardından elçilik görevi üstlenenler ile kavmini tek başına temsilen gelen elçiler şunlardır;

Ebû Zer el-Gıfârî, Kays b. Mâlik, Tufeyl b. Amr ed-Devsî, Ezd-i Şenûe elçisi Dımâd, Sa'du'l-Âşire kavminden Abdullah b. Zübâb el-Enesî,¹³¹⁸ Cüheynelerden put bakıcısı iken bırakıp gelen Amr b. Mürre el-Cühenî,¹³¹⁹ Sa'd b. Bekr Kabilesi temsilcisi Dımâm b. Sa'lebe,¹³²⁰ Huşeyn Kabilesi'nden Ebû Sa'lebe el-Huşenî,¹³²¹ Süleymlerden ayrı vakitlerde gelen Kays b. Nüşbe¹³²² ve Benî Süleymlere ait bir putun bakıcılığını yapan Râşid b. Abdi Rabbih,¹³²³ Süleymlerin Şerid kolundan Kıdr b. Ammar,¹³²⁴ Cüzâm valisi Ferve b. Amr b. en-Nâfire'nin elçisi Mes'ud b. Sa'd,¹³²⁵ Bâhile Kabilesi'ni temsilen ilk olarak gelen Mutarrif b. Kâhin el-Bâhili¹³²⁶ ve daha sonra da Neşhel b. Mâlik el-Vâili¹³²⁷dir. Ayrıca Amir b. Sa'saa Kabilesi reisi Ebû Bera'nın Bi'rimaûne faciası ile sonuçlanan elçiliği,¹³²⁸ Hudeybiye

¹³¹⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 167; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 133.

¹³¹⁹ İbn Sa'd, I, 320.

¹³²⁰ Ahmed b. Hanbel, I, 264-265; III, 168; Dârimî, "Salât" 1; Buhârî, "İlim" 6; Müslim, "İman", 10; İbn Mâce, "İkame" 194; Ebû Dâvûd, "Salât" 23; Tirmizî, "Zekât" 2; Nesâî, "Sıyâm" 1, İbn Hişâm, IV, 573-574; İbn Sa'd, I, 286, V, 195-196; İbn Abdi'l-Berr, II, 214-217; Beyhakî, V, 230; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 42-43; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V 161-165; Şâmî, VI, 298-300, Zehebî, IV, 400-402; İbn Kayyım, IV, 193-194; Nüveyrî, XVIII 20-22; Temel, 61-63; Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 273.

¹³²¹ İbn Sa'd, IX, 422; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 349-350.

¹³²² İbn Sa'd, I, 294; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 448; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 102; Köksal, V, 166-168.

¹³²³ İbn Sa'd, I, 295; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 157-158; Şâmî, VI, 291-92.

¹³²⁴ İbn Sa'd, I, 294; Şâmî, VI, 291-93; Kettânî, II, 83-84.

¹³²⁵ İbn Hişâm, IV, 328-329; İbn Sa'd, I, 339, IX, 441; Diyarbekrî, II, 147; İbn. Hacer, *el-İsâbe*, IV, 32-33; İbn Kayyım, IV, 192-193; İbnü'l-Cevzî, II, 740; Kastallânî, I, 278.

¹³²⁶ İbn Sa'd, I, 294; Şâmî, VI, 117; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no:188.

¹³²⁷ İbn Sa'd, I, 294, Şâmî, VI, 117; Nüveyrî, XVIII, 50; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no:188.

¹³²⁸ Vâkîdî, *Meğâzî*, I, 399-403.

görüşmeleri esnasında, Mekke adına daha sonra da kabilesi Sakîf adına elçi olarak gelen Urve b. Mesud,¹³²⁹ kabilesinin Müslüman olduğunu bildirmek üzere Rasûlullah'a gelen, Cerm Kabilesi'nden Amr b. Seleme'nin babası,¹³³⁰ Hadramevt bölgesinden Vâil b. Hucr,¹³³¹ Mehre Kabilesi'nin Şihr kolundan Züheyr b. Fırdım,¹³³² Ca'delilerin elçisi Rukkâd b. Amr,¹³³³ Himyer meliklerinin mektubunu getiren elçisi Mâlik b. Mürâre (Mürre) er-Rehâvi,¹³³⁴ Kayser Herakleios'un Hristiyan Araplardan, Arapçaya hâkim Tenûhi elçisi¹³³⁵ de bu şekilde gelenlerdendir. Yine Kureyş Kabilesi'nin resmî olarak Hz. Peygamber'e gönderdikleri elçileri Ebû Râfi'¹³³⁶ Kinânelerden Huleys b. Alkâme¹³³⁷ ve Mikrez b. Hafs b. el-Ahyef¹³³⁸ ve Mekke'nin fethi öncesinde Hudeybiye Antlaşması'nı yenilemek için gelen Ebû Süfyân¹³³⁹ tek başına Rasûlullah'a gelen elçilerdir. Bunlardan Urve b. Mes'ud'un dikkat çeken bir diğer özelliği ise ilk başlarda Kureyş adına elçi olarak Rasûlullah'a gelmişken daha sonra kavmi olan Sakîf adına gelerek bir elçinin birden çok kez ve farklı statülerde gelebildiğini göstermiştir. Yine Himyer meliklerinin elçisi Mâlik b. Mürâre (Mürre) er-Rehâvi'ye bakıldığında diğerlerinden farklı olarak; elçiler genelde bir kabile veya devleti temsilen gelirken burada bir kaç tane kralın adına tek elçi geldiği görülmektedir.¹³⁴⁰

Elçilik heyeti halinde gelenler ve sayıları şu şekildedir;

İki kişiden oluşan heyetler: Cüheyne Kabilesi,¹³⁴¹ Benî Âmir b. Hanîfe Kabilesi¹³⁴² ile Benî Ukayl ve Müntefik Kabilelerinin temsilcileri,¹³⁴³ Cu'fi Kabilesi'nden iki kardeşin

¹³²⁹ İbn Hişâm, IV, 182; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 193; İbn Sa'd, VIII, 53-54; Hâkim, III, 615-616; Heysemî, IX, 386; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 418-419; Taberî, III, 140.

¹³³⁰ İbn Sa'd, I, 322; IX, 86-89; Ahmed b. Hanbel, V, 30; Uğur, "Amr b. Sâlim", *DİA*, III, 91.

¹³³¹ İbn Sa'd, I, 334-336; İbn Abdî'l-Berr, IV, 1563; İbnü'l-Esir, V, 435; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-190; Şâmî, VI, 373; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 655; Köksal, VIII, 66-68; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 132; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 122.

¹³³² İbn Sa'd, I, 339; Şâmî, VI, 355; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no:178.

¹³³³ İbn Sa'd, I, 288-89; Şâmî, VI, 329; İbn Hacer, "el-İsâbe", IV, 346; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 206; Nüveyrî, XVIII, 45-46; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 216.

¹³³⁴ İbn Hişâm, IV, 236-237; İbn Sa'd, I, 252, VIII, 76; Belâzurî, 81; Taberî, III, 146; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 75-76; Diyarbekrî, II, 138; Halebî, III, 262-263; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 109, Köksal, VII, 373-375; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 90-92.

¹³³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 442, IV, 75; Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 28/a-b

¹³³⁶ Ebû Dâvûd, bu hadisin râvilerini anlatırken Ebû Râfi'nin bir kıpti olduğunu belirtir. Ebû Dâvûd, IV, 75, hadis no: 2758; İbn Hişâm ise köle olduğunu söyler. İbn Hişâm, I, 460.

¹³³⁷ İbn Hişâm, III, 326; Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 251.

¹³³⁸ Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 251; İbn Sa'd, II, 99.

¹³³⁹ İbn Hişâm, IV, 38; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 26-30; İbn Sa'd, II, 137; Taberî, III, 112; Beyhakî, *Delâil*, V, 8; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 225; İbn Seyyidünnâs, II, 166; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 438; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 280; İbn Kayyım, II, 179.

¹³⁴⁰ İbn Sa'd, I, 252, 340.

¹³⁴¹ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 34; İbn Sa'd, I, 319.

oluşturduğu heyet,¹³⁴⁴ Kelb Kabilesi'ni temsilen Hârise b. Katan ve Hamel b. Sa'dâne'den oluşan asıl heyet,¹³⁴⁵ Benî Âmir'den Hz. Peygamber'e suikast amaçlı gelen Âmir b. Tufeyl ile Erbed b. Rebi'a isimli kişilerin oluşturduğu heyetler¹³⁴⁶ ve Cüreş Heyeti iki kişiden oluşmakta idi.¹³⁴⁷ Sa'd Hüzeym temsilcileri ile ilgili olarak net rakam verilmemekle birlikte birkaç kişiden oluştuğu rivayet edilmiştir.¹³⁴⁸

Üç veya daha fazla kişiden oluşan heyetler; Gassân Kabilesi Heyeti¹³⁴⁹, Süheyl b. Amr'ı yanında Huvaytib b. Abdiluzzâ ve Mikrez b. Hafs olduğu Kureyş Heyeti,¹³⁵⁰ Benî Abs Heyeti,¹³⁵¹ Ukayl'lılar adına gelen Rebî, Mutarrif ve Enes adlı kişilerden oluşan heyet,¹³⁵² Benî Kuşeyr temsilcileri,¹³⁵³ Âmir b. Sa'saa Kabilesi'nden gelen ikinci heyet¹³⁵⁴ üç kişiden oluşmakta idi.

Bekr b. Vâil Heyeti dört veya beş kişiden,¹³⁵⁵ Benî Bekkâ Heyeti de üçü hür, biri köle olmak üzere toplam dört kişiden,¹³⁵⁶ Hemdân Kabilesi'nden¹³⁵⁷ ve Benî Rehâlar'dan beş kişi,¹³⁵⁸ birinci Akabe Biatı'nda Medinelilerden altı kişi,¹³⁵⁹ ikinci Akabe Biatı'nda da on iki kişi, heyet halinde Hz. Peygamber ile görüşmüşlerdi.¹³⁶⁰ Selâmân Kabilesi üyeleri yedi kişiden,¹³⁶¹ Ureyne Heyeti ise sekiz kişiden oluşuyordu.¹³⁶²

¹³⁴² İbn Hişâm, IV, 247; İbn Sa'd, I, 273; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 103; Ya'kûbî, I, 106; Taberî, III, 167, Beyhakî, *Delâil*, V, 331; İbnü'l-Esîr, II, 300; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 142-147; Zehebî, IV, 570; İbn Kayyım, III, 37; Kastallânî, I, 312; Diyarbekrî, II, 157; Halebî, III, 256; Zürkânî, IV, 22; Şâmî, VI, 276-277; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 206, Köksal, VIII, 221-223; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 165-168.

¹³⁴³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 208,572.

¹³⁴⁴ İbn Sa'd, I, 313.

¹³⁴⁵ İbn Sa'd, I, 320; İbn Abdi'l-Berr, I, 309; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 452, 533.

¹³⁴⁶ İbn Sa'd, I, 298; Ebû Nuaym, I, 207; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 59.

¹³⁴⁷ İbn Hişâm, IV, 323; İbn Kayyım, IV, 171; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 182-183; Halebî, III, 262.

¹³⁴⁸ İbn Sa'd, I, 316; İbn Kayyım, III, 55; İbn Seyyidünnâs, II, 248; Halebî, III, 267.

¹³⁴⁹ İbn Sa'd, I, 324; İbn Seyyidünnâs, II, 256; İbn Kayyım, III, 62; Zürkânî, IV, 61.

¹³⁵⁰ İbn Hişâm, III, 332; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 612; İbn Sa'd, II, 97; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 350; Taberî, III, 80.

¹³⁵¹ İbn Sa'd, I, 284.

¹³⁵² İbn Sa'd, I, 288-89; Şâmî, VI, 329; İbn Hacer, "*el-İsâbe*", IV, 346; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 206; Nüveyrî, XVIII, 45-46; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No:216.

¹³⁵³ İbn Sa'd, I, 290-291.

¹³⁵⁴ İbn Sa'd, I, 298

¹³⁵⁵ İbn Sa'd, I, 302; Şâmî, VI, 337; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 209-10; Nüveyrî, XVIII 72

¹³⁵⁶ İbn Sa'd, I, 291

¹³⁵⁷ İbn Hişâm, IV, 244; İbn Abdi'l-Berr, III, 1360; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 51; İbn Kayyım, IV, 172-174.

¹³⁵⁸ İbn Sa'd, I, 330; İbn Hazm, *Cemhere*, 412; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 226-227

¹³⁵⁹ Bu sayı üzerinde tereddütler varsa da genel kabul altı kişi olduklarıdır. İbn Sa'd, I, 207.

¹³⁶⁰ İbn Hişâm, II, 73; Beyhakî, *Delâil*, II, 431; İbnü'l-Cevzî, I, 218; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 291; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 150.

¹³⁶¹ İbn Sa'd, I, 318-319; Halebî, III, 278; Zürkânî, IV, 61; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 465-466.

¹³⁶² İbn Sa'd, I, 291.

Benî Zübeyd Kabilesi'nden,¹³⁶³ Muhâriblerden,¹³⁶⁴ Benî Esed b. Hüzeymelerden,¹³⁶⁵ Hanîfe¹³⁶⁶ ve Surad Kabilesi'nden,¹³⁶⁷ Havlân,¹³⁶⁸ Benî Fezâre,¹³⁶⁹ Sadif,¹³⁷⁰ Uzre,¹³⁷¹ Gâmid Kabilelerinden¹³⁷² ve Dârîlerden gelen ikinci elçilik heyeti¹³⁷³ yaklaşık on kişilik bir grup halinde idiler. Sakîf Kabilesi'nden gelen heyetin sayıları ile ilgili olarak değişik rivâyetler olsa da, İbn Sa'd on veya on beş kişi oldukları yönündeki rivâyetin daha doğru olduğunu belirtir.¹³⁷⁴ Mürre,¹³⁷⁵ Tüçîb, Kilâb ve Yemenli Behrâ¹³⁷⁶ temsilcileri on üç kişi, Hevâzinlilerden esirlerini kurtarmak için de on dört kişi heyet halinde geldiler.¹³⁷⁷ Tay Kabilesi¹³⁷⁸ ve Sudâ'lar¹³⁷⁹ on beş, Tağlîpliler ise on altı kişilik bir heyet halinde gelmişlerdi.

Kalabalık olarak nitelendirebileceğimiz ve yirmiden fazla kişiden oluşan heyet ise şu şekildedir;

Abdilkays Kabilesi'nden yirmi kişi¹³⁸⁰, Mekke'nin fethi öncesinde Amr b. Salim el-Huzâi ve Huzâalardan kırk süvari,¹³⁸¹ Eş'arilerin elli kişiden fazla olan temsilcileri,¹³⁸² Müzeyne Kabilesi'nden gelen dört yüz kişilik ikinci heyet,¹³⁸³ Eşcâ Kabilesi'nden Hendek yılında yüz kişilik savaşçı bir kabile,¹³⁸⁴ ayrıca yine Eşcalardan Benî Kurayza Savaşı'ndan

¹³⁶³ İbn Hişâm, IV, 230, İbn Sa'd, I, 314-315, İbn Abdî'l-Berr, III, 1202, İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, IV, 273, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 71, Şâmî, VI, 288-289.

¹³⁶⁴ İbn Sa'd, I, 286, İbn Seyyidünnâs, II, 254, İbn Kayyım, IV, 207.

¹³⁶⁵ İbn Sa'd, I, 280, Şâmî, VI, 225, İbn Kayyım, IV, 199-200, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 200-201.

¹³⁶⁶ İbn Sa'd, I, 301.

¹³⁶⁷ İbn Hişâm, IV, 322, İbn Sad, I, 323-324, VIII, 74, İbn Kayyım, IV, 171, Şâmî, VI, 221-222, Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 62, Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 423-424.

¹³⁶⁸ İbn Seyyidünnâs, II, 253-254, İbn Kayyım, IV, 205-206, Halebî, III, 274-275, Zürkânî, IV, 59.

¹³⁶⁹ İbn Sa'd, I, 284-285; İbnü'l-Cevzi, II, 749; İbn Seyyidünnâs, II, 249; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 88; İbn Kayyım, IV, 198-199.

¹³⁷⁰ İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 163, İbnü'l-Esîr, II, 298, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 213, Şâmî, VI, 297, Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 123, Nüveyrî, XVIII 89, Temel, 182.

¹³⁷¹ İbn Sa'd, I, 317, İbn Seyyidünnâs, II, 251, İbn Kayyım, IV, 201, İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 345, Halebî, III, 272.

¹³⁷² İbn Sa'd, I, 331, Taberî, III, 158, İbn Seyyidünnâs, II, 258, İbn Kayyım, IV, 212-213, Şâmî, VI, 334, Nüveyrî, XVIII, 108, Zürkânî, IV, 63, Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, 121-124.

¹³⁷³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 351-352; İbn Sa'd, VI, 247.

¹³⁷⁴ İbn Sa'd, I, 300.

¹³⁷⁵ İbn Sa'd, I, 285; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 172; V, 204; Şâmî, VI, 351-352; İbn Kayyım, IV, 205.

¹³⁷⁶ İbn Sa'd, I, 317; Şâmî, VI, 238-39; İbn Kayyım, IV, 200-201.

¹³⁷⁷ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 183-184.

¹³⁷⁸ İbn Sad, I, 308.

¹³⁷⁹ İbn Sa'd, I, 313; İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Kastallânî, I, 217; Diyarbekrî, II, 130; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 113.

¹³⁸⁰ İbn Sa'd, I, 301; VIII, 106.

¹³⁸¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 22; İbn Sa'd, II, 137.

¹³⁸² İbn Sa'd, birinci ciltte sayıyı elli kişi olarak verirken, aynı müellifin eserinin dördüncü cildinde elli küsur olarak geçer. İbn Sa'd, I, 33, IV, 120.

¹³⁸³ Şâmî, VI, 354; Köksal, IV, 416-418.

¹³⁸⁴ İbn Sa'd, I, 293-294.

sonra gelen yedi yüz kişi,¹³⁸⁵ Devs Kabilesi'nden Tufeyl b. Amr başkanlığında yetmiş veya seksen hane olarak¹³⁸⁶ (yani yaklaşık dört yüz kişi) gelen grup ve yine Eslem Kabilesi'nden seksen kadar kişi veya ev halkı,¹³⁸⁷ Benî Sa'lebe'nin dört yüz kişilik heyeti, kalabalık olarak nitelendirebileceğimiz heyetlerdir. Hadramevt Kralları ile birlikte gelen Kinde temsilcilerin sayıları ile ilgili değişik rivâyetler vardır. İbn Sa'd bunları on süvari olarak anarken diğer kaynaklar altmış ilâ seksen süvari olduklarını belirtirler.¹³⁸⁸ Nehâlara ait ilk olarak iki kişilik¹³⁸⁹ heyetin ardından, 11. yılın Muharrem ayının ortasında gelen heyettekilerin sayısı da iki yüz civarında idi.¹³⁹⁰ Becîle Kabilesi'nden Cerîr b. Abdullah başkanlığında gelenlerin sayısı yüz elli,¹³⁹¹ Ahmes Kabilesi heyetindekilerin ise iki yüz elli kişi kadardı.¹³⁹²

Temîm Heyeti ile ilgili olarak İbn Hişâm sayı vermezken, Vâkıdî sayıyı on kişi olarak verir, İbn Sa'd ve Şâmi bunun seksen veya doksan kişi kadar olduğunu söyler. İbnü'l Esîr ise sayılarının çok olduğunu söylemekle yetinir.¹³⁹³

Necrân Heyetinde ise kaç kişi olduğu konusunda da bazı muhtelif sayılar verilir. İbn İshâk'tan naklen İbn Hişâm bu sayıyı altmış kişi olarak verirken, İbn Sa'd on dört kişi olduklarını söyler. Belâzurî iki rahipten bahseder, İbn Kesir üç kişinin isimlerini vererek olayı anlatır. Çağdaş araştırmacılardan M. Hamidullah, M. Fayda ise ilk rivâyet olan altmış kişiyi kabul ederler.¹³⁹⁴ Görüşmelerin seyrine ve rivâyetlere dikkat edildiğinde bu sayının altmış olma ihtimali yüksektir.

II. Heyetlerin Geliş Nedenleri ve Heyetlerin Görüşme Konuları

Heyetlerin geliş amaçlarını tek bir nedene bağlamak mümkün değildir. Ana neden her ne kadar Rasûlullah'ı tanımak, İslâm'a girmek veya daha önceden Müslüman olanlar için İslâm'a girişlerini bildirerek tâbiyetlerini sunmak ve antlaşmalar imzalamak olsa da,

¹³⁸⁵ İbn Sa'd, I, 294; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 207-208; Şâmî, VI, 230; Nüveyrî, XVIII 23.

¹³⁸⁶ İbn Hişâm, I, 407; İbn Sad, IV, 271-272; Halebî, II, 69; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; İbn Kayyım, III, 625-628; Nüveyrî, XVIII 13-15.

¹³⁸⁷ İbn Sa'd, IV, 274-276; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 262; İbn Abdi'l-Berr, XVIII; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 146.

¹³⁸⁸ İbn Sa'd, I, 334; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 123.

¹³⁸⁹ İbn Sa'd, I, 331.

¹³⁹⁰ İbn Sa'd, I, 331; İbn Seyyidünnâs, II, 252; İbn Kayyım, IV, 226; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 237; Diyarbekrî, II, 154; Halebî, III, 279.

¹³⁹¹ İbn Sa'd, I, 332; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 384; Zehebî, *Siyer*, II, 381; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352; İbn Abdi'l-Berr, I, 337-338.

¹³⁹² İbn Sa'd, I, 332.

¹³⁹³ İbn Hişâm, IV, 270; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210; İbn Sa'd, I, 282; Şâmî, VI, 241; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 264-268.

¹³⁹⁴ İbn Hişâm, II, 24; İbn Sa'd, I, 340; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 73; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 149; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 516-520; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 26.

ekonomik nedenlerle gelenler bulunduğu gibi, siyasi münasebet kurmak, esirlerini kurtarmak, suikast tertip etmek gibi amaçlarla gelenler de mevcuttur. Ehli kitabın geliş maksatları ise genel olarak antlaşma yapmak ve tâbiyet bildirmektir. Fakat bu genellemelerin yanı sıra heyetlerin gelişlerini tetikleyen diğer etkenler de bulunmaktadır. Şu rahatlıkla söylenebilir ki; bu dönem insanları iki sınıftır. Bunlar kendi arzusu ile İslâma girenler ile kılıçtan korkanlardır. Heyetler ve heyetleri gönderen kabilelerin birçoğunda da bu psikoloji hâkimdir.

A. Ticaret veya Hac Maksatlı Gelen Heyetler ile İslâmiyet Hakkında Bilgi Toplamak İçin Gelen Heyetler

Mekke dönemindeki elçilik faaliyetlerinin incelendiği bölümde de belirtildiği üzere; bu dönemde elçi olarak ele alınan kişi ya da gruplar genel anlamda elçilik maksadı ile Mekke'ye gelmiş değillerdi. Bu kişiler, Mekke'de kurulan Ukâz, Mecenne gibi panayırarda ticaret maksatlı olarak bulunanlar ile Hac ibadeti yapmak için Mekke'ye gelenlerdir. Bu gruptakiler İslâm davetine icabet etmeleri sonucu bundan sonra elçilik vazifesi üstlenmeleri suretiyle elçilik statüsü kazanmışlardır. Mekke'ye Hac maksadıyla gelmelerine rağmen Akabe görüşmelerinin ardından Müslüman olan Medine temsilcileri ile Mekke'ye bir iş için gelen Tufeyl b. Amr ed-Devsî gibileri bu gruptandır. Yine Hanif dinine benzer şekilde ibadet edip Peygamber'in haberini aldıktan sonra tâbiyet amaçlı gelen Ebû Zer el-Gıfârî'de, Rasûlullah'ı tanıma ve tâbiyet maksadı ile Mekke'ye gelmiş daha sonra elçilik vazifesi üstlenmişti.

Mekke döneminde gelen ilk Habeş Hristiyanlık heyetinde olduğu gibi; Hristiyanlık ya da Yahudilikten gelen bilgilerine dayanarak bir peygamberin çıkacağını bekleyen ve bu kişinin Hz. Muhammed (sav) olup olmadığını anlamak isteyenler de vardı. Bu kişiler, Hz. Peygamber'in risâlet haberini aldıktan sonra işin aslını öğrenmek ve eğer söyledikleri doğru ise ona tâbi olmak amacındaydılar. Bunun yanı sıra put bakıcılığı yapıyorken yine Hz. Peygamber'in haberini alıp araştıran ve onun risâletine iman ettikten sonra görevli oldukları putları tahrip edip sonra Medine'ye gelenler görülür. Örneğin; Cüheynelerden Amr b. Mürre el-Cühenî,¹³⁹⁵ Sa'du'l-Âşire Kabilesi'nin Ferrâs isimli putun bakıcısı Abdullah b. Zübâb el-Enesî,¹³⁹⁶ Müzeynelilerin Benî Adda kolundan Huzâî b. Abdi Nühm,¹³⁹⁷ Benî Süleymlere ait

¹³⁹⁵ İbn Sa'd, I, 320.

¹³⁹⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 167; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 133.

¹³⁹⁷ İbn Kelbî, 42.

bir putun bakıcılığını yapan Râşid b. Abdi Rabbih¹³⁹⁸ gibi kişiler, Hz. Peygamber'in haberini aldıktan sonra bakıcılığını yaptıkları putları kırarak Medine'ye gelmişler ve biat ettikten sonra kendi kabilelerinin elçilik vazifelerini de üstlenmişlerdi.¹³⁹⁹

B. İslâmlaşma ve Tabiiyet Bildirmek Maksudı ile Gelen Heyetler

Kabilelerin İslâmlaşması ve Medine İslâm Devleti ile siyasi münasebetlerin başlaması Mekke'nin fethi ile gerçek ivmesini kazanmıştır. Zâdu'l-Meâd'de de belirtildiği gibi 9/631 yılına gelindiğinde Rasûlullah ülkeleri ele geçirmiş ve çoğunluğuna baş eğdirmişti.¹⁴⁰⁰ O dönemde çevredeki Müslüman olmayan bütün kabileler, Kureş'i ve Mekke'nin fethini bekliyorlardı. Örneğin Cerm Kabilesi, Mekke'nin fethine kadar Müslüman olmamakta ısrar etmiş fakat bu esnada gelip geçen kervanlardan da Rasûlullah ile ilgili haberleri ve gelişmeleri dikkatle takip etmeye çalışmışlardı. Gelişmelerden haberdar olmalarına rağmen "Bekleyin, eğer o kavmine karşı galip gelirse, doğru söyleyen biridir ve peygamberdir" diyerek birçok kabilenin yaptığı gibi uzaktan takip ederek beklemeyi tercih etmişlerdir. Mekke fethedilip herkes İslâm'a girmek için yarışa girdiği sırada, bekledikleri fethin gerçekleşmesi üzerine bu kabileden Amr b. Seleme'nin babası da, kabilesinin Müslüman olduğunu bildirmek üzere Rasûlullah'a gitmişti.¹⁴⁰¹ Bu psikolojiyi göstermesi açısından diğer bir örnek de Gassân Kabilesi'ne aittir. Bu kabileden üç kişi, Medine'de bulundukları bir esnada Medine'ye gelen heyetlere şahit olmuşlar, bunların çokluğu karşısında kendi kendilerine "Bütün Arap heyetleri İslâm'ı tasdik etmişler (vah bize), Arapların en kötüsü biz miyiz?" diyerek hayıflanmışlar, ardından Rasûlullah'ın yanına giderek onu tasdik edip Müslüman olmuşlardı.¹⁴⁰² Benî Temîm Kabilesi ise değişen şartlar ve gelişen yeni olaylar sonucunda İslâmiyet'i kabul ederek diğer Arap kabileleri gibi Hz. Peygamber'in liderliğindeki Medine'nin siyasi otoritesine boyun eğmişler ve tâbiyet bildirmişlerdir.¹⁴⁰³

¹³⁹⁸ İbn Sa'd, I, 294-295; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 448; İbn Kesîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, III, 149; Şâmî, VI, 291-92.

¹³⁹⁹ İbn Kelbî, 42; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 132; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 46.

¹⁴⁰⁰ İbn Kayyım, IV, 197-198.

¹⁴⁰¹ İbn Sa'd, I, 322, IX, 86-89; Ahmed b. Hanbel, V, 30; Uğur, "Amr b. Sâlim", *DİA*, III, 91.

¹⁴⁰² İbn Sa'd, I, 324; II, 25; Şâmî, VI, 335; İbn Kayyım, IV, 211; Halebî, III, 277; Zürkânî, IV, 61; Nüveyrî, XVIII, 90; Köksal, VIII, 34-35; Temel, 117-118.

¹⁴⁰³ Yekeler, 67-72.

Bu konuda diğerk bir örnek ise Ans Kabilesi'ne aittir. Ans'lılar'dan bir kişi Medine'ye gelmiş ve Hz. Peygamber'in yemek yediğı bir sırada yanına varmıştı. Konuşmaları esnasında misafir, kendisinin isteyerek ve Müslüman olarak geldiğini ifade etmişti.¹⁴⁰⁴

C. Antlaşma Yapmak ve Siyasi Münasebet Kurmak Maksadı ile Gelen Heyetler

Rasûlullah'ın Medine'ye hicretinin ardından Müslim ve gayrimüslim unsurlar arasında barışı tesis ederek İslâm Devleti'nin temellerini atması, çevredeki diğerk Arap kabileleri başta olmak üzere, uzak ve yakın birçok siyasi oluşumun dikkatini çekmiştir. Ortaya çıkan bu yeni oluşum ile antlaşma yapmak ve siyasi münasebetler kurmak maksadı ile birçok kabile temsilcilerini Medine'ye, Hz. Peygamber'e göndermiştir. Kabileler bu şekilde hem gittikçe güçlenen İslâm Devleti'ni karşılarına almamış hem de düşmanları olan ve henüz o dönemde Müslüman olmamış olan bu kabilelere karşı da güçlü bir müttefik kazanmış oluyordı. Bu kabilelerden bir kısmı görüşmelerin sonucunda hem antlaşma imzalamışlar hem de Müslüman olmuşlardır. Fakat aralarından birçoğı da sadece dostluk ve saldırmazlık antlaşması imzalayarak o an için İslâm'a girmeden memleketlerine dönmüşlerdir.

Hicretin akabinde Medine'ye gelen Cüheyne Kabilesi'ne ait ilk heyet, sadece antlaşma imzalayarak memleketlerine dönmüşlerdir. Aynı Benî Cüheyne'nin reisi konumunda ki Mecdi b. Amr, kısa bir süre sonra Hz. Hamza'nın Cüheyne Bölgesi'nde Kureyş kervanına yapacağı seriyyeyi öğrenmiş ve olay yerine gidip iki taraf arasında ara buluculuk yapmıştır. Hem Mekkeliler hem de Müslümanlar ile dostluğı bulunan Mecdi b. Amr, daha önce yapılan bu dostluk antlaşmasını pekiştirmek için tekrar elçi olarak Medine'ye gelmiştir.¹⁴⁰⁵ Eşcâ Kabilesi ise Hendek yılında yüz kişilik savaşçı bir kfile halinde Medine'ye gelmiş ve bu kabile üyeleri ile bir antlaşma yapılmıştır.¹⁴⁰⁶

Arap kabilelilerinin, Hz. Peygamber'e elçilik heyeti göndermesinin asıl mantığı ise; Müslüman olanlar için İslâmlaşmalarını bildirmek, diğerkleri için ise Rasûlullah ile bizzat görüşüp yakından tanımak ve yarımadaadaki kabilelere peyderpey hâkim olmaya başlayan bu yeni devlete tâbiyetlerini bildirmek, görüşmelerin olumlu geçmesi halinde bu yeni devletle dostluk kurmaktır. Arap Yarımadası'nda çıkan bu yeni otoriteye boyun eğmenin kendi menfaatlerine olduğunu ve İslâm Devleti'nin hâkimiyetini kabul etmemeleri halinde

¹⁴⁰⁴ İbn Sa'd, I, 328.

¹⁴⁰⁵ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 56.

¹⁴⁰⁶ İbn Sa'd, I, 293-294.

üzerlerine bir sefer düzenleneceğini düşünen kabileler, Senetü'l-Vüfûd denilen yılda âdeta bir yağmur halinde Medine'ye akın etmişlerdir. Örneğin Benî Esedîler görüşmeler için geldiklerinde, liderleri olan Hadrâmi b. Âmir üzerlerine asker gönderilmediği halde bir kıtlık yılında kalkıp geldiklerini söyleyerek geliş maksatlarının tâbiyet olduğunu belirtmişler, görüşmelerin ardından da hep birlikte Müslüman olarak Rasûlullah'a biat etmişlerdir.¹⁴⁰⁷ Bu şekilde tâbiyet bildirmek için harekete geçen birçok kabile olduğu görülmektedir. Benî Süleymlerden gelen bin kişilik kâfile,¹⁴⁰⁸ Müzeyne'den¹⁴⁰⁹ ve yine Devslilerden gelen dört yüzer kişilik heyetler ile Cüzâmların idarecisi Ferve b. Amr b. en-Nâfire'nin elçisi Mes'ud b. Sa'd'da¹⁴¹⁰ olduğu gibi birçok heyet aynı düşünce ile hareket etmiştir. 9/631 senesinde, Tüçblerden gelen on üç kişilik heyet, yanlarına zekâtlarını da almış olarak Medine'ye gelmişler, hem İslâmiyet'i kabul ettiklerini Hz. Peygamber'e bildirmişler hem de tâbiyetlerini sunmuşlardır.¹⁴¹¹

Murâd Kabilesi'nin Medine'ye geliş nedeni ise farklılık arz etmektedir. Rivâyetlere göre İslâmiyet'in zuhurundan az önce, taptıkları Yağus putu yüzünden Hemdân Kabilesiyle çok şiddetli bir savaş yapmışlardı. Rezm (Redm) Günü diye meşhur olan bu savaşta, Murâdlılar büyük kayıplar vererek mağlup olmuşlar ve Kinde krallarından yardım istemişlerdi. Fakat istedikleri yardımı elde edemeyen Murâd Kabilesi reisi Ferve b. Müseyk el-Murâdî, Kinde krallarından ayrılarak, Murâd Kabilesi'nden bir heyetle birlikte 10/632 yılında Hz. Muhammed (sav)'e tâbi olmak üzere Medine'ye gelmiştir.¹⁴¹²

D. Ekonomik Nedenlerle veya Üzerlerine Yapılan Seriyeler Sonucunda Yıprandıkları için Elçilik Heyeti Gönderen Kabileler

Yapılan gazve ve seriyeler sonucunda ekonomik olarak yıpranan bazı kabileler başta olmak üzere, yeni kurulan ve güçlenen İslâm Devleti ile ticarî münasebet kurup ekonomik menfaat sağlamak isteyen birçok kabile de heyet göndermiştir. Bunlar mevcut durumdan mümkün olduğunca kurtulmak ya da az hasarla çıkmak ve bu durumu fırsata çevirerek değerlendirmek istemekteydiler.

¹⁴⁰⁷ İbn Sa'd, I, 280; Şâmî, VI, 225; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 287, V, 200-201; İbn Seyyidünnâs, II, 250; Nüveyrî, XVIII, 20; Boleli, "Hadramî b. Âmir", *DİA*, XV, 64-65.

¹⁴⁰⁸ İbn Sa'd, I, 294; Şâmî, VI, 291-93; Kettânî, II, 83-84.

¹⁴⁰⁹ Şâmî, VI, 354; Köksal, IV, 416-418.

¹⁴¹⁰ İbn Hişâm, IV, 328-329; İbn Sa'd, I, 339; IX, 441; Diyarbekrî, II, 147; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 32-33; İbn Kayyım, IV, 192-193; İbnü'l-Cevzî, II, 740; Kastallânî, I, 278.

¹⁴¹¹ İbn Sa'd, I, 310; İbnü'l-Cevzî, II, 750; İbn Seyyidünnâs, II, 246-247; İbn Kayyım, IV, 196-197.

¹⁴¹² İbn Hişâm, IV, 228; İbn Sa'd, VI, 254; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 58-59.

Gatafân Kabilesi'nin bir kolu olan Eşcâ ve Âmir b. İkrime kabileleri, kervan yolları üzerinde ikamet edip, yolcu ve tacirlerin kendi bölgelerinden geçerken yaptıkları alışverişle, maişetlerini sağlıyorlardı. Hz. Peygamber, kuzeye giden Mekke kervanlarına İslâm'ın hâkim olduğu bölgelerden geçmelerini yasaklayınca, bu durum ismi geçen kabileler için ciddi bir sorun teşkil etmeye başladı ve bunun üzerine bu kabile üyeleri Medine'ye heyetler göndererek, Müslümanlarla birçok antlaşma yaptılar.¹⁴¹³ Ayrıca üzerlerine düzenlenen seriyyelerden özellikle ekonomik anlamda ciddi zarar gören ve başka çare kalmadığını anlayan Benî Sa'lebe ve müttefikleri gibi kabilelerde itaatlerini arz etmek için elçiler göndermişlerdir.¹⁴¹⁴ Yine Zeyd b. Hârise komutasında gerçekleşen Fezâre Seriyyesi ile büyük darbe alan Fezâreliler ilk önce antlaşma imzalayarak Mekke'nin fethine ve Huneyn Gazvesi'ne katılmışlar, ardından Müellefe-i Kulûb'dan sayılmışlardı. Bunların ardından da 9/631 yılında heyet göndererek bu kabile üyeleri Müslüman olmuştur.¹⁴¹⁵ Üzerlerine seferler düzenlenerek bir hayli yıpratılmış olan Benî Mürre mensupları da, kısa bir süre sonra Medine'ye heyet göndererek tâbiyetlerini bildirmişlerdir.¹⁴¹⁶

İslâm'a düşmanlığı ile tanınan Benî Muharib'e karşı; Züemer ve Zâtürrika' gazveleri düzenlenmiş, Benî Kurata Seriyyesi'nde de yine Muharipler ile çarpışılmıştı. Aynı yıl Ebû Ubeyde b. Cerrah kumandasındaki birlikler yine Muharipler ve müttefikleri ile mücadele etmişlerdir. Bütün bunlardan sonra Muhârib Heyeti, 10/632 senesinde, Veda Haccı sırasında on kişilik bir grup olarak Hz. Peygambere geldiler.¹⁴¹⁷ Kılâb Kabilesi üzerine de birçok seriyyeler düzenlenmiş, özellikle Kurata seriyyeleri ile kabile mensupları bir hayli yıpratılmış, nihayet 9/631 yılında Kılâb Kabilesi'nden on üç kişilik bir heyet Medine'ye gelmiştir.¹⁴¹⁸

Yapılan savaşlardan ağır darbeler alarak elçi gönderen kabilelerin başında Sakîf (Hevâzin) Kabilesi gelir. Sakîfliler, Tâif kuşatması ve ardından Mâlik b. Avf'ın üzerlerine düzenlediği akınlardan sonra heyet göndermeye karar vermişler, gönderilen bu heyet Medine'de antlaşma imzalamış ve bütün bunlardan sonra Müslüman olmuşlardır¹⁴¹⁹. Kinde

¹⁴¹³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 428; *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 162.

¹⁴¹⁴ İbn Sa'd, I, 286.

¹⁴¹⁵ İbn Sa'd, I, 284-285; İbnü'l-Cevzî, II, 749; İbn Seyyidünnâs, II, 249; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 88; İbn Kayyım, 198-199.

¹⁴¹⁶ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 380-384, İbn Sa'd, II, 129-130, Algül, "Mürre Seriyyesi", *DİA*, XXXII, 52.

¹⁴¹⁷ İbn Sa'd, I, 286; İbn Seyyidünnâs, II, 254; İbn Kayyım, IV, 207.

¹⁴¹⁸ İbn Hişâm, IV, 270; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210; İbn Sa'd, I, 287; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 205; Şâmî, VI, 342, Küçükaşcı, "Kılâb b. Rebîa (Benî Kılâb b. Rebîa)", *DİA*, 567

¹⁴¹⁹ Olayın ayrıntıları için bkz. Sakîf (Hevâzin) Heyeti.

Kabilesi'nin temsilci göndermelerinin nedenlerinden birisi de üzerlerine gönderilen seriyyelerdir.¹⁴²⁰

Rasûlullah, dört yüz kişilik bir kuvvetle Hâlid b. Velid'i, 10/632 yılı Rebûlevvel veya Rebûlâhir ayında, Nocrân'daki Benî Hâris b. Kâ'b üzerine göndermişti. Rasûlullah, Hâlid'e harbe başlamadan önce, kabile üyelerini üç defa İslâm'a çağırmasını emretmiş olumlu netice alamazsa o zaman savaş yolunu tutmasını emretmişti. Hâlid b. Velid, Benî Hâris b. Kâ'b'ın yurtlarına varınca etrafa askerler göndererek Müslüman olmaları konusunda çağrılar yapmış ve nihayetinde kabile mensupları davete uyup Müslüman olmuşlardı. Hâlid b. Velid, ne yapması gerektiğini Rasûlullah'a bir mektup ile sormuş, Hz. Peygamber de onların bir heyet ile kendisine gelmelerini emretmişti. Bundan sonra kabile üyelerinden oluşan bir heyet ile Hâlid b. Velid, Medine'ye dönmüş ve heyet üyeleri ile Hz. Peygamber görüşmüşlerdi.¹⁴²¹

Has'am Kabilesi mensuplarının Cahiliye Dönemi'nde taptıkları putlarının bulunduğu Beyt-i Has'am denilen Zülhalesa Tapınağı'nı yıkmak için üzerlerine Cerîr b. Abdullah el-Becelî gönderilmiş, yapılan mücadelelerden ve tapınağın yıkılmasından sonra başka çareleri kalmadığını anlayan Has'am'ın ileri gelenlerinden As'as b. Zahr ve Enes b. Müdrîk'in de aralarında bulunduğu bir heyet, Cerîr b. Abdullah ile birlikte Medine'ye gelmişlerdi. Medine'de Rasûlullah ile görüşen bu heyet ve mensupları İslâmiyet'i kabul etmişlerdi.¹⁴²²

Diğer yandan Benî Suda Kabilesi'nin itaat altına alınması için dört yüz kişilik bir birlik hazırlamıştı. O sırada Medine'de bulunan ve Sudâ'lar mensup olan Ziyâd b. Hâris es-Sudaî, bu seferin kendi memleketi üzerine yapılacağını öğrenir öğrenmez hızlıca Peygamber'e gelmiş ve askerlerin geri dönmesi için ikna etmişti. Ziyâd b. Hâris, orada Rasûlullah'a biat etmiş ve kavminin de tâbi olacağına dair söz vermiştir. Bu olaydan on beş gün sonra, on beş kişilik bir heyet halinde Suda' temsilcileri Medine'ye geldiler.¹⁴²³

Bilindiği üzere Arabistan Yarımadası'nın büyük bölümü kuraktır ve çöl iklimi hâkimdir. Bu nedenle kuraklık dönemlerinde büyük sıkıntıya düşen ve Medine'deki İslâm Devleti'nden maddî yardım talep etmek isteyen, ayrıca Rasûlullah'ın peygamberliğini duyarak onun duasını almak ve memleketlerine yağmur duası yapmasını istemek için gelen heyetler de olmuştur. Örneğin Fezâre Heyeti, Rasûlullah'ın durumlarını sorması üzerine içine

¹⁴²⁰ Küçükaşcı, "Kinde, (Benî Kinde)", *DİA*, XXVI, 37-38.

¹⁴²¹ İbn Hişâm, II, 593; İbn Sa'd, I, 325; Taberî, III, 156; İbn Kayyım, IV, 104; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 39; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 79.

¹⁴²² Algül, "Has'am (Benî Has'am)", *DİA*, XVI, 281-282.

¹⁴²³ İbn Sa'd, I, 313; İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Kastallânî, I, 217; Diyarbekrî, II, 130; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 113.

düşükleri kuraklık ve ekonomik sıkıntılardan bahsetmişler ve Hz. Peygamber'den maddî ve manevî yardım talep etmişlerdi. Hatta ilgili bölümde de değinildiği üzere bunu isterlerken maksadını aşan cümleler kullanmışlar ve bizzat Rasûlullah tarafından uyarılmışlardı.¹⁴²⁴

Bu konuda ilginç bir örnek ise Tağlib Kabilesi Heyeti ile ilgilidir. Şöyle ki; Tağlib Heyeti içindeki Müslümanların geliş amacı, Peygamber'i tanıma ve tâbiyet iken Hristiyanlar, kendilerini tanıtmaya ve alınacak tedbirleri görüşme amacıyla gelmişlerdi.¹⁴²⁵ H. Kindermann, gelen Tağlib Hristiyan Heyeti'nin amacını; cizye ödemekten kurtulmak gibi maddî nedenler olarak değerlendirmekle birlikte Hz. Muhammed (sav)'in hiçbir Hristiyan'ı ihtidaya zorlamamış olması nedeniyle bu rivâyetin zayıflığına da vurgu yapmaktadır.¹⁴²⁶

E. Hz. Peygamber'i Tanımak Amacıyla Gelen Heyetler

Bir peygamberin çıkmış ve civar kabileler üzerinde üstünlük kurmaya başlamış olduğu haberi malum olduğu üzere gerek Arap Yarımadası'ndaki kabileler üzerinde gerekse civar ülkelerde bir heyecan oluşturmuştur. Buna bağlı olarak da o dönemde bir peygamberin geleceğini bekleyen kişiler ve kabileler bu durumu tahlil etmek, merak duygularını bastırmak ve doğruluğunu teyit ettikten sonra da dinine girmek amaçlı olarak heyet göndermişlerdir. Örneğin Hz. Muhammed (sav)'in peygamberlik haberi Zübeyd Kabilesi'ne ulaşınca, Amr b. Ma'dikerib, yanına kavminden dokuz kişiyi alarak Medine'ye gelmişti.¹⁴²⁷ Yine yukarıda belirtildiği üzere Cüheyne Heyeti Hz. Peygamber'in Medine'ye geldiğini duyunca tanımak ve bir antlaşma imzalamak amaçlı olarak heyet göndermişlerdir.¹⁴²⁸

Dımâm b. Sa'lebe gibi kişiler Hz. Peygamber'in haberini almışlar, kavimleri adına Medine'ye gelerek önce İslâm dini hakkında sorular sorup cevaplar almışlar, ayrıca bu sırada Rasûlullah'ı tanımışlar ve nihayetinde Müslüman olarak hem kendileri adına hem de kavimleri adına biat etmişlerdir.¹⁴²⁹

¹⁴²⁴ İbn Sa'd, I, 284-285; İbnü'l-Cevzî, II, 749-750; İbn Seyyidünnâs, II, 49-250; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 88, 203-204; İbn Kayyım, III, 55-56; Kastallânî, I, 320; Halebî, III, 267-269; Şâmî, VI, 338-339.

¹⁴²⁵ İbn Sa'd, I, 302; Şâmî, VI, 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 93.

¹⁴²⁶ Kindermann, "Tağlib", *İA*, XI, 621.

¹⁴²⁷ İbn Hişâm, IV, 230; İbn Sa'd, I, 314-315; İbn Abdi'l-Berr, III, 1202; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 273; İbn Kesîr, V, 177-180; Şâmî, VI, 288-289.

¹⁴²⁸ Hamidullah, *İslâm peygamberi*, 361.

¹⁴²⁹ Ahmed b. Hanbel, I, 264-265; III, 168; Dârimî, "Salât" 1; Buhârî, "İlim" 6; Müslim, "İman", 10; İbn Mâce, "İkame" 194; Ebû Dâvûd, "Salât" 23; Tirmizî, "Zekât" 2; Nesâî, "Sıyâm" 1, İbn Hişâm, IV, 573-574; İbn Sa'd, I, 286, V, 195-196; İbn Abdi'l-Berr, II, 214-217; Beyhakî, V, 230; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 42-43; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 161-165; Şâmî, VI, 298-300, Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 400-402; İbn Kayyım, IV, 193-194; Nüveyrî, XVIII 20-22; Temel, 61-63; Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 273.

F. Esirlerini Kurtarmak Amacıyla Gelen Heyetler

Hız. Peygamber'in yaptığı birçok gazve ve gönderdiği seriyyeler sonucunda esir ve ganimetler elde edilmiştir. Bunlardan özellikle esirler söz konusu olduğunda kabileler hemen harekete geçip kabilelerinden Müslümanlara esir olarak düşen bu kişileri kurtarmak amacıyla heyetler göndermişlerdir. Örneğin; Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe'nin, Temîm Kabilesi'ne düzenlemiş olduğu ve kabile ileri gelenlerinin de içinde bulunduğu bir grubu esir alması üzerine, adı geçen kabile temsilcileri bu kişileri kurtarmak için hemen harekete geçmiş ve Medine'ye bir heyet halinde gelmişlerdir.¹⁴³⁰ Hevâzin (Huneyn) Gazvesi (8/630)'den sonra ele geçirilen esirlerini kurtarmak için gelen yaklaşık on dört kişilik Ebû Surad başkanlığındaki Hevâzin Heyeti de bu amaçla Medine'ye gelmişlerdi.¹⁴³¹ Yine Bedir Savaşı'ndan sonra Müslümanlar tarafından tutsak edilen üyelerinin fidyelerini ödemek ve esirlerini kurtarmak amacıyla birçok Kureyşli de Medine'ye akın etti.¹⁴³²

G. Suikast Düzenlemek veya Pazarlık Ederek Peygamberlikte Ortak Olma Düşüncesi ile Gelen Heyetler

Rasûlullah, peygamberlik ile görevlendirildiği ve bunu insanlara açıkladığı ilk günden itibaren birçok kişi onun davetini kabul etmemiştir. Bu durum başlarda sadece kabul etmeme, inkâr ve alay etme şeklinde tezahür ederken, bir süre sonra Rasûlullah'ı bu durumdan vaz geçirmek için rüşvet teklif etmelere ve pazarlık etmelere kadar gitmiştir.¹⁴³³ Bu tekliflerden bazıları peygamberlikten vazgeçmesi karşılığında dünyalıklar teklif etme şeklinde olurken, bazıları da peygamberliğe kendilerini ortak etmeye yönelik talepler şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunda da başarılı olamayanlar daha da katılaşılarak suikast düzenleyip Rasûlullah'ı öldürmeye çalışmışlardır. Bu durum Medine'ye gelen heyetlerde de görülmektedir. Benî Âmir'den Âmir b. Tufeyl ile Erbed b. Rebi'a da bu amaçla Medine'ye gelmişlerdi. Hız. Peygamber'e gelmeden önce bir suikast plânı hazırlamışlar ve kendisi ile pazarlık yapmayı, istediklerini

¹⁴³⁰ İbn Sa'd, I, 282; Şâmî, VI, 241; İbnü'l-Esir, *El el-Kâmil fi't-Târih*, II, 264-268.

¹⁴³¹ İbn Hişâm, IV, 131- 133; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 183-190; İbn Sa'd, II, 155-160; Ahmed b. Hanbel, IV, 326; Taberî, III, 135-136.

¹⁴³² Ebû Dâvûd, IV, "Cihâd", no: 2758; İbn Hişâm, I, 420; Hamidullah, *İslâm'da Devlet İdaresi*, 191; Sönmez, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, 63.

¹⁴³³ İbn Hişâm, I, 285-286; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 229-230; Taberî, II, 220; İbnü'l-Cevzî, I, 191; İbn Seyyidünnâs, I, 100; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 149-153; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 48; Halebî, I, 462-463.

elde edemedikleri takdirde Rasûlullah'ı öldürmeyi plânlamışlardır¹⁴³⁴. Hanîfe Kabilesi'nden yalancı Müseylime de Rasûlullah ile peygamberlik konusunda pazarlık etmek ve kendisine pay almak amacıyla, Hanîfe Heyeti içerisinde Medine'ye gelmiştir.¹⁴³⁵

H. İslâma Davet Mektuplarına İcabet Etmek Amacıyla Gelen Heyetler

Bilindiği üzere Rasûlullah, Hudeybiye dönüşünde (7/628) çevre hükümdar ve yöneticilere İslâm'a davet mektupları göndermişti¹⁴³⁶. Söz konusu mektupları alan hükümdarlardan bazıları yapılan davete sessiz kalmamışlar, cevaplarını göndermiş oldukları elçi veya elçilik heyetleri ile Rasûlullah'a bildirmişlerdir. Örneğin Rasûlullah, 8/630 yılında Benî Rebîa'nın da bulunduğu Bahreyn'e mektup yazarak kendilerini İslâm'a davet etmiştir. Davet mektubunu alan Abdilkays Kabilesi'ni temsil eden yirmi kişilik bir heyet Medine'ye geldi.¹⁴³⁷ Bir diğer mektup da Uman meliklerinden Ceyfer ve Abd kardeşlere gönderilmişti.¹⁴³⁸ Mektubu alan Ceyfer, bu esnada kendisi ile görüşen Amr b. As'ın çalışmalarının da etkisi ile Müslüman olmayı kabul etmiş ve Medine'ye bir heyet göndermiştir.¹⁴³⁹ Ayrıca Himyer meliklerine gönderilen mektupların karşılığında da elçi olarak Mâlik b. Mürâre görevlendirilmiştir.¹⁴⁴⁰ Necrânlılar ile ilk ilişkiler Rasûlullah'ın kendilerine gönderdiği ve İslâma girmek, cizye vermek veya savaş tercihlerinden birisini seçmeleri hakkındaki mektubu ile başladı. Necrân ileri gelenleri aldıkları bu mektup ve içeriği hakkında ne yapacakları konusunda bir süre kararsız kaldılar. Kendi içlerinde ve birçok çevre

¹⁴³⁴ Olayın ayrıntıları için bkz. İbn Hişâm, IV, 214; İbn Sa'd, I, 298; Taberî, III, 165; Ebû Nuaym, I, 207; Beyhakî, *Delâil*, V, 321; İbn Seyyidünnâs, II, 232; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 57; İbn Kayyım, IV, 155-157.

¹⁴³⁵ İbn Hişâm, IV, 247; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 103; Ahmed b. Hanbel, III, 487; Dârimî, II, 153; Taberî, III, 167; Beyhakî, *Delâil*, V, 332; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 569-570; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; İbn Kayyım, IV, 162; Kastallânî, I, 312; Halebî, III, 256; Zürkânî, IV, 22; Şâmî, VI, 276-277; Köksal, VIII, 221-223.

¹⁴³⁶ Ayrıntılar ve tahliller için bkz. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, bkz. İndeks; a. mlf., *H. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, çev. Mehmet Yazgan, bkz. İndeks; a. mlf., *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, çev. Vecdi Akyüz, bkz. İndeks. Ayrıca: Ceatani, Leone, *İslâm Tarihi*, I-X, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin Matbaası, IV, 414-430; en-Nedvî, Ebû'l-Hasen, *Rahmet Peygamberi*, çev. Abdilkerim Özeydin, 265; Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, bkz. İndeks; Göksoy, İsmail Hakkı, "Hz. Peygamber'in Hükümdarlara Gönderdiği Davet Mektupları ve Önemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II. Kutlu Doğum Sempozyumu, 119-138; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, bkz. İndeks.

¹⁴³⁷ İbn Sa'd, I, 301; VIII, 106.

¹⁴³⁸ İbn Sa'd, I, 250; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 89.

¹⁴³⁹ İbn Hişâm, IV, 254; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 89; İbn Sa'd, I, 250; İbn Seyyidünnâs, II, 267-268; İbn Kayyım, IV, 235-238; Kastallânî, I, 294; Taberî, III, 102; Halebî, III, 301-302; İbnü'l-Cevzî, II, 741.

¹⁴⁴⁰ İbn Sa'd, I, 340; VI, 272-273.

köylerinin ileri gelenleri ile de istişare ettikten sonra Medine'ye bir heyet göndermeye karar verdiler.¹⁴⁴¹

Eyle hükümdarı Yuhanna b. Ru'be, Hz. Peygamber'in mektubunu aldıktan sonra durumun ciddiyetini anlamış, Rasûlullah'ın, Ükeydir b. Abdilmelik'e emannâme verdiğini ve onlara iyi davrandığını görünce Medine'ye gelmeye karar vermişti. Yanına Cerba' ve Ezruh, Şam ve Yemen halkından, ayrıca Bahreyn'den de bazı kimseler katılmıştı.¹⁴⁴² İmparator Herakleios da almış olduğu İslâm'a davet mektubu üzerine elçisini göndermiştir.¹⁴⁴³

İ. Casusluk Niyeti ile Gelen Heyetler

Elçilik görevi özünde bir casusluk görevi niteliğindedir ve elçi olarak gelen kişi aynı zamanda bir casus demektir. Zira devletini temsilen gelen kişi ya da kişiler, kendilerine verilen mesajı iletirken özellikle çevresindeki mekân, siyasi oluşumlar, ordu gibi durumlara dikkat edecekler, gözlemler yapacaklar ve döndükleri zaman bunu gerek yöneticilerine gerekse mensup oldukları toplumun üyelerine aktaracaklardır. Bu elçiliğin doğasında olan bir durumdur. Kendisine elçi olarak gönderilen kişinin Peygamber gibi bir vasfa sahip olması, elçilerin ona daha fazla dikkat etmelerine neden olacak ve gördüklerini başta kendisini gönderenler olmak üzere çevresindekilere titizlikle aktaracaktır. Medine'ye gelerek Hz. Peygamber ile görüşen elçiler her ne kadar bir ajan gibi çalışsalar da aslında farkında olarak veya olmayarak memleketlerine döndükleri zaman İslâm'ın gönüllü tebliğciliğini de yapmışlardır.

İslâm davetinin yaygınlaşması, özellikle Hicret'in akabinde İslam Develeti'nin kurulması ile başta Mekke/Kureyş Kabilesi olmak üzere bütün Arap Yarımadası'ndakiler, Hz. Peygamber'in hareketlerini gözlemlemeye başlamışlar ve durumdan haberdar olmak için casuslar göndermişlerdir. Gazve ve seriyyeler esnasında da casusluk faaliyetleri görülürken, özellikle Mekke ile yapılan savaşlar esnasında bu tür istihbarî çalışmalar, gerek İslâm cephesinde gerekse müşrik cephesinde yoğunlaşmıştır.

Örneğin Hudeybiye'de Müslümanlar üzerine gönderilen küçük birliklerin içinde casuslar da bulunuyordu. Süheyl b. Amr, Huvayt b. Abdiluzzâ ve Mikrez b. Hafs isimli Kureyş casusları, esir alınan seksen kişilik birliğin içerisindeydi. Bu casuslar, sahabelerin

¹⁴⁴¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 148-149.

¹⁴⁴² Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 269; İbn Sa'd, I, 277.

¹⁴⁴³ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No: 28/ a-b.

yapmış oldukları Rıdvan Bey'atı'na şahit olmuşlar, bu bey'atı yapan sahabelerin savaş için hazırlanmaya başladıklarını görünce gözleri korkmuş ve hemen Mekke'ye dönüp durumu anlatmışlar ve onlara acilen antlaşma yolunun tutulmasını tavsiye etmişlerdi.¹⁴⁴⁴ Yine bu görüşmeler esnasında gelen bütün elçiler bir nevi casusluk faaliyetinde de bulunmuşlardır. Ayrıca Mekke'nin fethi öncesinde, Hudeybiye Antlaşması'nın yenilenmesi amacıyla Medine'ye gelen Ebû Süfyân da, Medine'nin durumu hakkında bilgi toplamıştı. Hatta niyetini anlayan Rasûlullah, Ebû Süfyân'ın bütün orduyu görmesini özellikle istemişti.¹⁴⁴⁵

J. Heyetlerin Gelişindeki Diğer Nedenler

Kureyş Kabilesi'nin durumu özeldir. Zira onların göndermiş olduğu elçilerin geliş amaçları o zamanki gelişmelerin seyrine göre değişmiştir. Çünkü İslâm'ın ilk dönemlerinde gönderdikleri elçiler, Rasûlullah'ı davetinden vazgeçirmek ve baskı kurmak iken Hicret'ten sonra siyasi bir karaktere bürünmüştür. Örneğin Bedir Harbi'nden sonra esirlerini kurtarmak, Hudeybiye'de Mekke'ye girmelerini önlemek ve bir antlaşma zemini sağlamak, nihayet Mekke'nin fethi öncesinde de Hudeybiye Antlaşması'nın yürürlüğünün devamını sağlamak için elçiler göndermişlerdir.

III. Gelişleri ve Dönüşleri Esnasında Heyetlerin Dînî Durumları

A. İslâm'ı Kabul Etmiş Olarak Gelen Heyetler

İslâmiyet'i kabul etmiş olarak kabilelerini temsilen gelen heyetlerin sayısı bir hayli fazladır. Bunlar arasında ilgili bölümlerde ayrıntıları ile açıklanan Eslem¹⁴⁴⁶ ve Benî Fezâre temsilcileri Hz. Peygamber'e gelmeden önce İslâmiyet'i kabul etmişlerdi.¹⁴⁴⁷ Kilâb Kabilesi'nin sözcüleri, Dahhak b. Süfyân'ın memleketlerine gelerek İslâm'ı kendilerine tebliğ ettiğini ve bu davete icabet ettiklerini söylemişlerdi. Ayrıca Dahhak'ın, kabilenin zekatlarını toplayıp fakirlerine dağıttıklarına yönelik sözleri, heyet üyelerinin İslâm'ı kabul edip geldiklerini göstermektedir.¹⁴⁴⁸ Benî Sa'lebe'den gelen dört kişilik heyetin, Hz. Peygamber'e; "Bizler kavmimizin, arkada bıraktıklarımızın elçisiyiz. Biz de, onlar da İslâm'ı kabul ettik"

¹⁴⁴⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 257; Halebî, II, 705; Köksal, V, 302-303.

¹⁴⁴⁵ İbn Hişâm, IV, 46-49; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 825; İbn Sa'd, II, 136; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 356, 357; Beyhakî, *Delâil*, V, 44; Köksal, VI, 388-391.

¹⁴⁴⁶ İbn Sa'd, I, 338; Şâmî, VI, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 553; Nüveyrî, XVIII, 27-28.

¹⁴⁴⁷ İbn Sa'd, I, 284-285; İbnü'l-Cevzî, II, 749; İbn Seyyidünnâs, II, 249; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 88; İbn Kayyım, 198-199.

¹⁴⁴⁸ İbn Sa'd, I, 287; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 89; Şâmî, VI, 342; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 205.

¹⁴⁴⁹ şeklindeki ifadeleri, Benî Esed Heyeti adına konuşan Hadramî b. Amr'ın üzerlerine asker gönderilmediği halde bir kıtlık yılında kalkıp geldiklerini söyleyip topladıkları zekâtlarını yine kendi fakirlerine verilmesini talep etmesi,¹⁴⁵⁰ Tüçb Heyeti'nin ise yanlarına mallarının zekâtlarını almış olarak Medine'ye gelmiş olmaları¹⁴⁵¹ İslâm'ı önceden kabul ettiklerini ve sonra Medine'ye temsilci olarak geldiklerini göstermektedir. Havlân elçileri de Rasûlullah ile karşılaştıklarında kendilerinin Allah'a ve Rasûlü'ne iman ettiklerini, geride kalanlarına kefil olduklarını ve develer üzerinde yola koyulup Medine'ye geldiklerini söylemelerinden İslâmiyet'i kabul etmiş olarak geldikleri ortaya çıkarmaktadır.¹⁴⁵²

Bu konuda ilginç bir örnek ise Müzeyne Kabilesi temsilcisi ile görüşmeler esnasında yaşanmıştır. Kabileden temsilci olarak gelen ve kabilesini ikna edeceğini söz veren fakat ikna edemediği için Medine'ye de dönemeyen Huzâî b. Abdi Nühm'e, Rasûlullah, şairi Hassan b. Sâbit'i göndermiş ve onun faaliyetleri ile kabileyi temsilen dört yüz kişilik bir heyet, İslâmiyet'i kabul etmiş olarak Medine'ye gelmişlerdir.¹⁴⁵³

Benî Bekkâ'dan 9/631 senesinde gelen heyette bulunan Muaviye b. Sevr, oğlu Bişr'e, Rasûlullah ile görüşmeden önce nasıl davranması gerektiğini öğütlemiş, önce selam vermesini ve hayır duasını istemesini tenbihlemiştir.¹⁴⁵⁴ Buna göre, heyet üyeleri gelmeden önce Müslüman olmuş olmalıdır.

Hz. Peygamber'in 8/630 yılında Bahreyn'e mektup yazarak kendilerini İslâm'a davet etmesi ve yirmi adam göndermelerini istemesi üzerine Abdilkays Kabilesi'ni temsilen yirmi kişilik bir heyet, Medine'ye gelmiştir. Heyet henüz Medine'ye ulaşmadan önce Rasûlullah'ın, onların gelişini haber vermesi ve onların İslâm'a girmek için zorlanmadıklarını söylemesi, onların Müslüman olarak Medine'ye geldiklerini göstermektedir.¹⁴⁵⁵

Bu konuda dikkat çekici bir örnek ise Bekâ bölgesinde Rum Kayser'in Amman valiliğini yapmakta olan Cüzâmların Benî Nüfâse kolundan Ferve b. Amr b. en-Nâfire'nin elçisidir. Hz. Peygamber'in, Ferve b. Amr'a, –diğer meliklere yazdığı gibi mektup yazmamasına rağmen– o İslâm hakkında gerekli malumatı öğrenmiş, sonra kendiliğinden

¹⁴⁴⁹ İbn Sa'd, I, 286; Şâmî, VI, 249.

¹⁴⁵⁰ İbn Sa'd, I, 280; Şâmî, VI, 225; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 287; İbn Seyyidünnâs, II, 250; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 200-201; Nüveyrî, XVIII, 20; Boleli, "Hadramî b. Âmir", *DİA*, XV, 507-508.

¹⁴⁵¹ İbn Sa'd, I, 310; İbnü'l-Cevzî, II, 750; İbn Seyyidünnâs, II, 246-247; İbn Kayyım, IV, 196-197.

¹⁴⁵² İbn Sa'd, I, 311; Taberî, III, 163; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 298; İbn Seyyidünnâs, II, 253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 93; Halebî, III, 274; Zürkânî, IV, 58.

¹⁴⁵³ Şâmî, VI, 354; Köksal, IV, 416-418.

¹⁴⁵⁴ İbn Sa'd, I, 291; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, I, 225; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 227-228.

¹⁴⁵⁵ İbn Sa'd, I, 301, VIII, 106.

Müslüman olmuş ve bu durumu Rasûlullah'a Mes'ud b. Sa'd adındaki elçisine verdiği bir mektup ile bildirmiştir.¹⁴⁵⁶

Benî Bekr b. Vâil Heyeti'nin Medine'ye geldiğini öğrenip aralarına katılan Şeybân Kabilesi'ne mensup bulunan Kayle bt. Mahreme et-Temîmiyye de önceden Rasûlullah'ın zuhuru öğrenmişti. İslâm hakkında bilgi alan bu hanım Müslüman olarak yola çıkmış ve Bekr b. Vâiller ile birlikte Medine'ye gelmiştir. Ayrıca Kayle bt. Mahreme'nin heyet ile birlikte mescide girdiğinde namaz kılındığını görüp hemen namaz kılanların arasına girerek iştirak etmiş olması, onun Müslüman olarak geldiğinin bir diğer kanıtıdır.¹⁴⁵⁷

Umman bölgesine gönderilen Amr b. As'ın ve Ebû Zeyd'in faaliyetlerinin ardından Rasûlullah, İslâm'ı öğretmek ve bu bölgede zekâtları toplamak için ayrıca Âlâ b. Hadramî'yi de görevlendirmişti. Kaynaklarda bu kişilerin çalışmalarının neticesinde önceden İslâm'ı kabul etmiş olarak bir heyetin Medine'ye geldiği bildirilmektedir.¹⁴⁵⁸ Yine Benî Sa'd Hüzeym temsilcileri konaklama yerlerine yerleştikten sonra mescide geldiklerinde, Hz. Peygamber bir kişinin cenaze namazını kıldırıyordu. Temsilcilerin cenaze namazına iştirak etmemeleri, namazın bitişinin ardından Rasûlullah'ın dikkatini çekmiş ve kendilerinin Müslüman olduklarını öğrenince neden cenaze namazına katılmadıklarını sormuş olduğuna yönelik rivâyetler onların İslâm'ı kabul etmiş olarak geldiklerini göstermektedir.¹⁴⁵⁹

Necrân'daki Benî Hâris b. Kâ'b üzerine yaptığı seriyye sırasında Hâlid b. Velid, kabile üyelerini üç defa İslâm'a çağırmış, kabile mensupları davete icabet etmişler ve Hâlid b. Velid ile birlikte heyet halinde Medine'ye gelmişlerdi.¹⁴⁶⁰ Hadramevt bölgesinden gelen Vâil b. Hucr'da, Hz. Peygamber'in kendisini öven sözlerini duyunca hemen harekete geçmiş ve "İslâm'ı ve hicreti isteyerek geldim" demişti.¹⁴⁶¹ Yine Himyer halkı gönderilen elçiler vasıtası ile Müslüman olmuşlar ve nihayetinden onların göndermiş olduğu elçiler de Müslüman olarak Medine'ye gelmişlerdir.¹⁴⁶²

¹⁴⁵⁶ İbn Hişâm, IV, 328-329; İbn Sa'd, I, 339, IX, 441; Diyarbekrî, II, 147; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 32-33; İbn Kayyım, IV, 192-193; İbnü'l-Cevzî, II, 740; Kastallânî, I, 278.

¹⁴⁵⁷ İbn Sa'd, I, 303-307; Şâmî, VI, 293-294.

¹⁴⁵⁸ İbn Hişâm, IV, 254; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 89; İbn Sa'd, I, 250; İbn Seyyidünnâs, II, 267-268; İbn Kayyım, IV, 235-238; Kastallânî, I, 294.

¹⁴⁵⁹ İbn Sa'd, I, 316; İbn Kayyım, III, 55; İbn Seyyidünnâs, II, 248; Halebî, III, 267.

¹⁴⁶⁰ İbn Hişâm, IV, 239-240; İbn Sa'd, I, 325; Taberî, III, 156; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 98; Diyarbekrî, II, 144; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no:80.

¹⁴⁶¹ İbn Sa'd, I, 334-36.

¹⁴⁶² İbn Sa'd, I, 269-70, diğer kaynak ve rivâyetler için bkz. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No: 109.

Cermlî Seleme oğlu Amr'ın bildirdiğine göre; Mekke fethedilip herkes İslâm'a girmek için yarışa girdiği sırada, Amr b. Seleme'nin babası, kabilesinin Müslüman olduğunu bildirmek üzere Rasûlullah'a gitmiştir.¹⁴⁶³ Cüreş halkı ise kendi üzerlerine gelen Surad b. Abdullah el-Ezdî kumandasındaki birliklere yenilmelerinin ve bu esnada Medine'de bulunan elçilerinin de geri dönmesinin ardından Müslüman olarak Medine'ye ikinci elçilik heyetini göndermişlerdir.¹⁴⁶⁴ Neha' Kabilesi de Muâz b. Cebel'in faaliyetleri neticesinde İslâm'a girmiş ve Muâz'a Yemen'de biat ettikten sonra elçilerini Medine'ye, Rasûlullah'ın ziyaretine göndererek Müslüman olduklarını ve tâbiyetlerini bildirmişlerdi.¹⁴⁶⁵ Becîle Kabilesi'nden Cerîr b. Abdullah, Mekke'nin fethinden önce kendi araştırmaları sonunda İslâm'a girmeye karar vermiş, kabilesini de Müslüman olmaya ikna etmişti. Ardından da Cerîr ve kabilenin temsilcileri birlikte önceden İslâm'ı kabul etmiş olarak Medine'ye gelmişlerdir.¹⁴⁶⁶ Ezdlerin bir kolu olan Gâfikîlerden Cüleyhâ b. Şeccâr b. Suhâr b. el-Gâfikî ile kavminden bazı kimseler, Hz. Peygamber'e gelmişler ve "Ya Rasûlullah! Biz kavmimizin olgunluk çağına gelmiş (yaşlı) kimseleriyiz ve Müslüman olduk. Zekâtlarımız da avlularımızda bekletilmektedir" şeklinde İslâm'ı kabul etmiş olarak geldiklerini belirtmişlerdir.¹⁴⁶⁷ Sadîf Heyeti mensupları da Hz. Peygamber'i ziyarete gelmeden önce İslâm'ı kabul etmişlerdi.¹⁴⁶⁸

Tağlib Heyeti içinde ise Müslümanlar olduğu gibi göğüslerinde altın haçlar asılı olarak gelen Hıristiyanlar da bulunmaktaydı.¹⁴⁶⁹

B. Hz. Peygamber ile Görüşmelerinden Sonra İslâm'a giren Heyetler

Hz. Peygamber'e karşı ön yargılı olarak gelenler ve İslâm'a girme konusunda katı tutum sergilemelerine rağmen onu tanıyıp, Kur'ân ayetlerini dinledikten sonra Müslüman olanlar çok fazladır. Örneğin tartışmalarına birinci bölümde değinilen ilk Habeş Hıristiyan Heyeti'nin Rasûlullah ile görüşmelerden sonra İslâm'ı kabul ettiğini İbn İshâk aktarmaktadır.¹⁴⁷⁰

¹⁴⁶³ Ahmed b. Hanbel, V, 30; İbn Sa'd, I, 322, IX, 86-89.

¹⁴⁶⁴ İbn Hişâm, IV, 323; İbn Kayyım, IV, 171; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 182-183; Halebî, III, 262.

¹⁴⁶⁵ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 100.

¹⁴⁶⁶ İbn Sa'd, I, 332; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 384; Zehebî, *Siyer*, II, 381; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352; İbn Abdi'l-Berr, I, 337-338.

¹⁴⁶⁷ İbn Sa'd, I, 336-337; Şâmî, VI, 334-335; Nüveyrî, XVIII 115, Temel, 148.

¹⁴⁶⁸ İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 163; İbnü'l-Esir, II, 298; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 213; Şâmî, VI, 297; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 123; İbn Haldûn, *Tarih*, II, k. 2, 57, Nüveyrî, XVIII 89; Temel, 182.

¹⁴⁶⁹ İbn Sa'd, I, 302; Şâmî, VI, 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 210.

¹⁴⁷⁰ İbn İshâk, 284.

Bu şekilde İslâmlaşmaya en güzel örnek Medine temsilcilerinin ilki olma özelliğini kazanan ve ilk Akabe Görüşmesi neticesinde Müslüman olanlardır. Rasûlullah, nübüvvetin 11. yılı¹⁴⁷¹ hac mevsiminde, Medine'den gelen bu grupla Akabe mevkiinde karşılaşmış, onlara İslâm'ı tebliğ etmiş ve Medineli bu kişiler de davete icabet ederek Müslüman olmuşlardır.¹⁴⁷² Sa'd b. Bekr Kabilesi temsilcisi Dımâm b. Sa'lebe de, Hz. Peygamber ile görüşmüş, birçok sorular sormuş hatta aldığı cevapları tekrar tekrar onaylattıktan sonra Müslüman olarak kavmi adına da biat etmiştir¹⁴⁷³. Temîm Kabilesi temsilcileri ise Hz. Peygamber'in huzurunda iftiharlaşmadan sonra Müslüman olmuşlardır.¹⁴⁷⁴ Bu cümleden onların Müslüman olmadan geldikleri ve Hz. Peygamber ile görüştikten sonra Müslüman oldukları sonucuna ulaşabilir.

Abdilkays Heyeti içinde bulunan ve bir Hristiyan olan Cârûd b. Bişr b. Mualla'da Hz. Peygamber ile tanışmasının ardından Müslüman olanlardandır.¹⁴⁷⁵ İbn Sa'd, Fezâre Heyeti üyelerinden bahsederken; "Heyettekiler Müslüman oldukları gibi arkalarında bıraktıkları kavimleri içinde biat ettiler ve 'Biz arkamızdakilere kefiliz' dediklerini" aktarması¹⁴⁷⁶ onların Müslüman olmadan geldiklerini ve Hz. Peygamber ile görüşmelerinin ardından İslâm'a girdiğini göstermektedir.

Bu şekilde Hz. Peygamber ile görüşmelerin ardından Müslüman olanlara diğer örnekler ise; Ukaylîlilerden gelen üç kişi,¹⁴⁷⁷ Benî Kuşeyr Temsilcileri,¹⁴⁷⁸ Bâhile Kabilesi'ni temsilen Mutarrif b. Kâhin el-Bâhili¹⁴⁷⁹ ve Neşhel b. Mâlik el-Vâili,¹⁴⁸⁰ Âmir b. Sa'saa Kabilesi'nden üç kişi,¹⁴⁸¹ Hanîfe Heyeti.¹⁴⁸² Tay Heyeti,¹⁴⁸³ Benî Cu'fi'den Yezid b. Malik ile iki oğlu Sebre

¹⁴⁷¹ İbnü'l-Cevzî, I, 216; Diyarbekrî, I, 306.

¹⁴⁷² İbn Hişâm, II, 70; İbn Sa'd, I, 206-209; Taberî, II, 234; Ebû Nuaym, I, 298; II, 433; İbn Seyyidünnâs, I, 156; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 148; Kastallânî, I, 76.

¹⁴⁷³ Dârimî, "Salât" 1; Buhârî, "İlim" 6; Müslim, "İman", 10; İbn Mâce, "İkame" 194; Ebû Dâvûd, "Salât" 23; Tirmizî, "Zekât" 2; Nesâî, "Sıyâm" 1; İbn Hişâm, IV, 573-574; İbn Sa'd, I, 286 V, 195-196; İbn Abdi'l-Berr, II, 214-217; Beyhakî, V, 230; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gabe*, III, 42-43; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 161-165; Şâmî, VI, 298-300; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 400-402; İbn Kayyım, IV, 193-194; Nüveyrî, XVIII 20-22; Temel, 61-63; Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 272-273.

¹⁴⁷⁴ İbn Sa'd, I, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 127-136; Kapar, "Hâcib b. Zürrâre", *DİA*, XIV, 511.

¹⁴⁷⁵ İbn Hişâm, IV, 306-307; İbn Sa'd, VIII, 105.

¹⁴⁷⁶ İbn Sa'd, I, 286

¹⁴⁷⁷ İbn Sa'd, I, 288-89; Şâmî, VI, 329; İbn Hacer, "*el-İsâbe*", IV, 346; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 206; Nüveyrî, XVIII, 45-46; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No:216.

¹⁴⁷⁸ İbn Sa'd, I, 290-291.

¹⁴⁷⁹ İbn Sa'd, I, 294; Şâmî, VI, 117; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No:188.

¹⁴⁸⁰ İbn Sa'd, I, 294; Şâmî, VI, 117; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 208; Nüveyrî, XVIII, 50.

¹⁴⁸¹ Bunlar; Alkâme b. Usâle, Hevze b. Hâlid b. Rebi'a ve Hevze'nin oğlu idi. İbn Sa'd, I, 298.

¹⁴⁸² İbn Hişâm, IV, 222; İbn Sa'd, I, 301; Taberî, III, 162; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 50.

ve Aziz,¹⁴⁸⁴ Benî Zübeyd'den Amr b. Ma'dikerib ve yanındaki dokuz kişi,¹⁴⁸⁵ Belîy'den Ebû Zübeyb ve beraberinde geldiği heyettekiler¹⁴⁸⁶ ve Kinde temsilcileridir.¹⁴⁸⁷

5/627 yılında kavimlerini temsilen Medine'ye gelen Benî Abd b. Adiy heyetindekiler görüşmeler esnasında, "Ey Muhammed! Biz harem ehli ve sakinleriyiz. Harem ehlinin en azizleriyiz. Şayet Kureyş'den başkasıyla savaşırsan senin yanında savaşıyoruz. Kureyş'le savaşırsan biz Kureyş'e karşı savaşmayız, zira biz seni ve mensup olduğun Kureyş kavmini severiz, sizden birisi, bizden birini hata ile öldürürse, kan diyetini ödersin. Bizden birisi, sizden birini öldürürse, diyetini biz öderiz" demişlerdi. Hz. Peygamber onların bu teklifine "Evet" demiş ve heyettekiler Müslüman olmuşlardı.¹⁴⁸⁸

Tâif kuşatmasının kalkmasından sonra Rasûlullah, Mâlik b. Avf'a haber göndererek Müslüman olduğu takdirde kendisini affedip esir düşen ailesini ve mallarını geri vereceğini, ayrıca yüz deve de ihsan edeceğini bildirdi. Haber kendisine ulaşan Mâlik b. Avf, Medine'ye gelerek Hz. Peygamber ile görüşmelerinin ardından Müslüman oldu.¹⁴⁸⁹ Yine asıl Sakîf Kabilesi'nin tamamını temsilen gelen heyet üyeleri Medine'de uzun süre kalmışlar Rasûlullah ile görüşmelerinin ardından Müslüman olmuşlardı.¹⁴⁹⁰

Uzre Kabilesi'nin on iki kişiden mürekkep heyeti içinde bulunanlar.¹⁴⁹¹ Umman Ezdlerinden gelen heyetlerden biri olan Seleme b. İyaz el-Ezdî'nin de içinde bulunduğu heyet, Benî Reha temsilcileri¹⁴⁹² ve Kelb Kabilesi'ne ait 9/631 yılında gelen iki kişilik heyettekiler de görüşmeler esnasında birçok sorular sorup cevaplarını aldıktan sonra Müslüman olmuşlardı.¹⁴⁹³

¹⁴⁸³ İbn Hişâm, IV, 224; İbn Sa'd, I, 308-310; Taberî, III, 166; Beyhakî, *Delâil*, V, 337; Süheylî, VII, 450; İbn Seyyidünnâs, II, 236; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 301; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 63; İbn Kayyım, IV, 167-168; Zürcânî, IV, 25; Nüveyrî, XVIII, 76-80; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 433-436; Köksal, VII, 473-476; Temel, 100-106.

¹⁴⁸⁴ İbn Sa'd, I, 311-313; Şâmî, VI, 266-268; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 211; Nüveyrî, XVIII 83-84; Temel, 109-111.

¹⁴⁸⁵ İbn Hişâm, IV, 230; İbn Sa'd, I, 314-315; İbn Abdi'l-Berr, III, 1202; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 273; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 177-180; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 55; Şâmî, VI, 288-289.

¹⁴⁸⁶ İbn Sa'd, I, 316-317.

¹⁴⁸⁷ İbn Hişâm, IV, 232; İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 162; İbn Seyyidünnâs, II, 241-242; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 573; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 72; İbn Kayyım, III, 40; Köksal, VIII, 62.

¹⁴⁸⁸ İbn Sa'd, I, 293; Nüveyrî XVIII, 49.

¹⁴⁸⁹ İbn Hişâm, IV, 133; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 189-190; İbn Sa'd, VI, 203; Ahmed b. Hanbel, IV, s 326; Buhârî, III, 62; Taberî, III, 135-136; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 244-245.

¹⁴⁹⁰ İbn Hişâm, IV, 184 vd. Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 201 vd.; Beyhakî, V, 302; İbn Kayyım, IV, 51-52; Taberî, III, 141 vd.; Köksal, VII, 394-395.

¹⁴⁹¹ İbn Sa'd, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; İbn Kayyım, IV, 201; Halebî, III, 272.

¹⁴⁹² İbn Sa'd, I, 330.

¹⁴⁹³ İbn Sa'd, I, 320; İbn Abdi'l-Berr, I, 309; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 452, 533

Dârîlerden ikinci elçilik heyeti olma özelliğini taşıyan on kişilik kabile,¹⁴⁹⁴ Benî Sümâleler ile Benî Huddanlar,¹⁴⁹⁵ Bârk Kabilesi,¹⁴⁹⁶ Has'am Kabilesi,¹⁴⁹⁷ Selûl Kabilesi,¹⁴⁹⁸ Mehreliler,¹⁴⁹⁹ Gâmid Kabilesi¹⁵⁰⁰ ve Rehâlîlardan¹⁵⁰¹ gelen heyetler, Hadramevt hükümdarlarından olan ve Benî Velîa'ya mensup dört kişinin de bulunduğu heyet,¹⁵⁰² Suda' elçileri¹⁵⁰³ ve Behrâ heyeti¹⁵⁰⁴ Medine'ye gelip Rasûlullah ile yaptıkları görüşmeler ve kendilerine yapılan ikramlardan sonra Müslüman olup bu durumu mescitte Hz. Peygamber'e bildirdiler.¹⁵⁰⁵

C. Hz. Peygamber ile Görüşmelerinin Ardından İslâm'a Girmeyip Eski Dinleri Üzere Dönen Heyetler

Kabilelerini temsilen gelip Rasûlullah ile görüşen heyetlerin bütününde İslâmlaşma görülmemiştir. Aslında bu durum heyetlerin geliş nedenleri ile de yakından alakalıdır. Çünkü peşin bir yargı ile gelip yukarıda da birçok örneği verildiği üzere İslâmiyet'i seçip Müslüman olanlar olduğu gibi bu konudaki katı tutumlarını sürdürerek sadece geliş amaçlarına uygun olarak davranan ve bu şekilde geri dönen heyetler de mevcuttur. Örneğin Cüheyne Kabilesi'nden Medine'ye gelen ve Rasûlullah ile görüşen ilk heyet, hem bir karşılama hem de Rasûlullah'ı tanıma amacıyla gelmişlerdi. Nitekim bu heyet görüşmelerin ardından Hz. Peygamber ile bir antlaşma imzalayarak memleketlerine dönmüşler fakat Müslüman olmamışlardı. Bu kabilenin Müslüman olması daha sonraki dönemde gerçekleşmiştir.¹⁵⁰⁶

Benî Âmir'den Âmir b. Tufeyl ile Erbed b. Rebi'a'ya her ne kadar Rasûlullah, güzel muamelede bulunup Âmir için bir döşek (minder) getirtmiş¹⁵⁰⁷ ve kendisine hürmet etmiş olsa

¹⁴⁹⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 351-352; İbn Sa'd, VI, 247.

¹⁴⁹⁵ İbn Sa'd, I, 338; Şâmî, VI, 256.

¹⁴⁹⁶ İbn Sa'd, I, 337; Şâmî, VI, 234, Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 121/A, 124.

¹⁴⁹⁷ İbn Sa'd, I, 333; Algül, "Has'am (Benî Has'am)", *DîA*, XVI, 281-282.

¹⁴⁹⁸ Halebî, III, 262; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 60; Nüveyrî, XVIII, 120; Temel, 154; Ağırakça, "Selûl (Benî Selûl)", *DîA*, XXXVI, 451.

¹⁴⁹⁹ İbn Sa'd, I, 339; Şâmî, VI, 355; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 178.

¹⁵⁰⁰ İbn Sa'd, I, 331.

¹⁵⁰¹ İbn Sa'd, I, 330.

¹⁵⁰² İbn Sa'd, I, 334-335; Şâmî, VI, 272-273.

¹⁵⁰³ İbn Sa'd, I, 313; İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Şâmî, VI, 294-297.

¹⁵⁰⁴ İbn Sa'd, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 251; Şâmî, VI, 238-39; İbn Kayyım, IV, 200-201; Kastallânî, I, 320; Zürkânî, IV, 56; Nüveyrî, XVIII, 90; Temel, 117-118; Köksal, VII, 445-447.

¹⁵⁰⁵ İbn Sa'd, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 251; Şâmî, VI, 238-39; İbn Kayyım, IV, 200-201; Kastallânî, I, 320; Zürkânî, IV, 56; Nüveyrî, XVIII, 90; Temel, 117-118; Köksal, VII, 445-447.

¹⁵⁰⁶ Hamidullah, *İslâm peygamberi*, 361.

¹⁵⁰⁷ İbnü'l-Cevzî, II, 756; Halebî, III, 246.

da Âmir b. Tufeyl, ondan sürekli peygamberliğe yönelik taleplerde bulunmuş, en sonunda da tehdit etmek suretiyle oradan ayrılmıştı. Doğal olarak da İslâmlaşma gerçekleşmemişti.¹⁵⁰⁸

H. Muhammed (sav)'e, peygamberliğin ilk yıllarında gelen Kureyş elçileri kendisini peygamberlikten vazgeçirmek ya da orta noktada antlaşmak niyetiyle geldikleri için Müslüman olmadan geri dönmüşlerdir. Yine Hudeybiye görüşmelerinde Kureyş elçisi olarak gelen Büdeyl b. Verkâ, Kinânelerden Huleys b. Alkâme, Mikrez b. Hafs b. el-Ahyef, Süheyl b. Amr gibi kişiler sadece antlaşma maksadı ile gelmişler, Rasûlullah ile antlaşma ile ilgili konularda görüşmüşler ancak Müslüman olmadan geriye dönmüşlerdir. Bu kişilerden bazıları daha sonradan İslâm'a girmişlerdir.¹⁵⁰⁹ Ehli kitap mensuplarından heyet halinde gelip Rasûlullah ile görüştükten sonra Müslüman olmayan ve eski dini üzere dönenlerin sayısı bir hayli çoktur. Örneğin; Tağlib Kabilesi'ne ait on altı kişilik heyet içinde bulunan Hristiyanlar, H. Peygamber ile dostluk kurmak maksatlı olarak gelmişler ve bunu bir antlaşma ile sabitlemişlerdi. İstediklerini elde eden bu kişiler eski dinleri üzere kalarak geri dönmüşlerdir.¹⁵¹⁰ Nocrân Heyeti'de aynı şekilde antlaşma ve tanıma maksatlı olarak gelmiş, yapılan görüşmelerin ardından İslâm'a girmemiş, bir antlaşma akdi imzalayarak memleketlerine gitmişlerdi. Fakat heyet içerisinde bulunan seyyidleri Eyhem ile âkibleri Abdül-Mesih'in, Nocrân'a geri döndükten kısa bir müddet sonra Medine'ye tekrar geldikleri ve Müslüman oldukları da kaynaklarda bildirilmektedir.¹⁵¹¹ Ayrıca Dûme, Eyle ve Teyma halklarının temsilcileri ile olan görüşmeler esnasında Rasûlullah, Hristiyan olan Yuhanna b. Ru'be'yi ve heyettekileri İslâm'a davet etmişse de onlar bunu kabul etmemişlerdi.¹⁵¹²

Hanîfe Heyeti içerisinde bulunan ve İslâm Tarihinde yalancı olarak adlandırılan Müseylemet'ül-Kezzab da Rasûlullah ile görüşerek ondan çeşitli taleplerde bulunmuş ve Müslüman olmadan geri dönmüştür. Bir süre sonra peygamberlik iddiası ile ortaya çıkan bu

¹⁵⁰⁸ İbn Hişâm, IV, 214; İbn Sa'd, I, 298; Taberî, III, 165; Ebû Nuaym, I, 207, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 57-59; İbn Haldûn, *Târih*, II, 58; Beyhakî, *Delâil*, V, 320-321; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 564; İbn Seyyidünnâs, II, 232; İbn Kayyım, IV, 155-157.

¹⁵⁰⁹ Ayrıntılar ve kaynaklar için bkz. Kureyş elçileri bölümü.

¹⁵¹⁰ İbn Sa'd, I, 302.

¹⁵¹¹ İbn Sa'd, I, 341; Zürkânî, IV, 43; İbn Haldûn, *Tarih*, II, k. 2, 57; Aynî, XVIII, 29; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VIII, 14; Kastallânî, I, 317; Diyarbekrî, II, 196; Köksal, VIII, 118.

¹⁵¹² İbn Hişâm, IV, 169; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 269; İbn Sa'd, I, 277-278; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 68; İbn Seyyidünnâs, II, 221; İbn Kayyım, IV, 95-96.

şahıs elçilerini Medine'ye göndermiş ve görüşmeler esnasında Rasûlullah'ın teklifini reddeden bu elçiler de Müslüman olmadan Medine'den ayrılmışlardır.¹⁵¹³

Bu konuda en ilginç iki örnek ise Cu'fi Kabilesi'nden Kays b. Seleme ile Seleme b. Yezid adlı ana bir iki kardeş ile Ebû Harb b. Huveylid örneğidir. Şöyle ki; Cu'fi Kabilesi'nden Kays b. Seleme ile Seleme b. Yezid adlı ana bir, iki kardeş de Hz. Peygamber'e gelmişler ve ilk başta Müslüman olmuşlar fakat Rasûlullah ile görüşmelerinde hoşlanmadıkları bazı şeyleri duymaları üzerine kızarak yanından ayrılmışlar ve Müslümanlıklarından vazgeçmişlerdir.¹⁵¹⁴ Ukaylılar adına Medine'ye gelen elçilerden birisi olan Ebû Harb b. Huveylid b. Âmir b. Ukayl da Rasûlullah'ın yanına gelmiş görüşmeler sonunda Hz. Peygamber'in peygamberliğine ikna olduğu halde eski inançlarındaki gibi bu iman meselesini birde fal oklarına danışmaya karar vermişti. Attığı üç fal okunda da küfür oku çıkması üzerine "Bu fal okları, senin gördüğün (küfür dini) dışında hiçbir şey için bana yol göstermiyor" diyerek doğruluğunu kabul ettiği dine girmeden kardeşinin yanına dönmüştür.¹⁵¹⁵

IV. Heyetlerin Yetkileri

Bir milleti veya kişiyi temsilen gönderilen elçi de asıl olan unsur, gönderilenin göndereni temsil etmesi ve bundan dolayı da onun yetkilerine de haiz olmasıdır. Örneğin Rasûlullah, göndermiş olduğu elçileri tam yetkili olarak göndermekteydi. Nitekim Eyle hükümdarı Yuhanna b. Ru'be'ye ve bölge halkına hitaben yazdığı mektupta bunu açıkça belirtmiş, elçilerinin kabul ettiklerini kendisinin de kabul edeceğini, reddettiklerini de reddedeceğini bildirmişti. Ayrıca; gönderdiği elçilere itaat ve ikram etmelerini, onlara yeni birer elbise giydirmesini, bunları yapıp elçilerinin hoşnut edilmesi takdirinde kendisinin de hoşnut olacağını yazmıştı.¹⁵¹⁶ Bu uygulama sadece Hz. Peygamber'e mahsus bir uygulama olmayıp, kavimlerini temsilen gelen elçilik heyetlerinin tamamına yakın bir bölümünde görülmektedir. Yine bu heyetler sadece antlaşma imzalamak konusunda yetkili olmayıp, gönderiliş amaçlarına göre yetkileri de çeşitlenmekteydi. Bu yetkiler şu şekildedir;

¹⁵¹³ İbn Hişâm, IV, 247; Ahmed b. Hanbel, III, 487; Ebû Dârimî, II, 153; Taberî, III, 167; Beyhakî, *Delâil*, V, 332; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 569-570; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; İbn Kayyım, IV, 162; Kastallânî, I, 312; Halebî, III, 256; Zürkânî, IV, 22; Şâmî, VI, 276-277; Köksal, VIII, 221-223.

¹⁵¹⁴ İbn Sa'd, I, 313.

¹⁵¹⁵ İbn Sa'd, I, 290.

¹⁵¹⁶ İbn Sa'd, I, 265; Köksal, VII, 323-324; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No: 30.

Heyetlerin donatıldıkları yetkilerinden ilki ve en çok görüleni Hz. Peygamber'e biat etme ve antlaşma yapma yetkisidir. Gerek İslâm'a girdiklerini bildirmek amacı ile gelenler, gerekse İslâm'a girme amacı bulunmasa bile tâbiyet bildirmek için gönderilen temsilciler beraberlerinde biat etme ve tâbi olma yetkisini ile geliyorlardı. Bu heyetler çoğu zaman bu durumu bir antlaşma ile teyit altına alma yetkilerini de ellerinde bulunduruyorlardı. Müslüman olmayıp ehli kitaptan olanların heyet göndermedeki amaçları genelde İslâm'a girme olmayıp, İslâm Devleti'nin hâkimiyetini tanıma, görüşmeler yapma, antlaşmalar imzalama olup bu konularda gönderdikleri temsilcilerini de tam yetkili olarak göndermişlerdi. Örneğin; Necrân Hristiyan Heyeti Medine'ye geldiklerinde, Hz. Peygamber ile birçok görüşme ve münazaralar yapmışlar, İslâm Devleti'nin hâkimiyetini tanımışlar, en nihayetinde de antlaşma imzalayarak memleketlerine dönmüşlerdi. Tağlib Kabilesi Heyeti içindeki Hristiyanlar da kendilerini ve kabilelerini Rasûlullah'a tanıtmaya, tâbiyetlerini bildirme ve alınacak tedbirleri görüşme yetkisi ile gelmişlerdi.¹⁵¹⁷ Burada dikkati çeken; her iki durumda da bu Ehl-i kitap mensuplarının antlaşma yapma yetkilerinin olduğudur. Yine Mekkeli müşrikler adına Hudeybiye'ye gelen Süheyl b. Amr da antlaşma imzalama konusunda tam yetkili olarak gelmişti.¹⁵¹⁸

Bunların yanı sıra esirlerini kurtarmak için gelen heyetler de vardır. Şöyle ki İslâm'ı yayma faaliyetleri esnasında yapılan seriyye ve gazveler sonucunda birçok defa esirler alınmıştı. Esirlerin mensubu bulundukları bu kabileler, olayların hemen akabinde bu kişileri kurtarmak amacıyla Medine'ye heyet göndermişlerdir. Bu heyetler ne pahasına olursa olsun esirlerini kurtarmak istedikleri için fidye veya tazminat ödemek, barış antlaşması yapmak gibi yetkiler ile donatılmışlardı. Örneğin Bedir Savaşı sonrasında gelen Kureyş elçileri, Medine'de bulunan esirlerinin durumunu görüşmek ve gerekirse fidye ödemek konusunda yetkilendirilmişlerdi. Görüşmelerin ardından bir kısmı fidye ödemeyi kabul etmişler ve esirlerini kurtarmışlardır.¹⁵¹⁹ Yine Temîm Kabilesi üzerine yapılan Uyeyne b. Hısn el-Fezâri komutasındaki seriyye sonucunda ele geçirilen esirlerini kurtarmak için gelen heyetin, gerekli görüşmeleri yapmak ve antlaşmaları imzalamak yetkisi bulunuyordu.¹⁵²⁰

¹⁵¹⁷ İbn Sa'd, I, 302; Şâmî, VI, 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 93.

¹⁵¹⁸ Abdurrezzak, V, 338; Ahmed b. Hanbel, IV, 330; Buhârî, "Şurât" 15, 1, "Hacc" 106, "Muhsar" 3, "Megâzî" 35, "Tefsir", Mümtahine 2; Ebû Dâvûd, "Cihâd" 168, "Sünnet" 9.

¹⁵¹⁹ İbn Hişâm, II, 316, Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 156 vd.

¹⁵²⁰ İbn Hişâm, IV, 270; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210; İbn Sa'd, I, 282; Şâmî, VI, 241; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 264-268.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HEYETLERİN HZ. PEYGAMBER İLE GÖRÜŞMELERİ

I. Heyetler İle Yapılan Ön Görüşmeler ve İlk Temaslar

İlk dönem Arap toplumunda hadarî denilen şehir kültürüne sahip kabileler olmakla birlikte çöllük alanlarda yaşayan birçok kabile, bedevî kültür ile şekillenmiştir. Bu kültür sert tabiat şartları ile mücadele etmek zorunda kalan insanların oluşturmuş olduğu bir kültür olduğu için mensupları da genel olarak sert/kaba bir mizaca sahiptiler. Ayrıca câhilî dönem dinlerinin gereği olarak İslâm'ın ruhuna aykırı birçok âdete de sahip olan bu insanlar, heyetler halinde gelip Hz. Peygamber ile görüşmeleri esnasında da mevcut ahlakları ve adetleri üzerine davranabilmekteydiler. Bu kişilerin Rasûlullah ile görüşmeden önce ön bilgilendirme ve eğitimlerinin yapılması faydalı olabiliyordu. Fakat öncelikli olarak şu belirtilmelidir ki; Hz. Peygamber bütün hayatı boyunca mütevazı bir yaşam sürmüş, şatafatlı bir yaşamdan uzak durmuştur. Gerek sahabeler, gerekse dışarıdan gelen misafirler doğrudan, protokol kuralları olmadan Hz. Peygamber ile görüşebiliyordu. Devletin büyümesi ve misafirlerin çoğalması ile birlikte bu durum bazı olumsuzluklar doğurmaya başlamıştı. Bu misafirlerden bir kısmı bir Hz. Peygamber ile konuştuklarının farkında olmadan eski adetleri üzere olumsuz davranışlarda bulunabiliyorlardı. Her ne kadar Rasûlullah'ın kendisinden böyle bir talebin geldiğine dair bir rivayet yoksa da çevresinde bulunan sahabeler, Hz. Peygamber'in olumsuz bir durum ile karşılaşmasını engellemek için bir takım önlemler almışlardır.

Heyetlerin Rasûlullah ile görüştürülmeden sahabelerin yanında veya mescitte misafir edilip bir ön görüşme ortamının oluşturulmasının faydalarından birisi de Medine'deki dostluk ve sevgi ortamının gösterilmesi, kalplerin ısıdırılması olmalıdır. Özellikle Dımâm b. Sa'lebe örneğinde olduğu gibi geldiklerinden haberdar olunmayan veya Medine'ye geldikten sonra hemen mescide girip Rasûlullah'ın huzuruna çıkanlar olduğu gibi, görüşme öncesi sahabeler ile muhatap olup bundan sonra Hz. Peygamber ile görüşen heyetler de bulunuyordu. Bu şekilde ön görüşme ve temas yapılan kabileler kaynaklarda geçtiğine göre şu şekildedir;

Kilâb Kabilesi Heyeti üyeleri Hz. Peygamber ile görüşmeden önce, Kâ'b Mâlik ile görüşmüşler, Kâ'b bu kişiler ile ilgilenmiş ve ikramlarda bulunmuştu. Ayrıca içlerinde daha öncesine dayanan bir dostluğunun bulunduğu Cebbâr b. Selma'ya, Ka'b b. Malik hediyeler sunmuş, bütün bunların ardından da heyet Rasûlullah ile görüşmüştü.¹⁵²¹ İbn Sa'd'ın Ruveyfî

¹⁵²¹ İbn Sa'd, I, 287; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, V, 205; Şâmî, VI, 342.

b. Sâbit el-Belevî'den rivâyetle bildirdiğine göre; Belîy heyeti, Benî Cedîle mahallesinde bulunan ve olayı aktaran râvî Ruveyfî b. Sâbit tarafından kendi evinde¹⁵²² misafir edilerek ilk münasebetler kurulmuştur. O sırada Benî Hudeyle'nin yurdunda oturan¹⁵²³ ve Behrâlîlar ile aynı kabileden olan Mikdad b. Amr, Yemenli Behrâ Heyeti'nin geldiklerini duyunca onları karşılamış ve selamlaşmıştı. Sonra onları kendi evinin bir odasında misafir etmiş ve heyet üyeleri burada ilk intibalarını edinmişlerdir.¹⁵²⁴

Sa'd b. Ubâde, Suda' heyetinin gelişinin ardından, Rasûlullah ile görüşerek onları misafir etmek için izin almıştı. Sa'd onları evinde misafir etmiş, dostluk kurmuş, üzerlerine yeni elbiseler giydirmişti. Heyetin asıl temasları ise bundan sonra gerçeklemiştir.¹⁵²⁵

Heyetlerin karşılanma ve ilk temasları bazı durumlarda heyetlerin kendi kabilesinden kişiler tarafından yapıldığı da görülmektedir. Bu sayede onları çok iyi tanıyan bu sahabeler, daha sıcak ilişki kurabiliyorlar ve misafirlerinin rahat etmelerini sağlıyorlardı. Örneğin Yemenli Behrâ Kabilesi'nin on üç kişilik heyetinin geldiğini duyan ve Behrâlîlar ile aynı kabileden olan Mikdad b. Amr, onları karşılamış, selamlaşmış ve kendi evinin bir odasında misafir etmişti.¹⁵²⁶

Bütün bunlar göstermektedir ki; Rasûlullah ile görüşmeye gelen heyetler arasında doğrudan Hz. Peygamber'in yanına girip görüşmeler yapanlar olduğu gibi sahabeler tarafından misafir edilip ön görüşmeler ve eğitimleri yapılanlar olmuştur. Bu görevli veya gönüllü sahabeler, heyetler ile özel olarak ilgilenmişler, ilk bağlantıları da sağlayarak bu kişilerin gönüllerinin ısındırılmasına yardımcı olmuşlardır.

II. Heyetlerin Karşılanma Şekilleri ve Kabulü

Yabancı elçilerin karşılanması işine “*merasim*“ adı verilmektedir. Gerek günümüz gerekse eski zamanlardan beri diplomasi geleneğinde ülkeye gelen ve diğer ülkelere gönderilen elçilerin kabul merasimleri ile ilgili olarak, devletler arasında ortak bir birliktelik mevcut değildir. Bu yüzden her devletin veya siyasi oluşumun kendine özgü bir tören geleneği mevcuttur. Bu merasimlerde kral, siyasi temsilci, tüccar gibi gelen misafirin kim

¹⁵²² İbn Sa'd, I, 316-317.

¹⁵²³ Semhûdî, IV, 1185.

¹⁵²⁴ İbn Sa'd, I, 317. İbn Sa'd, olaydan çok kısa bahsederken, Şâmî ve İbn Kayyım, olayı daha detaylı olarak anlatmaktadır. Şâmî, VI, 238-39, İbn Kayyım, IV, 200-201.

¹⁵²⁵ İbn Sa'd, I, 313; İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 195-197; Şâmî, VI, 294-297.

olduğuna veya üstlendikleri sorumluluğun derecesine göre özel protokoller uygulanmıştır. İslâm Devleti'nin de kuruluşundan hemen sonra karşılama merasimlerini düzenleme konusunda geç kalmamıştır. Rasûlullah, Arap geleneklerinden öğrendiğinin yanı sıra, İslâmî anlayış ile yoğurduğu bir merasim şekli oluşturmuştur. Diğer yandan “Rasûlullah'ın bu merasimleri yaptırması, bu gibi merasimleri iktibas edecek gelişmiş bir devletin gölgesinde yaşamadıkları halde, Müslümanların diplomatik yöntemleri bilip bu işlerden haberdar olduklarının da kanıtı niteliğindedir”.¹⁵²⁷

Hız. Peygamber'e gelen elçilerin çeşitliliği nedeni ile karşılama törenlerinde de bazı farklılıklar gözlenmektedir. Bunlardan İslâmiyet'i kabul etmek için gelenlere, İslâmiyet hakkında bilgi edinmek isteyenlere ya da kendilerinin itaatini arz etmek veya Necrân Hristiyan heyetin de olduğu gibi siyasi antlaşma yapmak amacı ile gelenlere özel uygulamalar olmuştur.

İslâm Devleti'nin idare edildiği resmî bir merkez niteliğinde ki mescit, aynı zamanda elçilik heyetlerinin de kabul edildiği ana birimdir. Onun için Rasûlullah, kendisine gelen heyetleri mescidin ortasında kabul ettiği gibi, yine mescidin kenarında çamurdan mamul malzemelerle (kerpiçten) yapılmış özel bir bölümünde kabul ettiği de olmuştur. Malum olunduğu üzere Hız. Peygamber'in mescidinin tavanını belirli yerlere dikilmiş olan direkler taşırlardı. Bu direklerden mescidin ortasına denk geleni ve Rasûlullah'ın çoğu defa sırtını yaslayarak önünde elçiler ile görüşmeler yaptığı direk, bu özelliğinden dolayı “*Üstivânetü'l-Vüfûd-Elçiler Sütunu*” olarak bilinirdi. Hız. Peygamber, bu sütun önünde görüşmelerini yaparken yanında ashâbı da oturur ve konuşulanlara şahit olurlardı.¹⁵²⁸ Bu direğin yerine daha sonraları mermer sütun yapılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Sütunun üzerinde de Arapça olarak, “Burası elçiler sütunudur” yazılıdır.¹⁵²⁹

Rasûlullah, temsilciler genel olarak bizzat karşılar ve heyetin durumuna göre başkanına veya tamamına, “Sen de, kavmin de hoş geldiniz” derdi.¹⁵³⁰ Yine mescitte değil de başka bir yerde buluşma gerçekleşirse, önce elçi ile ilgilenir hal hatır sorar, ardından da gelen elçi veya elçiler Müslüman değillerse onları İslâm'a davet eder, bunlardan sonra diplomatik konulara geçilirdi. Nitekim Kayser Herakleios'un elçisi, Hız. Peygamber'i bir su kuyusu başında

¹⁵²⁷ Fetlavi, 298.

¹⁵²⁸ Semhûdî, I, 318-319; Kettânî, II, 304; Fetlavi, 299.

¹⁵²⁹ Bu sütun günümüzde Medine'de Hız. Peygamber'in mescidinin içinde, hücrelerinin sağ tarafında cennet bahçesi diye bilenen yerde üçüncü sıradadır. bkz. Ekler bölümü.

¹⁵³⁰ İbn Sa'd, I, 316-317.

bulmuş ve onun yanına gidip mektubu teslim etmişti. Mektubu alan Rasûlullah, okumadan kucağına koymuş ve önce elçi ile ilginmiş ardından İslâm'ı teklif etmişti.¹⁵³¹

Elçilik heyetlerinin ilk karşılanma ve bilgilendirme işlemleri ise genellikle Rasûlullah'ın yakın çevresindeki hizmet eden ashâbın ileri gelenleri tarafından gerçekleştirilirdi ve bu kişiler nasıl davranılıp konuşulacağını bilen, tecrübe sahibi insanlardı. Örneğin Hz. Ebû Bekir, Medine'ye gelen elçilik heyetlerine Hz. Peygamber'in huzura nasıl çıkacaklarını, nasıl selam vereceklerini, görüşme esnasında nasıl sakin ve ağırbaşlı olmaları gerektiğini öğretirdi.¹⁵³² Bu ön hazırlık ve eğitimlerden sonra misafirler Rasûlullah ile görüşürlerdi. Diğer yandan elçilere yapılan bu telkinler çoğu zaman işe yaramakla birlikte bazı durumlarda bedevî inadının gereği olsa gerek yine de Rasûlullah'ın karşısında eski adetlerine göre davranışlarda bulunanlar da olabilmekteydi. Örneğin Muğîre b. Şu'be, Sakîf Temsilcilerine Hz. Peygamber'i nasıl selamlayacaklarını öğretmesine rağmen, onlar Rasûlullah'ın huzuruna çıktıklarında eski adetleri üzere selam vermişlerdi.¹⁵³³

Heyetlerin karşılama ve hazırlık aşamasında kullanılan diğer bir yöntem de; indikleri bölgenin hatırı sayılır kişileri aracılığı ile olmuştur. Bu kişiler misafirleri konuk edip gerekli ihtimamı gösterirlerdi. Amr b. Ma'dikerib, Benî Zübeyd'den yanına dokuz kişi alarak heyet halinde Medine'ye gelmiş ve indikleri bölgenin efendisinin kim olduğunu sormuş, kendisine Sa'd b. Ubâde gösterilmişti. Ardından Amr b. Ma'dikerib, Sa'd'ın evine kadar gitmiş ve orada konaklamıştı. Sa'd b. Ubâde de, heyete gerekli misafirperverliği göstermiş, ikramlarda bulunmuştu. İstirahatlerinin ardından Sa'd, Amr'ı ve arkadaşlarını alıp Rasûlullah'ın yanına götürmüştü.¹⁵³⁴

¹⁵³¹ Ahmed b. Hanbel, III, 442, IV, 74-75; Ebû Ubeyd, 345, Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 28/ a-b; Köksal, VII, 328-333.

¹⁵³² Medine'ye yaklaşp bir kanala indiklerinde orada Muğîre b. Şu'be'yi buldular. Muğîre, onların gelişini Rasûlullah'a müjdelemek için geri dönerken Hz. Ebû Bekir ile karşılaştı. Hz. Ebu Bekir ona "onların gelişini Allah Rasûlü'ne haber verinceye dek beni geçmemen hususunda Allah adına söz vermeni istiyorum" dedi, Muğîre de öyle yaptı. Hz. Ebu Bekir Rasûlullah'ın huzuruna girerek onların gelişini haber verdi, sonra onların yanına vardı, öğleyi onlarla birlikte geçirdi ve Rasûlullah'ı nasıl selamlayacaklarını kendilerine öğretti. Onlar yine de Cahiliye selamıyla selamladılar. Zurkânî, IV, 8; Kettânî, I, 119-120; Fetlavi, 298. Bu eğitimlerin Muğîre b. Şu'be tarafından yapıldığına dair rivayetler de vardır. İbn Hişâm, III, 539-540; Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 198; Halebî, III, 44.

¹⁵³³ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 198, Halebî, III, 44, Kettânî, I, 119.

¹⁵³⁴ İbn Hişâm, IV, 230; İbn Sa'd, I, 314-315; İbn Abdi'l-Berr, III, 1202; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 273; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 71, 177-180; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 55; Şâmî, VI, 288-289.

III. Hz. Peygamber'in Heyetler İle Görüşmeleri Esnasındaki Giyimi

Rasûlullah, gerek gündelik hayatı içinde insanlara İslâm'ı tebliğ ederken, gerekse de dışardan gelen kişi ya da heyetlerle görüşürken elbiselerinin en güzelini giyer ve ashâbının ileri gelenlerine de böyle yapmalarını emrederdi. Örneğin Kinde Kabilesi elçilerinin geldiğinden haberdar olan Rasûlullah, görüşmeden önce Yemen işi bir elbise (hülle) giymiş ve yanında bulunan ashâbının ileri gelenlerine de böyle yapmalarını emretmişti. O sırada orada bulunan Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de bu şekilde giyinmişti.¹⁵³⁵

Rasûlullah'ın elçilik heyetlerini karşılamaya çıkarken içine giydiği elbisesi ve kaftanı Hadramut'ta yapılmıştı ve kaftanın uzunluğu dört zira' (arşın), genişliği iki zira' ve bir karış idi. Bu elbise biraz eskimiş olsa da dönemler boyu halifelerin yanında bulunmakta ve üzeri başka bir kumaşla kaplanıp halifeler tarafından Kurban ve Ramazan Bayramlarında giyilirdi. Bugün İstanbul'daki Topkapı Sarayı Müzesinde, Hırka-i Şerif dairesinde bulunan hırka da bu hırkadır.¹⁵³⁶

Önceden haber vermeksizin gelen heyetler veya heyetin geliş haberi ulaştırılma fırsatı bulunmadan Rasûlullah'ın huzuruna çıkan heyetlerde olmuştur. Böyle bir durumda da Rasûlullah'ın genel giyim tarzında olduğu gibi sade, temiz ve düzenli kıyafetleri olduğu görülmektedir. Bu kıyafetler çevresindekilerden çok üstte bir giyim tarzı olmayıp bazen kalabalık içerisinde kimin Peygamber olduğunun anlaşılmayacak derecede sade olduğu görülmektedir. Örneğin Dımâm b. Sa'lebe, Rasûlullah mescitte ashâbı ile oturduğu bir sırada gelmiş, devesini mescidin kapısına bağlamış ve içeri girmişti. Dımâm, Hz. Peygamber'i tanıyamamış "Aranızdan Muhammed kim?" diye sormuştu.¹⁵³⁷ Buradan da anlaşılaçağı üzere Hz. Peygamber çevresindekilerden fazla ve şatafatlı bir şeyler giymemiş ve üstünlük alameti takmamış olmalı ki Dımâm onu ilk görüşte tanıyamamıştır. Benî Bekr b. Vâil heyetinin içinde gelen Kayle bt. Mahreme et-Temîmiyye sabah namazı kılındığı sırada mescide girmiş ve Rasûlullah ile görüşmüştü. Bu esnada Hz. Peygamber'in üzerinde zaferanlanmış eski bir

¹⁵³⁵ İbn Sa'd, V, 276; Kettânî, II, 209

¹⁵³⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 856-857.

¹⁵³⁷ Ahmed b. Hanbel, I, 264-265; III, 168; Dârimî, "Salât 1; Buhârî, "İlim" 6; Müslim, "İman" 10; İbn Mâce, "İkame" 194; Ebû Dâvûd, "Salât" 23; Tirmizî, "Zekât" 2; Nesâî, "Sıyâm" 1; İbn Hişâm, IV, 573-574; İbn Sa'd, I, 286, V, 195-196; İbn Abdi'l-Berr, II, 214-217; Beyhakî, V, 230; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 42-43; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n- Nihâye*, V, 161-165; Şâmî, VI, 298-300; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 400-402; İbn Kayyım, IV, 193-194; Nüveyrî, XVIII 20-22; Temel, 61-63; Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 273

elbise olduğu ve elinde de üstte iki yaprağı kalmış, soyulmuş bir hurma dalı bulunduğu, ayakları üzerinde çökük bir vaziyette oturmuş olduğu rivayet edilmiştir.¹⁵³⁸

IV. Heyetler ile Selamlaşma

Diplomatik temaslarda elçinin en önemli vasfı dilinin güzel, hitâbetinin fesahatli olmasıdır ancak bu sayede karşıdakiler ile iyi ilişkiler kurabilirler. Elçi her ne kadar ilk olarak dış görünüşü ile karşıındakini etkilerse de, vereceği selam ile bu etkisini kalıcı hale getirir. Karşıdaki insana verilen güzel bir selam, muhatabın elçiye karşı tutumunu belirlemesinde etkilidir ve insanların gönlüne açılan kapı da zaten selamdır.

Müslümanların birbirleri üzerindeki altı hakkından birisinin de selam vermesi olduğunu söyleyen¹⁵³⁹ Rasûlullah, gerek heyetler ile görüşmeler de gerekse diğer diplomatik ilişkilerin de selamlaşma konusunda hassas davranmıştır. Bunun en güzel örneği de yine yazmış olduğu mektuplarda görülür. Birçok mektupta başlangıç ve bitiş cümleleri selam iledir ve muhatap Müslüman ise “Sana selam olsun” veya “Selam Allah’a ve Rasûlü’ne inananın üzerine olsun” şeklinde olurdu. Eğer muhatap gayr-i Müslim ise “Selâm hidâyete erenlere olsun” şeklinde yazardı. Bazense mektubun başında selam ifadesini kullanmaz, nadir olarak da mektubun sonunda selamı terk ederdi.¹⁵⁴⁰ Yine Rasûlullah’ın sahabesi de aynı şekilde Hz. Peygamber’e mektup yazdıkları zaman selam ile başlar ve selam ile bitirirlerdi. Nitekim Hz. Peygamber, dört yüz kişilik bir kuvvetle Hâlid b. Velid’i, Rebûlevvel veya Rebiyülâhir 10/Haziran-Temmuz 631 de, Necrân’daki Benî Hâris b. Kâ’b’a gönderdiği zaman, Hâlid nasıl hareket edeceğini danışmak için mektup göndermiş başlangıcında ve bitiminde selam vermişti.¹⁵⁴¹

Rasûlullah ve ashâbı bu minval üzere hareket ederlerken, Medine’ye görüşmeye gelen heyetler genel olarak bulunmuş oldukları din üzere selam verirlerdi. Bunlardan özellikle İslâmiyet’i kabul etmiş olarak gelenlerinden mutlaka İslâm selamı ile selam vermeleri beklenirdi. Bunun aksi yönde hareket edenleri ise Hz. Peygamber mutlaka uyarır, hatta “Müslüman oldukları halde neden İslâm selamı ile selam vermedikleri” konusunda kendilerine ikaz ederdi. Ayrıca Rasûlullah ile görüşmeden önce onların eğitimleri ile ilgilenen kişiler onlara nasıl selam vereceklerini de öğretmekteydiler.

¹⁵³⁸ İbn Sa’d, I, 303-307, IX, 56, X, 334, Şâmî, VI, 293-294.

¹⁵³⁹ Müslim, “Selâm” 5; Dârimî, “İstizan” 5; İbn Mâce, “Cenâiz” 43.

¹⁵⁴⁰ Kettânî, I, 220-221.

¹⁵⁴¹ İbn Hişâm, IV, 240; İbn Sa’d, I, 325; Taberî, III, 156; Hamidullah, *Vesâiku’s-siyâsiyye*, no: 79.

Selamlaşmanın bir diğer şekli olan ve tarihte Yemenli Araplara dayanan elle tokalaşmayı Mekke Arapları bilmezlerdi. Mekkelilere ve Müslümanlara da onlar vasıtası ile geçmiştir. Şöyle ki; Yemenli Eş'ari Heyeti'nin içinde Ebû Musa el-Eş'ari de bulunuyordu. Bu heyet mescide gelince oradakiler ile tokalaşmışlar ve İslâm'da tokalaşmayı ilk uygulayan bu kişiler olmuşlardı. Rasûlullah 'de, "Yemenliler sizden önce davrandı; onların kalbi sizden daha ince. Onlar tokalaşanların ilki" ifadeleriyle buna dikkat çekmiştir.¹⁵⁴²

Heyetler içerisinde Hz. Peygamber'i İslâm selamı ile selamlayanlar şu şekildedirler; Kilâb Kabilesi temsilcileri,¹⁵⁴³ Abdilkays Kabilesi'nin temsil Heyeti¹⁵⁴⁴ ve Hanîfe Heyeti üyeleri¹⁵⁴⁵ Hz. Peygamber ile görüşmeye geldiklerinde İslâm selamı vermişlerdi. Murâd Kabilesi'nin reisi Ferve b. Müseyk el-Murâdî, Sa'd b. Ubâde'nin evinde konaklamış, buradaki eğitimi sırasında da kendisine Rasûlullah'ı nasıl selamlayacağı öğretilmiş, Ferve de görüşmeye başlamadan önce Hz. Peygamber'i İslâm selamı ile selamlamıştı.¹⁵⁴⁶

Benî Bekkâ Heyeti içindeki Muaviye b. Sevr de oğlu Bîşr'e, Rasûlullah ile görüşmeden önce nasıl davranması gerektiğini öğütlemiştir. Buna göre Rasûlullah'ın yanına girdiğinde önce selam vermesini, kendisine selam vermek için geldiğini söylemesini ve hayır duasını istemesini tembihlemiştir.¹⁵⁴⁷ Aksi yönde bir rivâyet bildirilmediğine göre Bîşr bu tavsiyeye uymuş ve İslâm selamı ile selamlamış olmalıdır. Yine Selâmân Kabilesi'ne ait yedi kişilik heyet geldiği sırada bir cenazeye katılmak için hazırlanan Rasûlullah'a, heyet üyeleri selam vermişler, o da selamlarına karşılık vermişti.¹⁵⁴⁸

Müslüman olmadan heyet halinde Medine'ye gelen kabile temsilcileri yukarıda belirtildiği üzere kendi inanç ve adetleri üzere selam verirlerdi. Bunun yanı sıra Müslüman oldukları halde İslâm hakkında tam bir bilgiye sahip olmayanlardan bazıları, İslâm selamı yerine eski alışkanlıkları üzere selam verdikleri de olurdu. Örneğin Sadif Heyeti mescide girmelerinin ardından selam vermeden hemen oturdular. Bu hareketleri üzerine Hz. Peygamber, onların Müslüman olup olmadıklarını sordu ve Müslüman olduklarını ifade etmeleri üzerine de neden İslâm selamı ile selam vermediklerini sorarak ikazda bulundu.

¹⁵⁴² Fetlavi, 161.

¹⁵⁴³ İbn Sa'd, I, 287; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, V, 205, Şâmî, VI, 342.

¹⁵⁴⁴ İbn Sa'd, I, 301.

¹⁵⁴⁵ İbn Hişâm, IV, 222; İbn Sa'd, I, 301; Taberî, III, 162; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 50.

¹⁵⁴⁶ İbn Hişâm, IV, 229; İbn Sa'd, I, 314, VI, 254-255, VIII, 72-73; Taberî, III, 161; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 296-297, IV, 361; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V 176-78.

¹⁵⁴⁷ İbn Sa'd, I, 291; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 227-228.

¹⁵⁴⁸ İbn Sa'd, I, 318-319; Halebî, III, 278; Zürkânî, IV, 61; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 465-466.

Hatalarını anlayan heyet üyeleri hemen ayağa kalkıp İslâm selamı verdiler ve Hz. Peygamber’de selamlarına aynı şekilde mukabelede bulundu.¹⁵⁴⁹ Uzre Kabilesi Heyeti geldiği zaman Rasûlullah, kendilerini hoş bir şekilde karşıladı. Heyettekilere onları tanımadığını, kendilerinin neden İslâm selâmı değil de Cahiliye selamı ile selâm verdiklerini sordu. Sözcüleri ise henüz kendilerinin Müslüman olmadıklarını, İslâm hakkında bazı sorular sormak istediklerini ve Rasûlullah’tan bazı taleplerinin olduğunu dile getirdiler¹⁵⁵⁰.

Rasûlullah, Müslüman olmadıkları halde kendisine verilen selamlardan İslâm’ın ruhuna aykırı olmayanları aldığı ve heyetler ile görüşmelerde bunu uyguladığı da görülür. Bu konuda Necrân Heyeti üyeleri mescide ilk girişlerinde Hz. Peygamber, kıyafetlerindeki şatafat nedeni ile görüşmemiş, ruhban kıyafetlerinin giyip ikinci kez geldiklerinde¹⁵⁵¹ görüşmüş bu esnada Hıristiyan olan bu kabile üyelerinin selamlarını almıştı.¹⁵⁵² Yine Rasûlullah, Hudeybiye’de konakladığı bir esnada Huzâa Kabilesi’nden bir grup ile yanına gelerek selam vermişler, Hz. Peygamber’de onların selamlarını almıştı.¹⁵⁵³

V. Hz. Peygamber’in Heyetler ile Görüştüğü Yerler

Günümüzde devletler resmî görüşmelerini gerçekleştirmek için özel mekânlar düzenlemekte hatta üst düzey görüşmelerinin bazılarını kendi evlerinde gerçekleştirmektedirler. Devletler, diplomatik görüşmeler esnasında sırlarının bulunduğu özel bürolarını kullanmamakta ve bunun için “karşılama salonları” kullanmaktadırlar. Bu salonlara gelinceye kadar elçiyi karşılayacak kişiden hizmet edecekler kadar her şey bellidir.¹⁵⁵⁴ Bu noktada modern sistemlere benzer şekilde Hz. Peygamber’de gelen elçilerle özel mekânlarda görüşmüştür. Fakat şu özellikle belirtilmelidir ki; Medine’ye gelen elçilik heyetlerinin ilk ve en önemli görüşme yeri muhakkak mescitti. Kurulan yeni İslam Devleti’nin yönetim merkezi olarak da zaten mescidi kullanılırdı. Yine bu heyetleri çoğunlukla mescitte özel olarak ayrılmış olan ve daha önce ayrıntıları ile değindiğimiz “*Üstüvânetü’l-Vüfûd*” (*Sefîrler Sütunu*) olarak bilinen bölümde kabul ettiği gibi, duruma göre mescidin genel

¹⁵⁴⁹ İbn Sa’d, I, 315; Taberî, III, 163; İbnü’l-Esîr, II, 298; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 213; Şâmî, VI, 297; Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 123; İbn Haldûn, *Tarih*, II, k. 2, 57; Nüveyrî, XVIII 89; Temel, 182.

¹⁵⁵⁰ İbn Sa’d, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; İbn Kayyım, IV, 201; Halebî, III, 272.

¹⁵⁵¹ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa’d, I, 340; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 54.

¹⁵⁵² İbn Sa’d, I, 317; Beyhakî, V, 387; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 54; İbn Kayyım, III, 46.

¹⁵⁵³ Ahmed b. Hanbel, IV, 323; İbn Hişâm, III, 325,326; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 244-245.

¹⁵⁵⁴ Fetlavi, 299.

ortamında da görüştüğü olmuştur.¹⁵⁵⁵ Bu görüşmelerin bazılarında Rasûlullah, üzerine oturduğu ayakları demirden (veya siyaha boyanmış) bir iskemle de koydururdu.¹⁵⁵⁶

Hız. Peygamber devletin güç kazanması ve elçilerin yoğun olarak geldiği dönemlerde ayrıca alternatif görüşme ve konaklama yerleri de yaptırmıştı. Örneğin Sakîf Heyeti geldiğinde içlerinde Mâlikî grubundan olanlar için mescitte, hurma dallarından üç adet çadır inşa ettirmiş ve orada konaklatılmışlardı.¹⁵⁵⁷ Bu çadırlar sadece konaklama amaçlı kullanılmamış lüzum dâhilinde bu kişiler ile çadırlarda da görüşülmüş olmalıdır.

Ayrıca Hız. Peygamber, sefer halinde oldukları dönemlerde de gelen heyetleri kabul etmiş ve görüşmeleri çadırında veya müsait olan bir yerde gerçekleştirmiştir. Yine bu durumlarda bile imkânlar ölçüsünde bu elçilere ikramlarda bulunulmuş ve hediyeler verilmiş hatta bu gelen heyetlerden bazıları Müellefe-i Kulûb'dan sayılıp ganimetten pay ayrılanlar bile olmuştur. Örneğin İslâm ordusu Tâif seferi dönüşünde, Cîrâne mevkiinde konakladıkları bir esnada başkanı Ebû Surad Züheyr b. Surad olan on dört kişilik Hevâzin Heyeti gelmiş ve bunlarla, burada görüşülmüş ve alınan esirler kendilerine iade edilmişti.¹⁵⁵⁸ Eş'ariler Heyeti de Medine'ye geldiklerinde Hız. Peygamber ve ashâbının Hayber Seferi'nde (7/628) olduklarını öğrenmişler,¹⁵⁵⁹ beklemeden oraya hareket etmişler ve Hayber'e vardıklarında Rasûlullah ile burada görüşmüşlerdi.¹⁵⁶⁰ Yine Hız. Peygamber hicretin 8. senesinde Cirane'den gelirken,¹⁵⁶¹ Benî Sa'lebe'den dört kişilik bir heyet gelip "Bizler kavmimizin, arkada bıraktıklarımızın elçisiyiz. Biz de, onlar da İslâm'ı kabul ettik" demişlerdi.¹⁵⁶² Bu görüşme de yine yolculuk esnasında yapılmış olmalıdır. Ayrıca Hudeybiye görüşmeleri esnasında, karşılıklı gidip gelen elçiler ile Rasûlullah, kurmuş olduğu karargâhta görüşmeler yapmıştı.¹⁵⁶³

Medine de olunan dönemlerde Rasûlullah, genel uygulamanın yanı sıra o anki durumun gelişmesine göre de hareket ettiği olmuştur. Nitekim Kayser Herakleios'un elçisi Medine'ye geldiğinde Hız. Peygamber'i bir su kuyusu başında bulmuş ve görüşme burada

¹⁵⁵⁵ Semhûdî, I, 318-319; Kettânî, II, 304.

¹⁵⁵⁶ Kettânî, I, 181-182.

¹⁵⁵⁷ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Megâzî*, III, 199, Taberî, III, s.: 141.

¹⁵⁵⁸ İbn Hişâm, IV, 131- 133; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 183-190; İbn Sa'd, II, 155-157; Ahmed b. Hanbel, IV, 326; Taberî, III, 135-136.

¹⁵⁵⁹ Ebû Dâvud, "Cihâd" 151; Tirmizî, "Siyer" 10; İbn Sa'd, IV, 120; İbn Kayyım, IV, 171.

¹⁵⁶⁰ İbn Sa'd, I, 33.

¹⁵⁶¹ İbn Hişâm, İbn İshâk'tan rivâyetle bu umrenin 8. yılında zilkade ayında yapıldığını söyler. İbn Hişâm, IV, 195.

¹⁵⁶² İbn Sa'd, I, 286.

¹⁵⁶³ bkz. Hudeybiye'de Kureyş Elçileri başlığı.

gerçekleşmişti.¹⁵⁶⁴ Benî Âmir Heyeti de Medine'ye geldiği zaman Rasûlullah, Ebtâh'da, kırmızı bir çadır içindeydi.¹⁵⁶⁵

Rasûlullah, nadir de olsa kendisine gelen elçilik heyetlerinden bazılarını kendi evine kadar götürmüş ve burada görüşme yapmıştır. Örneğin Adî b. Hâtim et-Taî'yi, Rasûlullah evine götürmüş, ona özel alaka gösterip altına kendi minderini sermişti. Görüşmenin devam eden kısımları ve Adî b. Hâtim'in Müslüman olması da bizzat bu evde gerçekleşmişti.¹⁵⁶⁶

VI. Heyetleri Yerleştirme ve Elçilerin Ağırlanması

Bütün büyük devletler, gerek elçilik sıfatıyla gerekse başka bir sıfatla kendilerine gelen görevlileri konaklatmak için özel yerler belirlemiş ve bunlara genel olarak “devlet konuk evi” adını vermişlerdir. Gelen bu heyetlerin hem rahatı hem de görevlerinin gizliliğinin sağlanması adına önemli bir durumdur. Rasûlullah'da kendisine gelen bu misafirlere gerekli özeni göstermiş, ilk başlarda mescitte veya sahabelerden bazılarının evinde misafirleri ağırlarken daha sonraları bu kişiler için özel konaklar tespit etmiştir.¹⁵⁶⁷

Elçilik heyetlerinin Medine'ye geldiklerinde yapılan temasların ana gayesi, onların İslâmiyet'e kalplerinin ısındırılmaları, gerekli eğitimlerin yapılması ve İslâmlaşmaları sağlandıktan sonra memleketlerine memnun bir şekilde gönderilmesidir. Bütün bunların en güzel şekilde yapılabileceği yer ise şüphesiz mescitlerdir. Rasûlullah'da kabile mensuplarının Müslümanlar hakkında yeterli gözlemleri yapabilmeleri, eğitimlerinin doğal süreci içinde olması ve kalplerinin ısındırılması için konaklatılmaların bir kısmını özellikle mescitte yapmıştır Bu şekilde mescitte misafir edilenlerin en önemlisi Sakîf heyetinden Mâlikî grubuna ait olanlardır. Rasûlullah, bu kişileri mescid içerisinde hurma yapraklarından inşa ettirdiği üç adet çadırdaki misafir etmişti.¹⁵⁶⁸

Medine'ye göç eden Muhacirlerden birinin, burada yaptırdığı ilk ev olması sebebiyle “büyük ev” diye adlandırılan Abdurrahman b. Avf'ın evi de misafirlerin ağırlandığı bir ev

¹⁵⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, III, 442, IV, 74-75; Ebû Ubeyd, 345; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 28/ a-b; Köksal, VII, 328-333; İpşirli, “Elçi”, *DİA*, XI, 475.

¹⁵⁶⁵ İbn Sa'd, I, 298.

¹⁵⁶⁶ İbn Hişâm, IV, 226; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 223-224; İbn Sad, I, 308, VI, 208; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 408-411; İbn Seyyidünnâs, II, 237-238; İbn Kayyım, IV, 73-74; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 143; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 166-174; Şâmî, VI, 323-327; Nüveyrî, XVIII, 76-80; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 433-436; Köksal, VI, 238-241.

¹⁵⁶⁷ Fetlavi, 216.

¹⁵⁶⁸ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 199; Taberî, III, 141.

konumundaydı ve bu özelliğinden dolayı buraya “misafirler evi” de deniliyordu.¹⁵⁶⁹ Yine yukarıda birçok elçilik heyetleri incelenirken belirtildiği üzere, Medine’de en çok misafir konaklatılan ve hurmalık geniş bir ev olduğu belirtilen¹⁵⁷⁰ Remle bt. Hâris en-Neccâriyye’nin¹⁵⁷¹ evi de misafirler evi konumundaydı. Muhtemelen mescide yakın olan ve büyüklüğü itibari ile kalabalık grupların konaklatılabilecekleri bir yer olmalıdır. Zira bu iki ev tesadüfen seçilmiş olamaz. Başta Rasûlullah olmak üzere yakın sahabelerinin evleri bir veya iki odadan oluşmakta, ancak kendi ailelerinin yaşayabileceği ya da küçük misafir gruplarını ağırlayabilecekleri büyüklükteydi. Oysaki bahsettiğimiz bu iki evde dört yüz kişilik misafir heyetleri bile konaklatılabiliyordu. Sonuç olarak, bu evler o gün için *utum* olarak adlandırılan büyük çaplı, çok katlı müstahkem evler şeklinde olduğunu söyleyebiliriz.

Remle bt. Hâris’in evinde konaklatılan heyetler şunlardır; Benî Sa’lebe’den gelen dört kişilik heyet, ondan fazla kişiden oluşan Benî Fezâre Heyeti, on üç kişilik Mürre Heyeti, on kişilik Muhârib heyeti, on üç kişilik Kilâb Kabilesi üyeleri, Abdilkays Kabilesi’ni temsil eden yirmi kişilik heyet, on altı kişilik Tağlib heyeti, on kişiden fazla bir grup halinde gelen Hanîfe heyeti, on kişilik Havlân elçileri, on altı kişilik Tağlib Heyeti, Uzre Kabilesi’nden on iki kişilik bir heyet, esirlerini kurtarmak için gelen Temîm Heyeti, Selâmân Kabilesi üyelerinden oluşan yedi kişilik heyet, Gassân Kabilesi’nden gelen üç kişilik heyet, Benî Rehâlar’dan beş kişilik temsilci heyeti, Nehalılar’dan iki yüz kişilik heyet burada misafir edildiler. Hicretin 10. yılında Ramazan ayında Ahmes Kabilesi’nden iki yüz elli kişilik bir grup ile Becîle Kabilesi’nde Cerîr b. Abdullah’ında içinde bulunduğu yüz elli kişilik grup aynı anda burada konaklatıldılar.¹⁵⁷²

Ayrıca gerekli durumlarda Remle bt. Hâris’in evi hapisane olarak da kullanılabilmekteydi. Örneğin Uyeyne b. Hısn el-Fezârî komutasındaki birliğin Temîmlilerden aldıkları esirler, Medine’ye getirildiklerinde Remle bt. Hâris’in evinde hapsedilmişlerdi.¹⁵⁷³

¹⁵⁶⁹ Bu evin yapımında bizzat Rasûlullah’ın da çalıştığına dair rivâyetler mevcuttur. Kettânî, 204-206.

¹⁵⁷⁰ Kettânî, II, 202.

¹⁵⁷¹ Bu isim ile ilgili bazı tartışmalar vardır. İbn Sa’d ve diğer kaynaklarda Hâris olarak geçerken, Zürkânî ve İbn Hacer, ismi Hades olarak zikrederler. Kettânî, II, 202-204

¹⁵⁷² Bu iki grubun Remle bt Hâris’in evinde konaklatıldığı kesin değildir. Fakat o günün şartlarında bu kadar kalabalık bir grubu konaklatılabilecek iki yer vardır. Buralar: Remle bt. Hâris’in evi veya Rasûlullah’ın mescididir.

¹⁵⁷³ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210; İbn Sa’d, I, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 135.

Elçilik heyetlerinin mensubu oldukları kabilelerinden daha önce Müslüman olarak Medine'ye yerleşmiş olan sahabelerin evlerinde de misafir edildikleri de görülmektedir. Örneğin Urve b. Mes'ud, ilk olarak Hz. Ebû Bekir'in evine yerleştirilmiş fakat Urve'nin aynı zamanda yeğeni de olan Muğîre b. Şu'be, amcasını orada bırakmayıp kendisi misafir etmek istemiş ve evine götürmüştü.¹⁵⁷⁴ Yine Urve'nin şehit edilmesinden sonra Medine'ye gelerek Müslüman olan oğlu Ebû Müleyh ve yeğeni Karib b. Esved b. Mes'ud¹⁵⁷⁵ ile Sakîf Heyeti temsilcilerinden Ahlaf gurubuna ait olanları yine Muğîre b. Şu'be'nin evinde konakladılar.¹⁵⁷⁶ Tebük Seferinden sonra (9/630), Rasûlullah'a gelen on üç kişilik Yemenli Behrâ Heyeti de, o sıralarda Benî Hudeyle'nin yurdunda oturan¹⁵⁷⁷ ve Behrâlîlar ile aynı kabilede olan Mikdad b. Amr tarafından evinin bir odasında misafir edildiler.¹⁵⁷⁸

Bazı durumlarda, elçilik heyetlerinin tamamı veya bir kısmı diğer sahabelerin evinde de misafir edilebilmekteydi. Bu durum bazen sahabenin kendinin talip olması bazen de Rasûlullah'ın isteği ile gerçekleşmekteydi. Örneğin Belî Heyeti mensupları, Benî Cedîle Mahallesi'nde bulunan Ruveyfî b. Sâbit'in evinde,¹⁵⁷⁹ Zübeyd Kabilesi'nden Amr b. Ma'dîkerib ise yanına alarak geldiği Benî Zübeyd'den dokuz kişiyle birlikte Sa'd b. Ubâde'nin evinde,¹⁵⁸⁰ Surad b. Abdullah el-Ezdî'nin başkanlığında, on kişiden fazla olan Surad Heyeti, Ferve b. Amr el-Beyâdî'nin evinde,¹⁵⁸¹ Huşeyn Kabilesi'nden yedi kişilik bir grup da Ebû Sa'lebe'nin evinde misafir edildiler.¹⁵⁸² İbn Sa'd, Becîle Kabilesi'nden gelen yüz elli kişilik grubun, Remle bt. Hâris'in evinde veya mescitte konaklatılırken başkanları olan Cerîr b. Abdullah el-Becelî'nin ise Ferve b. Amr el-Beyâdî'nin evinde misafir edildiğini bildirir.¹⁵⁸³

Benî Suda' temsilcilerinden on beş kişilik bir heyeti Sa'd b. Ubâde ile görüşerek misafir etmek için izin aldı ve evinde ağırladı.¹⁵⁸⁴ Necrân Heyetinin seyyidleri olan Eyhem ile âkibleri Abdü'l-Mesih'te memleketlerine geri döndükten kısa bir müddet sonra tekrar

¹⁵⁷⁴ İbn Sa'd, VIII, 53.

¹⁵⁷⁵ İbn Hişâm, IV, 86-187; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 195; İbn Sa'd, VIII, 53-54.

¹⁵⁷⁶ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 199; Taberî, III, 141.

¹⁵⁷⁷ Semhûdî, IV, 1185.

¹⁵⁷⁸ İbn Sa'd, I, 317; Şâmî, VI, 238-39; İbn Kayyım, IV, 200-201.

¹⁵⁷⁹ İbn Sa'd, I, 316-317.

¹⁵⁸⁰ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 199; Taberî, III, 141.

¹⁵⁸¹ İbn Hişâm, IV, 322; İbn Sad, I, 323-324, VIII, 74; İbn Kayyım, IV, 171; Şâmî, VI, 221-222; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 423; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 62.

¹⁵⁸² İbn Sad, I, 315-16; Şâmî, VI, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 213/214; Nüveyrî, XVIII 23.

¹⁵⁸³ İbn Sa'd, I, 332.

¹⁵⁸⁴ İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211.

Rasûlullah'a geldiler ve Müslüman oldular. O da ikisini Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde misafir etti.¹⁵⁸⁵ Kinde meliklerinden Vâil b. Hucr'la görüşmelerin ardından Rasûlullah, Muâviye b. Ebû Süfyân'a, Vâil'i götürmesini ve Harre mevkiinde ki bir evde ağırlamasını emretmişti.¹⁵⁸⁶ Abdurrahman b. Ebî Mâlik el-Hemezânî, Yezîd b. Ebî Süfyân'ın evinde misafir edilmiştir. Yine Kays b. Âsım Rasûlullah'a geldiğinde Numan b. Mukarrin onu misafir etmek istemiş ve evine götürmüştü.¹⁵⁸⁷

VII. Heyetlere Sunulan İkramlar

Diplomasi geleneğinde elçiye veya elçilik heyetlerine duyulan saygı, hürmet ve ikramlar elçinin gösterdiği üstün başarılarından dolayı değil, bilakis vazifesinden kaynaklanmaktadır. Bunun neticesinde elçiye, gönderildiği ülkede gerektiği gibi saygı gösterilmesi zorunludur ve elçiye gösterilen saygı da, saygısızlık da yine aynı şekilde onu gönderene yapılmış saygı veya saygısızlık olarak kabul edilmektedir. Devlet yapısında elçiye sadece devletin üst kademelerinde değil bilakis devletin bütün hizmet kademelerinde, yine alışması veya istirahat etmesi halinde onunla mesai yapan bütün görevliler tarafından bu saygının gösterilmesi gerekir. Diğer yandan elçi ile irtibatlı olan herkes bu kişilerin görevlerini kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını gidermek, işinin ve istirahatinin gereği olan şeyleri yapmakla mükelleftir. İlk dönem devletlerinden itibaren görülen ve bizzat Rasûlullah tarafından da bizzat uygulanan ziyafet vermeler, elçiler vasıtası ile hediyeleşmeler günümüzde bile geçerli olan devletlerarasındaki yakınlaşma yollarıdır.¹⁵⁸⁸

Rasûlullah'ın uygulamasında en dikkat çeken husus ise; Hz. Peygamber'in elçilere göstermiş olduğu saygı ve ikramlar konusundaki tavrının, onların niyetlerine göre değişmez olması ve hepsine aynı şekilde davranmasıydı. Örneğin; Hanîfe Heyeti içerisinde gelen Müseylime'nin tavrına ve daha sonra gönderdiği elçilerinin niyetlerini bilmesine rağmen farklı bir muamelede bulunmamış ve hem diğer heyetlere yaptığı gibi ikramlarda bulunmuş hem de dönüşlerinde yalancı Müseylime'ye de hediyeler vermiştir.¹⁵⁸⁹ Kendisine suikast

¹⁵⁸⁵ İbn Sa'd, I, 341; Zürkânî, IV, 43; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 57; Aynî, XVIII, 29; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* VIII, 14; Kastallânî, I, 317; Diyarbekrî, II, 196; Köksal, VIII, 118.

¹⁵⁸⁶ İbn Sa'd, I, 336; İbn Abdi'l-Berr, IV, 1563; Şâmî, VI, 373; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-190.

¹⁵⁸⁷ Kettânî, II, 205.

¹⁵⁸⁸ Fetlavi, 170, 216-217.

¹⁵⁸⁹ İbn Hişâm, IV, 223; İbn Sa'd, I, 303; Taberî, III, 162; Beyhakî, *Delâil*, V, 331; İbn Seyyidünnâs, II, 235 - 236; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 402-407; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; İbn Kayyım, IV, 162; Şâmî, VI, 276-277.

niyeti ile gelen ve Rasûlullah'ın huzurunda saygısızlık yapan Benî Âmir'den Âmir b. Tufeyl ile Erbed b. Rebi'a'ya da farklı muamelede bulunmamıştır.¹⁵⁹⁰

Kendisine gelen art niyetli kişilere dâhi bu şekilde davranan Rasûlullah, doğal olarak diğer elçilik heyetlerine de hem büyük bir hoşgörü göstermiş hem de onların rahat etmeleri için her türlü ikramlarda bulunmuştur. Sunulan bu ikramlar İslâm Devleti'nin ilk kuruluş zamanları ile ilerleyen zamanlarda, ekonomik durum ve genel şartlarına bağlı olarak elbette değişkenlik arz etmiştir. Nitekim hicretin akabinde, İslâm Devleti'nin ilk filizlenme aşamasındayken ki dönemlerde elçilik heyetleri mescitte konaklatılmaktaydı. Bir gün duruma şahit olan Muhammed b. Mesleme, bu misafirleri Ensar'ın evlerine dağıtmayı ve bu kavimlerden gelenlere ait olmak üzere her bahçeden bir hurma salkımını ayırıp gelen heyetlere ikram etmeyi Rasûlullah'a teklif etti. Hz. Peygamber'in kabul etmesi üzerine de, Muhammed b. Mesleme mahsulünü kestiğinde bir hurma salkımı getirerek mescitte iki sütunun arasına koydu. Ensar da bundan sonra aynı şekilde yapmaya başladı ve Muâz b. Cebel'de bu işe nezaretle görevlendirildi. Muâz, iki sütunun arasına bir ip bağlıyor ve hurma salkımlarını bu ipe asıyordu. Yirmi veya daha fazla sayıda kimseden oluşan gruplar gelip bu hurmalardan doyuncaya kadar yiyorlar ve ayrılıyorlar, daha sonra da başkaları gelip aynı şeyi yapıyorlardı. Akşam olunca da bunun aynısı tekrarlanıyordu. Buhârî, "Kısme (paylaştırma) ve hurma salkımlarını mescitte asmaya dair bâb" adıyla bir başlık açarak¹⁵⁹¹ Rasûlullah'ın bir gün elinde bir asa ile mescide geldiğini ve birisinin iyi olmayan bir hurma salkımını mescide astığını gördüğünü, bunun üzerine hurma salkımına اساسı ile vurarak "Bu sadakanın sahibi isteseydi bundan daha iyisini tasadduk ederdi" dedi rivayet edilmektedir.¹⁵⁹²

Muhammed b. Mesleme'nin bu önerisi ile misafirlerin yemek ve ikram sorunu, ayrıca bunları temin etmek için kaynak sorunu çözülmüş oldu. Devletin güçlenmesi, zaferler kazanılmasıyla birlikte ganimetlerin çokça elde edilmesi ve vergi uygulamalarının ortaya konması ile bu ikram konusu daha da düzene girmiş, çeşitlilik artarak sistemli bir hale gelmiştir.

Elçilerin yoğun olarak gelmeye başladığı dönemlerde de elçiler, en güzel şekilde ağırlanmaya çalışılmakta, misafirlere hizmetle görevli kimseler tayin edildiği gibi, bunlardan bazılarını bizzat Rasûlullah tarafından ikramlarda bulunulmaktaydı. Bundan maksat hem

¹⁵⁹⁰ İbn Hişâm, IV, 214; İbn Sa'd, I, 298; Taberî, III, 165; Ebû Nuaym, I, 207; Beyhakî, *Delâil*, V, 321; İbn Seyyidünnâs, II, 232; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 57; İbn Kayyım, IV, 155-157.

¹⁵⁹¹ Buhârî, "Salât" 42.

¹⁵⁹² Nesâî, "Zekât" 27; İbn Mâce, "Zekât" 9; Ahmed b. Hanbel, IV, 28, Kettânî, II, 230.

karşıdakine verilen değeri göstermek hem de yanında bulunan ve kendisinden sonra devlet yönetimine geçecek kimselere örneklik teşkil etmek olsa gerektir. Becîle Kabilesi'nden Cerîr b. Abdullah el-Becelî ve beraberindeki yüz elli kişilik grup Medine'ye geldiklerinde Hz. Peygamber kendilerine gerekli ihtimamı göstermiş ve heyetin Medine'den ayrılmasından sonra da yanındakilere “Size bir kavmin efendisi geldiğinde ona ikram ediniz”¹⁵⁹³ buyurarak oradakilere ve kendisinden sonra gelen yöneticilere de tavsiyede bulunmuştu. Bu tavsiyeye dayanarak özellikle Râşid halifeler de elçilere yönelik ikramlar yapılmasına özen göstermişlerdir.

Kaynaklarda geçtiğine göre Rasûlullah'ın misafirlerine ikram ettiği şeyler şu şekildedir; Remle bt. Hâris'in evinde konaklayan Benî Sa'lebe Heyeti üyelerine süt ve tereyağından yapılmış tirit yemeği ikram edilmiş ve heyet üyeleri de ondan susayınca kadar yemişlerdi. Yine bu ikramlar onlar Medine'de kaldıkları süre içerisinde devam etmişti.¹⁵⁹⁴ Başkanları Selma b. Hanzale olan Hanîfe heyetine de, Medine'de kaldıkları süre içinde bol bol ikramlarda bulunulmuştu. İbn Sa'd verilen bu yemekleri özellikle vurgulamış ve bir defa ekmek ve et verilirse diğerinde ekmek ve süt verildiğini, bir seferinde yağ ve ekmek getirildiğinde ise diğerinde hurma ikram edildiğini belirtmektedir.¹⁵⁹⁵

Rasûlullah'ın elçilere ikram etme konusunda titizliğini göstermesi açısından en belirgin örnek kuşkusuz Belî heyetinin misafir edilişi sırasında gerçekleşmiştir. Buna göre; heyet üyeleri görüşmelerini tamamladıktan sonra misafir edildikleri Ruveyfî b. Sâbit el-Belevî'nin evine dönmüşler, bundan kısa bir süre sonrada arkalarından Rasûlullah, sırtına bir yük hurma yüklenmiş olarak oraya gelmişti. Ruveyfî'ye, “Bu hurmalar için bana yardım et” buyurmuş ve misafirleri ağırlarken bu hurmaları onlara yedirmesini emretmişti.¹⁵⁹⁶ Ruveyfî, o hurmalardan ve diğer yiyeceklerden kaldıkları üç gün boyunca misafirlerine ikram etmiştir.¹⁵⁹⁷ Hz. Peygamber, bu hareketi ile hem heyet üyelerine bir mesaj vermek hem de ev sahibinin yükünü hafifletmek istemiş olmalıdır.

¹⁵⁹³ İbn Abdî'l-Berr, I, 337-338; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-89; İbn Mâce, 1768, Hâkim, *Müstedrek*, IV, 292; Şâmî, VI, 263-64.

¹⁵⁹⁴ İbn Sa'd, I, 286; Şâmî, VI, 249.

¹⁵⁹⁵ İbn Sa'd, I, 301.

¹⁵⁹⁶ İbn Sa'd, I, 316-317.

¹⁵⁹⁷ İbn Sa'd, I, 316-317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; Şâmî, VI, 237; İbn Kayyım, IV, 201-205; Nüveyrî, XVIII, 90; Temel, 117-118.

Yemenli Behrâ heyeti, Mikdâd b. Amr'ın evinin bir odasında misafir edildiler.¹⁵⁹⁸ Mikdâd'ın çok cömert bir zat olduğunu belirten kızı Kerîme bt. Mikdâd'ın anlattığına göre; önceden kendileri için hazırlamış oldukları Hays¹⁵⁹⁹ isimli yemeği, Mikdâd alıp misafirlere götürmüş ve ikram etmiş, onlar da susayınca kadar ondan yemişler, misafirlikleri müddetince de bu yemekten Behrâlîlar'a ikram edilmişti. Behrâ mensupları bu yemek için özel olarak Mikdâd b. Amr'a teşekkür etmişlerdi.¹⁶⁰⁰

Kaynaklarımız, Medine'ye gelen birçok heyetin misafirlikleri ile ilgili bilgiler vermekte ve onlara ikramlarda bulunulduğunu özellikle vurgulamakta fakat maalesef bunların detaylarına girmemektedirler. Bu konuda birçok örnekten bazıları şu şekildedir. Tûcîb heyetinin yanlarına mallarının zekâtlarını da almış olarak Medine'ye gelmelerinden dolayı Rasûlullah, çok memnun kalmış ve onları güzel karşılamıştı. Kendilerini selâmlayıp ikramlarda bulundu, en güzel şekilde ağırlanmaları ve hediyeler verilmesi için Bilâl'e emir verdi.¹⁶⁰¹ Yine Havlân heyeti, Medine'de kaldıkları süre zarfında Remle bt. Hâris'in evinde konaklamışlar ve bu sürede bizzat Hz. Peygamber'in emriyle onlara ikramlarda bulunulmuştu.¹⁶⁰² Benî Zübeyd Kabilesi'nden Amr b. Ma'dikerib ve beraberindeki dokuz kişi ilk olarak Sa'd b. Ubâde'nin evine misafir olmuşlar ve burada kendilerine güzel ikramlarda bulunulmuştu.¹⁶⁰³ Kilâb Kabilesi Heyeti de, Medine'ye geldiği zaman Hz. Peygamber ile görüşmeden önce, onların geldiğini öğrenen Kâ'b Mâlik yanlarına gelmiş ve onlarla ilgilenip ikramlarda bulunmuştu.¹⁶⁰⁴ Himyer meliklerinin elçilerinin gelmesine çok sevinen Hz. Peygamber, elçi Mâlik b. Mürâre'nin iyi ağırlanması ve ikramlarda bulunması için yine Bilâl-i Habeşî'ye emir vermişti.¹⁶⁰⁵

Kendisi bu şekilde misafirlerine güzel davranan Rasûlullah, temasta bulunduğu Müslim/Gayrimüslim farkı gözetmeksizin onlara da bu şekilde davranmalarını tavsiye ederdi. Bu konu Tebük seferi esnasında, Eyle hükümdarı Yuhanna b. Ru'be'ye ve bölge halkına hitaben yazdığı mektuptaki ifadelerde açıkça ortaya konmuştur. Buna göre; “Ben, size yazı

¹⁵⁹⁸ İbn Sa'd, I, 317; Şâmî, VI, 238-39; İbn Kayyım, IV, 200-201.

¹⁵⁹⁹ Hurma, yağ ve keş karışımından yapılan bir tür yemek. Şâmî, VI, 238-39.

¹⁶⁰⁰ İbn Seyyidünnâs, II, 251; İbn Kayyım, IV, 200-201; Kastallânî, I, 320; Zûrkânî, IV, 56; Nüveyrî, XVIII, 90.

¹⁶⁰¹ İbn Sa'd, I, 310; İbnü'l-Cevzî, II, 750; İbn Seyyidünnâs, II, 246-247; İbn Kayyım, IV, 196-197.

¹⁶⁰² İbn Sa'd, I, 311; İbn Seyyidünnâs, II, 254; İbn Kayyım, IV, 205-206, Halebî, III, 275; Zûrkânî, IV, 59; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, II, 270-277; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 93, V, 211; Şâmî, VI, 280-281; Köksal, VIII, 18-19; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 112-113.

¹⁶⁰³ İbn Hişâm, IV, 230; İbn Sa'd, I, 314-315; İbn Abdi'l-Berr, III, 1202; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 273; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 177-180; İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 55; Şâmî, VI, 288-289.

¹⁶⁰⁴ İbn Sa'd, I, 287; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 89, V, 205; Şâmî, VI, 342.

¹⁶⁰⁵ İbn Sa'd, I, 340.

yazmadıkça, sizinle savaşacak değilim. Sen ya Müslüman ol! Ya da cizye vererek Allah’a, Allah’ın Rasûlüne ve Rasûlü’nün elçilerine itaat et, ikramda bulun! Kendilerine, savaş elbisesi olmayan güzel elbise giydir! Elçilerimin kabul ettiğini, ben de kabul ederim...” şeklinde emir buyurarak hem elçilere nasıl davranılacağını öğretmiş hem de elçilere ikram etmenin önemini vurgulayarak elçinin sözünün kendi sözü, yapılan ikramın kendine yapılan ikram olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁰⁶

Heyetlere ikram konusunda ilginç bir örnek ise Cu’fi Kabilesi’nden gelen Kays b. Seleme ile Seleme b. Yezid adlı ana bir, iki kardeşin ziyareti esnasında görülür. Bu kabilenin yürek yemediğini öğrenen Rasûlullah, Cahiliyeden kalma adetlerini kaldırmak adına onlara yürek yemeden imanlarının kemale ermeyeceğini belirtmiş ve bir tane yürek kızartarak onlara bunu yemelerini emretmişti.¹⁶⁰⁷ Buradan Rasûlullah’ın, İslâm’ı tebliğ etme ve Cahiliye Dönemi’nden kalan İslâm’ın ruhuna aykırı geleneklerin kaldırma konusunda bulduğu bütün imkânları değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

VIII. Heyetlere Hizmet İle Görevlendirilenler

Elçiye gösterilecek olan saygının sadece devletin üst siyasi kurumlarında gösterilmesi yetmez; bilakis devletin bütün hizmet kademelerinde, çalışması veya istirahat etmesi halinde de onunla mesai yapan bütün görevliler tarafından bu saygının gösterilmesi gerekmektedir. Onunla muhatap olacak herkes işlerini kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını gidermek, işinin ve istirahatinin gereği olan şeyleri sağlamalıdır. Onun taşıdığı elçilik sıfatından dolayı sıkıntıya sokulmaması, yabancı gibi davranılmaması gereklidir. Bu yüzden elçiye ve yanında bulunanlara layık olan saygının gösterilmesi gerekir.¹⁶⁰⁸ Bunun bilincinde bulunan Rasûlullah da heyetlerin misafir edilmesi ve onlara ikramlarda bulunulması için görevli kimseler tayin etmiştir. Bu kişiler sıradan insanlar olmayıp Hz. Peygamberin yakınında olan, bizzat ondan İslâm’ın ruhunu öğrenen ve insanlar ile münasebetleri kuvvetli olan kimselerden seçilmişlerdi. Bu görevliler özellikle heyetlerin Müslüman olmasının ardından, görevli oldukları misafirlere ilk olarak İslâm’ın farzları öğretmekteydiler.

Elçilere hizmetle görevlilerden en önemlisi şüphesiz Bilâl-i Habeşî idi. Çünkü o, elçiler ile irtibatı sağlayan genel görevli konumundaydı. Örneğin Sakîflilerin hizmetine Bilâl-i

¹⁶⁰⁶ İbn Sa’d, I, 265; Köksal, VII, 323-324; Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, No: 30.

¹⁶⁰⁷ İbn Sa’d, I, 311-312; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 211; Şâmî, VI, 266-267; Nüveyrî, XVIII, 83-84; Temel, 109-110.

¹⁶⁰⁸ Fetlavi, 217.

Habeşî tayin edilmişti. Sakîflilerin geldiği dönem Ramazan ayı olduğu için Müslümanlar oruç tutuyorlardı ve heyet üyelerinin de Müslüman olmasının ardından, kalan günlerde oruç tutmaları kendilerine emredilmişti. Bir keresinde hizmetlerine görevlendirilen Bilâl, iftar ve sahur için yemek getirdiğinde, Rasûlullah'ın kendilerini imtihana tâbi tuttuğunu düşünen heyettekiler, bu yemeği yemekten imtina etmişlerdi. Bunun üzerine Bilâl-i Habeşî, Rasûlullah'ın iftarını veya sahurunu ettiğini gördüğünü ve ondan sonra yanlarına geldiğini söylemiş, heyet üyeleri de ancak bundan sonra yemeklerini yemişlerdi.¹⁶⁰⁹ Muhârib heyetinin Remle bt. el-Hâris'in evinde misafir oldukları süreç içinde de Bilâl-i Habeşî kendilerine sabah akşam yemeklerini getiriyordu.¹⁶¹⁰ Yine Temîm Heyeti üyeleri Rasûlullah'ın yanlarına çıkması için sabırsızlık edip gürültü çıkartınca, heyet üyelerini uyarmak için o yanlarına gitmişti.¹⁶¹¹

Birçok elçilik heyetinin ağırlanmasında ve hediyelerinin takdiminde görüldüğü üzere Rasûlullah elçilere hediye vermesi için yine Bilâl-i Habeşî'ye emir vermiştir. Bu şekilde onun hediye verdiği heyetler; Sa'lebe¹⁶¹², Mürre¹⁶¹³, Tüçb¹⁶¹⁴, Sa'd-ı Hüzeym,¹⁶¹⁵ Benî Selâmân¹⁶¹⁶ gibi heyetlerdi. Ayrıca Hz. Peygamber, Bilâl-i Habeşî'ye, Becîle ve Ahmesîlerden gelen iki heyete de hediyeler vermesini ve Ahmesîlerden başlamasını emretmişti.¹⁶¹⁷ Yine Himyer meliklerinin elçilerinin gelmesine çok sevinen Rasûlullah, elçi Mâlik b. Mürâre'nin iyi ağırlanması ve ikramlarda bulunması söylemiş,¹⁶¹⁸ ayrıca Eyle hükümdarı Yuhanna b. Ru'be'yi kendi yanında ağırlaması için Bilâl-i Habeşî'ye emir vermişti.¹⁶¹⁹

Ayrıca sürekli olmayıp zamana ve kişiye göre tayin edilen görevlilerde vardır. Hâlid b. Saîd b. Âs, Sakîflilerin hizmetine tayin edilmiş ve heyet ile Hz. Peygamber arasında irtibatı

¹⁶⁰⁹ İbn Hişâm, IV, 185; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 202; Taberî, III, 141.

¹⁶¹⁰ İbn Sa'd, I, 286.

¹⁶¹¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 210.

¹⁶¹² İbn Sa'd, I, 286; Şâmî, VI, 249

¹⁶¹³ İbn Sa'd, I, 285; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 410; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 204; Şâmî, VI, 351-352; İbn Kayyım, IV, 205; Köksal, VII, 417-419.

¹⁶¹⁴ İbn Kayyım, IV, 196-197.

¹⁶¹⁵ İbn Sa'd, I, 316; İbn Kayyım, IV, 197-198; Şâmî, VI, 290; İbn Seyyidünnâs, II, 248; Kastallânî, I, 319; Halebî, III, 266; Nüveyrî, XVIII, 89.

¹⁶¹⁶ İbn Sa'd, I, 318-319; İbn Seyyidünnâs, II, 257; İbn Kayyım, IV, 211-212; Zürcânî, IV, 61-62; Nüveyrî, XVIII, 92; Halebî, III, 278; Şâmî, VI, 290-291; Köksal, VIII, 52-54.

¹⁶¹⁷ İbn Sa'd, I, 332; Şâmî, VI, 263-64; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-189; Köksal, VIII, 36-40; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 52-53.

¹⁶¹⁸ İbn Sa'd, I, 340.

¹⁶¹⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 277; İbn Sa'd, I, 269.

sağlamakla görevlendirilmişti.¹⁶²⁰ Rasûlullah, azatlısı Sevbân b. Bücdüd'e de, Selâman heyetini elçilerin konaklatıldığı eve indirmesini emretmişti.¹⁶²¹ Hadramevt bölgesinden gelen Vâil b. Hucr'u, Harre mevkiinde ki bir evde ağırlaması için de Muâviye b. Ebû Süfyân'ı görevlendirmişti.¹⁶²² Müzeyne heyetinden gelen dört yüz kişilik heyete hurma dağıtması için Hz. Ömer'i tayin etmiş ve Hz. Ömer'de onları kendi evine götürüp çardak bölümünde bulunan hurmalardan ikram etmişti.¹⁶²³

IX. Heyetlerin Eğitimi

Kuşkusuz peygamberlerin gönderiliş maksatlarının özünde insanları eğitmek vardır. Bu noktada en büyük öğretmen olarak kabul edilmesi gereken Rasûlullah, hayatının her aşamasında olduğu gibi heyetlerin eğitimi ile de bizzat ilgilenmiştir. Onun heyet üyelerine gösterdiği ilgi ve yüksek öğretim metotları sayesinde birçok kabile İslâm'a girmeyi tercih etmiştir. Bunun örneklerine birinci bölümde, heyetlerin incelenmesi esnasında bolca değinilmişti. Bu bölümde konunun sınırları gereği Hz. Peygamberin eğitim metodu üzerinde durulmayacak sadece onun heyetler ile görüşmeleri esnasında uygulamış olduğu eğitim metotlarına ve heyetlerin eğitimleri ile ilgili görevlilere örnekler verilecektir.

Rasûlullah, heyetlerin geldikleri süreden ayrıldıkları sürele kadar her bir aşamada onlar ile ilgilenmiş, gerek namaz vakitlerinde gerekse uygun olan her türlü ortamda eğitimlerini yaparak İslâm'ın hükümleri hakkında bilgileri bizzat kendisi aktarmıştır. Bazı heyet üyelerini evine kadar götürüp onların eğitimine evinde de devam etmiştir. Hatta bu heyetler ile o kadar meşgul olmuştur ki bu sohbetler esnasında yorgun düşmüş, bir bacağına dinlendirirken diğer bacağının üzerinde durarak onlara anlatmaya devam etmişti. Nitekim Sakîf temsilcileri ile ilgili rivâyetlerin anlatımında da belirtildiği üzere heyet üyeleri buldukları her ortamda Rasûlullah'a sorular sormuş, cevaplar almışlardı.¹⁶²⁴ Yine Rasûlullah, Abdilkays heyetinin gelmeleri ve eğitimi ile öyle meşgul olmuştu ki, öğle namazından sonraki sünnetleri tehir edip ikinci namazından sonra kılmıştı.¹⁶²⁵

¹⁶²⁰ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 199; Taberî, III, 141.

¹⁶²¹ İbn Sa'd, I, 318-319.

¹⁶²² İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 655.

¹⁶²³ Ahmed b. Hanbel, V, 445; Beyhâki, *Delâil*, V, 365-366; Zürkânî, II, 37; İbn Kayyım, IV, 173-174; Kettânî, II, 207.

¹⁶²⁴ İbn Hişâm, IV, 184; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 199; Taberî, III, 141.

¹⁶²⁵ Sallâbi, II, 682-83.

Heyetlerin mescitte konaklatılması da başlı başına bir eğitim faaliyetidir. Hz. Peygamber, burada çok güzel bir eğitim örneği göstermiş ve insanları zorlamadan görerek-göstererek eğitime yolunu tutmuştur. Şöyle ki, Rasûlullah mescide geliş gidişleri esnasında heyet üyeleri ile uzun süre ilgileniyor, bazen din hakkında bazense Kureyşlilerin kendisine karşı olan katı ve zulüm-kâr tutumları hakkında onlarla sohbet ediyordu. Diğer yandan heyet üyeleri mescitte kaldıkları süre boyunca, geceleyin okunan Kur'ân'ı dinliyorlar, sahabelerin teheccüd namazında okuduklarına şahit oluyorlardı.¹⁶²⁶ Buna göre mescitte konaklatılan heyet üyeleri sahabelerin uygulamalarını da görerek eğitim alıyorlardı.

Diğer yandan Hz. Peygamber, yaşam boyu öğrenme de diyebileceğimiz bir eğitim metodunu kullanmıştır. Buna göre o, kendisine gelen Arap heyetlerine Müslüman olmalarının ardından, birbirlerine Kur'ân okutmalarını, din esaslarını öğretmelerini ve müezzin tayin etmelerini şart koşardı.¹⁶²⁷

Sahabelerden heyetlerin eğitimleri ile görevlendirilenlerde olmuştur. Örneğin Hz Ebu Bekir ve Muğîre b. Şu'be, Sakîf Kabilesi'nin temsilcilerinin eğitimleri ile ilgilenmişlerdi.¹⁶²⁸ Suda' heyeti, Sa'd b. Ubâde'nin evinde kaldığı esnada, Sa'd onlara yeni kıyafetler giydirecek dostluk kurmuş, sohbetler etmiş ve aslında onlar ile ilk dini eğitimlerini vermişti.¹⁶²⁹ Yine Ferve b. Müseyk el-Murâdî, Medine'de kaldığı sürede Sa'd b. Ubâde'nin evinde konaklamış ve kendisinden Kur'ân ve İslâm hükümlerine dair bilgiler öğrenmişti¹⁶³⁰. Ezd-i Surad Heyeti de, Ferve b. Amr el-Beyâdî'nin evinde konaklamış, Ferve b. Amr, onlara sıcaklık gösterip hizmetlerinde bulunmuştu. Burada muhtemelen ilk eğitimlerini de yapmış olmalıdır.¹⁶³¹

Kur'ân ilmine en vakıf sahabelerden olan ve Rasûlullah'ın bu konuda birçok hadisinde övdüğü¹⁶³² Übey b. Ka'b'da elçilik heyetlerine, özellikle Kur'ân öğretmede ileri gelenlerden idi. Örneğin Benî Hanîfe temsilcileri, Hz. Peygamber ile görüşmelerinin yanı sıra diğer

¹⁶²⁶ bkz. Sakîf (Hevâzin) Heyeti.

¹⁶²⁷ Kettânî, I, 104-105.

¹⁶²⁸ İbn Hişâm, III, 539-540; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 198; Halebî, III, 44; Kettânî, I, 120.

¹⁶²⁹ İbn Seyyidünnâs, II, 255.

¹⁶³⁰ İbn Sa'd, I, 314.

¹⁶³¹ İbn Hişâm, IV, 322; İbn Sad, I, 323-324, VIII, 74; İbn Kayyım, IV, 171; Şâmî, VI, 221-222; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 62; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 423.

¹⁶³² Kettânî, III, 193.

vakitlerde Übeyy b. Ka'b'dan da Kur'an talim etmişlerdi.¹⁶³³ Gâmid heyetinin eğitimleri ile ilgilenmesi ve Kur'an öğretmesi için Rasûlullah, yine Übey b. Kâ'b'ı görevlendirmiştir.¹⁶³⁴

İlginç bir örnek olarak daha önceden diplomatik bilgiye sahip olan heyet üyelerinin yine geldikleri heyettekileri bu konuda eğittiklerine de şahit olunur. Örneğin Muaviye b. Sevr, oğlu Bişr'e, Rasûlullah ile görüşmeden önce nasıl davranması gerektiğini öğütlemişti.¹⁶³⁵ Bu cümleden içlerinden bilgili ve tecrübeli olanların diğerlerini eğittikleri de anlaşılmaktadır.

X. Elçilik Görevinin İfası

Elçinin yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerin en önemlisi, devleti tarafından verilen görevi yerine getirmesi; gönderen tarafından konmuş şartlara tamamen uygun olarak vazifesini yapmasıdır. Görevinin dışına çıkmamalı ve gönderenin yönlendirmeleri ışığında hareket etmelidir. Mevcut şartlar ve görüşmeler dâhilinde yeni bir durum ortaya çıkacak olursa, kendisini gönderenin fikrini öğrenmeden bir şey yapmamalıdır.¹⁶³⁶

Bu konuda en güzel örnek 2/624 yılda, Bedir Savaşı'ndan az sonra Kureyşlilerin gönderdiği Ebû Râfi ve Hz. Peygamber arasındaki görüşmede görülebilir. Şöyle ki; Kureyşliler, Ebû Râfi'yi, Bedir Savaşı'nda esir düşen Kureyşlilerin durumlarını görüşmek üzere elçi olarak Medine'ye gönderdiler. Bu zat Rasûlullah ile olan görüşmeleri esnasında gönlü yumuşamış ve Müslüman olmaya karar vermiş, Hz. Peygamber'e gelerek "Bundan böyle asla Kureyş'e geri dönmeyeceğim" demişti. Hz. Peygamber ise "Ben ahdimi bozmam ve bana gelen elçilere baskı yapmam. Fakat sen Kureyş'e geri dön. Eğer şu anda kalbine gelen (İslâm'a girme arzusu orada yine kalbine gelecek olursa o zaman buraya dön gel" buyurmuş, elçi Rafi'de Mekke'ye geri dönmüş, vazifesini tamamladıktan sonra tekrar Medine'ye gelerek ve Müslüman olmuştur.¹⁶³⁷

A. Elçilerin Görüşmeler Esnasındaki Dil ve Üslupları

Diplomatik ilişkilerde bütün unsurlar birbirleri ile ilintilidir. Devletlerarasındaki diplomatik ilişkilerde, insanların birbirleri ile olan ilişkilerinden daha farklı bir üslup

¹⁶³³ İbn Haldûn, *Târih*, II, k. 2, 56.

¹⁶³⁴ İbn Sa'd, I, 331; İbn Seyyidünnâs, II, 258; İbn Kayyım, IV, 212-213; Şâmî, VI, 334; Nüveyrî, XVIII, 108; Zürkânî, IV, 63.

¹⁶³⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 225.

¹⁶³⁶ Fetlavi, 177.

¹⁶³⁷ İbn Hişâm, I, 420; Hamidullah, *Devlet İdaresi*, 191; Sönmez, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, 63.

kullanılmaktadır. Önceki bölümlerde belirtildiği üzere elçiler dış görünüşleri ile özel seçtikleri kadar, özel hususları ihtiva eden yeteneklere sahip olmalıdırlar. Diplomatik görüşmeyi yapan kişi düzgün konuşuyor olmalı, gönderildiği toplumun dilini bilmeli, soylu, iyi ahlaklı olmalı, kolayca insanların gönlünü çelebilmelidir. Elçilerin görüşmelerdeki mahareti gönderildiği toplumun dilini iyi konuşmakla ortaya çıkar. Bu yüzden devletler, elçinin görevini iyi bir şekilde yapabilmesi için, gönderilen ülkenin dilini iyi bilen kimseler arasından göndermeye özen gösterirler. Zira tercüme iki taraf arasında başlı başına bir engel oluşturabilir. Ayrıca, tercüman yüzünden aralarında geçen konunun gizliliği korunamayabilmektedir. Hatta tercümanın tarafsızlığını kaybetme ihtimali vardır. Bütün bu sakıncaları ortadan kaldırmak için devletler, görevlendirdikleri temsilcilerinin, gönderildikleri ülkenin dilini öğrenmesini sağlamaktadırlar.¹⁶³⁸

Kendisi en yüksek ahlaka sahip olan Hz. Peygamber, önceki yıllarda edinmiş olduğu tecrübelerini, ailesinden almış olduğu diplomatik miras ile birleştirmiş ve elçiler ile olan görüşmelerinde de bu övülmüş ahlakının bir sonucu olarak yüksek ve fesahatli bir üslup içinde görüşmeler yapmıştır. Zira Rasûlullah'ın bu halinden etkilenen birçok kişi İslâm'a girmeyi tercih etmişlerdir. Elçilik vazifesi ile gelen görevliler de Hz. Peygamber ile görüşmeleri esnasında, onun bu üslubuna karşılık aynı üslup ile davranmaya özen göstermişlerdir. Örneğin Âmir b. Sa'saa Kabilesi'nden Medine'ye gelen heyetlerden ikincisi olan üç kişilik grup, Rasûlullah'la görüşmeye mescide girdiklerinde, Hz. Peygamber'in yanında Hz. Ömer oturuyordu. Ona "Alkâme için yer aç" buyurmuş ve yanına oturtmuş, bundan sonra Rasûlullah, Alkâme'ye İslâm'ın temel prensiplerini anlatmış ve Kur'ân'dan bazı ayetler okumuştur. Alkâme b. Ulâse de, "Ey Muhammed! Senin Rabbin Kerim'dir. Sana iman ettim, Kays'ın kardeşi İkrime b. Hasafe üzerine de sana biat ettim" şeklinde fesahatli bir üslupla cevap vermiş ve yanındaki iki kişi de onunla birlikte Müslüman olmuştu.¹⁶³⁹

Hz. Peygamber, gündelik yaşantısı içerisinde olduğu gibi elçiler ile olan görüşmelerinde de yüksek diplomatik kurallar koymamış, çoğu zaman karşıdakilere onlardan birisi gibi davranmıştır. Hal böyle olunca gelen kişilerde rahatlamışlar ve kendilerini daha iyi ifade edebilmişlerdir. Hatta Hz. Peygamberin karşısında birbirleri ile tartışma ve atışmalara kadar ileri gidebilmişlerdir. Örneğin, Benî Bekr b. Vâil Heyeti içinde Medine'ye gelen Kayle bt. Mahreme ile heyet başkanı Hureys b. Hassan arasında, Dehnâ bozkırlarının iktası üzerine

¹⁶³⁸ Fetlavi, 116.

¹⁶³⁹ İbn Sa'd, I, 298.

tartışma çıkması ve bir birleri ile atışmışlardır. Yine bu örnekten kadınların Hz. Peygamberin huzuruna rahatça çıkıp konuşabildikleri anlaşılmaktadır.¹⁶⁴⁰ Ayrıca Medine'ye gelen bu heyetlerin görüşmeler esnasında, Rasûlullah'a çekinmeden rahatlıkla sorular sorduklarına ve bu soruların cevabını yazılı olarak istediklerine de şahit olunur. Bundan temel maksat, ileride yapacakları ibadet ve girişimlerin sorumluluğunu üzerlerinden atmak ya da kendilerini garantiye almak olsa gerektir. Örneğin Tücb Heyeti Rasûlullah ile görüşmeleri esnasında birçok sorular sormuşlar ve cevaplarını yazılı olarak talep etmişlerdi.¹⁶⁴¹

B. Heyetler ile Görüşmeler Esnasında Hz. Peygamber'in Diplomatik Dili ve Üslubu

Elçilik vazifesi ile görevlendirilen kişinin en önemli özelliği, dili ve üslubudur. Zira kişinin görüntüsü ilk izlenim olarak önemli ise de gözün alışmasından sonra bu özellik ikinci plâna düşmektedir. Özellikle karşıdaki görüşme yapacağınız kişi ya da kişiler sıradan halk veya bedevî gelenekten gelen unsurlar ise üslubun çok daha dikkatli olması gerekmektedir. Konuşmalarda belirli bir silsile üzerine konuşup deliller getirilmeye kalkılırsa avam halk sıralanan delillerden bir şey anlamadan şaşırıp kalacak, çarpık bir düşünce ve zihniyet sahibi kişilerin şartlanmış kafa yapıları için söylenenler ters gelecektir. İşte bu yüzden insanların anlayabileceği bir lisan ile ruhlarına hitap edecek nasihatlerde bulunmalıdır. Yerine göre korkutmak (inzar) yerine göre de müjdelere (tebşir) tercih edilmelidir. Bütün peygamberlerde zaten hem inzar hem de tebşir yolunu tutmuştur.¹⁶⁴²

Son Peygamber olan Hz. Muhammed (sav), tebliğ ve irşat faaliyetlerinde gerek fitratı gerekse aldığı ilahî terbiye gereği nezaket kurallarına son derece riayet etmiş, konuşmaları başta olmak üzere her türlü iletişimde ve konuşma adabında nazik ve yumuşak bir dil kullanmış, kırıncı ve incitici ifadelerden özenle sakınmıştır. Rasûlullah, sözü tatlı, mantıklı, gönülleri etkileyen, takılmadan konuşan birisiydi.¹⁶⁴³ Dinleyenin kelimelerini sayacağı şekilde ağır ağır konuşur,¹⁶⁴⁴ tıkanmadan kaynaklanan bir boşluk, konuşmanın seyrine zarar verecek bir sessizlik araya girmezdi. Hz. Aişe, “Allah'ın elçisi, sizin gibi cümleleri arka arkaya sıralamazdı; dinleyenin anlaması ve ezberlemesi için, açık seçik ve yavaş konuşurdu. Cümleyi

¹⁶⁴⁰ İbn Sa'd, I, 303-307.

¹⁶⁴¹ İbn Sa'd, I, 310, İbnü'l-Cevzî, II, 750, İbn Seyyidünnâs, II, 246-247, İbn Kayyım, IV, 196-197.

¹⁶⁴² Önkâl, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 60.

¹⁶⁴³ Şeker, Necmettin, “Sözlü İletişimde Nebvî Metot Hz. Muhammed'in (as) Konuşma Üslubu ve Adabı”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Temmuz - Aralık 2011, V, No: 10, 126.

¹⁶⁴⁴ Buhârî, “Menâkıb” 23; Müslim, “Zühd” 71; Tirmizî, “Menâkıb” 20.

üç kere tekrarlardı” demiştir.¹⁶⁴⁵ Yine Hz. Peygamber karşı tarafı dinledikten sonra görüş ve önerilerini söyler, karşı taraf söyleyeceklerini bitirinceye kadar karşı tarafa konuşma fırsatı verirdi.¹⁶⁴⁶

Bu şekilde konuşabilmesinin altında birçok sebepler yatmaktadır. Rasûlullah, ticaretle uğraşmış ve ticarî yolculuklara çıkmış, bu yolculuklarda gördüğü bölgelerde yaşayanların dil ve üslupları hakkında bilgi sahibi olmuştur. Medine’de Yahudilerle münasebetler esnasında İbranice ile ilgili malumat sahibi olmuş, Benî Sa’d Kabilesi’nde yetişirken çöl Araplarının, Mekke’de Kâbe Araplarının lehçelerini öğrenmişti. Böylece şehirli ve taşralı Arapların lehçelerine de hâkim olmuş olmuştur¹⁶⁴⁷. Fakat şu özellikle belirtilmelidir ki; Rasûlullah kendisine gelen elçiler ile hep Arapça konuşmuştur. Bunun dışında bir dil kullanmamış icap ettiği hallerde nadiren tercüman kullanmıştır. İncelemiş olduğumuz kaynaklardaki rivâyetlerde Zeyd b. Sabit el-Ensârî’nin hükümdarlara gönderilen mektupları yazdığı ve Rasûlullah’ın huzurunda yapılan konuşmaları tercüme ettiği mevcuttur. Zeyd, Farsça, Rumca, Kıptice ve Habeşçeyi, Medine’de bu dilleri konuşanlardan öğrenmişti. Ayrıca yine Nebi, Zeyd’e Yahudi yazısını öğrenmesini de emretmiş, o da kısa sürede bunu öğrenmişti.¹⁶⁴⁸

Hz. Peygamber, insanlara mevkilerine ve özelliklerine göre davranmayı teşvik etmiş; bu konuda “İnsanlara, mevkilerine göre davranınız”¹⁶⁴⁹ uyarısında bulunduğu rivâyet edilmiştir. Burada şu özellikle belirtilmeli ki; “Arap’ın Acem’e, Acem’in de Arap’a üstünlüğü olmadığını”¹⁶⁵⁰ söyleyen Rasûlullah, insanlar arasında ayırım yapmayı kast etmemiş, kavmi arasında hatırı sayılır kişilerin bu mevkilerine saygı duyulması gerekliliğini vurgulamıştır. Savaşta ve barışta, her türlü durumda insanlara teveccüh edip değer veren Rasûlullah’ın bu yönü, elçiler ile olan münasebetlerinde de müspet neticeler vermiştir. Bu konuda örnekler şu şekilde sıralanabilir;

Abdilkays Kabilesi’ni temsil eden heyet, Rasûlullah mescitteyken yanına gelmişler ve selam verip kendilerini tanıtmışlardı. Nübüvvetten önce Muşakkar ve Debâ panayırlarına katıldığı için bölgeyi ve insanlarını tanıyan Hz. Peygamber, bu heyetle yakından ilgilenmiştir. Rasûlullah ile Abdullah el-Eşec’in konuşmaları ve kullanılan üslupları dikkat çekicidir. Şöyle ki; Yüz görünümü olarak nahoş olduğu rivâyetlerde dikkat çeken Eşec’e, “Kuşkusuz adamın

¹⁶⁴⁵ Müslim, “Zühd” 71; Tirmizî, “Menâkıb” 9.

¹⁶⁴⁶ Fetlavi, 113-114.

¹⁶⁴⁷ Fetlavi, 119.

¹⁶⁴⁸ İbn Sa’d, II, 363-364; Kettânî, I, 277.

¹⁶⁴⁹ Ebû Dâvûd, “Edeb” 23.

¹⁶⁵⁰ İbn Hişâm, IV, 253; İbn Abdirabbih, IV, 58; Yâkubî, *Târih*, II, 110.

derisinden su kovası yapılmaz. Bir adamın iki küçük şeyine ihtiyaç duyulur; diline ve kalbine” diyerek onu onure etmiş, adından da, “Sende Allah’ın sevdiği iki meziyet var, sabır ve yumuşak huy” diyerek iltifatta bulunmuştu. Eşec’in bu hasletlerin doğuştan mı sonradan mı geldiğini sorması üzerine de Rasûlullah, onun bu meziyetlere doğuştan sahip olduğunu söylemişti.¹⁶⁵¹

Birçok defalar vurgulandığı üzere gündelik veya diplomatik görüşmelerinde Hz. Peygamber, sadece sözleri ile karşıdakilere bir şeyler anlatmamış, iletmek istediği mesajı davranışlarıyla ya da imkân dâhilindeki bütün iletişim yollarını kullanarak karşıdakine aktarmıştır. Örneğin Hudeybiye görüşmeleri esnasında Kureyş’i temsilen gelen elçilerden birisi olan Huleys b. Alkâme’ye vereceği mesajı, sözleri ile değil orada bulunan develer vasıtası ile vermiştir. Şöyle ki; Rasûlullah, Huleys b. Alkâme’yi görünce hemen tanımış ve onun kurbanlıklara saygı gösteren, ibadete ve Allah’ın emirlerini yerine getirmeye özen gösteren bir kavme mensup olduğunu müjdelemiştir.¹⁶⁵² Ardından da Huleys’e, Hudeybiye’ye geliş amaçlarını göstermek için kurbanlıkların onun geldiği yöne sürülmesini ve ona gösterilmesini istemiştir. Huleys iyice yaklaşıncı da Müslümanlar hep bir ağızdan “Lebbeyk! Allâhümme lebbeyk!...” diyerek onu karşılamışlardı. Huleys b. Alkâme, nişan vurulmuş ve boyunlarına boğmukları takılmış kurbanlıkları görmüş,¹⁶⁵³ bu develerin uzun müddettir bu vaziyette tutulmaktan dolayı kendi yünlerini yemiş olduklarını fark edince de gözleri yaşarmış ve “Sübhânallah! Bunların Beytullah’ı tavaf ve ziyaretten alıkonulmaları hiç de lâıyk ve yerinde bir hareket değildir!” demekten kendini alamamıştı.¹⁶⁵⁴ Ardından Hz. Peygamber ile görüşmeden geri Mekke’ye dönmüştü. Rasûlullah’ın bu şekilde söz ile değil de hareket ile verdiği mesaj işe yaramış ve Huleys b. Alkâme, Kureyşlilere gördüklerini anlatmıştı.¹⁶⁵⁵

Rasûlullah, görüşmeler esnasında övgü ve methetmede aşırıya gitmeyi yasaklamıştır. Bu konuda İbn Sa’d’da geçen rivâyette, Benî Amr’e ait gelen heyetlerden birisinde bulunan Abdullah b. Şihhîr, Hz. Peygamber’e gelip, “Ya Rasûlullah! Sen bizim efendimizsin, velinimetimizsin” demiş, Rasûlullah da “Efendi (Seyyid) ancak Allah’tır, sözünüze dikkat

¹⁶⁵¹ İbn Sa’d, I, 301.

¹⁶⁵² İbn Hişâm, III, 75.

¹⁶⁵³ İbn Hişâm, III, 326; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 251, İbn Sa’d, II, 99; Ahmed b. Hanbel, IV, 324, Taberî, III, 75.

¹⁶⁵⁴ Abdurrezzak, V, 337, Buhârî, “Şurût” 15, 1, “Hac” 106, “Muhsar” 3, “Megâzî” 35, “Tefsir”, Mümtahine 2; Ebû Dâvûd, “Cihâd” 168, “Sünnet” 9; Taberî, III, 75.

¹⁶⁵⁵ İbn Hişâm, III, 326; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 251; İbn Sa’d, II, 99; Taberî, III, 76; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*, II, 202; Köksal, V, 288-291.

edin. Şeytan sizi aldatmasın” buyurmuşlardı.¹⁶⁵⁶ “Ben Âdemoğullarının efendisiyim” demesine rağmen halkın kendisini “Seyyid/Efendi” diye çağırmasını da yasaklamıştır.¹⁶⁵⁷

Hz. Peygamber, diğer insanlara yaptığı gibi gelen elçilik heyetleri ile yakından ilgilendiği ve onlara sıcaklık gösterdiği birçok eserde vurgulanmıştır. Bunun örneklerine elçilik heyetlerinde de sıklıkla rastlanır. Örneğin Tay Kabilesi’nden Hâtim et-Taî geldiğinde Rasûlullah onu evine götürmüş, giderlerken yolda sohbet etmiş, evine girdiklerinde altına minderini sermiş ve kendisi de toprak zemine oturmuştu. Karşılıklı konuşmalar yaptıkları sırada da Zeyd’in elini avucunun içine aldığı ve onunla bu şekilde sohbet ettiği bildirilmiştir.¹⁶⁵⁸ Hem İslâm’a davet metodu hem de elçiler ile olan üslup açısından bir diğer örnekte, Becîle Kabilesi’nden gelen Cerîr b. Abdullah el-Becelî’nin temasları esnasında gerçekleşmiştir. Görüşmeler esnasında Hz. Peygamber, Cerîr b. Abdullah’ın altına oturması için kendi abasını sermiş, ona iltifat etmiş, yüzünü göğsünü mesh ederek uzunca bir mühlet onunla sohbet etmişti. Güzel bir üslupla kendisini İslâma davet eden Rasûlullah’a, Cerîr olumlu cevap vermiş ve bundan sonra Müslüman olmuştur.¹⁶⁵⁹ Bu Heyet üyelerinin Medine’den ayrılmasından sonra da Rasûlullah’ın, “Size bir kavmin efendisi geldiğinde ona ikram ediniz” dediği bildirilir.¹⁶⁶⁰ Hz. Peygamber’in kavminin ileri gelenlerine yönelik bu uygulamasına Hadramevt bölgesinde gelen Vâil b. Hucr’la olan temasında da görülür. Vâil, “İslâm’ı ve hicreti isteyerek geldim” demiş, Rasûlullah da ona dua edip ve başını mesh etmişti.¹⁶⁶¹ Ayrıca onun gelişine olan memnuniyetini ashâbı ile paylaşmak istemiş ve nidâ ettirerek herkesi mescide davet ettirmişti. Toplanan halka, “Ey insanlar! Bu, Vâil b. Hucr olup Hadramevt’ten (Hadramevt kelimesini biraz uzattı) İslâm’ı arzulayarak size gelmiştir” demiş ve ayrıca Vâil’in kendisine ve nesebine hayır duasında bulunmuştu. Ardından Muâviye b. Ebû

¹⁶⁵⁶ Kast edilen mananın ve rivâyetin tahlili için bkz. İbn Kayyım, IV, 155-157.

¹⁶⁵⁷ Fetlavi, 152-53.

¹⁶⁵⁸ İbn Hişâm, IV, 226; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 223-224; İbn Sad, I, 308; VI, 208; Beyhakî, *Delâil*, V, 342; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 408-411; İbn Seyyidünnâs, II, 237-238; Taberî, III, 149; İbn Kayyım, IV, 73-74; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, VII, 143; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 166-174; Şâmî, VI, 323-327; Nüveyrî, XVIII, 76-80; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 433-435; Köksal, VI, 238-241; Temel, 100-106; Grabus, 90-101.

¹⁶⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, IV, 357-358; İbn Sa’d, I, 332; Beyhakî, *Delâil*, V, 347; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 78; Şâmî, VI, 263-64; Köksal, VIII, 36-40.

¹⁶⁶⁰ İbn Mâce, no: 1768; Beyhakî, *Sünen*, VIII, 168; Hâkim, *Müstedrek*, IV, 292; İbn Abdi’l-Berr, *el-İstiâb*, 1, 337-338; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 187-89; Şâmî, VI, 263-64.

¹⁶⁶¹ İbn Sa’d, I, 334-36,

Süfyân'a, Vâil'i götürmesini ve Harre mevkiinde ki bir evde ağırlamasını emir buyurmuştu.¹⁶⁶²

Son olarak görüşmeler esnasında Hz. Peygamber'in bedensel üslubuna bakılacak olursa; giyim tarzının sadeliğini daha önce belirttiğimiz Rasûlullah, halk içinde oturuyorken de şatafattan uzak ve çevresindekiler ile uyum içerisinde otururdu. Örneğin Şeybân Heyeti geldiği esnada Rasûlullah'ın üzerinde zaferanlanmış eski bir elbise olduğu ve elinde de üstten iki yaprağı kalmış, soyulmuş bir hurma dalı bulunduğu, ayakları üzerinde çökük bir vaziyette oturmuş olduğu kaydedilir.¹⁶⁶³ Hudeybiye görüşmeleri sırasında elçiler antlaşma yapmak için geldiklerinde de Hz. Peygamber, bağdaş kurmuş vaziyette oturuyor, Abbâd b. Bişr ve Seleme b. Eslem b. Hureyş'de ellerinde yalın kılıç başında bekliyorlardı.¹⁶⁶⁴

C. Heyetlerin Beraberlerinde Getirdikleri Hediyeler ve Takdim Biçimleri

Eskiden beri elçilik kurumunun temel görevlerinden birisi dostluğun teatisini sağlamak için hediyeler getirmek ve götürmektir. Bilindiği üzere Peygamberler zekât ve sadaka kabul etmezler ancak kendilerine sunulan hediyeleri kabul ederlerdi. Hz. Peygamber de bu minval üzere hareket etmiştir. Özellikle İslâm Devleti'nin teşekkülünden sonra -diplomasi geleneğinin de bir sonucu olarak- heyetlerin bir kısmı Medine'ye gelirlerken beraberlerinde hediyeler getirmişler ve takdim etmişlerdir. Rasûlullah'da bunlardan uygun olanları kabul etmiş, İslâm'ın ruhuna aykırı olanları ise uygun bir dille reddetmiştir.

Bu şekilde Rasûlullah'a hediye getiren temsilcilerden en çok dikkati çeken Cüzâmlardan, Bekâ bölgesinde Rum Kayser'in Amman valiliğini yapmakta olan Ferve b. Amr b. en-Nâfire'nin elçisi Mes'ud b. Sa'd'dır. Ferve elçisi ile birlikte “*Fıdda*” (gümüş) adında bir katır, “*Ya fur*” adında bir merkep, “*ez-Zarb*” adında bir başka at, keten ya da başka yumuşak bir üründen mamul elbiseler ve altın sırmalı bir kaftandan mürekkep hediyeler göndermişti. Rasûlullah Ferve b. Amr b. en-Nâfire'ye yazdığı cevabi mektubunda bu hediyeler için ayrıca teşekkür etmiştir.¹⁶⁶⁵ Benî Dübeyb'den Rifâ'a b. Zeyd b. Umeyr b. Ma'bed el-Cüzâmî'de Hayber'den önce, Hudeybiye Antlaşması'nın yürürlükte olduğu barış

¹⁶⁶² İbn Sa'd, I, 334-336; İbnü'l-Esîr, V, 435; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 80; Şâmî, VI, 373; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 655; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-190; Köksal, VIII, 66-68; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No: 132; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 122.

¹⁶⁶³ İbn Sa'd, I, 303-307, IX, 56, X, 334; Şâmî, VI, 293-294.

¹⁶⁶⁴ Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 258; Halebî, II, 705; Zürcânî, II, 194.

¹⁶⁶⁵ İbn Hişâm, IV, 328-329; İbn Sa'd, I, 339; IX, 441; Diyarbekrî, II, 147; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 32-33; İbn Kayyım, IV, 192-193; İbnü'l-Cevzî, II, 740; Kastallânî, I, 278; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 36.

döneminde Medine'ye gelmiş ve Hz. Peygamber'e, "*Mid'am (Med'am)*" adında zenci bir köle hediye etmişti.¹⁶⁶⁶

Benî Dârlardan Medine'ye gelen elçilik kafilesi içinde bulunan Hânî b. Habîb, Rasûlullah'a, içi dolu bir içki tulumu, birkaç at ve altın sırmalı bir elbise (aba) hediye etmek istemişti. Hz. Peygamber, bu hediyeleri kabul etmiş fakat Allah'ın içkiyi haram kıldığını söyleyerek içki tulumunu reddetmişti. Olaya tam vakıf olamayan Hânî, bu sefer de bu tulumu birilerine satmasını ve parasını almayı teklif etti. Hz. Peygamber, "İçilmesini haram kılan Allah, onun satılmasını da haram kılmıştır" buyurarak bu teklifi de reddetti. En sonunda Hânî bu içki tulumunu Habcebe denen yere götürerek içkiyi oraya döktü. Rasûlullah diğer iki hediye kabul edip bunlardan altın sırmalı kaftanı amcası Abbas b. Abdilmuttalib'e hediye etti. Hz. Abbas, bunları ne yapacağını sorunca, altınını sökmesini ve eşine ziynet ya da geçimlik yapmasını, İpeğini de satıp parasını almasını tavsiye etti. Daha sonra Hz. Abbas'ın, bu ipeği Yahudilerden bir adama sekiz bin dirheme sattığı rivayetlerde belirtilmektedir.¹⁶⁶⁷

Benî Reha temsilcileri de yanlarında bazı hediyeler getirmişlerdi. Sundukları hediyeler arasında *Mirvâh* denilen bir at da bulunuyordu. *Mirvâh*'a, Hz. Peygamber'in huzurunda eğitim yaptırıldı. Rivâyetlerde bu atın koşmasının ve yürüyüşündeki asaletinin, Rasûlullah'ın hoşuna gittiği ve bu atı çok sevdiği belirtilir.¹⁶⁶⁸ Ayrıca Eyle Piskoposu Yuhanna b. Ru'be'nin de görüşmeler esnasında Rasûlullah'a bir beyaz katır hediye ettiği rivâyetlerde geçmektedir.¹⁶⁶⁹ Yine Necrân Heyeti memleketlerine döndükten sonra olup biteni kilisenin başpapazı Leys b. Ebi Şemîrû'z-Zübeydî'ye anlatmışlar, bu duruma çok şaşırdığı sözlerinden anlaşılan Leys b. Ebi Şemîr, yanına cübbe, gömlek ve asa gibi bir takım hediyeler alarak Medine'ye gelmişti.¹⁶⁷⁰

Rasûlullah, kendisine sunulan hediyeleri genel ahlakı olduğu üzere kabul ederken bazı gruplardan bu hediyeleri kabul etmediğine şahit olunmaktadır. Bu hediyelerin kabul edilmemesinin nedeni kaynaklarda açıklanmamaktadır. Muhtemelen bu kişilerin tavır veya hediye veriyorken ki art niyetleri bunda etkili olmuş olmalıdır. Örneğin Amir b. Sa'saa Kabilesi reisi Ebû Bera, Bi'rîmaûne Faciası ile sonuçlanacak olan elçilik görüşmeleri sırasında Rasûlullah'a iki deve ve iki at hediye etmek istemişti. O da kendisinin müşriklerden

¹⁶⁶⁶ İbn Hişâm, IV, 335-336; İbn Sa'd, I, 338; Şâmî, VI, 335-336; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 175.

¹⁶⁶⁷ İbn Sa'd, I, 329; VI, 247; İbn Asâkir, III, 354; Şâmî, VI, 282-283.

¹⁶⁶⁸ İbn Sa'd, I, 330.

¹⁶⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, V, 425; Buhârî, "Cizye" 10.

¹⁶⁷⁰ Beyhakî, *Delâil*, V, 391; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 56, 148-154; İbn Kayyım, IV, 183-185.

hediye kabul etmediğini belirterek, Ebû Bera'ya Müslüman olmasını teklif etmişti. Olayı aktaran Vâkıdî, Ebû Bera'nın Müslüman olduğunu belirtmez ve hediyelerin akıbeti hakkında da bilgi vermez.¹⁶⁷¹ Medine'ye gelen bazı Temîmliler de, Hz. Peygamber'e hediyeler getirmişlerdi. Bunlardan birisi de Utârid b. Zûrâre'dir. Utârid babası Hâcib b. Zûrâre'nin dört bin dirhem değerindeki yayını Hz. Peygamber'e hediye etmek istemiş fakat Hz. Peygamber bunu kabul etmemiştir.¹⁶⁷² Doğu Roma İmparatoru Herakleios da, elçisi ile birlikte bazı hediyeler göndermiştir. Ancak Rasûlullah, Doğu Roma ile bu dönemdeki münasebetlerin bir harp hali olduğu gerekçesi ile bu hediyeleri diplomatik bir hediye olarak kabul etmemiş ve kendisi almamış, ganimet statüsünde bizzat askerleri arasında taksim ettirmiştir.¹⁶⁷³

İlginç bir ayrıntı olarak âdeti olmamakla birlikte Rasûlullah, Esed Kabilesi'nin temsilcileri içinde bulunan Nekâde b. Abdullah b. Halef'ten sütü bol olan, binilebilen fakat yavrusu olmayan bir deveyi hediye olarak istemişti. Nekâde amcasının oğlu Sinân b. Zâfir'in hayvanlarının arasında böyle bir deve bulmuş, sütünü sağarak Hz. Peygamber'e götürmüş, o ve yanında bulunan ashâbı da bu süttan içmişlerdi. Rasûlullah bu deve ve sahibi için dua etmiş, Nekâde b. Abdullah kendisinin de duanın içine katılmasını istemesi üzerine "Onu getirene de bereket ihsan et" diye dua etmişti.¹⁶⁷⁴

D. Heyetler ile Yapılan Antlaşmalar¹⁶⁷⁵

Araplar verdikleri söz ve yaptıkları antlaşmalar konusunda hassas davranırlar ve bu konuya özel bir kutsiyet verirlerdi. Genellikle kabileler bir antlaşma yapacakları zaman ateş yakar, antlaşmayı bunun çevresinde yaparlar, antlaşmayı bozanı mahrumiyet seçeneğine çağırırlardı. Eğer taraflar antlaşmadan vazgeçerlerse, "*Bozuşma*" denilen bir metin yazarak antlaşmayı bozduklarını ilân ederlerdi. Böylelikle sözleşme biter ve antlaşmadan doğan bütün sorumluluklar üzerlerinden düşmüş olurdu.¹⁶⁷⁶ Hz. Peygamber'de elçilik heyetleri ile olan görüşmelerinin ardından birçoğu ile antlaşmalar imzalamış ve görüşme konuları ile mutabık kalınan hususları kalıcı hale getirmiştir. Bu antlaşma ve görüşmelerdeki tavrı, Rasûlullah'ın

¹⁶⁷¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 399-403.

¹⁶⁷² İbn Sa'd, II, 164; Kapar, "Hâcib b. Zûrâre", *DİA*, XIV, 511; Yekeler, 71. Yayı satmak istediği zaman yayı yahudi bir adam dört bin dirheme satın almıştır. İbn Abdîrabbîh, II, 20; Yekeler, 71.

¹⁶⁷³ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, No: 28/ a-b, Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 102-103.

¹⁶⁷⁴ İbn Sa'd, I, 281; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 201-203.

¹⁶⁷⁵ Burada bahsedilen antlaşma metinleri ilgili bölümlerde verildiği için tekrar verilmeyecektir. İstenildiği takdirde birinci bölümdeki ilgili heyet başlığına bakılabilir.

¹⁶⁷⁶ Fetlavi, 33.

devlet başkanı sıfatını kullanmasının yanı sıra, onun diplomatik gücünü ve diplomasi hukuku konusundaki bilgisini açıkça göstermesi açısından önemlidir.

Bu konuda örnekler Medine döneminin ilk yıllarına kadar dayanmaktadır. Örneğin; Rasûlullah hicret edip Medine'ye yerleştiği zaman, Cüheyneliler onu ziyarete gelerek, “Sen şimdi gelip bizim yakın komşumuz oldun. Bizim sana, senin de bize gönüllerimizin rahat ve emniyette olabilmesi için bizimle bir antlaşma yap” demişlerdi. Rasûlullah onların bu isteğini kabul edip bir antlaşma imzalamıştır.¹⁶⁷⁷ Bu antlaşmanın mahiyeti hakkında elimizde bir bilgi mevcut değildir. Diğer taraftan Cüheyneliler bu sırada İslâm'a girmemiş olmasından bu antlaşmanın İslâmlaşma ile ilgili bir antlaşma olmadığı kesindir. Muhtemelen dostluk ya da saldırmazlık antlaşması niteliğinde bir antlaşma olmalıdır.

Gatafân Kabilesi'nin bir kolu olan Eşcâ ve Âmir b. İkrime kabileleri, kervan yolları üzerinde ikamet ederler, yolcu ve tüccarların kendi bölgelerinden geçerken yaptıkları alışverişle maişetlerini sağlarlardı. Hz. Peygamber, kuzeye giden Mekke kervanlarına İslâm'ın hâkim olduğu bölgelerden geçmelerini yasaklayınca, bu durum ismi geçen kabileler için ciddi bir sorun teşkil etmeye başladı. Bunun üzerine bu kabile üyeleri Medine'ye heyetler göndererek, Müslümanlarla birçok antlaşmalar yaptılar.¹⁶⁷⁸

Yine Sakîf temsilcileri ile yapılan uzun görüşmelerin ardından kâtip Hâlid b. Saîd b. As'ın yazdığı bir antlaşma kaleme alındı. Nazik bir ortamda sürdürülen görüşmelerin akabinde imzalanan bu antlaşmaya göre; Rasûlullah, İslâm ile çelişen hiçbir maddeyi kabul etmemiş, onları sadece zekât vermekten ve cihada katılmaktan bir müddet muaf tutmuştur.¹⁶⁷⁹ 9/631. yılda gelen Tağlib Heyeti içerisinde bulunan Hristiyanlar ile de bir antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmaya göre; Rasûlullah, onları dinlerinde serbest bırakacak, fakat onlar da çocuklarını vaftiz ettirmeyeceklerdi.¹⁶⁸⁰ Yine Müslüman olarak gelen Cüreş Heyeti ile de otlaklarının kendilerine ait olduğu ve kabile üyeleri dışında kimsenin burada sürülerini otlatılmayacağını içeren ve Zuheyr b. Hamâse ile ilgili ayrıca bir maddenin de bulunduğu antlaşma imzalandı.¹⁶⁸¹ Yine ilgili bölümde ayrıntıları ile ele alınan Nocrân Heyeti,¹⁶⁸² Eyle

¹⁶⁷⁷ Hamidullah, *İslâm peygamberi*, 361.

¹⁶⁷⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*; 428; *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no:162.

¹⁶⁷⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, no: 821.

¹⁶⁸⁰ İbn Sa'd, I, 302.

¹⁶⁸¹ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 185.

¹⁶⁸² Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 94; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 29-30.

hükümdarı Yuhanna b. Ru'be¹⁶⁸³ ve Hudeybiye görüşmelerinin ardından da Kureyş elçisi Süheyl b. Amr ile antlaşmalar imzalanmıştır.¹⁶⁸⁴ Liderleri Bureyde b. Husayb olan Eslem Kabilesi temsilcileri ile Gadîrul-Eştât Göleti'nde görüşen Rasûlullah, el-Âlâ b. el-Hadramî'yi yanına çağırarak dostluk antlaşması niteliğinde bir yazı yazdırmıştı.¹⁶⁸⁵

XI. Elçilere, Hz. Peygamber Tarafından Tanınan İmtiyazlar

“Elçiye zeval yoktur” ifadesi tarih boyunca bütün milletler tarafından kabul edilen bir darbı mesel olmuştur. Çünkü elçi/sefir şahsının isteklerini değil, gönderen kişinin mesajını iletmeğe üzere gelmiştir. Elçinin, görevini çekinmeden cesaretle yapabilmesi ve elçilik görevinin nihayetlendirebilmesi için diğer insanlara tanınmayan bazı haklar tanınmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde görevini layığı ile yerine getiremez. Ayrıca elçinin görevini yaptığı esnada tutuklamak, şahsına yönelik saygısızlık yapmak, özgürlüğünü engellemek gibi tutumlardan sakınılmalıdır. Malları ve özel eşyaları korunmalı, sebep ne olursa olsun dövülmemeli ve öldürülmemelidir. Bu kural sadece elçilerin kendileri için değil maiyetlerinde bulunanların hepsi içinde geçerlidir. Kur'an'da da bu husus üzerinde durulmuş ve Bakara Suresi'nde, İsrailoğullarının kendilerine gönderilen elçileri haksız yere öldürmelerinden dolayı üzerlerine zillet ve meskenet indirildiği bildirilmiştir.¹⁶⁸⁶ Hz. Peygamber dönemi ve öncesi Arap toplumunda da bu beynelmilel kurallara saygı gösterilmiş, onlar dokunulmaz sayılmıştır. Bunu yaparken ki hareket noktaları elçinin göndereni temsil etmesinden dolayı değil, mesaj götürme görevini yapmaları ve barışı tesis etmek gibi bir yüklerinin olmasındandır.¹⁶⁸⁷ Bu bölümde elçilerin şahsına yönelik olarak Hz. Peygamber'in uygulamış olduğu imtiyazlar üç başlık altında incelenecektir.

A. Can ve Mal Emniyeti

Kendisi de Allah'ın elçisi olan Hz. Muhammed (sav), elçilerin can emniyetini sağlamış ve bu konuya özel bir önem vermiştir. Bu konuda en bariz örnek ise Hanîfe Kabilesi'nden

¹⁶⁸³ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 269-270; İbn Sa'd, I, 277. Metnin değişik rivâyetleri ve diğer kaynaklar için bkz. Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 31/a.

¹⁶⁸⁴ İbn Hişâm, III, 332-333; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 265; İbn Sa'd, II, 100; Abdurrezzak, V, 337-338; Ebû Yûsuf, 210; Ahmed b. Hanbel, III, 268, IV, 325 vd.; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 350-351; Ahmed b. Hanbel, III, 268; Ebû Ubeyd, 231-233; Taberî, III, 79-82; Beyhakî, IV, 145; “Al-Hudaybiya”, EI² (İng.), III, 539-540; Köksal, V, 305-312; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 211; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, Belge no: 11; “Hudeybiye Antlaşması”, *DİA*, XVIII, 297-299; Hawting, G. R., “Al-Hudaybiya and the Conquest of Mecca”, 1-23.

¹⁶⁸⁵ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 165-166.

¹⁶⁸⁶ Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 56.

¹⁶⁸⁷ Fetlavi, 215,219.

yalancı Müseylime'nin elçileri ile geçen konuşmalarda görülmektedir. Rasûlullah, Hanîfe Kabilesi ve çevresinde peygamberlik iddiası ile ortaya çıkan Müseylimetü'l-Kezzab'a bir mektup göndermişti. Mektubu alan Müseylime, cevabî mektubunu elçileri Benî Âmir b. Hanîfe Kabilesi'nden İbn Nevâha diye anılan Ubâde b. Hâris ve İbn Üsâl isimli elçileri ile gönderdi.¹⁶⁸⁸ Bu elçiler ile konuşmaları esnasında Rasûlullah, onların ne düşündüğünü sormuş, elçiler de kendilerinin de Müseylime gibi düşündüklerini ve onun da bir Peygamber olduğuna inandıklarını söylemişlerdi. Konuşmanın devamında Rasûlullah "Siz iman etmezseniz, ben Allah'a ve Rasûlüne iman etmişimdir! Vallahi, elçiler öldürülmez olmasaydı, muhakkak ikinizin de boynunu vururdum!" ifadelerini kullanmıştı.¹⁶⁸⁹ Hatta İbn Kayyım elçilerin öldürülmezliğinin sünnet olmasının bu olaydan sonra meydana geldiğini belirtir.¹⁶⁹⁰

Burada şu özellikle belirtilmelidir ki; elçinin bu dokunulmazlığı; görev yaptığı süre ile sınırlıdır. Nitekim Ebû Dâvûd'un naklettiğine göre yine Müseylime'ye inananlardan oluşan bir grup, Benî Hanîfe mescidinde ona inanmaya devam ediyorlar ve bu duruma göre ibadet ediyorlardı. Abdullah b. Mes'ud'a haber ulaşınca onları yanına çağırarak ve yukarıda bahsi geçen İbn Nevâha diye anılan Ubâde b. Hâris dışındakiler tövbe etmeleri şartı ile affetmiş fakat İbn Nevâha af edilmemiştir. Bunun nedeni olarak da İbn Mes'ud, İbn Nevâha'nın Hz. Peygamber'e geldiği zaman elçi olduğunu fakat şu anda elçi olmadığını söylemiş ve Karaza b. Kâ'b'a emir vererek onu öldürtmüştür.¹⁶⁹¹

Elçilerin gözaltına alınmaları veya tutuklanmaları çok nadir görülen bir durumdur ve çok özel şartlar altında gerçekleşir. Eğer elçi, İslâm Devleti'nin saklanması gereken sırlarına muttali olmuş veya savaş gibi özel durumlarda Müslümanların stratejik bilgilerine elde etmişlerse gözaltına alınabilirler. Bu kişilere belirli bir süre memleketlerine gitmelerine izin verilmeyebilir. Bu durum geçici bir durumdur ve tehlikenin bertaraf edilmesi halinde elçiler serbest bırakılırlar. Bu durumun en dikkat çekici örneği Hudeybiye görüşmeleri sırasında Müslümanların elçisi olan Hz. Osman'ın Mekke'de hapsedildiği ya da şehit edildiği haberinin ulaşması üzerine gerçekleşmiştir. Rasûlullah, Hudeybiye Antlaşması'nın imzalanmasına rağmen, Hz. Osman'ın sağ salim geriye gelmedikçe Kureyş temsilcisinin de

¹⁶⁸⁸ Beyhakî, *Delâil*, V, 332; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; İbn Kayyım, IV, 162.

¹⁶⁸⁹ İbn Hişâm, IV, 247; Ahmed b. Hanbel, III, 487; Dârimî, II, 153; Taberî, III, 167; Beyhakî, *Delâil*, V, 332; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 569-570; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 52; İbn Kayyım, IV, 162; Kastallânî, I, 312; Halebî, III, 256; Zürkânî, IV, 22; Şâmî, VI, 276-277; Köksal, VIII, 221-223.

¹⁶⁹⁰ İbn Kayyım, IV, 162.

¹⁶⁹¹ Ebû Dâvud, III, 84.

salınıvermeyeceğini söylemiş, nitekim Müslüman elçi salındıktan sonra Kureyş elçisi de serbest bırakılmıştır.¹⁶⁹²

Elçilerin iltica hakkı tanınıp tanınmaması ise karşılıklı antlaşmalara bağlıdır. Hudeybiye Antlaşması'nın bir maddesine göre Medine'de Müslüman olup sığınma hakkı isteyenlere iltica hakkı tanınmayacaktı. Rasûlullah bu maddeye bağlı kalmış ve gelen iltica taleplerini geri çevirmişti. Aynı hassasiyet müşrikler tarafından gösterilmemiştir. Zira İslâm elçilerinden Hıraş b. Ümeyye el-Huzâî, Mekke'ye varınca müşrikler kendisine saygısızlık yapmışlar, devesini boğazlamışlardı. Hatta elçi canını bile bir akrabasına sığınarak kurtarmıştı.¹⁶⁹³

B. Din ve Vicdan Hürriyeti

Elçiler, elçilik görevini yerine getirdiği süreç içerisinde kendi dininin icaplarını ve toplumunun göreneklerini yerine getirmede serbestiyete sahiptirler. Hatta bu hususta kendilerine yardımcı olunup, gerekli imkân ve kolaylıklar sağlanmalıdır. Rasûlullah'ın uygulamalarında da bu yerini almıştır. Bu konuda en açık örnek Necrân Heyeti ile görüşmeler esnasında yaşanmıştır.

Necrân Hristiyan Heyeti Medine'ye gelip mescide girdiklerinde Rasûlullah ve ashâbı ikindi namazını kılıyorlardı. Hristiyan olan Necrânlılar da o günkü kendi inanışlarına göre mescitte doğu tarafına yönelerek ibadet etmeye başladılar. Bunu gören ashaptan bazı kimseler onlara engel olmak istedilerse de Hz. Peygamber, onlara dokunulmamasını ve ibadetlerine imkân tanınmasını emretti. Heyet üyeleri de doğu yönüne dönerek ibadetlerini rahatça yaptılar.¹⁶⁹⁴

Ayrıca yalancı Müseylime'nin elçilerinin dinlerini rahatça ifade etmeleri ve Müseylime'yi peygamber olarak kabul ettiklerini söylemelerine rağmen onlara dokunulmaması bu konuda bir diğer örnektir.¹⁶⁹⁵ Yine Kayser Herakleios'un elçisine Rasûlullah, İslâm'a girmesini teklif etmiş, elçinin reddetmesi üzerine de herhangi bir

¹⁶⁹² İbn Hişâm, III, 330; Şeybânî, V, 90-91; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 59.

¹⁶⁹³ İbn Hişâm, III, 328; Ahmed b. Hanbel, IV, 324; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 252; Temel, 262.

¹⁶⁹⁴ İbn Hişâm II, 224; İbn Sa'd, I, 357; Beyhakî, *Delâil*, V, 382; Kastallânî, I, 316; Halebî, III, 235.

¹⁶⁹⁵ bkz. Hanife Heyeti.

zorlamada bulunmayarak Kasas Suresi 56. ayeti¹⁶⁹⁶ okumakla yetinmiş ve diğer elçilere nasıl muamelede bulunulmuşsa ona da aynı muamelede bulunmuştur.¹⁶⁹⁷

Elçilerin din ve vicdan hürriyetinde diğer bir husus ise bu görevin ifası sırasında Hz. Peygamber'in yanında kalmak için müracaatta bulunanların durumunun ne olacağıdır. Bunun en canlı misali Ebû Rafî örneğidir. Önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere Ebû Rafî Mekkeliler adına Rasûlullah'a gelmiş fakat görüşmeler esnasında kalbi İslâm'a ısınmış ve Medine'de kalmak istemişti. Bunu Rasûlullah'a dile getirince o, Ebû Rafî'nin isteğini geçici olarak reddetmiştir. Ona kendisinin elçileri alıkoymadığını, antlaşmaları bozmadığını söylemiş ve görevini tamamlamasını istemiştir. Rafî'ye elçilik vazifesinin bitiminde fikrinde değişiklik olmaması ve Müslüman olmakta kararlı olması halinde Medine'ye gelmesini söylemiştir. Ebû Rafî'de öyle yapmıştır.¹⁶⁹⁸ Bu örnek Rasûlullah'ın antlaşmalara, elçilik görevinin hassasiyetine ve elçilerin dokunulmazlığı konusuna verdiği önemi göstermesi açısından önemli bir örnektir.

C. Gümrük Muafiyeti

Bir elçinin ana görevi kendisini gönderen kişiyi veya toplumu en mükemmel şekilde temsil etmektir. Fakat bu görevlerini bitirmeleri ya da aksatmamaları şartıyla ticaret yapabilirler ve bu esnada gümrük vergisinden muaf olurlardı. İslâm hukukçularına göre bunun yegâne şartı mütekabiliyet esasıdır. Böyle bir durumda elçilerin yanlarında bulundurdıkları malları da İslâm topraklarında gümrük vergisinden muaf tutulur. Bu konuda en güzel örneklerden birisi Dıhye el-Kelbî'dir. Dıhye, Herakleios'a elçi olarak giderken yanında bazı ticaret mallarını da götürdüğü rivayet edilmiştir, hatta bu mallar dönüş yolunda Cüzâmların topraklarından geçiyorken Cüzâmlar tarafından yağmalanmıştır.¹⁶⁹⁹

Yukarıda bahsedilen bütün bu muafiyetler İslâm ülkesinde elçilerin ne kadar güvende olduklarını ve serbestiyet içinde hareket ettiklerini göstermektedir

¹⁶⁹⁶ “Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola erdirtir. O, doğru yola gelecekleri daha iyi bilir.” Kasas 28/56.

¹⁶⁹⁷ Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 28/a-b.

¹⁶⁹⁸ İbn Hişâm, I, 420; Hamidullah, *Devlet İdaresi*, 191; Sönmez, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, 63.

¹⁶⁹⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 207-211; İbn Sa'd, I, 89-90; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 854-856; Temel, 264; Önkâl, “Cüzâm (Benî Cüzâm)”, *DİA*, VIII, 149; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 63; Önkâl, “Cüzâm (Benî Cüzâm)”, *DİA*, VIII, 149.

XII. Elçilere Hz. Peygamber Tarafından Verilen Görevler ve Heyetler ile Birlikte Medine'den Görevlendirilen Görevliler

Rasûlullah, hicretin ardından Medine toplumunun hem Müslümanlardan oluşan kesimini şekillendirmiş hem de gayr-i Müslim unsurlarını düzene sokmuştur. Zaman içerisinde İslâm Devleti'ni kurması ile de bir devlet başkanı gibi hareket ederek tâbiyet altına aldığı kabilelerden gerek Müslüman olanlarına, gerekse Müslüman olmayanlarına çeşitli temsilciler atamış, o günün şartlarında ulaşabildiği toplumları İslâm hayatı ve esasları üzerine tanzim etmeye çalışmıştır. Bunu gerçekleştirmek için de Medine'den İslâm esaslarını bilen, toplumsal tecrübe ve bilgiye sahip yol arkadaşlarından bazılarını görevler vermiştir. Bu atama işlemlerini, özellikle bu kabilelerin İslâma ilk girdikleri veya ilk itaat altına alındıkları dönemlerde yoğun olarak yapmıştır. Medine'ye gelen elçilik heyetlerinin birçoğunun dönüşleri esnasında, yanlarında görevliler gönderilmiştir. Kimi zaman bu talep kabilelerin kendilerinden gelmiş, kimi zamanda Rasûlullah bunlar için kendisi kişiler tayin etmiştir. Burada şu özellikle belirtilmelidir ki bireysel olarak gelen ve ihtidalarının ardından memleketlerine gönderilen her bir elçi aynı zamanda bir İslâm tebliğ görevlisidir. Yine bu kişilerin birçoğu başarılı olmuşlar ve belirli bir süre sonra kavminden Müslüman olanlar ile veya onları temsilen oluşturulan heyetler içerisinde Medine'ye tekrar dönmüşlerdir.¹⁷⁰⁰

Hz. Peygamber ile görüşmelerin ardından ilk ciddi anlamda görevlendirilme örnekleri, hicret öncesi Akabe Biatları'nda görülmektedir. Birinci Akabe Biatı'nda Hz. Peygamber ile görüşen Medine temsilcileri, Rasûlullah'tan kendilerine dini öğretecek, namazlarda imamlık yapacak birisini görevlendirmesini istemişlerdi. Rasûlullah'da onlara, Mus'ab b. Umeyr'i görevlendirmiş ve ona Kur'ân okumasını, İslâmiyet'i anlatmasını ve öğreticilik yapmasını emretmişti.¹⁷⁰¹ Hicretten sonraki dönemlerde de bu atama faaliyetlerinin yoğunlaştığına şahit olunur.

Heyetler içerisinde görevlendirmelere örnekler şu şekildedir; Huneyn'in fethinden sonra Tâif Seferi'nden önce Devs Heyeti temsilcisi Tufeyl b. Amr, Amr b. Humâme'nin Zülkeffeyn isimli putunu imha etmesi için görevlendirilmişti.¹⁷⁰² Devs Kabilesi'nden bir diğer

¹⁷⁰⁰ Örnekleri için bkz. Bireysel elçilikler bahsi.

¹⁷⁰¹ İbn Hişâm, II, 76; İbn Sa'd, I, 207; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 239; Ya'kûbî, II, 38; Taberî, II, 235; Beyhakî, *Delâil*, II, 437.

¹⁷⁰² Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 105; İbn Sa'd, IV, 273; İbn Seyyidünnâs, II, 200; Halebî, III, 215; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149.

elçi olan Sa'd b. Ebû Zübâb ed-Devsî'de, Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'e kavminin zekât mallarını almasını istemiş ve bu zekât işi ile ilgili olarak o görevlendirilmişti.¹⁷⁰³

Huneyn Savaşı'nda Hevâzinlilere komutanlık yapan ve Sakîf Kabilesi'ne mensup olan Mâlik b. Avf, savaştan sonra kaçıp Tâif'e sığınmış fakat Rasûlullah'ın kendisini affettiğini öğrenmesi üzerine geri dönerek Müslüman olmuştu. Hz. Peygamber, daha sonra Mâlik'i kendi kavmi, Hevâzinliler ve o sırada diğer bölge kabilelerden Müslüman olanlara vali tayin etmişti.¹⁷⁰⁴ Temîm Kabilesi Heyeti'nin dönüşünde de İslâm esaslarını ve Kur'ân okumayı öğretmesi ayrıca Temîmlilerin mallarının zekâtlarını toplaması için Abbâd b. Bîşr, Rasûlullah tarafından görevlendirilmiştir. Temîmlilerin yanında yirmi gün kadar kalan Abbâd b. Bîşr, buradan memnun olarak ayrılıp Hz. Peygamber'in yanına geri dönmüştür.¹⁷⁰⁵

Murâd Kabilesi'nden Ferve b. Müseyk el-Murâdî, Rasûlullah ile görüşmelerinin ardından kendi kavmi olan Murâd Kabilesi üzerine, ayrıca Mezhic'in bütün kabilelerine ve Zübeyd Kabilesi'ne vali olarak tayin edilmişti. Ferve, Rasûlullah'ın vefatına kadar burada görevine devam etmiştir.¹⁷⁰⁶ Yine Necrân Heyeti, Hz. Peygamber ile antlaşma imzalayıp yurtlarına dönecekleri zaman, kendi aralarında çıkacak mali konularda ki ihtilafları çözmeleri için hakem sıfatı ile birisinin kendileri ile beraber gönderilmesini istediler. Rasûlullah da bu istek üzerine Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı görevlendirdi ve ona ihtilafları daima hukuka uygun olarak çözmesi talimatını verdi.¹⁷⁰⁷ Tay Kabilesi'nden Adî b. Hatim et-Taî'de Medine'ye gelip Müslüman olmasının ardından, Tay Kabilesi'ne sadaka ve zekâtlarını toplamak üzere görevli olarak gönderildi.¹⁷⁰⁸

Heyet üyelerinden kendilerine verilen görevlerden memnun olmayıp bunu daha sonra ortaya koyan kişiler de mevcuttur. Örneğin; Zübeyd Kabilesi reislerinden Amr b. Ma'dikerib, temsilci olarak geldiği Medine'den ayrılırken kabilesinin reisliğine tekrar atandı. Fakat Amr, yukarıda değinildiği üzere, daha önce Müslüman olan ve Zübeyd Kabilesi'ni de içine alan

¹⁷⁰³ Yönetici olarak mı yoksa sadece zekât memuru olarak mı tayin edildiği hakkında kesin bir kayıt yoktur İbn Sa'd, V, 272; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 335; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 82.

¹⁷⁰⁴ İbn Hişâm, IV, 133; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 159, 188-189; İbn Sa'd, VI, 203-204; Taberî, III, 135; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 244-245; Küçükaşçı, "Mâlik b. Avf", *DİA*, XXVII, 504-505.

¹⁷⁰⁵ İbn Sa'd, II, 164, Yekeler, 71.

¹⁷⁰⁶ İbn Hişâm, IV, 228; İbn Sa'd, VI, 254; Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 116/a, Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 58-59.

¹⁷⁰⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 518.

¹⁷⁰⁸ İbn Hişâm, IV, 226; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 223-224; İbn Sad, I, 308, VI, 208; Beyhakî, *Delâil*, V, 342; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 408-411; İbn Seyyidünnâs, II, 237-238; Taberî, III, 149; İbn Kayyım, IV, 73-74; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 143; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 166-174, Şâmî, VI, 323-327; Nüveyrî, XVIII, 76-80; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 433-435; Köksal, VII, 238-241; Temel, 100-106; Grabus, 90-101.

bölgeye vali tayin edilen Ferve b. Müseyk'e bağlanıp kendisine yeni bir görev ihdas edilmedi. Rivâyete göre ikinci dereceden bir idareci olmak Amr'ın gücüne gittiği için bir süre sonra peygamberlik iddiasında bulunan Esved el-Ansî'ye katılmış, Yemen bölgesinde irtidat etmiş, bir süre sonra Hz. Ebû Bekir tarafından tekrar itaat altına alınmıştır.¹⁷⁰⁹

Heyet üyelerinden bazılarının görevlere kendilerinin talip olduğu görülmektedir. Sakîf Kabilesi temsilcilerinden Urve b. Mes'ud kavmini İslâm'a davet etmek için elçi olarak görevlendirilmeyi kendisi talep etmişti.¹⁷¹⁰ Ezd-i Umman temsilcileri Medine'deki görüşmelerin ardından kendilerine işlerini yürütecek birini görevlendirmelerini talep etmişlerdi. Asıl adı Müdrik b. Hût olan Mahrame el-Abdî, onları tanıdığını, zamanında kendisine bu kabilenin iyilikleri dokunduğunu söylemiş ve Uman Ezdlileri üzerine kendisinin görevlendirmesini istemişti. Hz. Peygamber de, Mahrame el-Kelbi'nin bu istediğini kabul etmiş ve onlarla birlikte Umman'a göndermiştir.¹⁷¹¹

Kendisine görev verilenlerin içinde en ilginç olanı ise Mâlik b. Mürâre'dir. Zira Mâlik, Himyer meliklerinin elçisi olarak gelmesine rağmen yine Hz. Peygamber tarafından tekrar elçi olarak görevlendirilmiştir.¹⁷¹² Mâlik'in elçi olarak geldikten sonra tekrar elçi olarak gönderilmesi onun bu konudaki kabiliyetini de göstermesi açısından da önemlidir.

Bunların sonucunda gönderilen bu görevlilerin genel karakterine bakıldığında; onların İslâm kurallarına vakıf, karakter olarak düzgün ve adaletli, aynı zamanda da o kabilelerin genel yapısını tanıyan, geçmişte o kabile ile irtibatta bulunan veya o kabileye mensup Müslüman kişilerdi. Diğer taraftan kavimlerini temsilen gelen bu kişiler veya gruplar, Hz. Peygamber'in kişiliğinden ve Müslümanların yapısından emin olmuş olmalı ki, kendiliklerinden aralarında ki hukuksuzlukları çözmede ve özellikle mali işlerde hüküm sahibi olacak kişiler talep etmişlerdir.

XIII. Hz. Peygamber'in Sancak Bağladığı Elçiler

Sancak, orduların temsil ettikleri devletin sembolü olarak kullandıkları bayrağa denir. Eskiden orduların önünde yere saplanıp dikilen bu sancağa “*bayrak*” veya “*âlem*” de denilirdi. Araplar bu manada “*liva*” ve “*rayet*” kelimelerini de kullanmaktadırlar.¹⁷¹³ Rasûlullah zamanında orduya mahsus farklı renklerde en az iki çeşit bayrak bulunmakta ve Hz.

¹⁷⁰⁹ Sezikli, “Amr b. Ma'dikerib”, DİA, III, 88.

¹⁷¹⁰ İbn Hişâm, IV, 182; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 193; İbn Sa'd, VIII, 53-54; Taberî, III, 140.

¹⁷¹¹ İbn Sa'd, I, 336.

¹⁷¹² İbn Sa'd, VI, 272-273.

¹⁷¹³ Kara Mehmet, “Peygamberimizin Sancak ve Bayrakları”, *Diyanet Dergisi*, XXV, Sayı: 4, 288.

Peygamber bir kimseyi başkan olarak tayin ederken ona bir bayrak teslim ederdi. Muhtemelen kabileye ait bir birliğin savaş sırasında merkezi hükümete katılması durumunda, bu bayrak onları diğer kabilelilerin askerlerinden ayırt edilmesini sağlardı. Barış zamanlarında ise bu bayrak kabile başkanının yanında çekili olarak bulunurdu.¹⁷¹⁴ Bu şekilde kendisine gelen elçilik heyetlerinden bazılarına da Rasûlullah sancak bağlamıştır. Bunlar şu şekildedir;

Benî Abs'dan dokuz kişi halinde Medine'ye gelen heyete Hz. Peygamber dua etmiş ve "Sizi ona tamamlayacak bir kişi daha bulun da, size bir sancak bağlayayım" buyurmuştur. Talha b. Ubeydullah aralarına katılınca da, onlara bir sancak bağlamış ve parolalarını da "Yâ Aşar, (Ey on)" olarak tayin etmişti.¹⁷¹⁵ Diğer bir rivâyete göre ise, Hz. Peygamber onları bir seriyye içinde Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını takip için göndermiş ve kendilerine bir sancak bağlamıştı. Dediler ki, "Ey Allah'ın elçisi! Biz dokuz kişiyiz, ganimet elde edersek nasıl taksim edeceğiz?" Rasûlullah da, "Ben onuncunuz olurum" buyurmuştu.¹⁷¹⁶

Uzre Kabilesi'nden gelen elçilik heyetin reisi Zemil b. Amr el-Uzrî'ye, Rasûlullah taşıyacağı yetki ve sorumlulukların göstergesi olarak bir sancak, ayrıca kabilesini yönetmesi ve İslâm'ı tebliğ etmesi için bir ferman vermişti¹⁷¹⁷. Zemil b. Amr, bu sancakla daha sonra Sıffîn savaşında Muâviye'nin yanında yer almıştır¹⁷¹⁸. Kelb Kabilesi'ne ait iki kişilik heyet içerisinde bulunan Hârise b. Katan ve Hamel b. Sa'dâne, Rasûlullah ile görüşmelerinin ardından Müslüman olmuş ve Hamâle b. Sa'dane'ye, Rasûlullah bir sancak bağlamıştı. Hamâle yıllar sonra Sıffîn Muharebesi'nde, Muaviye'nin yanında yer alıyorken bu sancak elindeydi.¹⁷¹⁹ Benî Rehâ Heyeti'nden Medine'ye gelip görüşmelerin ardından Müslüman olup Medine'ye hicret edenlerden birisi olan Amr b. Sübey'e de, bir sancak bağlanmıştı.¹⁷²⁰ Amr b. Sübey bu sancakla Sıffîn savaşında Muaviye'nin safında Hz. Ali'ye karşı savaşmıştır.¹⁷²¹

Nehalılar'dan Müslüman olduklarını bildirmek üzere Medine'ye gelen kafiledeki Ertât b. Şerâhil'e¹⁷²² de Rasûlullah bir sancak bağlamış ve onu kavminin sancaktarı yapmıştı. Ertât b. Şerâhil bu sancakla Mekke'nin fethine, aynı sancak ile Kadisiye Savaşı'na da katılarak

¹⁷¹⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 848.

¹⁷¹⁵ İbn Sa'd, I, 283-284.

¹⁷¹⁶ Tahliller için bkz. İlgili bölüm. Ayrıca İbn Sad, I, 283-284; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 203; İbn Kayyim, III, 1581; Şâmî, VI, 285; Nüveyrî, XVIII 17; Halebî, III, 278; Semhûdî, I, 153-154.

¹⁷¹⁷ İbn Sa'd, I, 318; İbn Abdi'l-Berr, II, 564; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 260; Şâmî, VI, 327-328; Nüveyrî, XVIII, 91-92; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 438.

¹⁷¹⁸ İbn Sa'd, I, 318; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 241-242.

¹⁷¹⁹ İbn Sa'd, I, 320; İbn Abdi'l-Berr, I, 309; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 452, 533.

¹⁷²⁰ İbn Sa'd, I, 330; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 503.

¹⁷²¹ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 114.

¹⁷²² İbn Sa'd, I, 320; İbn Abdi'l-Berr, I, 309; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 452, 533.

orada şehit düşmüştür.¹⁷²³ Cüheyne Heyeti içinde bulunan ve daha sonra Mekke'nin fethine katılan Abdullah b. Bedr'e, fetih gününde Cüheyne'nin sancaklarından birisi verilmiştir.¹⁷²⁴ Medine'de Hz. Peygamber ile yaptıkları görüşmelerin ardından Müslüman olan Becîle Kabilesi'nden Cerîr b. Abdullah'a da, Rasûlullah bir sancak bağlamış ve Zülhalesa'yı yıkmak üzere yanına bir takım askerler vererek görevlendirmiştir.¹⁷²⁵

İbn Hacer'de geçen rivâyete göre Sa'd b. Mâlik el-Ezdî, elçi olarak geldiği zaman Rasûlullah, onu kavminin başına geçirmiş ve üzerinde beyaz hilal nakşedilmiş siyah renk bir sancak bağlamıştı. Sa'd b. Mâlik bu sancak ile Mısır'ın fethinde bulunmuştur.¹⁷²⁶ Süleyym Kabilesi elçi heyeti ise, Hz. Peygamber'e geldiğinde "Ya Rasûlullah, bizi öncü kuvvetin içine al. Bizim sancağımızda kırmızı olsun ve şiarımız öncü olsun" dediler. Hz. Peygamberde bunu kabul etmiştir.¹⁷²⁷

İbn Sa'd heyetler ile ilgili bölümünde Müzeyne'nin sancağının Huzaîlerden birisine verildiğini belirtmekle yetinmiş¹⁷²⁸ daha sonra ki biyografiler bölümünde ise Bilâl b. Hâris'in biyografisini anlatırken bu kişinin sancaktarlardan birisi olduğundan bahsetmiştir.¹⁷²⁹ Diğer kaynaklarda ise Müzeynelilerin, Mekke'nin fethi günü Hâlid b. Velid'in birliği içinde üç tane sancak ile katıldıkları geçmektedir. Bu sancaktarların Numan b. Mukarrin el-Müzeni, Bilâl b. Hâris,¹⁷³⁰ Abdullah b. Amr b. Hilâl olduğu rivayet edilmiştir.¹⁷³¹

Netice itibari ile heyet halinde Hz. Peygamber ile görüşmek için Medine'ye gelen temsilcilerden bazılarının sancaklar bağlanarak bu kabilelerin merkez ile olan bağlantısı kuvvetlendirilmiş, barış ve savaş zamanlarında kabile ile iletişimi ve koordineyi sağlayacak kişiler atanmıştır. Bu kişilerin kabile üyelerinden seçilmesi de, kabilelerin atananları daha kolay benimsemesini sağlamıştır. Bunlardan bir kısmı Mekke'nin fethine ve daha sonra yapılan mücadelelere de bu sancaklar ile iştirak etmişlerdir.

¹⁷²³ İbn Sa'd, I, 331.

¹⁷²⁴ Vâkîdî, *Meğâzî*, III, 34.

¹⁷²⁵ İbn Sa'd, I, 332; Ahmed b. Hanbel, IV, 360-365; Şâmî, VI, 263-64; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 187-189; Köksal, VIII, 36-40; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 52-53.

¹⁷²⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 345. İslâm'da hilalin ilk kullanılması bu olay ile başladığı bildirilirse de bu doğru bir yaklaşım değildir. Bundan öncesinde de kullanım örnekleri mevcuttur. Bkz. Kettânî, II, 80.

¹⁷²⁷ İbn Sa'd, I, 294; Kettânî, II, 83-84.

¹⁷²⁸ İbn Sa'd, I, 280.

¹⁷²⁹ İbn Sa'd, V, 162.

¹⁷³⁰ İbn Sa'd, V, 163; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 240.

¹⁷³¹ Sancak teslim edilen bu kişi Muğaffil Ebû Abdullah b. el-Muğaffil ile Abdullah Zü'l-Bicadeyn'in kardeşleridir. İbn Sa'd, I, 280; Şâmî, VI, 354.

XIV. Hz. Peygamber ile Birlikte Savaşa Katılan Heyetler

Hz. Peygamber'e gelen elçilik heyetlerinin hepsinin Medine'ye gelmedikleri, bunlardan bir kısmının Rasûlullah'ın savaşta bulunduğu esnada geldikleri ve bu halde görüşmelerin gerçekleştiği daha önce verilmişti. Bu şekilde görüşmeler yapan heyetler arasında sadece İslâmlaşma ve biat ile kalmamışlar, o andan yapılan seferlere iştirak edenler de olmuştur. Bu şekilde hareket eden heyetler şu şekildedir;

Hayber Seferi esnasında gelen Devs Kabilesi Heyeti Hz. Peygamberden savaşa yanında iştirak etmeyi istemiş ve Rasûlullah'da kabul etmişti.¹⁷³² Süleyym Kabilesi Heyeti de Hz. Peygamber'e geldiğinde kendilerini öncü kuvvetin içine almasını istemişler, Rasûlullah da onların isteklerini kabul ederek orduda yer vermişti. Bu heyet üyeleri ayrıca Mekke'nin Fethi, Tâif ve Huneyn gazvelerinde de hazır bulunmuşlardır.¹⁷³³

Diğer yandan Mekke'nin fethi öncesinde heyet gönderip İslâmiyet'i kabul eden kabilelerin çoğunluğu Fetih seferi sırasında birliklerini göndererek Müslüman ordusunun içinde yer almışlardır.

XV. Savaşlara Katılmadıkları Halde Ganimetten Pay Alan Elçilik Heyetleri

Tevbe Suresi 60. ayetinde¹⁷³⁴ geçen "*müellefe''ü kulûbühüm*" ifadesinden anlamını alan ve "*gönülleri ısındırılan, yumuşatılan kimseler*" manasına gelen¹⁷³⁵ müellefe-i kulûb uygulaması,¹⁷³⁶ Rasûlullah'ın elçiler ile görüşmeleri esnasında da görülen bir uygulamadır. Şöyle ki; Rasûlullah, Hayber'i fethettiği sırada gelen Devs Kabilesi üyelerinin gelişine çok sevinmiş ve bu sevincini ganimetten pay ayırarak da göstermişti.¹⁷³⁷ Ayrıca kendilerini doğru, emin insanlar olarak nitelendirip iltifat etmişti. Bu heyet üyelerinin fiilen savaşa katılmamalarına rağmen ashâbın rızâsını da aldıktan sonra onlara Hayber ganimetinden hisse ayırmıştır.¹⁷³⁸ Bu esnada Medine'ye gelen Eş'ariler Heyeti, Hz. Peygamber ve ashâbının Hayber seferinde (7/628) olduklarını öğrenmiş¹⁷³⁹ ve beklemeden oraya hareket etmişlerdi.

¹⁷³² İbn Sa'd, IV, 273, I, 353; Hâkim, III, 259-260.

¹⁷³³ İbn Sa'd, I, 294

¹⁷³⁴ "Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihâd edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Tevbe, 9/60

¹⁷³⁵ Kallek, Cengiz, "Müellefe-i Kulûb", *DİA*, XXXI, 475.

¹⁷³⁶ Kendisine ganimet verilenler listesi için bkz. İbn Hişâm, IV, 135-136.

¹⁷³⁷ İbn Sa'd, I, 353, IV, 273; Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 291,340

¹⁷³⁸ İbn Sa'd, IV, 272; Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 291,340; Ahmed b. Hanbel, II, 345-346; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149; İbn Kayyım, III, 626.

¹⁷³⁹ İbn Sa'd, IV, 120; İbn Kayyım, IV, 171.

Hayber'e ulaştıklarında savaşın bitmiş fakat ganimetlerin henüz bölüştürülmemiş olduğunu gördüler. Rasûlullah, Devs Kabilesi elçileri ile birlikte bunlara da ganimetten pay ayırmak istemiş ve bunun için sahabeler ile istişare etmişti. Onların olumlu görüşünü aldıktan sonra onlara da ganimetten pay vermiştir. İbn Sa'd heyettekilerin burada Müslüman olduğunu ve biat ettiklerini belirtir.¹⁷⁴⁰

XVI. Heyetlerin Medine'de Kaldıkları Süreler

Elçilerin Medine de konaklama süreleri ile ilgili net bilgiler mevcut değildir. Rivâyetlerde genellikle "bir süre kaldıktan sonra" ibaresi kullanılmaktadırlar. Buradan heyetlerin belirlenmiş net bir süre ile kalmadıkları, durumlarına göre hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Kaynaklarda sadece Uzre heyetinin iki gün,¹⁷⁴¹ Belî Heyetinin üç gün¹⁷⁴² süre ile Abdilkays¹⁷⁴³ ve Belhâris Heyeti'nin ise on gün boyunca Medine'de kaldıkları bildirilmektedir.¹⁷⁴⁴

Her ne kadar heyetlerin kalış süreleri net olarak tespit edilemese de Nocrân Heyeti ile yapılan antlaşmanın bir maddesi dikkatimizi çekmektedir. Bu maddeye göre Müslüman elçilerden birisi Yemen'e uğradığında onlar bir aya kadar misafir edilecek ve onların özellikle beslenmesi sağlanacaktı. Bir aydan sonrasında ise sorumlu tutulmayacaklardı.¹⁷⁴⁵ Buna göre elçilik görüşmelerinde ve misafir edilmede, sürenin alt sınırı hakkında bir şey söylenemese de üst sınır bir ay olmalıdır.

XVII. Heyetler ile Görüşmeler Esnasında İnen Ayetler

Hız. Peygamber'in, elçiler ile olan görüşmeleri İslâm tarihî içinde önemli bir yer tutmaktadır. Medine'ye gelen elçilik heyetlerin miktarının çokluğu ve bu kişiler ile Rasûlullah'ın yakından ilgilenmesinden dolayı da İslâm hükümleri ile ilgili birçok bilgiler, bu görüşmelerin ayrıntılarından elde edilebilmektedir. Bu heyet üyelerinin geliş amaç ve üslupları üzerinde daha önce bilgiler verilmişti. Her konuda Rasûlü'nü destekleyen Allah,

¹⁷⁴⁰ İbn Sa'd, I, 33.

¹⁷⁴¹ İbn Sa'd, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; Şâmî, VI, 327-328; İbn Kayyım, IV, 201; Halebî, III, 273; Köksal, VII, 212-214.

¹⁷⁴² İbn Sa'd, I, 316-317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; Şâmî, VI, VI, 237; İbn Kayyım, IV, 201-205; Nüveyrî, XVIII, 90; Temel, 117-118.

¹⁷⁴³ İbn Sa'd, I, 301.

¹⁷⁴⁴ M. Fayda, M. G. Demombynes'e dayandırarak heyetlerin ortalama kalış sürelerinin on gün olduğunu belirtir. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 43.

¹⁷⁴⁵ İbn Sa'd, I, 341, Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 43-75; Hamidullah *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 94 vd.; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 30, dipnot: 26.

elçiler ile olan temaslar konusunda da onu desteklemiş ve görüşmeler esnasında birçok ayetler nâzil olmuştur. Bu konuda kaynaklarda geçtiği şekli ile inen ayetler şu şekildedir;

İbn İshâk, Mekke döneminde geldiğini bildirdiği ilk Habeş Hristiyan Heyeti ile ilgili olarak, Kur'ân'da Kasas suresi 52-55. ayetlerinin¹⁷⁴⁶ indirildiğini söyleyenlerin de bulunduğunu belirtir¹⁷⁴⁷. İbn İshâk, bir diğer rivâyette de Habeş Kralı Necâşî'nin, Hz. Peygamber'e sorular sorup cevaplar almak için on iki adam gönderdiğini rivayete etmektedir. Buna göre görüşmeler esnasında Rasûlullah, onlara Kur'ân okumuş, heyettekiler ise dinledikleri bu ayetler karşısında gözyaşlarına sahip olamamışlardı. Ayrıca İbn İshak, Maide suresi 82-83.¹⁷⁴⁸ ile Furkan Suresi 63.¹⁷⁴⁹ ayetlerinin onlar hakkında indirildiğini belirtir.¹⁷⁵⁰ Hicretten önce gelen Benî Dâr Heyeti ile ilgili olaraksa Âl-i İmrân suresi 68. ayetinin¹⁷⁵¹ de onlar hakkında nâzil olduğu söylenmektedir.¹⁷⁵²

Benî Esed üyelerinin İslâm'a girmek için zorlamaya tâbi tutulmadan, kendiliklerinden gelmeleri ile sanki Hz. Peygamber'e lütufta bulunmuş gibi konuşmalarından ve sözleri ile Rasûl-i Ekrem'i minnet altında bırakmak istemelerinden dolayı Hucûrât suresinin 14-17. ayetlerinin¹⁷⁵³ nâzil olduğu belirtilmektedir.¹⁷⁵⁴

¹⁷⁴⁶ “Bu Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz var ya, işte onlar ona da inanırlar. Kur'an kendilerine okunduğu zaman, “Ona inandık, şüphesiz o Rabbimizden gelen gerçektir. Şüphesiz biz ondan önce de Müslümandık” derler İşte onların, sabredip kötülüğü iyilikle savmaları ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcamaları karşılığında, mükâfatları kendilerine iki kez verilecektir. Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola erdirtir. O, doğru yola gelecekleri daha iyi bilir.” Kasas 28/52-55.

¹⁷⁴⁷ İbn İshâk, 284.

¹⁷⁴⁸ “İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile şirk koşanları bulacaksınız. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da ‘Biz Hristiyanlarız’ diyenleri bulacaksınız. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar. Rasûl’e indirilene duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki: ‘Rabbimiz! İman ettik, bizi (hakka) şahit olanlarla beraber yaz’.” Nisa 4/83

¹⁷⁴⁹ “Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) ‘Selam!’ derler (geçerler)” Âl-i İmran 3/68

¹⁷⁵⁰ İbn İshâk, 285.

¹⁷⁵¹ “İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber (Muhammed) ve (ona) iman edenlerdir. Allah müminlerin dostudur” Kasas 28/52-55.

¹⁷⁵² İbn Asâkir, III, 354-355; Kastallânî, I, 296; Zürkânî, III, 358-359. Bu rivâyetin sıhhatindeki arızalar üzerinde ilgili bölümlerde durulmuştur.

¹⁷⁵³ “Bedevîler “İnandık” dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama “Boyun eğdik” deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Müminler ancak Allah'a ve Rasûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır. De ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir. Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı Benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilirsiniz ki, sizi imana erdirdiği için, asıl Allah size lütufta bulunmuştur.” Hucûrât 49/14-17

Temîm Kabilesi'ne ait heyet esirlerini kurtarmak ve Rasûlullah ile görüşmek için geldiklerinde, Rasûlullah'ın geç kaldığını düşünüp sabırsızlık etmişler ve bedevîlere has kaba bir tavırla, "Ey Muhammed! Çabuk yanımıza çık!" diyerek Hz. Peygamberin hücresinin gerisinden bağışmışlardı. Bütün bunlardan Rasûlullah'ın rahatsız olması üzerine Hucûrât suresinin 2-5. ayetleri¹⁷⁵⁵ nâzil olmuş ve bu ayetler ile Temîm üyeleri açıkça kınanmıştı.¹⁷⁵⁶

Benî Âmir'den Âmir b. Tufeyl ile Erbed b. Rebi'a'nın Rasûlullah'a suikast plânı ile gelmeleri ve bu plânlarını uygulayamadan dönmelerinin ardından Ra'd, 8-11. ayetlerinin¹⁷⁵⁷ bu kişiler hakkında indirildiği ve burada geçen korunmuş kimse sözü ile kast edilenin Rasûlullah olduğu rivâyet edilmiştir.¹⁷⁵⁸ Havlân elçilerinin görüşmeleri esnasında da En'am suresi 136. ayetinin¹⁷⁵⁹ nâzil olduğu da rivâyetlerde geçmektedir.¹⁷⁶⁰

Necrân Heyeti üyeleri, Medine'de kaldıkları süreç içerisinde Hz. Peygamber ile İslâmiyet ve Hristiyanlık üzerine birçok tartışmalar yapmışlardı. Bu esnada Hz. İsa'nın dünyaya gelmesi, babasının durumu gibi konularda sorular sorup Rasûlullah'ı sıkıştırmak istemişlerdi. Bu sorulara Rasûlullah hemen cevap vermemiş, susmuş ve bu konuda ayetlerin inmesini beklemişti. Bir süre sonra gerek Hz. İsa'nın durumu ve gerekse Hristiyanlık dininin durumunu içeren Âl-i İmrân Suresi'nin başından itibaren seksenden fazla ayeti nâzil oldu. İbn Hişâm ikinci cildinde bu ayetlerin çoğunu açıklar. Özellikle 59. ayetinde Hz. İsa'nın babasız

¹⁷⁵⁴ İbn Sa'd, I, 280; Şâmî, VI, 225; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 287; İbn Seyyidünnâs, II, 250; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 200-201; Nüveyrî, XVIII, 20; Boleli, "Hadramî b. Âmir", *DİA*, XV, 65.

¹⁷⁵⁵ "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmanın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidebilir. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısarlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takvâ ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfaret ve büyük bir mükâfat vardır. (Rasûlüm!) Sana odaların arka tarafından bağırانların çoğu akli ermez kimselerdir. (Rasûlüm!) Sana odaların arka tarafından bağırانların çoğu akli ermez kimselerdir." Hucûrât 49/2-5.

¹⁷⁵⁶ İbn Hişâm, IV, 204; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 209-213; İbn Sa'd, I, 283; Beyhakî, *Delâil*, V, 314-315; İbn Kayyım, IV, 65; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 265.

¹⁷⁵⁷ "Allah, her dışının rahminde taşıdığını, rahimlerin düşürdüğünü ve alıkoyduğunu bilir. Onun katında her şey bir ölçüye göredir. O, görüleni de görülmeyeni de bilir; çok büyüktür, yücedir. Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (onun ilminde) eşittir. Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur." Râd 13/8-11

¹⁷⁵⁸ İbn Hişâm, IV, 215; İbn Sa'd, I, 298; Taberî, III, 166; Beyhakî, *Delâil*, V, 319-320; İbn Seyyidünnâs, II, 233; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 58; İbn Kayyım, III, 35; Zürcânî, IV, 12.

¹⁷⁵⁹ "Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan O'na bir pay ayırdılar ve akıllarınca, "Şu, Allah için, şu da bizim ortaklarımız (putlarımız) için" dediler. Ortakları için olan Allah'ın eklenmiyor. Allah için olan ise ortakların ekleniyor. Ne kötü hükmediyorlar!" En'am 6/136

¹⁷⁶⁰ İbn Seyyidünnâs, II, 253-254; İbn Kayyım, IV, 205-206; Halebî, III, 274-275; Zürcânî, IV, 59

olarak doğmasının Hz. Âdem'in anne ve babasız olarak yaratılmasından daha zor olmadığı örnek gösterilerek açıklanmaktadır.¹⁷⁶¹

XVIII. Elçilerin Yerel (Folklorik) Özellikleri

İlk insanlardan itibaren ortaya çıkan folklorik unsurlar, zaman içinde sürekli gelişim gösteren canlı bir bünye oluşturmıştır. Her millet kendi içinde oluşturduğu kültürel birikimini, diğer milletlere aktararak ortak bir miras meydana getirmişlerdir. Halkların ortak mirası olan bu gelişim içinde eriyip yok olmamak için milletler, kültürlerini korumaya büyük çaba sarf etmişlerdir/etmektedirler. Bu nedenle milletlerin sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi edinebilmek için o milletin folklorik özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Diğer yandan kişiler içinde bulundukları kültürün bir parçası olarak büyürler ve gittikleri yerlere de kültürlerini götürürler. Elçilik heyetleri de, Medine'ye gelirlerken kendi geleneklerinin veya dinlerinin icabına göre hazırlanıp gelmekteydiler. Rasûlullah, bunlardan olumlu bulduklarını tasdik ve teşvik etmiş kendisine gelen heyetlerde İslâm'ın ruhuna aykırı özellik taşıyanlarına müdahale etmiş ya da hal ve tavırları ile memnuniyetsizliğini göstermiştir. İslâm ile zıt olmayan durumlara ise sessiz kalmıştır. Bu bölümde gelen elçilik heyetlerinin kıyafetleri, binekleri ve şiiirleri üzerinde tespitlerde bulunularak dönemin analizi yapılacaktır.

A. Heyet Üyelerinin Kıyafetleri

Elçinin dış görünüşünün güzel olmasından maksat, beden ve elbise temizliğinin bir arada bulunması, giysilerinin renginin, biçiminin, insanların zevkine ve geleneğine uygun olmasıdır. Diplomatin fiziksel görünümünü tamamlayan unsur ise kıyafetidir ve elçi giydiği kıyafet ile karşısında bulunan kişiler üzerindeki etkisi artar. Hz. Peygamber de, elçileri karşılarken en güzel elbiselerini giyer; ashâbına da böyle yapmalarını söylerdi. Örneğin; Kinde Kabilesi'nden elçiler geldiğinde Rasûlullah'ın, Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in üzerinde Yemen işi giysiler vardı.¹⁷⁶²

Kaynaklar Arap kabilelerinin geliş esnasındaki kıyafetleri hakkında özel bir bilgi vermezler. Bu durum onların Arap geleneklerine uygun kıyafetler giydiklerini, özel bir uygulamaya gitmediklerini göstermektedir. Sadece kıyafetlerin temizliği ve düzgünlüğü

¹⁷⁶¹ İbn Hişâm, II, 233; İbn Sa'd, I, 341; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 74; Halebî, III, 236; Beyhakî, *Delâil*, V, 392; İbn Kayyım, IV, 177-178; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 422-425; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 518; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 27.

¹⁷⁶² Fetlavi, 110-111.

üzerinde durulur. Örneğin Kinde temsilcileri, Hz. Peygamber ile görüşmeye geldiklerinde saçlarını boyanıp iki yana taranmış, gözlerine sürme çekilmiş ve üzerlerine ipek sırma ile süsledikleri Yemen cübbelerini giymiş oldukları halde mescide girmişlerdi. Ayrıca yine üstlerinde yaldızlı atlas kıyafetler bulunuyordu.¹⁷⁶³

Necrân Heyeti, Medine'ye gelince sefer elbiselerini üzerlerinden çıkarmışlar¹⁷⁶⁴ ve yeni elbiselerini giymişlerdi. Mescide girdiklerinde üzerlerinde, Yemen'de "bürüdü" diye anılan ipekli elbiseler ve cübbeler,¹⁷⁶⁵ bunların üzerine örtülmüş ipek ridâlar¹⁷⁶⁶ vardı. Heyet üyeleri, parmaklarına altından yüzüklerini de takınmış olarak ve elbiselerinin eteklerini de yerde sürüyerek¹⁷⁶⁷ ikinci namazı vaktinde mescide girmişlerdi.¹⁷⁶⁸ Rasûlullah, bu durumdan hoşlanmadığını tavırları ile belli etmiş, onların selamlarına karşılık vermemiş,¹⁷⁶⁹ uzun müddet kendileriyle konuşmamıştı.¹⁷⁷⁰ Hz. Peygamber'in tepkisine şaşırان heyet üyeleri orada hazır bulunan Hz. Osman'ın uyarısı üzerine durumu anlamışlar ve ertesi gün ruhban kıyafetlerini giyerek tekrar mescide gelmişlerdi. Rasûlullah ile görüşmeleri de bundan sonra gerçekleşmişti.¹⁷⁷¹

Eyle hükümdarı Yuhanna b. Ru'be de görüşmek için geldiğinde üzerinde altından bir haç takmıştı ve saçlarının perçemi de bağlanmış bir durumda idi. Başka bir rivâyete göre de üzerinde atlastan parlak bir elbise vardı. Görüşmelerin ardında Hz. Peygamber, Yuhanna b. Ru'be'ye, Yemen işi bir hırka giydirmişti.¹⁷⁷² Hanîfe Heyeti içerisinde bulunan Yalancı Müseylime, mescitte ashâbın arasında oturduğu esnada üzerinde beyaz tülbent tarzı bir örtünün olduğu rivâyetlerde geçmektedir.¹⁷⁷³

¹⁷⁶³ Hz. Peygamber, onlar geldiklerinde doğrudan olarak bunu söylemediği, yüz ifadesinden de bunu anladıkları veya oradakilerin uyardıkları şeklinde rivâyetler de vardır. İbn Hişâm, IV, 232; İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 162.

¹⁷⁶⁴ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa'd, I, 340; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 54.

¹⁷⁶⁵ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa'd, I, 357.

¹⁷⁶⁶ İbn Hişâm, II, 224; Taberî, III, 162.

¹⁷⁶⁷ Beyhakî, *Delâil*, V, 386; İbn Kesîr, V, 54.

¹⁷⁶⁸ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa'd, I, 357; Taberî, III, 164; Kastallânî, I, 316.

¹⁷⁶⁹ Beyhakî, *Delâil*, V, 386; İbn Kesîr, V, 56.

¹⁷⁷⁰ İbn Sa'd, I, 357; Beyhakî, *Delâil*, V, 386; Köksal, VIII, 95-98; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 27.

¹⁷⁷¹ İbn Hişâm, II, 224; İbn Sa'd, I, 340; Beyhakî, *Delâil*, V, 386; İbn Kesîr, V, 54.

¹⁷⁷² Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 270; İbn Sa'd, I, 277; Ahmed b. Hanbel, V, 424-425. Bu hırka daha sonra Ebû'l-Abbas Abdullah b. Muhammed tarafından 300 dinara satın alındığı bildirilir. Beyhakî, *Delâil*, V, 248, İbn Asâkir, I, 116; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 17; Köksal, VII, 323-324.

¹⁷⁷³ İbn Hişâm, IV, 223; İbn Sa'd, I, 303; Taberî, III, 162; Beyhakî, V, 331; İbn Seyyidünnâs, II, 235 -236; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 142-147; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 402-407; İbn Kayyım, IV, 162, Şâmî, VI, 276-277.

Görüldüğü üzere özellikle Hristiyan temsilciler, Medine'ye geldiklerinde şatafatlı elbiseler giyinmişlerdi. Fakat Rasûlullah, bu duruma söz veya hareketleri ile müdahalede bulunarak bir din adamına yakışan kıyafet ile bunları tebdil ettirmiştir.

B. Heyettekilerin Binekleri

Arabistan Yarımadası'nın genelinde sıcak-kurak bir iklimin hâkim olması, bu şartlara en iyi uyum sağlayan ve uzak mesafeler arasındaki taşımacılığa uygun yapısıyla deve, çöllerde yaşayan göçebeler için hayatî bir öneme sahiptir. Bundan dolayı özellikle Araplar arasında büyük bir değer taşımakta olan deveye Araplar, “sefînetü's-sahrâ” (çöl gemisi) demektedirler.¹⁷⁷⁴ Heyet üyeleri de genel olarak ulaşım aracı olarak develeri kullanmışlardı. Örneğin Dimâm b. Sa'lebe, Rasûlullah mescitte ashâbı ile oturduğu bir sırada devesi ile gelmiş ve devesini mescidin kapısına bağlamıştı.¹⁷⁷⁵ Ondan fazla kişiden oluşan Benî Fezâre Heyeti'nin de zayıf develer üzerinde İslâm'ı daha önceden kabul etmiş olarak geldiği rivayet edilmektedir.¹⁷⁷⁶ Havlân elçileri, Hz. Peygamber ile konuşmaları esnasında develer üzerinde yola koyulup Medine'ye geldiklerini söylemişlerdi.¹⁷⁷⁷ Murâd Kabilesi'nden Ferve b. Müseyk'e, Medine'den ayrılırken asil bir deve hediye edilmişti¹⁷⁷⁸. Hemdân Kabilesi Heyeti genç ve iyi cins Mehriyye ve Erhabiyye denilen develerinin üzerindeki hevdeçlerine oturarak gelmişlerdi.¹⁷⁷⁹ Sadif Heyeti, 10/632 yılında on kişiden fazla bir grup halinde uzun bacaklı genç develere binmiş olarak Medine'ye geldikleri vurgulanır¹⁷⁸⁰. Hadramevt bölgesinden gelen Vâil b. Hucr'u, Muaviye konaklayacağı yere götürürken, Vâil deve üzerinde Muaviye ise yalın ayak yürüyordu.¹⁷⁸¹ Hudeybiye görüşmelerinde Hz. Peygamber ile görüşmeye gelen

¹⁷⁷⁴ Bozkurt, Nebi, “Deve”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 222

¹⁷⁷⁵ İbn Sa'd, I, 286, V, 195-196; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gabe*, III, 42-43; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 161-165; Şâmî, VI, 298-300; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 400-402; İbn Kayyım, IV, 193-194; Nüveyrî, XVIII 20-22.

¹⁷⁷⁶ İbn Sa'd, I, 284-285; İbnü'l-Cevzî, II, 749; İbn Seyyidünnâs, II, 249; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 88; İbn Kayyım, IV, 198-199.

¹⁷⁷⁷ İbn Sa'd, I, 311; Taberî, III, 163; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 298; İbn Seyyidünnâs, II, 253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 93; Halebî, III, 274; Zürkânî, IV, 58.

¹⁷⁷⁸ İbn Hişâm, IV, 229; İbn Sa'd, I, 314; VI, 254-255, VIII, 72-73; Taberî, III, 161; Beyhakî, *Delâil*, V, 168-169; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 296-297, IV, 361; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 71, 176-78; İbn Seyyidünnâs, II, 240; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 58-60.

¹⁷⁷⁹ İbn Hişâm, IV, 244; İbn Abdi'l-Berr, III, 1360; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 51; İbn Seyyidünnâs, II, 245; İbn Kayyım, IV, 173.

¹⁷⁸⁰ İbn Sa'd, I, 315; Taberî, III, 163; İbnü'l-Esîr, II, 298; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 213; Şâmî, VI, 297; İbn Haldûn, *Tarih*, II, k. 2, 57; Nüveyrî, XVIII 89; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 123; Temel, 182.

¹⁷⁸¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 655.

elçilerden Urve b. Mes'ud'un devesini çöktürüp sonra Rasûlullah'ın huzuruna çıktığı,¹⁷⁸² yine aynı görüşmelerde Ebû Süfyan'ın da eli boş bir şekilde devesine binerek geri döndüğü rivayet edilmektedir.¹⁷⁸³

Birçok kabile heyetinin Hz. Peygamber ile görüşmeleri sırasında develerinin başında gözcülerini bıraktıklarını aktaran rivâyetler de vardır. Ayrıca Sakîf Heyeti içinde bulunan ve olayı anlatan Abdurrahman b. Âkil, Medine'ye geldiklerinde mescidin kapısı önünde develerini indirdiklerini söyler.¹⁷⁸⁴ Yine Sakîf Heyeti üyeleri Medine'den dönerlerken halka iyi haberler ile dönmediklerini göstermek için develerini birbirlerine yaklaştırmışlar ve elbiseleri ile de başlarını örtmüş olarak Ta'if'e girmişlerdi.¹⁷⁸⁵

Devenin yanı sıra Arabistan'da at ve katırlarda ulaşım vasıtası olarak tercih edilmiş olup heyetlerden bunları kullanarak Medine'ye gelenler de olmuştu. Örneğin Benî Rebi'a'lı Ebû'l-Hâris b. Alkâme ve kardeşi Kürz b. Alkâme bir katıra binmiş olarak gelmişlerdi.¹⁷⁸⁶ Bunun yanı sıra elçilerin sunduğu hediyeler bölümünde de değinildiği üzere yanlarında bazı heyetler, hediye olarak at ve katır getirmişlerdi. Farklı bir örnek olaraksa Tay Kabilesi'nin ileri gelenlerinden Hatim et-Ta'î'nin kızı Saffâne bt. Tay, esir olarak Medine'ye getirildiğinde Rasûlullah kendisini serbest bırakmış yanına elbise, yiyecek, harçlık ve at vererek ihtiyaçlarını görüp memleketine göndermişti.¹⁷⁸⁷

C. Heyet Üyelerinin Görüşmeler Esnasında Oturma Şekilleri

Gündelik yaşamda veya diplomatik temsilciliklerde asıl olan kişinin veya temsilcinin kendisine ayrılan yere oturmasıdır. Eğer kendisine özel bir yer ayrılmamışsa veya geleceğinden habersizse, uygun düşen bir yeri seçerek oturur. Oturma şekli ve yeri ev sahibi toplumun geleneğine uygun olarak belirlenir.¹⁷⁸⁸

¹⁷⁸² İbn Hişâm, III, 327; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 246.

¹⁷⁸³ İbn Hişâm, IV, 38; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 26-30; İbn Sa'd, II, 137; Taberî, III, 112; Beyhakî, *Delâil*, V, 8; İbn Hazm, 225; İbn Seyyidünnâs, II, 166; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 438; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 280; İbn Kayyım, II, 179.

¹⁷⁸⁴ İbn Sa'd, VIII, 146.

¹⁷⁸⁵ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 203.

¹⁷⁸⁶ Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 27.

¹⁷⁸⁷ İbn Hişâm, IV, 226; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 223-224; İbn Sad, I, 308, VI, 208; Beyhakî, V, 342; İbn Seyyidünnâs, II, 237-238; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 64; İbn Kayyım, IV, 73-74; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 143; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 166-174; Şâmî, VI, 323-327; Nüveyrî, XVIII, 76-80; Köksal, VI, 238-241; Yardım, "Adî b. Hâtim et-Taî", *DİA*, I, 388.

¹⁷⁸⁸ Fetlavi, 162.

Hiz. Peygamber devrinde, genel olarak yere serilen örtü üzerine oturulurdu. Örneğin Abdilmuttalib'in meclis içerisindeki konumuna uygun olarak Kâbe'nin Hicr denilen yerinde serilmiş bir minderi vardı ve bu mindere ondan başkası oturamazdı. Harb b. Ümeyye ve daha alt seviyedeki Kureyş ileri gelenleri onun çevresinde mindersiz otururlardı.¹⁷⁸⁹ Sadece çocukluk dönemlerinde Rasûlullah gelir ve o mindere otururdu. Bu gelenek hâlâ Arap kabilelerinde; özellikle Yemen, Suudi Arabistan ve Irak'ta geçerlidir. Kişiler halka şeklinde, daire veya yarım daire olarak ya da bağdaş kurarak ayrılan yerin durumuna göre otururlar.¹⁷⁹⁰

Rasûlullah'ın meclisi herkesin rahatça girip oturabileceği bir meclisti ve Hiz. Peygamber'de o anki duruma göre bir yerde otururdu. Bazen mescidin bir köşesinde, bazen de ortasında oturup insanlar ile görüşürdü. Elçilik heyetleri de geldikleri zaman direk gidip yanına oturabilir ve kendisi ile konuşup sorular sorabilirlerdi. Bu konuda Dımâm b. Sa'lebe'nin Hiz. Peygamber ile olan konuşması güzel bir örnektir. Dımâm mescide girmiş ve onun yanına vararak çekinmeden konuşmaya başlamıştı.¹⁷⁹¹ Belî heyetinin Mescide girişinin ardından başkanı olan Ebû Zübeyb (Tıbbâ), teklifsiz ilerleyip Rasûlullah'ın huzurunda oturmuştu.¹⁷⁹² Âmir b. Sa'saa Kabilesi'nden Alkâme b. Üsâl geldiğinde de Rasûlullah'ın yanında Hiz. Ömer oturuyordu. Hiz. Peygamber, Ömer'e, "Alkâme için yer aç" buyurmuş ve yanına oturtmuştu.¹⁷⁹³

Rasûlullah, bazı misafirlerine hürmeten kendi oturduğu minderi serip oturtup kendisinin de yere oturduğu olmuştur. Örneğin; Adî b. Hâtîm ile mescitte görüşmelerinin ardından Rasûlullah, onu evine götürmüş ve evinde Adî b. Hatim'e kendi minderini verip oturması için ısrar etmiş, kendisi de toprak zemine oturmuştu.¹⁷⁹⁴ Cerîr b. Abdullah ile görüşmeleri

¹⁷⁸⁹ Ebû Nuaym, I, 164; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 54.

¹⁷⁹⁰ Fetlavi, 163.

¹⁷⁹¹ İbn Hişâm, IV, 573-574; Ahmed b. Hanbel, I, 264-265; III, 168; Dârimî, "Salât" 1; Buhârî, "İlim" 6; Müslim, "İmân" 10; İbn Mâce, "İkame" 194; Ebû Dâvûd, "Salât" 23; Tirmizî, "Zekât" 2; Nesâî, "Sıyâm" 1; İbn Sa'd, I, 286, V, 195-196; İbn Abdi'l-Berr, II, 214-217; Beyhakî, V, 230, İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 42-43; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 161-165; Şâmî, VI, 298-300; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 400-402; İbn Kayyım, IV, 193-194; Nüveyrî, XVIII 20-22; Temel, 61-63; Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", *DİA*, IX, 273.

¹⁷⁹² İbn Sa'd, I, 316-317.

¹⁷⁹³ İbn Sa'd, I, 298.

¹⁷⁹⁴ İbn Hişâm, IV, 226; İbn Sad, I, 308, VI, 208; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 223-224; Beyhakî, *Delâil*, V, 342; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 408-411; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 143; İbn Seyyidünnâs, II, 237-238; Taberî, III, 149; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 166-174; İbn Kayyım, IV, 73-74 Şâmî, VI, 323-327; Nüveyrî, XVIII, 76-80; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 433-435, Köksal, VII, 238-241.

esnasında da Hz. Peygamber, Cerîr'in altına oturması için kendi abasını sermiş, ona iltifat etmiş, yüzünü göğsünü mesh ederek uzunca bir mühlet sohbet etmişti.¹⁷⁹⁵

Rasûlullah'ın görüşmeler esnasında oturma şekli ise genel ahlakından farklı değildi. Bazen bağdaş kurarak, bazen de dizleri üzere çökük bir vaziyette otururdu. Hudeybiye görüşmeleri esnasında gelen Elçi Süheyl b. Amr ile konuşurken Hz. Peygamber bağdaş kurmuş vaziyette oturuyor, Abbâd b. Bişr ve Seleme b. Eslem b. Hureşş'de ellerinde yalın kılıç Rasûlullah'ın başında bekliyorlardı. Hz. Ali'de ön kısmında oturuyor, elçi Süheyl b. Amr ise iki dizinin üstüne çökmüş vaziyette bulunuyordu.¹⁷⁹⁶ Bekr b. Vâil üyeleri ile görüşüyorken ise Rasûlullah'ın ayakları üzerinde çökük bir vaziyette oturmuş olduğunu kaydedilir.¹⁷⁹⁷ Ayrıca bazı görüşmeleri esnasında üzerine oturduğu ayakları demirden (veya siyaha boyanmış) bir iskemle de bulunurdu.¹⁷⁹⁸

XIX. Heyetlere Dönüşleri Esnasında Verilen Hediyeler

İlk diplomasi örneklerinin ortaya çıktığı günlerden itibaren elçilik kurumu da oluşmaya başlamış ve bu gelen elçiler iyi niyetlerini göstermek için beraberlerinde hediyeler getirmişler aynı şekilde dönüşlerinde de kendilerine hediyeler verilmiştir. Cahiliye Dönemi Arap toplumunda bu gelenek yaygın olarak uygulanmıştır. Rasûlullah'da bu diplomasi kuralını uygulayarak kendisi heyetlerin hediyelerini genel anlamda kabul etmiş, dönüşlerinde de mutlaka hediyeler vermiştir.

Rasûlullah'ın vefatı sırasında tavsiye ettiği üç şeyden birisi de “Benim kendilerine hediye verdiğim şekilde siz de elçilik heyetine hediye verin” şeklindedir.¹⁷⁹⁹ Hz. Peygamber'in hediyeleşmeye verdiği önemi göstermesi açısından bir diğer örnek ise; Kayser Herakleios'un elçisi ile görüşmeler bittikten sonra, kendisinin elçi olması hasebiyle hediye vermeyi arzuladığı fakat sefer esnasında olduğu için yanlarında verilecek bir şeylerinin olmadığını söylemişti. Bu esnada durumu duyan Osman b. Affan, yükünün içinde bulunan sarı bir elbiseyi getirip elçiye hediye ederek Rasûlullah'ın arzusunu yerine getirmişti.¹⁸⁰⁰

¹⁷⁹⁵ İbn Sa'd, I, 332; Beyhakî, *Delâil*, V, 347; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 78; Ahmed b. Hanbel, IV, 357-358; Şâmî, VI, 263-64; Köksal, VIII, 36-40.

¹⁷⁹⁶ Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 258.

¹⁷⁹⁷ İbn Sa'd, I, 303-307; IX, 56, X, 334; Şâmî, VI, 293-294.

¹⁷⁹⁸ Kettânî, I, 181-182.

¹⁷⁹⁹ Kettânî, II, 208.

¹⁸⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, III, 442, IV, 74-75; Ebû Ubeyd, 345; Köksal, VII, 328-333; Sönmez, *Rasûlullah'ın İslâm'a Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, 103.

Elçilere verilen hediyelerin miktarı, zamana ve mekâna göre değiştiği gibi kişilerin sosyal statülerine göre de değişebilmekte idi. Ayrıca o anki ekonomik veya sosyal duruma göre de miktarları azalmakta veya artmaktaydı. Bunun yanı sıra, aynı kafiye olmalarına rağmen temsilcilere farklı miktarlarda hediyeler verilmesine de sık rastlanılmaktadır. Bunun sebebi de insanlar arasında ayırım yapılmasından değil, kavimleri içerisinde ki bu hatırlı insanlara verilen değer farkında olunduğunun ve o kişilerin kendi kavimlerindeki saygınlığının korunmak istendiğinin muhataplara aktarılacak istenmesi olsa gerektir. Ayrıca gelen heyet üyeleri içerisinde hediye verilmedik kimse bırakılmamaya özen gösterilmiştir. Öyle ki aşağıda örneklerine rastlanılacağı üzere, heyettekilerin hepsine hediye verilmesini emrettiğinde çocukları, sıradan insanları ve köleleri önemsiz görüp hediye verilmesine gerek yok diyerek heyet üyeleri kendileri itiraz etmişler fakat heyet üyelerinin hepsinin değerli olduğunu söyleyerek bunlara da mutlaka hediye verilmesini emretmiştir.

Kaynaklarda bildirildiğine göre, elçilere verilen hediyeler genellikle ukiyye denilen gümüş paralardır. Bu paraların haricinde o günkü ellerinde bulunan malzemeye göre değişik hediyeler de heyetlere sunulabiliyordu. Yukarıda da belirtildiği üzere bu hediyelerin miktarı heyetten heyete değişebildiği gibi aynı heyet içinde şahıstan şahısa da farklılaşabiliyor ve gümüş para şeklinde verilen bu bahşişler beş ukiyye ile on üç buçuk ukiyye arasında değişebiliyordu

Heyetlere verilen hediyelere örnekler şu şekildedir; Mürre Heyeti üyelerine on ukiyye, heyet lideri Hâris b. Avf'a ise on iki ukiyye gümüş para verildi.¹⁸⁰¹ Benî Bekkâ'dan gelen heyet içindeki Bişr b. Muaviye'ye birkaç tane de keçi hediye edildi.¹⁸⁰² Abdilkays Heyeti dönmek için izin istediklerinde Rasûlullah'ın emriyle heyet üyelerine hediyeler verildi. Bunlardan Abdullah el-Eşec'e diğerlerinden daha fazla verildi. İbn Sa'd, Eşec'e, on üç ukiyye ve yirmi dirhem verildiğini belirtmiştir.¹⁸⁰³ Tay heyeti, dönmek için yola çıkmadan her birisine beş ukiyye, Zeydû'l-Hayr'a ise on iki buçuk ukiyye hediye verildi.¹⁸⁰⁴ Murâd Kabilesi'nden elçisi Ferve b. Müseyk, Medine'den ayrılırken on iki ukiyye gümüş, asil bir

¹⁸⁰¹ İbn Sa'd, I, 285; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 410; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 204; Şâmî, VI, 351,352; İbn Kayyım, IV, 205; Köksal, VII, 417-419.

¹⁸⁰² Kaynaklarda keçilerin sayıları ve mahiyetleri ile ilgili olarak değişik ifadeler yer verilmektedir. İbn Sa'd, I, 291; İbn Abdi'l-Berr, III, 1413; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 225, II, 171; Nüveyrî, XVIII, 48.

¹⁸⁰³ İbn Sa'd, I, 301-302; Şâmî, VI, 256-260, 313-322,

¹⁸⁰⁴ İbn Hişâm, IV, 224; İbn Sa'd, I, 308-310; Taberî, III, 166, 864; Köksal, VII, 473-476; Temel, 100-106.

deve ile Umân tarzı kumaştan yapılmış “*hulle*” denilen bir elbise hediye edilmişti.¹⁸⁰⁵ Rasûlullah, Ferve b. Amr’ın elçisine de on iki buçuk ukiyye gümüş bahşiş verilmesini de Bilal-i Habeşî’ye emir buyurmuştu.¹⁸⁰⁶ Mehre Kabilesi’nin kollarından Şihr Kabilesi’ne üye Züheyr b. Fırdım’a, çok uzak yoldan geldiği için yakınlık göstermiş, ikramlarda bulunmuş ve dönüşü için hazırlandığında yiyecek ile binit vermişti.¹⁸⁰⁷ Uzrelilere ait heyet ülkelerine dönerlerken Rasûlullah kendilerine hediyeler takdim etmişti. Ayrıca onlardan her birisine de bir hırka giydirilmişti.¹⁸⁰⁸

Sunulan bu hediyelerin basit olmadıkları ve günün şartlarına göre hatırı sayılı hediyeler olduğu rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Örneğin Sa’lebe temsilcileri vedalaşmak için geldiklerinde Hz. Peygamber, Bilal’i Habeşî’ye, “Heyetlere verdiğin gibi bunlara da hediye ver” dedi ve Bilâl Habeşî’de içinde gümüş para bulunan ahşaptan oyma bir kap getirip her birisine beş ukiyye verdi. İbn Sa’d’da geçtiğine göre olayı anlatan râvi “yanlarında o anda hiç para olmadığını ve Rasûlullah’ın vermiş olduğu bu para ile memleketlerine döndüklerini” söyler.¹⁸⁰⁹ Yine Selâmân Heyeti’ne hediyeler veriliyorken Bilâli Habeşî’nin özür diler mahiyette yanlarında fazla bir şey olmadığını söylemesi üzerine onlarında aynı nezaketle, “Bu ne kadar çok ve güzel mal” diyerek karşılık vermeleri verilen hediyelerin çokluğunu göstermesi açısından önemlidir.¹⁸¹⁰

Malum olunduğu üzere Rasûlullah, genelde insana özelde ise temsilcilere büyük önem verir ve aralarında ayırım yapmazdı. Bunu yaparken de erişkin veya çocuk olmasına göre bu tavrını değiştirmez, sadece toplum içindeki konumlarını korumak adına farklı uygulamalar da bulunurdu. Örneğin; esirlerini kurtarmak için gelen Temîm Heyeti üyelerinin Müslüman olmalarının ardından, onlara esirlerini geri vermiş, üstelik diğer heyetlere verildiği gibi bunların da her birine on iki buçuk ukiyye gümüş hediye verilmesini emretmişti.¹⁸¹¹ Yine aynı heyet üyelerine ayrılırken “Hediye verilmedik kimse kaldı mı?” diye sormuş, yüklerinin başında bir çocuğu bıraktıklarını söylemeleri üzerine ona da mutlaka hediyesinin verilmesini

¹⁸⁰⁵ İbn Hişâm, IV, 229; İbn Sa’d, I, 314, VI, 254-255, VIII, 72-73; Taberî, III, 161; Beyhakî, *Delâil*, V, 168-169; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fî t-Târih*, II, 296-297, IV, 361; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye Nihâye*, V, 176-178; İbn Seyyidünnâs, II, 240; Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 58-60.

¹⁸⁰⁶ İbnü’l-Cevzî, II, 741; Kastallânî, I, 300; Diyarbekrî, II, 147; Köksal, V, 359-361.

¹⁸⁰⁷ İbn Sa’d, I, 339; Şâmî, VI, 355; Hamidullah, *Vesâiku’s-Siyâsiyye*, no: 178

¹⁸⁰⁸ İbn Sa’d, I, 317; İbn Seyyidünnâs, II, 252; Şâmî, VI, 327-328; İbn Kayyım, IV, 201; Halebî, III, 273; Köksal, VII, 212-214.

¹⁸⁰⁹ İbn Sa’d, I, 286; Şâmî, VI, 249.

¹⁸¹⁰ İbn Sa’d, I, 318-319; İbn Seyyidünnâs, II, 257; İbn Kayyım, IV, 211-212; Zürcânî, IV, 61-62; Nüveyrî, XVIII, 92; Halebî, III, 278; Şâmî, VI, 290-291; Köksal, VIII, 52-54.

¹⁸¹¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 214.

emretmiştir. Heyet üyelerinden Kays b. Asım, onun bir çocuk¹⁸¹² olduğunu ve kavmi içinde bir itibarının bulunmadığı yönünde uyarısına da¹⁸¹³ “O temsilci olarak gelmiştir, hediye almaya müstahaktır” buyurmuş ve çocuğa da hediye olarak beş ukiyye gümüş verilmesini emretmiştir.¹⁸¹⁴

Elçilere verilen bu bahşişlerin açıklamasını Vâkıdî, Benî Neccar’lı bir kadından rivâyetle özellikle yapmış ve bazı ölçü ve para birimleri hakkında da bilgi vermiştir. Buna göre “Elçilere on iki ukiyye ve bir neş verildi, çocuğa ise beş ukiyye verildi” demiştir. *Neş*’in “Yarım ukiyye”, *ukiyye*’nin ise “Kırk dirhem” olduğu şeklinde açıklama yapmıştır.¹⁸¹⁵ Buna göre Temîm heyetindeki elçilere 500 dirhem değerinde, çocuğa ise 200 dirhem değerinde hediye verilmiştir.

Kaynaklar yukarıda verilen hediye miktarlarını zikrederlerken, diğer birçok kabile temsilcisine hediye verildiğini bildirmekle yetinmiş, bunların mahiyeti ve miktarları hakkında bilgi sunmamışlardır. Bu şekilde kendilerine verilen fakat hediyeler hakkında bilgi verilmeyen heyetler; Tağlib Kabilesi Heyeti içindekilerden sadece Müslüman olanlara, Benî Zübeyd temsilcilerine, Belîy ve Gassân Heyeti üyelerine, Sa’d-ı Hüzeym elçilerine, Behrâlîlar’a, Gâmid Heyeti üyelerine, Ahmesîler ve Becîle Kabilesi üyelerine ve Mehre temsilcileridir.

Rasûlullah’ın heyetlere hediyeler verdiğini gören sahabelerden bazıları da misafirlerine hediyeler sunmuştur. Örneğin, Kilâb Kabilesi üyelerinin Medine’ye geldiğini öğrenen Kâ’b Mâlik yanlarına gelmiş ve onlarla ilgilenmiş, ikramlarda bulunmuştu. Ayrıca içlerinde daha öncesine dayanan bir dostluğunun bulunduğu Cebbar b. Selma’ya hediyeler vermiştir.¹⁸¹⁶ Sa’d b. Ubâde’de, Suda’ heyetinin gelişinin ardından Rasûlullah ile görüşerek onları misafir etmek için izin almış, önce onlar ile dostluk kurmuş, üzerlerine yeni elbiseler giydirmiş ve evinde misafir etmiştir.¹⁸¹⁷

Rasûlullah, elçilik heyetleri Medine’den ayrılırken yolda yemeleri için azık hazırlamayı da ihmal etmemiştir. Örneğin Müzeyne Heyeti’nin ayrılacağı esnada, Hz. Ömer’e evinde bulunan hurmalardan bu kişilere ikram etmesini ve ayrıca azık hazırlamasını

¹⁸¹² Bu çocuğun Amr b. Ehtem olduğu söylenir. İbn Hişâm IV, 294; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 214; İbn Sa’d, I, 283.

¹⁸¹³ İbn Hişâm, Amr b. el-Ehtem için ayrı bir başlık açar ve bu sözünden dolayı Kays’ı hicveden küfürî bir şiir nakleder. İbn Hişâm, IV, 294.

¹⁸¹⁴ İbn Sa’d, I, 282; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 127-136.

¹⁸¹⁵ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 214; İbn Sa’d, I, 282.

¹⁸¹⁶ İbn Sa’d, I, 287; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, V, 89, 205; Şâmî, VI, 342.

¹⁸¹⁷ İbn Seyyidünnâs, II, 255; İbn Kayyım, IV, 207-211.

emretmişti. Hz. Ömer’de onlara bu hurmalardan hem ikram etmiş hem de yanlarına yolluk olarak vermiştir.¹⁸¹⁸

Hediyeler verilmesi ile ilgili diğerlerinden farklı bir rivâyet ise dikkatimizi çekmektedir. Buna göre Rasûlullah, Tüçib Heyeti üyelerine hediyeler verilmesini Bilâl’i Habeşî’ye emretmiş ve onlara hediyeleri dağıtıldıktan sonra “Sizden hediyesi verilmeyen kimse kaldı mı?” diye sormuştu. Onların bineklerinin başında genç yaşta birisini bıraktıklarını söylemeleri üzerine, Rasûlullah o gencinde yanına getirilmesini emretmişti.¹⁸¹⁹ Bahsedilen bu genç gelip kendisini tanıtmış ve Rasûlullah’dan ihtiyacını gidermesini istemişti. Rasûlullah’ın ihtiyacının ne olduğunu sorması üzerine genç diğerlerinden farklı olarak geldiğini, dünyalık bir şey istemediğini, kendisini bağışlaması ve gönül zenginliği vermesi için Allah’a dua etmesini istemişti. Hz. Peygamber’de ona dua etmiş ve yanındakilere diğerlerine verilen hediyein aynısından bu gence de verilmesini emretmişti.¹⁸²⁰

XX. Heyet Gönderen Kabilelerin İslâm’ın Yayılışına Katkıları

Rasûlullah’ın sağlığında heyet gönderen ve Müslüman olan bu kavimler muhakkak ki İslâm’ın tebliğ edilmesinde gönüllü ve görevli elçiler olarak çalışmışlar, yapılan birçok seferlere katılmışlardır. Bunlar Rasûlullah’ın sağlığında yapılan başta Mekke’nin fethi olmak üzere gazve ve seriyyelere iştirak etmişlerdir. Yine bu kabilelere mensup kişilerden bir kısmı Hz. Peygamber’in rahatsızlandığı dönemde ve vefatının ardından başlayan Ridde hareketlerine katılmamışlar ve irtidat eden bu kabilelere karşı mücadelede yer almışlardır. Yapılan mücadeleler sonucunda tekrar itaat altına alınan mürted kavimler de İslâm ordusuna dâhil olarak önce kendileri gibi dinden dönenlere karşı mücadele etmişler, ardından fetih hareketlerine katılmışlar ve nihayet İslâm’ın yayılmasında da aktif rollerde bulunmuşlardır.

Bu bölümde öncelikli olarak heyet gönderen kabilelerin, Rasûlullah’ın sağlığında İslâmlaşmaya etkileri incelenecek, ardından Hz. Peygamber’in rahatsızlığı esnasında ve vefatının ardından meydana gelen irtidat olaylarına bakışları ele alınacaktır. Burada gelişmeler kabilelerin irtidat etmesi, beklemeyi tercih etmesi ya da irtidat edenlerle mücadele etmesi şeklinde olaya bakışları incelenecektir. Son olarak başta Hulefa-i Râşidin dönemi

¹⁸¹⁸ Ahmed b. Hanbel, V, 445; Beyhâki, *Delâil*, V, 365-366; Zürkânî, II, 37; İbn Kayyım, IV, 173-174; Kettânî, II, 207.

¹⁸¹⁹ İbn Kayyım, IV, 196-197.

¹⁸²⁰ İbn Sa’d, I, 310; İbnü’l-Cevzî, II, 750; İbn Seyyidünnâs, II, 246-247; İbn Kayyım, IV, 196-197.

olmak üzere daha sonraki dönemlerde heyet gönderen kabilelerin İslâm'a katkılarına kısaca değinilecektir.

A. Heyet Gönderen Kabilelerin Hz. Peygamber'in Sağlığında İslâm'ın Yayılışına hizmetleri

Rasûlullah 'a heyet halinde gelen ve Müslüman olan üyeler, o andan itibaren İslâm'ın ateşli bir savunucusu ve tebliğcisi olmuşlardır. Bireysel veya heyet halinde gelen bu kişiler, kabilelerine döndükleri andan itibaren İslâm'ı tebliğ ediyorlar, İslâm'ın yayılışına katkıda bulunmaları için de kabile üyelerini ikna etmeye çalışıyorlardı. Diğer yandan kadim Arap kabile geleneğinde aşiret liderlerinin veya kabile önderlerinin etkinliğinin bilincinde olan Hz. Peygamber, kabile liderlerini veya kabilenin hatırlı kimselerini kendi bölgelerinde İslâmiyet'i yaymak üzere faaliyete geçirmiş, İslâmiyet'in yayılması bakımından izlenen belirgin yollardan biri olarak bu yöntemi de kullanmıştır. Rasûlullah'ın merkezden ordular göndererek savaş yolu ile İslâmiyet'i yaymak üzere faaliyete geçmek yerine, İslâmiyet'i kabul eden bu kişileri kendi kabilelerine ve komşu kabilelerine birer İslâm davetçisi olarak göndermeyi tercih etmesi, onun toplum psikolojisini göz önünden uzak tutmadığının da bir göstergesi niteliğindedir.¹⁸²¹

Mekke döneminde gelen bireysel elçilerden son elçilik heyetlerine kadar bu durumun örneklerine rastlanmaktadır. Örneğin Ebû Zer el-Gıfârî, Kays b. Mâlik, Tufeyl b. Amr ed-Devsî gibi kişiler ile Akabe biatlarında Hz. Peygamber ile görüşen Medine temsilcileri, memleketlerine döndükten sonra İslâm'ın bir tebliğcisi olarak görev yapmışlar, ilerleyen dönemlerde kavimlerinden Müslüman olan kişilerden oluşan kalabalık gruplar halinde Medine'ye gelerek Rasûlullah'a biat etmişlerdir. Medine döneminde Cüheyne Kabilesi'ne mensup ve aynı zamanda onların putlarının bakıcısı da olan Amr b. Mürre el-Cühenî, Müzeyne Kabilesi'nden ve yine kabilenin putlarının bakıcısı olan Huzâî b. Abdi Nühm, Sa'd b. Bekr Kabilesi'nden Dımâm b. Sa'lebe, Benî Süleym'den Kays b. Nüşbe ve Benî Süleym'lere ait bir putun bakıcılığını yapan Râşid b. Abdi Rabbih gibi birçok kişi Medine'ye gelip Rasûlullah ile görüşmüşler, Müslüman olmuşlar ve ardından İslâm'ı tebliğ için tekrar kabilelerine dönerek dinin yayılmasına hizmet etmişlerdir. Bunlardan bir kısmı şehit dâhi edilmişlerdir.

¹⁸²¹ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*", 260

Medine döneminde gelen heyetlerin Müslüman olmalarının ardından veya Müslüman olarak gelenlerin biat etmelerinin hemen akabinde birer savaşçıya dönüştüklerine şahit olunmaktadır. Bu kişiler kendileri gönüllü olarak veya Hz. Peygamber'in yönlendirmesi ile çevreye akınlar düzenlemişler, yapılan seferlere katılmışlardır. Örneğin Abs Kabilesi Heyeti geldikten kısa bir süre sonra Rasûlullah, onları bir seriyye içinde Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını takip için göndermiş ve kendilerine bir sancak bağlamıştı. Bu esnada "Ey Allah'ın elçisi! biz dokuz kişiyiz, ganimet elde edersek nasıl taksim edeceğiz?" diye sormuşlar, Rasûlullah da, "Ben onuncunuz olurum" buyurmuştu.¹⁸²²

Heyetlerden bazıları Hz. Peygamber'in seferde olduğu esnada gelmişler, onunla görüşmüşler, hemen akabinde bu seferlere katılarak İslam ordusunun bir parçası olmuşlardır. Örneğin Rasûlullah, Hayber Savaşı'nı kazandığı esnada Eş'ariler, heyet halinde Medine'ye gelmişler, Hz. Peygamber ve ashâbının Hayber Seferi'nde (7/628) olduklarını öğrenmişler¹⁸²³ ve beklemeden Hayber'e hareket etmişlerdi. Hayber'e ulaştıklarında savaş bitmiş olmasına rağmen Hz. Peygamber onlara da ganimetten pay ayırmıştı.¹⁸²⁴ Hevâzin Kabilesi'nden Mâlik b. Avf da, Huneyn Gazvesi'nden sonra Rasûlullah'ın daveti üzerine gelmiş ve Müslüman olduktan sonra Tâif kuşatmasında aktif rol oynamıştır. Hatta Mâlik'in baskıları o nedenle işe taramıştı ki, bu baskılardan boğulan Hevâzinliler barış teklifinde bulunmuşlardı.¹⁸²⁵

Mekke'nin fethinden önce heyet halinde gelen ve Hz. Peygamber ile görüşmelerinin ardından Müslüman olup biat edenlerin birçoğunun fetih seferine katıldığı görülmektedir. Örneğin Mekke'nin fethi günü Müzeyne'den İslâm ordusuna katılanların sayısı bin kişi veya bin kişiden fazla idi¹⁸²⁶. Hatta bu sefere Müzeynelilerin Hâlid b. Velid'in birliği içinde üç tane sancak ile katıldıkları bildirilmektedir. Sancaktarları ise Numan b. Mukarrin el-Müzeni, Bilâl b. Hâris¹⁸²⁷ ve Abdullah b. Amr b. Hilâl'di.¹⁸²⁸ Süleym Kabilesi'nden elçi Kıdr b. Ammar'ın gayretleri ile bir sonraki yıl Medine'ye gelen dokuz yüz veya bin kişilik grup, Hz. Peygamber'e "Ya Rasûlullah Bizi öncü kuvvetin içine al. Bizim sancağımız da kırmızı olsun ve şiarımız 'öncü' olsun" dediler. Hz. Peygamber'de dediklerini kabul etti. Bu bin kişilik

¹⁸²² İbn Sad, I, 283-284; İbn Kayyım, III, 1581; Şâmî, VI, 285; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 203/149; Nüveyrî, XVIII 17; Halebî, III, 278; Semhûdî, I, 153-154.

¹⁸²³ İbn Sa'd, IV, 120; İbn Kayyım, IV, 171; Ebû Dâvud, Cihâd 151, (2725), Tirmizî, *Siyer* 10, (1559).

¹⁸²⁴ İbn Sa'd, I, 33.

¹⁸²⁵ İbn Hişâm, IV, 133; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 159, 188-189; İbn Sa'd, VI, 203-204; Taberî, III, 135.

¹⁸²⁶ İbn Sa'd, I, 280; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 17; *Siyer*, I, 403; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 476-479; Şâmî, VI, 354.

¹⁸²⁷ İbn Sa'd, V, 163; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 240.

¹⁸²⁸ İbn Sa'd, I, 280.

grubun Mekke'nin Fethi, Tâ'if ve Huneyn Seferleri'nde hazır bulundur.¹⁸²⁹ Yine Devs Kabilesi heyeti, yukarıda belirtilen Tufeyl b. Amr ed-Devsî'nin faaliyetleri neticesinde Müslüman olarak Hayber'in fethi esnasında dört yüz kişilik kalabalık bir heyet halinde gelmişler ve “Ya Rasûlullah! bize savaşta sağ yanında yer ver ve ‘Ya Mebrûr!’ sözünü de bize savaş parolası yap!” demişlerdi. Hz. Peygamber de onların bu isteğini kabul etmiş ve onlar da savaşın kalan kısmına katılmışlar,¹⁸³⁰ savaşın tamamen bitişinin ardından ise heyettekiler, Rasûlullah ile birlikte Medine'ye dönmüşlerdi.¹⁸³¹ Yine Devsliler, Tâif muhasarasının dördüncü gününde yanlarında getirdikleri bir mancınık ve bir debbâbe ile İslâm ordusuna katılmışlar ve burada büyük yararlılıklar göstermişlerdi.¹⁸³² Mekke'nin fethi sırasında İslâm ordusunda bazı Temîmlilerin de bulunduğu bilinmektedir. Akra' b. Hâbis başkanlığındaki Temîmliler, Rasûlullah ile birlikte Huneyn ve Tâif seferlerine katılmışlardır.¹⁸³³

Heyetler içerisinde bazı kişiler kabilelerin inançlarının en temeli olan putların imhası göreviyle görevlendirildiklerine de şahit olunmaktadır. Örneğin Hz. Peygamber, Huneyn'in fethinden sonra Tâif Seferi'nden önce, Tufeyl b. Amr'ı, Amr b. Humâme'nin Zülkeffeyn isimli putunu imha etmesi için görevlendirmişti.¹⁸³⁴ Bu şekilde davranmasından maksat bu putların kendi kabile üyelerinin eli ile yıkılmasını temin etmek, bu işi bir kabile meselesi haline dönüştürmeden kabilenin kendi içerisinde halledilmesini sağlamak ve ayrıca kendisine tapan birileri tarafından yıkıldığını göstererek bu putların acizyetlerini ortaya çıkarmak olsa gerektir.

Ayrıca Heyet temsilcileri Rasûlullah ile görüşüp Müslüman olmalarının ardından kendilerine bunlardan başka birçok görevler verilmiştir. Bunlardan özellikle vali ve zekât memuru olarak görevlendirilenler dikkat çekmektedir. Bu kişiler verilen görevleri yerine getirerek İslâmlaşma sürecine katkıda bulunmuşlardır.

¹⁸²⁹ İbn Sa'd, I, 294; Şâmî, VI, 291-93; Kettânî, II, 83-84.

¹⁸³⁰ İbn Sa'd, IV, 273, I, 353; Hâkim, III, 259,260.

¹⁸³¹ İbn Sa'd, I, 353, IV, 273; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 291; Şâmî, VI, 283-85; Köksal, VI, 127.

¹⁸³² Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 105; İbn Sa'd, IV, 273; İbn Seyyidünnâs, II, 200; Halebî, III, 215; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 149.

¹⁸³³ Aycan, “Temîm (Benî Temîm)”, *DİA*, XL, 418.

¹⁸³⁴ Makrîzî, *İmtâü'l-esmâ*, II, 21.

B. Heyet Gönderen Kabilelerin Hz. Peygamber'in Rahatsızlığı Esnasında ve Vefatı Sonrasında Tutumları (İrtidat Olaylarına Bakışları)

Hz. Peygamber'in Arap kabileleri arasındaki anarşinin tam ortasında, Müslümanlardan oluşan bir toplum inşa etmesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan siyasi güç, daha işin başından itibaren bazı kıskançlıkları da harekete geçirmiş¹⁸³⁵ ve bu dinden dönme olaylarının ana nedeni olmuştur. Bahsi geçen bu dinden dönme olayları iki dönem halinde meydana gelmiştir. Bunlardan ilki henüz Rasûlullah hayatta iken ortaya çıkmış ve bazı kişiler kendilerinin de peygamber olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Müseylimetü'l-Kezzab, Tuleyha el-Esedî ve Esvedü'l-Ansî bunlardandı. Hz. Peygamber, derhâl bunlarla mücadele edilmesi için emir vermiş ve Esvedü'l-Ansî, Rasûlullah vefat etmeden önce öldürülmüştü.¹⁸³⁶

Rasûlullah'ın vefatı ile birlikte İslâm'ı yüzeysel olarak benimseyen birçok kabilenin irtidatı ile asıl büyük dalga olan ikinci irtidat dalgası meydana gelmiştir. Bunlardan bir kısmı peygamberlik iddiasında bulunan bu kişilerin etrafında toplanırlarken, bir kısmı da zekât vermek gibi bazı İslâm'ın temel kaidelerini yerine getirmekten kaçınmışlardı. Bu eylem öylesine geniş çaplı idi ki; kuzeyde Şam yakınlarından güneyde bulunan Hadramevt, Mehre ve Yemen'e kadar, doğuda Bahreyn ve Umman'a, batıda, Kızıldeniz'in kıyılarına kadar ve Arap Yarımadası'nın merkezinde yaşayan Gatafân, Abs ve Zübeyyan kabileleri ile Necid'de bulunan kabileler ve Hicaz'daki Hevâzin, Benî Süleym gibi kabilelerine kadar yayılmış Medine'ye karşı toplu bir eylemi niteliği halini almıştı.¹⁸³⁷ Bu durum öylesine büyümüşü ki Mekke ile Medine dışında nerede ise Cuma namazı kılınacak yer kalmamıştı.¹⁸³⁸ Bu bölümde bütün irtidat hareketlerine değinilmeyecek, Hz. Peygamber'e heyet olarak geldikten sonra irtidat eden ve bu konu hakkında kaynaklarda bilgi bulunan olaylar üzerinde durulacaktır. Konunun yekûnu içinde de önemli yere sahip olan ve Rasûlullah ile görüşmelerinin ardından peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseylime şüphesiz bunların en önemlisidir.

Müseylemet'ül-Kezzab olarak İslâm Tarihinde yer etmiş olan bu şahıs, Hanîfe Kabilesi Heyeti içinde Medine'ye gelmiş, Rasûlullah ile görüşmüş ve memleketi olan Yemâme'ye dönüşlerinin ardından kendisinin de peygamber olduğunu ve Hz. Muhammed (sav)'e, peygamberlik konusunda kendisinin ortak edildiğini iddia etmişti. Ardından Kur'ân'dan

¹⁸³⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 454.

¹⁸³⁶ Belâzurî, *Fütûhu'l-büldân*, I, 124-125; Taberî, III, 217; İbn Abdî'l-Berr. III, 1266; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 340.

¹⁸³⁷ Arı, *Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 14, 90-91.

¹⁸³⁸ Taberî, VI, 61, İbn. Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 342

duyduklarına benzer ayetler uydurarak namazın ve zekâtın kaldırılması, içki ve zinanın serbest bırakılması gibi İslâm'ı tahrif tarzı hareketlere girişmişti. Müseylime'nin söylemiş olduğu sözler daha çok tarım toplumu olan Hanîfe halkının hoşlanacağı ve bilebileceği şeyler kadardı.¹⁸³⁹ Ayrıca Hanîfe Heyeti içerisinde Medine'ye gelen er-Reccâl b. Ünfüve ile Muhakkim b. Tufeyl'de Rasûlullah'ın, Müseylime'yi peygamberlikte kendisine ortak ettiğine dair yalancı şahitlik etmişlerdi. Sümâme b. Ūsal gibi çok azı müstesna, Hanîfe Kabilesi halkı ile Yemâme dolaylarındaki insanlar -daha çok kabile taassubunun etkisi ile- Müseylime'ye inanıp irtidat ettiler.¹⁸⁴⁰ Bunu duyan Rasûlullah, Müseylime'ye mektup yazmış ve Amr b. Umeyye ed-Dâmri vasıtası ile göndermişti.¹⁸⁴¹ Hz. Peygamber'in vefatından sonra da devam eden bu isyan hareketi, Hz. Ebû Bekir döneminde Hâlid b. Velîd ve ordusu tarafından, Yemâme'de yapılan savaşta (12/633) mağlûp edilerek sonlandırılmıştı. Bu savaşta yetmiş muhacir, yetmiş Ensar olmak üzere 600 den fazla şehit verilmiştir.¹⁸⁴²

İrtidat olaylarının etkin kabilelerinden birisi olan Temîm Kabilesi, Hz. Peygamber'in vefatından sonra üç gruba bölünmüşlerdi. Bunlardan birincisi; Benî Amr gibi zekâtlarını toplayan ve Medine'ye gönderip itaat arz edenlerdi. İkincisi; irtidat edip zekât vermeyenler, üçüncü gruptakiler ise tereddüt içinde bekleyip sonuca göre hareket etmek isteyenlerdi.¹⁸⁴³ Diğer yandan peygamberlik iddiasında bulunanlardan birisi olan Secâh, Temîm Kabilesi'ne mensuptu. Çevresine topladığı kişiler ile birlikte irtidat eden Secâh ve taraftarları, Hâlid b. Velid'in üzerlerine geldiğini öğrenince bu hareketlerinden vazgeçip Medine'ye olan bağlılıklarını bildirmişlerdi. Bu gelişmenin ardından diğer birçok Temîm boyu da, Hz. Ebû Bekir'e bağlılıklarını bildirmişler ve Ridde savaşlarının ardından başlatılan fetih hareketlerine katılmışlardır.¹⁸⁴⁴

Zekât vermek istemeyen Abs Kabilesi'nin bir kısmı da Sa'lebe ve Mürre kabileleri ile birlikte hareket etmiş ve Hz. Peygamber'in vefatından sonra irtidat edip peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha el-Esedî'ye tâbi olmuşlar, ancak daha sonra tekrar İslâm dinini

¹⁸³⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 454; Arı, *Hiz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 120.

¹⁸⁴⁰ İbn Hişâm, IV, 223; İbn Sa'd, I, 303; Belâzurî, 103; İbn Seyyidünnâs, II, 236; Taberî, III, 162; Diyarbekrî, II, 159; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târik*, II, 298; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 567; İbn Kayyim, IV, 162; Şâmî, VI, 276-277.

¹⁸⁴¹ Müseylime'nin cevabi mektubu ve elçileri ile ilgili konular için bkz. Hanife Heyeti. Ayrıca: Hamidullah, *Vesâiku's-Siyâsiyye*, no: 205

¹⁸⁴² Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 100-106; Arı, *Hiz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 124-128; Bilge, "Yemâme", XLIII, 400.

¹⁸⁴³ Arı, *Hiz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 114-115.

¹⁸⁴⁴ Taberî, IV, 88-94; Aycan, "Temîm (Benî Temîm)", *DİA*, XL, 419.

kabul ederek Suriye ve Irak bölgelerindeki fetihlere katılmışlardır.¹⁸⁴⁵ Yine Tuleyha'ya tâbi olanların içinde Esed ve Gatafân Kabileleri ağırlıkta idi.¹⁸⁴⁶ Bu kabilelerin itaat altına alınmasından sonra yine Tuleyha'nın tarafında isyan eden Benî Hâris, Avf, Abs, Zübyan, Benî Bekir ve Benî Kinâneler ile de savaşıp itaat altına alındılar.¹⁸⁴⁷ Tay Kabilesi'nin büyük bir kısmı da, komşuları ve müttefikleri olan Esedliler ve Gatafânlılar'la birlikte irtidat ederek peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha b. Huveylid'e katıldı. Bunlara karşın Adî b. Hatim, kabilesinin yanına giderek onları bu hareketlerinden vaz geçirmiş, ardından ikna ettiği bu kişilerden bir ordu tesis ederek Hâlid b. Velid'in ordusuna katılmış ayrıca zekâtlarını da eksiksiz ödemeye devam etmelerini sağlamıştı.¹⁸⁴⁸

Zübeyd Kabilesi'nden Amr b. Ma'dîkerib, Medine'den dönerken yine kabilesinin reisi olarak kalmıştı. Ancak ilgili bölümde değinildiği üzere, daha önce Müslüman olan ve Zübeyd Kabilesi'ni de içine alan bölgeye vali tayin edilen Ferve b. Müseyk'e bağlanmış, kendisine yeni bir görev ihdas edilmemişti. Böylelikle Amr, sadece kendi kavminin başında idareci olacaktı. Rivâyete göre ikinci dereceden bir idareci olmak Amr'ın gücüne gittiği için, yalancı peygamberlerden Esved el-Ansî'nin Yemen'i hâkimiyeti altına almaya çalıştığı bir sırada irtidat etmiş ve Esved tarafından Mezhic emirliğine tayin edilmiştir. Fakat kısa bir süre sonra irtidat olaylarını bastırmak üzere Hz. Ebû Bekir tarafından gönderilen ordu kumandanı Muhâcir b. Ebû Ümeyye'ye teslim olmak zorunda kalmıştır. Halifenin huzuruna getirildiğinde suçunu itiraf etmişti. Tevbe olarak yeniden İslâmiyet'e dönmüş ve memleketine geri dönmüştü. Amr b. Ma'dîkerib daha sonra Medine'ye geldiğinde Hz. Ebû Bekir tarafından Suriye'nin fethinde görevlendirilmiştir.¹⁸⁴⁹

Hadramevt bölgesindeki irtidat faaliyetlerine bakıldığında ise; bu bölge halkının bir kısmı Eş'as b. Kays'ın zekât nedeniyle başlattığı isyanına ortak olmuşlardır.¹⁸⁵⁰ Bunlardan Kinde Kabilesi'nin rolü büyüktür. Eş'as b. Kays, Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinin ilk zamanlarında, Hadramut ve Kinde Valisi Ziyâd b. Lebîd'in zekât hususunda bir Kindeliye

¹⁸⁴⁵ Fayda, "Abs (Benî Abs)", *DİA*, I, 312.

¹⁸⁴⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 344.

¹⁸⁴⁷ Taberî, IV, 66-67.

¹⁸⁴⁸ Taberî, IV, 72-73; İbn Kesîr, VI, 321-322, Arı, *Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 110; Yardım, "Adî b. Hâtîm et-Tâî", *DİA*, I, 388; Apak, "Tay (Benî Tay)", *DİA*, XL, 188.

¹⁸⁴⁹ İbn Sa'd, VI, 261-264, VIII, 74; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 537-540; Sezikli, "Amr b. Ma'dîkerib", *DİA*, III, 88; Arı, *Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 134-135.

¹⁸⁵⁰ Vâkıdî, *Ridde*, 167-177; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 119,121; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 125; Arı, *Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 142-144; Algül, "Hadramut", *DİA*, 15, 67-68.

yaptığı muameleden dolayı,¹⁸⁵¹ kendisini destekleyen bazı Kindeliler ile birlikte isyan etti. Uzun süren bu isyan hareketinin ilk dönemlerinde, her ne kadar İslâm ordusu karşısında Eş’as galip geldiyse de, yardıma çağırılan İkrime b. Ebû Cehil kumandasındaki kuvvetler karşısında, Nuceyr Kalesi’ne sığınmak zorunda kalmıştır. Kalede açlık ve susuzluk baş gösterince, Eş’as antlaşma teklif ederek kendisine ve Kinde ileri gelenlerinden on kişiye aileleriyle birlikte kaleden çıkma izni verilmesi şartıyla kaleyi teslim edeceğini bildirdi. Bir süre sonra da âmân talebinde bulunan Eş’as ve kabile üyelerine, Hz. Ebû Bekir tarafından âmân verildi.¹⁸⁵² Hatta aynı Eş’as ile Hz. Ebû Bekir’in kız kardeşi evlendirilmiştir.¹⁸⁵³ Sa’d-ü Hüzeym Kabilesi’nden de, Hz. Peygamber’in bu kabileye âmil tayin ettiği Muaviye b. Fûlan el-Vâbil, kendisine tâbi olanları da yanına alarak irtidat etmiş ve bu isyan Üsâme b. Zeyd tarafından bastırılmıştır.¹⁸⁵⁴

Heyet halinde Medine’ye gelen ve Müslüman olan kabilelerden, zekât vermek istemedikleri için irtidat eden bir diğer kabile de Havlân Kabilesi’dir. Bu kabile üyeleri zekât ödemeyi reddetmişler, Hz. Ebû Bekir’de Ya’lâ b. Ümeyye’yi bunların üzerlerine göndermiş savaşıarak –başka bir rivâyette de zekât ödemeyi kabul etmeleri şartı ile– tekrar itaate almıştı.¹⁸⁵⁵ Yine Ezd-i Umman, Lakî b. Malik Zût-Tâc başkanlığında, zekâtı bahane ederek isyan etmiştir. Hz. Ebû Bekir’in Huzeyfe b. Mihsan el-Bârıkî ile İkrime b. Ebî Cehil b. Hişâm kumandasında göndermiş olduğu ordular ile bunları tekrar itaat altına alındı.¹⁸⁵⁶ Mehrelilerin de Ezdlilerin bu isyanına ortak olduğu görülür. Rasûlullah’ın vefatından sonra Ummanlılar ile birlikte Mehreliler de irtidat etmişler, Hz. Ebû Bekir bunların üzerine Himyer’den olan Huzeyfe b. Mihsan el-Gilfânî’yi ve Ezd Kabilesi’nden Arfâce el-Hersemi’yi göndermiştir. Yaşanan yoğun çatışmalardan sonra ikiye bölünen Mehrelilerin bir kısmı tekrar İslâmiyet’e girmiş diğer kısmı ise savaş yolu ile itaat altına alınmıştır.¹⁸⁵⁷

¹⁸⁵¹ Kinde valisi olan Ziyâd b. Lebîd zekât olarak Kindeli birisinden genç bir deve aldı. Kindeli, bu deveyi kendisine vermesini ve başka birini almasını Ziyâd’dan istedi. Ziyâd bu deveye zekât damgasını vurduğundan bu isteği reddetti. Bunun üzerine Kinde kabilesinin tamamı Ziyâd’a isyan etti. Bu isyan hareketine Eş’as b. Kays da iştirak etmiştir. Belâzurî, *Fütûhu’l-Büldân*, 119.

¹⁸⁵² Vâkîdî, *Ridde*, 186-213; İbn Sa’d, VI, 227-229, Belâzurî, *Fütûhu’l-Büldân*, 119-120.

¹⁸⁵³ Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 120-121, 125; Çubukçu, “Eş’as b. Kays”, *DİA*, XI, 455-456.

¹⁸⁵⁴ Apak, “Sa’dü Hüzeym (Benî Sa’dü Hüzeym)”, *DİA*, XXXV, 435.

¹⁸⁵⁵ Fayda, *İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı*, 113; Kırbıyık, “Havlân (Benî Havlân)”, *DİA*, XVI, 537.

¹⁸⁵⁶ Belâzurî, *Fütûhu’l-Büldân*, 189-90; Arı, *Hiz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 139-141; Bilge, “Uman”, *DİA*, XLII, 144.

¹⁸⁵⁷ İbnü’l-Esîr, II, 35-36; İbn Kesîr, VI, 491-493; Arı, *Hiz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 139-141;

Rasûlullah'a heyet gönderdikleri halde, Hz. Peygamberin rahatsızlığı ve vefatı sonrasında ortaya çıkan olaylara karışmayan veya Hz. Ebû Bekir tarafında kalıp sadakati koruyan kabileler vardır. Bu şekilde bağlı kalan kabileler şunlardır;

Kureyş Kabilesi bu şekilde bağlılıklarını bildiren ve Medine'ye bağlı kalan kabilelerin en önemlisidir. Hz. Ayşe'nin bildirdiğine göre Rasûlullah'ın vefatından sonra "Müslümanlar, kış gecesinde yağmura tutulup dağılan koyunlara dönmüşler ve birçok yerde münafıklıklar ortaya çıkmaya başlamıştı"¹⁸⁵⁸ Mekkelilerin çoğu İslâmiyet'ten dönmeye hazırlanmışlar, Mekke valisi Atfâb b. Esîd ise bir yere gizlenmişti.¹⁸⁵⁹ Bu esnada Süheyl b. Amr, Kâbe'nin kapısına dikilerek halkı buraya toplamış ve "Ey Mekkeliler! Siz, Müslüman olanların sonuncusu oldunuz! Sakın irtidat edenlerin, Müslümanlıktan dönenlerin ilki olmayınız..." şeklinde tesirli bir konuşma yaparak Mekkelileri irtidat etmekten vazgeçirmiştir.¹⁸⁶⁰ Bu konuda ikinci büyük bağlılık ise Sakîflilerden gelmiş, Sakîflilerden bir kısmı irtidat etmek istediye de Rasûlullah'ın valisi olan Osman b. Ebi'l-As "Ey Sakîf oğulları, siz en son Müslüman olanlardansınız, dinden dönenlerden olmayın" diyerek onlara engel olmuştur.¹⁸⁶¹ Burada iki konuşmanın birbirine benzerliği, rivâyetlerde bir karışıklık varmış izlenimi oluştursa da, kabile ileri gelenlerinin aynı tarz bir yaklaşım sergilemiş olma ihtimali yüksektir. Yine o günkü edebî gelişmişlik göze alındığında aynı tarz konuşmalar yapılmış olabilir. Burada önemli olan bu konuşmanın benzerliği veya sıhhatinden çok iki kabilenin de irtidat etmeyip, Medine'ye bağlılıklarını korudukları ve bunu yaparlarken de toplum üzerinde sözü geçen birilerinin tesirli konuşmalarının etkili olduğudur.

Gatafânlarla ait birçok kabile de irtidat ederken, Eşcâ Kabilesi sadık kalmış ve irtidat hareketlerine katılmamıştır.¹⁸⁶² Tüçîb Kabilesi içinde ise bazı kimseler dinden dönme olaylarına niyetlenince, ilgili bölümde bahsi geçen fakat kaynaklarda ismi verilmeyen bir genç¹⁸⁶³ tarafından ikna edilmiş, onlardan kimse İslâm'dan dönmemiştir.¹⁸⁶⁴ İsyan hareketlerine katılmayan bir diğer kabile de Cüheyne'dir. Cüheyne Kabilesi bütün bu

¹⁸⁵⁸ İbn Hişâm, IV, 316;

¹⁸⁵⁹ İbn Hişâm, IV, 316.

¹⁸⁶⁰ İbn Hişâm, IV, 303-304; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 304; İbn Abdi'l-Berr, II, 670-671; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 324-325.

¹⁸⁶¹ Diyarbekrî, II, 202; Arı, *Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, 91.

¹⁸⁶² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 428

¹⁸⁶³ Tüçîb Heyeti içinde gelen ve eşyaları başında bırakılan bu kişiye Rasûlullah kendisinden bir isteği olup olmadığını sorması dünyalık bir şey istemediğini ve kendisini bağışlaması, gönül zenginliği vermesi için Allah'a dua etmesini istedi. Rasûlullah'da dua etti ve yanındakilere de diğerlerine verildiğinin aynı şekilde ona da hediyesinin verilmesini emretti. bkz. Tüçîb Heyeti

¹⁸⁶⁴ Özkuyumcu, "Tüçîb (Benî Tüçîb)", *DİA*, XLI, 457

olaylara karışmamış ve Medine'ye bağlı kalmıştır¹⁸⁶⁵. Rasûlullah'ın vefatından sonra Himyerîler, Zür'a b. Ebû Akabe el-Himyerî'yi Halife Hz. Ebû Bekir'e yollayarak kendisine itaatlerini ve İslâm'a bağlılıklarını bildirmişler, diğer Yemen kabileleri gibi ilk İslâm fetihlerine katılmışlardır.¹⁸⁶⁶ Hz. Peygamber'in hastalığı ve vefatı esnasında, Hevâzinlilerle birlikte irtidat hareketleri içerisinde yer alıp almama konusunda tereddüt gösteren Benî Süleym, Hâlid b. Velid'in Büzaha'da, Tuleyha b. Huveylid ve Uyeyne b. Hısn'ı yenmesi üzerine Hz. Ebû Bekir'e itaat arz etmekten başka çare kalmadığını görerek Medine'ye bağlılıklarını sürdürmüşlerdir.¹⁸⁶⁷

Kaynaklarda Hz. Peygamber'in vefatından sonra, Devslilerin irtidat ettiğine dair bir kayıt yoktur. Bazı muahhar kaynaklarda Sevâd b. Karib ed-Devsî'nin¹⁸⁶⁸ bir konuşma yaparak kavmini alıkoyduğundan bahsedilir.¹⁸⁶⁹ Şeybânilerin de bu dinden dönme faaliyetlerine katıldıklarına dair bir bilgi elde mevcut değildir. Bunun yanında Hz. Ebû Bekir döneminde Sâsânîlere karşı savaşmak için izin istemişlerdi.¹⁸⁷⁰ Buradan onların İslâm'a olan sadakatının devam ettiği sonucuna varılabilir.

Benî Hâris b. Kâ'blardan bir kısmını, Esved el-Ansî ile adamları yanlarına çekmeyi başardılarsa da genel olarak kabile içindeki Müslüman olanlar, İslâm dinine sadık kaldılar. Bölgedeki Hristiyanlar da, Hz. Ebû Bekir ile olan antlaşmalarını yenilediler.¹⁸⁷¹ Yemen bölgesinde bazı kabileler irtidat ettiği halde Benî Suda' Kabilesi bu hareketlere katılmadığı görülür.¹⁸⁷² Diğer yandan bu isyan hareketlerinde ve dört halife döneminin genelinde Kelblilerle ilgili önemli bir olaya rastlanmamaktadır.¹⁸⁷³

Yukarıda belirtildiği gibi birkaç tanesi hariç bu kabilelerin birçoğları irtidat hareketlerinde yer almışlar fakat tekrar Hz. Ebû Bekir'in gönderdikleri birlikler tarafından itaat altına alınmışlardır. Burada dikkati çeken nokta, bu şekilde tekrar itaat altına alınan

¹⁸⁶⁵ Kehhâle, 216-217; Üçok, *Ridde*, 105; Önkâl, "Cüheyne (Benî Cüheyne)", *DİA*, VIII, 108.

¹⁸⁶⁶ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 92-98; Diyarbekrî, II, 138; Kehhâle, I, 305-306; Algül, "Himyerîler", *DİA*, XVIII, 63.

¹⁸⁶⁷ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 134; Azimli, "Süleym (Benî Süleym)", *DİA*, XXXVIII, 55-56.

¹⁸⁶⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, Cahiliye Dönemi'nde bu kişinin kâhin olduğunu söyler ve Hz. Ömer ile olan diyalogunda bahseder. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 437.

¹⁸⁶⁹ Kaynaklar için bkz. Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 82, no: 51.

¹⁸⁷⁰ Demircan, "Şeybân (Benî Şeybân)", *DİA*, XXXIX, 37.

¹⁸⁷¹ Kehhâle, I, 667-677; Caetani, *İslâm Tarihi*, VII, VII; Ağırman, "Hâris b. Ka'b (Benî Haris b. Ka'b)", *DİA*, XVI, 197-198.

¹⁸⁷² Cevâd Ali, IV, 458; V, 353; Kehhâle, II, 636; Fayda, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, 118.

¹⁸⁷³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, IV, 44; V, 136; Lammens, "Kelb", *İA*, VI, 548-549; Özkuyumcu, "Kelb (Benî Kelb)", *DİA*, XXV, 204.

kabilelerden birçoğunun vakit geçirmeden diğer dinden dönenlerle olan mücadelelere katılmış ve büyük yararlılıklar göstermiş olmalarıdır.

Rasûlullah'a heyetler içinde gelerek biat edenler olduğu gibi, bunların tam tersine bu dinden dönme hareketlerine karşı aktif mücadele edip kabilelerinin irtidatına mani olanlar da mevcuttur. Ayrıca bu kabilelerden bazıları İslâm ordusuna katılarak isyanların bastırılmasında rol oynamışlardır. Örneğin Hz. Peygamber'in vefatı üzerine bazı Becîleliler de irtidat ettiler. Hz. Ebû Bekir, Becîle kabilesinin reisi olan ve beraberinde bir heyet ile Medine'ye gelen Cerîr b. Abdullah'ı onların üzerine gönderdi. Kısa bir süre sonra da irtidat edenlerin hepsi tekrar Müslüman oldular.¹⁸⁷⁴ Yine Humeyda b. Nu'mân başkanlığında bazı Has'amlılar, Ezd ve Becîle ile birlikte irtidat ettiler. İrtidat hareketlerinin bastırılmasında yine Cerîr b. Abdullah Becelî'nin büyük rolü olmuştur.¹⁸⁷⁵

Hz. Peygamber devri olaylarında Ukayl Kabilesi'nin kayda değer bir rolüne rastlanmaz. Fakat Rasûlullah'ın vefatının ardından, Yemen'deki irtidat hareketlerinin öncülerinden Kays b. Mekşûh el-Murâdî'nin isyanının bastırılmasında Muaviye el-Ukaylî'nin başkanlığında önemli rol oynadılar.¹⁸⁷⁶ Sakîf Kabilesi de yukarıda değinildiği üzere İslâmî yaşamında herhangi bir olumsuzluk görülmemiştir. Rasûlullah'ın vefatıyla ortaya çıkan ve halife seçilen Hz. Ebû Bekir'i zor bir durumla karşı karşıya bırakan ridde harpleri esnasında, hem dinlerine sahip çıkmışlar hem de İslâm ordusuna askerî birlikler vermek suretiyle irtidat edenlere karşı savaşmışlardır. Kabilelerin irtidat haberleri ortaya yayıldığı zaman Rasûlullah'ın Tâif'e vâli tayin etmiş olduğu Osman b. Ebi'l-Âs, Hz. Ebû Bekir'e bir mektup yazarak, Tâiflilerin İslâm'a sadık kaldıklarını ancak idaresi altında olan bazı kabilelerin irtidat ettiklerini belirtti. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Osman b. Ebi'l-Âs'dan, Tâiflilerden oluşan bir orduyla irtidat edenlerle savaşmasını istedi. Vali, halifenin emrine uyarak şehirden Osman b. Ebi Rebi'a komutasında bir ordu çıkardı ve Humeyda b. en-Numan komutasındaki Ezd, Becîle ve Has'am'a mensup mürtedlerle savaşarak onları mağlup ettiler.¹⁸⁷⁷ Belki Tâ'if'in meskûnları arasında İslâmiyet'i tam benimseyememiş olup irtidat fikrinde bulunanların varlığından

¹⁸⁷⁴ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 310, 311, 328-329, 350-35; Fayda, "Becîle (Benî Becîle)", *DİA*, V, 287,

¹⁸⁷⁵ Taberî, III, 323-326; Algül, "Has'am (Benî Has'am)", *DİA*, XVI, 282.

¹⁸⁷⁶ Kehhâle, II, 801-802; Azizova, "Ukâyl, (Benî Ukâyl)", *DİA*, XLII, 57-59.

¹⁸⁷⁷ Yine Sakîf Kabilesi'ne mensup ancak Medine'ye hicret etmiş olan Muğîre b. Şube, Hz. Ebû Bekir tarafından, el-Eş'as b. Kays liderliğinde ki mürtetlerin sığındığı en-Nüceyr'e gönderildi. Muğîre, Daha sonra da Müseylimetü'l-Kezzab'a karşı yapılan Yemâme savaşına katıldı. Bu savaşta Muğîre'den başka Sakîf'ten katılanlarda olmuştur. Mesela; Ebû Safiyye el-Muhacir. Yine Sakîf'ten Hay b. Cariye es-Sakafî ile Ebû Basîr'in kardeşi Habîb b. Useyd b. Cariye Bahreyn'deki mürtetlerle olan savaşlara katılmışlardır. İrfan Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Tâ'if Şehrîne İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", 233.

bahsedilebilir, ancak Sakîf'in Benî Malik ve Ahlâf zümrelerinin önderlerinin kalkıp, "Ey Sakîf topluluğu Allah aşkına, Arapların en son İslâm'a girip de en önce irtidat edenlerinden olmayın!" diye çağrıda bulunmaları ve onları uyarmaları Sakîfliler üzerinde etkili olmuş görünmektedir.¹⁸⁷⁸

İrtidat olayları başladığı zaman Abdilkays Kabilesi'nden de irtidat edenler olmuştu. Ancak Cârûd iyilikle ve nüfuzunu kullanmak suretiyle bunlara engel oldu. Ayrıca çevredeki mürtedlere karşı Âlâ b. Hadramî'nin yanında mücadele etti.¹⁸⁷⁹ Umman'ın Debâ şehrinde irtidat eden Lakît b. Mâlik'in mağlûp edilmesinde, Mehre ve Yemen'deki isyanların bastırılmasında da faal rol oynadılar.¹⁸⁸⁰ İbn Hişâm, Cârûd b. Amr'dan bahsederken irtidat olayları ile ilgili olarak, onun Ğarur b. Münzir b. Numan ile birlikte irtidat faaliyetlerine karşı mücadele ettiklerini bunda, başarılı olduklarını belirtir. Ayrıca onun konuşma metnine de yer verir.¹⁸⁸¹ Yine aynı şekilde bu olaylar esnasında Benî Abdilkays, İslamiyet'te sebat ederek mürtedlerle savaştılar ve Uman'ın Debâ şehrinde irtidat eden Lakît b. Mâlik'in mağlûp edilmesini sağladılar. Ayrıca Mehre ve Yemen'deki isyanların bastırılmasında da faal rol oynadılar.¹⁸⁸²

Tay Kabilesi'nden Hâtim et-Taî'nin oğlu Adî'nin çalışmaları ile de Taylıların pek çoğu Tuleyha'yı terk ettiği gibi Medine'den gelen Hâlid'in ordusuna katılıp ridde savaşlarında önemli hizmetlerde bulundu¹⁸⁸³. İrtidat hareketleri içerisinde Yemen'deki bazı kabileler gibi yoğun biçimde yer almayan Nehalılar, Hz. Ebû Bekir tarafından ridde olaylarını bastırmak amacıyla gönderilen birliklere katılmış, daha sonra da ilk fetihlerde ve İslâmiyet'in yayılmasında önemli rol oynamışlardır¹⁸⁸⁴.

Birçok heyet gönderen kabilenin, dinden dönme olaylarına katılıp katılmadığı hakkında ise bilgi mevcut değildir. Diğer kabilelerin bu olaylara katılmasını ayrıntılı olarak aktaran kaynaklarımızın bu olayları atlaması bize mümkün görünmemektedir. Bundan dolayı bu kabilelerin irtidat ve isyan faaliyetlerine katılmadığını veya katılsalar bile bunun kabilenin

¹⁸⁷⁸ Aycan "Sakîf Kabilesi ve Tâif Şehrini İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", 232-233.

¹⁸⁷⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gabe*, I, 226, 311-312; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 156, 216-217; Önkâl, "Cârûd b. Mualla", *DİA*, VII, 160.

¹⁸⁸⁰ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 104; *Ensâbü'l-eşraf*, IV, 122-123; Kehhâle, II, 726-727; Fayda, "Abdilkays (Benî Abdilkays)", *DİA*, I, 249.

¹⁸⁸¹ İbn Hişâm, IV, 307.

¹⁸⁸² Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 104; Kehhâle, II, 726-727; Fayda, "Abdilkays (Benî Abdilkays)", *DİA*, I, 249.

¹⁸⁸³ Vâkîdî, *Ridde*, 63-66, Taberî, IV, 75-77; Khalil Athamina, *Emevî Hilafeti Döneminde Arap İskânı*, çev. Saim Yılmaz, 214-216, Apak, "Tay (Benî Tay)", *DİA*, XL, 188.

¹⁸⁸⁴ Taberî, III, 66, 240, 327; V, 262-263, 304; Sarıçam, "Neha' (Benî Neha')", *DİA*, XXXII, 535.

tamamı tarafından desteklemeyen olaylar olduğunu düşünülebilir. Bu kabileler, Eş'ariler, Murâd Kabilesi ve Benî Kuşeyr Kabilesi'dir.

C. Heyet Gönderen Kabilelerin Fetihler döneminde İslâm'ın Yayılışına hizmetleri

Heyetler halinde Rasûlullah'ı ziyarete gelen kabilelerden birçoğu, Hulefa-i Râşidin döneminde -özellikle Hz. Ömer devrinde- yapılan fetih hareketlerinde yer almışlar, İslâm'ın Irak, Suriye Filistin başta olmak üzere kuzey Afrika, horasan bölgesi hatta Endülüs'e kadar olan coğrafyaya yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu kabilelerin hepsinin Hz. Peygamber sonrasında ki icraatlarının anlatılması başlı başına bir tez konusu olacağı için burada bazı örnekler verilmek ile yetinilecektir.

Temîm Kabilesi üyeleri, ridde savaşlarının ardından başlatılan fetih hareketlerine katılmışlar ve önemli yararlılıklar göstermişlerdir. Ahnef b. Kays, Ka'ka' b. Amr, Akra' b. Hâbis ve Âsım b. Amr bu dönemde yararlılıkları görülen kumandanlardandır. Hz. Ömer döneminde Sa'd b. Ebû Vakkas kumandasında Sâsânilere karşı yapılan savaşa Temîmliler dört bin kişilik bir kuvvetle katılmışlar ve Hz. Osman zamanında Ahnef b. Kays yönetiminde Horasan'ın fethinde yer almışlardır. Ayrıca Temîm üyelerinin Emevîler zamanında da Orta Asya fetihlerinde bulunmuşlardır.¹⁸⁸⁵ Abs ve Becîle Kabilelerinin bir kısmı Suriye ve Irak bölgelerindeki fetihlere katılmışlar,¹⁸⁸⁶ Benî Süleym üyeleri ise ilk İslâm fetihleri sırasında bir kısmı Hicaz ve Necid'de kalırken bir kısmı Cezîre'de Diyâr-ı Mudar, Irak'ta Kûfe, Basra, Horasan, Mısır ve Kuzey Afrika'ya göç edip buralarda idarî ve askerî görevler üstlenmişlerdi.¹⁸⁸⁷ Cerîr b. Abdullah el-Becelî başkanlığında Medine'ye gelen Becîleliler, elde edecekleri ganimetin dörtte birinin kendilerine verilmesi şartıyla Sâsânilere karşı savaşmak üzere Irak'a gitmeyi teklif etmişler ve Hz. Ömer de onların bu isteklerini kabul etmişti. Kadisiye Savaşı'nda da İslâm ordusunun dörtte birini bu kabile mensupları teşkil

¹⁸⁸⁵ Cevâd Ali, IV, 206, 208, 526 vd.; V, 137; Wellhausen, J., *İslâmiyet'in İlk Devrinde Dinî-Siyasi Muhalefet Partileri*, 29, 35, 40, 49, 53, 56; Ağırakça Ahmed, *Hz. Ebû Bekir Devri İslâm Tarihi*, Burûc Yay., İstanbul 1998, 143, 147, 206; Aycan, "Temîm (Benî Temîm)", *DİA*, XL, 418-419, XL, 419,

¹⁸⁸⁶ Kehhâle, II, 738-740; Fayda, "Abs (Benî Abs)", *DİA*, I, 312.

¹⁸⁸⁷ Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 267, 363, 498; Taberî, IX, 129-131; Azimli, "Süleym (Benî Süleym)", *DİA*, XXXVIII, 55.

etmekteydi.¹⁸⁸⁸ Cüzâm Kabilesi mensupları da Suriye ile Filistin orduları içinde bulunmuş, bölgenin fethinde önemli görevler üstlenmişlerdir.¹⁸⁸⁹

Uzre,¹⁸⁹⁰ Kinde,¹⁸⁹¹ Muhârib,¹⁸⁹² Esed,¹⁸⁹³ Zübeyd,¹⁸⁹⁴ Eş'arı,¹⁸⁹⁵ Tay,¹⁸⁹⁶ Kabileleri üyeleri, diğer Arap kabileleri ile birlikte Mısır, Suriye, Irak, İran, Horasan ve Endülüs cephelerinde fetihlere katılmışlar ve önemli yararlılıklar göstermişler, buraların İslâmlaşması sağlamışlar ve bir kısmı da bu bölgelere yerleşmiştir. Benî Abdilkays ise Hz. Ömer'in halifeliliği sırasındaki fetihlere katılmış ve bilhassa Sâsânî İmparatorluğu'na karşı kazanılan zaferlerde büyük katkıları olmuştur. Ayrıca Kuteybe b. Müslim'in Horasan'daki fetih harekâtına katılarak büyük yararlılıklar göstermişlerdir.¹⁸⁹⁷

Hz. Ömer, Irak cephesine yolladığı bin kişilik gönüllü birliğinin kumandanlığına Sakîf Kabilesi'nden Ebû Ubeyd es-Sekafî'yi getirmişti. Ridde savaşlarında Nuceyr üzerine gönderilen birliğin kumandanı Muğîre b. Şu'be, Kadisiye ve Nihavend savaşları öncesinde elçilik heyetlerinde görevlendirilmiş; ardından Basra ve Kûfe valiliği yapmıştır. Yine Hz. Ömer'in Bahreyn ve Uman valiliğine getirdiği Osman b. Ebû'l-Âs, Hz. Osman döneminde ele geçirdiği Rey, Erdeşîr ve Sâbûr şehirlerinin bulunduğu bölgenin valiliğine tayin edilmişti. Tâif ana yurtları olarak kalmakla birlikte Sakîfliler, İslâm fetihleri sırasında Arabistan'ın çeşitli bölgeleri yanında Irak, Hindistan, Sind, Kuzey Afrika ve Endülüs gibi fetihlerine iştirak ettikleri bölgelere yerleşmişlerdir. Bu arada Hz. Ömer'in Basra'yı kurmasında etkin rol oynarken daha sonra Endülüs Emevî Devleti'nin ortaya çıkmasına, Zeydîlerin Yemen ve çevresinde hâkimiyet kurmalarına önemli katkı sağlamışlardır.¹⁸⁹⁸

¹⁸⁸⁸ Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân*, 310, 311, 328-329, 350-351; Fayda, "Becîle (Benî Becîle)", *DİA*, V, 287, V, 287.

¹⁸⁸⁹ Kehhâle, II, 174; Önkâl, "Cüzâm (Benî Cüzâm)", *DİA*, VIII, 149.

¹⁸⁹⁰ Cevâd Ali, III, 424, VI, 281, 286; VII, 148; Demircan, "Uzre (Benî Uzre)", *DİA*, XLII, 258, 259.

¹⁸⁹¹ Taberî, V, 544; Halîfe b. Hayyât, 384-386; Cevâd Ali, III, 315-386; Küçükaşçı, "Kinde (Benî Kinde)", *DİA*, XXVI, 38.

¹⁸⁹² Cevâd Ali, IV, 29, 211, 252, 485; IX, 345; Kehhâle, II, 1043; Sarıçam, "Muhârib (Benî Muhârib)", *DİA*, XXXI, 3.

¹⁸⁹³ Cevâd Ali, V, 382, 647; VIII, 602, 777; Kehhâle, I, 21-23; Kindermann, "Asad", *EP* (İng.), I, 683, Kallek, "Esed (Benî Esed)", *DİA*, XI, 364.

¹⁸⁹⁴ Halîfe b. Hayyât, 147; Taberî, III, 326, 484; V, 106, 466; Küçükaşçı, "Zübeyd (Benî Zübeyd)", *DİA*, XLIV, 517.

¹⁸⁹⁵ Kehhâle, I, 30-31; Kallek, "Eş'ar (Benî Eş'ar)", *DİA*, XI, 442.

¹⁸⁹⁶ Taberî, V, 75-77; VII, 392, 403-409; Cevâd Ali, II, 600-660; III, 177-239, 293-313; Khalil Athamina, Emevî Hilafeti Döneminde Arap İskânı çev. Saim Yılmaz, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2000), 14-216; Apak, "Tay (Benî Tay)", *DİA*, XL, 187-188.

¹⁸⁹⁷ Kehhâle, II, 726-727; Fayda, "Abdilkays (Benî Abdilkays)", *DİA*, I, 249.

¹⁸⁹⁸ Cevâd Ali, IV, 142-157; Küçükaşçı, "Sakîf (Benî Sakîf)", *DİA*, XXXVI, 1; Hulefa'î Râşidin ve Emevîler dönemindeki Sakîf Kabilesi'nin faaliyetleri için bkz. Aycan, "Emevî İktidarının Devamında Sakîf Kabilesi'nin Rolü", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXVI (1997), 119-141.

Hız. Peygamber devrinde heyet gönderen bu kabileler sadece İslâmî fetihlerde rol oynamamışlardır. Gittikleri yerlere yüksek İslâm ahlakını beraberinde götürerek bu kabile mensupları, fethedilen bölgelerin imarını tesis etmişler, ilmî faaliyetlerde bulunmuşlar ve birçok esere imza atmışlardır. Aynı zamanda kurulan yeni devletlerde de idari görevler almışlar ve medeniyetlerin şekillenmesinde aktif rol oynamışlardır. Örneğin; Bugün Orta Doğu'daki Hristiyan Arapların dedeleri olarak kabul edilebilecek olan Gassânîler, Yemen Sebe medeniyetiyle Suriye ve Doğu Roma medeniyetlerini birbirleriyle kaynaştırıp mükemmel mimari eserler yapmışlar, çeşitli saray ve evler, zafer takları, su kemerleri, kilise, hamam ve tiyatrolar inşa etmişlerdir. Bunlardan Kasrû'l-Müşettâ ve Kasrû'l-ebyaz'ın harabeleri günümüze ulaşmıştır.¹⁸⁹⁹

Fetihler dönemiyle birlikte Ukaylîlerin büyük bir kısmı Suriye, Irak, Bahreyn'e yerleşmişlerdi. Yeni fethedilmiş bu bölgelerde kumandanlık, valilik ve kadılık gibi görevlere tayin edilen bu Ukayl Kabilesi mensupları, Emevîler devrinde de önemli görevlere getirilmiş. Ayrıca Abbasîlerin ilk döneminde bu konumlarını korumuşlardır.¹⁹⁰⁰ Benî Tüçîb'den bazı kişiler Emevîler ve Abbasîler devrinde Mısır'da valilik, kadılık ve şurta reisliği görevlerine getirilmişlerdi. Kuzey Afrika ve Endülüs fetihlerine katılan Benî Tüçîbler, Endülüs'te, Mısır'da olduğundan daha etkin rol oynadılar. Ayrıca kabilenin liderlerinden bazıları fetihlerden itibaren kumandanlık, kadılık ve valilik görevlerinde bulundular.¹⁹⁰¹ Becîle Kabilesi'nden Hâlid b. Abdullah el-Kasrî, İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin talebesi Ebû Yûsuf gibi meşhur simalar İslâma hizmet etmişlerdir.¹⁹⁰² Fezâre Kabilesi'nden de çok sayıda âlim ve devlet adamı yetişmiş olup bunlardan bazıları şunlardır; Ebû İshâk el-Fezârî, İbrahim b. Abdurrahman el-Fezârî, İbrahim b. Habîb el-Fezârî, Muhammed b. İbrâhim el-Fezârî, Ömer b. Hübeyre el-Fezârî ve oğlu Yezîd b. Ömer, Muğîre b. Abdullah b. Muğîre el-Fezârî, Adî b. Ertat el-Fezârî, Ebû Abdullah Mervân b. Muâviye el-Fezârî.¹⁹⁰³

¹⁸⁹⁹ Ağırakça, "Gassânîler", *DİA*, XIII, 398.

¹⁹⁰⁰ Kehhâle, II, 802; Azizova, "Ukayl (Benî Ukayl)", *DİA*, 59.

¹⁹⁰¹ Özkuyumcu, "Tüçîb (Benî Tüçîb)", *DİA*, XLI, 457.

¹⁹⁰² Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 310, 311, 328-329, 350-351; Fayda, "Becîle (Benî Becîle)", *DİA*, V, 287.

¹⁹⁰³ Cevâd Ali, VII, 513; Kehhâle, III, 918; Kapar, "Fezâre (Benî Fezâre)", *DİA*, II, 539.

SONUÇ

Hız. Muhammed (sav)'in, yirmi üç yıllık risâlet dönemimin yaklaşık son on yıllık diliminde yönetici olarak ulaştığı benzersiz başarıları, devlet yönetim felsefesine ve uygulamasına yaptığı katkıları onun peygamberliğinin yanı sıra, insanlık âlemine verdiği müstesna hediyesidir. Kendisi yöneticilik makamına göz dikmediği, talip olmadığı halde karakterinin, metanetli sabrının, azminin ve mücadeleci ruhunun bir sonucu olarak Allah tarafından bu görevin ona verilmiş bir görev olduğu muhakkaktır.

Rasûlullah, hayatının her aşamasında olduğu gibi heyetlerle olan münasebetlerinde de bize miras olarak kuşkusuz önemli bir metot bırakmıştır. Gerek devlet yöneticilerinin gerekse Müslüman bireylerin, Hız. Peygamber'in bu metodundan öğrenecekleri çok şeyler vardır. Zira bu münasebetler esnasında Rasûlullah eğitim, öğretim, kültür alanında birçok örnekler sergilemiş, kalpleri birbirinden uzak insanları bir amaç etrafında toparlamıştır. Her birisi ayrı kabileler şeklinde kurulmuş olan toplum düzenini merkeze bağlamış ve kendi zamanının ötesinde bütün zamanlara psikolojik, sosyal, ekonomik, idarî ve askerî açılar başta olmak üzere büyük bir miras bırakmıştır.

Hız. Peygamber, Mekke döneminde esas hedef olarak yakın çevresinden başlamak üzere İslâm'ı yayma faaliyetlerine girişmiş daha sonra peyderpey halkayı genişleterek görevini yerine getirmiştir. İlk başlarda yapılan gizli davetin daha sonra açıktan yapılması ile bütün Mekke halkı olaya vâkıf olmuş ve tepki vermekte gecikmemişlerdir. Bütün bu yapılan baskı ve zulümlere boyun eğmeyen Rasûlullah, İslâm'ı yayma girişimlerini Mekke ile sınırlı tutmamış, buraya çeşitli amaçlarla diğer şehir ve milletlerden gelen insanlara da davasını anlatmıştır. Daha sonra Müslümanları, ilk hicret hareketleri ile diğer yurtlara göndererek buralarda da İslâm'ın tanınmasını ve yayılmasını sağlamıştır. Kendisi de Mekke de bulunduğu sürede ilk heyet olarak kabul ettiğimiz Medine temsilcileri ile bir dizi görüşmeler yapmış ve nihayetinde Medine'ye hicret ederek İslâm Devleti'nin temellerini atmıştır.

Medine'ye gelişinin ardından Hız. Muhammed (sav), ilk etapta birbirine karşı ve mücadele içinde olan grupların arasını bulmuş, dini birliği sağlamadan önce vatanın bütünlüğünü gerçekleştirmiştir. Müslüman, müşrik ve Yahudilerden oluşan Medine halkları arasında antlaşma sağlamıştır. Rasûlullah'ın liderliği sadece Müslümanlar üzerinde olmamış; tersine Medine'de bulunan bütün grupları kapsamıştır. Hız. Peygamber, Medine sakinlerini kan bağı yerine din bağı ile birbirine bağlamış, örnek bir yapı oluşturmaya başarmıştır. Medine'de kurulan bu dinî ve siyasi oluşum çevre kabilelerin dikkatini çekmiş ve onların

kendilerini tanıtmak ve dostluk kurmak maksatlı olarak temsilcilerini Medine'ye göndermeleri ile sonuçlanmıştır. Sürdürdükleri katı muhalefeti düşmanlığa çeviren Kureyş/Mekkelilerin, Rasûlullah ve İslâm toplumunu tamamen yok etme amaçlı olarak Medine üzerine yapmış oldukları birçok savaşta başarısız olmaları üzerine, bütün Arabistan toplumları olayların seyrine dikkat kesilmişlerdir. Bu arada Hz. Peygamber, Medine'de yerine getirdiği İslâm dinini yayma faaliyetlerinin ve kurulan İslâm Devleti'nin amacını, gerek mektuplar gerekse davetçileri vasıtası ile diğer milletlere yayma çalışmalarına devam etmiştir. Bu çalışmaların bazıları olumlu neticeler vermiş ve bir kısım kabileler temsilcilerini Medine'ye göndermişlerdir. Fakat bu gelişmelerin hiç birisi istenilen düzeyde olmamıştır. Zira Arap Kabileleri, Hz. Peygamber'in başarısının temel ölçütü olarak Kureyş Kabilesi'ni kabul etmişlerdi. Bütün Araplar, Kureyş'in ne yapacağını, Rasûlullah'ın kendi kabilesine galip gelip gelemeyeceğini merakla beklemekte, gerek İslâmlaşma gerekse tâbi olma noktasında bu kıstası koymaktaydılar.

Mekkelilerin İslâm Devleti'ni tanıma anlamına gelen Hudeybiye Antlaşması'nı imzalaması ve akabinde gelişen olaylar Mekke'nin fethi ile sonuçlanmış, bu sonucu bekleyen kabileler birbirleri ile yarışarcasına Medine'ye koşmuşlardır. Senetü'l-Vüfûd (9/630-631) olarak İslâm Tarihinde isimlendirilen bu yılda, yaklaşık olarak bütün Arabistan çevresinden kabileler Medine'ye gelmiş ve bunlardan birçoğu İslâm'a girmeyi tercih etmiş, aralarından az bir kısmı ise tâbiyet antlaşması imzalamakla yetinmişlerdir. Bu heyetlerden büyük kısmı İslâm Devleti'ni tanıma, Müslüman olma, tâbiyet bildirme, antlaşma yapmak ve siyasi münasebet kurmak gibi amaçlarla gelirken aralarında suikast düzenlemek, ekonomik menfaat koparmak, seriyyeler sonucunda İslâm Devleti'nin eline geçen esirlerini kurtarmak gibi nedenlerle gelenler de olmuştur. Yine rivâyetlerden anlaşıldığına göre kurak bir yıl olan 9. yılda, kuraklık ve kıtlık nedeniyle yıpranan kabileler, maddî ve manevî olarak yardım talep etmek amaçlı heyet göndermişlerdir.

Rasûlullah'ın risâletinin ilk dönemlerinden itibaren değişik kabile ve milletlerden insanlar ile görüşmeye başlamış ve Medine'ye hicretinin akabinde İslâm Devleti'nin temellerini atması ile bu görüşmeler sistematik hale gelmiştir. Hz. Peygamber, Mekke döneminde üç heyet ile diplomatik görüşmeler yapmıştır. Medine döneminde ise yirmi biri Senetü'l-vüfûd'dan önce ve elli sekizi Senetü'l-vüfûd'da olmak üzere toplam yetmiş dokuz temsilcilik heyeti ile görüşmüştür. Bireysel görüşmeler sayılmazsa Mekke ve Medine döneminde kavmini temsilen gelen heyetlerle seksen iki ayrı başlıkta görüşmeler

gerçekleştirmiştir. Ayrıca aynı milletten farklı zamanlarda, ayrı ayrı grupların geldiği de düşünülürse Rasûlullah'ın heyetler ile yüzün üzerinde görüşme gerçekleştirmiştir. Bütün bu görüşmelerde İslâm diplomasi geleneğinin temelleri atılmış, İslâm milletler hukuku oluşturulmuştur. Bu açıdan günümüz İslâm devletlerinin de beynelmilel ilişkilerini İslâmî bir anlayış içerisinde sürdürebilmeleri için, Hz. Peygamber'in heyetler ile yaptığı görüşmeleri iyi derecede bilmeleri gerekmektedir.

Kabileler, elçilik heyetlerini oluştururken sayıya çok önem vermemişlerdir. Zira bazı durumlarda bir kişinin elçiliği, yüzlerce kişiden oluşan kalabalık heyetlerden daha etkili olabilmektedir. Bu noktada kabileler, o anki durum ve şartlara göre değişken sayılardan oluşan elçilik heyetleri göndermişlerdir. Bu heyetler bir kişiden oluşabildiği gibi, dört yüz kişiye hatta bin kişiye kadar ulaşabilmektedir.

Medine'ye gelen bu değişik sayılardaki elçilik gruplarına gerekli olan bütün siyasi ve psikolojik atmosfer mükemmel bir şekilde hazırlanmış, onlara ilk olarak konuk severlik gösterilerek rahat ettirilmeye çalışılmış, bu esnada İslâm'ın en iyi şekilde anlaşılabilmesi için uygun zemin oluşturulmuştur. Rasûlullah, görüşmeler ve konaklama esnasında hem kendi bu heyetlere örneklik teşkil etmiş hem de ashâbının arasına bu kişileri dağıtarak mükemmel bir öğrenim metodu olan yaşayarak-yaparak öğrenme metodunu uygulamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber, kabilelerini temsilen gelen bu insanların kalplerinin ısındırılması için kendilerine iktâlar dağıtmış, hediyeler vermiş bazense konuşarak veya korkutarak ikna yoluna gitmiştir.

Görüşmeler esnasında kadim çöl bedevî geleneğini yaşayan kabilelerin temsilcilerinden bazılarının kaba davranışlar sergilemeleri, İslâm'ın ruhuna aykırı hareket etmeleri, gerek Hz. Peygamber gerekse çevresindeki ashâbından bazı kimseler tarafından nezaket kuralları çerçevesinde engellenmiştir. Gördükleri bu yumuşak tutum karşısında kısa sürede bu kişiler davranışlarını İslâm'ın prensiplerine uydurmuşlar ve olumlu intibalar ile kabilelerine dönmüşlerdir. Bu temsilcilerin çoğu kabilelerine döndüklerinde de İslâm'ın ateşli bir savunucusu, uygulayıcısı ve davetçisi olmuşlardır. Görüşmeler esnasında Rasûlullah'ı rahatsız edecek davranışlarda bulunanlar ise ayetler ile kınanmış ayrıca görüşmenin seyrine göre Hz. Peygamber yine ayetler ile desteklenmiştir.

Kuşkusuz Hz. Muhammed (sav), Allah'ın Rasûlü olarak gönderilmiştir. Bundan dolayı onun ilişkilerinin, hareket metodunun, siyasi münasebetlerinin bütününde bu minval üzere hareket vardır. Bu noktada risâletinin ilk dönemlerinde kendisine gelen temsilciler ile görüşmelerinde ve İslâm Devleti'nin kuruluşunun ardından içine girmiş olduğu siyasi

ilişkilerde, İslâmî kuralların hiç birisinden vazgeçmemiş, taviz vermemiştir. Yapılan görüşmelerin tümünde Rasûlullah'ın davranış metodu bu şekilde olmuştur. Hatta heyet üyeleri içerisinde İslâm'ın ruhuna aykırı isimleri olan kişilerin isimlerini değiştirmekle kalmamış, memleketlerinde bulunan bazı coğrafi yer adlarını bile değiştirmiştir.

Kalış süreleri net olarak belli olmayan ve genellikle görüşmelerinin gerçekleşmesinden sonra ayrılan bu heyetlerin konaklatılması esnasında rahat etmeleri ve İslâm yaşayışını doğru gözlemleyebilmeleri için her türlü ortam bizzat Rasûlullah tarafından oluşturulmuştur. Bu kişilerin birçoğu mescitte özel olarak ayrılmış yerlerde konaklatılıp sürekli bir şekilde eğitime tâbi tutulmuşken aynı anda birçok heyetin gelmesi, heyettekilerin sayılarının kalabalık olması gibi nedenlerden dolayı özel seçilmiş yerlerde misafir edilmişlerdir. Ayrıca yine bu kişilerden bazıları yabancılık çekmemeleri ve daha sıcak ilişkiler kurabilmeleri için ashâbın arasından, gelen elçilerin kendi kabilesine mensup olanların evinde konaklatıldığı da olmuştur. Hz. Peygamber de içlerinden bazılarını kendi evinde misafir etmiş, onlara hürmet etmiş ve ashâbına da gelenlere ikramda bulunmalarını tavsiye etmiştir.

Heyetler ile olan görüşmeler esnasında Rasûlullah, gündelik hayatı içinde insanlara İslâm'ı tebliğ ederken olduğu gibi, elbiselerinin en güzelini giyinmiş ve yanındakilere de böyle yapmalarını emretmiştir. Bu giyim tarzı süslü ve şatafatlı elbiselerden uzak olmuş, kendisine gelen heyet üyelerinin de bu şekilde giyinmeleri konusunda hassas davranmıştır. Buna aykırı şekilde giyinmiş olanları gerek sözleri gerekse hareketleri ile uyarmakmış, özellikle İslâm'da erkeklerin giymelerinin haram sayıldığı kıyafet ve takıların çıkarılmasından sonra görüşmelerini gerçekleştirmiştir. Yine bu görüşmeler esnasında selamlaşmaya büyük önem vermiş, Müslüman olarak gelen temsilcilerden İslâm selamı ile selam vermeyenleri özellikle uyarmıştır.

Hız. Peygamber, heyet temsilcilerinin kendisine getirmiş oldukları hediyeleri kabul etmiş ve bu hediyeleri yine çevresindekilere dağıtmıştır. Bu şekilde hediyeleşmeye önem veren Rasûlullah, heyet temsilcilerinin neredeyse tamamına yakınına, görevlerini tamamlayıp Medine'den ayrılırken, o zamanki şartlara göre değişen miktarlarda hediyeler vermiştir. Genel anlamda hediyelerin maliyeti beytül mâlden karşılanmıştır. Zira ganimetlerden alınan beşte birlik pay ile zekât, cizye gibi devlet gelirleri ilk başlardan itibaren Medine'de toplanmış ve bunlar ihtiyaç dâhilinde kullanılmıştır. Bunlardan bir kısmı da gelen heyetler başta olmak üzere misafirlerin konaklatılması için sarf edilmiştir.

Rasûlullah, kabile temsilcilerinin Medine'ye geldikleri andan itibaren eğitimlerinin yapılması ve hizmetlerinin görülmesi için görevliler tahsis etmiştir. Bilâli Habeşî başta olmak üzere bu kişiler, temsilcilerin Medine'de oldukları süre içerisinde onlarla ilgilenmişler, hizmetlerini görüp çeşitli eğitimleri vermişlerdir. Misafirlere görevliler tarafından, o günün şartlarında mevcut olan en güzel ikramlar ve yiyecekler sunulmuştur. Aralarından bazıları kendilerine yapılan bu ikramlar karşısında şaşırılmışlar ve memnuniyetlerini dile getirmekten geri duramamışlardır. Misafir heyetlere sunulan bu ikramlar sadece devlet bütçesinden karşılanmamış, özellikle ilk dönemlerde bizzat Medineli ev sahiplerinin katkıları ile gerçekleşmiştir. Devletin güçlenmesi ve ganimetlerin çoğalması ile misafirlere sunulan her türlü ikramlar bizzat Rasûlullah'ın kontrolünde ve düzenli olarak yapılmıştır.

Hız. Peygamber, elçilik heyetleri ile olan görüşmelerinin ardından birçoğu ile antlaşmalar imzalamış ve görüşme konuları ile mutabık kalınan hususları kalıcı hale getirmiştir. Bütün bu antlaşma ve görüşmelerdeki tavrı, Rasûlullah'ın devlet başkanı sıfatını kullanmasının yanı sıra, onun diplomatik gücünü ve diplomasi hukuku konusundaki bilgisini açıkça göstermektedir.

Elçilerin mesuliyetsizliği kuralını iyi bilen Hız. Peygamber, kendisine gelen temsilcilerin dini ve ırkı ne olursa olsun ya da getirdiği mesaj ne kadar olumsuz olsa da, bu temsilcilere dokunmamış, onlara tam bir inanç, ibadet ve düşünce hürriyeti tanımıştır.

Rasûlullah, heyetlerin sadece Medine'de öğrendikleri ile kalmasını engellemek ve canlı bir şekilde İslâm'ı yaşamalarını sağlamak için İslâm'ı iyi anlamış genç ashâbından birçok kişiyi bunların yanında göndermiş, böylelikle sürekli bir eğitim ortamı hazırlamıştır. Bu kişiler görevli olarak gittikleri yerlerde İslâm'ın yayılışına büyük yararlılıklar göstermiş, aynı zamanda zekât toplama ve adli işlere bakan hâkimlik görevi gibi İslâm Devleti'nin birer memuru olarak da görev yapmışlardır.

Hız. Peygamber ile görüşmek için gelen heyetler içerisindeki idareci ve savaşçı kişilikleri öne çıkanlara, dönüşlerinde değişik idarî ve askerî görevler verilerek sancaklar bağlandığı da olmuştur. Bu sayede bu heyetlerin hem mensubu oldukları kabilelerini temsil etmelerine imkân verilerek İslâm'a itaatlerinin devamı sağlanmış, hem de başta Mekke'nin fethi olmak üzere yapılan gazve ve seriyyelere bu sancakları ile katılmışlardır. İçlerinden çıkan bu kişilere kabilelerin itaatinin daha kolay olmasından dolayı da bu kabileler Medine'den kolay kontrol edilebilmiş ve savaşlara iştirakleri sağlanmıştır.

Kuşkusuz bu çalışmamız sadece bir İslâm Tarihî araştırması değil aynı zamanda İslâm devletler hukuku ve uluslararası ilişkiler açısından da önemli bir çalışmadır. Zira ilk İslâm Devleti'nde uygulanan diplomatik teamüller ile günümüz diplomasisinin mukayesesini yapmak ve kendi başına bir kurallar bütünü olan İslâm dininin diplomasi anlayışını ortaya çıkarmak çok önem arz etmektedir. Bu noktada diplomatik ilişkilerin yürütücüsü konumunda olan elçiliğin mahiyeti, elçinin görevleri, elçi seçiminde dikkat edilecek hususların tespiti son derece önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDURREZZAK, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (211/827); *el-Musannef*, I-XII, thk. Habîburrahman el-Azamî, el-Mektebet'ül- İslâmî, Beyrut 1970.
- ACAR, Cafer, *Cahiliye'de ve Risalet Döneminde "Savaş" Olgusu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- AĞIRAKÇA, Ahmet, "Gassânîler", *DİA*, İstanbul 1996, XIII, 397-398.
- "Selûl (Benî Selûl)", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 451.
- "Hz. Ebû Bekir Devri İslâm Tarihi, Burûc Yay., İstanbul 1998.
- AĞIRMAN, Mustafa, "Hâris b. Kâ'b (Benî Hâris b. Kâ'b)", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 197-198.
- AHMED B. HANBEL, Ahmed b. Hanbel Ebû Abdillâh eş-Şeybân (241/855), *Müsned*, I-VI, Matbaat'ı İslâmî, Beyrut 1969.
- ALGÜL, Hüseyin, "Akabe Hadisesi, hicret ve Getirdikleri", *Diyanet Dergisi*, 1981 Yıllığı, Hicret Özel Sayısı, Ankara 1981, 31-83.
- "Ezd (Benî Ezd)", *DİA*, İstanbul 1995, XII, 46-47.
- "Fedek", *DİA*, İstanbul 1995, XII, 294.
- "Ficar", *DİA*, İstanbul 1996, XIII, 52.
- "Gatafân", *DİA*, İstanbul 1996, XIII, 399-400.
- "Hadramut", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 65-68.
- "Has'am (Benî Has'am)", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 281-282.
- "Himyerîler", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 62-63.
- *İslâm Tarihi*, I-IV, Gonca Yay., İstanbul 1986.
- "Mûte Savaşı", *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 385-387.
- "Mürre Seriyesi", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 52.
- ALİ, Muhammad Mohar, *Sirat el-Nabi And The Orientalists*, y.y., Medine 1997.
- ALWAYE, Mohiaddin, "The Truce of Hudeybiya and The Conquest of Mecca", *Mecelletü'l-Ezher*, 45ix, Kâhire 1973, 1-6.
- APAK, Adem, *Asabiyet ve Erken Dönem İslam Siyasi Tarihindeki Etkileri*, Düşünce Yay., İstanbul 2004.
- *Erken Dönem İslâm Tarihinde Asabiyet*, Ensar Yay., İstanbul 2016.
- "Sa'dü Hüzeym (Benî Sa'dü Hüzeym)", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 434-435.
- "Tay (Benî Tay)", *DİA*, İstanbul 2011, XL, 187-188.

- ARI, Mehmet Salih, “Hilfu’l Fudûl cemiyetinin Sosyal Dayanışmadaki Rolü”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, 1998, 374-384.
- Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları, Beyan Yay., İstanbul 1996.
- ASLAN, Nasi, “Risalet”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 125-126.
- ATALAY, Orhan, “Cahiliye Dönemi’nde Putlar ve Putçuluk”, *İslâmî İlimler Dergisi*, 2010, 5 (1), 91-106.
- ATEŞ, Ali Osman, “Kusay b. Kilâb”, *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 460-461.
- ATHAMİNA, Khalil, Emevî Hilafeti Döneminde Arap İskânı, çev. Saim Yılmaz, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2 (2000), 214-216.
- AVCI, Casim, “Kinâne (benî Kinâne)”, *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 31-32.
- “Suda’ (Benî Suda’), *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 457-458.
- “Tağlib (Benî Tağlib)”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 372-374.
- AYCAN, İrfan, “Emevî İktidarının Devamında Sakîf Kabilesi’nin Rolü”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXVI, Ankara 1997, 119-141.
- “Rebîa (Benî Rebîa)”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXIV, 372-373.
- “Sa’d b. Bekr (Benî Sa’d b. Bekr)”, *DİA*, İstanbul 2011, XXXV, 372.
- “Sakîf Kabilesi ve Tâif Şehrine İslâm tarihî Açısından Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIV, Ankara 1993, 209-235.
- “Temîm (Benî Temîm)”, *DİA*, İstanbul 2011, XL, 418-419.
- AYDINLI, Abdullah, “Ebû Zer el-Gıfârî”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 266-269.
- AYNÎ, Bedrüddin, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed (855/1451), *Umdet’ul-Kârî li-Şerhi Sahîh’il-Buhârî*, I-XV, Beyrut Mtb. Müniriyye, Beyrut ty.
- AZİMLİ, Mehmet, “Hz. Peygamber’in Bizans İmparatoru Herakliyus’a Gönderdiği Davet Mektubu Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Hikmet Yurdu*, Yıl. 4, IV, S. 7, 13-37.
- “Süleym (Benî Süleym)”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 55-56.
- “Tarihin Kırılma Noktası; Hudeybiye Antlaşması”, *Hikmet Yurdu*, Yıl. 3, III, S. 6, 35-48.
- AZİZOVA, Elnure, “Tenûh”, *DİA*, İstanbul 2011, XL, 468-469.
- “Tihâme”, *DİA*, İstanbul 2010, XLI, 153-154.
- “Ukâyl (Benî Ukâyl)”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 57-59.
- “Ukaz”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 61-62.
- “Vâdilkurâ”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 421-423.

- BARON, Salo Wittmayer, *A Social and Religious History of the Jews*, New York 1957, III, 67.
- BEAUCAMP, Joëlle, vd., “La persécution des chrétiens de Nagrân et la chronologie himyarite”, *Aram*, XI-XII, Oxford 1999-2000, 15-83.
- BEESTON, A. F. L., “Some Features of Social Structure in Saba// *Studies in the History of Arabia*”, ed. by A. M. Abdallah et al. *Sources for the History of Arabia*. Pt. I., Riyadh University Pres 1979, Vol. 1., 115-123.
- “Saba”, *EP* (İng.), VIII, 663-664.
- BEKRÎ, Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdilaziz b. Muhammed (487/1094), *Mu’cemu Me’sa’cem min Esmâi’l-Bilâd ve’l-Mevâdi’*, I-III, Wüstenfeld, Göttingen, 1877.
- BELÂZÛRÎ, Ebû’l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Câbir (279/892), *Ensâbü’l-Eşrâf*, I-VII thk. Muhammed Hamîdullah, Dârü’l-Maârif, Mısır 1959.
- *Fütûhu’l-Büldân (Ülkelerin Fetihleri)*, çev. Mustafa Fayda, Siyer Yay., İstanbul 2013.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî el-Hüsrevcirdi el-Horasani (458/1066); *Delâilü’n-Nübüvve*, I-VII, Darunnasr, Kahire 1969.
- BİLGE, Mustafa L., “Yemâme”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 400.
- “Akabe”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 209-210.
- “Cîzân”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 35-36.
- “Uman”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 140-144.
- “Necrân”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 507-508.
- BOLELİ, Nusrettin, “Hadramî b. Âmir”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 64-65.
- BOZKURT, Nebi, “Sefâretnâme”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 288-289.
- (Ahmet Önkâl), “Deve” *DİA*, İstanbul 1994, IX, 222-226.
- (M. Sabri Küçükaşçı), “Mekke”, *DİA*, İstanbul 2003, XXVIII, 555-563
- “İçki”, *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 455-456.
- BROCKELMANN, Carl, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi*, I, çev. Neşet Çağatay, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara 1964.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (256/870), *Câmi-us-Sahih*, I-VIII, Mtb. Âmire, İstanbul 1329.
- BUHL, Frants, “Müseylime”, *İA*, VIII, 820-821.
- “Muta”, *EP* (İng.), VII, 756-757.
- BURGHARDT, W. J., “Najran”, *Dictionary of the Middle Ages*, ed. J. R. Strayer, New York

- 1989, IX, 54-56.
- “Najran, Martyrs of”, *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1981, X, 200.
- CAETANİ, L., *İslâm Tarihi*, I-X, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin Matbaası, İstanbul 1924-1927.
- CÂHİZ, Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinanî (ö. 255/869), *Kitâbu'l-Hayevân*, 1-8, Thk. Abdusselâm M. Hârûn, Şeriket Mektebet ve Matbaa Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1965.
- CEVÂD ALİ, *el-Mufasssal fî Târihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, I-X, Bağdat 1993.
- CRONE, P., *Meccan Trade and the Rise of Islam*, Oxford 1987.
- “Serjeant and Meccan Trade”, *Arabica*, XXXIX/2, Leiden 1992, 216-240.
- ÇAĞATAY, Neşet, “İslâm'dan Önce Arap tarihî ve Cahiliye Çağı”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. Ankara 1957.
- “Velid b. Muğîre”, *İA*, XIII, 298-299
- ÇAĞLAYAN, Harun, “Elçi ve Vekil Bağlamında Nübüvvet”, *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, VIII/2 (Güz 2015), 67-95.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “Övünme”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 103-104.
- ÇAKAN, İ. Lutfü, “Dahhâk b. Süfyân”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 411.
- ÇELEBİ, İlyas, “Remil”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 555-556.
- ÇELİKKOL, Yaşar, *İslâm Öncesi Mekke*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2003.
- ÇEVİK, Adnan, “Ortaçağ İslam Coğrafyacılarına Göre el-Cezire ve İdari Taksimatı” *Osmanlı Araştırmaları*, XXXIII, İstanbul 2009, 35.
- ÇUBUKÇU, Asri, “Eksem b. Sayfî”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 550-551.
- “Eş'as b. Kays”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 455-456.
- “Huveytîb b. Abdiluzzâ”, İstanbul 1998, XVIII, 430.
- “Sümâme b. Üsâl”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 131-132.
- DÂREKUTNÎ, Ali b. Ömer (385/996), *Sünen*, I-II/1-4, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahman (255/869); *Sünen*, thk. Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî, Kahire 1966.
- DONNER, Fred McGraw., “Muhammad's Politicial Consolidation in Arabia up to the Conquest of Mecca”, *Muslim World*, V. 69, Issue 4 October 1979, 229-247.

- “The Bakr b. Wa’il Tribes and Politics in Northeastern Arabia on the Eve of Islam”, *Studia Islamica*, No. 51 (1980), 5-38.
- DEMİRCAN, Adnan, “Son Peygamber’in Geldiği Coğrafya ve Toplum: Hicaz Bölgesi ve Arapları”, *Asr-ı Saâdet Dünyası 3, Hz. Peygamber’in Doğduğu Çevre ve Toplum*, Siyer Yay., İstanbul 2015.
- “Şeybân (Benî Şeybân)”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 37.
- “Uzre (Benî Uzre)”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 258-259.
- “Akabe Biatleri ve Bu Görüşmelerin İslâm Toplumunun Oluşumuna Etkileri”, http://www.siyervakfi.org/dokuman/kuran-cografyasi-Mekke/ders17_prof-dr-adnan-demircan.pdf, 1-11.
- *Cahiliye Arapları*, Beyan Yay., İstanbul 2015.
- DEMİRCİ, Abdurrahman, “Tağlib Kabilesi’nin İslâm Devleti Egemenliği Altına Alınma Süreci”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 7, Karabük 2013, 347-361.
- DEMİRCİ, Mustafa, *İslâmın İlk Üç Asrında Toprak Sistemi*, Kitabevi Yay., Konya 2003.
- DEMİRKENT, Işın, “Herakleios”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 210-215.
- DEYLEMÎ, Ebû Şücâ Şiyreveyh b. Şehrâdâr (509/1115), *el-Müsnedü’l Firdevs bi Me’sûri’l-Hitâb*, thk. Saîd b. Besyûnî Zaglul, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1986.
- DÎNEVERÎ, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (282/895); *Ahbâru’t-Tıval*, İsa Bâbi Halebî Mtb., Kahire 1960.
- DİYARBEKR, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (990/1582), *Târih ’ul-Hâmis fî Ahvâli Enfesi Nefis*, I-II, Kahire 1302.
- DOUGHTY, C. M., *Travels in Arabia Deserta*, London 1923, II, 511.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman Eş’as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmran el-Ezdî (202-275); *Sünen*, I-VII, thk. M. Muhyiddin Abdilhamid, Mısır 1952.
- EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahanî (430/1038), *Delâilü’n-Nübüvve*, I-II, Haydarâbâd 1369.
- EBÛ UBEYD, Kasım b. Sellâm, (224/837), *Kitâbü’l-Emvâl*, Mısır 1968.
- EBÛ YÛSUF, Yakup b. İbrahim (182/798), *Kitâbü’l-Harâc*, Mtb. Selefîyye, Kahire 1352.
- EİCKELMAN, D. F., “Musaylima”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient (JESHO)*, X/1 (1967), 17-52.
- ELMALI, Hüseyin, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 399-402.

- ELLA Landau-Tasseron, “The Sinful Wars, Religious, Social, and Historical Aspects of Hurûb al-Fijar”, *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, VIII, Jerusalem 1986, 37-59.
- “Asad from Jahiliyya to Islam”, *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, VI, Jerusalem 1985, 1-29.
- ERDEM, Gökhan, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), : Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar Arası İlişkiler Bilim Dalı, Ankara 2008.
- EROĞLU, Bünyamin, “Ashâbü’l-Uhdûd”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 471.
- ERUL, Bünyamin, “Uyeyne b. Hısn”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 240-242.
- “Süheyl b. Amr”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVII, 30.
- EZRAKÎ, Ebu’l-Velid Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-Ezrakî (223/837), *Ahbâru Mekke*, Mekke 1965.
- FARUKÎ, İsmâîl Racî, Luis Lâmia Farukî, *İslam Kültür Atlası*, çev. Mustafa Okan Kibaroglu, İnkılâb Yay., İstanbul 1999.
- FAYDA, Mustafa, “Abdilkays (Benî Abdilkays)”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 248-249.
- “Abs (Benî Abs)”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 312.
- “Âmir b. Sa’saa (Benî Âmir b. Sa’saa)”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 66-67.
- “Ans (Benî Ans)”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 216-17.
- “Becîle (Benî Becîle)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 287.
- “Cerbâ”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 391.
- “Cerîr b. Abdullah”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 410-411.
- “Devs (Benî Devs)”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 253.
- “Hemdân (Benî Hemdân)”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 179-180.
- “Hz. Muhammed’in Necranlı Hristiyanlarla Görüşmesi ve Mübâhele”, *İslâmî İlimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Ankara 1975.
- “Mübâhele”, İstanbul 2006, XXXI, 425.
- “Nesi”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 578-579.
- “Ridde”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 91-93.
- “Secâh”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXIV, 266.
- “Senetü’l-Vüfûd”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 519-520.
- “Seyf b. Zûyazen”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 29-30.
- “Velîd b. Muğîre”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 33-34

- *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. Ankara 1982.
- FETLAVİ, Süheyl Hüseyin, *H. Muhammed'in Diplomasi Anlayışı (Nebi Muhammed'in Diplomasisi ve Uluslar Arası Çağdaş Hukukla Mukayesesi)*, çev. Mustafa Işık, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2014.
- FÜCK, J. W., "Fidjar", *EI²* (İng.), II, 883-884.
- "Ghatafân", *EI²* (İng.), II, 1023-1024;
- (A. A. Dixon), "Kâlb b. Wabara", *EI²* (İng.), IV, 492-494.
- GADBAN, Münir Muhammed, *Fıkhü's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Câmîatü Ümmi'l-Kurâ, Mekke 1989.
- GÖKSOY, İsmail Hakkı, "H. Peygamber'in Hükümdarlara Gönderdiği Davet Mektupları ve Önemi", *Süleyman Demirel ÜİFD*, II. Kutlu Doğum Sempozyumu, Isparta 1999, 119-138.
- GÖRMEZ, Mehmet, "Ebû Zerr el-Gıfârî Biyografileri Üzerine", *İslâmiyât*, V (2002), S. 2, 177-182.
- GRABUS, Merzuk, *H. Peygamber'in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri ile Münasebetleri (Medine Dönemi)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa 2011.
- GREENSLADE, W. G., "The Martyrs of Najran", *The Moslem World*, XXII/3 (1932), 264-275.
- GROHMANN, Adolf, "Mârib", *İA*, VII, 330, 335, 337
- "Nadjd", *EI²* (İng.), VII, 864-866.
- GÜÇ, Ahmet, "Put", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 364-365.
- GÜNALTAI, Şemseddin, *İslâm'dan Önce Arap tarihî ve Cahiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1957.
- GÜRKAN, Ahmet, *Kur'an'ın Nasih ve Mensuh Ayetleri*, Yeni İlahiyat Kitabevi, Ankara 1980.
- HÂKİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî (405/1014), *Müstedrek Ale's-Sahîheyn*, thk. Mustafâ Abdilkâdir Atâ, I-IV, Beyrut 1990.
- HALEBÎ, Alî b. Burhâniddîn İbrâhim b. Ahmed el-Halebî (1044/1635), *es-Sîretü'l-Halebiyye fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn (İnsânu'l-Uyûn)*, I-III, Mtb. Mustafa Bâbi, Mısır 1964.

- HÂLİFE b. HAYYÂT (240/854), *Tarih'u Halife b. Hayyât*, çev. Abdilhalik Bakır, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.
- HALEVY, Joseph , “Rapport sur une mission archéologique dans le Yemen”, *Journal Asiatique*, XIX (1872), 5-98, 129-266, 489-547;
- HAMEVÎ, Şihâbuddîn Ebû Abdillâh Hamevî (626/1229), *Mucemu'l-Buldân*, I-V, Beyrut 1979.
- HAMÎDULLAH, Muhammed, “Çin ile İlk Devri Müslüman Ülkelerinin Temasları”, çev. Yusuf Ziya Kavakçı, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, I, İstanbul 1975.
- “El-İlâf veya İslâm'dan Önce Mekke'nin İktisadi-Diplomatik Münasebetleri”, çev. İsmail Cerrahoğlu, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1962, 213-222.
- “Hilfû'l-Fudûl”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 31-32.
- “Hudeybiye Antlaşması”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 297-299.
- “Hz. Peygamberin İslâm Öncesi Seyahatleri”, çev. Abdullah Aydın, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 4, Ankara 1980.
- *Hiz. Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları*, çev. Salih Tuğ, Yağmur Yay., İstanbul 1991.
- *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2011.
- *İslâm'da Devlet İdaresi*, çev. Hamdi Aktaş, Beyan Yay., İstanbul 2007.
- *Hiz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 1990.
- *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, çev. Vecdi Akyüz, Kitabevi Yay., İstanbul 1997.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Arim”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 373-374.
- “Yegûs”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 388-389.
- HASAN, İbrahim Hasan, *Siyasi, Kültürel, Dini, Sosyal İslâm Tarihi*, I- VI, çev. İsmail Yiğit, Kayıhan Yay., İstanbul 1985.
- HAWTING, G. R., “Al-Hudaybiya and the Conquest of Mecca”, *Jerusalem Studies Arabic and Islam*, VIII/2, Jerusalem 1986, 1-23.
- HAZ'AL, Hüseyin Halef eş-Şeyh, *Târîhu'l-Cezîreti'l-Arabiyye fî Asri 'ş-Şeyh Muhammed b. Abdilvehhâb*, Matâbiu Dârî'l-kütüb, Beyrut t.y.
- HELL, J., “Becîle”, *İA*, II, 432.

- HEYSEMÎ, Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman el-Heysemî (807/1405), *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, I-X, Beyrut 1967.
- HİTTÎ, Philip K., *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, I- IV, çev. Salih Tuğ, Boğaziçi Yay., İstanbul 1997.
- HOLSTÎ, Kalevi Jaakko., *International Politics, A Fareme Word for Analysis*, 5th ed., Englewood Cliffs, New Jersey 1988.
- HÜR, Ayşe, "Justinianos I", *Dünden Bugüne İslâm Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul 1994, IV, 308-309.
- İBN ABDÎ'L-BERR, Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdi'l-Berr el-Kurtubî (463/1071), *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî I-IV, Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1992.
- İBN ABDİRABBÎH, Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (328/940), *Kitâbul-Ikdü'l-Ferîd*, thk. Müfîd Muhammed Kumeyhâ, I-IX, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1983.
- İBN ASÂKİR, Ebû'l-Kasım Ali b. el-Hasan b. Hibbetillah b. Abdillâh (571/1175); *Târîhu Medîneti Dimeşk*, thk. Ebû Saîd Ömer b. Garâme, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebû'l-Ferec (597/1201); *el-Vefâ bi Ahvâli'l-Mustafa*, I-II, y.y., Kahire 1966.
- İBNÜ'L-ESİR, Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdilkerim (630/1232), *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, I-VII, Beyrut t.y.
— *el-Kâmil fî't-Târih*, I-XIII, Beyrut 1965.
- İBN ESİR, Ebû's-Se'âdât Mecdüddîn el-Mübarek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (606/1210) *Câmi'u'l-usûl*, I-XII, y.y., Beyrut 1980.
- İBN HABÎB, Ebû Cafer Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî (245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*, thk. Eliza Lichtenstater, Dâru'l-Afâki'l-Cedîde, Beyrut ty.
- İBN HACER el-ASKALÂNÎ, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed el Askalâni (852/1449), "*Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*", I-XIII, thk. Abdilaziz b. Abdullah b. Bâz, Dâru'l-Maarife, Beyrut 1959.
— *Metâlibu'l-Âliye*, I-IV, y.y., Kuveyt 1973.
— *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe (Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi)*, çev. Naim Erdoğan, I-V, İz Yay. İstanbul 2010.
- İBN HALDÛN, Ebû Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed (808/1406), *Târih-u İbn Haldûn - Kitâbu'l-İber ve Dîvânü'l-Mubtede' ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-Arab ve'l-Acem ve el-Berber ve men 'Asarahum min zevîyiyî's-Sultânî'l-Ekber*, I-VII, Beyrut 1971.

- *Mukaddime*, I-II, çev. Halil Kendir, Yeni Şafak Yay., İstanbul 2004.
- İBN HALLİKÂN, Ebû'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed (562/1167), *Vefâyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, thk. İhsan Abbas, I-VIII, Beyrut t.y.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Sâid ez-Zâhirî (456/1064), *Cemheretu Ensabi'l-Arab*, thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- *Cevâmiu's-Sîre*, Mtb. Dâr-ul-Mearif, Mısır 1939.
- İBN HİBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Bustî (354-965), *es-Sîretu'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ'*, Beyrut. t.y.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâleddin Abdilmelik (213/833), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ ve dğr., I-IV, Beyrut 1971, (çev. Hasan Ege, Kahraman Yay., İstanbul 2006.)
- İBN HURDÂZBÎH, Ebû'l Kasım Ubeydullah b. Abdillâh (300/913), *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, thk. Michael Jan de Goeje, E. J. Brill, Leiden 1989.
- İBN İSHÂK, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr (151/768), *Sîretu İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamîdullah, edt. Mekki Yassıkaya, Düşün Yay., İstanbul 2012.
- İBN KAYYIM el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşki el-Hanbelî, (751/1350), “*Za'du'l-Mead*”, çev. Şükrü Özen, I-VI, İklim Yay., İstanbul 1988.
- İBN KELBÎ, Ebû'l-Münzir İbnü's-Sâib Hişâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbî (204/819), *Kitâbü'l-Esnâm, (Putlar Kitabı)*, çev. Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., LXXXIV, Ankara 1968.
- İBN KESÎR, Ebû'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer el-Kureysî (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, y.y., Beyrut 1966
- *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I-IV, Kahire 1965.
- İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Yezid el-Kazvînî, (275/888), *Maarif*, Beyrut 1970.
- İBN MANZÛR, Muhammed b. Mukrim, *Lisânu'l-Arab*, I-XV, thk. Abdullah Ali el-Bekir, Muhammed Ahmed Hasbullah, Haşim Muhammed eş-Şâzelî, Kahire t.y., XI, 283.
- İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimî el-Basrî (230/884), “*Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebir, Tabakât*”, çev. edt. Adnan Demircan, Siyer Yay. İstanbul 2014.

- İBN SEYYİDÜNNÂS, Muhammed b. Abdullah b. Yahya (734/1332), *‘Uyûni’l-Eser fî Fünûni’l-Megâzî ve’s-Semâil ve’s-Siyer*, I-II, Beyrut t.y.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Elçi”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 3-15.
- JEFFERY, Arthur, *The Foreign Vocabulary of the Qur’an*, Oriental Institute, Baroda 1938.
- JONES, Marsden B. “The Chronology Of The Maghazi -A Textual Survey-”, *BSOAS*, XIX, V, 1957, 280, “İlk Kaynaklara Göre Peygamber’in Savaşlarının Kronolojisi”, çev. Kasım Şulul, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şanlıurfa 2001, S. 2, 115-164.
- KALKAŞENDÎ, Ebû’l-Abbas Şehâbeddin Ahmed b. Ali (821/1418), *Nihâyet’ül-Ereb fî Ma’rifeti Ensâbi’l-Arab*, y.y., Kahire 1959.
- KALLEK, Cengiz, “Esed (Benî Esed)”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 363-365.
- “Eş’ar (Benî Eş’ar)”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 442-443.
- “Müellefe-i Kulûb”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 475-476.
- “Vesk”, *DİA*, , İstanbul 2013, XLIII, 70.
- “Pazar”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 194-203.
- KAPAR, Mehmet Ali, “Hâcib b. Zûrâre”, *DİA*, İstanbul 1996, XIV, 511.
- “Fezâre (Benî Fezâre)”, *DİA*, İstanbul 1995, XXII, 538-539.
- “Hanîfe (Benî Hanîfe)”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 42.
- “Hevâzin (Benî Hevâzin)”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 276-277.
- “Kus b. Sâ’ide”, *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 460.
- “Müntefik (Benî Müntefik)”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 27.
- *Hiz. Muhammed’in Müşriklerle Münasebetleri*, İlim Yay., İstanbul 1987.
- KARA, Cahit, “İslâm Öncesi Arap Yarımadasında Bir Kültür Merkezi: Cüreş”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIV, S. 27, Çorum 2015, 23-49.
- KARA, Mehmet, “Peygamberimizin Sancak ve Bayrakları”, *Diyanet Dergisi*, XXV, S. 4, Ankara 1989, 287-292.
- KARAARSLAN, Nasuhi Ünal, “Hüzeyl (Benî Hüzeyl)”, *DİA*, İstanbul 1999, XIX, 70.
- KASTALLÂNÎ, Ebû’l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr (923/1517), *Mevâhibü’l-Ledünniye*, I-II, Mısır 1281.
- KAVAS, Ahmet, “Hilâl (Benî Hilâl)”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 15-19.
- KAZANCI, Ahmet Lütfi, “Akra’ b. Hâbis”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 285.
- “Ebrehe”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 79-80.

- KEHHÂLE, Ömer Rıza, *Mu'cemü Kabâ'ili'l-Arab el-Kadîmeve'l-Hadîse*, I-XV, thk. Muhammed Abdilhamid -Müneysî, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- KETTÂNÎ, Muhammed Abdilhay, *et-Teratibu'l-İdârîyye*, Hz. Peygamber'in Yönetimi, I-II, çev. Ahmet Özel, İz Yay. İstanbul 2012.
- KIRBIYIK, Kasım, "Havlân (Benî Havlân)", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 537.
- KINDERMANN, Heinz, "Tağlib", *İA*, MEB Basımevi, İstanbul 1970, XI, 621.
— "Asad", *El²* (İng.), I, 683.
- KİSTER, M. J. "Mecca and the Tribes of Arabia: Some Notes on Their Relations", *Studies in Islamic History and Civilization*, ed. M. Sharon, Jerusalem 1986, 33-57.
— "Some Reports Concerning Mecca from Jahiliyya to Islam", *JESHO*, XV/1-2 (1972), 61-93.
— "On Strangers and Allies in Mecca", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, XIII, Jerusalem 1990, 113-154.
— "On a Monotheistic Aspect of a Jahiliyya Practice", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, II, Jerusalem 1980, 33-57.
- KÖKSAL, M. Asım, *İslâm Tarihi*, I-XVIII, Köksal Yay., İstanbul 1991.
- KÖSE, Feyza Betül, *Medine'de Sosyal Hayat, Dört Halife Dönemi*, Mana Yay., İstanbul 2016.
- KURŞUN, Zekeriya, "Necid", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 491.
- KÜÇÜKAŞCI, Mustafa Sabri, "Recî' Vak'ası", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 510-511.
— "Selâman (Beni Selâman)", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 344-345.
— "Kilâb b. Rebîa (Benî Kilâb b. Rebîa)" *DİA*, İstanbul 2002, XXV, 567-568.
— "Kinde, (Benî Kinde)", *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 37-38.
— "Mâlik B. Avf", *DİA*, İstanbul 2003, XXVII, 504-505.
— "Sa'lebe (Benî Sa'lebe, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 27-28.
— "Sakîf (Benî Sakîf)", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 10-11.
— "Tâ'if", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 443-447.
— "Zübeyd (Benî Zübeyd)", *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 516-517.
- LAMMENS, H., "Hudeybiye", *İA*, V/1, 578-579.
— "Kelb", *İA*, VI, 548-549.

- LECKER, Michael, “Was Arabian Idol Worship Declining on the Eve of Islam”, *People, Tribes and Society in Arabia around the Time of Muhammad*, Aldershot: Ashgate (Variorum Collected Studies Series CS 812), 2005, 1-43.
- “al-Zibrikân b. Badr”, *EP* (İng.), XI, 496.
- “Udhra”, *EP* (İng.), X, 773-774.
- LEVİ DELLA VIDA, G., “Uzre”, *İA*, XIII, 89-90.
- LİNGS, Martin, *H. Muhammed’in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İz Yay., İstanbul 1996.
- MACDONALD, M. C. A. - Nehme, Laila, “al-Uzzâ”, *EP* (İng.), X, 967- 968.
- MAĞLUS Sami B. Abdullah, *Siyer Atlası*, thk. Muhammed Emin Yıldırım, Siyer Yay., İstanbul 2012.
- MAHMUDOV, Elşad, “H. Muhammed’in Savaşlarından (Gazve ve Seriiyyelerinden) Elde Edilen Bazı Askerî, Diplomatik ve Hukukî Sonuçlar”, *Bakü Devlet Üniversitesi İFD. İlmi Mecmuası*, Bakü 2010, 23-53.
- MAKRÎZÎ, Ebû Muhammed (Ebu’l-Abbâs) Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed (845/1442), *Dav’u’s-Sârî fî Ma’rifeti Haberi Temîm ed-Dârî*, thk. M. Ahmed Âşûr, y.y., ty.
- *İmtâü’l-Esmâ Bimâli’n-Nebîyyi Mine’l-Ahvâli ve’l-Emvâli ve’l-Hafedeti ve’l-Metâ’*, thk. Muhammed Abdülhamid en-Nümeysî, Beyrut 1999.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, I-IV, Ankara 1995.
- MERAY Seha L., *Devletler Hukukuna Giriş*, I-II., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1975.
- MES’ÛDÎ, Ebû’l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali (346/957), *Murûcû’z-Zeheb ve Meâdinü’l-Cevher*, I-IV, Mısır 1384-1964.
- MOBERG, A., “Necrân”, *İA*, IX, 165-167
- MÜSLİM, Ebû’l-Hüseyin Müslim b. Haccâc (261/874), *el-Câmi’u’s-Sahîh-I-V*, thk. M. Fuad Abdilbâkî, 1956, çev. Ahmed Dâvûdoglu, *Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*, Sönmez Yay., İstanbul 1978.
- NAZLIGÜL, Habil, “Urve b. Mes’ûd”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 183.
- NEDVÎ, Ebû’l-Hasan *Rahmet Peygamberi*, çev. Abdilkerim Özaydın, İz Yay., İstanbul 1992.
- NESÂÎ, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb (303/916), *Sünen*, I-IV, şrh. Süyûtî, Dâru’l Beşâiri’l-İslâmiyye, Beyrut 1994.

- NİCOLSON, Harold, “*The Evolution of Diplomatic Method*”, Cassell Publishers, London 1954.
- NÖLDEKE, Theodore, “Arabs (Ancient)”, *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings, Edinburgh, Clark, I, 659-673
- NU’MÂNÎ, Şiblî, *İslâm Tarihi: Asr-ı Saâdet* çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1977.
- NÜVEYRÎ, Şehâbeddin Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed (733/1333), *Nihâyetü’l-Ereb fî Fünûni’l-Edeb*, thk. Abdil Mecid Terhini, *Dârü’l-Kitabi’l İlmiye*, Beyrut t.y.
- ÖĞÜT, Salim, “Ebtah”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 82-83.
- “Ferve b. Müseyk”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 415.
- ÖNKAL, Ahmet, “Büreyde b. Hisâb”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 492.
- “Âmir b. Tufeyl”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 68.
- “Ahnef b. Şerik”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 175
- “Akabe Biatları”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 211.
- “Alkâme b. Üläse”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 467.
- “Bâhile, (Benî Bâhile)”, *DİA*, İstanbul 1991, IV, 483.
- “Bekr b. Vâil (Benî Bekr b. Vâil)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 362-362.
- “Bekkâ (Benî Bekkâ)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 363.
- “Belî (Benî Belî)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 414-415.
- “Bi’ rimaûne”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 194-195.
- “Cârûd b. Mualla”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 160.
- “Ci’ râne”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 25.
- “Cüheyne (Benî Cüheyne)”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 107.
- “Cüreş”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 137.
- “Cüzâm (Benî Cüzâm)”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 149.
- “Dâr (Benî Dâr)”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 483.
- “Hâlid b. Sinân”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 288.
- “Huzâa (Benî Huzâa)”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 431-433.
- “Müseylimetülkezzâb”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 90-91.
- *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, Kitabevi Yay. Konya 2012.
- ÖZ, Şaban, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İSAR Vakfı Yay. İstanbul 2008.
- *İslam Tarihi*, Çizgi Yay., Konya 2010.
- ÖZAYDIN, Abdilkerim, “Bârik (Benî Bârik)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 70.

- “Behrâ (Benî Behrâ)”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 356.
- ÖZDEMİR, Serdar, *Hiz. Peygamberin Serriyyeleri*, Rağbet Yay., İstanbul 2001.
- ÖZKAN, Halit, “Temîm Ed-Dârî”, *DİA*, İstanbul 2011, XL, 419-421.
- “Vâil b. Hucr”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 452.
- “Zibrikân b. Bedr”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 396.
- ÖZKUYUMCU, Nadir, “Ca’de (Benî Ca’de)”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 543-544.
- “Kelb (Benî Kelb)”, *DİA*, İstanbul 2002, XXV, 203-204.
- “Tücîb (Benî Tücîb)”, *DİA*, İstanbul 2012, XLI, 457.
- ÖZTÜRK, Levent, *İlk Hicret Habeşistan*, Siyer Yay., İstanbul 2015.
- ÖZTÜRK, Mustafa, Kur’an Hükümlerinin Tarihsel ve Yerel Bağlamı, -Cahiliye Devri Arap Toplumunda Ahval-i Şahsiyye Hukuku Örneği-, *Birey ve Toplum Dergisi*, I, S. 2, Malatya 2011.
- PARRET, R. “Ashab al-Ukhdu”, *EP (Fr.)*, I, 713.
- PHILLIPS, Wendell, *Oman: A History*, Librairie du Liban, Beyrut 1971.
- POTYEMKİN, Viladimir, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, I-IV, çev. Atilla Tokatlı, May Yay., İstanbul 1977.
- RODINSON, Maxime, *Hiz. Muhammed*, çev. Atilla, Tokatlı, Hürriyet Yay., İstanbul 1980.
- SALLÂBÎ, Ali Muhammed, *İslâm tarihî Asr-ı Saâdet Dönemi, Siyer-i Nebi*, I-II, çev. Mustafa Kasadar, Şerafettin Şenaslan vd., Ravza Yay., İstanbul 2014.
- SARICIK, Murat, “Cahiliye Dönemi’nde Arap Yarımadası Panayırıları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2013/2, S. 31, 109-128.
- SARIÇAM, İbrahim, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yay. Ankara 2014.
- “İslâm’ın Doğuşunun tarihî Şartları”, *İslâm ve Demokrasi Sempozyumu*, Ankara 1998.
- “Muhârib (Benî Muhârib)”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 3.
- “Müzeyne (Benî Müzeyne)”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 250-251.
- “Neha’ (Benî Neha’)”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 535.
- SCHLEIFER, J., “Bakr b. Vâil ”, *İA*, II, 454-458.
- “Fedek”, *İA*, IV, 537.
- “Hâris”, *İA*, V, 239-240;
- “Harith b. Kab”, *EP (İng.)*, III, 223;
- “Hemdân”, *İA*, V, I, 418-419.

- SEMHÛDÎ, Nûriddin Ali b. Muhammed (911/1506), *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dârî'l-Mustafa*, I-II, Thk. M. Muhyiddin, Beyrut 1955.
- SERAHSÎ, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed (483/1090); *Kitâb 'ul-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1989.
- SEZİKLÎ, H. Ahmet, "Amr b. Ma'dikerib", *DİA*, İstanbul 1991, III, 88.
- SHAMSÎ, F. A., "The Meaning of Nasi: An Interpretation of Verse 9: 37", *Islamic Studies*, XXVI/2 (1987), 143-164
- SHAHÎD, Irfan, *The Martyrs of Najrân*, New Documents, Bruxelles 1971, s.46-64.
— "Najran", *EF² (İng.)*, VII, 871-872;
- SHİTOMÎ, Y., "De la chronologie de la persécution de Nağran", *Orient*, XXVI, Tokyo 1990, 27-42.
- SMİTH, W. R., *The Religion of the Semites*, New York 1972.
— (C. E. Bosworth - C. Holes), "Uman", *EF² (İng.)*, X, 814-818.
- SÖNMEZ, Abidin, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları*, İnkılab Yay., İstanbul 2007.
— *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, İnkılab Yay., İstanbul 2011.
- SÖYLEMEZ, Mehmet Mahfuz, "Cahiliye Arap İncasında Putların Yeri", *Cahiliye Araplarının Ulûhiyet Anlayışı*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez, Ankara Okulu Yay., Ankara 2015, 9-51
— Cahiliye Arap İncasında Putların Yeri, *Milel ve Nihal*, İstanbul 2014, 11 (1), 9-50.
- SÜHEYLÎ, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (581/1185), *er-Ravzû'l-Ünüf fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye*, I-VII, Thk. A. Vekil, Dâru'l-Kütübî'l Hadîse, Kahire 1967.
- ŞAHİN, İlhan, "Sancak", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 97-99.
- ŞÂMÎ, Muhammed b. Yusûf es-Salihî (942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-'İbâd*, I-VIII, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 1993, çev. ed. Yusuf Özbek, *Peygamber Külliyyatı*, Ocak Yay. İstanbul 2011.
- ŞEKER, Necmettin, "Sözlü İletişimde Nebevî Metot Hz. Muhammed'in (as) Konuşma Üslubu ve Adabı", *Toplum Bilimleri Dergisi*, V, No: 10, Ankara Temmuz-Aralık 2011, 111-128.
- ŞİMŞİR, MEHMET, "İlk Dönem İslâm Tarihinde Haberleşme Yöntemleri" (*Başlangıcından Râşid Halifeler Dönemi Sonuna Kadar*), Hüner Yay., Konya 2011.

- “Avrupalı Bir Müslüman Olarak İbn Hazm’ın Savaş ve Barış Anlayışı”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (30), Karaman 2016, 96-105.
- “Araştırma ve Eğitim Metodolojisi Açısından İslam Tarihinin Tanımı Sınırları ve Kaynakları”, 3. *Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı*, Sakarya 2014, 244-259.
- “Nizamülmülk’ün Siyasetnamesi ve İstihbarata Yönelik İlke ve Yöntemleri” *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 17 (28): 68-79, 2015, 68-79.
- ŞULUL, Kasım, “Hicrî Takvimin Ortaya Çıkışı”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 4, kış 2002, Şanlıurfa 2002, 145-166.
- “Hz. Peygamber Dönemi Kronolojisi”, *Çeşitli Yönleriyle son Elçi’nin Hayatı -Mekke Dönemi-*, edt. Adnan Demircan, Siyer Yay. İstanbul 2015.
- TABERÂNÎ, Ebû’l Kasım Süleyman b. Ahmed (360/971), *Mu’cemu’l-Kebîr*, I-XXV, thk. Ebû Muâz Tarık b. İvâdullah, Dâru’r-Raye, Riyad 1993.
- *Mu’cemü’s-Sağır*, I-II, Medine t.y.
- TABERÎ, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd (310/923), *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk (Târîhu’t Taberî)*, I-XIII, Mısır 1326.
- TANRIVERDÎ, Eyüp, Eski Arap Kültüründe Ateş Yakma Gelenekleri *Doğu Araştırmaları*, 8, 2011/2, 49-62.
- TAWÎL, Hashim, *Early Arab Icons: Literary and Archaeological Evidence for the Cult of Religious Images in Pre-Islamic Arabia*, Doktora Tezi, University of Iowa, 1993.
- TEMEL, Ali Rıza, *Harp mi Sulh mu? İslâm’da Dış Politika ve Diplomasi*, Seha Neşriyat, İstanbul 1988.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Serve b. Musâ b. ed-Dahhâk (279/892), *Sünen*, thk. Beşşâr Avvâd Ma’ruf, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, Beyrut 1996.
- TRİMİNGHAM, J. S., *Christianity among the Arabs in Pre-Islamic Times*, London-New York 1979.
- TUNCER, Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ümit Yay., Ankara 1995.
- Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diplomasi, *İstanbul Üniversitesi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, IV, S. 1, İstanbul 1984, 50-57.
- TÜLÜCÜ, Süleyman, “Hâtim et-Tâî”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 472-473.
- UĞUR, Mücteba, “Amr b. Sâlim”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 91.

- USLU, Recep, “Ezruh”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 70.
- “Hums”, *DİA*, İstanbul 1995, XVIII, 364.
- ÜÇOK, Bahriye *İslâm’dan Dönerler ve Yalancı Peygamberler (Hicrî 7.-11. Yıllar)*, İstanbul 1982.
- ÜNALAN, Sıddık, ÖZTÜRK Hakan, “Hz. Muhammed’in Hristiyanlarla Yapmış Olduğu Diplomatik münasebetlerin Evrensel Boyutu”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12/2, Elazığ 2007, 11-31.
- VÂKIDÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer (207/822), *Kitâbu’l-Meğazî*, I-III, thk. Marsden Jones, çev. Musa K. Yılmaz, İlk Harf Yay. İstanbul 2014.
- *Kitabu’r-Ridde*, thk. Yahya el-Cebûrî, y.y., Beyrut 1990.
- VASİLİEV, A. A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Arif Müfit Mansel, Maarif Matbaası, Ankara 1943.
- WALKER, Arnold Thomas, *İntişar-ı İslâm Tarihi*, çev. Hasan Gündüzler, Akçağ Yay., Ankara 1971.
- WATT, W. Montgomery, “Al-Hudaybiya”, *EP (İng.)*, Leiden III, 5-39;
- “Makka”, *EP (İng.)*, Leiden VI, 144-147.
- *Hz. Muhammed Mekke’de*, çev. Rami Ayas - Azmi Yüksel, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1986.
- *Muhammad at Medina*, Clarendon Press, Oxford 1956.
- *Peygamber ve Devlet Adamı Hz. Muhammed*, çev. Ünal Çağlar, Yöneliş Yay., İstanbul 2001.
- WELLHAUSEN, Julius, *İslâmiyet’in İlk Devrinde Dinî-Siyasi Muhalefet Partileri* çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1996.
- *Reste Arabischen Heidentums*, Berlin 1897.
- WENSİNCK, A. J., “Eshâbü’l-Uhdûd”, *İA*, IV, 373.
- WINNETT, F. V., “The Daughters of Allah”, *Muslim World*, XXX (1940), 113-130.
- YA’KÛBÎ, Ahmet b. Ebi’l-Yakûb b. Cafer b. Vehb b. Vâdih (292/905), *Târîhu’l-Ya’kûbî*, I-II, Beyrut 1379/1960.
- *Kitâbü’l-Büldân*, thk. T.G. Juynboll, Brill, Leiden 1861.
- YAMAN, Ahmet, *İslâm Hukukunda uluslararası ilişkiler*, Fecr Yay., Ankara 1998.
- YARDIM, Ali, “Adî b. Hâtim et-Tâî”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 388.
- “Dımâd b. Sa’lebe”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 272-273.

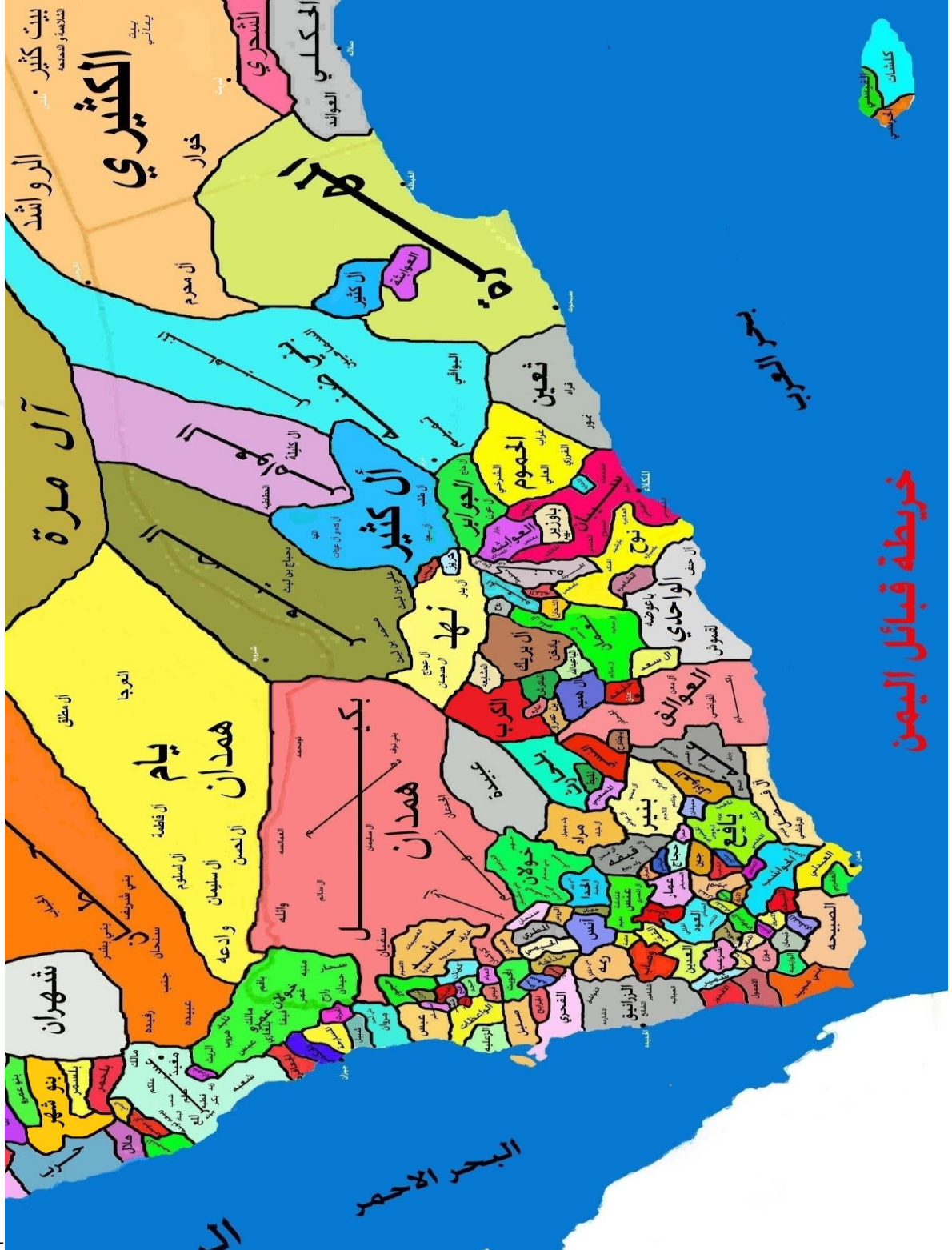
- YAVUZ, Şevket, “Ved”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 589-590.
- YEKELER, Muhammet, “*Cahiliye Döneminden Hz. Peygamber Dönemi Sonuna Kadar Temîm Kabilesi*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- YENİÇERİ, Celal, *Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat, Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2015.
- YILDIRIM, Ali, “Dımâm b. Sa’lebe”, *DİA*, İstanbul 1994, 273.
- YİĞİT, İsmail, “Sebe”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 241.
- YÜKSEL, Ahmet Turan, *İslâm’ın ilk Dönemlerinde Ticarî Hayat*, Beyan Yay., İstanbul 1999.
- ZARİNS, J., vd., “Preliminary Report on the Najran / Ukhdud Survey and Excavations 1982/1402 AH”, *Atlat*, VII/1, Riyad 1983, 22-40.
- ZEBÎDÎ, Muhammed Murtaza el-Huseynî, (1203/1788), *Tâcü’l-Arûs*, y.y., Mısır 1988.
- ZEHEBÎ, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1374), *Siyer-u A’lâmi’n-Nübelâ*, I-III, Müessesetu’r-Risâle, Beyrut 1996.
- *Târihu’l-İslâm Megâzî Vefâyâtü’l-Meşâhîr ve’l-A’lam*, *el-Megâzî*, (Târihu’l İslâm Megâzî), I-VI, çev. Hayati Ülkü, Cantaş Yay., İstanbul 1974.
- ZEMAŞERÎ, Ebû’l-Kâsım Mahmud İbn Ömer ez-Zemahşerî el-Harezmi (538/1143), *el-Keşşâf an Hakâiki’t-Tenzîl ve Uyûni’l-Ekâvîln fî-Vücûhi’t-Te’vîl*, I-IV, Mısır 1966.
- ZETTERSTEEN, K. V., “al-Walid b. al-Mughira”, *EP* (Fr.), XI, 141-142.
- ZEYDAN, C., *el-Arab Kabl el-Islam*, Kahire 1939.
- ZUHUR, Sherifa, “Udhra”, *Encyclopaedia of World Muslims* (edt. N. Kr. Singh - A. M. Khan), Delhi 2001, IV, 1493.
- ZÜRKÂNÎ, Muhammed bin Abdilbâkî bin Yûsuf bin Ahmed bin Alvân Zerkânî (1122/1710); *Mevâhibü’l-Ledünniye Şerhi*, I-VIII, Beyrut 1973.

EKLER

EK-1: ARAP YARIMADASI FİZİKİ HARİTASI

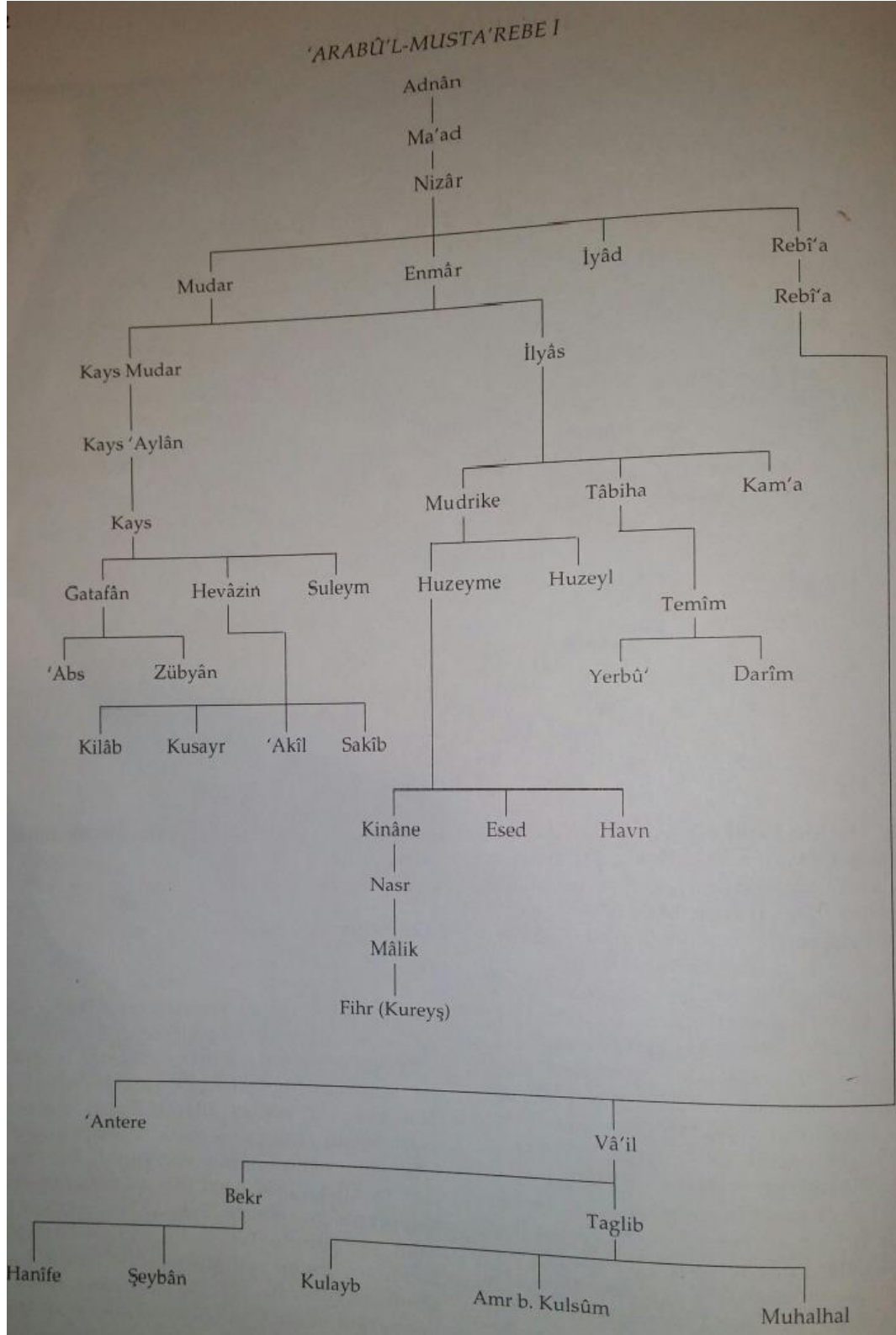

EK-3: YEMEN BÖLGESİ KABİLELER HARİTASI

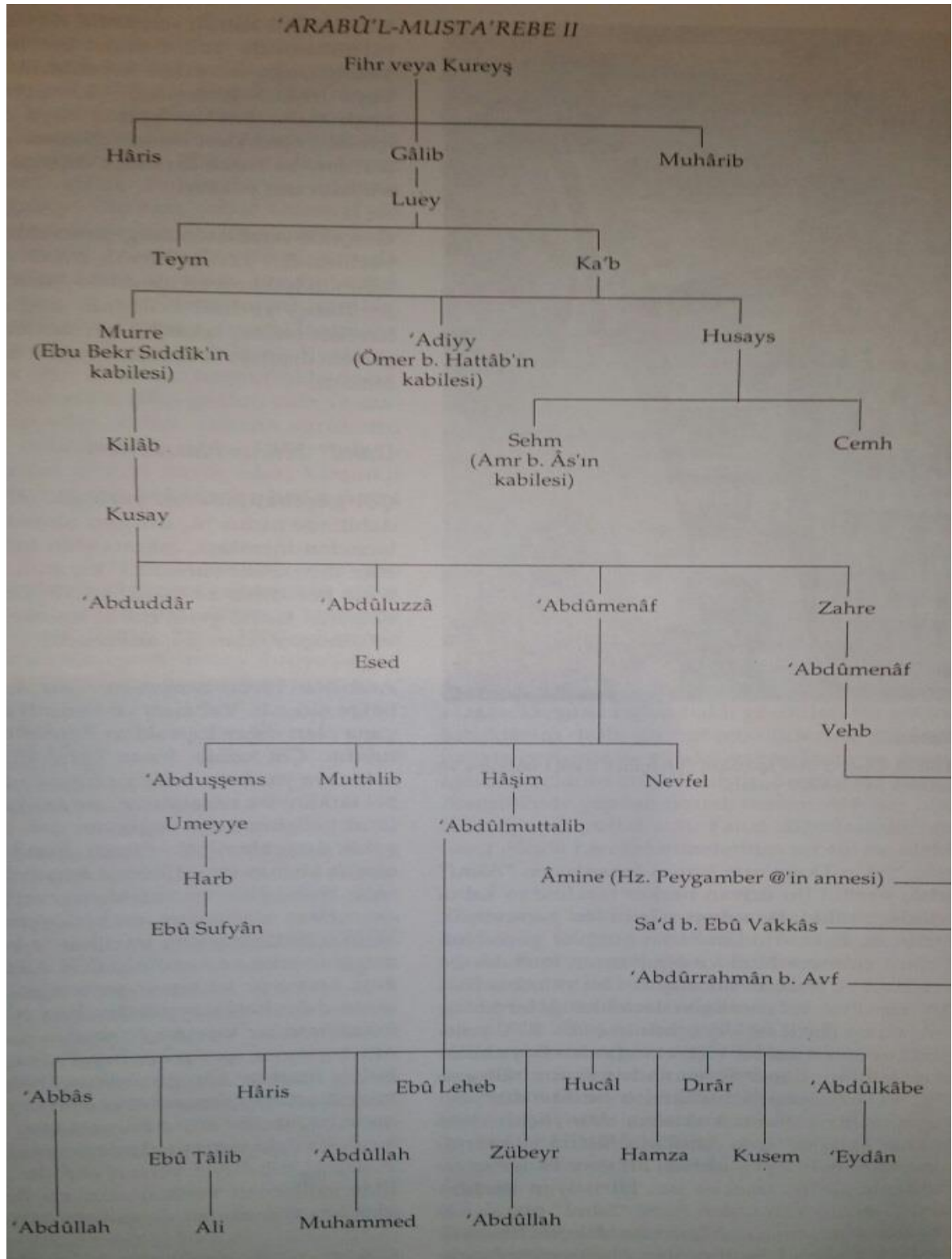
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:اليمنية_القبائل_حدود_خريطة_و_اليمن_قبائل_خريطة.jpg
(Erişim tarihi 05/10/2016 01:31)

EK 4: ARABU'MUSTA'REBE -I-

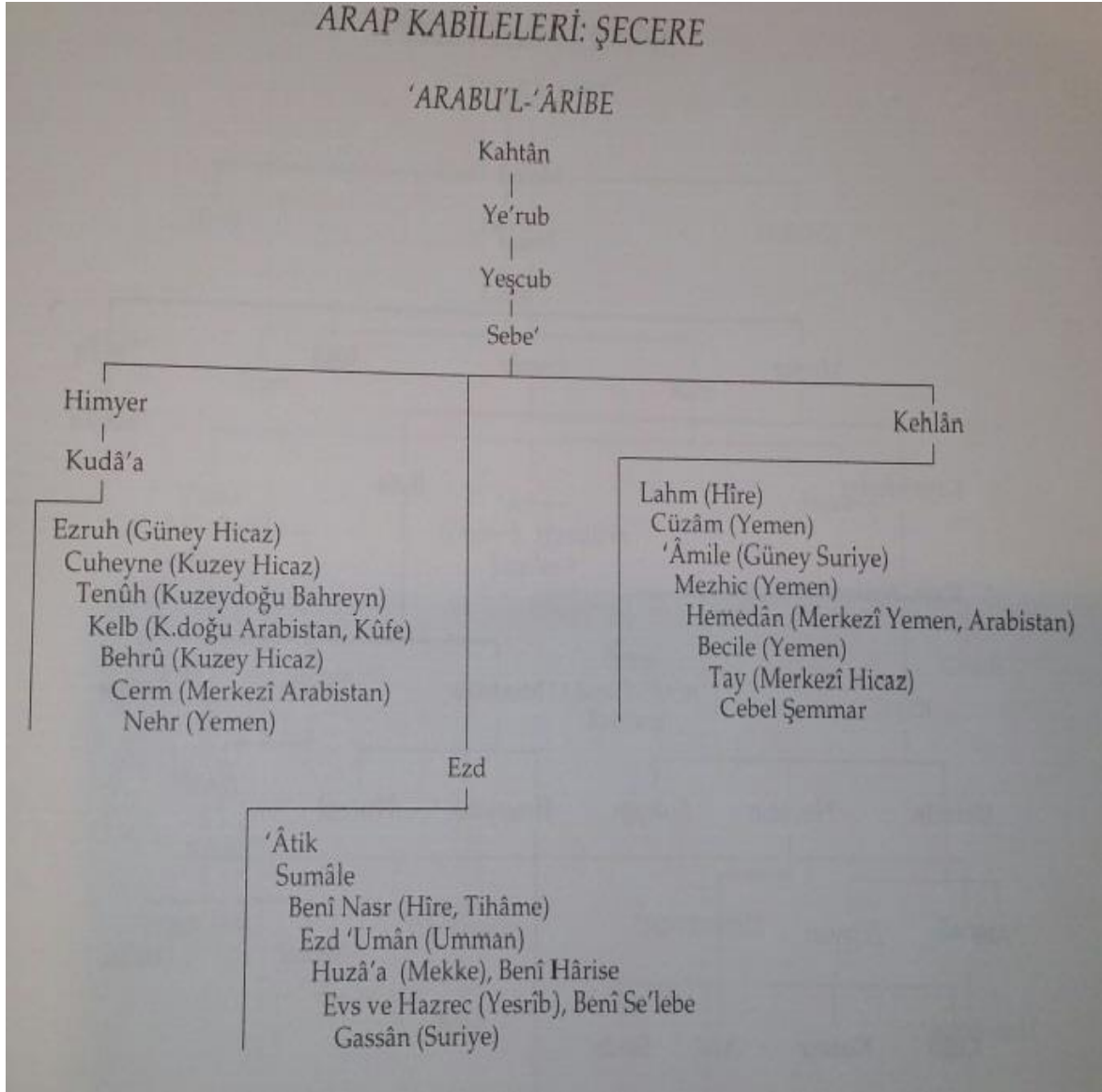
Farukî, İsmâîl Racî, Luis Lâmia Farukî, *İslam Kültür Atlası*, çev. Mustafa Okan Kibaroglu, İnkılâb Yay., İstanbul 1999, 22.

EK 5: ARABU'MUSTA'REBE -II-

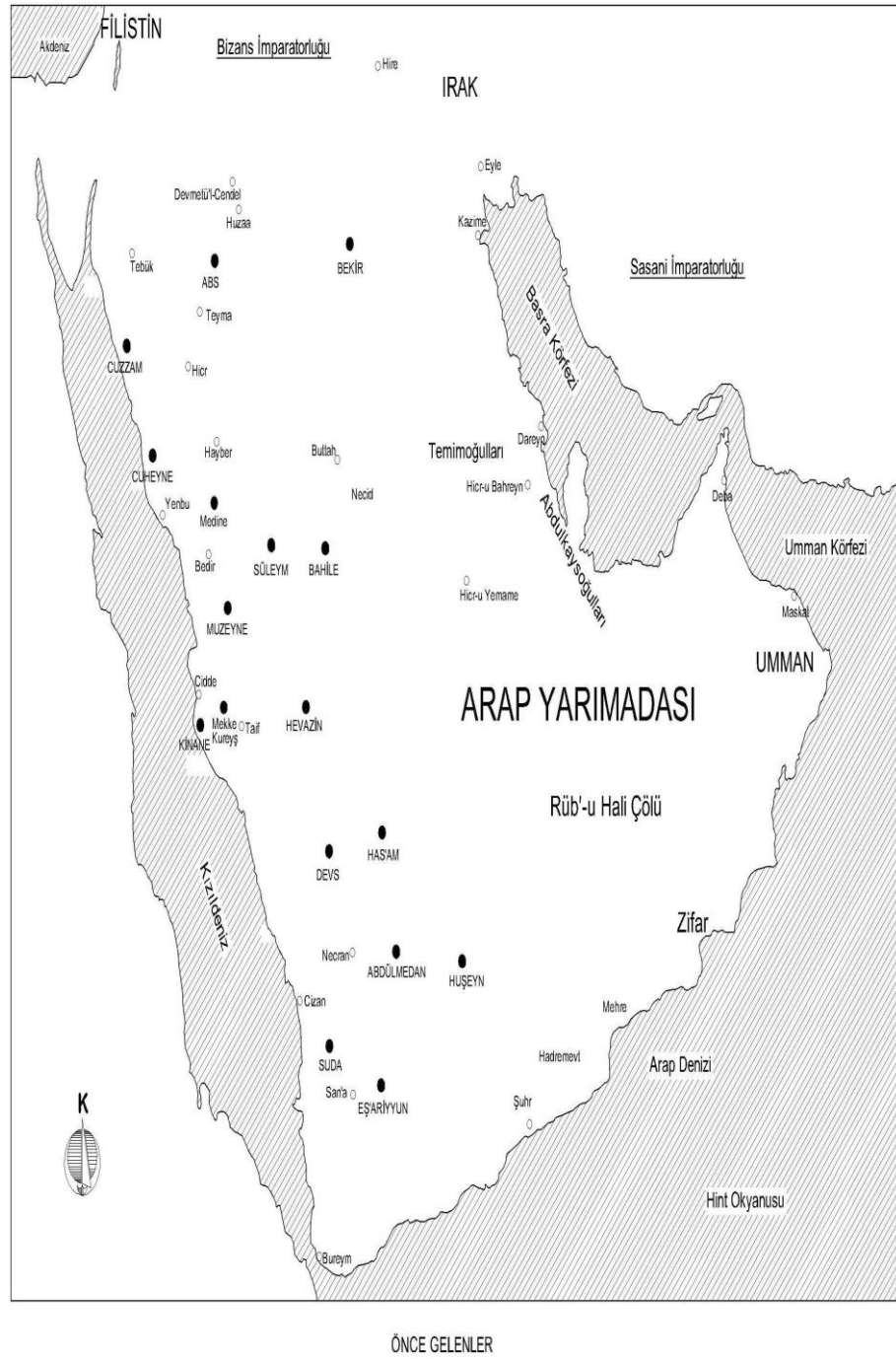
* Farukî, İsmâîl Racî, Luis Lâmia Farukî, *İslam Kültür Atlası*, çev. Mustafa Okan Kibaroglu, İnkılâb Yay., İstanbul 1999, 23.

EK 4: ARABU'L ARİBE -I-*

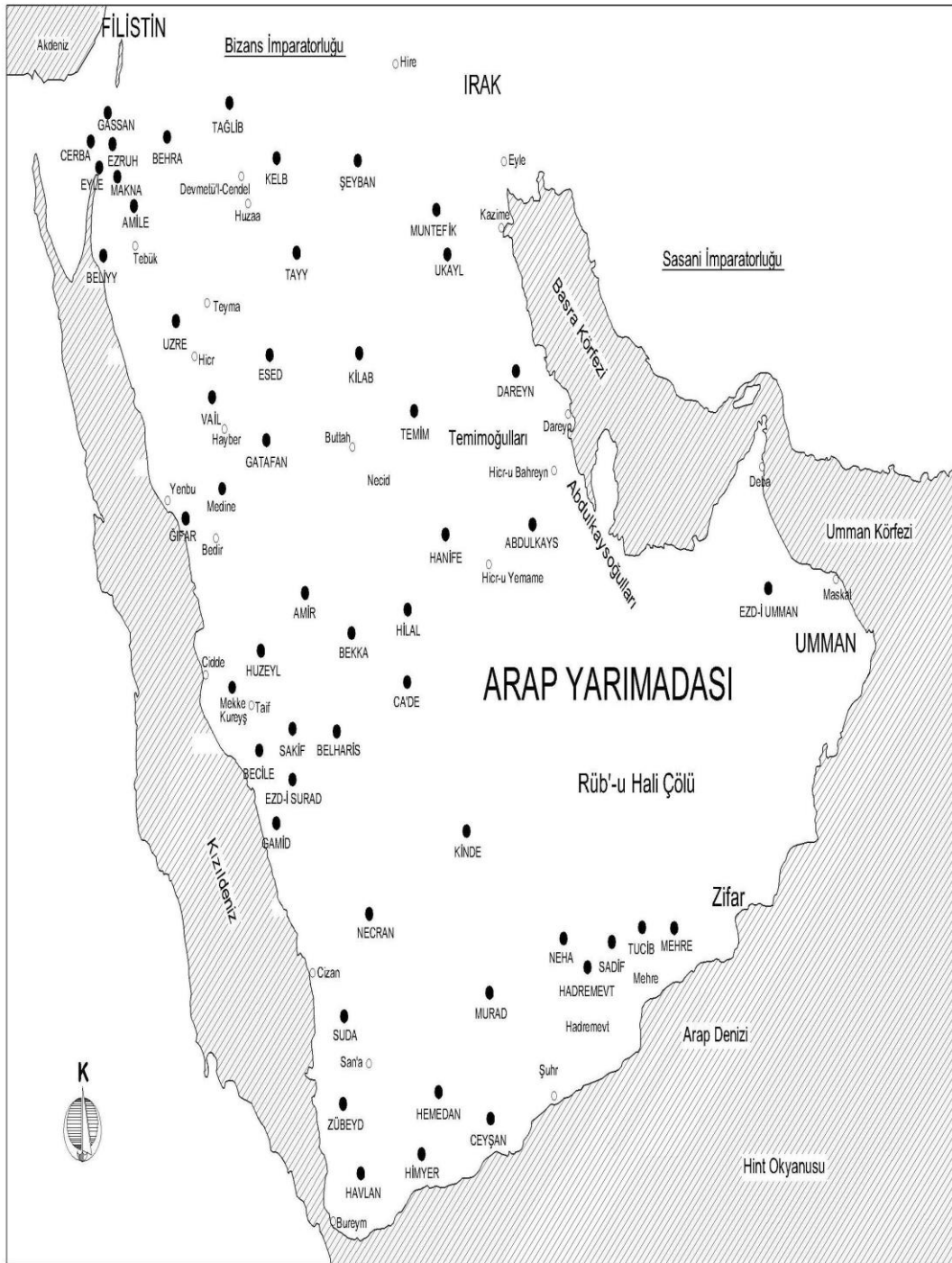
*FARUKÎ, İsmâil Racî, Luis Lâmia Farukî, *İslam Kültür Atlası*, çev. Mustafa Okan Kibaroglu, İnkılâb Yay., İstanbul 1999, 21.

EK-4: SENETÜ'L-VÜFÛD'DAN ÖNCE GELEN HEYETLER HARİTASI

Kaynak: Mevlana Şevki Ebu Halil'den yeniden düzenleyen Halil İbrahim KUNT

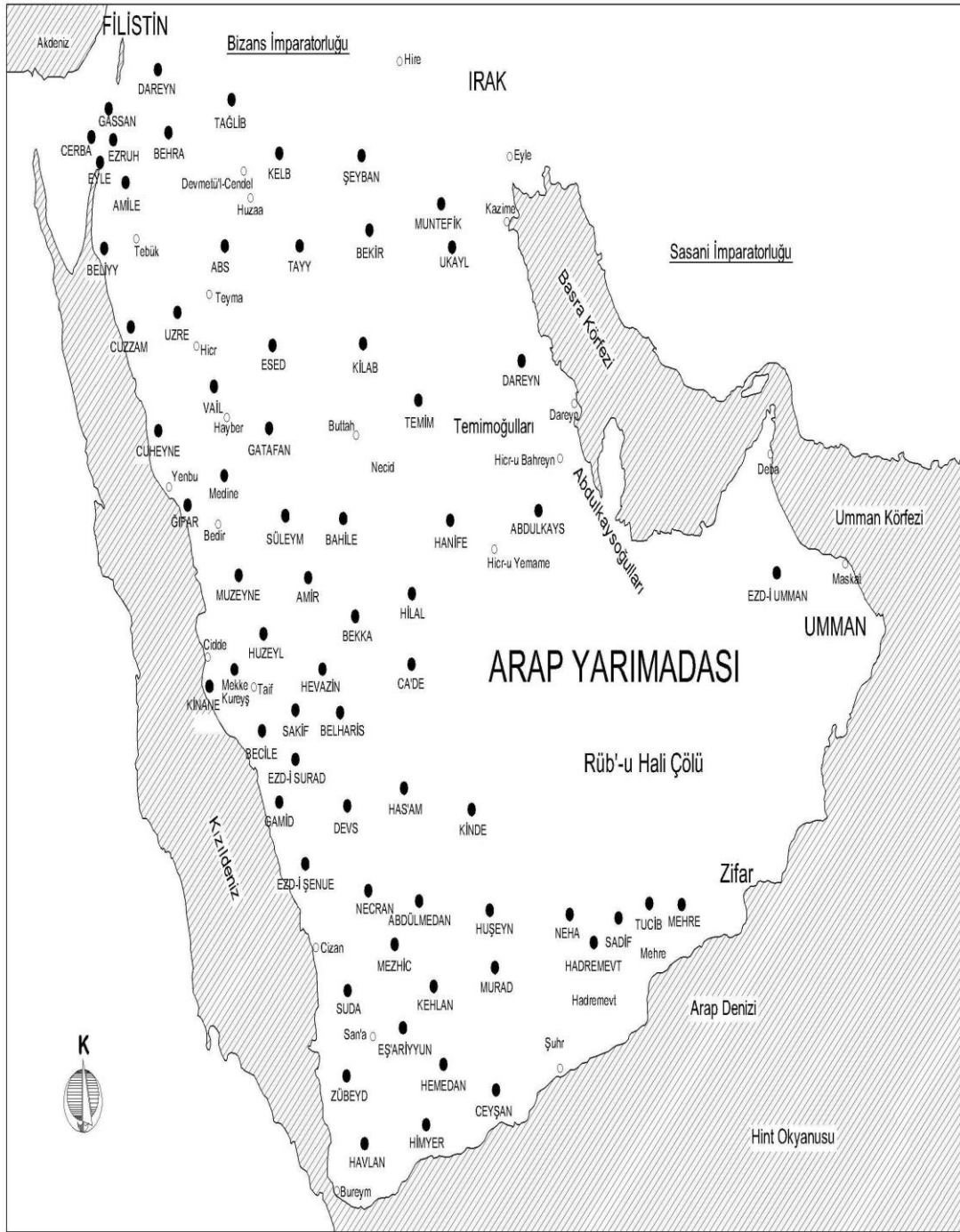
EK-5: SENETÜ'L-VÜFÛD'DA GELEN HEYETLER HARİTASI

SONRA GELENLER

Kaynak: Mevlana Şevki Ebu Halil'den yeniden düzenleyen Halil İbrahim KUNT

EK-6: HEYET GÖNDEREN KABİLELER HARİTASI (TÜMÜ):

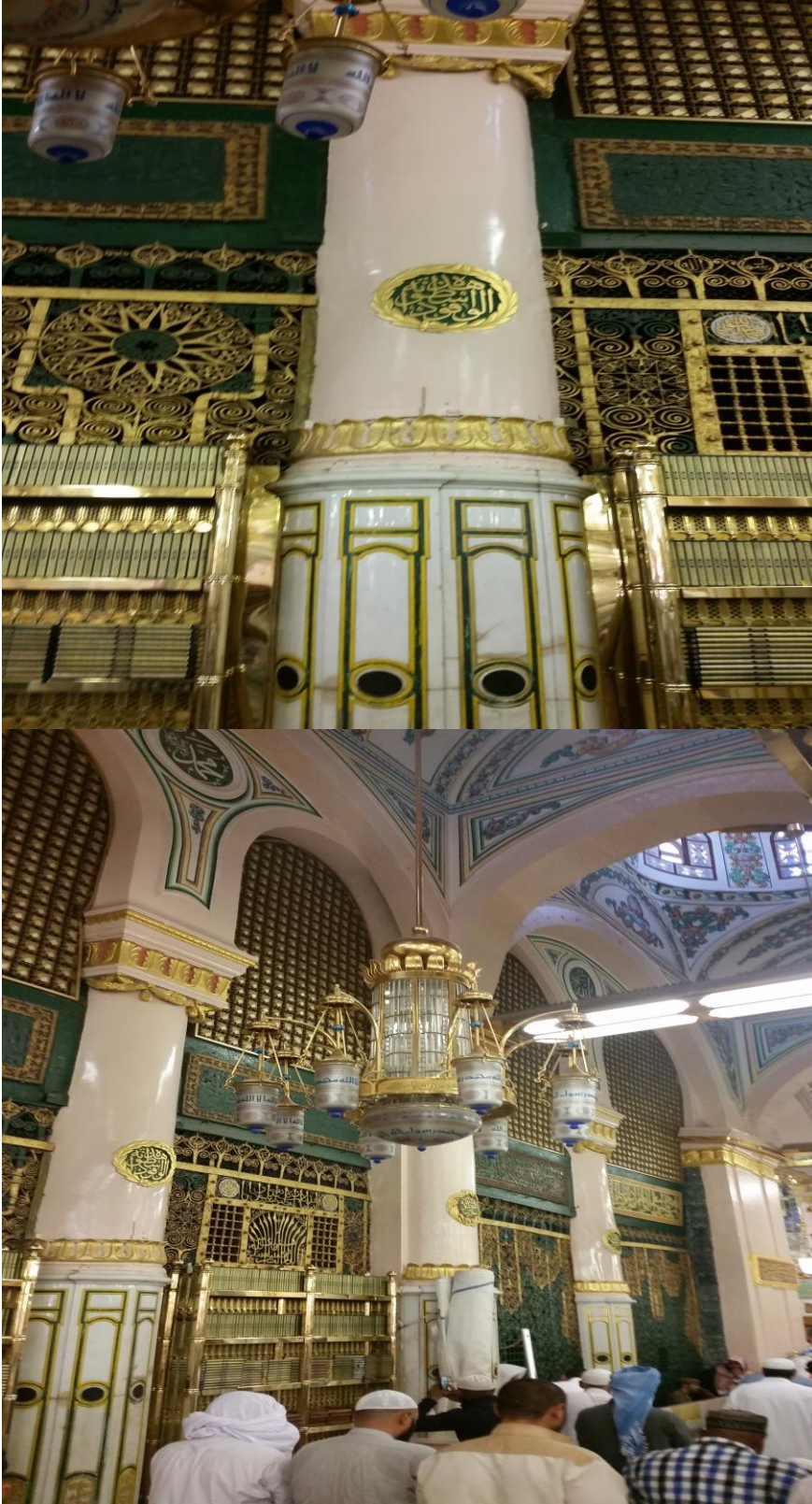

HEPŞİ

Kaynak: Mevlana Şevki Ebu Halil'den yeniden düzenleyen: Halil İbrahim KUNT

FOTOĞRAFLAR:

Üstüvânetü'l-Vüfûd/Mescid'i Nebevî (Elçiler Sütunu bu günkü hali)

Fotoğraflar: Mehmet Ali KAPAR

HİCRET ESNASINDA MEKKE

- 1- Peygamber efendimiz s.a.v'in doğduğu kutlu ev
- 2-Ebu Talib bin Abdulmuttalib'in evi
- 3-Hz.Ebubekir (r.a.)'in evi
- 4-Hilful Fudul evi
- 5-Darul Erkam
- 6-Darul Nedve
- 7-Hz.Abbas bin Abdulmuttalib'in evi
- 8-Hakem bin Ebu-l As
- 9-Amr bin Hişam (Ebu Cehil)'in evi
- 10-Übey bin Halef'in evi (Müşrik)
- 11-Amr bin Nüfeyl'in evi
- 12-Safvan bin Ümeyye'nin evi
- 13-Amr bin El-As
- 14-Hakim bin Hizam
- 15-Velid bin Utbe (Müşrik)
- 16-Ebu Süfyan
- 17-Ahnes bin Şerik
- 18-Ümmü Hani'nin evi

siyer coğrafyası / Orhan Çelik

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı Soyadı :	MEHMET ALİ KAPAR		
İletişim Bilgileri:	0505 771 40 04 mkapar78@gmail.com		
Telefon:			
Mail:			
Doğum Tarihi :	22.04.1978		
Unvanı	Uzman		
Öğrenim Durumu	Doktora		
Yabancı Diller	Türkçe (Anadil), İngilizce (İyi), Arapça (İyi), Osmanlıca (İyi)		
Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği	Selçuk Üniversitesi,	2001
Yüksek Lisans	Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Tarih Bilim Dalı	Selçuk Üniversitesi,	2005
Doktora	Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Tarih Bilim Dalı	Selçuk Üniversitesi	2016
Görevler			
2001-2016 MEB. Tarih Öğretmeni (devam ediyor).			